

ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
ETYMOLOGIARVM SIVE ORIGINVM

LIBRI XX

RECOGNOVIT
BREVIQUE ADNOTATIONE CRITICA INSTRVXIT

W. M. LINDSAY

IN VNIVERSITATE ANDREANA LITTERARVM HVMANIORVM PROFESSOR

TOMVS II
LIBROS XI-XX CONTINENS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

AVCTORES

- Arcv.* = editio Arealiana (revera ex Grialiana derivata) in
Mignii Patrologia Latina
- Otto* = editio Ottoniana in Lindemanni Corp. Gramm. Lat.
- Schwarz* = H. Schwarz 'Observationes criticae in Isid. Hisp.
Origines.' Hirschberg, 1895
- Dressel* = H. Dressel 'De Isidori Originum Fontibus.'
Turin, 1874
- Klussmann* = M. Klussmann 'Excerpta Tertullianea in Isid.
Hisp. Etymologiis.' Hamburg, 1892
- Sadée* = L. Sadée 'Ueber Freiburger Fragmente einer
Handschrift der Etymologiae des Isid. Hisp.'
Freiburg, 1883
- Schenk* = A. Schenk 'De Isid. Hisp. de Nat. Rer. libelli
fontibus.' Iena, 1909

SIGLA CODICVM

α = Familiae I codices

- A* = Ambrosianus L 99 sup., saec. viii
B = Bernensis 101, saec. ix-x
C = Leidensis (Voss. lat. F. 74), saec. ix-x
D = Basileensis F. III. 15, saec. viii ex.
E = Parisiensis lat. 13028, saec. viii ex.
F = Weilburgensis (Gymn. bibl. 3), saec. ix
G = Sangallensis primus (231-232), saec. ix-x
H = Harleianus lat. 2686, saec. ix ex.
I = Bruxellensis II. 4856, saec. viii ex.
Bern. = Bernensis 263, saec. ix
Bern. extr. = Bernensis 611, saec. viii
Bern. frag. = Bernensis AA 90 (23), saec. viii
Col. = Coloniensis 83^{II}, saec. viii ex.
Eins. frag. = Einsidlensis 365 (42), saec. viii
Harl. extr. = Harleianus lat. 3034, saec. viii
Mon. = Monacensis 6250, saec. ix
Monac. frag. = Monacensis 29051, saec. viii
Reg. = Coll. Reginae, Oxonii, 320, saec. ix ex.
Rem. = Remensis 426, saec. ix ex.
Sang. extr. = Sangallensis 913, saec. viii-ix
Trin. = Coll. S. Trinitatis, Cantabrigiae, 368, saec. ix
Voss. 82 = Leidensis (Voss. lat. F. 82), saec. ix

β = Familiae II codices

- K* = Karolinus Wolfenbuettelanus (Weissenburg. 64),
 saec. viii in.
L = Vaticanus lat. 5763, saec. viii in.
M = Cavensis 23, saec. viii ex.
N = Carolsruhensis (Aug. LVII), saec. viii
O = Sangallensis alter (233), saec. ix in.
P = Sangallensis tertius (235), saec. ix in.
Par. extr. = Parisiensis lat. 7530, saec. viii ex.
Phill. = Berolinensis (Phillippianus 1831), saec. viii-ix

γ = Familiae III codices

- T* = Toletanus Matritensis (Tol. 15. 8), saec. viii ex. (?)
U = Escorialensis primus (T. II. 24), saec. ix ex. (?)
V = Escorialensis alter (S. I. 14), saec. ix (?)
W = Escorialensis tertius (P. I. 7), saec. ix in. (?)
X = Sangallensis quartus (237), saec. ix-x
Ovet. extr. = Ovetensis Escorialensis (R. II. 18), saec. viii

codd. = *BCKT*, quorum universas lectiones per totum
 opus (cf. ad init. libri XVII), quoties a textu
 discrepant, in apparatu exhibui

ISIDORI
HISPALENSIS EPISCOPI
ETYMOLOGIARVM SIVE ORIGINVM
LIBER XI
DE HOMINE ET PORTENTIS

DE HOMINE ET PARTIBVS EIVS. Natura dicta ab eo quod ¹
nasci aliquid faciat. Gignendi enim et faciendi potens est.
Hanc quidam Deum esse dixerunt, a quo omnia creata sunt et
existunt. Genus a gignendo dictum, cui derivatum nomen a ²
⁵ terra, ex qua omnia gignuntur; $\gamma\eta$ enim Graece terra dicitur.
Vita dicta propter vigorem, vel quod vim teneat nascendi atque ³
crescendi. Vnde et arbores vitam habere dicuntur, quia
gignuntur et crescunt. Homo dictus, quia ex humo est factus, ⁴
sicut [et] in Genesi dicitur (2, 7): 'Et creavit Deus hominem
¹⁰ de humo terrae.' Abusive autem pronuntiatur ex utraque
substantia totus homo, id est ex societate animae et corporis.
Nam proprie homo ab humo. Graeci autem hominem $\alpha\iota\theta\rho\omega$ ⁵
 $\pi\omicron\rho$ appellaverunt, eo quod sursum spectet sublevatus ab humo
ad contemplationem artificis sui. Quod Ovidius poeta de
¹⁵ signat, cum dicit (Metam. 1, 84):

Pronaque cum spectant animalia cetera terram,
os homini sublime dedit caelumque videre
iussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Qui ideo erectus caelum aspicit, ut Deum quaerat, non ut
²⁰ terram intendat veluti pecora, quae natura prona et ventri
oboedientia finxit. Duplex est autem homo: interior et ex- ⁶

¹ ab om. K ⁴ derivativum ex diritivum K ⁵ quo T ⁶ nascendi] vivendi K (non D) ⁸ quia] quod C hum. fac. K ⁹ et hab. BFT: om. CK ¹⁰ de] ex K ¹¹ substantie T ¹³ expectet (exsp-) BFKT
sublatus B ¹⁴ poete T ¹⁶ expectant T ¹⁷ hominis C:
homines KB videre] vivere K ¹⁸ rectos ad K ¹⁹ non terr. T
²⁰ ventris KB ²¹ finxit om. B³ au. est K (non D): au. om. C

terior. Interior homo anima, [et] exterior homo corpus
 7 Anima autem a gentilibus nomen accepit, eo quod ventus sit.
 Vnde et Graece ventus *ἀνεμος* dicitur, quod ore trahentes aerem
 vivere videamur: sed apertissime falsum est, quia multo prius
 gignitur anima quam concipi aer ore possit, quia iam in gene- 5
 8 tricus utero vivit. Non est igitur aer anima, quod putaverunt
 quidam qui non potuerunt incorpoream eius cogitare naturam.
 9 Spiritum idem esse quod animam Evangelista pronuntiat dicens
 (Ioh. 10, 18): 'Potestatem habeo ponendi animam meam, et
 rursus potestatem habeo sumendi eam.' De hac quoque ipsa 10
 - Domini anima passionis tempore memoratus Evangelista ita pro-
 tulit, dicens (Ioh. 19, 30): 'Et inclinato capite emisit spiritum.'
 10 Quid est enim emittere spiritum nisi quod animam ponere? Sed
 anima dicta propter quod vivit: spiritus autem vel pro spiritali
 11 natura, vel pro eo quod inspiret in corpore. Item animum idem 15
 esse quod animam; sed anima vitae est, animus consilii. Vnde
 dicunt philosophi etiam sine animo vitam manere, et sine mente
 animam durare: unde et amentes. Nam mentem vocari, ut sciat:
 12 animum, ut velit. Mens autem vocata, quod emineat in anima,
 vel quod meminit. Vnde et in memores amentes. Quapropter non 20
 anima, sed quod excellit in anima mens vocatur, tanquam caput
 eius vel oculus. Vnde et ipse homo secundum mentem imago
 Dei dicitur. Ita autem haec omnia adiuncta sunt animae ut una
 res sit. Pro efficientiis enim causarum diversa nomina sortita
 13 est anima. Nam et memoria mens est, unde et in memores 25
 amentes. Dum ergo vivificat corpus, anima est: dum vult,
 animus est: dum scit, mens est: dum recolit, memoria est: dum
 rectum iudicat, ratio est: dum spirat, spiritus est: dum aliquid

1 et hab. BFT: om. CK homo om. K (non D) 4 multum K
 5 anima om. B¹ qui etiam K 6 est om. K 7 quid, qu. n. pot.
 om. T potaverunt C¹ in corpore aut eius K 9 et rurs. . . eam]
 et iterum sumendi eam X rursus C 11 pass. suae temp. B (non
 X: 13 enim om. T¹ quod et an. B 14 propter] pro T quod]
 quia C¹ 15 vel eo K spiret FK 16 quod et an. B sed
 anime T un. et di. phil. K: un. phil. di. C 17 mente om. T
 18 sciant animam K 19 animam CT in an. vel. qu. mem. in animam
 un. K (non D) 20 quod] quia C 22 eius om. K (non D) oculum
 K 24 efficientiis B 28 recte T rat. dum K

sentit, sensus est. Nam inde animus sensus dicitur pro his quae
 sentit, unde et sententia nomen accepit. Corpus dictum eo **14**
 quod corruptum perit. Solubile enim atque mortale est, et
 aliquando solvendum. Caro autem a creando est appellata. **15**
5 Crementum enim semen est masculi, unde animalium et ho-
 minum corpora concipiuntur. Hinc et parentes creatores vo-
 cantur. Caro autem ex quattuor elementis compacta est. Nam **16**
 terra in carne est, aer in halitu, humor in sanguine, ignis in calore
 vitali. Habent enim in nobis elementa suam quaeque partem,
10 cuius quid debetur conpage resoluta. Caro autem et corpus **17**
 diversa significant. In carne semper corpus est, non semper
 in corpore caro. Nam caro est quae vivit, idem et
 corpus. Corpus, quod non vivit, idem non caro. Nam
 corpus dici aut quod post vitam est mortuum, aut sine
15 vita est conditum. Interdum et cum vita corpus, et non caro,
 ut herba et lignum. Sensus corporis quinque sunt: visus, **18**
 auditus, odoratus, gustus, et tactus. Ex quibus duo aperiuntur
 et clauduntur, duo semper patentes sunt. Sensus dicti, quia **19**
 per eos anima subtilissime totum corpus agitat vigore sentiendi.
20 Vnde et praesentia nuncupantur, quod sint prae sensibus; sicut
 prae oculis, quae praesto sunt oculis. Visus est qui a philoso- **20**
 phis humor vitreus appellatur. Visum autem fieri quidam ad-
 severant aut externa aetherea luce, aut interno spiritu lucido
 per tenues vias a cerebro venientes, atque penetratis tunicis in
25 aerem exeuntes, et tunc connixione similis materiae visum
 dantes. Visus dictus, quod vivacior sit ceteris sensibus ac **21**
 praestantior sive velocior, ampliusque vigeat, quantum memoria

2 et sentia *K7*: essentia *T*² dic. est eo *C* 5 un. et an. et *T*
 6 hic *B* 9 in nobis *om.* *K* s. quamque p. *BC*¹: sua qu. parte *K*
 10 cuius] cui *CF* 12 in corp. ca. est nam *C* est semper qui viv. *T*
 id. et co. qu. non vi. corpus id. *B* 16 ut] et *K* Sens. corpus
T 17 od. aud. *K* (*non D*) 18 clauduntur *K* (*non D*) quia]
 quod *C* 19 exagitat *B* 20 quia sunt *B* 21 per oc. *T*¹ quia
 (*sic*) pr. sunt oc. *om.* *B*¹, *add.* (*post nuncupantur*) *B*² 22 fieri *om.* *K*
 (*non D*) asseruerunt *K* (*non D*) 23 aut] ut *T* ext. et aerea *K*:
 extrema aeth. *BD*: extrema et aeth. *C* 24 tenues vi. cer. *T* veniente
 . . . exeunte . . . dante *Schwarz* penetrantes *DK* 25 aere *codd.*
 comixtionis *K* *non D* 27 sive *om.* *T* vigitat *DK*¹ quam
 mem. *K* *non D*

- inter cetera mentis officia. Vicinior est enim cerebro, unde omnia manant ; ex quo fit ut ea quae ad alios pertinent sensus, 'vide' dicamus ; veluti cum dicimus : 'Vide quomodo sonat,'
- 22 'vide quomodo sapit,' sic et cetera. Auditus appellatus, quod voces auriat ; hoc est aere verberato suscipiat sonos. Odora- 5 tus quasi aeris odoris adtactus. Tacto enim aere sentitur. Sic et olfactus, quod odoribus adficiatur. Gustus a gutture dictus.
- 23 Tactus, eo quod pertractet et tangat et per omnia membra vigorem sensus aspergat. Nam tactu probamus quidquid ceteris 10 sensibus iudicare non possumus. Duo autem genera tactus esse ; nam aut extrinsecus venit quod feriat, aut intus in ipso
- 24 corpore oritur. Vnicuique autem sensui propriam naturam datam. Nam quod videndum est, oculis capitur, quod audiendum est, auribus : mollia et dura tactu aestimantur, sapor gustu, odor 15 naribus ducitur. Prima pars corporis caput ; datumque illi hoc nomen eo quod sensus omnes et nervi inde initium capiant, atque ex eo omnis vigendi causa oriatur. Ibi enim omnes sensus apparent. Vnde ipsius animae, quae consulit corpori, quo-
- 26 dammodo personam gerit. Vertex est ea pars qua capilli capitatis colliguntur, et in qua caesaries vertitur ; unde et nuncupatur. 20
- 27 Calvaria ab ossibus calvis dicta, per defectionem ; et neutraliter pronuntiatur. Obcipitium capitis pars posterior, quasi contra
- 28 capitium, vel quod sit capiti retrorsum. Capilli vocati quasi capitis pili, facti ut et decorem praestent et cerebrum adversus frigus muniant atque a sole defendant. Pilos autem dictos a 25 pelle, qua prodeunt ; sicut et pilo dicitur a pila, ubi pigmentum
- 29 contunditur. Caesaries a caedendo vocata, ideoque tantum virorum est. Virum enim tonsum decet, mulierem non decet.

1 cerebro *om. C*¹ ; encerebro *B*¹ 2 pertinet *KD* s. videre di.
det. ; sensui dedicamus *T* 3 vel. cum dic. *om. K (non D)* 4 app.
 est quod *K* 5 sonum *K* Odoris *B*¹ 6 tactus *en. D* sic... adf.
om. K (non D) sicut olf. *T (non U)* 9 quidq. ... poss. *om. K (non D)*
 10 duo tantum gen. esse *K* ; dum au. iudicat actus est *B (non D)*
 12 oriatur *T* sens. in prop. *K* 13 aud. aur. *C* 14 et] ac *C*
 15 dicitur *K* 16 capiunt] sumant *B* 18 consolet *K* quodadmodo *T*
 19 pars que *T* 23 vel quod] quia *C* capitis retr. *K* 21 ut dec.
*C*¹ pr. cer. *BK* 26 pel. de qua *K* pilo] pilum *C*

Comae sunt proprie non caesi capilli, et est Graecus sermo. 30
 Nam comas Graeci caimos a secundo nominant, unde et κείρειν
 tondere [dicunt]. Inde et cirri vocantur, quod etiam idem
 Graeci μάλλον vocant. Crines proprie mulierum sunt. Dictae 31
 5 autem crines eo quod vittis discernantur. Vnde et discriminalia
 dicuntur, a quibus divisae religantur. Tempora sunt, quae 32
 calvariae dextra laevaue subiacent. Quae ideo sic nuncupan-
 tur quia moventur, ipsaque mobilitate quasi tempora quibusdam
 intervallis mutantur. Facies dicta ab effigie. Ibi est enim 33
 10 tota figura hominis et uniuscuiusque personae cognitio. Vultus 34
 vero dictus, eo quod per eum animi voluntas ostenditur. Se-
 cundum voluntatem enim in varios motus mutatur, unde et
 differunt sibi utraque. Nam facies simpliciter accipitur de
 uniuscuiusque naturali aspectu; vultus autem animorum quali-
 15 tatem significat. Frons ab oculorum foraminibus nominata est. 35
 Haec imago quaedam animi mentis motum specie sua exprimit,
 dum vel laeta vel tristis est. Oculi vocati, sive quia eos cilio- 36
 rum tegmina occulant, ne qua incidentis iniuriae offensione
 laedantur, sive quia occultum lumen habeant, id est secretum
 20 vel intus positum. Hi inter omnes sensus viciniore animae
 existunt. In oculis enim omne mentis indicium est, unde et
 animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. Oculi autem
 idem et lumina. Et dicta lumina, quod ex eis lumen manat,
 vel quod ex initio sui clausam teneant lucem, aut extrinsecus
 25 acceptam visui proponendo refundant. Pupilla est medius 37
 punctus oculi, in quo vis est videndi; ubi quia parvae imagi-
 nes nobis videntur, propterea pupillae appellantur. Nam par-

2 a secundo B 3 dicunt hab. BDT: om. C: vocant K unde
 C (non D) 4 Graeci om K (non D) mallonem codd. (etiam D) vel
 propriae 5 utitis T 7 nunc.] nominantur B 8 temporum C
 9 ubi K est om. B: post enim C 10 et om. K 11 ostendatur C
 12 enim] vero B mut. mot. C 14 asp.] affectu K quia latatem
 C¹ 18 occultant CK: occultunt T 19 l'etantur B¹ quod occ. K
 habent BCK 20 vic. animo C 23 lum. dic. lum. K quod] quia
 BC 24 quod] quia BC qu. init. T teneat BK intrinsecus K
 25 accepta BK refundat K Pii. autem est D 26 in quo] ubi B
 vis . . . quia om. K vis] visus DK vid. est B 27 nam pa.] pa.
 enim B

vuli pupilli dicuntur. Hanc plerique pupulam vocant : vocatur
autem pupilla quod sit pura atque inpolluta, ut sunt puellae.
Physici dicunt easdem pupillas, quas videmus in oculis, mori-
tuos ante triduum non habere, quibus non visis certa est
38 desperatio. Circulus vero, quo a pupilla albae partes oculi 5
separantur discreta nigredine, corona dicitur, quod rotunditate
39 sui ornet ambitum pupillae. Palpebrae sunt sinus oculorum,
a palpitatione dictae, quia semper moventur. Concurrent enim
invicem, ut assiduo motu reficiant obtutum. Munitae sunt autem
vallo capillorum, ut [et] apertis oculis si quid inciderit repellatur, 10
40 et somno coniventibus tamquam involuti quiescant latentes.
In summitate autem palpebrarum locis, quibus se utraque
clausa contingunt, extant adnati ordine servato capilli tutelam
oculis ministrantes, ne inruentes facile iniurias excipiant et ex
eo noceantur, ut pulveris vel cuiusquam crassioris materiae 15
arceant contactum, aut ipsum quoque aerem concidendo miti-
41 ficent, quo tenuem atque serenum faciant visum. Lacrimas
quidam a laceratione mentis putant dictas ; alii existimant ideo
42 quod Graeci δάκρυα vocant. Cilia sunt tegmina quibus ope-
riuntur oculi, et dicta cilia quod celent oculos tegantque tuta 20
custodia. Supercilia dicta, quia superposita sunt ciliis ; quae
idecirco pilis vestita sunt ut oculis munimenta praetendant, et
sudorem a capite defluentem depellant. Intercilium vero est
43 medium illud inter supercilia quod sine pilis est. Genae sunt
inferiores oculorum partes, unde barbae inchoant. Nam Graece 25

1 dicuntur om. B¹ 2 pupula quia sit pura C ut sunt] unde et
K (non D) 3 in oculi vid. T morituras B 5 quo a] quot T¹
6 nigredine C¹ quod] quae B : quia C 7 sui om. K pupulae
K : pup. Volvos quidam (autem U : au. quidam T²) appellant ipsos
vertices oculorum a similitudine volvorum CT²U (non X) Palpebra
est . . . dicta K 8 quia] quae K : qua B 9 monita est au. villo K
10 et hab. CT : om. BK repellatur om. B 11 cohibentibus C : cohi-
bentibus BK 12 se om. B 13 adnoti BK : adfatim C cap. serv. B
15 cuiuscumque K mat. crass. B 16 contactus T¹ : tactum K con-
cidendum K 18 putat C ideo] eo C 19 quod] quia K dasria
T : dassiria K : darsiria BC cooperiuntur BC 20 quod] quia K
tota B 21 ciliis] oculis K : cilicis B 22 praetendant K : praecedant
B 23 vero med. K 21 quod] quia K

γένειον] barbae. Hinc et genae, quod inde incipiant gigni barbae. Malae sunt eminentes sub oculis partes ad protectionem eorum 44
 suppositae. Vocatae autem malae sive quod infra oculos pro-
 minent in rotunditatem, quam Graeci μῆλα appellant, sive
 5 quod sint supra maxillas. Maxillae per diminutionem a malis; 45
 sicuti paxillus a palo, taxillus a talo. Mandibulae sunt maxilla-
 rum partes, ex quo et nomen factum. Barbam veteres voca-
 verunt, quod virorum sit, non mulierum. Aurium inditum 46
 nomen a vocibus auriendis, unde et Vergilius (Aen. 4, 359):

10 Vocemque his auribus ausit.
 Aut quia vocem ipsam Graeci ἀὶδῆν vocant, ab auditu; per
 inmutationem enim litterae aures quasi audes nuncupatae sunt.
 Vox enim repercussa per anfractus earum sonum facit quo
 sensum excipiant audiendi. Pinnula summa pars auris, ab
 15 acumine dicta. Pinnum enim antiqui acutum dicebant, unde
 et bipinnis et pinna. Nares idcirco nominantur quia per eas 47
 vel odor vel spiritus nare non desinit, sive quia nos odore
 admonent ut norimus aliquid ac sciamus. Vnde et e contra
 inscii ac rudes ignari dicuntur. Olfecisse enim scisse veteres
 20 dicebant. Terentius (Adelph. 397):

Ac non totis sex mensibus
 prius olfecissent, quam ille quidquam coeperit.

Narium recta pars, propter quod aequaliter sit in longitudine 48
 et rotunditate porrecta, columna vocatur: extremitas eius
 25 pirula, a formula pomi piri: quae vero dextra laevaue sunt,
 pinnulae, ab alarum similitudine: medium autem interfinium.

1 γένειον] genos *codd.* quodquod *T*: quia *K* indecipiant *T*
 bar. gig. *C* 2 Mala est *K* sub oc. eius *B* 3 quod] quia *BC*
 4 quam *T*: quae *BCK* 5 quod] quia *BC* sunt *B* supra *KC*:
 super *TB* 6 max. sunt *C* 7 ex qua *codd.* Varbam *Isid.* vocant *C*
 8 quod] quia *K* indeditum *K*: inde dictum *C* 10 ausi *BC* 11 quia]
 quod *B* auden liden *codd.* (etiam *DFUX*) ob aud. *D*: ab habitu
K 12 enim *om.* *BK* (*non D*) 13 enim *om.* *T* earum *ex* eorum *C*
 14 excipiunt *C* 15 pinnum] penum *T*; (*non D*) 16 bipennis *BC*
 17 spiritum *T* natate *C*: manare *DKT* non desinent *D*: non
 sinunt *B*: sinuntur *K* quia et nos *C*: quod nos *B*: quae a nos *D*
 18 norimus *B*¹: naribus *T*: odoremus *B²DK* ac] uel *B* e cont.
K: et cont. *CT*: et haec cont. *B* 19 vet. sci. *CK* 21 n. notis sex
C: n. notis *ex BDT*: nomen uti sex *K* 26 a fabarum sim. *K* (*non D*)

ISIDORI

- 49 Os dictum, quod per ipsum quasi per ostium et cibos intus
mittimus et sputum foris proicimus ; vel quia inde ingrediuntur
50 cibi, inde egrediuntur sermones. Labia a lambendo nominata.
Quod autem superius est, labium dicimus ; quod inferius, eo
quod grossior sit, labrum. Alii virorum labra, mulierum labia 5
51 dicunt. Linguae a ligando cibo putat Varro nomen imposi-
tum. Alii, quod per articulatos sonos verba ligat. Sicut enim
plectrum cordis, ita lingua inliditur dentibus et vocalem efficit
52 sonum. Dentēs Graeci ὀδόντες vocant, et inde in Latinum
trahere nomen videntur. Horum primi praecisores dicuntur, 10
quia omne, quod accipitur, ipsi prius incidunt. Sequentes can-
ini vocantur, quorum duo in dextra maxilla et duo in sinistra
sunt. Et dicti canini quia ad similitudinem caninorum existunt,
et canis ex ipsis ossa frangit, sicut et homo ; ut quod non pos-
sunt priores praecidere, illis tradunt ut confrangant. Hos 15
vulgus pro longitudine et rotunditate colomellos vocat. Ulti-
mi sunt molares, qui concisa a prioribus atque confracta subi-
gunt et molent atque inmassant ; unde et molares vocati sunt.
- 53 Dentium autem numerum discernit qualitas sexus. Nam in
54 viris plures, in feminis pauciores existunt. Gingivae a gignen- 20
dis dentibus nominatae. Factae sunt autem etiam ad decorem
dentium, ne nudi horri potius quam ornamento existerent.
- 55 Palatum nostrum sicut caelum est positum, et inde palatum a
polo per derivationem. Sed et Graeci similiter palatum οὐρα-
νὸν appellant, eo quod pro sui concavitate caeli similitudinem 25
56 habeat. Fauces a fundendis vocibus nominatae, vel quod per
eas famur voces. Arteriae vocatae, sive quod per eas a pul-

1 quod] quia *K* qu. ost. *K* 2 mittimus *C* quia] quod *BC*
3 lam. sunt no. *C*: labendo no. *BK* 4 inf. est eo *C* 6 ligendo *ex* lig-
D: lingundo *T* (*non U*): legando *K* putaverunt ipsum no. situm al. qu.
particulatos *K* (*non DF*) 7 quod] quia *C* ligant *K* (*non DF*)
8 plectro *K* (*non DF*) 9 voc.] dicunt *C* (*non D*) inde lat. *C*¹
10 precessores *T*: pricisores dicisores *K* (*non D*) 11 quia] quod *B*
13 in similitudine *C* existant *C* 14 sicut *om.* *T* 15 infrangant *K*
16 pro long. et latitudine et rot. *K* columellos *C* 18 molunt *C* 19 dis-
cernunt *T* 20 gignendo *T* 21 etiam *om.* *B*: autem *om.* *K*: autem
etiam *T* 24 sed] sic *K* sim. per derivationem pal. *K*¹ 26 habet
T: habeant *B* 27 vocatae *om.* *K* (*non D*) quod] quia *KB*
(*non D*)

ETYMOLOGIARVM LIB. XI. i

mone aer, hoc est spiritus fertur, seu quod artis et angustis
 meatibus spiritum vitalem retineant, unde vocis sonos emittunt :
 qui soni uno modo sonarent, nisi linguae motus distantias vocis
 efficeret. Toles Gallica lingua dicuntur, quas vulgo per dimi- 57
 5 nutionem tusillas vocant, quae in faucibus turgescere solent.
 Mentum dictum, quod inde mandibulae oriantur, vel quod ibi
 iungantur. Gurgulio a gutture nomen trahit, cuius meatus ad 58
 os et nares pertendit : habens viam qua vox ad linguam trans-
 mittitur, ut possit verba conlidere. Vnde et garrire dicimus.
 10 Rumen proximum gurgulioni, quo cibus et potio devoratur. 59
 Hinc bestiae, quae cibum revocant ac remandunt, ruminare
 dicuntur. Sublinguium operculum gurgulionis, quasi parva
 lingua quae foramen linguae recludit operitve. Collum dictum, 60
 15 quod sit rigidum et teres ut columna, baiulans caput et sus-
 tentans quasi capitolium : cuius anterior pars gula vocatur, po-
 sterior cervix. Cervix autem vocata, quod per eam partem 61
 cerebrum ad medullam spinae dirigitur, quasi cerebri via. Ve-
 teres autem plurali tantum numero cervices dicebant : prius
 Hortensius cervicem singulariter dixit. Cervix autem numero
 20 singulari membrum ipsud significat : nam pluraliter contuma-
 ciam saepe demonstrat. Cicero in Verrinis (6, 110) : 'Praeto-
 rem tu accuses? frange cervices.' Vmeri dicti, quasi armi, ad 62
 distinctionem hominis a pecudibus mutis, ut hi humeros, illi
 arnos habere dicantur. Nam proprie armi quadrupedum sunt.
 25 Ola summi humeri pars posterior. Brachia a fortitudine nomi- 63
 nata : βραχὲν enim Graece grave et forte significatur. In brachiis
 enim tori lacertorum sunt, et insigne musculorum robur existit.

1 quod] quia *CKB* (*non D*). 2 tencant *K* (*non D*) emittant *K*
 3 distinctas voces *C* 4 Toles *BT*: Tolis *K*: Tolles *CDU* 5 tusillas
BCTU: tusillas *K*: taxellas *D* 6 dictum bis *K* mand. inde *C* (*non D*)
 vel . . . iung. *om.* *C*¹ quod] quia *K* (*non D*) 7 iunguntur *K* (*non D*)
 Gurguli *K* 8 contendit *C* 9 possint *B* 10 proximus *KB* ante corr.
 (*non V*) 11 best.] animalia *C* 12 Sublinguium *K*: Sublinguium *T*
 13 quae] quod *K* 14 quod] quia *K* teres *CT*¹: erens (*i. e.*) haerens
*T*²: heret (hae-) *DKFB*: rotundum *A* 16 quod] quia *CK* per
om. *K* 17 medellam *B*¹ 18 num. tant. *C* prius] primus *dell.*
 22 accuses *K*: accusas *B* frangere *K* 23 pecodibus *T*: pecoribus
K 24 dicuntur *TC*: dicantur *KB* 27 masculorum *C*¹ rubor *K*

- Hi sunt tori, id est musculi: et dicti tori, quod illic viscera
 64 torta videantur. Cubitum dictum, quod ad cibos sumendos in
 ipso cubamus. Vlna secundum quosdam utriusque manus ex-
 tensio est, secundum alios cubitus; quod magis verum est, quia
 65 Graece ὄλερος cubitus dicitur. Alae subbrachia sunt appellatae, 5
 eo quod ex eis in modum alarum motus brachiorum inchoet;
 quas quidam ascillas vocant, quod ex his brachia celluntur, id
 est moventur; unde et oscilla dicta ab eo quod his cillantur, hoc
 est moveantur, ora. Nam cillere est movere. Has quidam sub-
 hircos vocant, propter quod in plerisque hominibus hircorum 10
 66 foetorem reddant. Manus dicta, quod sit totius corporis
 munus. Ipsa enim cibum ori ministrat; ipsa operatur omnia
 atque dispensat; per eam accipimus et damus. Abusive autem
 manus etiam ars vel artifex, unde et manupretium dicimus.
 67 Dextra vocatur a dando, ipsa enim pignus pacis datur; ipsa fidei 15
 testis atque salutis adhibetur; et hoc est illud apud Tullium
 (Cat. 3, 8): 'Fidem publicam iussu senatus dedi,' id est dex-
 tram. Vnde et Apostolus [(Galat. 2, 9): 'Dextras dederunt
 68 mihi.'] Sinistra autem vocata quasi sine dextra, sive quod rem
 69 fieri sinat. A sinendo enim sinistra est nuncupata. Palma 20
 est manus expansis digitis, sicut contractis pugnus. Pugnus
 autem a pugillo dictus, sicut palma ab expansis palmae ramis.
 70 Digiti nuncupati, vel quia decem sunt, vel quia decenter iuncti
 existunt. Nam habent in se et numerum perfectum et or-

1 masculi BC¹ quod] quia KC 2 videntur C dictum om. K (non D) quod] quia CK (non D) 3 ipsos CK sec. quos T¹ 5 greci K dicunt K (non D) app. alae eo K: appellata eo T¹ 6 ex his T inchoat C 7 ascillas T¹: ascillas K quod] eo quod B: quia (ex qua) C ex eis K 8 ascilla BT: ascillas K dictas eo K his c.] scillantur T: excellantur B¹ ut vid. K: oscillantur CB².V hoc CT: id BK 9 moventur T ora om. K cellere K 10 quod] quia C¹ 11 reddunt C 12 mu.] manus T ori cib. C op. om. T: enim op. om. K 13 acc.] operamur B 14 munus pr. K (ex mn-): manus pr. B 17 iussus TB: iussi C¹ 18 unde et ... ded. mihi TUX Mon.: unde et apostolus BCD¹FK iacobus et iohannes d. d. m. T¹ (add. et barnabe societatis T²): d. d. m. et barnabe societatis UX Mon. 19 Laeva quod aptior sit ad levandum (ante Sin.) hab. GUXT²: om. BCKT¹ (cf. § 90) rem om. K 20 enim] autem C nunc. est C (non D) 21 eo. pugnum T 22 ab spansis BC: adspansis T: ab pansis K 23 quia (prius:] quod K

dinem decentissimum. Primus pollex vocatus, eo quod inter ceteros polleat virtute et potestate. Secundus index et salutaris seu demonstratorius, quia eo fere salutamus vel ostendimus. Tertius inpudicus, quod plerumque per eum probri insectatio 71
 5 exprimitur. Quartus anularis, eo quod in ipso anulus geritur. Idem et medicinalis, quod eo trita collyria a medicis colliguntur. Quintus auricularis, pro eo quod eo aurem scalpimus. Ungulas 72
 ex Graeco vocamus: illi enim has *ὄνυχας* dicunt. Truncus media pars corporis a collo ad inguinem. De quo Nigidius (108):
 10 'Caput collo vehitur, truncus sustinetur coxis et genibus cruribusque.' Thorax a Graecis dicitur anterior pars trunci a 73
 collo usque ad stomachum, quam nos dicimus arcam eo quod ibi arcanum sit, id est secretum, quo ceteri arcentur. Unde et arca et ara dicta, quasi res secretae. Cuius eminentes pulpae
 15 mamillae: inter quas pars illa ossea pectus dicitur, dextraque aut laeva costae. Pectus vocatum, quod sit pexum inter emi- 74
 nentes mamillarum partes; unde et pectinem dici, quod pexos capillos faciat. Mamillae vocatae, quia rotundae sunt quasi malae, per diminutionem scilicet. Papillae capita mammarum 75
 20 sunt, quas sugentes comprehendunt. Et dictae papillae, quod eas infantes quasi pappant, dum lac sugunt. Proinde mamilla est omnis eminentia uberis, papilla vero breve illud unde lac trahitur. Vbera dicta, vel quia lacte uberta, vel quia uvida, 76
 humore scilicet lactis in more uvarum plena. Lac vim nominis 77
 25 a colore trahit, quod sit albus liquor: *λευκός* enim Graece album dicunt: cuius natura ex sanguine commutatur. Nam post par-

1 vocatur C 2 index et om. T salutaris C 3 demon-
 strarius T ante corr. quia] quod K ost. BDK: aliquid demonstramus
 CT 4 quod] quia B: om. K proprii B: propriae K 6 item
 B idem et . . . caput (§ 72) om. M. med. quia CK a medi-
 cinis B 7 aur. eo C 8 enim] namque K (non D) onicen un-
 -ces, -cem) cold. (etiam D) 9 co. usque ad C (non U) 10 sustentetur
 KM non DFU Mon.) 13 quo] quod B 14 et arx Serv. ad Aen.
 1. 262: om. K (non D) secreta K cui em. puppae B¹ 15 dextra
 autem l. K: dextraque autem leua T: dextra laevaue CD 16 quod]
 quia K non D) peximum KB¹ 17 partes om. K (non D) dicimus
 quia K non D) 19 Pap. vocate T ante corr. capite T 21 qu.
 ini. t sugant C¹ 22 lac om. C¹ 25 calore C¹ quod] quia C
 26 dicunt C¹ mutatur K

tum si quid sanguinis nondum fuerit uteri nutrimento consumptum, naturali meatu fluit in mammas, et earum virtute
 78 albescens lactis accipit qualitatem. Cutis est quae in corpore prima est, appellata quod ipsa corpori superposita incisionem prima patiat: *κυτις* enim (Graece incisio dicitur. Idem et 5
 pellis, quod externas iniurias corporis tegendo pellat, pluvias-
 79 que et ventos solisque ardores perferat. Pellis autem mox detracta: subacta iam corium dicitur. Corium autem per derivationem caro appellavit, quod eo tegatur: sed hoc in brutis
 80 animalibus proprium. Pori corporis Graeco nomine appellan- 10
 tur, qui Latine proprie spiramenta dicuntur, eo quod per eos
 81 vivificus spiritus exterius ministretur. Arvina est pinguedo cuti adhaerens. Pulpa est caro sine pinguedine, dicta quod palpitet: resilit enim saepe. Hanc plerique et viscum vocant,
 82 propter quod glutinosa sit. Membra sunt partes corporis. 15
 83 Artus, quibus conligantur membra, ab artando dicti. Nervi Graeca derivatione appellati, quos illi *νεῖρα* vocant. Alii Latine vocatos nervos putant, eo quod artuum coniunctiones invicem his inhaereant. Maximam autem virium substantiam nervos facere certissimum est: nam quanto fuerint densiores, 20
 84 tanto propensius augescere firmitatem. Artus dicti, quod conligati invicem nervis artentur, id est stringantur; quorum diminutiva sunt articuli. Nam artus dicimus membra maiora, ut
 85 brachia; articulos minora membra, ut digiti. Conpago capita sunt ossuum, dicta eo quod sibi compacta nervis velut glutino 25
 86 quodam adhaereant. Ossa sunt corporis solidamenta. In his enim positio omnis roburque subsistit. Ossa autem ab usto dicta, propter quod cremarentur ab antiquis; sive, ut alii putant,

1 sanguis C ¹	consumpto K	5 cutis <i>codd.</i> (cf. XVI. III. 6)	idem]
ideo K (non D)	6 quod] quia C	internas K (non D)	corporis
om. K (non D)	7 ardore K	8 subacta iam om. B	Cori B ¹
9 haec B	§ 80 om. T: post § 77 C	10 Cori BK ¹	11 quae BK
12 vivificas C ¹	pinguitudo C	13 Palpa C ¹	sine pingvine B
14 et pler. B: et om. C	viscum om. B	15 propter] eo B	16 N.
a gr. C	18 artium T	19 inh. id est ab inerendo T ²	20 nervos]
cernos K	est om. C	21 dici B	24 membra om. K (non D)
25 velut] vel BT	26 adereat K: cohaerant B		

ab ore, eo quod ibi pateant. Nam ubique cute visceribusque
 obiecta celantur. Medulla appellata, quod madefaciant ossa ; 87
 irigant enim et confortant. Vertibula sunt summæ ossuum
 partes nodis crassioribus conglobatae, dictae ita eo quod ad
 5 inflexionem membrorum illa vertantur. Cartilagine ossa 88
 mollia et sine medulla, quod genus auriculae et narium discrimen
 et costarum extremitates habent ; sive opercula ossuum,
 quae moventur. Et dictae cartilagine quod leni attritu
 carent dolorem dum flectuntur. Costas appellari quidam pu- 89
 10 tant quod ab ipsis interiora custodiantur, et tota mollities ventris
 vallata salvetur. Latus, quia iacentibus nobis latet : est 90
 enim laeva pars corporis. Dextro autem lateri habilior motus
 est ; laevo fortior, et oneri ferendo adcommodatior. Vnde et
 laeva nuncupata, quod aptior sit ad levandum aliquid et por-
 15 tandum. Ipsa enim gestat clipeum, ense, pharetra et reliqua
 onera, ut expedita sit dextera ad agendum. Dorsum est a 91
 cervice usque ad renes. Dictum autem dorsum quod sit superficies
 durior corporis in modum saxi, fortis et ad portandum et
 ad perpetiendum. Terga, quia in ea supini iacemus in terra, 92
 20 quod solus homo potest. Nam muta animalia tantum aut in ventre
 aut in latere iacent. Vnde et in animalibus terga abusive dicuntur.
 Scapula. . . . Interscapilium spatium, quod 93
 inter scapulas est, unde et nominatum. Palae sunt dorsi dextra 94
 laevaue eminentia membra, dicta quod in luctando eas premi-
 25 mus : quod Graeci *πίλην* dicunt. Spina est iunctura dorsi, 95
 dicta eo quod habeat radiolos acutos ; cuius iuncturae spondilia
 appellantur propter partem cerebri, quae fertur per eos longo
 tractu ad ceteras corporis partes. Sacra spina est ima perpetuae 96

1 namque ub. C 2 tecta K madefaciat C 4 notis K gros-
 sioribus B ita] itaque B quod] quae B 7 habet T sive]
 sibi K 9 dum] quo B 11 servetur K Lat. quod latentibus B
 12 dextra TB latere B 13 laevo (le-) CT : laeva (le-) BK honori
 B feriendo T 15 pharetram C 17 dictus au. dorsus KT 18 in
 om. K 19 qu. in supino iac. K (non D) 20 anim.] alia B 21 et in om.
 T : et om. BK non D 22 Interseapilium T : Interseapilium BK : In-
 terseapilium C 23 Palpe K 24 quod] quia B 25 palin *codd.*
 Sma K 26 spondolae K 27 per os K : om. B 28 perpetua K

spinae, quam Graeci *ἰερὸν ὄστρον* vocant, quoniam primum infante concepto nascitur, ideoque ex hostia id primum a gentilibus diis suis dabatur, unde et sacra spina dicitur. Renes ait Varro dictos quod rivi ab his obsceni humoris nascentur. Nam venae et medullae tenuem liquorem desudant in renibus, qui liquor rursus a renibus calore Venerio resolutus decurrit.

98 Lumbi ob libidinis lasciviam dicti, quia in viris causa corporae voluptatis in ipsis est, sicut in umbilico feminis. Vnde et ad Job in exordio sermonis dictum est (38, 3): 'Accinge sicut vir lumbos tuos': ut in his esset resistendi praeparatio, in quibus libidinis est usitata dominandi occasio. Umbilicus est medius locus corporis, dictus quod sit umbus iliorum. Vnde et umbo appellatur locus in medio clypei, a quo pendet. Ex eo enim infans in utero pendet, ex eo etiam et nutritur. Ilium Graeco sermone appellatum, quod ibi nos obvolvamus. Graece enim *ἰλιος* obvolvere dicitur. Clunes vocatae, quod sint iuxta colum, quod est longao. Nates, quod in ipsis innitimur dum sedemus. Vnde et conglobata est in eis caro, ne prementis corporis mole ossa dolerent. Genitalia corporis partes, ut nomen ipsud docet, gignendae sobolis acceperunt vocabulum, quod his procreatur et gignitur. Haec et pudenda pro verecundia, sive a pube: unde et indumento operiuntur. Dicuntur autem ista et inhonesta, quia non habent eam speciem decoris sicut membra quae in promptu locata sunt. Idem et veretrum, quia viri est tantum, sive quod ex eo virus emittitur. Nam virus proprie dicitur humor fluens a natura viri. Testiculi per diminutionem a testibus dicti, quorum numerus incipit

1 *osto* invocant *BT* primo *K* 2 ex *Arev.*: et *BCDT*: pro *K* id *om.* *K*: id est *D* 3 suis dab.] immolabantur *K* (*non D*) 4 humores *K* nascuntur *C* 5 qui... ren. *om.* *T* 7 quia] quod *BC* in eis causae *B* 10 reparatio *B* 12 umbus *etiam D* 13 umbo] ambo *T* app. medius locus cl. *K* (*non D*) pend. et ex eo inf. *B* 14 et *om.* *K* (*non D*) 15 grecorum *K* obvolvamus *C*¹: obvolvimus *ex* -Iumus *T* 16 ilios (-cos) *codd.* (*cf.* IV. vi. 14): *εἰλιύειν Arev.*: *εἰλιύειν alii* 17 lon.] longae *C* Na. quia ip. *C* initimur *B*: nitimur *K* 18 unde *om.* *K* 19 ut *om.* *T*¹: unde *K* (*non D*) 20 gignendi *TB* 21 in his *T*²: in eis *B* 22 sive] sed *K* (*non D*) 23 dec.] coloris *K* 24 locuta *T* 25 quod] quia *C* 26 amor *B*

a duobus. Hi semen calamo ministrant, quod ab spinae medulla et renes et lumbus suscipiunt ad gratiam procreandi. Fiscus est pellis in qua testiculi sunt. Posteriora 105
 vero vocata, quod retro sunt et a vultu aversa, ne dum
 5 alvum purgamus inquinaremus aspectum. Meatus inde ap-
 pellatus, quia per eum meant, id est egeruntur, stercora. Fe- 106
 mora dicta sunt, quod ea parte a femina sexus viri discrepet.
 Sunt autem ab inguinibus usque ad genua. Femina autem per
 derivationem femorum partes sunt, quibus in equitando tergis
 10 equorum adhaeremus. Vnde et proeliores olim sub femini-
 bus equos amisisse dicebantur. Coxae quasi coniunctae axes ; 107
 ipsis enim femora moventur. Quarum concava vertebra vo-
 cantur, quia in eis capita femorum vertuntur. Suffragines, quia
 subtus franguntur, id est flectuntur, non supra, sicut in brachiis.
 15 Genua sunt commissiones femorum et crurum ; et dicta genua 108
 eo quod in utero sint genis opposita. Coherent enim ibi sibi,
 et cognata sunt oculis, lacrimarum indicibus et misericordiae.
 Nam a genis genua dicuntur. Denique complicatum gigni for- 109
 maeque hominem, ita ut genua sursum sint, quibus oculi
 20 formantur, ut cavi ac reconditi fiant. Ennius (inc. 14) :

Atque genua comprimit arta gena.

Inde est quod homines dum ad genua se prosternunt, statim
 lacrimantur. Voluit enim eos natura uterum maternum re-
 memorare, ubi quasi in tenebris consedebant antequam venirent
 25 ad lucem. Crura dicta, quia in his currimus et gressum faci- 110
 mus. Sunt autem sub genibus usque ad suras. Tibiae vocatae
 quasi tubae. Sunt enim et longitudine et specie similes.

1 quod] quem *codd.* (et *Isid.*) 2 medullis *B* lumbos *codd.*
 3 Viscus *BK* 4 quod] quia *BC* avulsa av. *B*¹ 5 purgamur *C*
 inquinaremur aspectu *K* 6 egrediuntur *C* Femoralia *BK* 7 dis-
 crepent *B* 8 ignibus *B*¹ 9 testis eq. *B* 10 suffeminibus *T*
 11 admisisse *K* : amisse *B* ax. in ips. *T* 12 ipses *B*¹ quorum
BCT vacantur *B* 13 quia] quod *B* femora *C*¹ vertantur *T*
 16 genisupposita *T* 18 a] e *T* Den. et comp. *C* 19 ut om. *B*
 sur sint *C*¹ 20 ac] et *K* 21 adque *KMU* : atque atque *D* (non *F*)
 comprimit *BFTU* : conpraemit com- *C DKM* (Basil. F III 15 1 fol. 6 r.
 — *sac. viii* 22 quod] quia *C* 23 eos om. *B* remorare *K* : se
 memorare *D* 24 veniret *C*¹ 25 in om. *T* 27 en. long. *B*

ISIDORI

- 111** Talus dictus a tolo. Nam tolus est eminens rotunditas: unde et fastigium templi rotundi tolus vocatur. Talus autem sub
112 crura est, sub talo calcanei. Pedes ex Graeca etymologia nomen sortiti sunt. Hos enim Graeci πόδους dicunt, qui alter-
113 nis motibus solo fixi incedunt. Plantae a planitie nuncupatae, 5 quia non rotundae, ut in quadrupedibus, ne stare non possit bipes homo, sed planae atque longiores formatae sunt, ut stabile corpus efficerent. Sunt autem plantae anteriores partes, quae
114 etiam de multis ossibus constant. Calcis prima pars plantae: a callo illi nomen inpositum, quo terram calcamus; hinc et 10
115 calcaneus. Solum inferior pars pedis, dictum quia eo terrae vestigia inprimimus. Sed et solum dicitur omne quod aliquid sustinet, quasi solidum: unde et terra solum, quod cuncta sustineat; et solum pedis, quod totam corporis molem portat.
116 Viscera non tantum intestina dicimus, sed quidquid sub corio 15 est, a visco, quod est inter cutem et carnem. Item viscera vitalia, id est circumfusa cordis loca, quasi viscora, eo quod ibi
117 vita, id est anima, continetur. Item viscera capita nervorum ex sanguine et nervis copulata. Item lacerti, sive mures, quia sic in singulis membris corporis loco sunt ut cor in media totius 20 corporis parte, appellanturque a nomine similium animalium sub terra delitescentium. Nam inde musculi a murium similitu-
118 dine: idem etiam et tori, quod illie viscera torta videantur. Cor a Graeca appellatione derivatum, quod illi καρδίαν dicunt, sive a cura. In eo enim omnis sollicitudo et scientiae causa manet. 25 Qui ideo pulmone vicinus est ut, cum ira accenditur, pulmonis humore temperetur. Huius duae arteriae sunt, e quibus sini-

1 a talo T 4 quia alt. C: qui internis K 5 motibus om. B 6 sta. poss. K (non D) 7 stabili D: stabilis K 9 de] ex C constat K prima om. KB: non D) plantae] calcis T 10 a callo] callo enim B quo] quod B 11 dic. ped. Cante corr. quia ex quod ut vid. K 12 vestigium B 13 ter. a sol. K: ter. solium B (non D) quod] quia ex qua C: ut K (non D) 14 quod] quia BC mol. corp. BD
 16 a fisco T 17 id est om. K (non D) circumcisa B loc. cord. C qu. viscera T coque ibi B 18 continetur B ner. id est ex B
 19 idem C 20 sic om. C¹ sing.] cunctis B cor. memb. B
 21 apelaturque K 23 idem] inde T quod] quia B torca K
 26 qui] quod B 27 e] a B in sinistra K

stra plus sanguinem habet, dextra plus spiritum : unde et in dextro brachio pulsum inspicimus. Praecordia sunt loca cordis vicina quibus sensus percipitur ; et dicta praecordia eo quod ibi sit principium cordis et cogitationis. Pulsus vocatus, quod palpitet ; cuius indicio aut infirmitatem intellegimus aut salutem. Huius duplex est motus ; aut simplex, aut conpositus. Simplex, qui ex uno saltu constat ; conpositus, qui ex pluribus motibus inordinatus et inaequalis existit. Qui motus certa habent spatia ; dactylicum percussum, quamdiu sine vitio sunt ; si quando vero citatiores sunt, ut *δορκαδύζοιτες*, aut leniores, ut *μυρμίζοιτες*, mortis signa sunt. Venae dictae, eo quod viae sint natantis sanguinis, atque rivi per corpus omne divisi, quibus universa membra inrigantur. Sanguis ex Graeca etymologia nomen duxit, quod vegetetur et sustentetur et vivat. Sanguis autem est dum in corpore est, effusus vero cruor dicitur. Nam cruor vocatus ab eo quod effusus decurrit, vel ab eo quod currendo corruiat. Alii cruorem interpretantur sanguinem corruptum qui emittitur. Alii aiunt vocatum sanguinem quod suavis sit. Sanguis autem non est integer, nisi in iuvenibus. Nam dicunt physici minui sanguinem per aetatem ; unde et in senibus tremor est. Proprie autem sanguis animae possessio est : inde genas lacerare mulieres in luctu solent ; inde et purpureae vestes et flores purpurei mortuis praebentur. Pulmo ex Graeco trahit vocabulum. Graeci enim pulmonem *πλεύμων* vocant, eo quod cordis flabellum sit, in quo *πνεῦμα*, id est spiritus inest, per quod et agitantur et moventur ; unde et pulmones vocati sunt. Nam Graece *πνεῦμα* spiritus dicitur, qui flando et exagitando aerem amittit et recipit ; a quo moventur pulmones et palpitant et aperiendo se ut flatum capiant, stringendo, ut eiciant.

3 vicinia K	4 voc. bis K : vocatur C	5 sal.] sanitatem C
6 modus K ¹ B	aut simp. aut comp. om. TB ¹	7 constat] est B ¹
comp. est qui C	9 habet T	11 signas sunt K
quia C ¹	12 sunt C	om. corp. B
	om. corp. B	divise T
	14 quia C	sustinetur C : sustentur B ¹
	15 au. dum K : est au. dum C	corp. eff. C
	16 vocatur C	effesus dec. T
	17 al. autem cru. C	18 quia s. est C : quia suave sit K
	20 undet in K : unde in BT	24 pulm. en K
	26 agitentur B	27 inflando T
	28 admittit TBC	
29 pa. ad aperiendum K	capiendo str. C	

125 Est enim organus corporis. Iecur nomen habet eo quod ignis
 ibi habeat sedem, qui in cerebro subvolat. Inde ad oculos
 ceterosque sensus et membra diffunditur, et calore suo ad se
 sucum ex cibo tractum vertit in sanguinem, quem ad usum
 pascendi nutriendique singulis membris praebet. In iecore
 5 autem consistit voluptas et concupiscentia iuxta eos qui de
 126 physicis disputant. Fibrae iecoris sunt extremitates, sicut [et]
 extremae partes foliorum in intibus, sive quasi linguae eminentes.
 Dictas autem fibras quod apud gentiles in sacris ad Phoebi
 aras ferebantur ab ariolis, quibus oblatis atque subcensis re- 10
 127 sponsa acciperent. Splen dictum a supplemento ex contraria
 parte iecoris, ne vacua existeret : quem quidam etiam risus causa
 factum existimant. Nam splene ridemus, felle irascimur, corde
 sapimus, iecore amamus. Quibus quattuor elementis constanti-
 128 bus integrum est animal. Fel appellatum, quod sit folliculum 15
 gestans humorem, qui vocatur bilis. Stomachus Graece os
 vocatur, eo quod ostium ventris sit, et ipse cibum excipiat at-
 129 que in intestina transmittat. Intestina dicuntur, eo quod cor-
 poris interiore parte cohibentur ; quae idcirco longis nexibus
 in circularum ordinata sunt modo, ut susceptas escas paulatim 20
 130 digerant, et superadditis cibis non impediuntur. Omentum
 membranum, quod continet intestinorum maiorem partem,
 quod ἐπίπλον Graeci vocant. Disseptum intestinum, quod
 discernit ventrem et cetera intestina a pulmonibus, a corde.
 131 Caecum intestinum, quod sit sine foramine et exitu ; quem 25
 Graeci τυφλὸν ἔντερον dicunt. Ieiuna tenue intestinum, unde
 132 et ieiunium dicitur. Venter autem et alvus et uterus inter se
 differunt. Venter est qui acceptos cibos digerit, et apparet
 extrinsecus, pertinetque a pectore ad inguinem, et dictus venter

2 qui] qua B¹ 3 ad secum ex T: ad sucum ex C¹ (ad del. C²)
 6 consistit] persistit KB 7 et hab. BCDF: om. KT 8 in intibus D:
 in intibus B (non F) 9 quod] quia C ad Ph. ar. in sac. C 10 sus-
 pensis K (non D) 13 existunt K 16 os] an οἰσοφάγος? 17 hostia
 B 18 in om. B¹ (ad B²) C¹ 21 egerant T: degerant C (B¹ n. l.)
 23 Disseptum T quia disc. C 24 ad cor C: et a corde del.: an ac
 corde? 25 quia sit C et exitu om. T 26 τυφλὸν] thilon T: tilon
 CK: telon B 27 ven. autem est B 28 degerit C 29 intrinsecus K

quod per totum corpus vitae alimenta transmittat. Alvus est **133**
 qui cibum recipit, et purgari solet. Sallustius (Hist. I, frag. 52) :
 'Simulans sibi alvum purgari.' Et vocatum alvum quod abluat-
 tur, id est purgetur : ex ipso enim sordes stercorem defluunt.
 5 Uterum solae mulieres habent, in quo concipiunt, ad similitu- **134**
 dinem cauliculi. Tamen auctores uterum pro utriusque libet
 sexus ventre plerumque ponunt, nec poetae tantummodo, sed
 et ceteri. Vocatus autem uterus, quod duplex sit et ab utraque **135**
 in duas se dividat partes, quae in diversum diffusae ac replexae
 10 circumplectantur in modum cornu arietis ; vel quod interi-
 rius impleatur foetu. Hinc et uter, quod aliquid intrinsecus
 habuerit, membra et viscera. Aqualiculus autem proprie porci **136**
 est ; hinc ad ventrem translatio. Matrix dicitur, quod foetus
 in eo generetur : semen enim receptum confovet, confotum cor-
 15 porat, incorporatum in membra distinguit. Vulva vocata quasi **137**
 valva, id est ianua ventris, vel quod semen recipiat, vel quod
 ex ea foetus procedat. Vesica dicta, quia sicut vas aqua, ita de
 renibus urina collecta completur, et humore distenditur. Cuius
 usus in volucribus non habetur. Vrina autem dicta, sive quod **138**
 20 uratur, seu quia ex renibus egeritur. Cuius indicio et salus et
 aegritudo futura monstratur. Qui humor vulgo lotium dicitur,
 quod eo lota, id est munda, vestimenta efficiantur. Semen est **139**
 quod iactum sumitur aut a terra aut ab utero ad gignendum vel
 fructus vel foetus. Est enim liquor ex cibi et corporis deco-
 25 ctione factus ac diffusus per venas atque medullas, qui inde
 desudatus in modum sentinae concrevit in renibus, eiectusque
 per coitum, et in utero mulieris susceptus calore quodammodo
 viscerum et menstrualis sanguinis inrigatione formatur in cor-

2 purgare T 3 vocatus (ut vid.) alvus C 6 caliculi T: caulicali B
 pro utroque libet BD: ex utroque K 7 sexu D ventrem BDT
 posuerunt K (non D) 8 et om. K (non D) quod] quia C utro-
 que C 9 dividet T: dividant B fusae C¹ repletae (-te) KT: re-
 flexae C¹ cum Lact, opif. 12, 5) 10 circumplectantur B cornua BT:
 cornuum C alterius B 11 quod] qui C 12 hab. et mem. T: hab.
 ut mem. C autem om. K 13 hinc] in B: inde K translatum K
 dicitur om. K foetus] pecus BCT 14 ea K 16 vel qu. sem. rec. om. T
 18 discitur K 20 sive quod ren. B erigitur K 22 eo quod mun. id
 est lo. B efficiatur B: efficiuntur C 23 vel om. K 24 ex] in K
 26 iectusque C 27 caloreque admodum B 28 -li BT corpus Arev.

ISIDORI

- 140 pore. Menstrua supervacua mulierum sanguis. Dicta autem
 menstrua a circuitu lunaris luminis, quo solet hoc venire pro-
 fluvium; luna enim Graece *μήνη* dicitur. Haec et muliebria
 141 nuncupantur; nam mulier solum animal menstruale est. Cuius
 cruoris contactu fruges non germinant, acescunt musta, moriun- 5
 tur herbae, amittunt arbores fetus, ferrum rubigo corripit,
 nigrescunt acra. Si qui canes inde ederint, in rabiem efferun-
 tur. Glutinum asphalti, quod nec ferro nec aquis dissolvitur,
 142 cruore ipso pollutum sponte dispergitur. Post plurimos autem
 dies menstruos ideo semen non esse germinabile, quia iam non 10
 est menstrualis sanguis, a quo perfusum inrigetur. Tenue
 semen locis muliebribus non adhaerere; labitur enim nec
 habet vim adhaerendi. Similiter et crassum vim non habet
 gignendi, quia muliebri sanguini miscere se non potest propter
 nimiam sui spissitudinem. Hinc et steriles mares vel feminas 15
 fieri; vel per nimiam seminis vel sanguinis crassitudinem, vel
 143 propter nimiam raritatem. Primum autem aiunt cor hominis
 fingi, quod in eo sit et vita omnis et sapientia; deinde
 quadragesimo die totum opus expleri; quod ex abortio-
 nibus, ut ferunt, collecta sunt. Alii foetus a capite sumere 20
 dicunt exordium. Unde et in avium foetus primum oculos
 144 fingi in ovis videmus. Foetus autem nominatus, quod
 adhuc in utero foveatur. Cuius secundae dicuntur folliculus,
 qui simul cum infante nascitur continetque eum; dictus,
 145 quia et cum editur sequitur. Nasci autem patribus similes 25
 aiunt, si paternum semen validius sit; matribus, si matris; haec

2 propter circuitum C provenire C 3 enim] autem C 5 mo-
 rientur K 6 rub. corrumpit CK 7 quis U: om. K: quid *codd.*
Solini 1. 55 -rantur C² 10 menstruosi B germinabile K: genera-
 bile BCT 11 perfusus *codd.* (et *Isid.*) 12 mulieribus B¹ hae-
 rere (he-) BK¹ adhaer. . . non hab. om. C¹ 13 non om. BK (hab.
 D) 14 quod B mulieri K misceri (om. se) K (non D)
 pre nim. K 17 autem] enim C¹D 18 quod] ut K (non D) et]
 pro K (non D) omnis BCK: hominis T et om. K (non D)
 19 opus] corpus K (non D) in ab. K: ab exortionibus C¹: ex aborta-
 tionibus T (non D) 20 dic. exord. sum. K (non D) 21 oculis DK
 22 nominatum BT: nominatur D 23 follicolum K 24 con-
 tinentque K dic. quia commeditur et seq. D 26 si] ut K (non D)
 validior B¹KT (et *Isid.*)

ratione similes exprimi vultus: qui autem utriusque parentis figuram reddunt, aequaliter mixto paterno maternoque semine concipiuntur. Avorum proavorumque similes fieri, quia sicut in terra multa semina occulta, sic et in nobis semina celantur 5 figuras parentum redditura. Ex paterno autem semine puellas nasci et ex materno pueros, quia omnis partus constat duplici semine, cuius pars maior cum invaluit occupat similitudinem sexus. In corpore nostro quaedam tantum utilitatis causa facta 146 sunt, ut viscera: quaedam et utilitatis et decoris, ut sensus in 10 facie, et in corpore manus ac pedes: quorum membrorum et utilitas magna est, et species decentissima. Quedam tantum 147 decoris, ut mamillae in viris, et in utroque sexu umbilicus. Quedam discretionis, ut in viris genitalia, barba promissa, pectus amplum; in mulieribus leves genae, et angustum pectus; 15 ad concipiendos autem et portandos foetus renes et latera dilatata. Quod ad hominem et ad partes attinet corporis ex parte dictum est, nunc aetates eius subiungam.

DE AETATIBVS HOMINVM. Gradus aetatis sex sunt: in- II
 fantia, pueritia, adolescentia, iuventus, gravitas atque senectus.
 20 Prima aetas infantia est pueri nascentis ad lucem, quae porri- 2
 gitur in septem annis. Secunda aetas pueritia, id est pura et 3
 necdum ad generandum apta, tendens usque ad quartum-
 decimum annum. Tertia adolescentia ad gignendum adulta, 4
 quae porrigitur usque ad viginti octo annos. Quarta iuventus 5
 25 firmissima aetatum omnium, finiens in quinquagesimo anno.
 Quinta aetas senioris, id est gravitas, quae est declinatio a 6
 iuventute in senectutem; nondum senectus sed iam nondum
 iuventus, quia senioris aetas est, quam Graeci *πρεσβύτην* vocant.

1 parentum fig. K 2 aequali K mix. paternoque sem. B¹
 4 nobis hominibus CD 5 pat.] materno K (non D) 6 et om. D
 ex om. K mat.] paterno K non D, qui K (non D) 7 invaluerit
 K 9 ut sens. . . . decent. om. K nasus alii in fac.] infantiae D
 10 membr. util. C 13 qu. autem discr. C promissa CT: proluxa BK
 14 in mul. ante pect. C¹ 15 dilata C¹ 17 coniungam K (non D)
 21 annos K pu. est id est C puera B 22 ad XIII annos K
 24 vicensimum octavum annum K 25 quinquagesimum annum I
 26 aet. est sen. C 28 quam] quod B: quem del.

ISIDORI

Nam senex apud Graecos non presbyter, sed γέρων dicitur. Quae aetas a quinquagesimo anno incipiens septuagesimo terminatur. Sexta aetas senectus, quae nullo annorum tempore finitur; sed post quinque illas aetates quantumcumque vitae est, senectuti deputatur. Senium autem pars est ultima senectutis, dicta quod sit terminus sextae aetatis. In his igitur sex spatiis philosophi vitam discipserunt humanam, in quibus mutatur et currit et ad mortis terminum pervenit. Pergamus ergo breviter per praedictos gradus aetatum, etymologias eorum in homine demonstrantes. Infans dicitur homo primae aetatis; dictus autem infans quia adhuc fari nescit, id est loqui non potest. Nondum enim bene ordinatis dentibus minus est sermonis expressio. Puer a puritate vocatus, quia purus est, et necdum lanuginem floremque genarum habens. Hi sunt ephēbi, id est a Phoebō dicti, necdum [pronati] viri, adolescentuli lenes. Puer autem tribus modis dicitur, pro nativitate, ut Esaias (9, 6): 'Puer natus est nobis.' Pro aetate, ut octoennis, decennis. Vnde est illud:

Iam puerile iugum tenera cervice gerebat.

Pro obsequio et fidei puritate, ut Dominus ad prophetam (Ierem. 1, 7): 'Puer meus es tu, noli timere,' dum iam Ieremias longe pueritiae excessisset annos. Puella est parvula, quasi pulla. Vnde et pupillos non pro condicione, sed pro aetate puerili vocamus. Pupilli autem dicti quasi in oculis, hoc est a parentibus orbi. Hi autem vere pupilli dicuntur quorum patres ante decesserunt quam ab his nomen acceperint. Ceteri orbi vocantur orphani, idem qui et pupilli; illud enim Graecum nomen est, hoc Latinum. Nam et in psalmo, ubi legitur

1 dicitur] dictus *K* 5 ultimae *K* 6 fit *K* sexta *T* 7 scripserunt *C* 8 mortis *om. B* term.] tempore *K (non D)* 9 aet. et etym. *K (non D)* carum *K* 10 demonstramus *K (non D)* 11 quia] quod *K* 12 non en. *C* pene *K* dent.] sensibus *B* 13 a pueritia *K (non D)* 15 pronati *hab. KB²XD* (pro nativitate): *om. B¹CT* 16 le *** *B¹* (leves?) (*non D*) 17 per aetatem *K (non D)* 18 unde] ut *B* 19 puerili *T* regebat *BT* 20 per obs. *K* 21 iam *om. B* 22 excesserat *K (non D)* 23 pup.] pullos *C¹* 24 pueri voc. *C¹* 25 apparentibus *B* 26 discesserunt *BK* acciperent *BCT* 27 id. qui pup. *K* 28 nam et] manet *B*

(10, 14): 'Pupillo tu eris adiutor,' Graccus habet ὀρφανῶ. Puberes a pube, id est a pudenda corporis, nuncupati, quod 13 haec loca tunc primum lanuginem ducunt. Quidam autem ex annis pubertatem existimant, id est cum puberem esse qui 5 quattuordecim annos expleverit, quamvis tardissime pubescat: certissimum autem puberem esse qui et ex habitu corporis pubertatem ostendit et generare iam possit. Puerperae sunt, 14 quae annis puerilibus pariunt. Vnde et Horatius (C. 4, 5, 23):

Laudatur primo prole puerpera [nato].

10 Et dictae puerperae vel quod primo partu gravantur, vel quod primum pueros pariunt. Adolescens dictus, eo quod sit ad 15 gignendum adultus, sive a crescere et augeri. Iuvenis vocatus, 16 quod iuvare posse incipit; ut in bubus iuveni, cum a vitulis discesserint. Est enim iuvenis in ipso aetatis incremento 15 positus, et ad auxilium praeparatus. Nam iuvare hominis est opus aliquod conferentis. Sicut autem trecimus perfectae aetatis est annus in hominibus, ita in pecudibus ac iumentis tertius robustissimus. Vir nuncupatus, quia maior in eo vis 17 est quam in feminis: unde et virtus nomen accepit; sive quod 20 vi agat feminam. Mulier vero a mollitie, tamquam mollier, 18 detracta littera vel mutata, appellata est mulier. Vtrique enim 19 fortitudine et inbecillitate corporum separantur. Sed ideo virtus maxima viri, mulieris minor, ut patiens viri esset; scilicet, ne feminis repugnantibus libido cogeret viros aliud 25 appetere aut in alium sexum prouere. Dicitur igitur mulier 20 secundum femineum sexum, non secundum corruptionem integritatis: et hoc ex lingua sacrae Scripturae. Nam Eva statim facta de latere viri sui, nondum contacta a viro, mulier appellata

3 tunc] in K ducant C: dicunt B ante corr. quidam] quod B¹
autem om. K 5 exple K 6 qui ex K 7 ostendet KT: ostendit
C: ostendat B posset T ante corr. 9 pro. puerpere T nato
BC: natu K: om. T (gloss. marg. in archetypo?) 10 quod] quia BC
primo om. BK 12 augere CK Iuvenes vocatos ut iuv. K
13 posse] se K incipiunt K: incipiat C a vit.] ab indolis K 15 et
auxilio praep. K 16 aliquid BC perfectus act. ann. K: perfectus
est ann. B 17 ac] a T 18 vis] virtus C 21 Vtriusque BT
22 inbec. et fort. B corporum om. B¹ 23 pat. vire T: pat. viro BC
26 corruptionem om. T 27 sacrae] sanctae T

est, dicente Scriptura (Genes. 2, 23): 'Et formavit eam in
 21 mulierem.' Virgo a viridiori aetate dicta est, sicut et virga,
 sicut et vitula. Alias ab incorruptione, quasi virago, quod
 22 ignoret femineam passionem. Virago vocata, quia virum agit,
 hoc est opera virilia facit et masculini vigoris est. Antiqui
 enim fortes feminas ita vocabant. Virgo autem non recte
 virago dicitur, si non viri officio fungitur. Mulier vero si
 23 virilia facit, recte virago dicitur, ut Amazona. Quae vero nunc
 femina, antiquitus vira vocabatur; sicut a servo serva, sicut
 a famulo famula, ita a viro vira. Hinc et virginis nomen qui-
 24 dam putant. Femina vero a partibus femorum dicta, ubi
 sexus species a viro distinguitur. Alii Graeca etymologia femi-
 nam ab ignea vi dictam putant, quia vehementer concupiscit.
 Libidinosiores enim viris feminas esse tam in mulieribus quam
 in animalibus. Vnde nimius amor apud antiquos femineus
 25 vocabatur. Senior est adhuc viridior. In sexto libro Ovidius
 (Met. 12, 464): Senior,

Inter iuvenemque senemque.

Terentius (Hec. 11):

Quo iure sum us(us) adolescentior. 20

26 (Adolescentior) non utique magis adolescens, sed minus; ut
 senior minus sene, ubi comparativus gradus minus significat
 a positivo. Ergo senior non satis, sicut iunior inter iuvenem,
 27 sicut pauperior intra ditem et pauperem. Senes autem quidam
 dictos putant a sensus diminutione, eo quod iam per vetu-
 statem desipiant. Nam physici dicunt stultos esse homines
 frigidioris sanguinis, prudentes calidi: unde et senes, in quibus
 iam friget, et pueri, in quibus necdum calet, minus sapiunt.
 Inde est quod convenit sibi infantum aetas et senum: senes

2 est om. K 4 ignorat C quia CT: quod BK 5 hoc] id K
 vilia K masculi K virogis C 6 virgo au.] virago T 7 si non
 ... dicitur om. C 8 Quod B 9 antiquis C virago KM 11 vero]
 autem C 13 igne aut vi dicta K quia] quod B 16 in sexto (vi)
 libro] fort. vi vel in vi 18 iuvenem sen. C 20 quod T: qui K
 sumus codd. (etiam X) 21 Ad. (rel ad. § 25) om. codd. (etiam A) 23 sen.
 non satis senex si. Arv. 25 sensu K: sensui T pro vel. KB¹ ut vid.
 26 stulta K 28 nondum C 29 quod] quia B

enim per nimiam aetatem delirant ; pueri per lasciviam et infantiam ignorant quid agant. Senex autem tantum masculini 28 generis est, sicut anus feminini ; nam anus dicitur sola mulier. Anus autem appellata a multis annis, quasi annosa. Nam si 5 commune esset nomen, cur diceret Terentius (Eun. 357) : 'senem mulierem' ? Hinc et vetula, quia vetusta. Sicut autem a sene senectus, ita ab anu anilitas nominata est. Canities 29 autem vocata a candore, quasi candidities. Vnde est illud : 'florida iuventus, lactea canities,' prout diceret candida. Sene- 30 ctus autem multa secum et bona adfert et mala. Bona, quia nos ab impotentissimis dominis liberat, voluptatibus inponit modum, libidinis frangit impetus, auget sapientiam, dat maturiora consilia. Mala autem, quia senium miserrimum est debilitate et odio. 'Subeunt' enim (Virg. Georg. 3, 67) 'morbi 15 tristicque senectus'. Nam duo sunt quibus minuuntur corporis vires, senectus et morbus. Mors dicta, quod sit amara, vel a 31 Marte, qui est effector mortium [sive mors a morsu hominis primi, quod vetitae arboris pomum mordens mortem incurrit]. Tria sunt autem genera mortis : acerba, immatura, naturalis. 32 Acerba infantum, immatura iuvenum, merita, id est naturalis, 30 senum. Mortuus autem ex qua parte orationis declinetur 33 incertum est. Nam sicut ait Caesar, ab eo quod est morior in participio praeteriti temporis in 'tus' exire debuit, per unum scilicet U, non per duo. Nam ubi geminata est littera U, nomi- 25 nativus est, non participium, ut fatuus, arduus. Convenienter itaque factum ut quemadmodum id, quod significat, non potest agendo, ita et ipsud nomen non possit loquendo declinari. Omnis autem mortuus aut funus est, aut cadaver. Funus est, 34 si sepeliatur. Et dictum funus a funibus accensis, quos ante

1 pro nimia aetate BK pro lascivia et infantia B 3 est om. C¹
 femenei C¹ (-min-C²) 6 quia] quasi B autem] enim C 7 anitas
 C¹ lac. nities B¹ 10 et mala adf. et bona B : bo. aff. et ma. T 11 a
 potentissimis BCK dominiis K 12 imp. franget K 13 quia om. K
 17 est. mortuorum B sive . . . incurrit om. B C D F K M : hab. TUG Mon.
 18 quod] qui G vetita T 19 autem om. T 20 est om. TU
 21 sicut om. B 24 duas K nominatus B¹ : nomen C, fort. recte
 25 est om. TU 26 fac. est ut C 27 posset CT loquendi T
 28 ut cad. C¹ 29 et om. T

35 feretrum papyris cera circumdatis ferebant. Cadaver autem est, si insepultum iacet. Nam cadaver nominatum a cadendo, quia iam stare non potest. Quod dum portatur, exsequias dicimus: crematum reliquias: conditum iam sepultum. Corpus autem consuetudine dicitur, ut illud (Virg. Georg. 4, 255): 5

36 Tum corpora luce carentum.

Defunctus vocatus, quia conplevit vitae officium. Nam dicimus functos officio, qui officia debita conpleverunt; unde est et honoribus functus. Hinc ergo defunctus, quod ab officio sit 37 vitae depositus, sive quod sit diem functus. Sepultus autem 10 dictus, eo quod iam sine pulsu et palpitatione est, id est sine motu. Sepelire autem est condere corpus. Nam humare obruere dicimus, hoc est humum inicere.

III DE PORTENTIS. Portenta esse Varro ait quae contra naturam nata videntur: sed non sunt contra naturam, quia 15 divina voluntate fiunt, cum voluntas Creatoris cuiusque conditae rei natura sit. Unde et ipsi gentiles Deum modo Naturam, 2 modo Deum appellant. Portentum ergo fit non contra naturam, sed contra quam est nota natura. Portenta autem et ostenta, monstra atque prodigia ideo nuncupantur, quod portendere 20 atque ostendere, monstrare ac praedicare aliqua futura videntur. 3 Nam portenta dicta perhibent a portendendo, id est praecostendendo. Ostenta autem, quod ostendere quidquam futurum videantur. Prodigia, quod porro dicant, id est futura praedicant. Monstra vero a monitu dicta, quod aliquid significando 25 demonstrent, sive quod statim monstrent quid appareat; et hoc proprietatis est, abusione tamen scriptorum plerumque 4 corrumpitur. Quaedam autem portentorum creationes in si-

2 est si om. K 3 quia] quod B portamus B 4 crematus K:
 -tas B in T¹ ut vid. sepulcrum Serv. ad Aen. 2, 539 5 ut est
 il. B 6 tunc BK 7 vocatur C vitae om. BK nam et di. T
 8 quia off. TC¹ impleverunt un. et C 12 sepillere K corpora C
 humane C¹ 13 inicere K¹ 15 nata om. B¹ quia] quae K 19 sed
 quae est no. K nota om. B¹ portentum K 20 nuncupatur K
 quod] quia B 22 a portendo K id est pr. om. T 23 quod] quia
 C quiddam K 25 significandum T 26 sive . . . monstr. om. C¹
 quod] quia B 27 est om. K 28 autem om. C

nificationibus futuris constituta videntur. Vult enim deus interdum ventura significare per aliqua nascentium noxia, sicut et per somnos et per oracula, qua praemoneat et significet quibusdam vel gentibus vel hominibus futuram cladem; quod plurimis etiam experimentis probatum est. Xerxen quippe vulpis ex equa creata solvi regnum portendit. Alexandro ex muliere monstrum creatum, quod superiores corporis partes hominis, sed mortuas habuerit, inferiores diversarum bestiarum, sed viventes, significasse repentinam regis interfectionem: supervixerant enim deteriora melioribus. Sed haec monstra quae in significationibus dantur non diu vivunt, sed continuo ut nata fuerint occidunt. Inter portentum autem et portentuosum differt. Nam portenta sunt quae transfigurantur, sicut fertur in Umbria mulierem peperisse serpentem. Vnde Lucanus (1, 563):

Matremque suos conterruit infans.

Portentuosa vero levem sumunt mutationem, exempli causa cum sex digitis nati. Portenta igitur vel portentuosae existunt alia magnitudine totius corporis ultra communem hominum modum, quantus fuit Tityon in novem iugeribus iacens, Homero testante: alia parvitate totius corporis, ut nani, vel quos Graeci Pygmaeos vocant, eo quod sint statura cubitales. Alii a magnitudine partium, veluti capite informi, aut superfluis membrorum partibus, ut bicipites et trimani, vel cynodontes, quibus gemini procedunt dentes. Alii a defectu partium, in quibus altera pars plurimum deficit ab altera, ut manus a manu, vel pes a pede. Alii a decisione, ut sine manu aut capite generata, quos Graeci steresios vocant. Alia praenumeria, quando solum

1 futuri Schwarz 3 qua] quia T (non X) sign. venturam qu. B
 4 futuram om. B quod] quia C¹ 5 Xerxens K 6 crata C¹
 8 sed mort.] emortuas T 9 virentes K 10 haec] et BK 11 qua
 K non om. C¹ 13 si. et fer. K 14 inde BC: un. et T 17 vero]
 autem K 21 na. et quos K 22 ali a (alia) BCT¹: alii K 24 scino-
 dontas T: scinodotas B: scinodantas C: scenodontas K pr. gem. C:
 gemino pr. K 25 Ali a (Alia) T¹BC: Alii de K 26 defecit CKT vel
 om. B 27 ali a (alia) T¹BCK¹ decisione C: dicisione KT: discisione B
 ut sine om. K 28 sterenos C pernumeria KT: privimeria Arv.

9 caput aut crus nascitur. Alia, quae in parte transfigurantur, sicut qui leonis habent vultum vel canis, vel taurinum caput aut corpus, ut ex Pasiphaë memorant genitum Minotaurum; quod Graeci *ἑτερομορφίαν* vocant. Alia, quae ex omni parte transfigurantur in alienae creationis portentum, ut ex muliere vitulum 5 dicit historia generatum. Alia, quae sine transfiguratione mutationem habent locorum, ut oculos in pectore vel in fronte, aures supra tempora: vel sicut Aristoteles tradidit quendam in sinistra parte iecur, in dextera splen habuisse. Alia secundum 10 connaturationem, ut in alia manu digiti plures connaturati et cohaerentes reperiuntur, in alia minus, sive in pedibus. Alia secundum immaturam et intemperatam creationem, sicut hi qui dentati nascuntur sive barbati vel cani. Alia complexu plurimarum differentiarum, sicut illud quod praediximus (§ 5) in Alexandro 15 multiforme portentum. Alia commixtione generis, ut *ἰστρογόνοι* et *ἑρμαφροδίται* vocantur. Hermaphroditae autem nuncupati eo quod eis uterque sexus appareat. *Ἑρμῆς* quippe apud Graecos masculus, *Ἀφροδίτη* femina nuncupatur. Hi dexteram mamillam virilem, sinistram muliebrem habentes vici- 20 cissim coeundo et gignunt et pariunt. Sicut autem in singulis gentibus quaedam monstra sunt hominum, ita in universo genere humano quaedam monstra sunt gentium, ut Gigantes, Cynocephali, Cyclopes, et cetera. Gigantes dictos iuxta Graeci sermonis etymologiam, qui eos *γγηραίς* existimant, id est terri- 25 genas, eo quod eos fabulose parens terra immensa mole et similes sibi genuerit. *Γῆ* enim terra appellatur: *γένος* genus; licet et terrae filios vulgus vocat: quorum genus incertum est. 14 Falso autem opinantur quidam inperiti de Scripturis sanctis praevaricatores angelos cum filiabus hominum ante diluvium concubuisse, et exinde natos Gigantes, id est nimium grandes 30

1 pa. pars figuratur K 3 Pas.] faside B¹ T: pasiphe ex faside X
 4 ἑτερ.] -ion B: -ium T ex om. B 8 su. in temp. codd. 10 quod-
 naturationem T ut om. K 14 diff.] om. T 16 vocantur om. K
 autem om. T 17 erma codd. 18 a grecos (cis T²) T masc. est C:
 Mercurius est dett. afrodi codd. fem.] Venus dett. hi] alii K
 21 quaedam . . . humano add. T in marg. 23 Cyn. et Cyc. K 24 γγγ.]
 om. B¹ 28 Falsa C¹ inperi C¹ sanctis om. K 30 et inde K

et fortes viros, de quibus terra completa est. Cynocephali 15
 appellantur eo quod canina capita habeant, quosque ipse
 latratus magis bestias quam homines confitetur. Hi in India
 nascuntur. Cyclopes quoque eadem India gignit; et dictos 16
 5 Cyclopes eo quod unum habere oculum in fronte media perhi-
 bentur. Hi et ἀγριοφαγῖται dicuntur, propter quod solas ferarum
 carnes edunt. Blemmyas in Libya credunt truncos sine capite 17
 nasci, et os et oculos habere in pectore. Alios sine cervicibus
 gigni, oculos habentes in humeris. In ultimo autem Orientis 18
 10 monstruosae gentium facies scribuntur. Aliae sine naribus,
 aequali totius oris planitie, informes habentes vultus. Aliae
 labro subteriori adeo prominenti ut in solis ardoribus totam ex
 eo faciem contegant dormientes. Aliis concreta ora esse,
 modico tantum foramine calamis avenarum pastus haurientes.
 15 Nonnulli sine linguis esse dicuntur, invicem sermonis utentes
 nutum sive motum. Panotios apud Scythiam esse ferunt, tam 19
 diffusa magnitudine aurium ut omne corpus ex eis contegant.
 Ἡᾶν enim Graeco sermone omne, ἄρα aures dicuntur. Artaba- 20
 titae in Aethiopia proni, ut pecora, ambulare dicuntur: quadra-
 20 gesimum aevi annum nullus supergreditur. Satyri homunciones 21
 sunt aduncis naribus; cornua in frontibus, et caprarum pedibus
 similes, qualem in solitudine Antonius sanctus vidit. Qui
 etiam interrogatus Dei servo respondisse fertur dicens (Hieron.
 vit. Paul. erem. 8): 'Mortalis ego sum unus ex accolis heremi,
 25 quos vario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosque colit.'
 Dicuntur quidam et silvestres homines, quos nonnulli Faunos 22
 ficarios vocant. Sciopodum gens fertur in Aethiopia singulis 23
 cruribus et celeritate mirabili: quos inde σκιόποδας Graeci
 vocant, eo quod per aestum in terra resupini iacentes pedum
 30 suorum magnitudine adumbrentur. Antipodes in Libya plantas 24

5 oc. hab. un. C perhibeantur C 6 sola K 7 Lemnias (-nas)
 codd. et fort. Isid. cr. dictos tr. B 8 alii sine BK 11 alii lab. C
 12 praecinenti K¹; prominenti T 13 alios conc. T 14 potus K² 18
 enim om. K omne om. C 20 supra graditur C¹ 21 in front. corn.
 K au pedes? 22 quidem T 26 nulli T¹ Faunos] phatuos T
 27 vicarios C¹ genus C 29 iac. supini K 30 adumbrentur K

ISIDORI

25 versas habent post crura et octonos digitos in plantis. Hippo-
 podes in Scythia sunt, humanam formam et equinos pedes
 26 habentes. In India ferunt esse gentem quae Μακρόβιοι nuncu-
 pantur, duodecim pedum staturam habentes. Est et gens ibi
 statura cubitalis, quos Graeci a cubito Pygmaeos vocant, de 5
 qua supra diximus (§ 7). Hi montana Indiae tenent, quibus est
 27 vicinus oceanus. Perhibent [et] in eadem India esse gentem
 feminarum quae quinquennes concipiunt, et octavum vitae
 28 annum non excedunt. Dicuntur autem et alia hominum
 fabulosa portenta, quae non sunt, sed ficta in causis rerum 10
 interpretantur, ut Geryonem Hispaniae regem triplici forma
 proditum. Fuerunt enim tres fratres tantae concordiae ut in
 29 tribus corporibus quasi una anima esset. Gorgones quoque
 meretrices crinitas serpentibus, quae aspicientes convertebant
 in lapides, habentes unum oculum quem invicem utebantur. 15
 Fuerunt autem tres sorores unius pulchritudinis, quasi unius
 oculi, quae ita spectatores suos stupescere faciebant ut vertere
 30 eos putarentur in lapides. Sirenas tres fingunt fuisse ex parte
 virgines, ex parte volucres, habentes alas et ungulas: quarum
 una voce, altera tibiis, tertia lyra caneant. Quae inlectos 20
 31 navigantes sub cantu in naufragium trahebant. Secundum
 veritatem autem meretrices fuerunt, quae transeuntes quoniam
 deducebant ad egestatem, his fictae sunt inferre naufragia.
 Alas autem habuisse et ungulas, quia amor et volat et vulnerat.
 Quae inde in fluctibus commorasse dicuntur, quia fluctus Ve- 25
 32 nerem creaverunt. Scyllam quoque ferunt feminam capitibus
 succinctam caninis, cum latratibus magnis, propter fretum
 Siculi maris, in quo navigantes verticibus in se concurrentium
 undarum exterriti latrari aestimant undas, quas sorbentis aestus

1 post] per K 2 et om. B 3 In om. T qui K 4 sturam
 T¹ et est gens C 7 et hab. CT: om. BK 8 vitae om. T
 9 autem om. K 10 sic. et in C 14 metrices B^a serp. quae tesque
 (delct.) K: serpentesque B 16 sorores om. K¹ 19 virg. et ex K et
 ung. om. T 20 tertia] altera T canebat BC 21 naufragio KT:
 -gia C 22 metrices B quoniam om. K 23 ad] in K his]
 hic B¹ 25 Qu. in.] atque C 26 ferunt om. K 27 latratatibus K
 28 saeculi K in qua T 29 extriti K latrati K¹ T¹ extiment
 K surbentis T

vorago conlidit. Fingunt et monstra quaedam inrationabilium 33
 animantium, ut Cerberum inferorum canem tria capita habentem,
 significantes per eum tres aetates per quas mors hominem de-
 vorat, id est infantiam, iuventutem et senectutem. Quem
 5 quidam ideo dictum Cerberum putant quasi κρεβόρος, id est
 carnem vorans. Dicunt et Hydram serpentem cum novem 34
 capitibus, quae Latine excetra dicitur, quod uno caeso tria
 capita excrescebant. Sed constat Hydram locum fuisse evo-
 mentem aquas, vastantem vicinam civitatem, in quo uno meatu
 10 clauso multi erumpebant. Quod Hercules videns loca ipsa
 exussit, et sic aquae clausit meatus. Nam hydra ab aqua dicta 35
 est. Huius mentionem facit Ambrosius in similitudinem hae-
 resium, dicens (de Fid. 1, 4): 'Haeresis enim velut quaedam
 hydra fabularum vulneribus suis crevit; et dum saepe reci-
 15 ditur, pullulavit igni debita incendioque peritura.' Fingunt 36
 et Chimaeram triformem bestiam: ore leo, postremis partibus
 draco, media caprea. Quam quidam Physiologi non animal,
 sed Ciliciae montem esse aiunt, quibusdam locis leones et
 capreas nutrientem, quibusdam ardentem, quibusdam plenum
 20 serpentibus. Hunc Bellorophontes habitabilem fecit, unde
 Chimaeram dicitur occidisse. Centauris autem species vocabu- 37
 lum indidit, id est hominem equo mixtum, quos quidam fuisse
 equites Thessalorum dicunt, sed pro eo quod discurrerent in
 bello velut unum corpus equorum et hominum viderentur,
 25 inde Centauros fictos adseruerunt. Porro Minotaurum nomen 38
 sumpsisse ex tauro et homine, qualem bestiam dicunt fabulose in
 Labyrintho inclusam fuisse. De qua Ovidius (Art. Am. 2, 24):
 Semibovemque virum, semivirumque bovem.

1 inrationalium BT 2 inferore B¹: inferorum C 3 per e. sig. B
 deformat T 4 id est . . . sen. om. T et om. B¹ 5 ideo] ita K
 6 voras C¹ 8 vomentem T 11 sicque clau. T 13 quaedam om. B¹
 14 vuln.] heresibus B 15 pullavit C peritura] futura K 17 capreae
 CT: caprae K: capre ut vid. B¹ (-ra B²) philosophi B 18 Lyciae
 Arv. (ex Serv. Aen. 6, 288) esse om. K loci T 19 quibus
 ard. T¹ serp. plen. C 21 Centauri BK 22 equo] ego K
 23 equitessalorum T dicunt om. T proj ex K 24 eq.] eo
 quorum K 25 adseverant T monocentaurum CT 27 fu. incl. B
 de quo K

39 Onocentaurum autem vocari eo quod media hominis specie, media asini esse dicatur; sicut et Hippocentauri, quod equorum hominumque in eis natura coniuncta fuisse putatur.

IV DE TRANSFORMATIS. Scribuntur autem et quaedam monstruosae hominum transformationes et commutationes in bestiis, 5 sicut de illa maga famosissima Circe, quae socios quoque Vlixis mutasse fertur in bestias: et de Arcadibus, qui sorte ducti transnatabant quoddam stagnum atque ibi convertebantur in 2 lupos. Nam et Diomedis socios in volucres fuisse conversos non fabuloso mendacio, sed historica adfirmatione confirmant. 10 Sed et quidam adserunt Strigas ex hominibus fieri. Ad multa enim latrocinia figurae sceleratorum mutantur, et sive magicis cantibus, sive herbarum veneficio totis corporibus in feras 3 transeunt. Siquidem et per naturam pleraque mutationem recipiunt, et corrupta in diversas species transformantur; sicut 15 de vitulorum carnibus putridis apes, sicut de equis scarabei, de mulis locustae, de cancriis scorpiones. Ovidius (Metam. 15, 369):

Concava litorei si demas brachia cancri,
scorpio exhibit, caudaque minabitur unca.

20

2 dicantur *T* ipocentaurus *T* quod] quia *B* 3 in *om. C*
 probatur *B* 4 au. quaed. *T* 5 commutationem *K* 6 magna
KT famosissima *T* circee *T*: circeae *B*: circiatæ *K* 7 sortes
K: sortis *B*¹ ducti ex iuncti *K*: iunctis *B*¹: devictis *D* 8 trans-
 natabant *C*: *om. B*¹ quosdam *K* convertebant *T* 10 non in
 fab. *T* adf.] admiratione *K* 11 sed *om. C* ex] in *K* 13 bene-
 ficio *T* 17 scorpiones ex-nibus *T* 20 exiit *C*¹

LIBER XII
DE ANIMALIBVS

DE PECORIBVS ET IUMENTIS. Omnibus animantibus Adam I
 primum vocabula indidit, appellans unicuique nomen ex prae-
 senti institutione iuxta condicionem naturae cui serviret.
 Gentes autem unicuique animalium ex propria lingua dederunt 2
 5 vocabula. Non autem secundum Latinam linguam atque
 Graecam aut quarumlibet gentium barbararum nomina illa
 inposuit Adam, sed illa lingua quae ante diluuium omnium una
 fuit, quae Hebraea nuncupatur. Latine autem animalia sive 3
 animantia dicta, quod animentur vita et moveantur spiritu.
 10 Quadrupedia vocata, quia quattuor pedibus gradiuntur: quae 4
 dum sint similia pecoribus, tamen sub cura humana non sunt;
 ut cervi, dammae, onagri, et cetera. Sed neque bestiae sunt,
 ut leones; neque iumenta, ut usus hominum iuvare possint.
 Pecus dicimus omne quod humana lingua et effigie caret. 5
 15 Proprie autem pecorum nomen his animalibus adcommodari
 solet quae sunt aut ad vescendum apta, ut oves et sues; aut in
 usu hominum commoda, ut equi et boves. Differt autem inter 6
 pecora et pecudes: nam veteres communiter in significatione
 omnium animalium pecora dixerunt; pecudes autem tantum
 20 illa animalia quae eduntur, quasi pecuedes. Generaliter autem
 omne animal pecus a pascendo vocatum. Iumenta nomina inde 7
 traxerunt, quod nostrum laborem vel onus suo adiutorio sub-
 vectando vel arando iuvent. Nam bos carpenta trahit, et
 durissimas terrae glebas vomere vertit; equus et asinus
 25 portant onera, et hominum in gradiendo laborem temperant.

2 primus C vocabulum K ex praes. inst. om. KO 3 cui
 scr. om. K 4 ex pr. lin. unic. an. ded. vocabulum K 6 barbarum
 B: om. K 7 lingua om. B: nomina KO omnibus K 8 nun-
 cupata est C autem om. K 9 moveatur T: moventur B 10 quia]
 quod B gradientur (ex-atur) B 11 non om. K 13 hom. us. B
 iubari possit T 15 animantibus K 16 sunt ad T 17 usui C com-
 modata K 19 omnium om. K 20 qu. pecudes K 21 vocatur B
 22 quod] quia C vel onus om. K subiectando C 7 23 tra. carp.
 C 25 on. hom. T temperant] portant T

- Vnde et iumenta appellantur ab eo quod iuvent homines :
8 sunt enim magnarum virium animalia. Item quoque armenta,
 vel quod sint apta armis, id est bello; vel quod his in
 armis utimur. Alii armenta tantum boves intellegunt, ab
 arando, quasi aramenta [vel quod sint cornibus armata]. **5**
 Discretio est autem inter armenta et greges : nam armenta
 equorum et boum sunt, greges vero caprarum et ovium.
9 Ovis molle pecus lanis, corpore inerme, animo placidum,
 ab oblatione dictum; eo quod apud veteres [in] initio non
 tauri, sed oves in sacrificio mactarentur. Ex his quasdam **10**
 bidentes vocant, eas quae inter octo dentes duos altiores habent,
10 quas maxime gentiles in sacrificium offerebant. Vervex vel a
 viribus dictus, quod ceteris ovibus sit fortior; vel quod sit vir,
 id est masculus; vel quod vermem in capite habeat, quorum
 excitati pruritu invicem se concutiunt, et pugnantes cum magno **15**
11 impetu feriunt. Aries vel ἀπὸ τοῦ Ἄρειος, id est a Marte,
 vocatus : unde apud nos in gregibus masculi mares dicuntur :
 sive quod hoc pecus a gentilibus primum aris est immolatum.
 Aries, quod inponeretur aris. Vnde est illud (Sedul. **1, 115**) :
 Aries mactatur ad aram. **20**
- 12** Agnum quamquam et Graeci vocent ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ, quasi
 pium, Latini autem ideo hoc nomen habere putant, eo quod
 prae ceteris animantibus matrem agnoscat; adeo ut etiam si
 in magno grege erraverit, statim balatu recognoscat vocem
13 parentis. Haedi ab edendo vocati. Parvi enim pinguisissimi **25**
 sunt et saporis iucundi, unde [et edere, unde] et edulium

1 iubenta T 2 en. e magn. K Idem C¹TU (non X) 3 sunt
 C abarta B 4 utitur C¹ alii ex alia T 5 vel quod . . . arm.
 hab. T (corn. apta) UX : om. BCKO 8 placido K 9 in hab. CK : om.
 BT (non U) 10 quadam T 11 eas quae] eo quod B 12 quos T sacri-
 ficio K Verbex B : Verbix CT : Berbix K 14 id est] et K
 vermes CK habeant T 15 pruritu T : prurinatū C¹ 16 Marte]
 maiore K 17 un. et ap. K mas. in gr. C 18 sive quod . . . immol.
 om. T (non U) quia C pr. aris B 19 ar. ergo quod K pone-
 retur TU unde] sicut K 21 quamquam] quoque K et om. B
 22 nomomen K 23 prae] de K anim. is matr. C 25 Edi codd.
 (Hedi T) et Isid. edendi T 26 unde et edul. K : unde et edere
 edul. T : unde et edere (hederac add.) unde (inde B) et edul. BCU

vocatur. Hircus lascivum animal et petulcum et fervens 14
 semper ad coitum; cuius oculi ob libidine in transversum
 aspiciunt, unde et nomen traxit. Nam hirqui sunt oculorum
 anguli secundum Suetonium (Prat. 171); cuius natura adeo cali-
 5 dissima est ut adamantem lapidem, quem nec ignis, nec ferri
 domare valet materia, solus huius cruor dissolvat. Maiores
 hirci Cinyphii dicuntur a fluvio Cinyphe in Libya, ubi grandes
 nascuntur. Capros et capras a carpendis virgultis quidam 15
 dixerunt. Alii quod captent aspera. Nonnulli a crepitu
 10 crurum, unde eas crepas vocitatas; quae sunt agrestes caprae,
 quas Graeci pro eo quod acutissime videant, id est ὀξυδερκέστερον,
 δορκάς appellaverunt. Morantur enim in excelsis montibus, et
 quamvis de longinquo, vident tamen omnes qui veniunt.
 Idem autem et caprae: idem ibices, quasi avices, eo quod ad 16
 15 instar avium ardua et excelsa teneant et in sublime inhabitent,
 ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateant. Vnde et 17
 meridiana pars ibices aves vocant, qui Nili fluentis inhabitant.
 Haec itaque animalia, ut diximus, in petris altissimis com-
 morantur, et si quando ferarum vel hominum adversitatem
 20 persenserint, de altissimis saxorum cacuminibus sese praecipitantes
 in suis [se] cornibus inlaesa suscipiunt. Cervi dicti ἀπὸ 18
 τῶν κεράτων, id est a cornibus; κέρατα enim Graece cornua
 dicuntur. Hi serpentium inimici cum se gravatos infirmitate
 persenserint, spiritu narium eos extrahunt de cavernis, et supe-
 25 rata pernicie veneni eorum pabulo reparantur. Dictamnium
 herbam ipsi prodiderunt; nam eo pasti excutiunt acceptas
 sagittas. Mirantur autem sibilum fistularum. Erectis auribus 19
 acute audiunt, summissis nihil. Si quando immensa flumina
 vel maria transnatant, capita clunibus praecedentium superpo-

1 vocatum K lascivium B 6 domari B 7 cifei dic. B¹ 9 quod]
 quia B captent] carpent BK 10 crepas Arrv. (ex Paul. Fest. 48,
 14): creas B¹ KOTX: capreas C vocatas CK 11 id est ὀξ.] id est
 ὀξυδερκ rectepon B: rectepon K 12 dorcas codd.: dorcadas edd. 14 qu.
 abices B¹ T ad om. K 15 abitent T (i. e. hab-) 17 vocat B
 nihl C¹ 18 comm. om. B¹ 20 persenserunt B sese] se K 21 se C
 hab. T: om. BCK suscipiuntur K 23 serp. vel in. B sese C
 gratos T¹ 24 supera K 25 diptapnon K 26 ipsum B
 27 rectis CT 29 crunibus T

nunt sibi que invicem succedentes nullum laborem ponderis
 20 sentiunt. Tragelaphi a Graecis nominati, qui quum eadem
 specie sint ut cervi, villosos tamen habent armos ut hirci, et
 menta promissis hirta barbis, qui non alibi sunt quam circa
 21 Phasidem. Hinnuli filii sunt cervorum [ab innuere dicti, quia 5
 22 ad nutum matris absconduntur]. Dammula vocata, quod de
 manu effugiat: timidum animal et inbelle; de quo Martialis
 (13, 94):

Dente timetur aper, defendunt cornua cervum:

inbelles damae quid nisi praeda sumus? 10

23 Lepus, levipes, quia velociter currit. Vnde et Graece pro
 cursu *λαγώς* dicitur; velox est enim animal et satis timi-
 24 dum. Cuniculi genus agrestium animalium dicti quasi caniculi,
 eo quod canum indagine capiantur vel excludantur ab speluncis.
 25 Sus dicta, quod pascua subigat, id est terra subacta escas in- 15
 quirat. Verres, quod grandes habeat vires. Porcus, quasi
 spurcus. Ingurgitat enim se caeno, luto inmergit, limo inlinit.
 Horatius (Epist. 1, 2, 26):

Et amica luto sus.

26 Hinc etiam spurcitiam vel spurios nuncupatos. Porcorum pilos 20
 setas vocamus, et setas a sue dictas: a quibus et sutores
 27 vocantur, quod ex setis suant, id est consuunt, pelles. Aper
 a feritate vocatus, ablata F littera et subrogata P. Vnde et
 apud Graecos *σέαγρος*, id est ferus, dicitur. Omne enim, quod
 28 ferum est et inmite, abusive agreste vocamus. Iuvenus dictus, 25
 quod iuvare incipiat hominum usus in colenda terra, vel quia
 apud gentiles Iovi semper ubique iuvenus immolabatur, num-
 quam taurus. Nam in victimis etiam actas considerabatur.

2 sent.] sustentent K quum T: dum BCK 3 sunt T¹ 4 mente
 K hirsuta C sunt alibi C 5 Inuli CTX: Enuli BFO:
 Fenoli K ab... abs. hab. TUX Mon.: om. BCDFKO 6 eff. de
 ma. B 7 tim. et an. C¹ imbecille B 10 damne T 11 quia] quod B
 curret T: currat B 12 velox C: vel K est om. B 14 ca-
 pientur K 15 dictas K quod] quia C 16 Verris KT qu. porcus
 K 18 Hor. ... sus om. K 19 amiha lutosus T 20 spurcitia C: sportita
 K spurcius BC nuncupatus BCK 21 sudores K 22 vocatur
 CK 23 et p subr. C 26 omnium T colenda B¹K: excolenda CT
 quia] quod BC 27 ub. semp. C num. tau. om. T

Taurus Graecum nomen est, sicut et bos. Indicis tauris color **29**
 fulvus est, volucris pernitas, pilis in contrarium versis; caput
 circumflectunt flexibilitate qua volunt; tergi duritia omne telum
 respuunt inmiti feritate. Bovem Graeci βούν dicunt. Hunc **30**
 5 Latini trionem vocant, eo quod terram terat, quasi terionem.
 Naeuius (trag. 62):

Trionum hic moderator rusticus.

Cuius latitudo pellium a mento ad crura palearia dicuntur,
 a pelle ipsa, quasi pellearia; quod est generositatis in bove
 10 signum. Boum in sociis eximia pietas; nam alter alterum in-
 quirat, cum quo ducere collo aratra consuevit, et frequenti
 mugitu pium testatur affectum si forte defecerit. Vacca dicta, **31**
 quasi boacca. Est enim ex qualitate mobilium nominum,
 sicut leo leaena, draco dracaena. Vitulus et vitula a viriditate **32**
 15 vocati sunt, id est aetate viridi, sicut virgo. Vitulam ergo
 parvam esse et nondum enixam: nam enixa iuvenca est aut
 vacca. Bubali vocati per derivationem, quod sint similes **33**
 boum; adeo indomiti ut prae feritate iugum cervicibus non
 recipiant. Hos Africa procreat. Vri agrestes boves sunt in **34**
 20 Germania, habentes cornua in tantum protensa ut regis mensis
 insigni capacitate ex eis gerulae fiant. [Dicti uri ἀπὸ τῶν ὄρεων,
 id est a montibus.] Camelis causa nomen dedit, sive quod **35**
 quando onerantur, ut breviores et humiles fiant, accubant, quia
 Graeci χαμαὶ humile et breve dicunt; sive quia curvus est dorso.
 25 Καμουρ enim verbo Graeco curvum significat. Hos licet et
 aliae regiones mittant, sed Arabia plurimos. Differunt autem
 sibi; nam Arabici bina tubera in dorso habent, reliquarum re-

1 indicis C 2 pertinacitas B pilus in c. versus Solinus 52, 36
 3 circumflectunt B 4 βούν] boethi T: boeti BKX: boiti O: boeten C
 di.] vocant BX 5 plionem K vocant om. K terant K qu.
 terronem K: qu. terrionem BT 7 trionem BGO ante corr. (non FP)
 hinc T (non U) moderatur GK' TU (non F): demoratur M: moderantur OP
 8 pell... ad om. T 9 a pella T generositatem K 11 cum qua K:
 quum co T 12 defuerit K 13 quasi om. C' boaca KT ex om.
 K qualite K 15 vocata C 16 aut om. T': ut BC 17 quod] quia
 C 18 iug. in cer. K 19 recipiunt T 21 siebant T dicti... mont.
 hab. T: om. BCK orrion T 22 quod] quia BC 23 humiliores K
 accumbunt K 24 cami codd. vix humi (cf. XX. xi. 2) 25 camur BC:
 (cf. XV. viii. 5): chamur T: camus K enim] ergo T lic. al. BK

ISIDORI

- 36 gionum singula. Dromeda genus camelorum est, minoris quidem
 staturae, sed velocioris. Vnde et nomen habet; nam δρόμος
 Graece cursus et velocitas appellatur. Centum enim et am-
 plius milia uno die pergere solet. Quod animal, sicut bos et
 37 ovis et camelus, ruminat. Ruminatio autem dicta [est] a ruma, 5
 eminente gutturis parte, per quam dimissus cibus a certis revo-
 38 catur animalibus. Asinus et asellus a sedendo dictus, quasi
 asedus: sed hoc nomen, quod magis equis conveniebat, ideo
 hoc animal sumpsit quia priusquam equos caperent homines,
 huic praesidere coeperunt. Animal quippe tardum et nulla 10
 39 ratione renitens, statim ut voluit sibi homo substravit. Onager
 interpretatur asinus ferus. *Ovov quippe Graeci asinum vocant:
 ἄγριον ferum. Hos Africa habet magnos et indomitos et in
 deserto vagantes. Singuli autem feminarum gregibus praesunt.
 Nascentibus masculis zelant et testiculos eorum morsu detrun- 15
 cant, quod caventes matres eos in secretis locis occultant.
 40 Asinos Arcadicos dictos, eo quod ab Arcadia primum vecti
 sunt magni et alti. Minor autem asellus agro plus necessarius
 est, quia et laborem tolerat et negligentiam propemodum non
 41 recusat. Equi dicti, eo quod quando quadrigis iungebantur, 20
 aequabantur, paresque forma et similes cursu copulabantur.
 42 Caballus antea cabo dictus, propter quod gradiens ungula
 impressa terram concavet, quod reliqua animalia non habent.
 43 Inde et sonipes, quod pedibus sonat. Vivacitas equorum
 multa: exultant enim in campis; odorantur bellum; excitantur 25
 sono tubae ad proelium; voce accensi ad cursum provocantur;
 dolent cum victi fuerint; exultant cum vicerint. Quidam hostes

1 est can. C 2 velociore K 4 anima C¹ bos om. B¹
 5 est hab. BK: om. CT 6 gutt. par. om. K demissos cibos K 7 an.
 rev. B 8 adsedus B: asedus CT hoc om. B¹K 10 huic]
 hunc C¹ 11 renites K substituit K 13 et in des. om. T 14 vacan-
 tes BT 15 nas. autem mas. C zel. mas. B morsibus T detra-
 hunt K 16 eos om. K locis om. K 17 quod] quia C pro-
 vecti C 18 sint B minor . . . non rec. om. K 21 aeq. om. K
 pares K: eosque pares B 22 Cav- alii an. a ca. T (non U) cavo
 CKU (sed cf. VIII. 4) pr. quia C¹ 23 terra K concavit C¹K:
 concabet T 24 quia ped. C sonet B 25 mul. est ex. B
 obdurantur bello K 26 acc. cursu prov. K

in bello sentiunt, adeo ut adversarios morsu petant: aliqui etiam proprios dominos recognoscunt, obliti mansuetudinis si mutantur; aliqui praeter dominum dorso nullum recipiunt: interfectis vel morientibus dominis multi lacrimas fundunt.

5 Solum enim equum propter hominem lacrimare et doloris affectum sentire. Vnde [et] in Centauris equorum et hominum natura permixta est. Solent etiam ex equorum vel maestitia 44 vel alacritate eventum futurum dimicaturi colligere. Aetas longaeva equis Persicis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis in annis 10 ultra quinquaginta, brevior autem Hispanis ac Numidis et Gallicis frequens opinio est. In generosis equis, ut aiunt 45 veteres, quattuor spectantur: forma, pulchritudo, meritum atque color. Forma, ut sit validum corpus et solidum, robori conveniens altitudo, latus longum, substrictus maxime et 15 rotundi clunis, pectus late patens, corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus et cornu concavo solidatus. Pulchritudo, ut sit exiguum caput et siccum, pelle prope ossibus 46 adhaerente, aures breves et argutae, oculi magni, nares patulae, erecta cervix, coma densa et cauda, unguarum soliditatis fixa 20 rotunditas. Meritum, ut sit animo audax, pedibus alacer, trementibus membris, quod est fortitudinis indicium: quique ex summa quiete facile concitetur, vel excitata festinatione non difficile teneatur. Motus autem equi in auribus intellegitur, virtus in membris trementibus. Color hic praecipue spectandus: 48 25 badius, aureus, roseus, myrteus, cervinus, gilvus, glaucus, scutulatus, canus, candidus, albus, guttatus, niger. Sequenti autem ordine, varius ex nigro badioque distinctus; reliquus varius color vel

1 morsu] motu *T* 2 recog.] regunt *K*¹ obliti mansuetudines
obliti mansue (*delet.*) *K* 3 aliqui . . . rec. *om.* *T*¹ 6 et hab. *CT*:
om. *BK* eo quorum *K* 8 futuri *K* 9 ugnicis *B*: uniscis *T*
et pirotis *B*¹*K*: et ep. *C* 10 numidiis *C*¹*T* 11 generos *C*¹ 12 expectantur *BKT* (-atur)
(*non UX*) 13 sit] si *T*: sit omne *B* 14 substrictum *CG*
maximi *C* (*non GUX*) 15 clunis *B*: clunes *CGKTX*
16 dentate nodosim *C*¹ 17 et sicc. et pel. *K* 18 aures . . . arg. *om.* *T*
acutae *CK* mag. nata (*delet.*) nares *K* 19 soliditate *B*¹*C* (*non G*)
21 qui ex *KT*¹ (*non U*) 22 non diff.] facile *K* 23 aur.] naribus
T 24 expectandus (*exs-*) *codd.* 25 cervinus *B*: ceruleus *K* gelbus
K 26 canus . . . gutt. *om.* *C*¹ 27 var. color (*delet.*) ex *T* reliquos
varios colores *K* vel cin. det. *om.* *K*

ISIDORI

- 49 cinereus deterrimus. Badium autem antiqui vadium dicebant, quod inter cetera animalia fortius vadat. Ipse est et spadix, quem phoenicatum vocant : et dictus spadix a colore palmae, quam
 50 Siculi spadicam vocant. Glaucus vero est veluti pictos oculos habens et quodam splendore perfusus. Nam glaucum veteres
 51 dixerunt. Gilvus autem melinus color est subalbidus. Guttatus, albus nigris intervenientibus punctis. Candidus autem et albus
 invicem sibi differunt. Nam albus cum quodam pallore est : candidus vero niveus et pura luce perfusus. Canus dictus, quia ex candido colore et nigro est. Scutulatus vocatus propter
 10 orbes, quos habent candidos inter purpuras. Varius, quod vias habeat colorum imparium. Qui autem albos tantum pedes habent, petili appellantur ; qui frontem albam, calidi.
 53 Cervinus est quem vulgo guaranen dicunt. Acranen idem vulgus vocat, quod in modum acrei sit coloris. Myrteus autem
 15 est pressus in purpura. Dosina autem dictus, quod sit color eius de asino : idem et cinereus. Sunt autem hi de agresti genere orti, quos equiferos dicimus, et proinde ad urbanam
 54 dignitatem transire non possunt. Mauron niger est ; nigrum enim Graeci *μαύρον* vocant. Mannus vero equus brevior [est],
 20 quem vulgo brunicum vocant. Veredos antiqui dixerunt, quod veherent redas, id est ducerent ; vel quod vias publicas currant,
 56 per quas et redas ire solitum erat. Equorum tria sunt genera : unum generosum, proeliis et oneribus aptum ; alterum vulgare

1 au. om. K 2 est om. K 3 vocat C¹ quam] quod B 4 spadicam T: spadicem C 5 perf.] persus T 6 dixerunt K: dicunt BCT: dicebant album dell. autem om. K 7 abbis (sic) nigrisque T pictus K 8 in invicem T differunt om. B¹ 10 quia] quod C 11 habent BK: habet T purpureos K: puras T Varios T 12 habent oculorum T (non U) inq.] varium K alb. au. T 13 album BK calliti K 14 guaranem (-en!) BT: guarinen (-cm!) U: guaranem F: gauranem C: gaurianem D: uarranem KO dicunt BCDFTU: vocant KO Acranen (cx-ren) K: Eranem BCT: Eranen O idem . . . coloris B (acrii s. color) CDTU: id est vul. dicit ut in mo. aeris s. coloris KO 16 est om. K Dosina T: Dosinu K: Dosinu BCM autem om. B 18 proinde om. K 19 Mauro T 20 est hab. BT: om. CK 21 brunicum vo. O: bronicum vo. T: bronicum vo. U: brunicum vo. B¹K: brunnicium vo. C Mon.²: brunicum vo. vel brunnum X: brunnicium vo. Mon.¹ (buricum (-rr-, -ch-) form. usit.) dix. quia C 22 veherant T 23 solidum B: solutum K 24 honoribus BC

atque gregarium ad vehendum, non ad equitandum aptum; tertium ex permixtione diversi generis ortum, quod etiam dicitur bigenerum quia ex diversis nascitur, ut mulus. Mulus autem 57
 a Graeco tractum vocabulum habet. Graece enim hoc vel
 5 quod iugo pistorum subactus tardas molendo ducat in gyro molas. Iudaei asserunt quod Ana abnepos Esau equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia nascerentur. Onagros quoque ad hoc admissos esse ad asinas: et ipsum
 10 istiusmodi repperisse concubitum, ut velocissimi ex his asini nascerentur. Industria quippe humana diversum animal in 58
 coitu coegit, sicque adulterina commixtione genus aliud reperit; sicut et Iacob contra naturam colorum similitudines procuravit. Nam tales foetus oves illius concipiebant, quales
 15 umbras arietum desuper ascendentium in aquarum speculo contemplabantur. Denique et hoc ipsud in equarum gregibus 59
 fieri fertur, ut generosos obiciant equos visibus concipientium, quo eorum similes concipere et creare possint. Nam et columbarum dilectores depictas ponunt pulcherrimas columbas isdem
 20 locis, quibus illae versantur, quo rapiente visu similes generent. Inde est quod quidam gravidas mulieres iubent nullos intueri 60
 turpissimos animalium vultus, ut cynocephalos et simios, ne visibus occurrentes similes foetus pariant. Hanc enim feminarum esse naturam ut quales perspexerint sive mente con-
 25 ceperint in extremo voluptatis aestu, dum concipiunt, talem et sobolem procreent. Etenim animal in usu Venerio formas

1 gregarum T 3 qui ex BK 4 a BT: ex CK enim] autem C
 vel] eo K (non D Mon.) 5 quia C tardus KO ducet B: ducit
 DK gyro (-ro BK) vel gyrum (-rum CK) 6 quia C anaa nepos
 (-pus) BDK: hanaa (corr. -aan) nepos T: ana nepos C 7 ipse om. K:
 post fec. B ut] et K 8 miscerentur K (non D) 9 onag. . . nasc.
 om. BKO (non DFGU) asinos C 10 velocissime (-ae) ex his asine
 (-ae) DGU, fort. recte 11 in cogitu T 12 repetit B 13 colorem B
 16 contemplantur B¹ aquarum T 17 fieri om. B¹ generos C¹
 obiciunt B visibus K 18 quod et cor. T 19 columbares C¹ 20 illi
 K visu om. K 21 nullius C 22 turp. an. vul. om. B¹ ut] et
 B 23 visibus om. K parcant B: generent K 24 ut] et T
 perspexerint T: prospexerint K si. me. conc. om. K 25 estu
 dium T (non U): stadio dium K: studium B concipiant KB (ex-unt)
 26 animal om. K

extrinsecus intus transmittit, eorumque satiata typis rapit species eorum in propriam qualitatem. In animantibus bigenera dicuntur quae ex diversis nascuntur, ut mulus ex equa et asino; burdo ex equo et asina; hybridae ex apris et porcis; tityrus ex ove et hirco; musmo ex capra et ariete. Est autem dux 5 gregis.

- II DE BESTIIS. Bestiarum vocabulum proprie convenit leonibus, pardis, tigribus, lupis et vulpibus canibusque et simiis ac ceteris, quae vel ore vel unguibus saeviunt, exceptis serpenti- 10 bus. Bestiae dictae a vi, qua saeviunt. Ferae appellatae, eo quod naturali utuntur libertate et desiderio suo ferantur. Sunt enim liberae eorum voluntates, et huc atque illuc vagantur et 3 quo animus duxerit, eo feruntur. Leonis vocabulum ex Graeca origine inflexum est in Latinum. Graece enim λέων vocatur; et est nomen nothum, quia ex parte corruptum. Leacna vero 15 totum Graecum est, sicut et dracaena. Vt autem leacna lea dicatur usurpatum est a poetis. Leo autem Graece, Latine rex interpretatur, eo quod princeps sit omnium bestiarum. 4 Cuius genus trifarium dicitur. E quibus breves et iuba crispa inbelles sunt; longi et coma simplici acres. Animos eorum 20 frons et cauda indicat. Virtus eorum in pectore; firmitas in capite. Septi a venatoribus terram contuentur, quo minus conspectis venabilis terreantur. Rotarum timent strepitus, 5 sed ignes magis. Cum dormierint, vigilant oculi; cum ambul- lant, cauda sua cooperiunt vestigia sua, ne eos venator inveniat. 25 Cum genuerint catulum, tribus diebus et tribus noctibus catulus dormire fertur; tunc deinde patris fremitu vel rugitu veluti tremefactus cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem.

1 transmisit *B*: transmittunt *K* sat. tibus *B*: satietatibus *K*
 rapiunt *K* 2 dicuntur *om.* *K* 3 diversi *K* 4 capris *T*
 titirus *codd.* (tititus *B*) 8 tigribus *om.* *K* lupibus *C* 9 ac] et *K*
 10 a vi qua] ab eo quod *K* eo *om.* *BK* 11 utantur *BC* fruuntur
B: feruntur *C* 12 enim] autem *C* earum *C* vacantur *C* et
 quod an. *T* 13 voc. et ex *C* greco *T* 15 quia . . . corr. *om.* *T*
 16 *Gr.* est to. *C* au. lea (*om.* leacna) *K* 17 dicitur *T* latini *T*
 18 best. *om.* *C* 20 simplicia *K* 21 et fr. et cau. *C* 23 timens *T*
 24 ignis *B*: ignem *K* 25 sua (*prius*) *om.* *C* 26 genuerit *C* catu-
 lum catulus *B* tr. di. et noc. *C*

Circa hominem leonum natura est ut nisi laesi nequeant irasci. 6
 Patet enim eorum misericordia exemplis assiduis. Prostratis
 enim parcunt; captivos obvios repatriare permittunt; hominem
 non nisi in magna fame interimunt. De quibus Lucretius
 5 (5, 1035):

Scymnique leonum.

Tigris vocata propter volucrem fugam; ita enim nominant Persae 7
 et Medi sagittam. Est enim bestia variis distincta maculis,
 virtute et velocitate mirabilis; ex cuius nomine flumen Tigris
 10 appellatur, quod is rapidissimus sit omnium fluviorum. Has
 magis Hyrcania gignit. Panther dictus, sive quod omnium 8
 animalium sit amicus, excepto dracone, sive quia et sui generis
 societate gaudet et ad eandem similitudinem quicquid accipit
 reddit. Πάρ enim Graece omne dicitur. Bestia minutis orbi-
 15 culis superpicta, ita ut oculatis ex fulvo circulis, nigra vel alba
 distinguatur varietate. Haec semel omnino parturit; cuius 9
 causae ratio manifesta est. Nam cum in utero matris coaluere
 catuli maturisque ad nascendum viribus pollent, odiunt tempo-
 rum moras; itaque oneratam foetibus vulvam tamquam obstan-
 20 tem partui unguibus lacerant: effundit illa partum, seu potius
 dimittit, dolore cogente. Ita postea corruptis et cicatricosis sedi-
 bus genitale semen infusum non haeret acceptum, sed inritum
 resilit. Nam Plinius (N. H. 8, 43) dicit animalia cum acutis
 unguibus frequentur parere non posse; vitiantur enim intrin-
 25 secus se moventibus catulis. Pardus secundus post pantherem 10
 est, genus varium ac velocissimum et praeceps ad sanguinem.
 Saltu enim ad mortem ruit. Leopardus ex adulterio leaenae 11
 et pardi nascitur, et tertiam originem efficit; sicut et Plinius in
 Naturali Historia (8, 42) dicit, leonem cum parda, aut pardum cum

1 homines *B* 3 parcent *K* ovios *T* permittent *K* 6 sc.
 leonium *T*: scimusque leonem *B*¹: sonumque leonum *C*¹ 7 it enim
K persi et m. *K*: m. et persi *B* 10 quod] quia *C* 12 draconi
BKT 13 ad om. *C*¹ eadem *K* accepit *BK* 14 enim om. *K*
 dic. om. bes. enim mi. *C* 17 coal.] calore *K* 18 matrisque *BC*:
 maturisque *Schwarz* pollere studium *K* temporibus *B* 20 effudet *K*
 22 effusum *K* 23 resilet *K*: inlisis *T*: praesilit *C* 24 vit. etenim *C*
 25 secundum *CT* panter *T* 26 genus] ge *K* 29 dixit leo *C*¹

- leaena concumbere et ex utroque coitu degeneres partus creari,
 12 ut mulus et burdo. Rhinoceron a Graecis vocatus. Latine
 interpretatur in nare cornu. Idem et monoceron, id est uni-
 cornus, eo quod unum cornu in media fronte habeat pedum
 quattuor ita acutum et validum ut quidquid inpeterit, aut 5
 ventilet aut perforet. Nam et cum elephantis saepe certamen
 13 habet, et in ventre vulneratum prosternit. Tantae autem esse
 fortitudinis ut nulla venantium virtute capiatur; sed, sicut asse-
 runt qui naturas animalium scripserunt, virgo puella praepo-
 nitur, quae venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate 10
 deposita caput ponit, sicque soporatus velut inermis capitur.
 14 Elephantum Graeci a magnitudine corporis vocatum putant, quod
 formam montis praefert; Graece enim mons *λόφος* dicitur.
 Apud Indos autem a voce barro vocatur; unde et vox eius
 harritus, et dentes ebur. Rostrum autem proboscida dicitur, 15
 quoniam illo pabulum ori admovet; et est angui similis, vallo
 15 munitus eburno. Hos boves Lucas dictos ab antiquis Romanis:
 boves, quia nullum animal grandius videbant: Lucas, quia in
 Lucania illos primus Pyrrhus in proelio obiecit Romanis. Nam
 hoc genus animantis in rebus bellicis aptum est; in eis enim 20
 Persae et Indi ligneis turribus conlocatis, tamquam de muro
 iaculis dimicant. Intellectu autem et memoria multa vigent.
 16 Gregatim incedunt; motu, quo valent, salutant; murem fugiunt;
 aversi coeunt; quando autem parturiunt, in aquis vel insulis
 dimittunt fetus propter dracones, quia inimici sunt et ab eis 25
 implicati necantur; biennio autem portant fetus, nec amplius
 quam semel gignunt nec plures, sed tantum unum; vivunt

1 utraque C¹ degeneres (de gen.) KT creatri K 2 burdo]
 asinus BCT vocatur BK 4 eo quia C¹ m. fonte T¹: medio
 fr. BK 5 inpeterit T 6 vent. auforet K 7 esse CTU: est
 BK 9 discipserunt T: proposuerunt B proponitur BCT
 10 veniente BK ille om. B 11 sique B¹ superatus K 13 *λόφος*]
 elaphio (-fio) KT: elephio BC 14 eius] et BK 15 harritas dicitur
 et C promuscidae K 16 pabulo B: pabula K movet K
 17 minutus K: minitus B lucanos ab ant. Rom. dic. K dictas
 C 19 primos Py. B: pirrus (in ras.) T 24 count T pariunt C
 vel in ins. K 25 quia in. sunt om. K 26 implicanti negantur K
 27 gignit T vivent K

[autem] annos trecentos. Apud solam Africam et Indiam ele-
 phanti prius nascebantur ; nunc sola eos India gignit. Grypes 17
 vocatur, quod sit animal pinnatum et quadrupes. Hoc genus
 ferarum in Hyperboreis nascitur montibus. Omni parte cor-
 5 poris leones sunt ; alis et facie aquilis similes ; equis vehementer
 infesti. Nam et homines visos discernunt. Chamaeleon non 18
 habet unum colorem, sed diversa est varietate conspersus, ut
 pardus. Dictus autem ita . . . Huius chamaeleontis corpusculum
 ad colores quos videt facillima conversione variatur, quod alio-
 10 rum animalium non est ita ad conversionem facilis corpulentia.
 Camelopardus dictus, quod dum sit ut pardus albis maculis 19
 superasperus, collo equo similis, pedibus bubulis, capite tamen
 camelo est similis. Hunc Aethiopia gignit. Lynceis dictus, quia 20
 in luporum genere numeratur ; bestia maculis terga distincta ut
 15 pardus, sed similis lupo : unde et ille λύκος, iste lynceis. Huius
 urinam convertere in duritiam pretiosi lapidis dicunt, qui lynceu-
 rius appellatur, quod et ipsas lynces sentire hoc documento
 probatur. Nam egestum liquorem harenis, in quantum potue-
 rint, contegunt, invidia quadam naturae ne talis egestio transeat
 20 in usum humanum. Lynces dicit Plinius Secundus (cf. N. H.
 8, 43) extra unum non admittere fetum. Castores a castrando 21
 dicti sunt. Nam testiculi eorum apti sunt medicaminibus,
 propter quos cum praesenserint venatorem, ipsi se castrant et
 morsibus vires suas amputant. De quibus Cicero in Scauriana
 25 (2, 7) : ' Redimunt se ea parte corporis, propter quod maxime
 expetuntur.' Iuvenalis (12, 34) :

1 autem hab. BK : om. CT Ind. et Afr. B 2 prius] primum B
 Ind. eos K 5 alis. . . sim. om. T 6 nam hom. K hominis visus B
 9 conversatione BT 10 conversationem BT (non U) : conversationis
 K corpulentiam T (non U) ; copulatio del. 11 Cameleopardus
 codd. quod] quia C 12 capite om. B tamen] tantum C 13 quia]
 quod C 14 numerantur T ; nominatur K 15 cuius TU 16 conv.
 se in d. TU : conv. d. in se C (non OX) dicitur K ligurius codd.
 (lig. etiam codd. aliquot Solini 2, 39) 17 quod] quia B ipsos C
 19 natura T transeant T 20 us. genus hum. T lincem K
 dixit C 21 fetum om. BCT 23 persenserint C 25 rediment K
 ea C : a BKT

Qui se

eunuchum ipse facit, cupiens evadere damno
testiculi.

- 22 Ipsi sunt et fibri, qui etiam Pontici canes vocantur. Vrsus fertur dictus quod ore suo formet fetus, quasi orsus. Nam aiunt eos informes generare partus, et carnem quandam nasci quam mater lambendo in membra conponit. Vnde est illud :

Sic format lingua fetum cum protulit ursa.

Sed hoc immaturitas partus facit : denique tricesimo die generat.

Vnde evenit ut praecipitata fecunditas informes procreet. Vrsorum caput invalidum ; vis maxima in brachiis et lumbis ; unde

- 23 interdum erecti insistent. Lupus Graeca derivatione in linguam nostram transfertur. Lupos enim illi λύκος dicunt : λύκος autem Graece a moribus appellatur, quod rabie rapacitatis quaequae invenerit trucidet. Alii lupos vocatos aiunt quasi leopos, quod quasi leonis, ita sit illi virtus in pedibus ; unde et quidquid pede

- 24 presserit non vivit. Rapax autem bestia et cruoris appetens ; de quo rustici aiunt vocem hominem perdere, si cum lupo prior viderit. Vnde et subito tacenti dicitur : 'Lupus in fabula.' Certe si se praevisum senserit, deponit feritatis audaciam. Lupi toto anno non amplius dies duodecim coeunt ; famem diu portant, et post longa ieiunia multum devorant. Lupos Aethiopia mittit cervice iubatos, et tanto varios ut nullum colorem illis abesse

- 25 dicant. Canis nomen Latinum Graecam etymologiam habere videtur ; Graece enim κίων dicitur. Licet cum quidam a canore latratus appellatum existiment, eo quod insonat ; unde et canere. Nihil autem sagacius canibus ; plus enim sensus ceteris anima-

2 capiens C¹ 3 testiculi om. K 4 etiam et Pont. C 5 suos B :
om. T 6 carne quadam K 10 informis procreetur BKC² (-atur C¹)
11 et in lum. B unde om. C 12 Lup. a Gr. K 13 lupum ... liquon
(i. e. λύκον) K 14 more K appellatus quia C vel quaeque : quid-
quid K 15 trucidat KU aiunt om. C quasi] velut K 16 leonis
om. C¹ pe. pr.] depresserit T : presserit B 17 cruores B de
qua bestia ai. K 18 hominum BT 19 tacendi T fabulam T
20 praevis. viderit (delet.) sens. K feritatis ex. tem K 21 amp.
quam di. T 22 lon. illa iei. T devorant T 23 tanto] totus K
dicat illis habere T : dicant illis dicant C¹ (d. i. abesse C²) 25 κίων]
cenos (chenos, caenos, coenon) codd. 26 existiment C insonant T
(-at T¹) 27 animantibus BC

libus habent. Namque soli sua nomina recognoscunt ; dominos 26
 suos diligunt ; dominorum tecta defendunt ; pro dominis suis
 se morti obiciunt ; voluntarie cum domino ad praedam currunt ;
 corpus domini sui etiam mortuum non relinquunt. Quorum
 5 postremo naturae est extra homines esse non posse. In canibus
 duo sunt : aut fortitudo, aut velocitas. Catuli abusive dicuntur 27
 quarumlibet bestiarum filii. Nam proprie catuli canum sunt, per
 diminutionem dicti. Lycisci autem dicuntur, ut ait Plinius (cf. 8, 28
 148), canes nati ex lupis et canibus, cum inter se forte miscuntur.
 10 Solent et Indi feminas canes noctu in silvis alligatas admitti ad
 tigres bestias, a quibus insiliri, et nasci ex eodem foetu canes
 adeo acerrimos et fortes ut in complexu leones prosternant.
 Vulpes dicta, quasi volupes. Est enim volubilis pedibus, et num- 29
 quam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currit, fraudu-
 15 lentum animal insidiisque decipiens. Nam dum non habuerit
 escam, fingit mortem, sicque descendentes quasi ad cadaver
 aves rapit et devorat. Simiae Graecum nomen est, id est pressis 30
 naribus ; unde et simias dicimus, quod suppressis naribus sint
 et facie foeda, rugis turpiter follicantibus ; licet et capellarum
 20 sit pressum habere nasum. Alii simias Latino sermone vocatos
 arbitrantur, eo quod multa in eis similitudo rationis humanae
 sentitur ; sed falsum est. Hi elementorum sagaces nova luna 31
 exultant, media et cava tristantur. Fetu, quos amant, ante se
 gestant ; neglecti circa matrem haerent. Horum genera quin-
 25 que sunt, ex quibus cercopitheci caudas habent ; simia enim
 cum cauda est, quam quidam eluram vocant. Sphingae villosae 32
 sunt comis, mammis prominentibus, dociles ad feritatis obli-
 vionem. Cynocephali et ipsi similes simiis, sed facie ad modum
 canis ; unde et nuncupati. Satyri facie admodum grata, et 33

1 Nam C nom. sua C recognoscent T 3 morti se K quum
 dominos T (non U) 4 derelinquunt B 5 na. po. B: po. natura T
 6 dicuntur om. K 7 canunt K 9 ex lup. na. C 10 inde BKT
 (Indae *edd.*) feminae . . . alligatae *edd.* 11 insili B 12 adeo]
 et eo C¹ ut complexu B: ut plexu K leonis K 13 rectis] in C¹
 16 descentes T av. qu. ad cav. T quasi om. C¹ 17 est nom. BK
 19 feta B¹ lic. cap. KT 20 vocatas BC 21 hum. rat. C
 26 eluram ex eluram T: eruram BK 29 adm. fac. B

ISIDORI

gesticulatis motibus inquieti. Callitriches toto paene aspectu
 a ceteris distant. Sunt enim in facie producta barba et lata
 34 cauda. Leontophonos bestia modica; et ex eo ita vocata quia
 capta exurit, eiusque cinere aspersae carnes et positae per
 compita semitarum leones necant, si quantulumcumque ex illis 5
 35 sumpserint. Histrix animal in Africa erinacii simile, vocatum
 ab stridore spinarum, quas tergo laxatas emittit ut canes vul-
 36 neret insequentes. Enhydros bestiola ex eo nuncupata, quod
 in aquis versetur, et maxime in Nilo. Quae si invenerit dormi-
 entem corcodilum, volutat se in luto primum, et intrat per os 10
 eius in ventrem, et carpens omnia intranea eius, sic moritur.
 37 Ichneumon Graece vocatus, eo quod odore suo et salubria
 ciborum et venenosa produntur. De quo Dracontius ait (Laud.
 1, 515):—

Praecidit suillus vim cuiuscumque veneni. 15

Suillus autem a saetis est nuncupatus. Hic etiam serpentes
 insequitur; qui, cum adversus aspidem pugnat, caudam erigit,
 quam aspis maxime incipit observare quasi minantem; ad quam
 38 cum vim suam transfert, decepta corripitur. Musio appellatus,
 quod muribus infestus sit. Hunc vulgus cattum a captura 20
 vocant. Alii dicunt, quod cattat, id est videt. Nam tanto
 acute cernit ut fulgore luminis noctis tenebras superet. Vnde
 39 a Graeco venit catus, id est ingeniosus, ἀπὸ τοῦ καίεσθαι. Furo
 a furvo dictus; unde et fur. Tenebrosos enim et occultos
 40 cuniculos effodit, et eicit praedam quam invenerit. Melo, vel 25
 quod sit rotundissimo membro, vel quod favos petat et assidue
 mella captet.

1 inquiete *BT* 3 mod. ex *T* quia] quod *C* 4 eiusque] eo
 quod *B* 5 semita *T* negant *BK* 6 adsimile *K* 7 laxatis *C*¹
 et ca. vulnerat *CT* 11 interea *C* eius et s. *T* sicut *B* 12 vocatur
BK 13 ven. ciborum pro. *B* prodantur *C* ait] ut *C*¹ 15 pre-
 dicit (prae-) *BCT* *Psyllus Drac.* 16 a setus *C*¹ 18 quam]
 quia *K*: quod *B* ad quam] atque *KB*¹ ut *vid.* 19 transferet *KT*:
 transferret *B* corrumpitur *K* 20 quia *C* moribus *B*¹ cattum]
 captum *codd.* et ipse *Isid.* 21 vocat *BK* quod] quia *BC* cattat]
 captat *BCK*: cautet ut *vid.* *T*¹: an catat? videat *T* tantum *K*
 22 et rict ut *vid.* *K* nocti *B*: nocte *C* un. et a *C* 23 ἀπὸ τοῦ
kau. om. *K* Furvo *B* 24 en. occ. *B* 26 quod] *prins*] quia *C*
 petit *C*: expectat *K* assiduae *K* 27 captat *C*

ETYMOLOGIARVM LIB. XII. ii, iii

DE MINVTIS ANIMANTIBVS. Mus pusillum animal. Graecum III
 illi nomen est ; quidquid vero ex eo trahit Latinum fit. Alii
 dicunt mures quod ex humore terrae nascantur ; nam mus terra,
 unde et humus. His in plenilunio iecur crescit, sicut quaedam
 5 maritima augentur, quae rursus minuente luna deficiunt. Sorex 2
 Latinum est, eo quod rodat et in modum serrae praecidat. Anti-
 qui autem soricem sauricem dicebant, sicut et clodum claudum.
 Mustela dicta, quasi mus longus ; nam telum a longitudine 3
 dictum. Haec ingenio subdola in domibus, ubi nutrit catulos
 10 suos, transfert mutatque sedem. Serpentes etiam et mures
 persequitur. Duo autem sunt genera mustelarum ; alterum
 enim silvestre est distans magnitudine, quod Graeci *ικτιδας*
 vocant ; alterum in domibus oberrans. Falso autem opinantur
 qui dicunt mustelam ore concipere, aure effundere partum.
 15 Mus araneum, cuius morsu aranea. Est in Sardinia animal 4
 perexiguum, aranei forma, quae solifuga dicitur, quod diem
 fugiat. In metallis argentariis plurima est, occultim reptans, et
 per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Talpa dicta, 5
 quod sit damnata caecitate perpetua tenebris. Est enim absque
 20 oculis, semper terram fodit, et humum egerit, et radices subter
 frugibus comedit ; quam Graeci *ἀσφάλακα* vocant. Glires dicti 6
 sunt quia pingues eos efficit somnus ; nam gliscere dicimus
 crescere. Hieme enim tota dormiunt et immobiles quasi mor-
 tui iacent, tempore aestivo reviviscunt. Ericium animal spinis 7
 25 coopertum, quod exinde dicitur nominatum, eo quod subrigit

2 fit] est B 3 terrae om. T 5 maria aug. K ru. et min. K
 6 rotat K 7 sicut cl. KM claudum corr. clodum) claudium T
 8 dicta om. C longa K 9 subdolo C 11 sunt au. T non U):
 sunt C 12 distans om. C quod] quem T 14 dicuntur K¹
 mustelam om. K concocperere C¹ 15 Mus araneus dett. (non OPU)
 aranea B (non OPU) : fort. ar. (i. e. cutis morbus) est 16 aranae B :
 arancis K 17 occultum BK 19 da. sit C enim] etenim B
 20 semper om. B¹ ereget K frugum subter T 21 quam] quos
 T : quia C¹ (quod C² cum Hieron. in Is. 1, 2) grece C asphaltaca
 CK : asphaltacam ex asphaltaca ut vid. B : hasfalaca T 22 sunt om. C
 gliscit T 24 vivescunt B : rev. unde quidam (Auson. Ephem. 5),
 ' Dormiunt glires iemem perennem' T (non U) Ericium K : Iricium
 BCU : Hyricium T an. ex sp. C 25 quod] quia C¹ quod] quia
 C¹ suberiget K

ISIDORI

se quando spinis suis clauditur, quibus undique protectus est contra insidias. Nam statim ut aliquid praesenserit, primum se subrigit, atque in globum conversus in sua se arma recolligit. Huius prudentia quaedam est; nam dum absciderit uvam de vite, supinus sese volutat super eam, et sic eam exhibet natis 5
 8 suis. Gryllus nomen a sono vocis habet. Hic retro ambulat, terram terebrat, stridet noctibus. Vena(n)tur eum formica circumligata capillo in cavernam eius coniecta, afflato prius pulvere ne se abscondat; ita formicae complexibus trahitur.
 9 Formica dicta, ab eo quod ferat micas farris. Cuius sollertia 10 multa; providet enim in futurum, et praeparat aestate quod hieme comedat; in messe autem eligit triticum, hordeum non tangit; dum pluit ei super frumentum, totum cicit. Dicuntur in Aethiopia esse formicae ad formam canis quae arenas aureas pedibus eruunt, quas custodiunt ne quis auferat, captantesque ad 15
 10 necem persequuntur. Formicoleon ob hoc vocatus, quia est vel formicarum leo vel certe formica pariter et leo. Est enim animal parvum formicis satis infestum, quod se in pulvere abscondit, et formicas frumenta gestantes interficit. Proinde autem leo et formica vocatur, quia aliis animalibus ut formica est, for- 20 micis autem ut leo est.

V DE SERPENTIBVS. Anguis vocabulum omnium serpentium genus quod plicari et contorqui potest; et inde anguis quod angulosus sit et numquam rectus. Angues autem apud gentiles pro geniis locorum erant habiti semper, unde Persius 25 (I, 113):

Pinge duos angues: pueri, sacer est locus.

2 Colubrum ab eo dictum, quod colat umbras, vel quod in lubri-

1 cl. a qu. C praectectus (pre- KT est om. C¹ 3 subigit B¹
 colligit T¹ 4 providentia B¹ 5 vitibus K 6 Grillus cold.
 a so. vo. no. ha. T¹ 7 terrebat B¹ venantur Plin. N; II, 29, 138
 8 cumlicata K cllato Plin. 9 pul.] vulnere B 10 quod] quia C¹
 11 aestatem K 12 hiemem K au.] enim C 13 dum] cum K
 cis B 14 inesse K 16 ob] ab B; ad K quia] quod BC
 18 quod] quia K: quae B pulberem T 19 frumentum portantes T
 20 animantibus C 25 progemes BKO: pro genio C lucorum BA:
 luporum KO habiti] avidi K: avida O un. et Pers. C 27 pingue
 BK¹T¹ pueris est B¹ lucus K 28 ab. om. K

cos tractus flexibus sinuosis labatur. Nam lubricum dicitur
 quidquid labitur dum tenetur, ut piscis, serpens. Serpens 3
 autem nomen accepit quia occultis accessibus serpit, non
 apertis passibus, sed squamarum minutissimis nisibus repit. Illa
 5 autem quae quattuor pedibus nituntur, sicut lacerti et stiliones,
 non serpentes, sed reptilia nominantur. Serpentes autem
 reptilia sunt, quia ventre et pectore reptant. Quorum tot
 venena quot genera, tot pernicies quot species, tot dolores quot
 colores habentur. Draco maior cunctorum serpentium, sive 4
 10 omnium animantium super terram. Hunc Graeci δράκοντα
 vocant; unde et derivatum est in Latinum ut draco diceretur.
 Qui saepe ab speluncis abstractus fertur in aerem, concitatur-
 que propter eum aer. Est autem cristatus, ore parvo, et artis
 fistulis, per quas trahit spiritum et linguam exerat. Vim autem
 15 non in dentibus, sed in cauda habet, et verberare potius quam
 rictu nocet. Innoxius autem est a venenis, sed ideo huic ad 5
 mortem faciendam venena non esse necessaria, quia si quem
 ligarit occidit. A quo nec elephans tutus est sui corporis
 magnitudine; nam circa semitas delitescens, per quas elephanti
 20 soliti gradiuntur, crura eorum nodis inligat, ac suffocatos perimit.
 Gignitur autem in Aethiopia et India in ipso incendio iugis
 aestus. Basiliscus Graece, Latine interpretatur regulus, eo 6
 quod rex serpentium sit, adeo ut eum videntes fugiant, quia
 olfactu suo eos necat; nam et hominem vel si aspiciat interi-
 25 mit. Siquidem et eius aspectu nulla avis volans inlaesa transit,
 sed quam procul sit, eius ore combusta devoratur. A mustelis 7
 tamen vincitur, quas illic homines inferunt cavernis in quibus
 delitescit; itaque eo visu fugit, quem illa persequitur et occidit.
 Nihil enim parens ille rerum sine remedio constituit. Est

1 labetur BT: labetur K: labitur C 3 quia] quod BK non]
 repit enim T: recipit enim U: et non C 5 ped. nititur T 7 quia]
 quae C 8 col. quot dol. B 10 an. omn. C δρ. voc. Gr. C
 13 an.] enim C cristus T¹ 14 per qu. tr. sp. om. T 16 ictu BK:
 ritum T Inn. est enim a C 17 vena non C¹ nec. dicunt quia
 K 18 totus K 20 solidi K: solito C notis inligant K perim-
 ment K 21 et in Ind. T 23 quia] quod C 25 eius] aeris C¹
 27 tantum K ferunt T¹: infereunt *Salm.* 27, 53 28 eo viso
 BCT: ea visa *dell.* qu. ille *codd.* 29 il. rer.] illi T

ISIDORI

8 autem longitudine semipedalis; albis maculis lineatus. Re-
guli autem, sicut scorpiones, arentia quaeque sectantur, et post-
quam ad aquas venerint, ὑδροφόβους et lymphaticos faciunt.
9 Sibilus idem est qui et regulus. Sibilo enim occidit, antequam
10 mordeat vel exurat. Vipera dicta, quod vi pariat. Nam et 5
cum venter eius ad partum ingemuerit, catuli non expectantes
maturam naturae solutionem conrosis eius lateribus vi erumpunt
cum matris interitu. Lucanus (6, 490):

Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi.

11 Fertur autem quod masculus ore inserto viperae semen expuat; 10
illa autem ex voluptate libidinis in rabiem versa caput maris
ore receptum praecidit. Ita fit ut parens uterque pereat; mas-
culus, dum coit, dum parturit, femina. Ex vipera autem fiunt
12 pastilli, qui θηριακοὶ vocantur a Graecis. Aspis vocata, quod
morsu venena inmittat et spargat; ἰὸς enim Graeci venenum 15
dicunt: et inde aspis, quod morsu venenato interimat. Huius
diversa genera et species, et dispares effectus ad nocendum.
Fertur autem aspis, cum coeperit pati incantatorem, qui eam
quibusdam carminibus propriis evocat ut eam de caverna pro-
ducat: illa, cum exire noluerit, unam aurem in terram premit, 20
alteram cauda obturat et operit, atque [ita] voces illas magicas
13 non audiens non exit ad incantantem. Dipsas, genus aspidis,
qui Latine situla dicitur, quia quem momorderit siti perit.
14 Hypnalis, genus aspidis, dicta quod somno necat. Hanc sibi
15 Cleopatra adposuit, et ita morte quasi somno soluta est. Hae- 25
morrhais aspis nuncupatus quod sanguinem sudet qui ab eo
morsus fuerit, ita ut dissolutis venis, quidquid vitae est, per
16 sanguinem evocet. Graece enim sanguis αἷμα dicitur. Preter
aspis semper ore patenti et vaporanti currit. Cuius poeta sic
meminit (Lucan. 9, 722):

30

1 linetus <i>K</i> (<i>i. e.</i> linitus ?)	5 pareat <i>K</i> : percat <i>T</i>	et <i>om.</i> <i>CT</i>
9 vipere (-rae) <i>BKT</i> : vipereo <i>C</i>	nati <i>K</i>	10 excipiat <i>K</i>
tate <i>T</i>	12 praecedit <i>B</i> ¹	13 au.] enim <i>BK</i>
telli <i>C</i> ¹	vocatus <i>K</i>	14 par-
quod] quia <i>C</i>	16 quod] quia <i>C</i>	18 incan-
19 ut de cav. <i>K</i>	20 voluerit <i>C</i>	21 obdurat <i>C</i> ¹
ita <i>hab.</i> <i>CT</i> : <i>om.</i> <i>B</i> ¹ <i>K</i>	illius <i>K</i>	22 incantatorem <i>K</i>
23 qui] quae <i>CK</i>	24 quod] quia <i>C</i>	negat <i>K</i>
25 ita	26 nuncupatur <i>C</i>	27 est vitae <i>C</i>
in mo. <i>C</i> ¹	est <i>om.</i> <i>K</i>	

Oraque distendens avidus fumantia prester.

Hic quem percusserit distenditur, enormique corpulentia necatur; extuberatum enim putredo sequitur. Seps, tabificus aspis, 17 qui dum momorderit hominem, statim eum consumit, ita ut
 5 liquefiat totus in ore serpentis. Cerastes serpens dictus, eo 18 quod in capite cornua habeat similia arietum; κέρατα enim Graeci cornua vocant: sunt autem illi quadrigemina cornicula, quorum ostentatione, veluti esca, indice sollicitata animalia perimit. Totum enim corpus tegit arenis, nec ullum indicium sui
 10 praebet, nisi ex ea parte qua invitatas aves vel animalia capit. Est autem flexuosus plus quam alii serpentes, ita ut spinam non habere videatur. Scytale serpens vocata, quod tanta prae- 19 fulget tergi varietate ut notarum gratia aspicientes retardet; et quia reptando pigrior est, quos adsequi non valet, miraculo sui
 15 stupentes capit. Tanti autem fervoris est ut etiam hiemis tempore exuvias corporis ferventis exponat. De quo Lucanus (9, 717):

Et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
 exuvias positura suas.

20 Amphisbaena dicta, eo quod duo capita habeat, unum in loco 20 suo, alterum in cauda, currens ex utroque capite, tractu corporis circulato. Haec sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens. De qua idem Lucanus (9, 719):

Et gravis in geminum vergens caput amphisbaena.

25 Cuius oculi lucent veluti lucernae. Enhydri colubra in aqua 21 vivens; Graeci enim aquam ἕδωρ vocant. Hydros aquatilis 22 serpens, a quo icti obturgescunt; cuius quidam morbum boam

2 negatur K 3 Spes tab. T: Spectabificus ex Spectaficus C: Spectavificus K: Spectabificus appellatur B 4 morderit T consumet K 5 levifiat K 7 vocantur B: om. C¹ sunt... corn. om. C 8 iliciens B¹: iliciens CB² (non U): inlidens K sollicitate T (non U) perimit ex premit C 10 invitata C¹ 11 aliae B
 12 Scytale *Arv.* (ex *Solin.* 27, 30): Scitalis (-th-) *codd.* voc. ex nominatus K: vocatus C quod CT: quia BK 13 se tardet B
 16 exuvia K 18 scithales persis T: scitalis persis KC: scitalis spersis B 20 Amphisbaena *Arv.* (ex *Solin.* 27, 29): Ansvivena *codd.* (ex-venena T) 22 frigore B: frigores K 21 ansvivena T: ansvivena (-ph-) BCK 25 cui B Henidros T coluber BCK
 26 viens K Hyd. ... obturg. om. T¹ 27 quidem C morsuum T

ISIDORI

- 23 dicunt, eo quod fimo bovis remediatur. Hydra draco multorum capitum, qualis fuit in Lerna palude provinciae Arcadiae. Haec Latine excetra dicitur, quod uno caeso tria capita excrescebant. Sed hoc fabulosum est; nam constat Hydram locum fuisse evomentem aquas, vastantes vicinam civitatem, in quo, uno 5 meatu clauso, multi erumpebant: quod Hercules videns loca ipsa exussit, et sic aquae clausit meatus. Nam Hydra ab aqua 24 dicta est. Chelydros serpens, qui et chersydros, quasi tcerimt, quia et in aquis et in terris moratur; nam χέρσον dicunt Graeci terram, ἔδωρ aquam. Hic per quam labitur terram, fumare facit: 10
- quam sic Macer describit (8):

Seu terga expirant spumantia virus,
seu terra fumat, qua teter labitur anguis.

Et Lucanus (9, 711):

Tractique via fumante chelydri.

15

- Semper autem directus ambulat; nam si torserit se, dum currit, 25 statim crepat. Natrix serpens aquam veneno inficiens; in quocumque enim fonte fuerit, eum veneno immiscit. De quo Lucanus (9, 720):

Natrix violator aquae.

20

- 26 Cenchrus serpens inflexuosa, quae semper rectum iter efficit. De qua Lucanus (9, 712):

Et semper recto lapsurus limite cenchrus.

- 27 Parias serpens quae semper in cauda ambulat et sulcum facere videtur. De quo idem Lucanus (9, 721):

25

Quo contentus iter cauda sulcare parias.

- 28 Boas, anguis Italiae immensa mole, persequitur greges armen-

1 fimum K bovis om. B¹ redietur C¹ 3 excetra BT:
exedra K quia B cesu K 4 haec B 5 vastantem K 7 sic
aquae] sicca K 8 cer. dicitur qu. C (non MU) cerim BCTU:
cerin K: cerint M fort. Chel. serp. quasi chers. quia et (cf. Serv. ad
Georg. 3, 415) 9 quia] quod B moretur B 10 per quem T¹
11 quem sic B ex corr. 12 spirant D (non F) spumentia D (non F):
sputantia KOP virtus B 14 et om. K 15 fumanti BT¹
17 Rinatrix codd. (ex K, novi capituli signo, natrix!) 18 enim om. T¹
immiscuit C¹ de qua B 20 rinatrix codd. 21 infl. quem T: in-
flexuosus quia C 22 quo K 25 qui C idem] item B 26 quo
om. K: et Lucanus contemptus BC caudam K

torum et bubalos, et plurimo lacte riguis se uberibus innectit et sugens interimit, atque inde a boum depopulatione boas nomen accepit. Iaculus serpens volans. De quo Lucanus 29 (9, 720):

5 Iaculique volucres.

Exiliunt enim in arboribus, et dum aliquod animal obvium fuerit, iactant se super eum et perimunt; unde et iaculi dicti sunt. In Arabia autem sunt serpentes cum alis, quae sirenae vocantur, quae plus currunt ab equis, sed etiam et volare dicuntur; quorum tantum virus est ut morsum ante mors insequatur quam dolor. Ophites dicta, quod colorem arenae habeat. De 30 qua poeta (Lucan. 9, 714):

Quam parvis pictus maculis Thebanus ophites
concolor exustis atque indiscretus arenis
15 ammodityes.

Seeps exiguus serpens, qui non solum corpus sed et ossa veneno 31 consumit. Cuius poeta sic meminit (Lucan. 9, 723):

Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps.

Dipsas serpens tantae exiguitatis fertur ut cum calcatur, non 32 videatur. Cuius venenum ante extinguit quam sentiatur, ut facies praeventa morte nec tristitiam induat morituri. De quo poeta (Lucan. 9, 737):

Signiferum iuvenem Tyrrheni sanguinis Aulum
torto capite retro dipsas calcata momordit:

25 vix dolor aut sensus dentis fuit.

Salpuga serpens est quae non videtur. Caecula dicta, propter 33

1 bubulos CT: bubos K 2 surgens B ante corr. 3 accipit C
6 ovium T¹: obium T² 7 iactat K unde et] et ideo K 8 autem
om. K serp. sunt BC quae om. K 9 vocantur om. K qui K
11 Obites codd. dictus K araneae B 13 parvis] pars CT:
trans K thebanus B: teofanus CK obites (-tis) codd.
14 exustis T indiscretis CKT 15 admoditus BT: admodatus C:
admotus K 16 Serpis K exiguus CK: exigua BT qui KT:
quae BC venena C¹ 18 vivificus T 19 Dipsa codd. (ex De
ipsa B) tanta K 20 venus T ext. antequam C extinguet
T: propinquit K 21 ne tristitia K inducat B morituro C
23 terreni B¹: terrenis K 24 torta caput Lucanus dipses BT:
dipsis K: dipsa C mordet K 25 den. fuitque videntis T
26 Salpuga T: -ca BC: Soalpica K quae (que) BT: qui CK
propter] eo C

ISIDORI

quod parva sit et non habeat oculos. Centupeda a multitudine
 34 pedum dicta. Lacertus reptile genus est, vocatus ita quod
 brachia habeat. Genera lacertorum plura : ut botrax, salaman-
 35 dra, saura, stellio. Botrax dicta, quod ranae habeat faciem ;
 36 nam Graeci ranam *βάρπαχον* vocant. Salamandra vocata, quod 5
 contra incendia valeat. Cuius inter omnia venenata vis maxima
 est ; cetera enim singulos feriunt, haec plurimos pariter interi-
 mit. Nam si arbori inrepserit, omnia poma inficit veneno, et
 eos qui ederint occidit ; qui etiam vel si in puteum cadat, vis
 veneni eius potantes interficit. Ista contra incendia repugnans, 10
 ignes sola animalium extinguit ; vivit enim in mediis flammis
 sine dolore et consummatione, et non solum quia non uritur,
 37 sed extinguit incendium. Saura lacertus, qui quando senescit,
 caecantur oculi eius, et intrat in foramen parietis aspicientis
 38 contra Orientem, et orto sole intendit et inluminatur. Stellio 15
 de colore inditum nomen habet ; est enim tergo pictus lucen-
 tibus guttis in modum stellarum. De quo Ovidius (Metam.
 5, 461) :

aptumque colori

Nomen habet, variis stellatus corpore guttis. 20

Hic autem scorpionibus adeo contrarius traditur ut viso eo
 39 pavorem his adferat et torporem. Sunt et alia serpentium
 genera ; ut ammodytæ, elephantia, chamaedracontes. Po-
 stremo quantus nominum, tantus mortium numerus. Omnes
 autem serpentes natura sua frigidae sunt ; nec percutiunt nisi 25
 40 quando calescunt. Nam quando sunt frigidae, nullum tangunt ;
 unde et venena eorum plus die quam nocte nocent. Torpent

2 gen. est rep. C 3 batracha *Ihm* (ex corp. Gloss. Lat. 5, 616, 28)
 salamandria *BKT* 4 stelli *K* : sthilio *T* : stelio *C* Botraca *codd.*
 habet *T* 5 *βάρπαχον* *Arcv.* : botracham (-cam, -ca) *codd.* Sala-
 mandria *BCT* quia *C* 6 valet *C* venenis *CT* 9 occidunt
K si vel *B* ; om. *T* cadit *T* 10 veni *T* ista] ita *BK*
 repugnant igne *B* 11 med. in fl. *C* 12 consumptione *dett.*
 14 parietis *om.* 15 Stelio *C* : Stilio *K* : Sthellio *T*
 16 indito *K* fulgentibus *K* 19 colore *BK* 22 alium *T* 23 ad-
 moditæ (-te) *BCT* : adimonite *K* examedracontis *K* 24 tantum no.
B 25 frigidi *CK* 26 quanto *B* figide *T* ante *corr.* 27 plus
 no. qu. die *I*

enim noctis algore, et merito, quia frigidae sunt nocturno rore. In se enim adducunt vaporem corporis gelidi pestes et natura frigidae; unde et hieme in nodos torpent, aestate solvuntur.

Inde est quod dum quicumque serpentium veneno percuitur, 41
5 primum obstupescit, et postea, ubi in illo calefactum ipsum virus exarserit, statim hominem extinguit. Venenum autem dictum, eo quod per venas vadit; infusa enim pestis eius per venas vegetatione corporis aucta discurrit et animam exigit. Vnde non posse venenum nocere, nisi hominis tetigerit san- 42
10 guinem. Lucanus (9, 614):

Noxia serpentium est admixto sanguine pestis.

Omne autem venenum frigidum est, et ideo anima, quae ignea est, fugit venenum frigidum. In naturalibus bonis, quae nobis et irrationabilibus animantibus videmus esse communia, viva-

15 citate quadam sensus serpens excellit. Vnde et legitur in 43
Genesi (3, 1): 'Serpens autem erat sapientior omnibus pecoribus terrae.' Dicit autem Plinius, si creditur, quod serpentis caput etiam si cum duobus evaserit digitis, nihilominus vivit.

Vnde et totum corpus obicit pro capite ferientibus. Anguibus 44
20 universis hebes visus est. Raro in adversum contuentur, nec frustra, cum oculos non in fronte habeant, sed in temporibus; adeo ut citius audiant quam aspiciant. Nullum autem animal in tanta celeritate linguam movet ut serpens, adeo ut triplicem linguam habere videatur, cum una sit. Serpentium humida 45

25 sunt corpora, adeo ut quaeque eunt, viam humore designent. Vestigia serpentium talia sunt ut, cum pedibus carere videantur, costis tamen et squamarum nisibus repant, quas a summo gutture usque ad imam alvum parili modo dispositas habent.

1 frigidi CK 2 in se] in sole alii: in die alii vapore K gelide
(i. e. -ac) T: geliti K pestis BCK nature T 3 frigidi K
solvuntur K 4 ven. serpentis C 6 vir. et ex. C 8 vegetatine K
extinguit K 9 possit K ven. non noc. B 10 Luc. om. C¹
11 serpentum C admixtio BT sanguinum B 12 ignea] frigida
B¹ 14 videntur B viv. et quaedam K 16 pec.] animantibus C
17 dixit CK: dicta ut vid. B¹ plenius BK 19 ferientis T Anguis
KB (ex -es ut vid.) 22 audiunt C¹ quam] quod BC¹ 24 uvida
K: uda BC 25 quacumque C 27 repant K: repant B gutturo K
28 pari C

ISIDORI

Squamis enim quasi unguibus, costis quasi cruribus innituntur.
46 Vnde si in qualibet corporis parte ab alvo usque ad caput ictu aliquo conlidatur, debilis reddita cursum habere non possit ; quia ubicumque ille ictus inciderit, spinam solvit, per quam costarum pedes et motus corporis agebantur. Serpentes autem **5** diu vivere dicuntur, adeo ut deposita vetere tunica senectutem **47** deponere atque in iuventam redire perhibeantur. Tunicae serpentium exuviae nuncupantur, eo quod his, quando senescunt, sese exuunt, quibus exuti in iuventam redeunt. Dicuntur **48** enim exuviae et induviae, quia exuuntur et induuntur. Pythagoras dicit de medulla hominis mortui, quae in spina est, serpentem creari ; quod etiam Ovidius in Metamorphoscorum libris commemorat dicens (15, 398):

Sunt qui cum clauso putrefacta est spina sepulchro
 mutari credunt humanas angue medullas. 15

Quod si creditur, merito evenit ut sicut per serpentem mors hominis, ita et hominis morte serpens. Fertur autem quod serpens hominem nudum non sit ausus contingere.

V DE VERMIBVS. Vermis est animal quod plerumque de carne, vel de ligno, vel de quacumque re terrena sine ullo concubitu gignitur ; licet nonnumquam et de ovis nascuntur, sicut scorpio. Sunt autem vermes aut terrae, aut aquae, aut aeris, aut carniū, aut frondium, aut lignorum, aut vestimentorum.
2 Aranea vermis aeris, ab aeris nutrimento cognominata ; quae exiguo corpore longa fila deducit, et telae semper intenta **25** quam desinit laborare, perpetuum sustinens in sua arte suspensum diū. Sanguisuga vermis aquatilis, dicta quod sanguinem sugit. Potantibus enim insidiatur, cumque labitur faucibus vel ubi uspiam adhaerescit, sanguinem haurit ; et cum nimio

1 costas T 2 se B: om. K alva B 3 posse K 4 solvet quem cost. K 5 serpens T 9 exutis K dicunt K 10 en. et ex. T qu. et ex. T: quod ex. BK 12 metaforos corum T
 13 memorat C 14 est om. BCK 15 credant BT 17 et] in T: fort. ex mo. serpentis T 18 tangere K 20 vel quac. T 21 li. et no. K ovibus B 22 aut aut aq. K 24 Arca T¹ cognominatur C 25 tela T intentus K 26 laborem C 27 vermis om. K aquatile K: aqualis B¹ 28 putantibus K inlabitur C 29 adheserit (ade-) BK

cruore maduerit, evomit quod hausit, ut recentiorem denuo
 sugat. Scorpio verm^{is} terrenus, qui potius vermibus adscribi- 4
 tur, non serpentibus; animal armatum aculeo, et ex eo Graece
 vocatum quod cauda figat et arcuato vulnere venena diffundat.
 5 Proprium est autem scorpionis quod manus palmam non feriat.
 Cantharida verm^{is} terrenus [qui humano corpori statim fuerit 5
 applicatus, sui adustione vesicas efficit plenas humore]. Mul- 6
 tips verm^{is} terrenus, ex multitudine pedum vocatus, qui con-
 tactus in globum complicatur. Nascitur sub petris ex humore
 10 et terra. Limax verm^{is} limi, dictus quod in limo vel de limo 7
 nascatur; unde et sordida semper et immunda habetur. Bom- 8
 byx frondium verm^{is}, ex cuius textura bombycinum conficitur.
 Appellatus autem hoc nomine ab eo quod evacuetur dum fila
 generat, et aer solus in eo remaneat. Eruca frondium verm^{is} 9
 15 in holus, vel [in] pampino involuta, ab erodendo dicta. De
 qua meminit Plautus (Cist. 728):
 Imitatus nequam bestiam et maleficam involutam in pampino
 implicat se.

Idem nec advolat, ut locusta, ut huc illucque discurrens semi-
 20 pasta dimittat, sed permanet perituris frugibus et tardo lapsu
 pigrisque morsibus universa consumit. Teredonas Graeci 10
 vocant lignorum vermes, quod terendo edant. Hos nos ter-
 mites dicimus. Ita enim apud Latinos ligni vermes vocantur,
 quos tempore inoportuno caesae arbores gignunt. Tinea vesti- 11
 25 mentorum verm^{is}, dicta quod teneat, et eo usque insediat quo
 erodat. Inde et pertinax, quod in eandem rem identidem
 urgeat. Vermes carni^{um}: hemicranius, lumbricus, ascaridae, 12

1 qu. aurierit ita ut *K*: qu. haurit (au.) ut *BC* 3 ac. ex *T* 4 cau-
 dam *codd.* defundat *K* 6 qui... humore *hab. TUX*: *om. BCKO*
 7 applicitus *U* (*non X*) effecit *T* (*non UX*) § 6 ante § 3 *C* 8 verm.
 terr. *om. KO* qui contractus *CK*: *om. T* 9 sub] in *K* 10 quia *C*
 vel *om. B*¹ 11 et (*prius*) *om. K* Vombucis *B*: Bombocis *C*¹:
 Bomboces *K*: Bombicis *T* 12 foridium *B* 13 quod] quo *C*
 15 olere *C* vel] et *C* in *hab. CK*: *om. BT* 17 namquam (*ex*
-que?) *B* malef. *DCDFTU*: malif. *KMOI*¹ 18 se] sed *B* 19 ut
 (*alt.*) et *C*¹ 21 cons. univ. *C* 22 quod] quia *C* 24 inoportuno *BK*
 25 insediat *C*¹ quo] quod *T* (*vix pro* quoad) 27 urgeatur *C*¹

ISIDORI

costi, peduculi, pulices, lendes, tarmus, ricinus, usia, cimex.
13 Hemiceranius vermis capitis vocatus. Lumbricus vermis intestinalium, dictus quasi lumbicus, quia labitur, vel quod in lumbis sit. Ascaridae . . . Costi . . . Peduculi vermes cutis a pedibus dicti. Vnde et peducosi dicuntur quibus peduculi in corpore effervescunt. Pulices vero vocati sunt quod ex pulvere magis nutriantur. Lendes . . . Tarmus vermis est lardi. Ricinus vermis est canis, vocatus eo quod haeret in auribus canum;
16 κύνων enim Graece canis est. Usia est vermis porci, appellata quia urit; nam ubi momorderit, adeo locus ardet ut ibi vesicae fieri solent. Cimex de similitudine cuiusdam herbae vocatus, cuius foetorem habet. Proprie autem vermis in carne putre nascitur; tinca in vestimentis; eruca in holere; teredo in ligno; tarmus in lardo. Vermis non ut serpens apertis passibus vel squamarum nisibus repit, quia non est illi spinae rigor, ut colubri, sed in directum corpusculi sui partes gradatim porrigendo contractas, contrahendo porrectas motum explicat, sicque agitatus perlabitur.

VI DE PISCIBUS. Pisces dicti unde et pecus, a pascendo scilicet. Reptilia ideo dicuntur haec quae natant, eo quod reptandi habeant speciem et naturam; quamvis se in profundum immergant, tamen in natando repunt. Vnde et David ait (Psalm. 104, 25): 'Hoc mare magnum et spatiosum: illic reptilia, quorum non est numerus.' Amphibia sunt quaedam genera piscium, dicta eo quod ambulandi in terris usum et natandi in aquis officium habeant. Ἄμφι enim Graece utrumque dicitur, id est quia et in aquis et in terris vivunt: ut phocae, corcodilli,

1 pullex T lendex BT: lendix C: lindex K 2 vocatur CK
 3 qu. lumbricus T (pro lambricus I) quia] quod BCK quod] quia C
 5 pedogosi KP: peculosi ut vid. B¹ 6 vero om. KO quia C ex]
 in KO 7 nutriuntur C Lendex BCT: Lindex K 8 est om. T
 carnis C¹ haereat B: ineret T 9 κύνων] cenos (cae-) codd. est
 (alt.) om. C 10 ardet lo. adeo C: ardet (ex-deo) lucus ardet (dedit.)
 adeo K 12 putrida K 13 holera B tar. in lar. om. K 14 non
 ap. pass. vel ut serp. sq. Klussmann, except. Tertull. p. 25 15 est
 om. K illi BCK: illius T colubri KT: colubris C: colubro B
 16 in om. BK directim B 17 matum C¹ implecat K 19 pecudes
 B 25 ambulando B¹ 26 uterque C¹ 27 hoc est B et in te.
 et in ap. B vivunt K

hippopotami, hoc est equi fluviales. Pecoribus autem et bestiis 4
 et volatilibus antea homines nomina imposuerunt quam piscibus,
 quia prius visa et cognita sunt. Piscium vero postea paulatim
 cognitis generibus nomina instituta sunt aut ex similitudine
 5 terrestrium animalium, aut ex specie propria sive moribus [seu
 colore, vel figura, aut sexu]. Ex similitudine terrestrium : ut 5
 ranae et vituli et leones et nigri meruli et pavi diverso colore,
 dorso et collo picti, et turdi albo varii, et cetera quae sibi iuxta
 species terrestrium animalium nomina vindicaverunt. Ex mori-
 10 bus terrestrium : ut canes in mari a terrenis canibus nuncupati,
 quod mordeant ; et lupi, quod improba voracitate alios perse-
 quantur. A colore : ut umbrae, quia colore umbrae sunt ; et 6
 auratae, quia in capite auri colorem habent ; et varii a varietate,
 quos vulgo tructas vocant. A figura : ut orbis, quia rotundus
 15 est totusque in capite constat ; ut solea, quod sit instar calcia-
 mentorum soleis. A sexu : ut musculus, quod sit ballenae
 masculus ; eius enim coitu concipere haec bellua perhibetur.
 Hinc et musculi coclearum, quorum lacte concipiunt ostreae.
 Ballenae autem sunt immensae magnitudinis bestiae, ab emit- 7
 20 tendo et fundendo aquas vocatae ; ceteris enim bestiis maris
 altius iaciunt undas ; βάλλειν enim Graece emittere dicitur.
 Cete dicta τὸ κήτος καὶ τὰ κήτη, hoc est ob inmanitatem. Sunt 8
 enim ingentia genera beluarum et aequalia montium corpora ;
 qualis cetus excepit Ionam, cuius alvus tantae magnitudinis
 25 fuit ut instar obtineret inferni, dicente Propheta (2, 3) : 'Ex-
 audit me de ventre inferni.' Equi marini, quod prima parte 9
 equi sunt, postrema solvuntur in piscem. Bocas dicunt esse
 boves marinos, quasi boacas. Caerulei a colore appellati ; 10

2 volatibus BK ante K 4 cognities K inst.] imposita B
 aut] alia KO : ut T 5 aut] alia KO ex om. T seu . . . sexu
 hab. TUN : om. BCKO 7 ramae K : arene corr. arane T (i. e. araneae)
 nigri] tigris C mer. pa. C 8 collo] capilli T alb. et var. K
 9 vindicarunt K 10 terrestribus C¹ 11 quia imp. B¹ 12 ut] et K
 15 constant C quod si K cale. a solis (-le-) BC 16 soleis
 ex solens K 17 eius om. K 18 masculi C¹ concipiuntur K
 19 s. au. C 20 fundendo T 21 βάλλειν] bali CT : bal BK
 22 dictae codd. et fort. Isid. humanitatem B 25 audit me K 26 quia
 B parte om. B 27 postremo K Focas CT

ISIDORI

11 nam caeruleum est viride cum nigro, ut est mare. Delphines
 certum habent vocabulum, quod voces hominum sequantur, vel
 quod ad symphoniam gregatim conveniunt. Nihil in mare velo-
 cius istis; nam plerumque salientes naves transvolant. Quando
 autem praeludunt in fluctibus et undarum se molibus saltu prae- 5
 cipiti feriunt, tempestates significare videntur. Hi proprie simo-
 nes nominantur. Est et delphinum genus in Nilo dorso serrato,
 12 qui crocodillos tenera ventriam secantes interimunt. Porci
 marini, qui vulgo vocantur suilli, quia dum escam quaerunt,
 more suis terram sub aquis fodiunt. Circa guttur enim habent 10
 oris officium, et nisi rostrum arenis inmergunt, pastum non
 13 colligunt. Corvi a cordis voce dicti, quia grunniunt pectore,
 14 suaque voce prodiit capiuntur. Thynni Graecum nomen habent.
 Hi ingrediuntur veris tempore, intrant dextro latere, laevo exeunt.
 Hoc inde creduntur quod dextris oculis acutius videant quam 15
 15 sinistris. Gladius dicitur eo quod rostro mucronato sit: ob
 16 hoc naves perfossas mergit. Serra nuncupata, quia serratam
 17 cristam habet, et subternatans navem secat. Scorpio dictus,
 quia laedit dum manu tollitur. Tradunt decem cancris cum
 ocimi manipulo alligatis omnes qui ibi sunt scorpiones ad 20
 18 eum locum congregari. Aranea genus piscis, dictus quod aure
 19 feriat; habet enim stimulos e quibus percutit. Crocodillus,
 a croceo colore dictus, gignitur in Nilo, animal quadrupes in
 terra et aquis valens, longitudine plerumque viginti cubitorum,
 dentium et unguium inmanitate armatum, tantaque cutis 25
 duritia ut quamvis fortium ictus lapidum tergo repercutiat.
 20 Nocte in aquis, die humi quiescit. Ova in terra fovet: masculus

2 quia C 3 quia C conveniunt ex veniunt C inmane B¹
 4 nam . . . trans. om. T¹ transilient T² 5 praeludunt C: ludunt K
 7 est del. K 8 -lis K 9 qui dum B: quando K 10 succs BK: sus T
 11 inmergant B 12 quod K 13 sua vo. B¹ 14 vevis B¹
 16 eo om. K mucronato B: mucronato K: inurinato T: maiori nato
 C 18 habet om. K subter natantes C 19 quia] quod C
 20 alligatus T o. quibus sunt K 21 dictis T: dictum C 22 feriebat K
 (-tac-) cu. dur. BT: tanteque cu. duritiae K 25 unguinum T tanteque
 perc. B repercutiant K: percussus (i. e. -os) non sentiat TC mg.
 27 in umi T: in humo B quiescant B¹

et femina vices servant. Hunc pisces quidam serratam habentes
 cristam tenera ventrium desecantes interimunt. [Solutus ex ani-
 malibus superiorem maxillam movere dicitur.] Hippopotamus **21**
 vocatus, quod sit equo similis dorso, iuba et hinnitu, rostro re-
5 supinato, aprinis dentibus, cauda tortuosa. Die in aquis commo-
 ratur, nocte segetes depascitur: et hunc Nilus gignit. Pagrum, **22**
 quem Graeci *φάγρον* ideo nuncupant quod duros dentes habeat,
 ita ut ostreis in mari alatur. Dentix pro multitudine et grandi- **23**
 tate dentium dictus. Lepus a similitudine capitis nuncupatus.
10 Lupum, ut dictum est, aviditas appellavit, piscem in captura **24**
 ingeniosum: denique rete circumdatus fertur arenas arare cauda,
 atque ita conditus transire rete. Mullus vocatus, quod mollis **25**
 sit atque tenerrimus. Cuius cibo tradunt libidinem inhibere,
 oculorum autem aciem hebetari: homines vero, quibus saepe
15 pastus, piscem olent. Mullus in vino necatus, hi, qui inde
 biberint, taedium vini habent. Mugilis nomen habet quod **26**
 sit multum agilis. Nam ubi dispositas senserit piscatorum
 insidias, confestim retrorsum rediens ita transilit rete ut volare
 piscem videas. Melanurus, eo quod nigram caudam habeat et **27**
20 pinnas nigras et in corpore lineas nigras; *μέλαν* enim Graeci
 nigrum vocant. Glaucus a colore dictus, quod albus sit; **28**
 Graeci enim album *γλαυκόν* dicunt. Hic aestate raro apparet,
 nisi tantum in nubilo. Thymallus ex flore nomen accepit: **29**
 thymum quippe flos appellatur: nam dum sit specie gratus et
25 sapore iucundus, tamen sicut flos fraglat et corpore odores
 aspirat. Escarus dictus, eo quod solus escam ruminare perhi- **30**
 betur: denique alii pisces non ruminant. Tradunt autem hunc
 ingeniosum esse; namque inclusum nassis non fronte erum-

1 vicem *K* piscem quaedam *C* cr. hab. *B* 2 ventrem *K*
 solus . . . dicitur *hab. TC mg. : om. BC²K* 7 quam *T* *φάγ.*] *fagrum*
codd. nuncupantur *K* 8 ostreas *C* Dentrix *K* grand.]
 magnitudine *B* 9 nuncupatur *ut vid. C* 11 arenis *K* 13 inhiberi
C²: in venere *B* 14 evetare *B¹T*: vetari *K* 15 in vinum *KMP*
in. necatus bib. B¹ 16 tedio vinum *KP*: tedio unguium *M*: taedium
 vino *B¹* hab. eo quod *K* 17 ubi *om. K* 20 et in . . . nigr. *om.*
C¹ 22 *γλ. alb. C* *γλαυκόν*] glaucum *K*: gleucum *BCT*: *λαυκόν dett.*
 23 flore] greco *B¹* 24 sit *om. C* gradus *K* 25 flagrat *BCK*
 corporis *K* odore *K*: -em *C* 27 non] in *K* 28 fonte *K*

ISIDORI

pere nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudae
 ictibus crebris laxare fores atque ita retrorsum redire; quem
 luctatum eius si forte alius escarus extrinsecus videat, adpre-
 31 hensa mordicus cauda adiuuare nisus erumpentis. Sparus a
 lancea missile nomen traxit, quod eiusdem figurae sit. Ter- 5
 restria enim prius inventa sunt quam marina. Nam sparus est
 32 telum rusticanum missile, ab spargendo dictum. Australis
 piscis, sive quia aquarum undam ore suscipit, sive quia tunc
 [hic] piscis oritur quo tempore tendere in occasum Pleiades
 33 coeperint. Hamio saxatilis dextra sinistraque lateribus virgis 10
 puniceis perpetuis aliisque discoloribus designatur; dictus
 34 hamio quia non capitur nisi hamo. Echenais, parvus et semi-
 pedalis pisciculus, nomen sumpsit quod navem adhaerendo re-
 tineat. Ruant licet venti, saeviant procellae, navis tamen
 quasi radicata in mari stare videtur nec moveri, non retinendo, 15
 sed tantummodo adhaerendo. Hunc Latini moram appel-
 35 laverunt, eo quod cogat stare navigia. Vranoscopus vocatur
 ab oculo, quem in capite habet, a quo semper supra intendit.
 36 Millago nominatus, quia evolat super aquam. Quoties autem
 37 cernitur extra aquam volitans, tempestates mutari. Squatus 20
 dictus, quod sit squamis acutus. Vnde et eius cute lignum
 38 politur. Civitas Syriae, quae nunc Tyrus dicitur, olim Sarra
 vocabatur a pisce quodam qui illic abundat, quem lingua sua
 'sar' appellant; ex quo derivatum est huius similitudinis
 39 pisciculos sardas sardinasque vocari. Allec pisciculus ad 25
 40 liquorem salsamentorum idoneus; unde et nuncupatus. A-
 phorus pisciculus, qui propter exiguitatem hamo capi non potest.

1 intextis K vimibus K: humibus T adversam K 2 crebro
 K: crebris C¹ ita om. T qu. luctantem si K 3 sc B esc.]
 scaurus K 4 cada T erumpentes B Sparsus C¹ 6 enim
 om. K quamarena K sparsus C¹ 7 simile T ab aspargendo
 C 8 quod B quod B 9 hic hab. T: om. B¹CK in occ.
 tend. T 10 ceperit K Amio . . . amio . . . amo codd. 11 colorib.
 B dictus om. K 12 quod B Echenais C¹: Ecenahis T:
 Echenaus BK et] ac T 13 pisculus (-cul-) KC ret. adh. C:
 erendo ret. T 14 tamen] tunc K 15 renitendo Plin. N. H. 32. 2
 17 vocatus B 19 Milvago cdd. 20 aquas B mutare B¹DK
 mu. designat K: mu. ostendit T 21 acutis C 22 voc. sarra C
 23 quae in li. K 24 huius om. K 25 pisculos sarra C pisculus
 CK 26 nominatur K 27 pisculus C¹K ex. suam h. K

ETYMOLOGIARVM LIB. XII. vi

Anguillae similitudo anguis nomen dedit. Origo huius ex 41
 limo; unde et quando capitur, adeo lenis est ut quanto fortius
 presseris, tanto citius elabatur. Ferunt autem Orientis fluvium
 Gangen anguillas tricenis pedibus gignere. Anguillae vino
 5 necatae, qui ex eo biberint taedium vini habent. Draco 42
 marinus aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes, qui
 dum percusserit, quaque ferit, venenum fundit [unde et vocatus].
 Muraenam Graeci *μύραιναν* vocant, eo quod conplicit se in 43
 circulos. Hanc feminini tantum sexus esse tradunt et con-
 10 cipere a serpente: ob id a piscatoribus tamquam a serpente
 sibilo evocatur et capitur. Ictu autem fustis difficulter interi-
 mitur, ferula protinus. Animam in cauda habere certum est;
 nam capite percusso vix eam interimere, cauda statim exanimari.
 Congrus . . . Polypus, id est multipes; plurimos enim nexus 44
 15 habet. Iste ingeniosus hamum appetens brachiis conplicit,
 non morsu, nec prius dimittit quam escam circumroserit.
 Torpedo vocata, eo quod corpus torpescere faciat, si eam 45
 quisque viventem tangat. Narrat Plinius Secundus (N. H.
 32, 7): 'Ex Indico mare torpedo etiam procul et e longinquo,
 20 vel si hasta virgaque adtingatur, quamvis praevalidos lacertos
 torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligare pedes.' Tanta
 enim vis eius est ut etiam aura corporis sui adficiat membra.
 Sepia dicitur, quia sepibus interclusa facilius capitur: in 46
 coeundo obscenum genus; ore enim concipit sicut vipera.
 25 Cuius atramento tanta vis est ut lucernae addito Aethiopus
 videri ablato priori lumine quidam tradant. Lulligo. Tradunt 47
 in Oceano Mauretaniae, non procul a Lixio flumine, tantam

1 ded. no. K 2 et om. C ut] un T¹ 3 elabatur C ferunt
 lautem K 4 anguillam tr. K 5 negatae KM biberint . . .
 habent BCKM: biberit . . . habet T: biberit . . . habent U vivi M:
 om. T Drogo K 6 in om. K brancis B: brachiis (-aci-)
 CKT expectantes K 7 quaque B fuerit K un. et voc.
 hab. BCDT²U: om. KT¹ 9 est tr. C conc. serp. T 10 et ob B
 ob . . . serp. om. K 11 et cap. om. T¹ fusti K 12 hab. in cau. C
 13 eum K 14 multiplex B 15 conplicitur BCT 16 circum-
 raserit C¹ 17 torpescere BCT: torpere K si . . . tangat om. T
 20 quamvis] quam K 21 quemlibet B¹ 22 eius vis est K 23 sepius
 [sae. int. BK 25 atramenti BC lucerna adito T 26 videre BCK ab
 alto C¹ tradunt BC, fort. recte Lulico K 27 tanta multitudine BK: om. T

ISIDORI

multitudinem lulliginum evolare ex aqua ut etiam naves demer-
 48 gere possint. Conchae et cochleae hac ex causa vocatae,
 quia deficiente luna cavantur, id est evacuantur. Omnium
 enim clausorum maris animalium atque concharum incremento
 lunae membra turgescunt, defectu evacuantur. Luna enim 5
 cum in augmento fuerit, auget humorem; cum vero in defe-
 ctum venerit, humores minuuntur; hoc enim Physici dicunt.
 Conchae autem primae positionis nomen, cochleae vero per
 49 diminutionem, quasi conchleae. Concharum multa genera
 sunt; inter quas et margaritiferae, quae †coeloet† dicuntur, in 10
 quarum carne pretiosus calculus solidatur. De quibus tradunt
 hi qui de animantium scripsere naturis [eo] quod nocturno
 tempore litora appetant, et ex caelesti rore margaritum conci-
 50 piunt; unde et †coeloet† nominantur. Murex cochlea est
 maris, dieta ab acumine et asperitate, quae alio nomine con- 15
 chilium nominatur, propter quod circumcisa ferro lacrimas
 purpurei coloris emittat, ex quibus purpura tingitur: et
 inde ostrum appellatum quod haec tinctura ex testae humore
 51 elicitor. Cancros vocari, quia conchae sunt crura habentes:
 inimica ostreis animalia. Forum enim carnibus vivunt 20
 miro ingenio; nam quia valida testa eius aperiri non potest,
 explorat quando ostrea claustra testarum aperiat, tunc cancer
 latenter lapillum inicit atque impedita conclusione ostreae
 carnes erodit. Tradunt quidam decem cancris cum ocimi
 manipulo alligatis omnes qui ibi sunt scorpiones ad eum 25

1 lulliginum ex luginum *K* evolari *BKT* dim. *BK*: submergere
C 2 ex hac *C*: hec ex *K* 3 quia] quod *C* 4 incrementum *K*:
 inter crementa *B* 5 membra *om. BK* 6 in aug.] incremento *C*
 7 enim] nobis *K* 9 qu. conculae *C*: qu. conchule *T* sunt gen.
C 10 m. q. oecaeloe *B*¹: m. q. caeloe *C*: m. q. aeloe *T* (ex oc-?)
 m. q. oecoloe *X*: m. q. eceloe *D*: margariti esse *KO*: vix m. q. Acheloeae
 in quarum . . . solid. *om. T* 12 natura *K* 13 litore *T*
 appetunt *B ante corr. K(T)* 14 u. acaeloe *B*: u. et caeloe *C*:
 u. et ocaelo *K* (oeceloe) *KO*: u. et eceloe *DT*: u. et oceloe *X*
 numinantur *K* 15 acum.] amine *K* 16 lacrima *K* 17
 emittit *C* 18 quod] quia *BK* 19 quod *C ante corr.* 20 carum *K*
 enim *om. T* 21 validam testam *BC* aperire *BCT* 22 claustra
*om. B*¹ 23 incitat quo inp. *K* 24 trad. enim qu. *B* 25 alligatus
T: alligati *K*

ETYMOLOGIARVM LIB. XII. vi

locum coituros. Duo sunt autem genera cancrorum : fluviales
 et marini. Ostrea dicta est a testa, quibus mollities interior 52
 carnis munitur ; Graeci enim testam ὄστρα vocant. Ostrea
 autem neutrum, carnes eius feminino dicunt. Musculi sunt, ut 53
 5 praediximus (§ 6), cochleae a quorum lacte concipiunt ostreae ;
 et dicti musculi quasi masculi. Pelorides a Peloro promontorio 54
 Siciliae, ubi abundant, cognominatae sunt (Virg. Aen. 3, 687) :
 Ecce autem Boreas angusta ab sede Pelori.
 Ungues a similitudine humanarum unguium dictae. Testudo 55, 56
 10 dictus, eo quod tegmine testae sit adopertus in camerae modum.
 Sunt autem quattuor genera : terrestres, maritimae, lutariae, id
 est in caeno et paludibus viventes ; quartum genus fluviales,
 quae in dulci aqua vivunt. Tradunt aliqui, quod incredibile est,
 tardius ire navigia testudinis pedem dextrum vehentia. Echinus 57
 15 a terrestre echino nomen traxit, quem vulgus iricium vocant ;
 cuius testula duplex, spinis aculeata in modum castanearum,
 quando adhuc coopertae de arboribus cadunt. Caro eius mollis
 et minio similis, turis tribus modis : ut testudo ac peloris et
 cochlea. Nam et quod edimus et ubi caro inest utrumque
 20 dicitur peloris. Ranae a garrulitate vocatae, eo quod circa 58
 genitales strepunt paludes, et sonos vocis inportunis clamoribus
 reddunt. Ex his quaedam aquaticae dicuntur, quaedam palu-
 stres, quaedam rubetae, ob id, quia in vepribus vivunt, grandiores
 cunctarum. Aliae calamites vocantur, quoniam inter arundines
 25 fruticesque vivunt, minimae omnium et viridissimae ; mutae et
 sine voce sunt. Agredulae ranae parvae in sicco vel agris 59
 morantes ; unde et nuncupatae. Negant quidam canes latrare,

1 au. sunt K : au. C 2 est om. C 3 grece T testum BT
 ὄστρ.] ostrean (ex-ca) B : ostream C : ostrea K : hostra T 4 finimum
 di. K : fem. genere di. B : fem. dicuntur C : genere fem. dicuntur T
 5 aquarum quorum K : quorum CT ost. et dic. om. K 7 sunt
 unde poeta ecce C 12 fluviales T 14 pede dextro K Icinus
 (Hic-) codit. 15 icino BCK : iricino T ericium K vocat BT
 16 huius T castenarum T 17 coopertae K : opertae (-te) BT :
 apertae C¹ 18 uris BKT : huius C¹ : et is Arv. : fort. dicitur is tres
 modi sunt C ac] et B 19 conleca K (i. e. cochlea) : concilia BC :
 concilia T inest] est K : inest et BC 21 strepent K sono K
 23 quia] quod B 24 calamitatis T : -tes C 26 voces T Egre-
 dulae BK : et gredule T parvulae C

ISIDORI

60 quibus in offa rana viva fuerit data. Sfungia a fingere, id est nitidare et extergere, dicta. Afranius (415):

Accedo ad te, ut tibi cervicem sfingam linteo, id est extergam. Cicero (pro Sest. 77): 'Effingebatur sfungiis sanguis,' id est extergebatur. Animal autem esse docetur cruore 5 inhaerente petris. Vnde et dum absciditur sanguinem remittit.

61 Nam alia sunt viventia in aquis et discurrunt, ut pisces; alia, quae stant fixa, ut ostreae, echini, sfungiae. Ex his alias mares dici, eo quod tenues sint fistulae spissioresque; alias feminas, quae maioribus fistulis sunt ac perpetuis; alias duriores, quas 10 Graeci appellant τράγους, et nos hircosas dicere possumus ob

62 asperitatem sui. Mollissimum genus earum penicilli vocantur, eo quod aptae sint ad oculorum tumores, et ad extergendas lippitudines utiles. Candidae sfungiae cura fiunt; per aestatem enim ad solem sternuntur, et sicut cera Punica candorem bibunt. 15

63 Animalium omnium in aquis viventium nomina centum quadraginta quattuor Plinius (32, 142) ait, divisa in generibus beluarum, serpentium communium terrae et aquae, cancrorum, concharum, lucustarum, peloridum, polyporum, solearum, lacertorum, et lulliginum, et huic similia; ex quibus multa quodam naturae 20 intellectu ordinem temporum suorum agnoscunt, quaedam vero

64 [in suis locis sine mutatione vagantur]. In piscibus autem feminis aliae commixtione masculi concipiunt et pariunt catulos; aliae ponunt ova sine masculi susceptione concepta, qui idem insequens, sui seminis iactu perfunduntur; et quae hoc munere 25 fuerint afflata generabilia fiunt, quae vero perfusa non fuerint sterilia perseverant aut putrescunt.

1 a sfingere K 2 nitidare K 3 a te B cerv.] cer (sic) T
 sfingam (ex-em) K lento BDK 4 et fingebatur (sfing- K) codd.
 5 cruorem inherentem K 8 icini (hic-) codd. 9 t. sunt l. C: tenuis
 s. fistula T 10 quae] quia T fistoli K 11 hircosas K: incosas T
 ob] ut T 12 peniculi K 14 lippidines K aest.] haec statim B¹
 15 en. et ad T: ad K stuntur B¹ sicut et T 16 cluui K
 19 et lulligo T: ut lullico B 21 ordine K temporis T quaed.
 vero om. B 22 in suis . . . vag. hab. TUX: om. BCKO vacantur
 TU autem add. m¹C: aut K 23 alia e K: alia B: alii (ex ali) T
 conc.] noncupant T 24 alii T: alia B¹ masc. conceptione C¹ qui
 T item C 25 profunduntur BK 26 generalia TC¹ fusa B¹K
 27 stelia K

DE AVIBVS. Vnum nomen avium, sed genus diver- VII
sum. Nam sicut specie sibi differunt, ita et naturae diversitate.
Nam aliae simplices sunt, ut columbae; aliae astutae, ut perdix;
aliae ad manum se subiciunt, ut accipiter; aliae reformidant,
5 ut garamantes; aliae hominum conversatione delectantur, ut
hirundo; aliae in desertis secretam vitam diligunt, ut turtur;
aliae solo semine reperto pascuntur, ut anser; aliae carnes
edunt et rapinis intendunt, ut milvus; aliae enchoriae, quae
manent in locis semper, ut [struthio]; aliae adventiciae, quae
10 propriis temporibus revertuntur, ut ciconiae, hirundines; aliae
congregae, id est gregatim volantes, ut sturni et coturnices;
aliae solivagae, id est solitariae propter insidias depraedandi,
ut aquila; accipiter et quaecumque ita sunt; aliae vocibus
strepunt, ut hirundo; aliae cantus edunt dulcissimos, ut cygnus
15 et merula; aliae verba et voces hominum imitantur, ut psittacus
et pica. Sed alia sicut genere, ita et moribus innumerabilia; 2
nam volucrum quot genera sint invenire quemque non posse.
Neque enim omnis Indiae et Aethiopiae aut Scythiae deserta
quis penetrare potuit, qui earum genus vel differentias nosset.
20 Aves dictae, eo quod vias certas non habeant, sed per avia 3
quaque discurrunt. Alites, quod alis alta intendant, et ad
sublimia remigio alarum conscendant. Volucres a volando. 4
Nam unde volare, inde et ambulare dicimus. Vola enim di-
citur media pars pedis sive manus; et in avibus vola pars media
25 alarum, quarum motu pinnac agitantur; inde volucres. Pulli 5
dicuntur omnium avium nati; sed et animalium quadrupedum
nati pulli dicuntur, et homo parvus pullus. Recentes igitur
nati pulli, eo quod polluti sint. Vnde et vestis nigra pulla

1 div. gen. B 4 subiciunt] subigunt C 8 incuriae
(-ic) BCT: incuriorae K quae om. K 9 ut B: ut strutio (-cio)
TX: om. C¹KO 11 congr.] grege T¹ gradatim T: congregatim
C 12 solivagae B 14 dulc. ed. C 15 alia ver. T voc. et ver.
C 16 Sed et al. T ita mor. B 17 nam. et vol. C sunt C
quisque BCK potest CK 18 omnia C 19 nosse posset B
20 vias] per vias B 21 discurrant K quia C contendant K
24 me. pa. pe. di. C 25 quorum T in. et vol. C 26 sed an. T
quadr. an. C 27 et ho. . . . pulli om. K et] ut T (non U) 28 sint
T: sunt BCK

ISIDORI

6 dicta est. Alae sunt, in quibus pinnae per ordinem fixae
 volandi exhibent usum. Vocatae autem alae quod his aves
 7 complexos alant ac foveant pullos. Pinna a pendendo, id est
 a volando, dicta; unde et pendere. Volucres enim pinnarum
 8 auxilio moventur, quando se aeri mandant. Pluma quasi 5
 piluma; nam sicut pili in quadrupedum corpore, ita pluma
 9 in avibus. Avium nomina multa a sono vocis constat esse
 composita: ut grus, corvus, cygnus, pavo, milvus, ulula,
 cuculus, graculus et cetera. Varietas enim vocis eorum docuit
 10 homines quid nominarentur. Aquila ab acumine oculorum 10
 vocata. Tanti enim contuitus esse dicitur, ut cum super
 maria immobili pinna feratur nec humanis pateat obtutibus, de
 tanta sublimitate pisciculos natate videat, ac tormenti instar
 11 descendens raptam praedam pinnis ad litus pertrahat. Nam
 et contra radium solis fertur obtutum non flectere; unde et 15
 pullos suos ungue suspensos radiis solis obicit, et quos viderit
 immobilem tenere aciem, ut dignos genere conservat; si quos
 12 vero inflectere obtutum, quasi degeneres abicit. Vultur a
 volatu tardo nominata putatur: magnitudine quippe corporis
 praepetes volatus non habet. Harum quasdam dicunt concu- 20
 bitu non misceri, et sine copula concipere et generare; natosque
 earum paene usque ad centum annos procedere. Vultures au-
 tem, sicut et aquilae, etiam ultra maria cadavera sentiunt; alius
 quippe volantes multa, quae montium obscuritate celantur, ex
 13 alto illae conspiciunt. Gradijpes apud Graecos vocatur avis 25
 apud nos tarda, eo quod gravi volatu detenta nequaquam, ut
 14 ceterae volucres, adtollitur velocitate pinnarum. Grues nomen

2 exerent *K* 3 complexus *BK* al. pu. ac. fo. *T* Penna *BC*
 id est vol. di. *T*: di. id est a vol. *K* 4 pinnarum *BC* 5 qu. puluma
K 6 quadr.] quadrū (*sic*) *B* 7 Av. autem no. *T* constant *B*¹
 comp. esse *C* 9 graiolus *K* 10 acumen culorum *K* 11 cum
om. *B*¹ 13 pisculos *CK* torrenti *K* 14 protrahat *C* 16 suos
 puos unguēs *K* un. sus susp. *T*¹ rad. sol. un. ob. susp. *C*
 17 generi *K* si quis *T* 18 obt. conpexerit *T* (*pro* consp.): obtuto
K 19 nominatus *B* putatur *om.* *C* quippe] vero *B* 20 praec-
 pedes *K* 21 si. pocula *B* 23 sicut *om.* *T* 25 *Bradypus Arev.*
 (*immo Bradypus*): *Grandipes dell.*: *Gravipes Corp. Gloss. Lat.* 3, 495,
 64; 512, 57 26 detempta *B*: decepta *K*: *om.* *T*

de propria voce sumpserunt ; tali enim sono susurrant. Haec autem dum properant, unam sequuntur ordine litterato. De quibus Lucanus (5, 716) :

Et turbata perit dispersis littera pinnis.

- 5 Excelsa autem petunt, quo facilius videant quas petant terras. Castigat autem voce quae cogit agmen : at ubi raucescit, suc- 15 cedit alia : nocte autem excubias dividunt, et ordinem vigiliarum per vices faciunt, tenentes lapillos suspensis digitis, quibus somnos arguant : quod cavendum erit, clamor indicat. Aetatem 10 in illis color prodit ; nam senectute nigrescunt. Ciconiae 16 vocatae a sono quo crepitant, quasi ciconiae : quem sonum oris potius esse quam vocis, quia eum quatiante rostro faciunt. Hae veris nuntiae, societatis comites, serpentium hostes, maria transvolant, in Asiam collecto agmine pergunt. Cornices duces 15 eas praecedunt, et ipsae quasi exercitus prosequuntur. Eximia 17 illis circa filios pietas ; nam adeo nidos inpensius fovent ut assiduo incubitu plumas exuant. Quantum autem tempus inpendierint in fetibus educandis, tantum et ipsae invicem a pullis suis aluntur. Olor avis est quem Graeci *κύκνον* appellant. Olor autem dictus 18 20 quod sit totus plumis albus : nullus enim meminit cygnum nigrum ; *ὄλον* enim Graece totum dicitur. Cygnus autem a canendo est appellatus, eo quod carminis dulcedinem modulatis vocibus fundit. Ideo autem suaviter eum canere, quia collum longum et inflexum habet, et necesse est eluctantem vocem per 25 longum et flexuosum iter varias reddere modulationes. Ferunt 19 in Hyperboreis partibus praecincentibus citharoedis olores plurimos advolare, apteque admodum concinere. Olores autem Latinum nomen est ; nam Graece *κύκνοι* dicuntur. Nautae vero sibi hunc bonam prognosim facere dicunt, sicut Aemilius ait (4) :

1 de pr. vo. no. B 4 perit C ante corr. 5 inpetunt quod T
 6 Castigant B¹ agmina C 8 dig.]dictis B 9 sonos T arceant
 C cav.]acuendum B¹ 11 quem]quoniam K 15 persequuntur C¹
 17 exant B¹ 18 edocandis T (non X) : et in cunis B : ont. KO
 19 Olor K quam C cignum codl. appellant KT : vocant
 BC olus K 20 pl. alb. to. T 22 app. est C dulcidine K
 23 ca. dicunt qu. K 24 est ut cl. K 25 inter C¹T 26 citaret is B
 27 apte C 28 nom. lat. T cigni codl. 29 bonu K prognosiam
 C faciunt si. B

ISIDORI

Cygnus in auspiciis semper laetissimus ales:
hunc optant nautae, quia se non mergit in undas.

- 20 Struthio Graeco nomine dicitur, quod animal in similitudine
avis pinnas habere videtur; tamen de terra altius non elevatur.
Ova sua fovere neglegit; sed proiecta tantummodo fotu pulveris 5
21 animantur. Ardea vocata quasi ardua, id est propter altos
volatus. Lucanus (5, 554):

Quodque ausa volare Ardea.

- Formidat enim imbres, et supra nubes evolat, ut procellas
nubium sentire non possit. Cum autem altius volaverit, signi- 10
22 ficat tempestatem. Hanc multi Tantalum nominant. Phoenix
Arabiae avis, dicta quod colorem phoeniceum habeat, vel quod
sit in toto orbe singularis et unica. Nam Arabes singularem
'phoenicem' vocant. Haec quingentis ultra annis vivens, dum
se viderit senuisse, collectis aromatum virgulis, rogam sibi in- 15
struit, et conversa ad radium solis alarum plausu voluntarium
sibi incendium nutrit, sicque iterum de cineribus suis resurgit.
23 Cinnamolgos et ipsa Arabiae avis, proinde ita vocata quod in
excelsis nemoribus texit nidos ex fruticibus cinnami: et quoniam
non possunt ibi homines conscendere propter ramorum altitu- 20
dinem et fragilitatem, eosdem nidos plumbatis appetunt iaculis,
ac sic cinnama illa deponunt, et pretiis amplioribus vendunt;
[eo] quod cinnamum magis quam alia mercatores probent.
24 Psittacus Indiae litoribus gignitur, colore viridi, torque puniceo,
grandi lingua et ceteris avibus latiore. Vnde et articulata verba 25
exprimit, ita ut si eam non videris, hominem loqui putes. Ex
natura autem salutatur dicens: 'have,' vel χαίρει. Cetera nomina
institutione discit. Hinc est illud (Mart. 14, 73):

1 lactissima avis K	2 qua K	non se C: non om. B ¹	3 dicitur
om. K	5 foto K: fetu T	8 quoque ausu avolare C ¹	9 super B
volat K	11 tantulum C	12 quia C	14 voc.]
habent B	quinnientis K	ann. ult. C	15 aromatis C ¹
in K	cineribus B ¹	surgit TC	17 de]
C: Cinnomolgos K:	Chinomolgos T	ita om. T	19 textet T
fructibus T	20 hom. ibi C	21 iac. . . dep. post vend. K	22 ac]
eum K	illu K ¹ : illud K ² :	ipsa B	23 eo hab. BCTU: om. K:
an hoc?	cinnama TU	24 Ps. in Ind. BC	26 vidcaris C
put. lo. K	27 et ecl. T		

Psittacus a vobis aliorum nomina discam ;
hoc didici per me dicere : 'Caesar have.'

Alcyon pelagi volucris dicta, quasi ales oceanica, eo quod hieme 25
in stagnis oceani nidos facit pullosque educit : qua excubante
5 fertur extento aequore pelagus silentibus ventis continua septem
dierum tranquillitate mitescere, et eius fetibus educandis obse-
quium ipsa rerum natura praebere. Pelicanus avis Aegyptia 26
habitans in solitudine Nili fluminis, unde et nomen sumpsit ;
nam Canopos Aegyptus dicitur. Fertur, si verum sit, eam
10 occidere natos suos, eosque per triduum lugere, deinde se
ipsam vulnerare et aspersione sui sanguinis vivificare filios.
Stymphalidae aves ab Stymphadibus insulis appellatae, ubi 27
plurimum abundant ; adversus quas Hercules sagittis est usus.
Sunt enim pelagi volucres in insulis habitantes. Diomedias 28
15 aves a sociis Diomedis appellatas, quos ferunt fabulae in easdem
volucres fuisse conversos ; forma fulicae similes, magnitudine
cygnorum, colore candido, duris et grandibus rostris. Sunt
autem circa Apuliam in insula Diomedea inter scopulos litorum
et saxa volitantes ; iudicant inter suos et advenas. Nam si 29
20 Graecus est, propius accedunt et blandiunt ; si alienigena,
morsu inpugnant et vulnerant, lacrimosis quasi vocibus dolentes
vel suam mutationem vel regis interitum. Nam Diomedes ab
Illyriis interemptus est. Haec autem aves Latine Diomediae
vocantur, Graeci eas *ἰρωδιός* dicunt. Memnonides aves Aegy- 30
25 ptiae appellatae a loco, ubi Memnon periit. Nam catervatim
advolare dicuntur ex Aegypto ad Ilium iuxta Memnonis sepul-
chrum, et proinde eas Ilienses Memnonias vocant. Quinto
autem anno ad Ilium veniunt, et cum biduo circumvolaverint,
tertia die ineuntes pugnam vicissim se unguibus rostrisque

1 discat *K* 2 per me did. dic. salve habe *K* 3 a. oceanica *K* : a.
cinea *TC mg.* (*i. e.* cyanca) : a. ceania *B* : algina *C* qu. in li. in st.
B 6 eius] de *T* obs. *om. C* 11 sui sa. sui vi. *T* 12 Strom-
phalidae (-mfa-) *BK* : Strophalidae *C* : Strom valide *T* strosfadibus
BC : stromfadibus *K* : strovadibus *T* appellata *B* 14 enim] autem
K : *om. C* 15 Diomedis] mediis *T* quo erunt *K* 16 pulice *T*
similis *K* 17 rostris *T* 18 circa] in *K* 20 proprius *KT*
blandiuntur *BC* 21 eos *B* : autem *C* 27 cas *om. T*

ISIDORI

- 31 dilacerant. Hercyniae aves dictae ab Hercynio saltu Germaniae, ubi nascuntur, quarum pinnae adeo per obscurum emicant ut quamvis nox obtenta densis tenebris sit, ad praesidium itineris dirigendi praeiactae interlucant, cursusque viae
 32 pateat indicio plumarum fulgentium. Onocrotalon Graeci 5
 vocant rostro longo. [Quorum duo genera sunt: aliud aqua-
 33 tile, aliud solitudinis.] Ibis avis Nili fluminis, quae semetipsam purgat, rostro in anum aquam fundens. Haec serpentium ova vescitur, gratissimam ex eis escam nidis suis deportans.
 34 Meropes eodemque et gaulos, qui parentes suos recondere 10
 atque alere dicuntur. Coredulus genus volatile, quasi cor edens.
 35 Monedula avis, quasi monetula, quae dum aurum invenit, aufert et occultat. Cicero pro Valerio Flacco (76): 'Non plus aurum
 36 tibi quam monedulae committendum.' Vespertilio pro tempore nomen accepit, eo quod lucem fugiens crepusculo vesper- 15
 tino circumvolet praecipiti motu acta, et tenuissimis brachiorum membris suspensa; animal murium simile, non tam voce resonans quam stridore; specie quoque volatilis simul et quadrupes, quod in aliis avibus reperiri non solet. Luscinia avis
 37 inde nomen sumpsit, quia cantu suo significare solet diei 20
 surgentis exortum, quasi lucinia. Eadem et acredula, de qua Cicero in Prognosticis (frag. 6):

Et matutinos exercet acredula cantus.

- 38 Vlula avis ἀπὸ τοῦ ἀλολύζειν, id est a planctu et luctu, nominata; cum enim clamat aut fletum imitatur aut gemitum. Vnde et apud 25
 augures si lamentetur tristitiam, tacens ostendere fertur prosperitatem. Bubo a sono vocis compositum nomen habet, avis

1 lacrant C 2 adeo om. T obscuro BT: -ra C 4 praeiactata
 T: iactae K: iacta B¹: proiecta C¹ viac om. B 5 pateant CK
 plurimarum B 6 quorum . . . solit. hab. BGTU Mon.: om. CDFK
 sunt gen. B 7 ibi B¹: om. D (non F) semetipsa K (non D),
 9 gratissima K deportant C¹ 10 et om. B caulos K: gaulus
 B: galbeolos Schol. Bern. Georg. 4, 14 11 dicitur B 12 qu.
 monetula B: qu. monitula K cum BCK 13 et om. B auro C¹
 14 quam] quoniam C pro] ex K 15 accipit C 16 a. ac ten.
 B: a. ten. T 18 volatile K 19 alis C ante corr. T ante corr.
 20 quia] quod K 21 exordium K (B¹ u. l.) agredula . . . agredula
 K 23 exercit BK 25 gem.] luctum B un. ap. T 27 Bufu
 T (passim) nom. hab. om. T

feralis, onusta quidem plumis, sed gravi semper detenta pigritia :
in sepulcris die noctuque versatur, et semper commorans in
cavernis. De qua Ovidius (Met. 5, 549) :

5 Foedaque fit volucris venturi nuntia luctus,
ignavus bubo dirum mortalibus omen.

Denique apud augures malum portendere fertur : nam cum in
urbe visa fuerit, solitudinem significare dicunt. Noctua dicitur 40
pro eo quod nocte circumvolat et per diem non possit videre ;
nam exorto splendore solis, visus illius hebetatur. Hanc autem
10 insula Cretensis non habet ; et si veniat aliunde, statim moritur.
Noctua autem non est bubo ; nam bubo maior est. Nycticorax 41
ipsa est noctua, quia noctem amat. Est enim avis lucifuga, et
solem videre non patitur. Strix nocturna avis, habens nomen 42
de sono vocis ; quando enim clamat stridet. De qua Lucanus
15 (6, 689) :

Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.

Haec avis vulgo amma dicitur, ab amando parvulos ; unde et
lac praebere fertur nascentibus. Corvus, sive corax, nomen 43
a sono gutturis habet, quod voce coracinet. Fertur haec avis
20 quod editis pullis escam plene non praebeat, priusquam in eis per
pinnarum nigredinem similitudinem proprii coloris agnoscat ;
postquam vero eos tetros plumis aspexerit, in toto agnitos
abundantius pascit. Hic prior in cadaveribus oculum petit.
Cornix, annosa avis, apud Latinos Graeco nomine appellatur ; 44
25 quam aiunt augures hominum curas significationibus agere, in-
sidiarum vias monstrare, futura praedicere. Magnum nefas haec
credere ut Deus consilia sua cornicibus mandet. Huius inter

1 gravis BKT pigr. det. C 3 quo K 5 nomen BKT (et
Isid. ?) 6 portentum refertur (ex referuntur) K 7 significari T
8 videri CKT 9 exortum splendorem K autem] haec C
11 Nocticorax codd. 12 qui T nocte K 14 solo B¹ 16 quod]
quam BC ut vid. trep.] praepedis K quod] que B 18 fert.
praeb. C sive] aut T 19 quia B vocem cor. et K erocitet C
hoc a. T : a. haec C 20 detis T¹ : deditis T² escarum plena K
in om. K per om. T 21 nigredine T : nigritudinem C propriis
coloribus T 22 eos] eius C agnito B 23 oculos C 25 quam]
qua (ex que ?) B¹ omnium cura T 26 predicare T 27 ut Deus
vel Deo cons. K cornificibus T

ISIDORI

multa auspicia tribuunt etiam pluvias portendere vocibus ; unde est illud (Virg. Georg. 1, 388):

Tunc cornix plena pluviam vocat improba voce.

- 45 Graculus a garrulitate nuncupatus ; non, ut quidam volunt, pro eo ut gregatim volent ; cum sit manifestum ex voce eos nuncupari. Est enim loquacissimum genus et vocibus inportunum.
- 46 Picae quasi poeticae, quod verba in discrimine vocis exprimat, ut homo. Per ramos enim arborum pendulae inportuna garrulitate sonantes, et si linguas in sermone nequeunt explicare, sonum tamen humanae vocis imitantur. De qua congrue quidam ait (Mart. 14, 76):

Pica loquax certa dominum te voce saluto :
si me non videas, esse negabis avem.

- 47 Picus a Pico Saturni filio nomen sumpsit, eo quod eam in auspiciis utebatur. Nam ferunt hanc avem quiddam habere divinum, illo indicio quod in quacumque arbore nidificaverit, clavum, vel quidquid aliud fixum, diu haerere non potest quin statim excidat, ubi ea insederit. Iste est picus Martius ; nam
- 48 alia est pica. Pavo nomen de sono vocis habet ; cuius caro tam dura est ut putredinem vix sentiat, nec facile coquatur. De quo quidam sic ait (Mart. 13, 70):

Miraris, quotiens gemmantes explicat alas,
si potes hunc saevo tradere, dure, coco.

- 49 Phasianus a Phaside insula Graeciae, unde primum asportatus est, appellatus. Testatur id vetus distichon illud (Mart. 13, 72):

Argiva primo sum transportata carina :
ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

- 50 Gallus a castratione vocatus ; inter ceteras enim aves huic solo testiculi adimuntur. Veteres enim abscisos gallos vocabant.

1 tribuuntur C; tradunt B 4 Graculos BT nuncupatos T;
vocatus K: -tos B quidem B 5 ut] quod T nominari C
7 quod] quae C exprimant B: -unt C 8 pendula T 10 quidem
T 11 agit B 12 certo C¹ te dom. KT ante corr. 14 eam]
eodem C 15 quidam B¹KT 16 divino K quia C 17 alium
K: om. C 17 haer.] habere T quin] qui non K 18 eam B
19 de so. vo. nom. C 22 explicamus T 23 duro BT 24 aspor-
tatum C 25 id vet.] inductus B 26 argua B¹T 27 fasidis K
20 testiculo B

Sicut autem a leone leaena et a dracone dracaena, ita a gallo gallina. Cuius membra, ut ferunt quidam, si auro liquescenti misceantur, consumi. Ans ab assiduitate natandi aptum nomen 51 accepit. Ex quo genere quaedam germanae dicuntur, quod plus ceteris nutriant. Anseri nomen ans dedit per derivationem, 52 vel a similitudine, vel quod et ipsa natandi frequentiam habeat. Iste vigilias noctis assiduitate clangoris testatur. Nullum autem animal ita odorem hominis sentit ut anser; unde et clangore eius Gallorum ascensus in Capitolio deprehensus est. Fuliga 53 dicta, quod caro eius leporinam sapiat; *λαγώς* enim lepus dicitur, unde et apud Graecos *λαγώς* vocatur. Est autem avis stagnensis, habens nidos in medio aquae, vel in petris quas aquae circumdant, maritimoque semper delectatur profundo. Quae dum tempestatem praesenserit, fugiens in vado ludit. 15 Mergis ab assiduitate mergendi nomen hoc haesit. Saepe autem 54 demisso in profundum capite aurarum signa sub fluctibus colligunt, et praevidentes aquoris tempestatem cum clamore ad litora tendunt. Nam in pelago iam gravissimam esse tempestatem, cum ad litora mergi confugerint. Accipiter avis animo 55 plus armata quam unguis, virtutem maiorem in minori corpore gestans. Hic ab accipiendo, id est a capiendo, nomen sumpsit. Est enim avis rapiendis aliis avibus avida, ideoque vocatur accipiter, hoc est raptor. Vnde et Paulus Apostolus dicit (2 Cor. 11, 20): 'Sustinetis enim, si quis accipit'; ut enim diceret 'si 25 quis rapit', dixit 'si quis accipit'. Fertur autem accipitres circa 56 pullos suos inpios esse; nam dum viderint eos posse tentare

1 a leo B 3 misceatur KT Anser C¹: Anas del. 4 genera C¹
 quia C 5 nutriunt C ans in se ded. T 6 quia C et om. K¹
 ipse T 9 Cap. romae dep. K Fulica BCK: Phulica T: fort.
 Fulaga 10 di. est qu. K¹ sapit C dic. lepos C 11 Graecos
 om. B¹ lagois (i. e. *λαγώς*) CT 12 nidum K 13 aqua circumdat
 T maritimo semperque T delectantur K 14 persenserit BCT
 vadum BT 15 Mergus C hoc esit T: est inditum K: sumpsit B:
 habet C 16 sub fontibus K 17 praecedentis K 20 arma T
 21 hec K id est a cap. om. T 22 enim] autem C avibus aliis
 K 23 id est BK Apostolus om. BK dicit] ait C 24 accepit
 K ut en. . . . acc. om. B¹ 25 accepit K 26 dum om. B¹
 viderit C et praebet et verberat et praecipitat et compellit)

ISIDORI

- volatus, nullas eis praebent escas ; sed verberant pinnis et a nido
 praecipitant, atque a tenero compellunt ad praedam, ne forte
 57 adulti pigrescant. Capus Itala lingua dicitur a capiendo. Hunc
 58 nostri falconem vocant, quod incurvis digitis sit. Milvus mollis
 et viribus et volatu, quasi mollis avis, unde et nuncupatus ; rapa- 5
 59 cissimus tamen et semper domesticis avibus insidiator. Ossi-
 fragus vulgo appellatur avis quae ossa ab alto dimittit et frangit.
 60 Vnde et a frangendo ossa nomen accepit. Turtur de voce
 vocatur ; avis pudica, et semper in montium iugis et in desertis
 solitudinibus commorans. Tecta enim hominum et conversa- 10
 tionem fugit, et commoratur in silvis. [Quae etiam hieme de-
 plumata in truncis arborum concavis habitare perhibetur.]
 Cuius e contrario columba hospitia humana diligit ; domorum
 61 blanda semper habitatrix. Columbae dictae, quod earum colla
 ad singulas conversiones colores mutant ; aves mansuctae, et in 15
 hominum multitudine conversantes, ac sine felle ; quas antiqui
 Venerias nuncupabant, eo quod nidos frequentant, et osculo
 62 amorem concipiunt. Palumbes [eo quod sint farsae, a pabulo ;
 quas vulgus titos vocant] avis casta ex moribus appellatur,
 quod comes sit castitatis ; nam dicitur quod amisso corporali 20
 consortio solitaria incedat, nec carnalem copulam ultra requirat.
 63 Perdix de voce nomen habet, avis dolosa atque immunda ; nam
 masculus in masculum insurgit, et obliviscitur sexum libido prae-
 ceptis. Adeo autem fraudulenta, ut alteri ova diripiens foveat ;
 sed fraus fructum non habet : denique dum pulli propriae vocem 25
 genetricis audierint, naturali quodam instinctu hanc quae fovit
 64 relinquunt, et ad eandem quae genuit revertuntur. Coturnices

3 prigiscant *B* italiae *T* a cap. dic. *C* 4 vo. eo qu. *K*
 sint *B* 5 nuncupatur *K* rap. est ta. *C* 6 insidiatur *B* Ossi-
 fragus *K* : Ossifragus *BCT* 9 deserto *T* 10 commorantes *K*
 11 Quae . . . perhib. hab. *TUX* : omi. *BCDFKO* etiam et h. *U* 13 cui
K : omi. *D* 14 sem. bl. *T* (non *D*) 16 conversationes *BT* quas
 omi. *C*¹ 17 frequentant *K* 18 eo quod . . . vocant hab. *TU* : omi.
BCK frasco pa. *T* (non *U*) 19 thitos *T* (non *U*) : tetas *Serv. ad*
Ed. 1, 57 vocat *U* app. eo qu. *B* : apellata quia *C* 21 solida-
 riam *K* requirant *B* 22 inm. a. dol. *B* 23 surgit *CT* : ex-
 surgit *B* libo *C*¹ 24 au. ut fr. ut *T* 25 pr. gen. voc. *K* : voc.
 pr. gen. *T* 26 quodam] quod *B* qu. eos fo. *K* fovet *B* 27 et
 eadem *C*¹ revertentur *K*

ETYMOLOGIARVM LIB. XII. vii

a sono vocis dictas, quas Graeci ὄρτυγας vocant, eo quod visae fuerint primum in Ortygia insula. Haec adveniendi habent tempora; nam aestate depulsa maria transmeant. Ortygometa 65 dicitur quae gregem ducit. Eam terrae propinquantem accipiter 5 videns rapit; ac propterea cura est universis ducem sollicitare generis externi, per quam caveant prima discrimina. Cibos gratissimos habent semina venenorum; quam ob causam eas veteres vesci interdixerunt. Solum enim hoc animal, sicut et homo, caducum patitur morbum. Vpupam Graeci appellant 66 eo quod stercorea humana consideret, et foetenti pascatur fimo; 10 avis spurcissima, cristis extantibus galeata, semper in sepulcris et humano stercore commorans. Cuius sanguine quisquis se inunxerit, dormitum pergens daemones suffocantes se videbit. Tucos, quos Hispani ciculos vocant, a voce propria nominatos. 67 15 Hi veniendi habent tempus, milvorum scapulis suscepti propter breves et parvos volatus, ne per longa aeris spatia fatigati deficiant. Horum salivae cicadas gignunt. Passeres sunt minuta 68 volatilia, a parvitate vocata; unde et pusilli parvi. Merula 69 antiquitus medula vocabatur, eo quod modulet. Alii merulam 20 aiunt vocatam quia sola volat, quasi mera volans. Haec cum in omnibus locis nigra sit, in Achaia autem candida est. Erundo 70 dicta, quod cibos non sumat residens, sed in aere capiat escas et edat; garrula avis, per tortuosos orbis et flexuosos circuitus pervolans, et in nidis construendis educandisque fetibus sollertis- 25 sima; habens etiam quiddam praescium, quod lapsura deserat nec appetat culmina. A diris quoque avibus non inpetitur, nec

1 eo] et B 4 quae] quia C du. dicunt e. K 5 capit K
6 per qua B 7 ob qu. cau. B 8 enim om. T 9 ho K pat.
cad. mo. C capitur K Opupam K: Opopam BT: fort. Vp. ἔρτυγα
10 desiderant K: considerant B et] ut K fatenti C¹ 12 quis-
que C¹ 14 Tucos T (non U): Togos KM ciculos K (non U)
nominatus B: -ti C 16 per om. B 17 cicadas B sunt om. C
18 vol.] animalia B vocatae K et pu. et pa. CT: et pu. et vocat
(delet., pa. B 19 qu. medulet BKM 20 quia so. vo. om. T
volet C 21 autem om. C E. autem dic. T 22 sumet T: -it C
res. sed om. B¹ 23 et ed. ga. av. om. KO edat] comedat B
av. et per T et om. K: per O 24 in om. K educandisque C¹
25 quidam B desinat K 26 a diris] aliis BKO impeditur BO
non LX

ISIDORI

umquam praeda est. Maria transvolat, ibique hieme commo-
71 ratur. Turdos a tarditate dictos; hiemis enim confinio se re-
 ferunt. Turdela quasi maior turdus; cuius stercore viscum
 generare putatur. Vnde et proverbium apud antiquos erat,
72 'Malum sibi avem cacare.' Furfurio vocatus, quod prius **5**
73 farre in farinam redacto pasceretur. Ficedulae dictae, quod
 ficus magis edant. Panditur versiculo veteri illo (Mart.
 13, 49):

Cum me ficus alat, cum pascar duleibus uvis,
 cur potius nomen non dedit uva mihi? 10

74 Carduelus, quod spinis et cardibus pascitur; unde etiam apud
 Graecos acalanthis dicta est, ab ἀκάρθαις, id est spinis, quibus
75 alitur. Augures autem dicunt et in gestu et in motu et in volatu
76 et in voce avium signa esse constituta. Oscines aves vocant, quae
77 ore cantuque auspiciam faciunt; ut corvus, cornix, picus. Alites, **15**
 quae volatu ostendere futura videntur; quae si adversae sunt,
 inebrae dicuntur, quod inhi-beant, id est vetent; si prosperae,
 praepetes; et ideo praepetes, quia omnes aves priora petunt
78 volantes. Tertiam faciunt speciem auguriorum in avibus, quam
 communem vocant, ex utroque permixtam, id est cum aves ex **20**
79 ore et volatu auguriant. Sed fidem non habet. Omnium autem
 genera volucrum bis nascuntur. Primum enim ova gignuntur,
80 inde calore materni corporis formantur et animantur. Ova
 autem dicta ab eo quod sint uvida. Vnde et uva, eo quod in-
 trinsecus humore sit plena. Nam humidum est quod exterius **25**
 humorem habet; uvidum, quod interius. Quidam [autem]

1 transvolans *B* (*non U*) 2 Turdus *T*: Tardus *C*¹ dictus *TC*
 5 ave *K* quos *K* 6 reducto *B* ante corr.: redacta *C* 7 veteri
in mss. B illi *K* 9 dulcius *T* uvam *T* 11 Cardualus *BK*
 quia *C* etiam] et *T* 12 acantis *BKT* est *om. C* ab *om. K*
 13 autem *om. T* gustu *K* 15 cantatu ausp. *K* 16 quae si]
 quasi *B* 17 inebrae (-be) *BK*: inhebrae *C*¹ quod] quasi *K* vectent
K propere *K* 18 et *om. K* petent *T* 19 voluntates *C*¹
 fac. post av. *C* quem *BT* 20 permixta *BT* id est cum] id *B*:
 hac *K* 21 auguria faciunt *BCDK* fidem *D*: fides *codit.* non
 f. h. *B* ante corr.: f. inhabitat *T* (*vix pro* inhibitat) habent *D* autem
om. C 22 vol.] avium *K* 24 autem *om. C* uvae *C* 25 sint
BC plenae *C* 26 uvidum *B* autem hab. *BT*: *om. CK*

putant, ovum Graecam habere originem nominis. Illi autem dicunt $\phi\acute{\alpha}$, V littera ablata. Ova autem quaedam 81 inani vento concipiuntur; sed non sunt generabilia, nisi quae fuerint concubitu masculino concepta et seminali 5 spiritu penetrata. Ovorum vim tantam dicunt ut lignum perfusum eo non ardeat, ac ne vestis quidem contra aduratur. Admixta quoque calce glutinare fertur vitri fragmenta.

DE MINVTIS VOLATILIBVS. Apes dictae, vel quod se pedibus VIII
10 invicem alligent, vel pro eo quod sine pedibus nascuntur. Nam postea et pedes et pinnas accipiunt. Haec sollertes in generandi mellis officio adsignatas incolunt sedes, domicilia inenarrabili arte componunt, ex variis floribus favum condunt, textisque ceris innumera prole castra replent, exercitum et reges habent, 15 proelia movent, fumum fugiunt, tumultu exasperantur. Haec 2 plerique experti sunt de boum cadaveribus nasci. Nam pro his creandis vitulorum occisorum carnes verberantur, ut [ex] putrefacto cruore vermes creentur, qui postea efficiuntur apes. Proprie tamen apes vocantur ortae de bobus, sicuti scabrones 20 de equis, fuci de mulis, vespae de asinis. Costros Graeci appellunt, qui in extremis favorum partibus maiores creantur: quos aliqui reges putant. Dicti quod castra ducant. Fugus est maior ape, scabrone minor. Dictus autem fugus quod alienos labores edat, quasi fagus; depascitur enim quod non laboravit. 25 De quo Vergilius (Georg. 4, 168):

Ignavum fucos pecus a praesepibus arcent.

Vespae . . . Scabrones vocati a cabo, id est [a] caballo, quod ex 4

2 dicunt *om.* B¹ quidam K: *om.* T 3 inani] in B¹ 6 perf. ex
eo T: profusum eo C 9 dicta T inv. ped. B 10 pro eo *om.* B
nascantur B 13 pro var. K cond. fav. C 14 prole] procul C¹
exercitus K 17 ut] et T ex hab. T: *om.* BK 18 efficiantur K
19 sicut T scaprones K: scabrones T 20 Capros KO: Custros X:
Castros C: *Oiapovs Palladius* 6, 10 (?) 22 aliqui] ali K quia C
Fucus . . . fucus BT 23 ape ma. C: ma. apis B scabrone B¹:
scaprone K 24 fagus] fagus K: fo us B quod] quae B 26 fugus
BK: fucus T pecus *om.* K arcent BKT 27 Scaprones K
a hab. CT: *om.* BK

ISIDORI

eis creentur. Sicut autem scabrones nascuntur de equorum
 carnibus putridis, ita ex his iterum saepe nascuntur scarabaei;
 5 unde et cognominati sunt. Tauri vocantur scarabaei terrestres
 ricino similes. Buprestis animal est parvum in Italia simillimum
 scarabaeo, longipedum. Fallit inter herbas bovem maxime, 5
 unde et nomen habet, devoratumque tacto felle ita inflammat ut
 6 rumpat. Cicindela scarabaeorum genus est; eo quod gradiens
 7 vel volans lucet. Blattae a colore nuncupatae, siquidem et con-
 prehensae manum tingunt; unde et blatteum colorem dicunt.
 Hoc autem animal lucem videre non patitur, contrarium muscae, 10
 nam musca lucipeta, et blatta lucifuga est; per noctem enim
 8 tantum ambulat. Papiliones aviculae sunt quae maxime abund-
 dant florentibus malvis, quique vermiculos [ex] stercore suo
 9 faciunt nasci. Locusta, quod pedibus sit longis veluti asta;
 unde et eam Graeci tam maritimam quam terrestrem ἀστακὸν 15
 10 appellant. Cicades ex ciculorum nascuntur sputo. Haec in
 11 Italia apud Rheginos mutae sunt, nec usquam alibi. Musca
 ex Graeco venit, sicut et mus. Haec, sicut et apes, necatae in
 12 aqua aliquotiens post unius horae spatium reviviscunt. Cynomya
 Graece vocatur, id est musca canina; nam κίων Graece canis 20
 13 vocatur. Culex ab aculeo dictus, quod sanguinem sugit. Habet
 enim in ore fistulam in modum stimuli, qua carnem terebrat ut
 14 sanguinem bibat. Sciniphes muscae minutissimae sunt, aculeis
 permolestae. Qua tertia plaga superbus Aegyptiorum populus
 15 caesus est. Oestrus animal armentorum, aculeis permo- 25
 lestum. Oestrus autem Graecum est, qui Latine asilus,
 16 vulgo tabanus vocatur. Bibiones sunt qui in vino nascun-

1 creantur BK scaprones K 2 ex eis BCK sepae ex vespae K
 4 parum T 6 devorat ex -atum) tactumque K 7 Cicindela
 BC T: Cecindela K est om. K 9 ob latteum T pro ob lacteum ?
 12 apiculae K 13 quisque T: quoque K ex hab. CK: om. BT
 14 Lucusta CT: Locustae K: Langusta Isid. ? velut BK 15 ea
 T astaco T: astago B: astapo K: hastaco C 16 appellent
 C 17 multae (-te) CKOX 18 in aquam T: om. K 21 eculo T
 quod] quia BC 22 carne KT¹ ut] et T 23 Scinifes K:
 Scinifes TC muscae om. C sunt] sed K 24 aegypti K
 caes. est pop. C 27 tavanos K Bibiones CT sunt
 om. T

tur, quos vulgo mustiones a musto appellant. Vnde et Afranius (407):

Cum ad me spectas et fabulare incipis,
ex ore in oculis tuis bibiones involant.

5 Gurgulio dicitur, quia pene nihil est aliud nisi guttur.

17

1 musciones *DTU* et *om. BDF* 3 a me *BCDFKMOP*
(*non UV*) expectas *codd. (etiam MOPUV)* expectasset f. *BDF*
fabulare *M (-re etiam DFOPUVX)* incipis *K (non MO)*: incipias
P 4 oculos tuos *delt. (non DFMOPUVX)* bibiones *CTUV*
(*non DFMOP*) 5 Curculio *C* est *om. B*

LIBER XIII

DE MVNDO ET PARTIBVS

In hoc vero libello quasi in quadam brevi tabella quasdam caeli causas situsque terrarum et maris spatia adnotavimus, ut in modico lector ea percurrat, et compendiosa brevitate etymologias eorum causasque cognoscat.

1 DE MVNDO. Mundus est caelum et terra, mare et quae in 5
eis opera Dei. De quo dicitur (Ioh. 1, 10): 'Et mundus per
eum factus est.' Mundus Latine a philosophis dictus, quod in
sempiterno motu sit, ut caelum, sol, luna, aer, maria. Nulla
enim requies eius elementis concessa est, ideoque semper in
2 motu est. Vnde et animalia Varroni videntur elementa. 'Quo- 10
niam per semetipsa,' inquit, 'moventur.' Graeci vero nomen
mundo de ornamento adcommodaverunt, propter diversitatem
elementorum et pulchritudinem siderum. Appellatur enim
apud eos κόσμος, quod significat ornamentum. Nihil enim
3 mundo pulchrius oculis carnis aspicimus. Quattuor autem 15
esse climata mundi, id est plagas: Orientem et Occidentem,
4 Septentrionem et Meridiem. Oriens ab exortu solis est nun-
cupatus. Occidens, quod diem faciat occidere atque interire.
5 Abscondit enim lumen mundo et tenebras superinducit. Se-
ptentrio autem a septem stellis axis vocatur, quae in ipso revo- 20
lutae rotantur. Hic proprie et vertex dicitur, eo quod vertitur,
sicut poeta ait (Virg. Aen. 2, 250):

Vertitur interea caelum.

6 Meridies, vel quia ibi sol faciat medium diem, quasi medidies,
vel quia tunc purius micat aether. Merum enim purum dicitur. **25**
7 Ianuae caeli duae sunt, Oriens et Occasus; nam una porta sol

1 vero om. T (non F) quodam K 5 cael. ter. B 6 eis
sunt op. B 7 quod om. C¹ 8 motus K a. et marc K¹ 9 eius]
eis C 10 vid. esse el. B 11 se ipsa T 12 ornatu K Phill.
acris comodaverunt Phill. 16 climata] elementa CK Or. Occ.
C 20 vocatus T 24 facit C qu. medies T 25 acher T¹:
dies B

procedit, alia se recipit. Cardines autem mundi duo, Septen- 8
trio et Meridies : in ipsis enim volvitur caelum.

DE ATOMIS. Atomus philosophi vocant quasdam in mundo II
corporum partes tam minutissimas ut nec visui pateant nec
5 *τομήν*, id est sectionem, recipiant ; unde et *ἄτομοι* dicti sunt.
Hi per inane totius mundi inrequietis motibus volitare et huc
atque illuc ferri dicuntur, sicut tenuissimi pulveres qui infusi
per fenestras radiis solis videntur. Ex his arbores et herbas et
fruges omnes oriri, ex his ignem et aquam et universa gigni
10 atque constare quidam philosophi gentium putaverunt. Sunt 2
autem atomi aut in corpore, aut in tempore, aut in numero. In
corpore, ut lapis. Dividis eum in partes et partes ipsas dividis
in grana, veluti sunt harenae ; rursusque ipsa harenae grana
divide in minutissimum pulverem, donec, si possis, pervenias
15 ad aliquam minutiam, quae iam non sit quae dividi vel secari
possit. Haec est atomus in corporibus. In tempore vero sic 3
intellegitur atomus. Annum, verbi gratia, dividis in menses,
menses in dies, dies in horas ; adhuc partes horarum admit-
tunt divisionem, quousque venias ad tantum temporis pun-
20 ctum et quandam momenti stillam, ut per nullam morulam
produci possit ; et ideo iam dividi non potest. Haec est
atomus temporis. In numeris, ut puta octo dividuntur in quat- 4
tuor, rursus quattuor in duo, deinde duo in unum. Vnus
autem atomus est, quia insecabilis est. Sic et littera : nam
25 orationem dividis in verba, verba in syllabas, syllabam in litteras.
Littera, pars minima, atomus est, nec dividi potest. Atomus
ergo est quod dividi non potest, ut in geometria punctus. Nam
τόμος divisio dicitur Graece, *ἄτομος* indivisio.

1 mundi *om.* B 4 nec tamen T 5 unde *athomi* C 6 volutari
T 7 ferre B¹K infuse K 8 et frutes T : frugesque C 9 or. et
ex BC gigni] generari C 11 corpore] pore B¹ num.] animo B¹
13 velut har. K 16 in corp. at. C 19 divisiones T venies K
20 ut qu. C¹ : et quandam T : et ipsam quandam K *Phill.* momentis
T stellam B ut per . . . iam *om.* T 22 In num. *om.* T 23 puto
K dividantur octo C¹ 21 quia] quod C insec. est] secari non
potest B sicut et litt. B nam et or. C : or. K 25 ver. autem in C
syll. autem in C : syllabas in K 26 litt. autem pars C 28 *τομή*
Ine. dic. div. C

ISIDORI

III DE ELEMENTIS. Ὑλην Graeci rerum quandam primam materiam dicunt, nullo prorsus modo formatam, sed omnium corporalium formarum capacem, ex qua visibilia haec elementa formata sunt; unde et ex eius derivatione vocabulum acceperunt. Hanc ὕλην Latini materiam appellaverunt, ideo quia 5 omne informe, unde aliquid faciendum est, semper materia nuncupatur. Proinde et eam poetae silvam nominaverunt, nec incongrue, quia materiae silvarum sunt. Graeci autem elementa στοιχεῖα nuncupant, eo quod sibi societatis concordia et communione quadam convenient. Nam sic ea inter se naturali 10 quadam ratione iuncta dicuntur, [ut] modo originem ab igni repetentes usque ad terram, modo a terra usque ad ignem, ut ignis quidem in aera desinat, aer in aquam densetur, aqua in terram crassescat; rursusque terra diluatur in aquam, aqua 3 rareseat in aera, aer in ignem extenuetur. Quapropter omnia 15 elementa omnibus inesse, sed unumquodque eorum ex eo quod amplius habet accepisse vocabulum. Sunt autem divina providentia propriis animantibus distributa: nam caelum angelis, aerem volucris, mare piscibus, terram hominibus ceterisque animantibus Creator ipse implevit. 20

IV DE CAELO. Caelum vocatum eo quod, tamquam caelatum vas, impressa lumina habeat stellarum veluti signa. Nam caelatum dicitur vas quod signis eminentioribus refulget. Distinxit enim eum Deus claris luminibus, et implevit; sole scilicet et lunae orbe fulgenti et astrorum micantium splendentibus signis 25 2 adornavit. [Alias autem a superiora caelando.] Hic autem Graece οὐρανὸς dicitur ἀπὸ τοῦ ὀρᾶσθαι, id est a videndo, eo quod aer perspicuus sit et ad speculandum purior. Caelum autem in Scripturis sanctis ideo firmamentum vocatur, quod sit

1 qu. rer. primam C quondam K 4 form. s. un. om. K 5 qu. in om. inf. K 8 quia] quod C materics silv. K 9 nunc.] vocant B 11 ut hab. BK: om. CT 14 terra om. C 15 aer ignem B 18 propriis om. C¹ 19 terr. hom. om. K Phill. ceteris C¹ 20 ipse om. B¹ 22 luminaria K 23 refulgeat BK 25 luna K 26 alias . . . caelando hab. TU: om. BCK a om. T celandum T Hoc K 28 sit ad sp. T 29 sanc.] divinis B vocatum quod C: vocatum eo quod B

cursu siderum et ratis legibus fixisque firmatum. Interdum et 3
 caelum pro aere accipitur, ubi venti et nubes et procellae et
 turbines fiunt. Lucretius (4, 133):

Caelum, quod dicitur aer.

5 Et Psalmus (79, 2; 104, 12): 'Volucres caeli' appellat, cum
 manifestum sit aves in aere volare; et nos in consuetudine
 hunc aerem caelum appellamus. Nam cum de sereno vel nu-
 bilo quaerimus, aliquando dicimus, 'qualis est aer?', aliquando,
 'quale est caelum?'

10 DE PARTIBVS CAELI. Aether locus est in quo sidera sunt, V
 et significat eum ignem qui a toto mundo in altum separatus
 est. Sane aether est ipsud elementum, aethra vero splendor
 aetheris, et est sermo Graecus. Sphaera caeli dicta eo quod 2
 species eius in rotundum formata est. Sed et quidquid tale
 15 est, a volubilitate sphaera a Graecis dicitur, sicut [et] pilae
 quibus ludunt infantes. Nam philosophi dicunt caelum in
 sphaerae figuram undique esse convexum, omnibus partibus
 aequalem, concludentem terram in media mundi mole libratam.
 Hunc moveri dicunt, et cum motu eius sidera in eo fixa ab
 20 oriente usque ad occidentem circumire, septentrionibus breviores
 gyros iuxta cardinem peragentibus. Axis est Septentrionis linea 3
 recta, quae per mediam pilam sphaerae tendit; et dicta axis
 quod in ea sphaera ut rota volvitur, vel quia ibi plaustrum est.
 Cardines extremae partes sunt axis; et dictae cardines eo quod 4
 25 per eos vertitur caelum. Poli sunt circuli qui currunt per axem. 5
 Horum alter est Septentrionalis, qui numquam occidit, appel-
 laturque Boreus; alter Australis, qui numquam videtur, et Au-
 stronotius dicitur. Et dicti poli quod sint axium cycli, ex usu

1 cursus dierum *K* (non *Phill.*) et rat. le. fi. om. *K* (non *Phill.*) firma-
 mentum *KT* (non *Phill.* *U*) 2 eare *T* proc. turb. *T*¹ 4 caelo *Lucr.*
 aera *T* 10 sunt sid. caeli *B* 11 mundo om. *B*¹ 12 sa. et aeth. *B*¹
vel aīθpa: aethera *codl.* 13 dic.] vocata *B* 14 sed qu. *K* 15 sp.
Græc. T et hab. *CT*: om. *BK* 18 congruentem terr. *K* 19 movere
 [mob.] *BK* 20 sept. partibus bre. *B* 21 septentrionalis *dell.* (cf. III.
 xxxvi) 22 per diam *T*¹ 23 quod] quia *BK* in ea sp. om. *K*
 vol.] tenditur *B* 24 dicta *B*: dicti *CT* eo om. *B* 25 eas *B*
 volvitur *B* per ax. curr. *B* 26 alt. sept. *C* appellatur Bor. *T*
 27 austronotius *K*

ISIDORI

plaustrorum, a poliendo scilicet nominati. Sed polus Boreus
semper videtur, Austronotius numquam; quia dextra caeli al-
6 tiora sunt, pressa austri. Convexa extrema caeli sunt, a cur-
vitate dicta. Nam convexum curvum est et inclinatum, et in
7 modum circuli flexum. Lacteus circulus via est quae in sphaera 5
videtur, a candore dicta, quia alba est. Quam aliqui dicunt
viam esse qua circuit sol, et ex splendoris ipsius transitu ita
lucere.

VI DE CIRCVLIS CAELI. Habitatio ista caeli circulorum di-
distincta zonis quasdam partes temperie sua incolere permisit, 10
quasdam negavit enormitate frigoris aut caloris. Zonae autem
ipsae quinque sunt, quae ideo zonae vel circuli appellantur eo
2 quod in circumductione sphaerae existunt. Quorum primus
circulus ideo ἀρκτικός appellatur eo quod intra eum Arctorum
signa inclusa prospiciuntur, quae a nostris in ursarum speciem 15
3 ficta Septentriones appellantur. Secundus circulus ex eo θερμὸς
τροπικός dicitur quia in eo circulo sol Aquilonis finibus aestatem
faciens ultra eum circulum non transit, sed statim revertitur; et
4 inde τροπικός appellatur. Tertius circulus ἡμερινός, qui a Latinis
ideo aequinoctialis appellatur eo quod sol, cum ad eum orbem 20
pervenerit, aequinoctium facit. Ἡμερινός enim Latine dies di-
citur atque nox, quo circulo dimidia sphaerae pars constituta
5 respicitur. Quartus circulus ἀνταρκτικός vocatur eo quod con-
6 trarius sit circulo quem ἀρκτικὸν nominamus. Quintus circulus
χειμερινός τροπικός, qui a Latinis hiemalis sive brumalis appella- 25
tur, ideo quia sol cum ad eum circulum pervenerit, hiemem his,
qui ad Aquilonem sunt, facit, aestatem autem his, qui Austri

1 sed solus K 2 austronothus K quia] quod C 4 curvum]
caelum K Phill.: om. C est incl. C 5 circuli dell.: circum codd.
6 quam] quod B alii dic. K 7 quam Phill.: omnia K cap. vi (cf.
III. XLIV) Hab. c. B: Tertia hab. c. K 11 cal. aut frig. B
15 sig. incl. p. om. T prospiciuntur KO Phill.: praespiciuntur (pre-)
BDX: persp. CT quae a nostris X: que ansis T (pro a nsis, i. e. a
nostris): qui ansis C: quae mansis BF: quem ansis D: quae axis KO
Phill. axis in ras.) 16 fictae B septentrionales C 17 quia]
quod B 20 id. noctialis B 21 facit B 23 resp.] praespicitur
(pre-) CT: prospicitur K: praescribitur B 23 vocatus B 26 per-
venerit TK ante corr.: pervenit CK ex corr.: venerit B 27 aest.]
statim B qui ad austr. B

partibus commorantur. Zodiacus [autem] circulus est . . . 7

DE AERE ET NVBE. Aer est inanitas plurimum habens VII admixtum raritatis quam cetera elementa. De quo Vergilius (Aen. 12, 354):

5 Longum per inane secutus.

Aer dictus ἀπὸ τοῦ αἶρειν, ab eo quod ferat terram, vel ab eo quod feratur. Hic autem partim ad terrenam, partim ad caelestem materiam pertinet; nam ille subtilis, ubi ventosi ac procellosi motus non possunt existere, ad caelestem pertinet partem; 10 iste vero turbulentior, qui exhalationibus humidis corporescit, terrae deputatur; quique ex se multas species reddit. Nam commotus ventos facit; vehementius concitatus ignes et tonitrua; contractus nubila; conspissatus pluviam; congelantibus 15 nubilus nivem; turbulentius congelantibus densioribus nubilus grandinem; distentus serenum efficit. Nam aerem densum nubem esse, nubem rarefactam et solutam aerem. Nubes 2 dictae ab obnubendo, id est operiendo, caelum; unde et nuptae, quod vultus suos velent; unde et Neptunus, quod nubat, id est mare et terram tegat. Nubes autem aeris densitas facit. Venti 20 enim aerem conglobant nubemque faciunt; unde est illud (Virg. Aen. 5, 20):

Atque in nubem cogitur aer.

DE TONITRVO. Tonitruum dictum quod sonus eius terreat; VIII nam tonus sonus. Qui ideo interdum tam graviter concutit 25 omnia ita ut caelum discississe videatur quia, cum procella vehementissimi venti nubibus se repente inniserit, turbine invalescente exitumque quaerente, nubem, quam excavavit, im-

1 autem hab. CT: om. BK 2 plurimum ex plurimum T ut vid.
6 vel ab eo . . . terrenam om. T 7 p. a terrena p. a caelesti K 8 illi
B¹ subt. ubi om. B¹ ventos ac procellos K 9 part. pert. C:
scilicet part. B 10 vero om. K exhalationibus T 12 commodos
vent. K Phill. concitatos B¹: concitatur in T: excitatus K Phill.
14 nub. niv. turb. cong. om. B¹ nubilus CT: nubibus B: ***bus
Phill.: om. K nivem] venit T turbulentus C¹ nubilus CT:
nubibus BK 15 efficit KT aer T densam C¹ 16 solutum B
Nubem ab obnuendo K: Nubem ab nuendo Phill. 17 aperiendo B¹
20 nuuesque fac. unde et ill. K 22 atque in om. B¹ 24 ideo om. C
25 discississe K: discisse T procellae B 26 vehementissime B:
-mus C¹ inniserint K 27 exitum C¹ incavavit K

ISIDORI

petu magno perscindit, ac sic cum horrendo fragore defertur
 2 ad aures. Quod mirari quis non debeat, cum vesicula quamvis
 parva magnum tamen sonitum displosa emittit. Cum tonitruo
 autem simul et fulgura exprimi: sed illud celerius videtur, quia
 clarum est; hoc autem ad aures tardius pervenire. Lux autem 5
 quae apparet ante tonitruum fulgetra vocatur. Quae, ut dixi-
 mus, ideo ante videtur quia clarum est lumen; tonitruum autem
 ad aures tardius pervenit.

IX DE FVLMINIBVS. Fulgur et fulmen, ictus caelestis iaculi,
 a feriendo dicti; fulgere enim ferire est atque percutere. Ful- 10
 men autem confusa nubila faciunt. Nam omnium rerum con-
 latio ignem creat, ut in lapidibus cernimus, vel attritu rotarum,
 vel in silvis arborum: simili modo in nubibus ignis, unde et
 2 prius nubila sunt, deinde ignes. Vento autem et igni fulmina
 in nubibus fieri et impulsu ventorum emitti. Ideo autem ful- 15
 minis ignem vim habere maiorem ad penetrandum, quia sub-
 tilioribus elementis factus est quam noster, id est qui nobis in
 usu est. Tria sunt autem eius nomina, fulgur, fulgor et fulmen:
 fulgur, quia tangit; fulgor, quia incendit et urit; fulmen, quia
 findit; ideo et cum ternis radiis finguntur. 20

X DE ARCV ET NVBIVM EFFECTIBVS. Arcus caelestis dictus
 a similitudine curvati arcus. Iris huic nomen proprium est. Et
 dicitur iris quasi aeris, id est quod per aera ad terras descendat.
 Hic autem a sole resplendet, dum cauae nubes ex adverso
 radium solis accipiunt et arcus speciem fingunt; cui varios 25
 colores illa dat res, quia aqua tenuis, aer lucidus, et nubes cali-
 2 gantes, inradiata ista varios creant colores. Pluviae dictae quod

1 praescindet B: praescindit T: rescindit C: proscindit K differ-
 tur K 3 emittat BT² tonitrua au. T 4 frigora B exprimitur
 C¹ illa cel. videntur K quia] quod C 5 pervenit C 6 ap-
 paret C¹ fulgora voc. B: fulgor voc. K 7 vid.] vocatur B¹
 clar. lum C 10 fulmen au. T: fulmina au. BCK 11 nubilia C¹:
 lumina BKC² 12 creat] cremat C¹ 14 dei. ignis K Ex ven.
 BC: In ven. K autem] enim C 18 fulg. fulg. et fulm. om. C
 fulgor] fulgur T (non XO) 19 quod C fulgor] fulgur T (non XO)
 quod C 20 et ideo C pinguntur K 22 a sim. dic. C propr.
 nom. B 23 desc. ad ter. C 25 accip.] aspiciunt B 26 caligi-
 nantes T 27 inradiat i. K: inradiatas C¹ dic. eo qu. C

fluant, quasi fluviae; nascuntur enim de terrae et maris anhelitu. Quae cum altius elevatae fuerint, aut solis calore resolutae, aut vi ventorum compressae, stillantur in terris. Nimbus est densitas nubis intempesta et obscura; et inde nimbus a nube. Sunt autem nimbi repentinae et praecipites pluviae. Nam pluvias vocamus lentas et iuges, quasi fluvias, quasi fluentes. Imbres autem et ad nubes et ad pluvias pertinent, dictae a Graeco vocabulo quod terram inebrient ad germinandum. Ex his enim cuncta creantur, unde et Lucretius (1, 715):

10 Ex igni, terra atque anima nascuntur et imbri.
Est autem nomen Graecum. Grando appellata quod forma eius granorum similitudinem habeat. Haec autem ventorum rigore durantur in nube, ac solidantur in nivem, ruptoque aere solvuntur. Nix a nube, unde venit; et glacies a gelu et aqua, 6
15 quasi gelaquies, id est gelata aqua. Gelus autem quod eo stringatur tellus; γῆ quippe terra dicitur. Tunc autem maiori gelu stringitur terra, cum fuerit nox serena. Pruina est matutini temporis frigus, quae inde pruina nomen accepit quia sicut ignis urit; πῦρ enim ignis. Vrare enim et ad frigus et ad solem pertinet; 8
20 nam uno sermone duo diversa significantur, pro eo quod unum effectum habent. Similis enim vis est et caloris et frigoris, unde et utraque saxa rumpunt. Nam calor urit, ut est (Virg. Aen. 4, 68):

Vritur infelix Dido.

25 Item frigus urit, ut est (Virg. Georg. 1, 93):

Aut boreae penetrabile frigus adurat.

1 terra K 2 quaecumque alt. C¹ 3 comprehense T stellantur B¹
terras C Lymbus K 4 in tempestate et T nimbo a K: nimbi a
B 5 nam om. C 6 lentas C¹: limpidas KO Phill. qu. fluvias
qu. fluges B¹ (non X): om. KO Phill. 7 dicti C a) autem B: om.
T: autem a C 8 inebriant K 9 un. Lucr. B 10 igne BK
imbre K 11 est . . . Graec. post appellata (§ 5) T 13 aere solvantur
B¹ 15 qu. glaquies T: qu. gelacies BCK gelatae (-te) aquae CT
autem] enim C 16 γῆ] tellus C¹T quippe] enim B dic. ter. C
17 stringetur B est] autem C maturi B 18 quae] qui B: quia
C¹ 19 πῦρ] piro codic. solem] ignem B¹ 21 affectum T est
ut cal. T 22 ut est illud B 24 oritur C¹ 25 urit ut ut bor. T
26 adaurat T: adurit K

ISIDORI

9 Ros Graecum est, quod illi *δρόρος* dicunt. Alii putant ros
10 dictum quia rarus est, et non spissus ut pluvia. Nebula inde
 dicta, unde et nubila, ab obnubendo scilicet, hoc est operiendo,
 terram, sive quod nubes volans faciat. Exhalant enim valles
 humidae nebulas et fiunt nubes; inde nubilum, inde nives. **5**
 Nebulae autem ima petunt cum serenitas est; summa, cum
11 nubilum. Caligo umbra est de spissitudine aeris effecta. Et
12 dicta caligo quod maxime aeris calore gignatur. Tenebrae di-
 cuntur quod teneant umbras. Nihil autem sunt tenebrae, sed
 ipsa lucis absentia tenebrae dicuntur; sicut silentium non aliqua **10**
 res est, sed ubi sonus non est, silentium dicitur; sic tenebrae
13 non aliquid sunt, sed ubi lux non est, tenebrae dicuntur. Um-
 bra est aer carens solem. Dicta autem quod fiat cum solis obi-
 cimus radiis. Est autem mobilis et incerta, et ex solis circuitu
 et ex motu ventorum. Namque quotiens movetur in sole, **15**
 nobiscum movere videtur; quia ubi quoque loco a radiis solis
 obstitimus, perinde lumen illi auferimus. Sic et ingredi nobis-
14 cum umbra et gestus nostros videtur imitari. Lux, ipsa sub-
 stantia; lumen, quod a luce manat, id est candor lucis: sed
 hoc confundunt auctores. **20**

XI DE VENTIS. Ventus [est] aer commotus et agitato, et
 pro diversis partibus caeli nomina diversa sortitus. Dictus
 autem ventus quod sit vehemens et violentus. Vis enim eius
 tanta est ut non solum saxa et arbores evellat, sed etiam
2 caelum terramque conturbet, maria commoveat. Ventorum **25**
 quattuor principales spiritus sunt. Quorum primus ab oriente
 Subsolanus, a meridie Auster, ab occidente Favonius, a se-
 pentrione eiusdem nominis ventus adspirat; habentes geminos

1 dicitur C¹ 2 quod rarum est et non spissum K Phill. ut est
 pl. B inde om. B 5 nive K 6 s. cum nubilo K: nubilum s. B
 8 quod] quia C colore T gignantur B: densatur K Phill.: gigni-
 tur C 9 umbram K sed et ip. C¹ 10 luce abs. B 11 sic et ten.
 K 12 Umbra Isid. ? 13 autem om. C obicitur BC 16 nubis
 cum movere B: nubes (nubes) commovere K Phill.: nobis commoveri C
 ibi B¹ K Phill. quoquo B a om. T 17 abstitimus C il. lu. T
 19 lu. quia B: luminum quod K 20 hec K 21 est hab. CT: om. B¹ K
 22 sortitur C: sortitis T 24 vellat BC¹ 25 terram C 28 venti
 adsp. K habens B

hinc inde ventorum spiritus. Subsolanus a latere dextro Vul- 3
turnum habet, a laevo Eurum : Auster a dextris Euroaustum,
a sinistris Austroafricum : Favonius a parte dextra Africum, a
laeva Corum : porro Septentrio a dextris Circium, a sinistris
5 Aquilonem. Hi duodecim venti mundi globum flatibus cir-
cumagunt. Quorum nomina propriis causis signata sunt : nam 4
Subsolanus vocatus eo quod sub ortu solis nascatur ; Eurus eo
quod ab ἤω fluat, id est ab oriente ; est enim coniunctus
Subsolano ; Vulturnus, quod alte tonat. De quo Lucretius 5
10 (5, 745) :

Altitonans Vulturnus et Auster fulmine pollens ;

Auster ab auriendo aquas vocatus, unde et crassum aerem 6
facit et nubila nutrit. Hic Graece νότος appellatur, propter
quod interdum corrumpat aerem. Nam pestilentiam, quae
15 ex corrupto aere nascitur, Auster flans in reliquas regiones
transmittit ; sed sicut Auster pestilentiam gignit, sic Aquilo
repellit. Euroauster dictus quod ex una parte habeat Eurum,
ex altera Austrum. Austroafricus, quod iunctus sit hinc et 7
inde Austro et Africo. Ipse et Libonotus, quod sit ei Libs
20 hinc et inde Notus. [Favonius nuncupatus eo quod foveat 8
fruges ac flores. Hic Graece Zephyrus, quia plerumque vere
flat ; unde est illud (Virg. Georg. 1, 44) :

Et Zephyro putris se gleba resolvit.]

Zephyrus Graeco nomine appellatus eo quod flores et germina
25 eius flatu vivificentur. Hic Latine Favonius dicitur propter
quod foveat quae nascuntur. Austro autem flores solvuntur,
a Zephyro fiunt. Africus a propria regione vocatus ; in Africa 9
enim initium flandi sumit. Corus est qui ab occidente aestivo 10

3 Fav. . . . Afr. om. C¹ dex. par. B 4 Corum] eorum B
Aquil. a sin. B 6 cau.] ex cau. BC : pro cau. K : om. T signa
B¹ 8 ἤω (vel ἠώ)] eo codd. (etiam OX Phill.) : Eoo dett. fluat
B¹ K Phill. O : flat TX est or. K Phill. 9 quod] quia B 11 ful-
mineo T terrenus K (teste Kleinio) (non N) 13 facit] habet B
propt. int. T 16 pestilentias gig. K 18 ab alt. K Aust. eo qu.
T 19 ipse Lib. K ei libis] elips BKO : lips N 20 Fav. . . .
resolvit hab. CT : om. BK 21 hinc T zafirus T : fort. scribend.
zeverus aut zeferus (aliter Sad'z, p. 24) 27 Africas C¹

ISIDORI

flat. Et vocatus Corus quod ipse ventorum circulum claudat, et quasi chorum faciat. Hic antea Caurus dictus, quem plerique Argesten dicunt, non ut imprudens vulgus Agrestem. **11** Septentrio dictus eo quod circulo septem stellarum consurgit, **12** quae vertente se mundo resupinato capite ferri videntur. Circius dictus eo quod Coro sit iunctus. Hunc Hispani Gallicum vocant, propter quod eis a parte Galliciae flat. Aquilo dictus **13** eo quod aquas stringat et nubes dissipet; est enim gelidus ventus et siccus. Idem et Boreas, quia ab Hyperboreis montibus flat; inde enim origo eiusdem venti est; unde et frigidus **14** est. Natura enim omnium septentrionalium ventorum frigida **15** et sicca est, australium humida et calida. Ex omnibus autem **16** ventis duo cardinales sunt: Septentrio et Auster. Etesiae autem flabra Aquilonis sunt, quibus nomen inditum est quod certo anni tempore flatus agere incipiunt; ἐπιαιρός enim Graece, **17** annus Latine dicitur. Haec autem cursum rectum a Borea in **18** Aegyptum ferunt, quibus Auster contrarius est. Duo sunt autem extra hos ubique spiritus magis quam venti: aura et **19** altanus. Aura ab aere dicta, quasi aëria, quod lenis sit motus aeris. Agitatus enim aer auram facit; unde et Lucretius (5,503): **20**

Aerias auras.

21 Altanus, qui in pelago est, per derivationem ab alto, id est mari, vocatus. Nam alter est flatus in ripis quem diximus **22** auram; nam aura terrae est. Turbo est volubilitas ventorum; et turbo dictus a terra, quotiens ventus consurgit et terram in **23** **24** circuitum mittit. Tempestat aut pro tempore dicitur, sicut ubique historiographi solent, dum dicunt, 'ea tempestate'; aut ab statu caeli, quia magnitudine sui multis diebus oritur. Verno autem et autumnali tempore quam maximae fiunt tempestates, quando nec plena est aestas, nec plena **25** **26** **27** **28** **29** **30**

4 qu. a circ. T	circolos K	surgit K	5 vertentes se K
ferre K	8 dissepit K	9 boreus CKT	qui ab B
inventa est K	12 sicca aust. K	autem om. T	10 eius
enim om. T	17 au. sunt B	19 abaera T	15 certus K
est T	volubitas T	25 dictus om. K (non Phill.)	24 t. esse B: terra
26 Temp. autem T Phill.	28 aut sub sta. C ¹	multos T: certis K	surgit K
Phill.	29 quam maxime CT: maxime K Phill.	30 te. fi. B	pl.
aestas K			

hiems; unde et medium et confine utriusque temporis ex
coniunctione aerum contrariorum efficiuntur tempestates.
Fragor a fractarum rerum nominatus est sonitu, quia sicca 21
quaeque et arida facile frangit. Procella ab eo quod percellat, 22
5 id est percutiat et evellat; est enim vis venti cum pluvia. Pro-
cellae enim aut de fulminibus, aut de ventis fiunt. Nihil autem
velocius ventis; unde et propter celeritatem tam ventos quam
fulmina alata fingunt poetae, ut (Virg. Aen. 8, 430):

Alitis Austri.

10 DE AQVIS. Aqua dicta quod superficies eius aequalis sit; XII
hinc et aequor appellatum, quia aequaliter sursum est. Duo 2
autem validissima vitae humanae elementa ignis et aqua; unde
graviter damnantur quibus ignis et aqua interdicitur. Aquarum 3
elementum ceteris omnibus imperat. Aquae enim caelum
15 temperant, terram fecundant, aerem exhalationibus suis incor-
porant, scandunt in sublime et caelum sibi vindicant. Quid
enim mirabilius aquis in caelo stantibus? Parum sit in tantam 4
pervenisse altitudinem; rapiunt et secum piscium examina;
effusae omnium in terra nascentium causa fiunt. Fruges gig-
20 nunt, arbores, frutices herbasque produunt, sordes detergent,
peccata abluunt, potum cunctis animantibus tribuunt.

DE DIVERSITATE AQVARVM. Aquarum naturae diversitas XIII
multa est: aliae enim salis, aliae nitri, aliae aluminis, aliae
sulphuris, aliae bituminis, aliae curam morborum adhibentes.

1 un. med. T utrisque C un. med. et conf. utr. temp. ex coni.
rerum contrariarum efficit temp. *Servius ad Georg. 1, 311* 2 coniunct.]
condicione K *Phill.* aerum ex carum B 3 fractorum B¹T
est] a K quia] quod B: quae C 5 vis] unius B¹KO *Phill.*
6 de fluminibus aut de montibus *Serv. ad Aen. 5, 772* nihil . . . ventis
om. T autem] enim C 7 velocitatem K *Phill.* 8 flumina BTC
pingunt K 9 alatis K *Phill.* *Sequitur figura ventorum, superscripto*
DVODECIM VENTI. MUNDI ROTA CIRCUMDAT, in T 11 quia] quod C
12 au. sunt val. K igne K un. et gr. K 14 aqua en. e. tem-
perat t. fecundat T 15 aerem . . . incorp. om. C¹ 16 ascendunt T
17 mirabilis C¹ Parvum sit C: Quarum si K 18 pervenisset K
et] eo *Plin. N. H. 31, 2* exagmina C¹: exanima T 19 causae K¹
frug. produunt B: flores gignuntur K: om. T¹ 20 frut.] fruges K
produunt BC 22 *Hoc capitulum edidit Rich. Gropius (Weilburg, 1889),*
pluribus collatis codicibus natura K

2 Nam iuxta Romam Albulae aquae vulneribus medentur. In
 Italia fons Ciceronis oculorum vulnera curat. In Aethiopia
 lacus est quo perfusa corpora velut oleo nitescunt. Zamae fons
 in Africa canoras voces facit. Ex Clitorio lacu Italiae qui
 3 biberint vini taedium habent. In Chio insula fontem esse quo
 hebetes fiant. In Boeotia duo fontes; alter memoriam, alter
 4 oblivionem adfert. Cyzici fons amorem Veneris tollit. Boeotiae
 lacus furialis est, de quo qui biberit ardore libidinis exardescit.
 In Campania sunt aquae quae sterilitatem feminarum et viro-
 rum insaniam abolere dicuntur. In Aethiopiae fonte Rubro
 5 qui biberit lymphaticus fit. Leinus fons Arcadiae abortus fieri
 non patitur. In Sicilia fontes sunt duo, quorum unus sterilem
 fecundat, alter secundam sterilem facit. In Thessalia duo sunt
 flumina: ex uno bibentes oves nigras fieri, ex altero albas, ex
 6 utroque varias. Clitumnus lacus in Umbria maximos boves
 gignit. Reatinis paludis aquis iumentorum ungulas indurari.
 In Asphaltite lacu Iudaeae nihil mergi potest, quidquid animam
 7 habet. In Indis Siden vocari stagnum, in quo nihil innatat,
 sed omnia merguntur. At contra in Africae lacu Apuscidamo
 omnia fluitant, nihil mergitur. Marsidae fons in Phrygia saxa
 8 egerit. In Achaia aqua profluit e saxis Styx appellata, quae
 ilico potata interficit. Gelonium stagnum Siciliae tetro odore
 abigit proximantes. Fons est in Africa circa templum Ammonis,
 qui humoris nexibus humum stringit: favillas etiam in cespitem
 solidat. Fons Iob in Idumaea quater in anno colorem mutare
 25 dicitur: id est pulverulentum, sanguineum, viridem et limpi-
 dum; ternis mensibus in anno tenens ex his unum colorem.

1 metentur K 3 olivo T 5 Chio] Cea *Plin. N. II, 31, 15*
 6 fiunt C duos K 7 adferat K: afferet U humorem K et
 Boc. C 9 sterilitatem T vivorum B¹ 11 Lethinus C: Lethnus
 BT: Lethanus K 13 tessalonia K 15 utraque C 16 in-
 durare BK 18 vocare B: vocatur K 19 Africae] alce *BCK Mon. (et*
Isid.): alche T Apusc.] per porcidamum *codd. (pose. Mon.)* 20 in-
 mergitur K 21 geret T: gerit *BCK* profl. exaxis K quia B:
 quod CT 22 siliciae C tet. ordine adficit C¹ 24 nixibus B
 humum] limum K 25 solitat K quater] qui ter B 26 pulbercen-
 tum T videm limp. B¹ 27 ex his un. col. *om. KOP*

In Trogodytis lacus est; ter [in] die fit amarus et deinde 9
 totiens dulcis. Fons Siloa ad radicem montis Sion non iugibus
 aquis, sed in certis horis diebusque ebullit. In Iudaea quon-
 dam rivus sabbatis omnibus siccabatur. In Sardinia fontes 10
 5 calidi oculis medentur, fures arguunt; nam caecitate detegitur
 eorum facinus. In Epiro esse fontem in quo faces extinguuntur
 accensae et accenduntur extinctae. Apud Garamantes fontem
 esse ita algentem die ut non bibatur, ita ardentem nocte ut non
 tangatur. Iam vero in multis locis aquae manant perpetim 11
 10 ferventes, tanta vi ut balnea calefaciant. Quaedam enim terrae
 sunt quae multum sulphuris et aluminis habent. Itaque cum
 per venas calentes aqua frigida venit, vicino sulphuris calore
 contacta excandescit, nec talis ab origine effluit, sed permutatur
 dum venit. Sulphur enim alumenque secum ferunt aquae;
 15 utramque materiam igne plenam minimisque motibus incale-
 scentem.

DE MARI. Mare est aquarum generalis collectio. Omnis XIV
 enim congregatio aquarum, sive salsae sint sive dulces, abusive
 maria nuncupantur, iuxta illud (Genes. 1, 10): 'Et congrega-
 20 tiones aquarum vocavit maria.' Proprie autem mare appel-
 latum eo quod aquae eius amarae sint. Acquor autem vocatum 2
 quia aequaliter sursum est; et quamvis aquae fluctuantes velut
 montes erigantur, sedatis rursus tempestatibus adaequantur.
 Altitudo enim maris diversa est, indiscreta tamen dorsi eius
 25 aequalitas. Ideo autem mare incrementum non capere, cum 3
 omnia flumina, omnes fontes recipiat, haec causa est: partim
 quod influentes undas ipsa magnitudo eius non sentiat: deinde,
 quod amara aqua dulce fluentum consumat; vel quod ipsae
 nubes multum aquarum ad se attrahant; sive quod illum

1 trogoditis BCT: trocoditis K in hab. BKT: om. C 3 diebus
 eb. K 4 omnibus om. B¹ 7 accensa K 8 bibatur . . . ut non
 om. C¹ 9 tangantur C¹ manent C¹ 11 sulph.] fulgoris B
 12 vicinus B sulph.] fulgoris B 13 scandescit T: caliscit KOP:
 candescit B fluit K 14 sulphur] flumen B secum] sexum
 F: om. B 15 mirisque KOP 18 congr.] generatio B salsi K
 21 aqua K 22 rursus CK 25 non om. B¹ 26 omnesque fon. K
 27 magn.] multitudo K 28 quia am. K fluentem C¹ consummat
 K 29 trahant C illum BT¹ ut vid. : illud KT² ut vid. : illam C

ISIDORI

partim auferant venti, partim sol exsiccet; postremum, quod per occulta quaedam terrae foramina percolatus, et ad caput amnium fontesque revolutus recurrat. Maris autem certum (non) esse colorem, sed pro qualitate ventorum mutari; nam modo flavum est, modo lutulentum, modo atrum. 5

- XV DE OCEANO. Oceanum Graeci et Latini ideo nominant eo quod in circuli modum ambiat orbem. [Sive a celeritate, eo quod ocius currat.] Item quia ut caelum purpureo colore nitet: oceanus quasi *κυάνεος*. Iste est qui oras terrarum amplectitur, alternisque aestibus accedit atque recedit; respirantibus enim in profundum ventis aut revomit maria, aut resorbet.
- 2 Quique a proximis regionibus diversa vocabula sumpsit: ut Gallicus, Germanicus, Scythicus, Caspius, Hyrcanus, Atlanticus, Gaditanus. Nam Gaditanum fretum a Gadibus dictum, ubi primum ab Oceano maris Magni limen aperitur; unde et Hercules cum Gadibus pervenisset, columnas ibi posuit, sperans illic esse orbis terrarum finem. 10

- XVI DE MEDITERRANEO MARI. Mare Magnum est quod ab occasu ex Oceano fluit et in meridiem vergit, deinde ad septentrionem tendit; quod inde magnum appellatur quia cetera maria in comparatione eius minora sunt. Iste est et Mediterraneus, quia per mediam terram usque ad orientem perfunditur, Europam et Africam Asiamque disterminans. Cuius primae partis sinus, qui in Hispaniis perfunditur, Ibericus et Balearicus appellatur. Deinde Gallicus, qui Narbonensem provinciam adluit. Mox Ligusticus, qui iuxta Genuam urbem est proximus. Post haec Tyrrhenus, qui Italiam attingit; quem Graeci Ionium, Itali Inferum vocant. Inde Siculus, qui a Sicilia usque ad Cretam vadit. Deinde Creticus, qui in Pamphyliam et Aegy-

1 exsiccit postr. *K*: exs. et postr. *T* 3 incertum *C*: certum non del. (*cum Serv. ad Aen.* 5, 2) 5 luculentum *B* 6 Oc. et Gr. et *CT*
 7 in *om.* *K* sive a ecl. . . curr. hab. *TUX*: *om.* *BCKO* 8 ut
om. *B* 10 alternis aest. *KO*: alternisque aest. *T*: alternis cladibus *B*:
 ab alternisque aest *X* 11 profundis *K* revomet *KTU*: removel
BC¹T resolvit *K*: resolvit *B* 16 volumnas *K* sibi *C¹* potuit
B 17 orbem *K* finem *om.* *T* 18 est *om.* *K* 19 ex] in *K*
 21 istud *C* mediterraeus *C¹* 23 As. africanque *B* 24 qui *om.* *K*
 hispaniam *K* 26 adluit *B* autecorr. proximus ex positus *K*

ptum pertendit. Deinde Hellespontus, qui in septentrionem 3
 retorquens, anfractibus magnis iuxta Graecias et Illyricum in
 angustias septem stadiorum stringitur; quo Xerses ponte
 navibus facto in Graeciam conmeavit: ibi est Abydos. Inde
 5 diffusus aequore patenti rursus stringitur et facit Propontidem;
 qui mox in quingentos passus coartatur, fitque Bosphorus
 Thracius, quo Darius copias transportavit. Inde Ponticus 4
 sinus amplissimus a tergo Maeotidis paludibus; quod mare ex
 multitudine fluminum dulcius quam cetera, nebulosumque et
 10 brevius. Vnde et Pontum vocatum, quod sit pervius; atque
 eo praeter phocas et thynnos atque delphinos, alias beluas
 maiores non patitur. Sicut autem terra dum una sit, pro 5
 diversis locis variis appellatur vocabulis, ita et pro regionibus
 hoc mare magnum diversis nominibus nuncupatur: nam Iberi-
 15 cum et Asiaticum a provinciis dictum; ab insulis Balearicum,
 Siculum, Creticum, Cyprium, Aegeum, Carpatium. Nam inter
 Tenedum et Chium saxum est in mare potius quam insula,
 quod visentibus procul caprae simile creditur, quam Graeci
 αἴγα nuncupant, unde et Aegeum mare est dictum; sic et
 20 Carpatium mare inter Aegyptum et Rhodum ab insula Car-
 pato illic posita. A gentibus Gallicum, Ausonium, Dalmatium, 6
 Ligusticum. Ab oppidis Argolicum, Corinthium, Tyrium,
 Adriaticum. Nam Adria quaedam civitas Illyrico mari proxima
 fuit, quae Adriatico mari nomen dedit. A positione caeli, ut 7
 25 Superum et Inferum; quod sit oriens superior, occidens inferior;
 est autem Tuscum et Adriaticum. A memoria regis, ut Ionium.
 Io quippe rex fuit Graeciae, unde [et] Iones Athenienses. Hoc
 mare et Tyrrhenum dictum, sive quod Tusciam adluit, id est
 Tyrrheniam; sive a Tyrrhenis nautis, qui se in hoc mare prae-

2 retroquens C magnis] multis K graeciam (gre-) BK
 3 exerses K 5 rursum K 6 fitque] sicque B 7 que Dar. B:
 quadrius T transportabit T: transportabat K 8 a tergo om. C
 paludis del. 10 brevius (breb-) BCDFGT: pervium KNO ponti-
 cum C brevius B 11 bellas C¹ 13 et pro] e K 15 asicum
 B¹ 16 Aegeum om. T 18 quod Graec. B 19 un. egeum C
 20 rodanum T carpatum K 22 libusticum BCT ab] ob C
 24 no. ma. K 27 et hab. BC: om. KT 28 dictum] dicitur T
 sive quia B adludit B ante corr.

ISIDORI

cipitaverunt. Et sciendum Ionium sinum esse immensum, ab
 Ionia usque ad Siciliam, et huius partes esse Adriaticum,
 Achaicum et Epiroticum. A moribus accolarum Euxinus,
 8 Axenus ante appellatus. A casibus hominum qui deciderunt
 in mare, ut Hellespontum, Icarium, Myrteum. Nam Myrteum 5
 mare dictum a Myrtili lapsu, quod illic ab Oenomao praecipitatus sit. Icarus vero Cretensis, ut fabulae ferunt, altiora petens,
 pinnis solis calore solutis mari, in quo cecidit, nomen inposuit.
 Phrixus quoque cum Helle sorore sua fugiens insidias novercales
 conscendit navem signum arietis habentem, qua liberatus est. 10
 Helles autem soror eius perpessa naufragium decedit in mare,
 9 et mortua Hellesponti mari nomen dedit. Ab ordine fluenti
 Propontis. Nam dictum Propontum quia Pontum praevenit.
 Item et a transitu vel angustis meatibus boum Bosphorus.
 Aegyptius autem pelagus Asiae datur, Gallicus Europae, 15
 Africus Libyae: his ut quaeque proxima sunt, venerunt in
 10 partes. Pelagus autem est latitudo maris sine litore et portu,
 Graeco nomine ἀπὸ τοῦ πλαγίου, hoc est a latitudine, dictus;
 unde et plagia, eo quod sint inportuosa.

XVII DE SINIBVS MARIS. Sinus dicuntur maiores recessus maris, 20
 ut in mari Magno Ionius, in Oceano Caspius, Indicus, Persicus,
 Arabicus, qui et mare Rubrum, qui Oceano adscribitur.
 2 Rubrum autem mare vocatum eo quod sit roseis undis in-
 fectum; non tamen talem naturam habet qualem videtur
 ostendere, sed vicinis litoribus vitiatur gurges atque inficitur; 25
 quia omnis terra, quae circumstat pelago, rubra est et san-
 guineo colori proxima. Ideoque inde minium acutissimum

1 sciend. est Ion. C 4 antea BT decederunt K: deciderint U:
 ceciderunt T 5 ut Hell. Icar. om. K 6 la. qui quod T pr. s.
 ab Oen. K 7 a. petentes C: aliora ferens B 8 solutus T
 mare quo K 11 percussa naufragio K decedit K 12 Helles-
 ponto dett. ded. nom. B 13 propontidis nam codd. 14 idem codd.
 vel] per T meatis C¹ boum] locum T 15 egiptus T datus
 BK gallicis B 16 uti T prox. qu. B 17 partes partium
 .Arc. (ex Solin. 23, 16) 20 Sinibus K recessus B 22 et] ad
 K: et in C oceanum adscribet K 24 nat.] naturalem K 27 acu-
 stissimum T

excernitur, et alii colores quibus pictura variatur. Ergo cum 3
terra hanc habeat naturam, fluctibus subinde diluitur, et quid-
quid adsum est, in colorem cadit. Ob hoc etiam in his litori-
bus gemmae rubrae inveniuntur. Lapillus enim eiusmodi humo
5 involutus cum inter arenas attritus est, et terrae colorem habet
et maris. Hoc mare in duos sinus scinditur. Ex his, qui ab 4
oriante est, Persicus appellatur, quia ora illius Persae inhabitant.
Alter vero Arabicus dicitur, quod sit circa Arabiam.

DE AESTIBVS ET FRETIS. Aestus ad Oceanum pertinet, XVIII
10 fretus ad utrumque mare. Nam aestus est maris accessus vel
recessus, id est inquietudo; unde et aestuaria, per qua mare
vicissim tam accedit quam recedit. Fretum autem appellatum 2
quod ibi semper mare ferueat; nam fretum est angustum et quasi
fervens mare, ab undarum fervore nominatum, ut Gaditanum vel
15 Siculum; nam freta dicta Varro (L. I. 7, 22) ait quasi fervida,
id est ferventia, et motum fervoris habentia. Fretum Siciliae, 3
quod Rhegium dicitur, Sallustius tali ex causa vocari scribit
dicens (Hist. 4, 26) Italiae olim Siciliam coniunctam fuisse, et
dum esset una tellus, medium spatium aut per humilitatem
20 obrutum est aquis, aut per angustiam scissum. Et inde Πήγιον
nominatum, quia Graece abruptum hoc nomine nuncupatur.
Est autem artissimum trium milium spatio Siciliam ab Italia
dividens, fabulosis infame monstris, cuius hinc inde Scylla et
Charybdis ostenditur. Scyllam accolae saxum mari imminens 4
25 appellant, simile celebratae formae procul visentibus. Vnde
et monstruosam speciem fabulae illi dederunt, quasi formam
hominis capitibus caninis succinctam, quia conlisi ibi fluctus
latratus videntur exprimere. Charybdis dicta quod gurgitibus 5
occultis naveis absorbeat; est enim mare verticosum, et inde

1 excerpitur C picta B 2 sub. fluct. B et] e T 5 tritus
K habet maris K 7 quia] qui K 8 vero om. K 10 est om. C
11 aestuaria] est maria B 12 quae BC: quam K 13 ma. sem. B
et angust. C¹ 16 Fretus K 17 vocare B 18 adiunctam K
20 obruptum T 21 greci K abruptum T¹: obruptum B 22 spa-
tium K Siciliam om. C¹ 23 videntibus C 26 il. nomen ded. B
27 cap. succ. can. quorum latr. conl. C¹ 28 videantur K 29 absor-
beat K et inde] proinde K

ibi laniata naufragia profundo emergunt. Ter autem in die erigit fluctus, et ter obsorbet; nam accipit aquas ut vomat, 6 vomit ut rursus accipiat. Syrtes sunt harenosa in mari loca. Syrtes autem Sallustius (Iug. 78, 3) a tractu vocari dicit, quod omnia ad se trahant, et adpropinquanti vadoso mari haereant. 5 Haec autem ad mare Aegyptium vicinae sunt, et pariter admiscuntur. Vada vero sunt per qua in mari vel in fluminibus homines vel animalia pedibus vadunt, quae Vergilius (Aen. 1, 111) brevia appellat, Graeci βραχέα.

XIX DE LACIS ET STAGNIS. Sunt autem et quaedam maria 10 quae non miscuntur Oceani fluctibus aut mari Magno, et 2 dicuntur lacus et stagna. Lacus est receptaculum in quo aqua retinetur nec miscetur fluctibus, ut lacus Asphalti, ut lacus Benacus et Iarius, et ceteri quos Graeci λίμναι, id est stagnos, vocant. Nam fontes labuntur in fluviis; flumina in freta dis- 15 currunt; lacus stat in loco nec profluit. Et dictus lacus 3 quasi aquae locus. Lacus Asphalti idem et mare Mortuum vocatum propter quod nihil gignit vivum, nihil recipit ex genere viventium. Nam neque pisces habet neque adsuetas aquis et laetas mergendi usu patitur aves, sed et quaecumque viventia 20 mergenda tentaveris, quacumque arte demersa statim resiliunt, et quamvis vehementer inlisa confestim excutiuntur; sed neque ventis movetur resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur, neque navigationis patiens est, quia omnia vita carentia in profundum merguntur, nec materiam ullam sustinet, 25 4 nisi quae bitumine inlustratur. Lucernam accensam ferunt supernatare, extincto demergi lumine. Hoc et mare Salinarum dicitur, sive lacus Asphalti, id est bituminis; et est in Iudaea inter Iericho et Zoaran. Longitudo eius usque ad Zoaras

2 absorbet B	3 rursus C	5 trahunt K	adpropinquante
B ¹ 6 haec] hoc T	7 maria BKT	vel in] et K	8 vel] et K
10 et om. B ¹	11 aut] ut T	14 λίμναι] limen <i>codd.</i>	15 fontes
om. K	fluviis] fluminibus T	16 profluet T: fluit K	18 gignit
T recepit K	20 sed quaecumq. T	21 demissa B	23 resistentibus K
quo aqua ex qua oqua T	24 navigationi T	25 carenti	
T mergit K	26 quae] qui K	27 extinctam l. mergi K: extinctam dimergi flumine B ¹	

Arabiae dirigitur stadiis septingentis octuaginta; latitudo
 stadiis centum quinquaginta usque ad viciniam Sodomorum.
 Lacus Tiberiadis ab oppido Tiberiade vocatus, quod quondam 5
 Herodes in honorem Tiberii Caesaris condidit. Est autem in
 5 Iudaea omnibus lacis salubrior, et ad sanitatem corporum
 quodammodo efficacior. Circuit stadia . . . Genesar lacus 6
 amplissimus in Iudaea longitudine centum quadraginta extendi-
 tur stadiis, latitudine quadraginta diffunditur, crispantibus aquis,
 auram non ventis, sed de se ipso sibi excreans. Vnde et
 10 Genesar dicitur Graeco vocabulo, quasi generans sibi auram;
 denique per diffusiora spatia lacus frequentibus auris spirantibus
 agitatur; unde et purior haustus eius, et ad potandum dulcis
 et habilis. Benacus lacus Italiae in Venetia, de quo fluvius 7
 nascitur Mincius; qui lacus magnitudine sui tempestates imi-
 15 tatur marinas. Lucrinus et Avernus lacus Campaniae sunt. 8
 Lucrinus autem dictus quia olim propter copiam piscium
 vectigalia magna praestabat. Avernus autem lacus vocatus
 quod aves ibi supervolare non possent; nam antea silvarum
 densitate sic ambiebatur ut exhalantis inde per angustias aquae
 20 sulphureae odor gravissimus supervolantes aves halitu suo
 necaret: quam rem Augustus Caesar intellegens, deiectis silvis
 ex pestilentibus amoena reddidit loca. Lacus autem idem et 9
 stagnus, ubi immensa aqua convenit. Nam dictus est stagnus
 ab eo quod illic aqua stet nec decurrat.

25 DE ABYSO. Abyssus profunditas est aquarum inpenetra- XX
 bilis, sive speluncae aquarum latentium, e quibus fontes et flu-
 mina procedunt; vel quae occulte subter eunt, unde et abyssus
 dictus. Nam omnes aquae, sive torrentes, per occultas venas
 ad matricem abyssum revertuntur. Fluctus dicti quod flatibus 2
 30 fiant. Ventorum enim impulsu agitatae aquae fluctuant. Aqua

2 vicinia BT: vicina C: viniam K 3 quondam] quidam K
 4 honorem] opere K 6 quodamm.] quemadmodum B circuit
 stadia om. K (non N) 9 sc om. K 12 un. co pur. T 13 lacus bis
 T 17 vocatur BCK 18 possint BK nam et an. T 19 ex-
 halans Serv. ad Aen. 3, 442 20 av. alitu s. negari K 22 Locus K
 item C: om. T¹ 24 currat K 25 aqua inp. T 26 patentium K
 27 subter reunt T unde et . . . sive om. K 29 revertunt K
 30 fiat K agitante T

ISIDORI

3 est stativa et sine motu aequalis. Vnda vero, eminens liquor
qui semper in motu est. Lucretius (2, 151):

Aerias undas,

id est motus, et corpus illud quod refluctuat. Nam nec unda
per se aqua est, sed aqua in motu quodam et agitatione, quasi 5
4 ab eundo et redeundo, unda vocata. Latex proprie liquor
5 fontis est; et dicta latex quod in venis terrae lateat. Gutta
est quae stat, stilla, quae cadit. Hinc stillicidium, quasi
stilla cadens. Stiria enim Graecum est, id est gutta: inde
fit diminutivum, ut dicamus stilla: dum autem stat, aut 10
pendet de tectis vel arboribus, quasi glutinosa gutta est;
6 dum ceciderit, stilla est. Spuma dicta [est] ab eo quod
spuatur; sordes enim sunt undarum; unde et mustum et ea
quae coquantur spuma purgantur. Hinc et sputum.

XXI DE FLUMINIBVS. Fluvius est perennis aquarum decursus, 15
a fluendo perpetim dictus. Proprie autem flumen ipsa aqua,
fluvius cursus aquae. Prius autem flumen quam fluvius, id est
prior aqua quam decursus. Duo autem sunt fluminum genera:
unum torrens, alterum vivum. De quo Vergilius (Aen. 2,
719):

Donec me flumine vivo

20

abluero.

2 Torrens est aqua veniens cum impetu. Dictus autem torrens
quia pluvia crescit, siccitate torrescit, id est arescit. De quo
Pacuvius (13):

Flammeo vapore torrens torret.

25

Cui Graeci ab hieme nomen dederunt, nos ab aestate; illi a
3 tempore quo succrescit, nos a tempore quo siccatur. Amnis
fluvius est nemore ac frondibus redimitus, et ex ipsa amoenitate

1 Vndae K 2 qui om. K 3 varias C fundas K¹ 6 voc. est C
7 et om. C 8 hinc et st. K 9 cad. est C stria T¹ (cf. XVII. viii. 5)
10 aut] vel C 11 quasi om. C¹ glutino K 12 Spuma] stilla B
est hab. CT: om. B¹K quod] quo T 13 estuatur K 14 coguntur K
15 perennem B¹ cursus K 17 cursus] cuius BK 18 prius] prior
BCOXA 18 sunt au. B: sunt K 19 alter C: om. K 22 abluere
T 26 flammeo] flammoque T (non U) vap. te torrens torret M:
vaporem quod succrescit N (non OPDF) 29 est om. B

annis vocatus. Decursus proprie finis cursus, sive aquarum sit 4
 seu quarumlibet rerum. Rivi dicti quod deriventur ad inri-
 gandum, id est ad inducendum aquas in agris; nam inrigare
 inducere est. Gurges proprie locus altus in flumine. Puteus 5
 5 est locus defossus ex quo hauritur aqua, a potatione dictus.
 Fons caput est aquae nascentis, quasi aquas fundens. Quidam 6
 autem fluviorum propriis ex causis nomina acceperunt, ex quibus
 nonnulli notandi sunt qui in historiis celebres memorantur.
 Geon fluvius de Paradiso exiens atque universam Aethiopiā 7
 10 cingens, vocatus hoc nomine quod incremento suae exundatio-
 nis terram Aegypti inriget; γῆ enim Graece, Latine terram signi-
 ficat. Hic apud Aegyptios Nilus vocatur propter limum quem
 trahit, qui efficit fecunditatem; unde et Nilus dictus est, quasi
 νῆαν ἰλῦν: nam antea Nilus Latine Melo dicebatur. Apparet au-
 15 tem in Nilide lacu, de quo in meridiem versus excipitur Aegypto,
 ubi Aquilonis flatibus repercussus aquis retroductantibus in-
 tumescit, et inundationem Aegypti facit. Ganges fluvius, quem 8
 Phison sancta Scriptura cognominat, exiens de Paradiso pergit
 ad Indiae regiones. Dictus autem Phison, id est caterva, quia
 20 decem fluminibus magnis sibi adiunctis inpletur et efficitur
 unus: Ganges autem vocatus a rege Gangaro Indiae. Fertur
 autem Nili modo exaltari, et super Orientis terras erumpere.
 Tigris fluvius Mesopotamiae de Paradiso exoriens et pergens 9
 contra Assyrios, et post multos circuitus in mare Mortuum
 25 influens. Vocatus autem hoc nomine propter velocitatem,
 instar bestiae tigris nimia pernicitate currentis. Euphrates 10
 fluvius Mesopotamiae de Paradiso exoriens, copiosissimus
 gemmis, qui per mediam Babyloniam influit. Hic a frugibus,
 vel ab ubertate nomen accepit, nam Hebraice Ephrata fertili-

1 vocatur T Decurrens C¹ 3 nam rigare K 4 lacus BCT
 5 lacus B¹C auriatu r C 6 est cap. K 8 mem.] nominantur K
 9 a. versam terram Aeth. K 10 inundationis K 13 effecit K
 15 Nilide] nilo C¹ exc. in Aeg. C 16 repercussus repressus
 (delet.) C 18 cognominatur C¹: commemorat K 21 vocatur C
 22 Nili] nilusquelinī (delet.) nili K modo] mo C¹ exaltare BT:
 exalare K terram T 26 tigris C¹: om. B¹ currenti T
 27 oriens C 28 hic frug. T¹ 29 accipit C euphrata (-f-) codit.

ISIDORI

tas interpretatur: Mesopotamiam enim in quibusdam locis
 ita inrigat, sicut Nilus Alexandriam. Sallustius autem, auctor
 certissimus, asserit (Hist. 4, 77) Tigrim et Euphraten uno fonte
 manare in Armenia, qui per diversa euntes longius dividuntur
 spatio medio relicto multorum milium; quae tamen terra, quae 5
 ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. Ex quo Hieronymus
 (sit. et nom. 202) animadvertit aliter de Paradisi fluminibus in-
 11 tellegendum. Indus fluvius orientis, qui Rubro mari accipitur.
 12 Hystaspes fuit Medorum rex antiquissimus, ex quo amnis
 orientis nomen accepit, qui nunc Hydaspes dicitur. De quo 10
 Lucanus . . . Qui dum sit fluvius Persarum, dicitur tamen contra
 13 orientem decurrere. Araris fluvius orientis. De quo Vergilius
 (Ecl. 1, 63):

Aut Ararim Parthus bibet.

14 Currit enim per Parthiam et Assyriam. Bactrus fluvius orientis 15
 a rege Bactro vocatus fertur; a quo et Bactriani et urbs eorum.
 15 Choaspis Persarum fluvius, vocatus eorum lingua quod miram
 aquae dulcedinem habeat, adeo ut Persici reges quandiu inter
 ripas Persidis fluit, sibi ex eo pocula vindicarunt. Ex hoc amne
 16 quidam Cydnum Ciliciae fluvium derivari existimant. Araxis 20
 amnis Armeniae, qui ab uno monte cum Euphrate diversis
 specubus oritur, dictus quod rapacitate cuncta prosternit.
 Vnde et cum Alexander eum transgredi vellet, ponte fabricato,
 tanta vi inundavit ut pontem dirueret. Hic brevibus intervallis
 ab Euphratis ortu caput tollit, ac deinde Caspium fertur in 25
 17 mare. Fluvius Syriae qui vocatur Orontes iuxta Antiochiae

1 enim *KT*: etenim *BC* 2 autem *om. C* 5 spatio] stadio *K*
 6 Mes. dic. *om. T* 7 aliter advertit *B*: animadvertit *K* de] in *K*
 8 Inde *C* quae *B* 9 Histaspes *T*: Staspes *BDU*: Stasper *C*¹:
 Staspis *K*: Stapis *N* 10 idaspis *codd.* Lucani versus (3, 236 et 8,
 227-8) *add. dell. (non DOUX)* 11 fluv. orientis Pers. *C* dicitur
*om. C*¹ 14 ut Arar. *T* araritus parta *K* 15 Parth. ad asiam *K*
 18 quamd. . . sibi *om. C*¹ 19 Persidis] persicas *K* fluit] fuerunt
B vindicarint *dell.* 20 cignum *codd.* 21 diversa specie *BKT*:
 in diversis specubus *C*: diversa specu *Schwarz* 22 prosternat *C*
 24 inabundavit *T* 25 ac deinde *om. T* 26 mari Icam (§ 17) *KOP*:
 maricam *N (non DFU)* (ex mari cā, i. e. capitulum novum) Or.] orientis
codd. (etiam FN; origentis DU)

muros decurrens, qui a solis ortu oriens non longe ab urbe mari conditur, quem de originis suae tractu Orontem veteres Latine appellavere. Cuius fluentis ex ipso impetu frigidioribus, et zephyris assidue ibi spirantibus tota civitas momenti prope
 5 omnibus refrigeratur. Iordanis Iudaeae fluvius, a duobus fon- 18
 tibus nominatus, quorum alter vocatur Ior, alter Dan. His igitur procul a se distantibus in unum alveum foederatis, Iordanis deinceps appellatur. Nascitur autem sub Libano monte, et dividit Iudaeam et Arabiam; qui per multos circuitus iuxta
 10 Iericho in mare Mortuum influit. Eusis Caucaseis montibus 19
 fusus cum pluribus aliis in Eusinum se praecipitat mare; unde et nuncupatur. Cydnus annis Ciliciae e Tauro monte progre- 20
 diens, miram aquarum habens suavitatem, et quia quidquid candidum est, 'cydnum' gentili lingua Syri dicunt. Vnde et
 15 anni huic nomen datum, quia tumet aestate, quando nives solvuntur; reliquis anni temporibus tenuis est et quietus. Hylas fluvius Asiae. Pactolus fluvius Asiae, harenas aureas 21
 trahens: de quo Vergilius (Aen. 10, 142):

Pactolusque inrigat auro.

20 Quem pro aurato fluore aliter Chrysorrhoeam vocant. Hermus 22
 fluvius Asiae qui Smyrneos secat campos, et ipse fluctibus aureis et harenis plenus; a quo et Smyrna vocata est. Maean- 23
 der annis Asiae flexuosus, qui recurrentibus ripis inter Cariam et Ioniam praecipitatur in sinum qui Miletum dividit et
 25 Prienam; Maeander autem vocatus quod sit flexuosus et nunquam currat rectus. De quo Ovidius (Met. 2, 246):

Curvis ludit Maeander in undis.

1 qui a] qua T urb. in mare C 2 conditum *codd.* or. s. ortu
 (*delet.*) tractatu C¹ orientem *codd.* (*vix recte*) 3 frigidioris T
 5 hominibus T 6 voc. alt. C his *om.* K 8 autem] enim T
 10 Vsis KO: Euxis X: Phasis (Fasis) *Arev.* (*ex Ambros. Hexaem.* 2, 3, 12),
vix tamen Isid. 11 Eusinum (*i. e.* Euxinum)] cusim C 12 Citnus
 B¹: Cignus CK siciliae K e] et B: a T 14 cithnum B: ei-
 gnum CK *fort. inde* et *om.* BK 15 anni] cigni K datum est C
 nive B 17 fluvius (*alt.*) *om.* K 20 aliter] alii K 22 et (*alt.*) *om.* K
 23 fluviosus et rec. K Cariam *Arev.* (*ex Solin.* 10, 8): asiam *codd.*
 25 prienam BCT: tricenam K 27 curvus B luet K

ISIDORI

- 24 Tanus fuit rex Scytharum primus, a quo Tanais fertur fluvius nuncupatus, qui ex Riphaeis silvis veniens dirimit Europam ab Asia, inter duas mundi partes medius currens atque in Pontum
- 25 fluens. Inachus Achaiae amnis Argolicos inrigans campos, quem rex Inachus a se nominavit, qui exordium Argivae gentis primus dedit. Ibi et Erymanthus ab Erymantho monte de-
- 26 missus. Padus Italiae fluvius a iugis Alpium fusus ex tribus fontibus oritur; ex quibus uni vocabulum est Padus, qui diffusus in modum stagni annem sinu digerit; a quo et Padus est nuncupatus. Hic a Graecis Eridanus cognominatus, ab Eri-
10 dano Solis filio, quem Phaethontem dicunt; qui fulmine percussus in eodem fluvio deiectus est et extinctus. Augetur autem exortu Canis liquescentibus nivibus, et cum accessione triginta fluminum circa Ravennam in Adriaticum mare defertur.
- 27 Tiberis Italiae fluvius a Tiberino rege Albanorum dicitur appella-
15 tus, qui in hunc fluvium cecidit, et de exitu suo nomen dedit. Nam antea Albula antiquum nomen a colore habuit, quod nivibus albus sit. Ipse est autem Tibris, qui et Tiberis; sed
- 28 Tiberis in cotidiano sermone, Tibris in versu dicitur. Danubius Germaniae fluvius vocari fertur a nivium copia quibus
20 magis augetur. Iste est qui in Europa plus omnibus habet famam. Idem et Ister, quia dum per innumeras vadit gentes, mutat et nomen et maiores sibi ambiendo colligit vires. Oritur a Germanicis iugis et occidentalibus partibus barbarorum, pergens contra orientem: sexaginta in se fluvios recipit: septem
25
- 29 ostiis in Pontum influit. Rhodanus Galliae fluvius ab oppido Rhodo cognominatus, quem coloni Rhodiorum locaverunt;

1 primus *om.* T 2 nuncupatus C¹ 5 rex *om.* K in achaia se
B arcivae B: aricive T 6 dimissus CKT 8 uno voc. B:
unum vocatum K defusus B 9 stagni] an padulis (i. e. paludis)?
sinu] nisu K digerit] direxit C¹: dirigit *dell.* 10 nunc.] nominatus
K cogn. est ab C 13 autem *om.* K Canis] solis B aque-
scentibus K 14 circa *om.* K in atrico mari K differtur BK
15 tiberiano C¹ Alb. *om.* B¹ 16 in *om.* T¹ cec. fluv. B 17 anti-
quum] amnis K 18 est *om.* C¹ au. *om.* T au. et Tiberis (*delet.*)
Tibr. qui Tib. K: au. tiberis qui et tibris C 20 nivium *om.* K 22 et
om. T¹ 21 a *om.* T germanis K iugis] burgis B¹ ut vid. KOX
27 col. doriorum T¹ vocaverunt BC

qui rapido concitus cursu, Tyrrheni aequoris freta scindens, non modicum saepe navigantium facit periculum, dum inter se maris fluctus et amnis fluenta decertant. Rhenus a Rhodani societate fertur vocatus, quoniam cum eodem ex una provincia oritur. Est autem Germaniae fluvius inter tres Europae maximos fluvios computatus, qui a iugo Alpium usque in Oceani profunda cursus suos dirigit.

Iberus amnis, qui quondam totius Hispaniae nomen dedit. Mineus fluvius Galliciae nomen a colore pigmenti sumpsit, qui in eo plurimus invenitur. Durius a Graecis, quasi Doricus. Tagum fluvium Cartago Hispaniae nuncupavit, ex qua ortus procedit; fluvius harenis auriferis copiosus, et ob hoc ceteris fluviis Hispaniarum praelatus. Baetus fluvius, qui et Baeticae provinciae nomen dedit. De quo Martialis (12, 98, 1):

Baetis olivifera crinem redimite corona,
aurea qui nitidis vellera tingis aquis;
eo quod ibi lanæ pulchro colore tinguntur. Baetis autem dictus eo quod humili solo decurrat: þbitint enim Graeci humile vel mersum vocant. Quaedam autem flumina in diluvio soluta mole terrarum praeclusa sunt, quaedam vero, quae non erant, abyssi tunc ruptis meatibus eruperunt.

DE DILUVIIS. Diluvium dictum quod aquarum clade omnia quae inundaverit debeat. Primum diluvium exitit sub Noe, quando hominum sceleribus offensus Omnipotens, toto orbe conlecto, deletis cunctis, unum spatium caeli fuit ac pelagi. Cuius indicium hactenus videmus in lapidibus quos in remotis montibus conchis et ostreis concretos, saepe etiam cavatos aquis visere solemus. Secundum diluvium fuit in

2 navigantibus B 4 quoniam] quod C eadem T 5 maximus fluvius T 6 fluvios om. K 8 Iberius B 10 plurimus K: pluribus T Dorius CK 12 fulvius T arenis B 15 oliac (? ve) fera T: olilibae fera B: olifera C crimen BK: cimen T coronam codd. 16 auream BK tingit C aquis om. T 18 bitin BT: betin K: biten C: βαθύ vel βυθός Arev. 19 humilem B 20 solita B perclusa T 21 tum K abruptis C eruerunt K 25 or. terrarum con. K contentio K: contacto B unum K ac] et C 26 lap.] paludibus K NOP (non DIG 27 et et tostreis T 28 ves. cre B

Achaia Iacob patriarchae et Ogygi temporibus, qui Eleusinae
 4 conditor et rex fuit, nomenque loco et tempori dedit. Tertium
 diluuium in Thessalia Moysi vel Amphictyonis temporibus fuit,
 qui tertius post Cecropem regnavit. Cuius temporibus aqua-
 rum inluuies maiorem partem populorum Thessaliae absumpsit 5
 paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Par-
 naso; in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui
 tunc ad se ratibus confugientes susceptos per gemina Parnasi
 iuga fovit et aluit. A quo propterea genus hominum Graeco-
 rum fabulae ex lapidibus reparatum ferunt ab eo propter 10
 5 hominum insitam cordis duritiam. Sed et flumina cum insolitis
 aucta imbribus ultra consuetudinem, vel diurnitatem vel ma-
 gnitudinem, redundant multaque prosternunt, et ipsa diluuium
 dicuntur. Sciendum autem, flumina cum supra modum cre-
 scunt, non tantum ad praesens inferre damna, sed etiam et 15
 aliqua significare futura.

3 vel Amph.] deucalion C¹ 5 part. mai. B adsumsit KT
 7 tunc om. K 10 ferunt] fuerunt C¹ ab eo om. K 13 proster-
 nant BK¹ 15 damna om. K et ad al. K

LIBER XIV

DE TERRA ET PARTIBVS

DE TERRA. Terra est in media mundi regione posita, 1
 omnibus partibus caeli in modum centri aequali intervallo
 consistens; quae singulari numero totum orbem significat,
 plurali vero singulas partes. Cuius nomina diversa dat ratio;
 5 nam terra dicta a superiori parte, qua teritur; humus ab in-
 feriori vel humida terra, ut sub mari; tellus autem, quia fructus
 eius tollimus; haec et Ops dicta, eo quod opem fert frugibus;
 eadem et arva, ab arando et colendo vocata. Proprie autem 2
 terra ad distinctionem aquae arida nuncupatur, sicut Scriptura
 10 ait (Genes. 1, 10): 'Quod vocaverit Deus terram aridam.'
 Naturalis enim proprietas siccitas est terris; nam ut humida
 sit, hoc aquarum affinitate sortitur. Cuius motum alii dicunt
 ventum esse in concavis eius, qui motus eam movet. Sallu-
 stius (Hist. 2, fr. 28): 'Venti per cava terrae citatu rupti aliquot
 15 montes tumulique sedere.' Alii aquam dicunt genetalem in 3
 terris moveri, et eas simul concutere, sicut vas, ut dicit Lucretius
 (6, 555). Alii $\sigma\pi\sigma\gamma\gamma\omega\epsilon\iota\delta\eta$ terram volunt, cuius plerumque latentes
 ruinae superposita cuncta concutiunt. Terrae quoque hiatus
 aut motu aquae inferioris fit, aut crebris tonitruis, aut de con-
 20 cavis terrae erumpentibus ventis.

DE ORBE. Orbis a rotunditate circuli dictus, quia sicut rota 11
 est; unde brevis etiam rotella orbiculus appellatur. Undique
 enim Oceanus circumfluens eius in circulo ambit fines. Divisus

1 pos. reg. B 4 cuius]cui C 5 ter.]regitur B¹ 6 quia] quod
 K 7 dic. est eo K 8 eadem T et col. om. T 9 a di-
 stinctione K aridae K 10 quod] quia B 11 siccitatis CT
 est terra T 13 movit K 14 concava G citati BCDFKMNOP¹:
 praecipitati (pre-) GTU: praecipitata X Mon. rupti . . . sedere om.
 M: aliquot . . . sedere om. N 15 montes om. KOPC¹ (non Mon.)
 tumilique O (non P): tumidique D (non FG Mon.) venti per cava t. pre-
 cipitati rupti codd. Isidori de nat. rer. 46, 2 genetalem Arav. (ex Serv.
 ad Georg. 2, 479): generalem codd. 16 ea sim. K 17 $\sigma\pi\sigma\gamma\gamma.$
 spungo idem C: sfungo (sp., etc.) eandem BKT volunt CT: vocant
 BK pleraeque (-re-) CT 18 ru. ventis quorum motu sup. C¹
 concutiuntur C¹ 19 aq. in inf. T 22 un. et brev. eti. K orbiculus
 C¹ 23 ambit] habet K diversos K

est autem trifarie : e quibus una pars Asia, altera Europa, tertia
 2 Africa nuncupatur. Quas tres partes orbis veteres non aequaliter
 dividerunt. Nam Asia a meridie per orientem usque ad
 septentrionem pervenit ; Europa vero a septentrione usque ad
 occidentem ; atque inde Africa ab occidente usque ad meri- 5
 3 diem. Unde evidenter orbem dimidium duae tenent, Europa
 et Africa, alium vero dimidium sola Asia ; sed ideo istae duae
 partes factae sunt, quia inter utramque ab Oceano mare Ma-
 gnum ingreditur, quod eas intersecat. Quapropter si in duas
 partes orientis et occidentis orbem dividas, Asia erit in una, in 10
 altera vero Europa et Africa.

III DE ASIA. Asia ex nomine cuiusdam mulieris est appellata,
 quae apud antiquos imperium tenuit orientis. Haec in tertia
 orbis parte disposita, ab oriente ortu solis, a meridie Oceano,
 ab occiduo nostro mare finitur, a septentrione Maecotide lacu 15
 et Tanai fluvio terminatur. Habet autem provincias multas et
 regiones, quarum breviter nomina et situs expediam, sumpto
 2 initio a Paradiso. Paradisus est locus in orientis partibus con-
 stitutus, cuius vocabulum ex Graeco in Latinum vertitur hortus :
 porro Hebraice Eden dicitur, quod in nostra lingua deliciae 20
 interpretatur. Quod utrumque iunctum facit hortum delicia-
 rum : est enim omni genere ligni et pomiferarum arborum con-
 situs, habens etiam et lignum vitae : non ibi frigus, non aestus,
 3 sed perpetua aeris temperies. E cuius medio fons prorumpens
 totum nemus inrigat, dividiturque in quattuor nascentia flumina. 25
 Cuius loci post peccatum hominis aditus interclusus est ; septus
 est enim undique romphea flammea, id est muro igneo accin-
 4 ctus, ita ut eius cum caelo pene iungat incendium. Cherubin
 quoque, id est angelorum praesidium, arcendis spiritibus malis

2 Afr. quae et libia nu. C (non U) 3 dixerunt K 5 ab orientem K
 6 orb. medium K 7 ve. medium K 8 utraque KT 9 quod] qui
 BT quapr.] unde C 10 part. id est or. C in un. alt. T sq.
 figura orbis terrarum in CT 12 ex om. T¹ 21 interpretantur CT
 23 fr. nec aest. T 24 veris an aeris inc. T Haec huius med. T:
 Cuius med. Ovet. extr.: Per c. medium K 25 inrigans diviturque K
 (non Ovet. extr.) 26 sept. en. K 27 flamma T 28 cum om. K
 inngit K (non Ovet. extr.) incendio K 29 praesidio K

super romphea flagrantiam ordinatum est, ut homines flammae,
 angelos vero malos angeli submoveant, ne cui carni vel spiritui
 transgressionis aditus Paradisi pateat. India vocata ab Indo 5
 flumine, quo ex parte occidentali clauditur. Haec a meridiano
 5 mari porrecta usque ad ortum Solis, et a septentrione usque ad
 montem Caucasum pervenit; habens gentes multas et oppida,
 insulam quoque Taprobanen gemmis et elephantis refertam,
 Chrysam et Argyren auro argentoque fecundas, Tilen quoque
 arboribus foliam numquam carentem. Habet et fluvios Gangen 6
 10 et Indum et Hypanem inlustrantes Indos. Terra Indiae Fa-
 vonii spiritu saluberrima in anno bis metit fruges: vice hiemis
 Etesias patitur. Gignit autem tincti coloris homines, elephantos
 ingentes, monoceron bestiam, psittacum avem, ebum quoque
 lignum, et cinnamum et piper et calamum aromaticum. Mittit 7
 15 et ebur, lapides quoque pretiosos: beryllos, chrysoprasos et
 adamantem, carbunculos, lychnites, margaritas et uniones,
 quibus nobilium feminarum ardet ambitio. Ibi sunt et montes
 aurei, quos adire propter dracones et gryphas et inmensorum
 hominum monstra impossibile est. Parthia ab Indiae finibus 8
 20 usque ad Mesopotamiam generaliter nominatur. Propter in-
 victam enim Parthorum virtutem et Assyria et reliquae proximae
 regiones in eius nomen transierunt. Sunt enim in ea Aracusia,
 Parthia, Assyria, Media et Persida, quae regiones invicem sibi
 coniunctae initium ab Indo flumine sumunt, Tigri clauduntur,
 25 locis montuosis et asperioribus sitae, habentes fluvios Hydaspem
 et Arhem. Sunt enim inter se finibus suis discretae, nomina
 a propriis auctoribus ita trahentes. Aracusia ab oppido suo 9

1 r. fragrantiam T: romphea flagranti C 2 angelis subm. K
 carnis T vel] ne cui C 3 paradisi C¹ 8 secundam C Tilen]
 utilem *codd.*: utilen F 9 folia F: foliis C (*non Ovet. extr.*) arenti-
 bus C Hab. fluv. T 10 indum C: nidam (-an) BFKT Ovet. *extr.*
 hipanem (ip-, -en) *codd.* (*etiam Ovet. extr.*) prolustrantes C 11 bis
 in an. B 13 monoceron T 14 Mit. eb. C 15 lapis B¹
 byrillum chrysothrasum K 16 lignites *codd.* 18 adiri C gry.]
 ias B¹ 21 vir. Par. CK 22 in ei. nom. transierunt T: ei. nom.
 traxerunt BCK i. e. Arachosia 24 resumunt K 26 enim] autem
 C (*non Ovet. extr.*) inter] a K suis om. C discreti K 27 traen-
 tum T

ISIDORI

nuncupata. Parthiam Parthi ab Scythia venientes occupa-
 verunt, eamque ex suo nomine vocaverunt. Huius a meridie
 Rubrum mare est, a septentrione Hyrcanum salum, ab occidui
 solis plaga Media. Regna in ea decem et octo sunt, porrecta
 10 a Caspio litore usque ad terras Scytharum. Assyria vocata ab 5
 Assur filio Sem, qui eam regionem post diluvium primus in-
 coluit. Haec ab ortu Indiam, a meridie Mediam tangit, ab
 occiduo Tigrim, a septentrione montem Caucasum, ubi portae
 Caspiae sunt. In hac regione primus usus inventus est pur-
 purae, inde primum crinium et corporum unguenta venerunt et 10
 odores, quibus Romanorum atque Graecorum effluxit luxuria.
 11 Media et Persida a regibus Medo et Perso cognominatae, qui
 eas provincias bellando adgressi sunt. Ex quibus Media ab
 occasu transversa Parthia regna amplectitur, a septentrione
 Armenia circumdatur, ab ortu Caspios videt, a meridie Persi- 15
 dam. Huius terra Medicam arborem gignit, quam alia regio
 minime parturit. Sunt autem Mediae duae, maior et minor.
 12 Persida tendens ab ortu usque ad Indos, ab occasu Rubrum
 mare habet, ab aquilone vero Mediam tangit, ab austro Car-
 maniam, quae Persidae adnectitur, quibus est Susa oppidum 20
 nobilissimum. In Persida primum orta est ars magica, ad
 quam Nebroth gigans post confusionem linguarum abiit, ibique
 Persas ignem colere docuit. Nam omnes in illis partibus solem
 13 colunt, qui ipsorum lingua El dicitur. Mesopotamia Graecam
 etymologiam possidet, quod duobus fluviis ambiatur; nam ab 25
 oriente Tigrim habet, ab occiduo Euphraten. Incipit autem
 a septentrione inter montem Taurum et Caucasum; cuius a
 meridie sequitur Babylonia, deinde Chaldaea, novissime Arabia

1 nunc.] nominata *Ovet. extr. : om. K* scidia *C¹ : india K (non Ovet.*
extr.) 2 huius] huic *C* 3 saltum *K* occiduo *BT : -dua CK* 4 so.
om. K 9 in hanc regionem *BKT* 10 primum *om. C* 12 Medo]
 medio *B* cognominata *K* 15 videt *om. K (non Ovet. extr.)*
 mer. quidem Pers. *K (non Ovet. extr.)* 16 terram *CKT* 18 ab ort.
 solis *C* 19 Med.] meridiem *B* Carm.] armeniam *K* 20 persidi
C 21 in perside (-dae) *TC : in persa K* 22 nemroth *B* 24 colent
C¹ ips.] illorum *K* 25 possedit *K* ambitur *T* 26 habent ab
 occidente *K*

εὐδαίμων. Babyloniae regionis caput Babylon urbs est, a qua 14
 et nuncupata, tam nobilis ut Chaldaea et Assyria et Mesopo-
 tamia in eius nomen aliquando transierint. Arabia appellata, 15
 id est sacra; hoc enim significare interpretatur; eo quod sit
 5 regio turifera, odores creans: hinc eam Graeci *εὐδαίμων*, nostri
 beatam nominaverunt. In cuius saltibus et myrrha et cinna-
 num provenit: ibi nascitur avis phoenix, sardonix gemma,
 et iris, molochites et paederota ibi invenitur. Ipsa est et Saba,
 appellata a filio Chus, qui nuncupatus est Saba. Haec autem
 10 angusto terrae tractu ad orientem versus ad Persicum sinum
 extenditur, cuius septentrionalia Chaldaea claudit, occasum
 sinus Arabicus. Syriam Syrus quidam perhibetur indigena a 16
 suo vocabulo nuncupasse. Haec ab oriente fluvio Euphrate,
 ab occasu mari nostro et Aegypto terminatur, tangens a septen-
 15 trione Armeniam et Cappadociam, a meridie sinum Arabicum.
 Situs eius porrectus in immensam longitudinem, in lato angustior.
 Habet autem in se provincias Commagenam, Phoeniciam et 17
 Palaestinam, cuius pars est Iudaea absque Sarracenos et Naba-
 theos. Commagena prima provincia Syriae a vocabulo Com-
 20 magae urbis nuncupata, quae quondam ibi metropolis habe-
 batur. Huius est a septentrione Armenia, ab ortu Mesopotamia,
 a meridie Syria, ab occasu mare Magnum. Phoenix Cadmi 18
 frater de Thebis Aegyptiorum in Syriam profectus apud Sidonem
 regnavit, eamque provinciam ex suo nomine Phoeniciam ap-
 25 pellavit. Ipsa est ubi est Tyrus, ad quem Esaias (23) loquitur.
 Habet autem ab oriente Arabiam, a meridie mare Rubrum.
 Palaestina provincia Philistim urbem metropolim habuit, quae 19
 nunc dicitur Ascalon, ex qua civitate omnis circa eam regio
 Palaestina est nuncupata. Huius ab oriente mare Rubrum

1 *εὐδ.*] codemon BC: codomon T: eudemon est K regione T
 quo BC qu. nuncupatam nob. T 3 transierunt T 4 significat
 interpretatum C 5 hinc e.] hanc enim T codemon BC: eudemon
 K: codomon T 6 salt. mirram K 7 sardonix T 8 ibi] illic B
 est om. C 9 appellata om. K a fil.] alio K 11 clauditur K
 12 ind. suo B 14 nos. quo Aeg. K (*non Ovet. extr.*) 16 porr. inm.
 T: prolatus in inm. B 17 Comm. et Phoen. et C 18 pars] par K
 20 habeb.] vocabatur B 21 Armenia om. BK 24 provinciam om.
 K *non Ovet. extr.*)

ISIDORI

occurrit, a meridiano latere Iudaea excipitur, a septentrionali
 plaga Tyrionum finibus clauditur, ab occasu Aegyptio limite
 20 terminatur. Iudaea regio Palaestinae ex nomine Iudae appel-
 lata, ex cuius tribu reges habuit. Haec prius Chanaan dicta
 a filio Cham, sive a decem Chananaeorum gentibus, quibus 5
 expulsis eandem terram Iudaei possiderunt. Initium longitu-
 dinis eius a vico Arfa usque ad vicum Iuliadem porrigitur, in
 quo Iudaeorum pariter ac Tyrionum communis habitatio est.
 Latitudo autem eius a monte Libani usque ad Tiberiadis lacum
 21 extenditur. In medio autem Iudaeae civitas Hierosolyma est, 10
 quasi umbilicus regionis totius. Terra variarum opum dives, fru-
 gibus fertilis, aquis inlustris, opima balsamis. Vnde secundum
 elementorum gratiam existimaverunt Iudaei eam promissam
 patribus terram fluentem mel et lac, cum hic illis Deus resur-
 22 rectionis praerogativam polliceretur. Samaria regio Palaestinae 15
 ab oppido quodam nomen accepit qui vocabatur Samaria,
 civitas quondam regalis in Israel, quae nunc ab Augusti nomine
 Sebastia nuncupatur. Haec regio inter Iudaeam et Galilaeam
 media iacet, incipiens a vico cui nomen est Eleas, deficiens in
 terra Agrabath. Situs eius natura consimili nec ullo differens 20
 23 a Iudaea. Galilaea regio Palaestinae vocata quod gignat can-
 didiores homines quam Palaestina. Haec autem duplex est,
 superior et inferior, sibi tamen conexas, Syriae et Phoeniciae
 adhaerentes. Terra earum opima et ferax et fructibus satis
 24 fecunda. Pentapolis regio in confinio Arabiae et Palaestinae 25
 sita, dicta a quinque civitatibus impiorum quae caelesti igne
 consumptae sunt. Terra amplius ab Hierosolymis olim uber-
 rima, nunc autem deserta atque exusta; nam pro scelere inco-
 larum de caelo descendit ignis, qui regionem illam in cineres
 25 aeternos dissolvit. Cuius umbra quaedam et species in favillis 30

4 a fil. Cham dic. B 5 gentibus] regibus K (non Ovet. extr.) 7 a] c K ad vicum om. K 9 libano C 10 iudae B: iudaea T
 14 melle et lac T: lacte et melle BC resurrectionem K 16 quondam K nomine acc. T 19 nom. eius est (1) 20 ci. et nat. K
 21 gignit K 22 palestinae C 23 superiorum et inferiorum K sibi] sive B: ubi K 24 terras K eorum T 26 dicta] de qua B
 28 scel. impiorum incol. B

et arboribus ipsis etiam adhuc videtur. Nascuntur enim ibi
 poma virentia sub tanta specie maturitatis, ut edendi desiderium
 gignant: si carpas fatiscunt ac resolvuntur in cinerem, fumum-
 que exhalant quasi adhuc ardeant. Nabathea regio a Nabeth 26
 5 filio Ismael nuncupata. Iacet autem inter Iudaeam et Ara-
 biam, et surgens ab Euphrate in mare Rubrum porrigitur, et
 est pars Arabiae. Aegyptus, qui prius Aeria dicebatur, ab 27
 Aegypto Danai fratre postea ibi regnante nomen accepit. Haec
 ab oriente Syriae ac Rubro mari coniuncta, ab occasu Libyam
 10 habet, a septentrione mare Magnum, a meridie vero introrsus
 recedit, pertendens usque ad Aethiopas; regio caeli imbribus
 insueta et pluviarum ignara. Nilus solus eam circumfluens 28
 inrigat, et inundatione sua fecundat; unde et ferax frugibus
 multam partem terrarum frumento alit; ceterorum quoque
 15 negotiorum adeo copiosa ut impleat necessariis mercibus etiam
 orbem terrarum. Finis Aegypti Canopea a Canope Menelai
 gubernatore, sepulto in ea insula quae Libyae principium et
 ostium Nili facit. Seres oppidum orientis, a quo et genus 29
 Sericum et regio nuncupata [est]. Haec ab Scythico Oceano
 20 et mari Caspio ad Oceanum orientalem inflectitur, nobilibus
 frondibus fertilis, e quibus vellera decerpuntur, quae ceterarum
 gentium Seres ad usum vestium vendunt. Bactriae regionis 30
 proprius annis Bactros vocabulum dedit. Partes huius quae
 pone sunt Propanisi iugis ambiuntur, quae adversae sunt Indi
 25 fluvii fontibus terminantur; reliqua includit Ochus fluvius.
 Mittit Bactria fortissimos camelos numquam adterentes pedes.
 Scythia sicut et Gothia a Magog filio Iaphet fertur cognominata. 31

1 enim om. C 2 poma] longa K (non Ovel. extr.) ut ed.] utendi
 T 4 a nabath C 7 dic. postea aegyptus ab Aeg. Dan. fr. po. C
 11 aethiopias C: ethiopiā K 12 ins. pluv. T solus om. T ea
 ci. B 16 fin. Aeg. om. K (non Ovel. extr.) canopia B 17 qui
 codd. 18 genes B: gens CKT 19 est hab. CT: om. BK
 oceno T 20 et om. K ab oceano orientali K inplectitur (im-)
 KC nubilibus B 21 vellere C discerpuntur K ceteris
 gentibus T 22 Bactria K regione C. ante corr.: -ni K 23 bactrus
 CK 24 pone Arv. (ex Solin. 49, 2: pene T: planae BCK pro-
 panis BCT Ovel. extr.: propansis K ambitur T

Cuius terra olim ingens fuit ; nam ab oriente India, a septentrione per paludes Maeotides inter Danubium et Oceanum usque ad Germaniac fines porrigebatur. Postea vero minor effecta, a dextra orientis parte, qua Oceanus Sericus tenditur, usque ad mare Caspium, quod est ad occasum ; dehinc a meridie 5 usque ad Caucasi iugum deducta est, cui subiacet Hyrcania ab occasu habens pariter gentes multas, propter terrarum infecunditatem late vagantes. Ex quibus quaedam agros incolunt, quaedam portentuosae ac truces carnibus humanis et eorum sanguine vivunt. Scythiae plures terrae sunt locupletes, inhabitabiles tamen plures ; nam dum in plerisque locis auro et gemmis affluant, gryphorum inmanitate accessus hominum rarus est. Smaragdis autem optimis haec patria est : cyaneus quoque lapis et crystallus purissimus Scythiae est. Habet et flumina magna Moschorum, Phasiden atque Araxen. Hyrcania dicta a silva 15 Hyrcana, quae Scythiae subiacet, habens ab oriente mare Caspium, a meridie Armeniam, a septentrione Albaniam, ab occasu Iberiam. Est autem silvis aspera, copiosa inmanibus feris, tigris pantherisque et pardis. De qua Vergilius (Aen. 4, 367):

Hyrcanaeque admorunt ubera tigres. 20

34 Albania a colore populi nuncupata, eo quod alba crine nascantur. Haec ab oriente sub mare Caspium surgens, per ora Oceani septentrionalis usque ad Maeotides paludes per deserta et inculta extenditur. Huic terrae canes ingentes sunt, tantaeque feritatis ut tauros premant, leones perimant. Armenia 25 nuncupata ab Armeno Iasonis Thessali comite, qui amisso rege Iasone collecta multitudine eius, quae passim vagabatur, Armeniam cepit, et ex suo nomine nuncupavit. Sita est autem inter

1 indiae (-ie) KC (pro India est 1) : India terminabatur Schwarz 3 us.
 ad Germ. om. T 4 quae T siricus BCT 5 ad meridiem CT
 6 cui] cuius BT 7 habentes BC pariter om. K 8 vacantes K
 10 vivant B¹ 12 affluunt BK gr. in inm. T hominis C
 13 cinaeus B¹ : cineus T 15 oscorum codd. hircanique K
 20 armorum T ub. ti.] tigris ignes B 21 albo CT nascuntur
 K 22 mari caspio K ora om. K 23 septentrionis B
 24 ostenditur B tantae K 25 veritatis T¹ : severitates T²
 26 tessari BK 27 Ias. et coll. K : Iason et coll. B vacabatur K
 28 cep. ex T

Taurum et Caucasum a Cappadocia usque ad Caspium mare protensa, habens a septentrione Ceraunios montes, ex cuius collibus Tigris fluuius nascitur, et in cuius montibus arca post diluuium sedisse perhibetur. Duplex est autem Armenia, superior et inferior, sicut duae Pannoniae. Hiberia regio Asiae est, prope Pontum Armeniae iuncta. In hac herbae tincturae utiles nascuntur. Cappadociam urbs propria nominavit. Haec in capite Syriae sita ab oriente Armeniam tangit, ab occasu Asiam minorem, ab aquilone mare Cimmericum et Themiscyrios campos, quos habuere Amazones; a meridie vero Taurum montem, cui subiacet Cilicia et Isauria usque ad Cilicium sinum, qui spectat contra insulam Cyprum. Terra eius ante alias nutrit equorum. Halys amnis per eam fluit, qui quondam Lydiae regna disiunxit a Persis. Asia minor ab oriente Cappadocia cingitur, ab aliis partibus undique mare circumdatur; nam a septentrione pontum Euxinum habet, ab occasu Propontidem, a meridie Aegyptium mare. Habet provincias Bithyniam, Phrygiam, Galatiam, Lydiam, Cariam, Pamphyliam, Isauriam, Lyciam atque Ciliciam. Prima Asiae minoris Bithynia in Ponti exordio ad partem solis orientis aduersa Thraciae iacet, multis antea nominibus appellata. Nam prius Bebrycia dicta, deinde Mygdonia, mox a Bithyno rege Bithynia nuncupata. Ipsa est et maior Phrygia. Nicomedia urbs in ea est, ubi Hannibal fugiens veneni haustu animam expiravit. Galatia dicta a praeiis Gallorum gentibus, a quibus extitit occupata. Nam Galli in auxilium a rege Bithyniae evocati, regnum cum eo parta victoria dividerunt, sicque deinde Graecis admixti primum Gallograeci, nunc ex antiquo Gallorum nomine Galatae dicuntur; et eorum regio Galatia nuncupatur. Phrygia dicta a Phrygia Eu-

2 extensa K c quibus collibus C: c quibus BK 4 autem om.
 K 6 hanc C¹ 7 urbe K 10 Taurum om. K (non Ovet. extr.)
 11 cilicum sin. B¹CT 12 expectant K 13 Hal.] alius K 17 egi-
 ptum T: aegypti K 19 Prime T asia K 22 a Bith.] ambitino C¹
 23 est mai. T est om. K 24 austi T (non Ovet. extr.) extuavit
 Ovet. extr. 25 a quibus om. T 26 cum om. B¹ parta (c super t
 scripta) K: parta corr. peracta B (non Ovet. extr.) 28 nunc] uno T
 29 Eur.] esopi T

ropis filia. Haec et Dardania a Dardano Iovis filio dicta. De quo Homerus ait (cf. Il. 20, 215):

Quem primum genuit caelesti Iuppiter arce.

Hic enim profectus de Corytho civitate primus venit in Phrygiam. Est autem regio Troadi superiecta ab Aquilonis parte 5 Galatae; a meridiana vicina est Lycaoniae; ab oriente Lydiae adhaeret; ab occidente Hellesponto mari terminatur. Huius regio Troia est, quam ex suo nomine appellavit Tros, Troianorum rex, Ganymedis pater. Duae sunt autem Phrygiae: maior et minor. Maior Phrygia Smyrnam habet, minor vero Ilium. 10

- 42, 43 Lycaonia . . . Cariam Hermus fluvius discernit a Phrygia. Lydia sedes antiqua regnorum, quam Pactoli unda extulit in divitias torrentibus aureis. Haec antea Maconia dicebatur, quae dum pro brevitate duos fratres reges Lydum et Tyrrhenum ferre non posset, hinc ex sorte Tyrrhenus cum ingenti multitudine profectus loca Galliae occupavit, et Tyrrheniam nominavit. Lydia autem a Lydo regis fratre, qui in provincia remanserat, cognominata est. Coniungitur autem ab occidente minori Phrygiae, ab ortu Smyrnam urbem habet, quam Helles fluvius cingit; cuius campos Pactolus et Hermus circumfluunt, arenis aureis 20
- 44 ditissimi. Pamphylia. Isauria ex situ loci perhibetur cognominata, quod undique aperta aurarum flatibus pateat. Metro-
- 45 polim urbem Seleuciam habet. Cilicia a Cilice quodam nomen traxit, quem ortum Phoenice dicunt, antiquioremque Iove fuisse adserunt. Plurima iacet campis, recipiens ab occiduo Lyciam, 25 a meridie mare Issicum, a tergo montis Tauri iuga. Hanc Cydnus amnis intersecat. Matrem urbium habet Tarsum. In ea et Corycus oppidum est, unde crocum plurimum et optimum

3 primum] prius C 4 Corytho] corinto (-tho) *codd.* 6 vic. et
 Lyc. B 10 vero] autem C 11 a Phrygia] africa T 12 Pactoli]
 pacto K 15 hinc *om.* T ex orte (-tac) *corr.* ex sorte CT: exortus K:
 ex arte B 18 minoris BKT 19 Helles] inces C, *vete* 20 pactoli
 K hermulus T circumfluunt C¹ aureus B 21 iovem C¹
 25 ads.] dicunt T Lyc.] libiam K 26 Iss.] siccum B: persicum K
 (non *Ouel. extr.*) 27 cignus *codd.* (etiam *Ouel. extr.*) tarsim BCT
 in ea] eniam K 28 coriscos CK: -cus B (non *Ouel. extr.*) cocrum
 C¹: coccum *ut vid.* T

venit, spiramine fragrantiori et colore plus aureo. Lycia nun- 46
cupata quod ab oriente adiuncta Ciliciae sit. Nam habet ab
ortu Ciliciam, ab occasu et meridie mare, a septentrione Cariam.
Ibi est mons Chimaera, qui nocturnis aestibus ignem exhalat :
5 sicut in Sicilia Aetna et Vesuvius in Campania.

DE EVROPA. Post Asiam ad Europam stilum vertendum. IV
Europa quippe Agenoris regis Libyae filia fuit, quam Iovis ab
Africa raptam Cretam advexit, et partem tertiam orbis ex eius
nomine appellavit. Iste est autem Agenor Libyae filius, ex qua
10 et Libya, id est Africa, fertur cognominata ; unde apparet prius
Libyam accepisse vocabulum, postea Europam. Europa autem 2
in tertiam partem orbis divisa incipit a flumine Tanai, descen-
dens ad occasum per septentrionalem Oceanum usque in fines
Hispaniae ; cuius pars orientalis et meridiana a Ponto con-
15 surgens, tota mari Magno coniungitur, et in insulas Gades
finitur. Prima Europae regio Scythia inferior, quae a Maeoti- 3
dis paludibus incipiens inter Danubium et Oceanum septentrio-
nalem usque ad Germaniam porrigitur ; quae terra generaliter
propter barbaras gentes, quibus inhabitatur, Barbarica dicitur.
20 Huius pars prima Alania est, quae ad Maeotidis paludes per-
tingit ; post hanc Dacia, ubi et Gothia ; deinde Germania, ubi
plurimam partem Suevi incoluerunt. Germania post Scythiam 4
inferiorem a Danubio inter Rhenum fluvium Oceanumque con-
clusa cingitur a septentrione et occasu Oceano, ab ortu vero
25 Danubio, a meridie Rheno flumine dirimitur. Terra dives
virum ac populis numerosis et inmanibus ; unde et propter

1 fragrantior BCT: flagrantior K plus] pulchrior K auro codd.
Libia K 3 Cil.] libiam K occasum meridianum K 4 qui in
noct. K 6 vertendum (bert-) BCKM: vertimus TU Ovet. extr.
7 Agen. filius reg. fil. su. B¹ quem C¹ ioves (-bes) T Ovet. extr.
ab Afr.] abet frica T² 9 iste om. K (non Ovet. extr.) qua Lib. C
10 Lib. . . . prius om. T un. et app. K 12 tertia BKT parte
o. BT: parte mundi K: orbis C 13 ab occasu BCK in] ad K
15 magna C¹ 16 a om. K 17 danaum K (non Ovet. extr.)
19 habitatur T barbarica BCT: -ia K 20 meotides BT: -das
CK 21 inde K (non Ovet. extr.) 23 in renum fluv. Oc. KN 24 et
occasu . . . terra om. KNO (non DF) 26 virium BCDK (non U
Ovet. extr.) unde et . . . dicta est etiam ante dives in KNO

ISIDORI

fecunditatem gignendorum populorum Germania dicta est. Gignit aves Hyrcanias, quarum pinnae nocte perlucet; bisontes quoque feras et uros atque alces parturit. Mittit et gemmas, crystallum et sucinum, callaicum quoque viridem, et ceraunium candidum. Duae sunt autem Germaniae: superior 5
5 iuxta septentrionalem Oceanum, inferior circa Rhenum. Provincias autem quas Danubius a Barbarico ad Mediterraneum mare secludit: prima est Moesia, a messium proventu vocata; unde et eam veteres Cereris horreum nuncupabant. Haec autem ab oriente ostiis Danubii iungitur, ab Euro vero Thraciae, 10
a meridie Macedoniae, ab occasu Histriae copulatur. Post Moesiam autem Pannonia est. Inde Noricus ager frigidus et parcius fructuosus. Post quem Raeticus frugibus ferax, qui
6 excipit Galliam Belgicam. Thraciae Thiras Iaphet filius veniens nomen dedisse perhibetur: alii a saevitia incolarum 15
Thraciam appellatam dixerunt. Huic ab oriente Propontis et urbs Constantinopolis opposita est, a septentrione vero Ister obtenditur, a meridie vero Aegeo mari adhaeret, ab occasu Macedonia illi subiacet. Cuius regionem olim Bessorum populus Massagetae, Sarmatae, Scythae et aliae plurimae na- 20
tiones incoluerunt; ampla est enim, ideoque plurimas continuit gentes. Ebrum fluvium Thracia fundit, qui etiam gentes
7 barbarorum plurimas tangit. Graecia a Graeco rege vocata, qui cunctam eam regionem regno incoluit. Sunt autem provinciae Graeciae septem: quarum prima ab occidente Dalma- 25
tia, inde Epirus, inde Hellas, inde Thessalia, inde Macedonia, inde Achaia, et duae in mari, Creta et Cyclades. Illyricus autem
8 generaliter omnis Graecia. Dalmatia a Delmi maxima eiusdem

2 pro Hercyn. 3 bis. . . part. om. T visontes BC¹ 4 gallaticum K 5 autem om. K 7 danuviis K 10 coniungitur B ab ero v. T: ab austro C¹ traciam K 11 macedonia K 13 partius B: partidus C¹ postquam T reticus *codd.* quia K 14 Traciae et iras K 17 vc. ostium Ist. C 18 vero om. K (non Ovel. *extr.*) adh. et ab occ. T 19 ad cuius C¹ bersorum p. B: dibersorum p. T²: diversi populi C 20 mcsi getae BC: mesii gete T 21 ideo B 23 rege om. B¹ 24 regnum K incoluit. Andromache (ex-cc) de pirro molossium genuit, a quo pars epiros molosia dicta est. Sunt autem C 26 inde (*prim.*) deinde CK elladas (ela-) *codd.* 27 cretae K 28 omne K Gr. est BC: Gr. appellatur K

provinciae civitate traxisse nomen existimatur. Adhaeret autem ab oriente Macedoniae, a septentrione Moesiae, ab occasu Histria terminatur, a meridie vero Adriatico sinu clauditur. Epirus a Pyrrho Achillis filio cognominata. Cuius pars 9
 5 Chaonia, quae antea Molosia dicta est, a Moloso filio Pyrrhi quem de Andromacha habuit. Sed postquam occisus est Pyrrhus Orestis insidiis, Andromacham Helenus suscepit tenuitque regnum privigni qui successerat patri; a quo Molosia dicta est pars Epiri, quam Helenus postea a fratre
 10 Chaone, quem in venatu per ignorantiam dicitur occidisse, Chaoniam nominavit, quasi ad solacium fratris extincti. Hellas 10 dicta a rege Hellene, Deucalionis et Pyrrhae filio, a quo et prius Graeci Hellenes nuncupati sunt. Ipsa est et Attica terra Acte prius dicta. Nam Granus quidam Graeciae indigena fuit, ex
 15 cuius filia Attis nomine Attica terra vocata est. Haec inter Macedoniam et Achaïam media iacet, Arcadiae a septentrionali parte coniuncta. Ipsa est et vera Graecia, ubi fuit Athenae civitas, mater liberalium litterarum et philosophorum nutrix, qua nihil habuit Graecia clarius atque nobilius. In ea est et
 20 Marathonius campus opinione quondam proelii cruentissimus. Helladis autem duae sunt provinciae: Boeotia et Peloponnesus. 11 Boeotia autem dicta hac ex causa. Dum Cadmus Agenoris filius Europam sororem a Iove raptam ex praecepto genitoris quaereret nec reperiret, patris iram formidans confirmato
 25 animo elegit exilium. Nam bovis forte conspectae secutus vestigia amplexus est sedem, ubi illa recubaverat, sicque locum

1 exist.] peribetur *T* adhaeret . . . clauditur *om. T (non U)*
 2 ab occidente *B* Moc.] asiae *B* 3 austria *BK* concluditur *B*
scq. in U Illiria regio iuxta adriaticum mare in qua dardani sedes habent.
 Ipsa est et dardania a dardano rege cognominata, homines ex troiana
 prosapie in mores barbaros effrata 5 aonia *K*: colonia *T* ante *C*
 8 et tenuit quae reg. *K* quo *om. K* 10 aone *K* 11 aoniam *K*
 Elladas *codd.* 12 ellana (-no *C*) *codd.* pyrrhi *K* Deuc. . .
 Graeci *om. B* 13 ellanes *T*: ellenius *K* atte *KC* 14 Cranaus
Hieron. chron. 15 est *om. K* 16 arcadia (-ch-) *KT* 17 est
 vera *T* athena *C*: -nas *BKT* 19 qua] quia *BT* 21 Elladas
codd. 23 fil.] fluvius *B* sor. adiuberattam *K* 25 conspecta *K*
 26 sedem] sed est *B*

de nomine bovis Boeotiam nominavit ; ubi et Thebas urbem
 construxit, in qua olim civilia bella detonuerunt, et ubi nati
 sunt Apollo et Hercules maior ille Thebanus. Eadem est
 Aonia vocata, a fonte quodam Apollini et Musis consecrato,
 qui in eadem Boeotia est. Peloponnensis secunda pars Hella- 5
 12 dis a Pelope regnata atque vocata. Thessalia a Thessalo rege
 cognominata, quae ad meridianam plagam Macedoniae con-
 iuncta est, cuius a tergo Pieria est. Multa in Thessalia flumina
 [et civitates] et oppida, inter quae praecipue Thessalonica : ibi
 est et mons Parnasus quondam Apollini consecratus. Thessalia 10
 patria Achillis et origo Lapitharum fuit, de quibus fertur quod
 hi primo equos frenis domuerunt, unde et Centauri dicti sunt.
 In Thessalia primum solidi aurei facti sunt, domandorum quo-
 13 que equorum usus primum repertus est. Macedoniae in exordio
 ab Emathio rege Emathiae nomen erat, sed Macedo Deucalio- 15
 nis maternus nepos, postquam ibi accepit principatum, mutavit
 vocabulum Macedoniamque a suo nomine dixit. Est autem
 confinis ab oriente Aegeo mari, a meridie Aethiopiae, ab occasu
 Dalmatiae, a septentrione Moesiae ; patria Alexandri Magni,
 et regio aureis venis argentique opima. Lapidem quem paea- 20
 nitem vocant ista gignit. Mons Olympus in ea est, qui excel-
 lenti vertice tantus adtollitur ut in cacumine eius nec nubes nec
 14 venti sentiantur. Aethiopia ab Aethaeo rege et urbs et provincia
 appellata. Haec pene insula est ; nam absque septentrionali
 parte, qua Macedoniae iungitur, undique septa est mari. Ab 25
 oriente enim habet Myrteum mare, ab Euro Creticum, a meri-
 die Ionium, ab Africo et occasu Cassiopyas insulas, a sola

1 ub *K* 2 constr. qua *K* in qua . . . Thebanus *om. T* (*cf. ad § 12*)
 4 quodam *B¹* 5 eadem] eam *K* Pel. vero *C* 6 regenerata *BK* :
 rege regnata *C* 7 a meridiana plaga *T* 8 Pieria] paria *K* 9 et
 civ. *hab. BC* : *om. KT* quas *BCT* praecipua *K* post *Thess.*
add. (ex § 11) et thebas ubi olim . . . Thebanus *T* 10 est mons *K*
 11 athellis *corr. st- K* 12 primum *K* 13 quoque *om. K* (*non Ouel.*
extr.) 14 us. ibi *T* : usu *K* 14 Macedoniae *BCK* 15 aemathia nom.
K : emacio nom. *B* 19 Moc.] asiae *B¹* patriae *C¹* : patri *T*
 20 optima (opt-) *TBC* (*aut recte*!) peanitem *B* : peaniten *C* : pean-
 tem *K* : paniten (-em ?) *T* 22 ut cac. *B¹* 23 ab acerge ur. *T* urbe
B¹ 24 abs *K* 25 qua] quae *B* 26 crecum *B* : greco *K*

septentrionali parte Macedoniae vel Atticae terrae adiungitur. Huius caput est urbs Corinthus Graeciae decus. Inachus est Achaiae fluvius. Arcadia vero sinus Achaiae est, ut platani 15 folium inter Ionium et Aegeum mare exposita, quam Arcas, Iovis et Callisto filius, Pelasgis in dicionem redactis, ex suo nomine Arcadium nuncupavit. Ipsa est et Sicyonia, a Sicyone rege, a quo et regnum Sicyoniorum est dictum. Habet autem Arcadia fluvium magnum Erimanthum; asbeston quoque lapidem, qui semel accensus numquam extinguitur: candidissimae etiam merulae ibi 10 nascuntur. Lacedaemonia... Pannonia ab Alpibus Appennin- 16 nis est nuncupata, quibus ab Italia secernitur, regio viro fortis et solo laeta, duobus satis acribus fluviis, Dravo Savoque, vallata. Coniungitur autem cum Norico et Raetia; habentes ab oriente Moesiam, ab Euro Istriam; ab Africo vero Alpes Appenninos 15 habent, ab occasu Galliam Belgicam, a septentrione Danubii fontem, vel limitem qui Germaniam Galliamque secernit. Istriam Ister amnis vocavit, qui eius terram influit. Ipse est 17 Danubius. Habet autem Istria a septentrione Pannoniam. Italia olim a Graecis populis occupata Magna Graecia appellata 18 est, deinde a regis nomine Saturnia; mox et Latium dicta eo quod idem Saturnus a Iove sedibus suis pulsus ibi latuerit; postremo ab Italo Sicularum rege ibi regnante Italia nuncupata est. Cuius situs longitudine amplius quam latitudine a 20 Circio in Eurum extenditur, a meridie Tyrrheno mare, ab Aquilone Adriatico clauditur, ab occiduo Alpium iugis finitur, 25 terra omnibus in rebus pulcherrima, soli fertilitate, pabuli ubertate gratissima. Habet lacus Benacum, Avernum atque 19

1 iungitur <i>T</i>	3 A. v. s. achaia est <i>C</i> : Archadias in acha est <i>K</i>
(non <i>Ovet. extr.</i>)	platani <i>ex</i> platon <i>T</i>
(-ll-, -te) <i>BKT</i>	4 iononium <i>T</i>
(non <i>Ovet. extr.</i>)	5 calistae
	pelasgis <i>T</i>
	7 siciniorum <i>BCT</i>
	autem <i>om. K</i>
	8 abeston <i>codd.</i>
	9 candidissimi <i>K</i>
	meruli <i>BK</i>
10 alpius appinnis <i>T</i>	11 nuncupata <i>om. T</i>
12 fluvius <i>C</i> ¹	virum <i>K</i> : vero <i>BC</i>
15 Belg. Gall. <i>C</i>	13 habens <i>K</i>
	14 Moc.] isiam <i>B</i>
	17 Istriam . . . habet autem <i>om. T</i> ¹
	Ister] iste
	est et Danu. <i>K</i>
	18 istriam <i>T</i>
	pannonia <i>K</i>
19 Gr. appellata <i>BCT Ovet. extr.</i> : Gr. nuncupata <i>KN</i>	23 situs est
long. <i>C</i>	25 calpium <i>T</i>
et r. <i>K</i>	fin. iug. <i>B</i>
	26 hominibus in r. <i>B</i> : hom.

ISIDORI

Lucrinum; fluuios Eridanum et Tiberim; et tepentes fontibus Baias. Gignit gemmas syrtitem, lyncurium et corallium; boam quoque serpentem, lyncem feram et Diomedias aves. Italia autem et Hispania idcirco Hesperiae dictae quod Graeci Hespero stella navigent et in Italia et in Hispania. 5 Quae hac ratione discernuntur; aut enim Hesperiam solam dicis et significas Italiam, aut addis ultimam et significas Hispaniam, quia in occidentis est sine. Tuscia pars Italiae; Umbria vero pars Tusciae. Tuscia autem a frequentia sacro- 20 rum et turis vocata, ἀπὸ τοῦ θυάζειν. Umbria vero, historiae 10 narrant, eo quod tempore aquosae cladis imbribus superfuerit, et ob hoc Ὀμβρία Graece cognominata. Est enim in iugis Appennini montis sita, in parte Italiae iuxta meridiem. 22 Etruria pars Italiae dicta quod eius fines tendebantur usque ad ripam Tiberis, quasi ἑτερούρια. Nam ἕτερον significat 15 alterum, ὄρος finis vocatur. Romae enim fines antea unam tantum Tiberis ripam tenebant. Alii Etruriam dictam ab Etrusco principe putant. Item et Tyrrhenia a Tyrrheno Lydi fratre, qui ex sorte cum populi parte de Maconia venit ad Italiam. Haec est et Tuscia; sed Tusciam dicere non debemus; 20 quia nusquam legimus. Tuscia autem a frequentia sacrificii et turis dicta, ἀπὸ τοῦ θύσαι. Illic et aruspicinam dicunt esse 23 repertam. Apulia [ubi Brundisium, quam Aetoli secuti Dio- 24 medem ducem condiderunt]. Campania [habet terras hieme

1 fonties *K*¹ 2 ligurium *BCT* 5 Hesp.] vespero *BKT fort. recte*
6 qu. duae hac *C* 7 Ital. . . . significas *om. KOP (non N)*
addis] atis *T*¹ (satis *T*²) *U*: adis *N*¹ quae . . . Hispaniam *om. Ouet. extr.*
Hisp.] italiam *N* 8 quia] quae *K*: que *N* in *om. B*
10 θυάζειν] τισίην (*cf similia*) *codd. (etiam Ouet. extr.)*
Umbriam *dell.* vero] autem *C* historia *B* 11 superfuerunt *C*
12 et *om. T* Ὀμβ.] umbria *CK*: imbria *B*: umbriam *T* cogn.
est *C*: cognominatam *T* 13 sita *om. K* iux. mer. *om. B* 14 Etr.
p. It. *om. B* It. *om. C*¹ 15 ἑτερούρια *Serv. ad Aen. 11, 598: αἰτερο-*
σποροι (*sim.*) *codd.* ἕτερον] αἰτερο (*sim.*) *codd.* 16 una t. *Ti.* ripa
tenebat *C* 17 dictam *om. B* 18 idem *BKT* lidii *BCT*: libii *K*
19 exorte *T* populo *C*¹ 20 est Tusc. *T* 21 numquam *K* sacri-
ficia *B* tur. et sacr. *K* 22 dic. est *CT*¹ ut *vid.* θύσαι] θύσαι (*ουσαι, ευσαι*) *codd.*
23 ubi . . . cond. *hab. TU*: *om. BCDFKNO Ouet. extr.*
24 Camp. *om. C* habet . . . blandus *hab. TU Ouet. extr.*: *om. BDFKNOP*:
in *C* post vero (§ 26) terra hieme atque aestate vernat sol . . . blandus
habet *om. Ouet. extr.*

anni atque aestate vernantes. Sol ibi mitis, grata temperies, aer purus et blandus]. Gallia a candore populi nuncupata est ; 25 γάλα enim Graece lac dicitur. Montes enim et rigor caeli ab ea parte solis ardorem excludunt, quo fit ut candor corporum non coloretur. Hanc ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occasu Oceanus includit, a meridie praerupta Pyrenaei, a septentrione Rheni fluenta atque Germania ; cuius initium Belgica, finis Aquitania est ; regio gleba uberi ac pabulosa et ad usum animantium apta, fluminibus quoque et fontibus rigua, perfusa 10 duobus magnis Rheno et Rhodano fluviis. Belgis autem civitas est Galliae, a quo Belgica provincia dicta [est]. Cisalpina, quia citra Alpes. Transalpina, id est trans Alpes, contra septentrionem. Raetia vero, quod sit iuxta Rhenum. Aquitania autem ab obliquis aquis Ligeris fluminis appellata, qui ex 15 plurima parte terminus eius est, eamque pene in orbem cingit. Hispania prius ab Ibero amne Iberia nuncupata, postea ab Hispalo Hispania cognominata est. Ipsa est et vera Hesperia, ab Hespero stella occidentali dicta. Sitae autem inter Africam et Galliam, a septentrione Pyrenaeis montibus clausa, a reliquis 20 partibus undique mare conclusa, salubritate caeli aequalis, omnium frugum generibus secunda, gemmarum metallorumque copiis ditissima. Interfluunt eam flumina magna : Baetis, Minus, Iberus et Tagus aurum trahens, ut Pactolus. Habet provincias sex : Tarraconensem, Cartaginensem, Lusitaniam, 25 Galliciam, Baeticam, et trans freta in regione Africae Tingitaniam. Duae sunt autem Hispaniae : Citerior, quae in septentrionis plagam a Pyrenaeo usque ad Cartaginem porrigitur ; Vltior, quae in meridiem a Celtiberis usque ad Gaditanum

1 anni om. U Ovet. extr.	3 enim om. T	8 aquitaniae est K
pab. est ad C	9 inrigua K	10 fluvius K
cum K	est hab. CT: om. BK	11 a qua CK belgi-
qua B	citra] circa codd.	12 qu. ci. Alp. Trans. om. T
BK	16 ab hispano C	14 ligeri BCT
17 ab hispano C	18 ab Hespero Serv. ad Aen. 1, 530: a ves-	15 orbe
19 pirinci T	cl. rel. C	21 gen. opulenta ac fec. T
22 magna om. K	betis BCT: betes K	23 hiberus K: iberis BCT
24 tarraconensem codd.	cartaginensem K	25 galitiam C ¹
26 duo C ¹	tingitaniam B	27 car-
thaginiem CK		

ISIDORI

fretum extenditur. Citerior autem et Vltior dicta quasi citra et ultra ; sed citra quasi circa terras, et ultra vel quod ultima vel quod non sit post hanc ulla, hoc est alia, terra.

- V DE LIBYA. Libya dicta quod inde Libs flat, hoc est Africanus. Alii aiunt Epaphum Iovis filium, qui Memphin in 5 Aegypto condidit, ex Cassiopa uxore procreasse filiam Libyam, quae postea in Africa regnum possedit. Cuius ex nomine terra 2 Libya est appellata. Africam autem nominatam quidam inde existimant, quasi apricam, quod sit aperta caelo vel soli et sine horrore frigoris. Alii dicunt Africam appellari ab uno ex posteris 10 Abrahæ de Cethura, qui vocatus est Afer, de quo supra (9, 2, 115) 3 meminimus. Incipit autem a finibus Aegypti pergens iuxta meridiem per Aethiopiam usque Athlantem montem. A septentrionali vero parte Mediterraneo mari coniuncta clauditur, et in Gaditano freto finitur, habens provincias Libyam Cyrenensem, Pentapolim, 15 Tripolim, Byzacium, Carthaginem, Numidiam, Mauretanium Sitifensem, Mauretanium Tingitanam, et circa solis ardorem 4 Aethiopiam. Libya Cyrenensis in parte Africae prima est, a Cyrene urbe metropoli, quae est in eius finibus, nuncupata. Huic ab oriente Aegyptus est, ab occasu Syrtes maiores et 20 Trogodytae, a septentrione mare Libycum, a meridie Aethiopia et barbarorum variae nationes et solitudines inaccessibiles, quae 5 etiam basiliscos serpentes creant. Pentapolis Graeca lingua a quinque urbibus nuncupata: id est Berenice, Ceutria, Apollonia, Ptolomais, Cyrene ; ex quibus Ptolomais et Berenice a regibus 25 nominatae sunt. Est autem Pentapolis Libyae Cyrenensi ad 6 iuncta, et [in] eius finibus deputata. Tripolitanam quoque provinciam Graeci lingua sua signant de numero trium ma-

1 et ulterior *om. T* quasi] quia *K* 2 et (*alt.*) *om. K* vel quia *B*
 3 vel quia *B* nulla *K* 5 epavum *KT*: apavum *B* 6 cassiota (*casi-*
B) *codd.* fil. nomine Lib. *K* 7 quem *C¹* 8 inde *om. K* 9 quod]
 quo *T* 14 vero *om. B¹* 16 bizacium *BT*: bizaucium *C*: bezazium *K*
 Maur. Sit. *om. T* 17 tingitaniam *codd.* et *om. K* 18 partes
BK 19 qui *T* 20 hinc *B*: *om. K* occasu] occidente *T*
 21 trogodytae (-te) *BCT*: trochoditae *K* septentrionali *C* 23 basi-
 cos *C¹* 24 nunc. est id est *B* berice et entrica *C¹*: Ber. et
 Teuchira *Arav.* 25 ptolemagis *T* Cyrene *om. BT* ptolemagis
T: pthomais *C* regionibus *K* 27 in hab. *CT*: *om. B¹K*

gnarum urbium : Oeae, Sabratae, Leptis magnae. Haec habet
 ab oriente Syrtes maiores et Trogodytas, a septentrione mare
 Adriaticum, ab occasu Byzacium, a meridie Gaetulos et Gara-
 mantas usque ad Oceanum Aethiopicum pertendentes. Byza- 7
 5 cena regio ex duobus nobilissimis oppidis nomen sortita est, ex
 quibus una Hadrumetum vocatur. Haec sub Tripoli est, patens
 passuum ducenta vel amplius milia, secunda oleis, et glebis ita
 praepinguis ut iacta ibi semina incremento pene centesimae frugis
 renascantur. Zeugis, ubi Carthago magna. Ipsa est et vera 8
 10 Africa inter Byzacium et Numidiam sita, a septentrione mari
 Siculo iuncta, et a meridie usque ad Gaetulorum regionem por-
 recta; cuius proxima quaeque frugifera sunt, ulteriora autem
 bestiis et serpentibus plena, atque onagris magnis in deserto
 vagantibus. Gaetulia autem Africae pars mediterranea est.
 15 Numidia ab incolis passim vagantibus sic vocata, quod nullam 9
 certam haberent sedem. Nam lingua eorum incertae sedes et
 vagae 'numidia' dicuntur. Incipit autem a flumine Amsiga, in
 Zeugitanum limitem definit, habens ab ortu Syrtes minores, a
 septentrione mare quod intendit Sardiniam, ab occasu Maure-
 20 taniam Sitifensem, a meridie Aethiopum gentes: regio campis
 praepinguis. Vbi autem silvestris est, feras educat; ubi iugis
 ardua, equos et onagros procreat; eximio etiam marmore prae-
 dicatur, quod Numidicum dicitur. Habet autem urbes prae-
 cipuas: Hipponem, Regium et Rusicadam. Mauretania vocata 10
 25 a colore populorum; Graeci enim nigrum *μαύρον* vocant. Sicut
 enim Gallia a candore populi, ita Mauretania a nigrore nomen

1 oea sabrete B: oesa brete K: cetabrece T: oecas brete atabracc C
 magna BC: om. K 2 orientes T trogoditas BCT: trochoditas K
 3 bizacium B¹: bezacium K: bizacium T: bizantium C 4 Bizacena
codl. 6 unum K adrometus BKT: adrometus C patens) late
 K 7 milium amp. K 8 pinguis KM ita pr. ita ut iac. sem. C
 incrementa B¹CMTU fort. recte pena T: pane U centesimi
 BK.MTU 9 nascantur K: nascuntur M Zeugis BK: Zeucis T
 10 bizacium BT: bezacium K: bizantium C 12 proximas K
 quoque BKN: q̄q̄ Ovet. extr. frugifere B¹ ulterior BKT
 14 vacantibus K 15 vacantibus K quia B 16 haberem K
 linguae K 17 numidiae BCK amisiga C: amsica K 18 finit
 K: desinit B habet T 21 iugi K 22 exim autem B¹
 24 ippone BC: ipone T: oponi K susicadam BK vocatur C
 26 populi] corporis K

ISIDORI

sortita est. Cuius prima provincia Mauretania Sitifensis est, quae Sitifi habuit oppidum; a quo et vocabulum traxisse regio
11 perhibetur. Mauretania vero Caesariensis: coloniae Caesareae civitas fuit, et nomen provinciae ex ea datum. Vtraeque igitur provinciae sibi coniunctae ab oriente Numidiam habent, a se-
 5 ptentrione mare Magnum, ab occasu flumen Malvam, a meridie montem Astrixin, qui discernit inter secundam terram et harenas
12 iacentes usque ad Oceanum. Mauretania Tingitania a Tingi metropolitana huius provinciae civitate vocata est. Haec ultima
 Africae exurgit a montibus septem, habens ab oriente flumen
 10 Malvam, a septentrione fretum Gaditanum, ab occiduo Oceanum Atlanticum, a meridie Gaulalum gentes usque ad Oceanum Hesperium pererrantes: regio gignens feras, simias, dracones et struthiones. Olim etiam et elephantis plena fuit, quos sola nunc
13 India parturit. Garamantis regionis caput Garama oppidum **15** fuit. Est autem inter Cyrenensem et Aethiopiam, ubi est fons
14 qui friget calore diei et calet frigore noctis. Aethiopia dicta a colore populorum, quos solis vicinitas torret. Denique vim sideris prodit hominum color; est enim ibi iugis aestus; nam quidquid eius est, sub meridiano cardine est. Circa occiduum
 20 autem montuosa est, arenosa in medio, ad orientalem vero plagam deserta: cuius situs ab occiduo Athlantis montis ad orientem usque in Aegypti fines porrigitur, a meridie Oceano, a septentrione Nilo flumine clauditur; plurimas habens gentes,
15 diverso vultu et monstruosa specie horribiles. Ferarum quoque **25** et serpentium referta est multitudine. Illic quippe rhinoceros bestia et camelopardus, basiliscus, dracones ingentes, ex quorum cerebro gemmae extrahuntur. Iacynthus quoque et chrysoprasus

1 pr. provincia C¹ 2 sitibi hab. C¹ et om. K 3 caesariae BK
 4 ex] pro K utraeque] ut reliquae (-qua?) B: reliqua K 5 ab or.
 om. B¹ 6 malbam T 7 astrixium C secundas terras K 8 tingin T
 9 ultima ex ultime T 10 exurgit T¹ or.] occidente K 11 mal-
 bam T occiduo om. T 13 gignans T 14 etiam cl. C ele-
 phantes (elef-) B¹K quo so. K 15 gamara B¹: garam T 16 et
 om. K 17 fringet C¹: riget T 18 vicinas B¹ 19 hom.] omnium
 T autem ibi C: ibi en. B 20 occid.] oceanum C 22 ab oriente
 K 23 us. ad K 26 illic] ibi C rinocerotha (ricerotha K) codd.
 28 cerebro B¹ iacynthus K: iacynthus T: iacintus C: yacinctus B
 crisoprasius BK: crisobtasius T

ibi reperiuntur ; cinnamomum ibi colligitur. Duae sunt autem 16
 Aethiopiae : una circa ortum solis, altera circa occasum in
 Mauretania. Extra tres autem partes orbis quarta pars trans 17
 Oceanum interior est in meridie, quae solis ardore incognita
 5 nobis est ; in cuius finibus Antipodes fabulose inhabitare pro-
 duntur. Proxima autem Hispaniae Mauretania est, deinde
 Numidia, inde regio Carthaginensis, post quae Gaetuliam ac-
 cipimus, post eam Aethiopiani, inde loca exusta solis ardoribus.
 Sciendum sane quod quaedam provinciae primum de nomine 18
 10 auctoris appellatae sunt ; postea a provincia gentis nomen est
 factum. Nam ab Italo Italia, et rursus ab Italia Italus ; et sic
 utimur ipsa nomina gentis, quomodo fuit ipsud nomen auctoris,
 unde derivatum est nomen provinciae. Ex quo accidit ex uno
 nomine nominari et civitatem et regionem et gentem. Provinciae 19
 15 autem ex causa vocabulum acceperunt. Principatus namque
 gentium, qui ad reges alios pertinebat, cum in ius suum Romani
 vincendo redigerent, procul positas regiones provincias appel-
 laverunt. Patria autem vocata quod communis sit omnium, qui
 in ea nati sunt. Terra autem significari, ut praediximus (13, 3, 1), 20
 20 elementum : terras vero singulas partes, ut Africa, Italia. Eadem
 et loca ; nam loca et terrae spatia in orbe terrarum multas in se
 continent provincias, sicut in corpore locus est pars una, multa
 in se continens membra ; sicut et domus, multa in se habens
 cubicula : sic terrae et loca dicuntur terrarum spatia, quorum
 25 partes sunt provinciae ; sicut in Asia Phrygia, in Gallia Raetia,
 in Hispania Baetica. Nam Asia locus est, provincia Asiae 21
 Phrygia, Troia regio Phrygiae, Ilium civitas Troiae. Item re-
 giones partes sunt provinciarum, quas vulgus conventus vocat,

4 interiorcm in B	nob. incog. K	5 antipodas <i>coll.</i>
vel fabulosae	fabosae ant. habitare dicuntur K	6 proximo CK
spania T	8 post eam] postea C	10 app. sunt <i>om.</i> K
(<i>vid. infr.</i>)	11 Italus] italis B ¹ : itali K	12 ipso nomine K
13 inde B	un. der. est] appellatae sunt K	14 homine BC : <i>om.</i> K
17 regiones] nationes K	18 quia B	commune K
CT	21 in se <i>om.</i> K	22 continet C
continent T	24 terra et l. C : terras et l. K : l. et terra B	23 con-
25 in europa gallia in italia recta C ¹	Rae.] gretia B	quarum K
BCT : boetia ex retia K	28 vocant K	26 betica

ISIDORI

sicut in Phrygia Troia; sicut in Gallicia Cantabria, Asturia.

A rectoribus autem regio nuncupata est, cuius partes territoria
22 sunt. Territorium autem vocatum quasi tauritorium, tritum
 bubus et aratro. Antiqui enim sulco ducto et possessionum et
 territoriorum limites designabant.

5

VI DE INSVLIS. Insulae dictae quod in salo sint, id est in mari.

Ex his quoque notissimae et maximae, quas plurimi veterum
2 sollerti studio indagaverunt, notandae sunt. Britannia Oceani
 insula interfuso mari toto orbe divisa, a vocabulo suae gentis
 cognominata. Haec adversa Galliarum parte ad prospectum **10**
 Hispaniae sita est; circuitus eius quadragies octies septuaginta
 quinque milia; multa et magna flumina in ea, fontes calidi,
 metallorum larga et varia copia: gagates lapis ibi plurimus et
3 margaritae. Tanatos insula Oceani freto Gallico, a Britannia
 aestuario tenui separata, frumentariis campis et gleba uberi. **15**
 Dicta autem Tanatos a morte serpentum, quos dum ipsa nesciat,
 asportata inde terra quoquo gentium vecta sit, angues ilico peri-
4 mit. Thyle ultima insula Oceani inter septentrionalem et occi-
 dentalem plagam ultra Britanniam, a sole nomen habens, quia
 in ea aestivum solstitium sol facit, et nullus ultra eam dies est. **20**
5 Vnde et pigrum et concretum est eius mare. Orcades insulae
 Oceani intra Britanniam positae numero triginta tres, quarum
6 viginti desertae sunt, tredecim coluntur. Scotia idem et Hi-
 berna proxima Britanniae insula, spatio terrarum angustior,
 sed situ secundior. Haec ab Africo in Boream porrigitur. **25**
 Cuius partes priores Iberiam et Cantabricum Oceanum in-

1 Gall.] gallia B: ispania KN arturia B: om. KN 4 ducto
 om. T 5 territorium BK signabant K 6 sala B¹ 8 indi-
 caverunt BK Britannia C: In brittania M 9 div.] diffusa M
 13 plurimos B¹; plurimum K 14 Tanathos KMT: Tanatus C fretu
 CT: adspiratur fr. Schwarz (ex Solin. 22, 8) britania T: britannia C
 15 est varia BK: est mari C tenuis BKT 16 tanathos TM:
 anathos K 17 quoque BTC: quo K v. est (delet.) sit K peri-
 met K 18 Tile B: Tyle C: Thile KMT inter] in BK et om.
 K plag. et occ. T¹ 19 britanniam C 21 Arcades TU
 23 Scottia BKMN: Ischotia T idem BCT: eadem KM ibernia
 BT: hibernica M 24 britanniae C insule T 26 iberniam T
 extendunt KN

tendunt, unde et Hibernia dicta : Scotia autem, quod ab Scoto-
 rum gentibus colitur, appellata. Illic nulla anguis, avis rara,
 apis nulla, adeo ut advectos inde pulveres seu lapillos si quis
 alibi sparserit inter alvaria, examina favos deserant. Gadis in-
 5 sula in fine Baeticae provinciae sita, quae dirimit Europam ab
 Africa, in qua Herculis columnae visuntur, et unde Tyrrheni
 maris faucibus Oceani aestus inmittitur. Est autem a continenti
 terra centum viginti passibus divisa, quam Tyrii a Rubro pro-
 fecti mare occupantes [in] lingua sua Gadir, id est septam, nomi-
 10 naverunt, pro eo quod circumsepta sit mari. Nascitur in ea
 arbor similis palmae, cuius gummi infectum vitrum ceraunium
 gemmam reddit. Fortunatarum insulae vocabulo suo signifi- 8
 cant omnia ferre bona, quasi felices et beatae fructuum ubertate.
 Sua enim aptae naturae pretiosarum poma silvarum parturiunt ;
 15 fortuitis vitibus iuga collium vestiuntur ; ad herbarum vicem
 messis et holus vulgo est. Vnde gentiliū error et saecularium
 carmina poetarum propter soli fecunditatem easdem esse Para-
 disum putaverunt. Sitae sunt autem in Oceano contra laevam
 Mauretaniae, occiduo proximae, et inter se interiecto mari dis-
 20 cretae. Gorgades insulae Oceani obversae promontorio, quod 9
 vocatur Hesperu Ceras, quas incoluerunt Gorgones feminae
 aliti pernecitate, hirsuto et aspero corpore ; et ex his insulae
 cognominatae. Distant autem a continenti terra bidui naviga-
 tione. Hesperidum insulae vocatae a civitate Hesperide, quae 10
 25 fuit in fines Mauretaniae. Sunt enim ultra Gorgadas sitae sub
 Athlanteum litus in intimos maris sinus ; in quarum hortis

1 ibernia BT scotia BKM (non N) : iscotia U scottorum
 BKNT : scothorum M 2 gentilibus M nullus KNOP (non DF)
 3 apis . . . deserant om. KNOP (non DF) advectus D : avectos T
 4 desiderant C¹ (non D) Gades K : Gaddis T 5 beticae (-ce)
 codd. 6 usentur K terreni B¹ 7 mare K inmittuntur C
 au. continentibus terram BK 8 profecto T 9 in hab. BK : om. C¹T
 gadis BCT : gadus K id est] idem C¹ septem TB¹ : sepem Arrv.
 (ex Solin. 23, 12) 10 pro om. K 11 comis K 12 suo om. B
 13 fere C 14 saupte en. nat. Arrv. 15 ad] et C¹ herbae B
 16 err. secarium K 17 solis K 19 occiduae C prox. int. se
 iniecto K 20 Gorgodes BCK 21 hesperacerus T : esperacervus
 C¹ : speracerus B : speraceros K 25 sinibus CK gorgades K :
 gorgodas T : gargades B¹ : gorgodes C 26 athlante monte li. K
 li. int. T ortu K : ostis B¹

ISIDORI

fingunt fabulae draconem pervigilem aurea mala servantem. Fertur enim ibi e mari aestuarium adeo sinuosis lateribus tor-
 11 tuosum ut visentibus procul lapsus angueos imitetur. Chryse
 et Argyre insulae in Indico Oceano sitae, adeo secundae copia
 metallorum ut plerique eas auream superficiem et argenteam 5
 12 habere prodiderint; unde et vocabula sortitae sunt. Tapro-
 bane insula Indiae subiaccens ad Eurum, ex qua Oceanus Indi-
 cus incipit, patens in longitudine octingentis septuaginta quin-
 que milibus passuum, in latitudine sescenta viginti quinque
 milia stadiorum. Scinditur anni interfluo; tota margaritis re- 10
 pleta et gemmis: pars eius bestiis et elephantis repleta est,
 partem vero homines tenent. In hac insula dicunt in uno anno
 duas esse aestates et duas hiemes, et bis floribus vernare locum.
 13 Tiles insula Indiae, virens omni tempore folia. Hucusque
 14 Oceani insulae. Item insulae quae Hellesponto usque ad Gades 15
 in mare Magno sunt constitutae. Cypros insula a civitate
 Cypro, quae in ea est, nomen accepit; ipsa est et Paphos Veneri
 consecrata in Carpathio mari, vicina Austro, famosa quondam
 divitiis, et maxime aeris. Ibi enim prima huius metalli inventio
 15 et utilitas fuit. Creta Graeciae pars est iungens contra Pello- 20
 ponnensem. Haec primum a temperie caeli Macaronnesos ap-
 pellata est; deinde Creta dicta a Crete quodam indigena, quem
 aiunt unum Curetum fuisse, a quibus Iuppiter ibi absconditus
 est et enutritus. Est autem insula Graeciae inter ortum et oc-
 casum longissimo tractu porrecta, a septentrione Graeciae aesti- 25
 bus, ab Austro Aegyptiis undis perfusa. Fuit autem quondam
 16 centum urbibus nobilis; unde et Hecatompolis dicta est. Prima

1 auream alam K 2 e] hic K (pro in corr. e!) 3 anguis K
 Crisae BK: Crissae C: Crise T 4 argirac BCK: argire T indie
 T 6 prodiderint T: crediderint K Thaprobane T: Taprobanae
 C: Taporbana B: Tabrobana K 7 insule T ex] in K: a C
 quo BCK 8 sept. qu.] xxv C 13 loco T 14 Vtilis codd.
 insulae] insula B¹: inle T¹ 15 qu. ab Hell. T gadis B 17 pafon
 codd. veneris T 18 carpatio codd. 20 Cr. Gr. insula B: Cr.
 insula Gr. C iungens Arrv.: vix iacens 21 macaronneson (vel sim.)
 codd. et fort. Isid. 22 crete] rege C quondam T 23 curetarum
 (cre- B) codd. 24 nutritus BC Gr.] regie T¹ inter] ad K
 25 porrigenda K

etiam remis et sagittis claruit, prima litteris iura finxit, equestres
 turmas prima docuit ; studium musicum ab Idacis dactylis in
 ea coeptum. Capris copiosa, cervos eget ; lupos et vulpes alia-
 que ferarum noxia nusquam gignit ; serpens nulla ibi, nulla
 5 noctua, et si inveniatur, statim emoritur. Larga est autem viti-
 bus et arboribus : dycannos herba in Creta nascitur et alimos,
 quae admorsa diurnam famem prohibet. Phalangos autem
 venenatos gignit et lapidem qui Idaeus dactylus dicitur. Aby- 17
 dos insula in Europa super Hellespontum posita, angusto et
 10 periculoso mari separata, et Ἄβδος Graece dicta quod sit in-
 troitus Hellesponti maris, in quo Xerxes pontem ex navibus
 fecit, et in Graeciam transiit. Coos insula adiacens provinciae 18
 Atticae, in qua Hippocrates medicus natus est ; quae, ut Varro
 testis est, arte lanificii prima in ornamento feminarum inclaruit.
 15 Cyclades insulae antiquitus Graeciae fuerunt, quas inde Cy- 19
 clades autumant dictas quod, licet spatiis longioribus a Delo
 proiectae, in orbem tamen circa Delum sitae sint ; nam orbem
 κύκλον Graeci loquuntur. Quidam vero non quod in orbem
 digestae, sed propter scopulos qui circa eadem sunt, dictas putant
 20 Cyclades. Haec in Hellesponto inter Aegeum et Maleum mare 20
 constitutae circumdantur etiam pelago Myrtoo. Sunt autem
 numero quinquaginta tres, tenentes a septentrione in meridiem
 milia quingenta, ab oriente in occasum milia ducenta. Metro-
 polis earum Rhodos. Delos insula in medio Cycladum sita. 21
 25 Et dicta Delos fertur, quod post diluuium, quod Ogygi tempori-
 bus notatur, cum orbem multis mensibus continua nox inum-
 brasset, ante omnes terras radiis solis inluminata est ; sortitaque
 ex eo nomen, quod prima manifestata fuisset visibus ; nam
 δῆλον Graeci manifestum dicunt. Ipsa est et Ortygia, eo quod

1 fixit TX : vix vinxit (cum codd. plerisque Solini 11, 5) 3 capreis
 Schwarz 4 numquam K serp. nullus K 5 noct. est C invelia-
 tur Arcv. 7 diurnam C famam T perhibet B sfangos
 BT : spalangos CK 10 quod] que B (i. e. quae) 16 quod] quia
 B 17 nam urbem K 18 greci C : grece K 19 candem
 BCT 20 Haec om. C 21 mirteo codd. au. omnes nu. BC
 22 tendentes dett. 25 quod (alt.) quae B 26 in umbra esset T
 27 portitaque C : sortita K 28 vis. humanis nam K 29 dicitur K

- primum ibi visae sunt coturnices aves, quas Graeci *ὄρνυγας* vocant. In hac insula Latona enixa est Apollinem et Dianam.
- 22 Delos autem et civitas dicitur et insula. Rhodos Cycladum prima ab oriente, in qua rosae capitulum dicitur esse inventum, dum ibi civitas conderetur, ex quo et urbs et insula Rhodos est 5 appellata. In hac urbe Solis colossus fuit aereus septuaginta cubitorum altitudine; fuerunt et alii centum numero in eadem
- 23 insula colossi minores. Tenedos una ex Cycladibus a septentrione sita, in qua olim civitas a Tene quodam condita est. Vnde nomen urbis illius vel potius insulae fuit; nam Tenes 10 iste infamatus quod cum noverca sua concubisset, [et] fugiens hanc insulam vacuam cultoribus obtinuit; unde et Tenedos dicta est. Sic Cicero (2 Verr. 1, 49): 'Tenen ipsum, cuius ex
- 24 nomine Tenedos nominatum.' Carpathos una ex Cycladibus a meridie posita contra Aegyptum; a qua Carpathium mare 15 appellatum est, vocata propter celerem fructuum maturitatem. Est enim inter Aegyptum et Rhodum. Ex hac insula dicuntur
- 25 et carpsiae naves, magnae et spatiosae. Cytherea insula una ex Cycladibus a parte occidua sita, cuius Porphyris antea nomen fuit. Cytherea autem vocata quod ibi Venus sit orta. 20
- 26 Icaria insula una de Cycladibus, quae Icario mari nomen dedit. Haec inter Samum et Myconum procurrentibus saxis inhospitalis est, et nullis sinibus portuosa. Dicitur autem Icarum Cretensem ibi naufragio interisse, et de exitu hominis inpositum
- 27 nomen loco. Naxos insula a Dionysio dicta, quasi Dionaxos, 25 quod fertilitate vitium vincat ceteras. Est autem a Delo decem et octo milia passuum separata, ex qua olim Iovis fertur ad-
- 28 sus Titanas fuisse profectus. Melos ex numero Cycladum, una

1 quas] qua *K* 2 laton *BKT* 4 capitulum *B*: capitolium *K*
 5 fundaretur *K* urbs ins. *B*¹ 6 urbe] insula *K* aureus *K*
 sept.] l.x *K* 7 et om. *K* 8 ad septentrionem *BCK* 9 a tenne
 (-nae) *BT*: attenne *K*: ad tenue *C*¹ 10 tennes *codd.* 11 infamatur
B quod] quia *B* et hab. *BK*: om. *CT* 12 un. Ten. *T* (*cf. Serv.*
ad Aen. 2, 29) 13 sic cero *C*¹ thenen *T*: teten *K* 14 tenedium
K nominatum *C*: -tur *Cic.* Carpatos *BT*: Carpatus *CK* 15 car-
 patium *codd.* 17 inter] vel *K* ex] ab *K* 18 Citera *C*
 21 Ieria *C*¹ icaro ma. *K* 23 nicarum *K* 24 ubi *B* interesse *K*
 25 Naxon *codd.* dionaxon *KT*: -an *B*: -ion *C* 26 quod] quia *B*
 27 ioves *T* 28 profectus *C*¹ una ab om. *B*

omnium insularum rotundissima; unde et nuncupata. Historia 29
dicit ex Ias(i)one natum fuisse Philomelum et Plutum, ex
Philomelo Pareantum genitum, qui de suo nomine Paron in-
sulam et oppidum appellavit: prius autem Minoia, deinde Paros
5 dicta. De qua Vergilius (Aen. 3, 126):

Niveamque Paron.

Gignit enim marmor candidissimum, quod Parium dicunt.
Mittit et sardam lapidem marmoribus quidem praestantio-
rem, et inter gemmas vilissimum. Chios insula Syra lingua appella- 30
10 tur eo quod ibi mastix gignitur; Syri enim masticem 'chio'
vocant. Samos insula est in mari Aegeo, ubi nata est Iuno; 31
ex qua fuit Sibylla Samia et Pythagoras Samius, a quo philo-
sophiae nomen inventum est. In hac insula reperta prius fi-
cilia vasa traduntur; unde et vasa Samia appellata sunt. Sici- 32
15 lia a Sicano rege Sicania cognominata est, deinde a Siculo Itali
fratre Sicilia. Prius autem Trinacria dicta propter tria ἀκρα,
id est promontoria: Pelorum, Pachinum et Lilybaeum. Trina-
cristria enim Graecum est, quod Latine triquetra dicitur, quasi in
tres quadras divisa. Haec ab Italia exiguo fretu discreta, Africum
20 mare prospectans, terris frugifera, auro abundans, cavernis tam-
en et fistulis penetrabilis, ventisque et sulphure plena; unde
et ibi Aethnae montis extant incendia. In cuius fretu Scylla
est et Charybdis, quibus navigia aut absorbuntur aut concludun-
tur. Fuit autem quondam patria Cyclo-
25 tyrannorum; frugum fertilis, ac primum terris omnibus com-
missis seminibus aratro proscissa. Principem urbium Syracu-
sas habet, fontem Arethusam et Alpheum fluvium 'magnorum

2 ex] et T 3 pariantam BK 4 oppidum upidum app. K
mironia C¹ 6 niveamque C: niviumque ut vid. B¹ Paron] pazen
K 8 quidem om. B praest. int. K 9 Cion BCK: Cyo T ex
corr. 10 cio C: icio BK: cyo T 11 Samo codd. geo T
12 Pyth. samias B¹ 15 Siculo] sicalo B 16 dicta propter triaca
add. in mg. T ἀκρα] cara B: agra K 17 idem pr. C¹ libeum
BC¹ T: lium K 18 triquetra BT: diquadra C¹ 20 conspactans K
21 sulfuris K 22 et libia vethne K extans T 23 absorbuntur
B¹: sorbuntur K 24 Cycl.] cocoplum C¹ 25 fructum fert. K
primo C commissis T¹: commississe B¹: commissa C¹ 26 Syracusis
(ser-, sir-) codd. 27 Areth.] aridosam B

ISIDORI

- generatorem equorum' (cf. Virg. Aen. 3, 704). In ea insula
34 primum est inventa comoedia. Achaten lapidem ipsa primum
 ex Achate flumine dedit. Parturit et mare eius corallium ;
 gignit et sales Agrigentinos in igne solubiles, crepitantes in
 aquis. Omnis ambitus eius clauditur stadiorum tribus milibus. **5**
 Sallustius (Hist. 4, 26) autem dicit Italiae coniunctam fuisse Sici-
 liam, sed medium spatium impetu maris divisum et per angustiam
35 scissum. Thapsus insula stadiis decem a Sicilia remota iacens
 et planior, unde et nuncupata. De qua Vergilius (Aen. 3, 689) :
 Thapsumque iacentem. **10**
- 36** Aeoliae insulae Siciliae appellatae ab Acolo Hippotae filio,
 quem poetae finxerunt regem fuisse ventorum : sed ut Varro
 dicit, rector fuit istarum insularum, et quia ex earum nebulis et
 fumo futuros praedicebat flatus ventorum, ab inperitis visus est
 ventos sua potestate retinuisse. Eaedem insulae et Vulcaniae **15**
37 vocantur, quod et ipsae sicut Aethna ardeant. Sunt autem
 novem habentes propria nomina. Quarum primam Liparus
 quidam Liparen vocavit, qui eam ante Aeolum rexit ; altera
 Hiera vocatur, quod sit collibus eminentissimis ; reliquae vero,
 id est Strongyle, Didyme, Eriphusa, Hephaestia, Phaenicusa, **20**
 Euonymos, Tripodes, Sonores, quoniam nocte ardent, Aeoliae
 sive Vulcaniae dicuntur. Ex his quaedam ab initio non
38 fuerunt ; postea mare editae usque [ad] nunc permanent. Stoc-
 chades insulae Massiliensium sexaginta milium spatium a con-
 tinenti in fronte Narbonensis provinciae, qua Rhodanus fluvius **25**
 in mare exit. Dictae autem Graece Στοιχάδες, quasi opere in

1 equorem C¹ 2 Acatin B: Acatem CT: Agaten K 3 acate
 BCT: agate K corallum BK 4 Agr. et ig. K 5 trium milium
 codd. 6 italiam B 7 div. per K 8 Tapsum BCK: Thapsum T
 iac. plan. K 10 tapsumque BCK: thapsumque T 13 ex] in K
 14 futuro T praedicabat (pre-) BT 15 vento sua B eadem
 K: eadem T insula K 16 vocatur B ardeat C¹ 17 lyparis
 K 18 liparem BCT: lypar K vexit K 19 hiram corr. hier-
 T: gera K: geram B: higeria C eminentibus K reliqua B
 20 id est] id C strangilae B festia codd. fenicussa C
 21 euonimon BKT: euonimons C stripodes K: stripodis B:
 istripodes T: tripodas C ardens BC¹ 22 non om. K 23 ad hab.
 BT: om. CK Stocchades BC: Istocchades T: Stocades K 24 spatia
 cont. T 25 frontem codd. 26 stocchades BC: istocchades T:
 stocades K

ordinem sint positae. Sardus Hercule procreatus cum magna 39
 multitudine a Libya profectus Sardiniam occupavit, et ex suo
 vocabulo insulae nomen dedit. Haec in Africo mari facie
 vestigii humani, in orientem quam in occidentem latior promi-
 5 net, ferme paribus lateribus quae in meridiem et septentrionem
 vertunt; ex quo ante commercium a navigantibus Graecorum
 "Ιχρος appellata est." Terra patet in longitudine milia centum 40
 quadraginta, in latitudine quadraginta. In ea neque serpens
 gignitur neque lupus, sed solifuga tantum, animal exiguum
 10 hominibus perniciosum. Venenum quoque ibi non nascitur,
 nisi herba per scriptores plurimos et poetas memorata, apiastro
 similis, quae hominibus rictus contrahit et quasi ridentes interi-
 mit. Fontes habet Sardinia calidos, infirmis medellam prae-
 bentes, furibus caecitatem, si sacramento dato oculos aquis eius
 15 tetigerint. Corsicae insulae exordium incolae Ligures dederunt 41
 appellantes eam ex nomine ducis. Nam quaedam Corsa no-
 mine Ligus mulier, cum taurum ex grege, quem prope litora
 regebat, transnatare solitum atque per intervallum corpore aucto
 remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum
 20 a ceteris digredientem usque ad insulam navigio prosecuta est.
 Cuius regressu insulae fertilitatem cognoscentes Ligures ratibus
 ibi profecti sunt, eamque nomine mulieris auctoris et ducis ap-
 pellaverunt. Haec autem insula Graece Κύρρη dicitur, a Cyrno 42
 Herculis filio habitata. De qua Vergilius (Ecl. 9, 30):

25 Cyrnea taxos.

Dividitur autem a Sardinia viginti milium freto, cincta Ligu-
 stici aequoris sinu ad prospectum Italiae. Est autem multis
 promuntoriis angulosa, gignens lactissima pabula et lapidem
 quem catochiten Graeci vocant. Ebosus insula Hispaniae 43

1 ordine CK Sardes K 5 furmac K 6 ex qua K Gr.
 icchos K: Gr. icos C: Gr. hienus T: Gr. grecorachus B 7 est om. K
 8 in lat. quadr. om. C 11 et po.] appellata K memoratas B:
 memota T 12 qui T: quia C 14 tur.] peruris KXX¹: peruriis
 (-ris) OPX² (non DGU) 17 ligus mul. C: liguris mul. K 18 trans-
 natura T intervallo BT auctum K 20 ceteris] ce K ad sulam C
 21 regressus BK 22 sunt om. K auct. mul. T 23 dicitur cirne C
 25 -cas Virg. 26 div.] dicitur K freta C (pro -tu) 27 multus B

ISIDORI

dicta quod a Zanio non procul sit, quasi abozus; nam septuaginta stadiis ab ea distat. Cuius terram serpentes fugiunt.

- 44 Huic contraria est Colubraria, quae feta est anguibus. Balesares insulae Hispaniae duae sunt: Aphrosiades et Gymnaside, maior et minor; unde et eas vulgus Maioricam et Minoricam nuncupant. In his primum insulis inventa est funda qua lapides emittuntur, unde et Balesares dictae; βάλλειν enim Graece mittere dicitur; unde et ballista, quasi missa, et fundibalum. Vergilius (Georg. 1, 309):

Balcaris verbera fundae.

10

- VII DE PROMUNTORIIS. Commune est insulis ut prominent. Inde et loca earum promuntoria dicuntur. Sic Sallustius de Sardinia (Hist. 2, fr. 2): 'In Orientem quam in Occidentem 2 latior prominet.' Sigeum promuntorium Asiae, ubi Hellespontus apertius dilatatur. Dictum autem Sigeum propter Herculis 15 taciturnitatem, quia prohibitus hospitio a Laumedonte Troianorum rege, simulavit abscessum, et inde contra Troiam cum 3 silentio venit, quod dicitur σιγή. Maleum promuntorium Graeciae, quod intrat mare, et per milia quinquaginta protenditur; ubi unda ita saeva est ut persequi navigantes videatur. Hoc 20 autem promuntorium a Maleo rege Argivorum nomen accepit.
- 4 Pelorum promuntorium Siciliae respiciens Aquilonem, secundum Sallustium (Hist. 4, 39) dictum a gubernatore Hannibalis 5 illic sepulto. Pachynum promuntorium Siciliae Austrum spectans, ab aeris crassitudine dictum; nam παχὺς est pinguis et 25 6 crassus: Austro enim perflatur. Lilybaeum promuntorium Siciliae, solis occasum intendens, vocatum ab eiusdem nominis

1 dictae quia a B a Zan.] bizanio C¹ qu. ebozus CA: qu. ebozos B¹: om quasi apozas? 3 feta] ferta KO: referta T: freta BC Deleares B 4 fort. Aphrosiades gemnaside (-dae) BKT: gemnaside C 6 fundamenta C¹ qua] quibus BC 7 emittere BK 8 fundibulum B: fondivolum K 12 sic] unde et KP 13 oriente KP in (alt.) om. B in or. la. pr. q. in oriente (-tem P) KP 14 ubi om. K 16 qui proh. Scriv. ad Aen. 2, 312 17 reges T 18 quod] quam B Malium K 19 quae B int. in ma. BC extenditur K 20 prosequi K 21 ab amilio K 24 Pacinum coll. 25 nam ita παχὺς T est om. K 26 flatur B Libeum coll. 27 extendens K nomine civitatis K

civitate, quae ibi est sita. Borion promuntorium Numidiae, 7
vocatam ita quod Aquilonem intendant. Hoc Hipponem Re-
gium postea dictum, pro eo quod sit aequore interruptum.
Calpis Hispaniae promuntorium.

5 DE MONTIBVS CETERISQVE TERRAE VOCABVLIS. Montes VIII
sunt tumores terrarum altissimi, dicti quod sint eminentes.
Quidam autem propriis ex causis vocati sunt, ex quibus no-
tandi sunt qui opinione maximi celebrantur. Mons Caucasus 2
ab India usque ad Taurum porrectus, pro gentium ac linguarum
10 varietate quoquo versum vadit, diversis nominibus nuncupatur.
Vbi autem ad orientem in excelsiorem consurgit sublimitatem,
pro nivium candore Caucasus nuncupatur. Nam orientali
lingua 'caucasum' significat candidum, id est nivibus densissi-
mis candicantem. Vnde et cum Scythae, qui eidem monti
15 iunguntur, Croacasim vocaverunt. 'Casim' enim apud eos can-
dor sive nix dicitur. Mons Taurus a plerisque idem vocatur 3
et Caucasus. Libanus mons Phoenicum altissimus, cuius 4
meminerunt prophetae; dictus a ture, quia ibi colligitur. Cuius
ea pars, quae est super eum ad orientalem plagam respiciens,
20 Antilibanus appellatur, id est contra Libanum. Ararat mons 5
Armeniae, in quo arcam historici post diluuium sedisse testan-
tur. Vnde et usque hodie ibidem lignorum eius videntur
vestigia. Acroceraunii montes propter altitudinem et fulminum 6
iactus vocati sunt; Graece enim fulmen κεραινός dicitur. Sunt
25 autem inter Armeniam et Iberiam, incipientes a portis Caspiis
usque ad fontem Tigridis fluvii. Hyperborei montes Scythiae, 7
dicti quod supra, id est ultra, eos flat Boreas. Rhiphaei montes 8
in capite Germaniae sunt, a perpetuo ventorum flatu nominati;

1 sita est B Boreon BK 2 ippone BCT: ipponi K 3 aequor
T interrupto K 6 quod] quid T 8 maxima K: maxime C
Cau. mo. BT 10 versus K 12 propter ni. candorem C nam in
or. T 13 caucasus B 14 idem T 15 croecasim C casin
B: capsim C 16 idem om. K 17 caucasum K altissimum K
20 appellabatur BK Ararath C 21 historia C testatur C
22 ibidem om. B¹ 23 Acroceraunci K f. ictus C: fulminis iactu
K 24 flumen C 25 caspis B 27 id est] idem C¹ boreus K
Rifei (-ph-) codd. 28 nom.] nuncupati C

9 nam *ῥιπή* Graece impetus et *ὄρη* dicitur, ἀπὸ τοῦ *ῥίπτειν*. Olympus mons Macedoniae nimium praecelsus, ita ut sub illo nubes esse dicantur. De quo Vergilius (Lucan. 2, 271):

Nubes excessit Olympus.

Dictus autem Olympus quasi Ololampus, id est quasi caelum. 5
 10 Hic mons Macedoniae dividit a Thracia. Athos mons Macedoniae, et ipse altior nubibus, tantoque sublimis ut in Lemnum umbra eius pertendat, quae ab eo septuaginta sex milibus separatur. Parnasus mons Thessaliae iuxta Boeotiam, qui gemino 11 vertice est erectus in caelum. Hic in duo finditur iuga: 10 Cyrrham et Nissam; unde et nuncupatus; eo quod in singulis iugis colebantur Apollo et Liber. Haec iuga a duobus fratribus Cithaeron et Helicon appellantur. Nam Helicon dictus 12 ab Helicone fratre Cythaeronis. Item Ceraunii sunt montes Epiri, a crebris dicti fulminibus. Graece enim fulmen *κεραυνός* 15 dicitur. Appenninus mons appellatus quasi Alpes Poeninae, quia Hannibal veniens ad Italiam easdem Alpes aperuit. Vnde et Vergilius (Aen. 10, 13):

Alpes inmittit apertas;

has enim Hannibal post bella Hispaniae aceto rupit; Iuvenalis 20 (10, 153):

Et montem rupit aceto.

Et inde loca ipsa, quae rupit, Appenninae Alpes vocantur. 14 Mons Aethna ex igne et sulphure dictus; unde et Gehenna. Constat autem hunc ab ea parte, qua Eurvs vel Africus flat, 25 habere speluncas plenas sulphuris et usque ad mare deductas, quae speluncae recipientes in se fluctus ventum creant, qui

5 dic. nu. Ol. om. B¹ Olol.] Ὀλολαμπής *edd. Servii ad Aen.* 4, 268
 7 et ipse om. K Lemno *codd.* 8 sept.] octoginta *codd. Solini*, 11, 33
 sex] septem K 9 boretiā T gemine B 10 hic duo T
 finguntur B 11 cirra BCT: cerra K nissa BCT: nisa K nun-
 cupatur KC *ut vid.* 12 a om. T 13 citeron *codd.* elicon BCT:
 ilicon K (*ubique*) 14 citeronis CT: ciceronis BK Inter T: om. K
 15 dictis B fluminibus TC¹ elim T 16 Appenninus B: Appin-
 ninus K appellatur CT Poen.] penice BCT: pinicae K 23 appin-
 ninae K: Poeninae *Serv. ad Aen.* 10, 13 24 Ae. mons K ethna
 BKT: etna C geenna T: gena CB²: gena B¹ 25 ea ex e T
 flant hab. sp. et pl. *Serv. ad Aen.* 3, 571 26 plenas om. K 27 creat K

agitatus ignem gignit ex sulphure; unde est quod videtur incendium. Pyrenaeus et ipse a crebris fulminum ignibus nuncupatus; Graece enim ignis πῆρ vocatur. Iste est qui inter Galliam atque Hispaniam quasi de industria munimentum interiacet. Solurius a singularitate dicitur, quod omnibus Hispaniae montibus solus altior videatur [sive quod oriente sole ante radius eius quam ipse cernatur]. Calpes mons in ultimis finibus Oceani, qui dirimit Europam ab Africa, quem Atlantis finem esse dicunt. De quo Lucanus (1, 555):

Hesperiam Calpem, summumque implevit Athlantem. Athlans frater Promethei fuit et rex Africae, a quo astrologiae artem prius dicunt excogitam; ideoque dictus est sustinuisse caelum. Ob eruditionem igitur disciplinae et scientiam caeli nomen eius in montem Africae derivatum est, qui nunc Athlans cognominatur: qui propter altitudinem suam quasi caeli machinam atque astra sustentare videtur. Alpes autem proprie montes Galliae sunt. De quibus Vergilius (Georg. 3, 474):

Aerias Alpes;

et dicendo aerias verbum expressit a verbo. Nam Gallorum lingua 'alpes' montes alti vocantur. Haec sunt enim quae Italiae murorum exhibent vicem. Colles sunt praeminentiora iuga montium, quasi colla. Iuga autem montium ex eo appellata sunt quod propinquitate sui iungantur. Tumulus est mons brevis, quasi tumens tellus. Item tumulus terra congesta, ubi nulla memoria est. Valles sunt humilia loca, quasi valsa. Hinc et convalles depressa loca terrarum inter montes. Campus est terrarum planities. Dicitur autem campus quod brevis sit pedibus, nec erectus, ut montes, sed patens et spatio suo

1 un. fit q. C: un. et quia B 2 Pirineus *codd.* ign. ful. K
nuncupatur C 4 atque] et T ind. nuncupatur (*delet.*) mun. K
5 Solorius K 6 videtur C sive quod . . . cern. *hab. TU: om.*
BCKO 7 cernitur U 10 hesperiam (esp-) TB 11 fratre
K rex] ex B 12 primum K 13 eruditionem eius disc. K
14 derivativum K 15 suam *om. B* 16 videatur K 17 galilaeae
B 21 lingua *om. B* 22 exhibent] exercent K prominentiora
K: praeminentiora C 24 sunt *om. B* 25 terra] terga C
26 qu. valsa K 28 sit brevis C: brevis T 29 rectus T pa. spa. T

ISIDORI

porrectus et iacens; unde et Graece *πεδίον* dicitur. Sumpsit autem nomen ex Graeca etymologia; *χαμαί* enim Graeci breve
 24 dicunt. Solum est omne quod sustinet, a soliditate dictum scilicet. Vnde et de mari Vergilius ait (Aen. 5, 199):

Subtrahiturque solum.

25 Saltus sunt vasta et silvestria loca, ubi arbores exiliunt in
 26 altum. Fauces sunt aditus angustorum locorum inter arduos montes, loca angusta et brevia, dicta a faucium similitudine,
 27 quasi foces. Confrages loca in qua undique venti currunt ac sese frangunt. Vt Naevius ait (trag. 58):

In montes ubi venti frangebant locum.

28 Scabra sunt loca situ aspera. Vnde et scabies dicitur, a cor-
 29 poris asperitate. Lustra obscura latibula ferarum et luporum cubilia sunt. Vnde et lupanaria lustra dicuntur, per contrarium
 30 videlicet, quia parum inlustrantur. Lucus est locus densis ar- 15
 boribus septus, solo lucem detrahens. Potest et a concludendo crebris luminibus dici, quae ibi propter religionem gentilium
 31 cultumque fiebant. Deserta vocata quia non seruntur et ideo quasi deseruntur; ut sunt loca silvarum et montium, contraria
 32 uberrimarum terrarum, quae sunt uberrimae glebae. Devia 20
 sunt loca secreta et abdita, quasi extra viam. Ipsa sunt et invia. Inde et aviaria secreta loca et a via remota, aut tantum adibilia avibus. Vnde est illud (Virg. Georg. 2, 430):

Inculta rubent aviaria baxis.

33 Amoena loca Varro dicta ait eo quod solum amorem praestant 25
 et ad se amanda adliciant. Verrius Flaccus, quod sine munere sint nec quicquam his officia, quasi amunia, hoc est sine fructu,

1 porr. ia. T 2 χα.] cami *codd.* brevem K 3 omne] nomen
 T 4 et om. C ait om. B 7 itinera . . . in. duos mo. locata ang.
 et pervia *Scr. ad Aen.* 11, 516 8 loca] locata BT angustate br. K
 9 voces T: fauces K 10 sese] sepe K nivius K 11 montem C
 (non Mon.) 12 sunt] ster K: pro si. i. e. sunt) 15 inlustratur K
 16 situs C¹ soli C 17 qui ibi T: quibus B gentium K
 18 serantur C 19 deserentur K contrarie T: contrarii BK: con-
 trariae C 20 Devia T 21 ext. via BT 22 viaria sec. BK
 24 vacis B: vagis KNP 25 solo KOI' (non NDF) amore OI'
 praestent *Arrv.* 26 adliciant ex adiaceant ut vid. T verius CT
 27 sint id est sine officio quasi C (non DF)

unde nullus fructus exsolvitur. Inde etiam nihil praestantes
 immunes vocantur. Aprica loca quae sole gaudent, quasi ἀρεν 34
 φρίκης, id est sine frigore; sive quod sint aperto caelo. Opaca 35
 vero loca, quasi operto caelo, aprico contraria. Lubricum dici 36
 5 locum ab eo quod ibi quis labitur; et lubricum dicitur non
 quod labitur, sed in quo labitur. Aestiva sunt loca umbrosa, 37
 quibus per aestatem vitant pecora solis ardorem. Statius
 (Theb. 1, 363):

Et umbrosi patuere aestiva Lycaei.

10 Navalia sunt loca ubi naves fabricantur. Hoc et textrinum 38
 vocatur. Statio est ubi ad tempus stant naves; portus, ubi 39
 hiemant; inportunum autem, in quo nullum refugium, quasi
 nullus portus. Portus autem locus est ab accessu ventorum 40
 remotus, ubi hiberna opponere solent: et portus dictus a de-
 15 portandis commerciis. Hunc veteres a baiolandis mercibus
 baias vocabant, illa declinatione a baia baias, ut a familia fami-
 lias. Litus est terra aquae et mari vicina: et dictum litus quia 41
 fluctu eliditur, vel quod aqua adluitur. Cicero in Topicis (32):
 'Litus est qua fluctus eludit.' Circumluvium locus quem aqua 42
 20 circumluit; adluvium consumptio riparum ex aquis. Margo
 est pars cuiuslibet loci, utputa maris; unde et nomen accepit.
 Maritima quasi maris intima. Ostia ab ingressu et exitu flumi- 43
 nis dicta in mari. Continens perpetua terra nec ullo mari
 discreta, quem Graeci ἤπειρον vocant.

25 DE INFERIORIBVS. Specus est fossa sub terra qua pro- IX
 spici potest; σπήλαια Graece, speluncae Latine. Spiracula 2
 appellata omnia loca pestiferi spiritus, quae Graeci Χαρόρεια

1 un. et nul. *KMNOPU* (non *DF*) 2 dicuntur *corr.* vocantur *D*
 (non *F*) soli *K*: solo *B* ἀρεν φρ. id est om. *K* 3 fricore *K*
 quae *B* aperta *T* 4 operta (oportu *B*) *codl.* contra *B*
 5 quod] quia *B* non qo lab. in quo *B*¹ 6 stiva *K* 9 licet *B*¹
 10 loca sunt *K* extrinum (ex extremum) *K* 11 stat navis *K*
 14 hib.] adversa *K* 16 declinatio *K* ut a filia familias *K* 17 terrae
K ma. litora vi. *K*: ma. vicinia *T* 18 fluctus *K* vel quia *B*
 19 qua] aqua *B*: aqua qua *K*: quae ex aquae *T* eludit ex elidit ut
vid. *T* locum quod *K* 20 ex] in *K* 21 et] vel *T* 22 fluminas
*B*¹ 23 cont.] confines *K* 25 perspici *BK* 26 spelunca *CK*
 27 spiritu ex-tus *T* quem *K*: quam *T* paronia *BCT*: paroneam *K*

ISIDORI

appellant vel Ἀχερόντεια. Etiam Varro spiraculum dicit
huiuscemodi locum; et spiracula ex eo dicuntur loca qua
3 terra spiritum edit. Hiatus praeruptio terrae profunda, quasi
itus. Proprie autem hiatus est hominis oris apertio, translata
4 a feris quarum aviditas oris adapertione monstratur. Profun- 5
dum proprie quasi cuius porro sit fundus. Abusive autem pro-
fundum vel sursum vel deorsum dicitur, ut (Virg. Aen. 1, 58):

Maria ac terras caelumque profundum.

5 Baratrum nimiae altitudinis nomen est: et dictum baratrum
6 quasi vorago atra, scilicet a profunditate. Erebus inferorum 10
profunditas atque recessus. Styx ἀπὸ τοῦ στυγερῶς, id est a
tristitia, dicta, eo quod tristes faciat vel quod tristitiam gignat.
7 Cocytus locus inferi, de quo Iob ita loquitur . . . Cocytus autem
8 nomen accepit Graeca interpretatione, a luctu et gemitu. Tar-
tarus vel quia omnia illic turbata sunt, ἀπὸ τοῦ ταρατρίζειν, aut, 15
quod est verius, ἀ τῆς παραχῆς, id est a tremore frigoris, quod
est algere et rigere, scilicet quia lucem solemque caret; quia
neque illic vapores sunt, qui ex solis luce gignuntur, neque
flatus, qui eiusdem motibus incitatur, sed perpetuus stupor;
ταρταρίζειν enim horrere et tremere apud Graecos legitur. Illic 20
9 enim 'fletus et stridor dentium' (cf. Matth. 8, 12). Gehenna
est locus ignis et sulphuris, quem appellari putant a valle idolis
consecrata, quae est iuxta murum Hierusalem, repleta olim
cadaveribus mortuorum; ibi enim Hebraei filios suos immo-
labant daemionibus, et appellabatur locus ipse Gehennon. 25
Futuri ergo supplicii locus, ubi peccatores cruciandi sunt,
huius loci vocabulo designatur. Duplicem autem esse Gehen-

1 acerontea *codd.* spiraculo di. *K* 3 proruptio *K* terra
T qu. ictus *B*: om. *K* 4 omnis *BT* aperti *B* 5 avitas
K or. per apertioneim oris m. *K* 6 porro] procul *K* 8 mari
T: mare *BCK* terra *BK* 9 et dic. bar. om. *K* 10 voracum
K 11 stix *C*: istix *T*: itix *K*: istrix *B* στυγερῶς *codd.* opt. *Servii*
a om. *B* 13 loq. dulcis fuit glareis cociti. Coc. *C* (cf. Iob 21, 33)
autem om. *K* 14 a] ac *T* 15 quia o. i. t. s. ἀπὸ τῆς παραχῆς aut
q. e. v. ἀπὸ τοῦ ταρατρίζειν *Servius* quia] quod *C* aut] ut *B*: vel *C*
16 quod (*alt.*) quae *B* 17 cariet *K* quia] quasi *B*: nam *C* 19 mon-
tibus *B* perpetuis *K* 23 consecrate *B*: consecrata *C* 24 morum
C immolant *C* 27 esse om. *B*

ETYMOLOGIARVM LIB. XIV. ix

nam et ignis et frigoris. Inferus appellatur eo quod infra sit. 10
 Sicut autem secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneant,
 inferiora sunt omnia graviora, ita secundum spiritum inferiora
 sunt omnia tristiora; unde et in Graeca lingua origo nominis,
 5 quo appellatur inferus, ex eo quod nihil suave habeat resonare
 perhibetur. Sicut autem cor animalis in medio est, ita et 11
 inferus in medio terrae esse perhibetur. Vnde et in Evan-
 gelio legimus (Matth. 12, 40): 'In corde terrae.' Philosophi
 autem dicunt quod inferi pro eo dicantur quod animae hinc
 10 ibi ferantur.

1 fr. legimus C	Inferus T	eo om. T	3 ita et sec. K
4 tristitiora C ¹	5 ex om. T	nihil om. C ¹	7 inferus BCT
9 dicantur BK: dicantur CT	10 ferantur C		

LIBER XV

DE AEDIFICIIS ET AGRIS

1 DE CIVITATIBVS. De auctoribus conditarum urbium ple-
rumque dissensio invenitur, adeo ut nec urbis quidem Romae
origo possit diligenter agnosci. Nam Sallustius dicit (Cat. 6) :
' Urbem Romam, sicuti ego accepi, condere atque habitare
initio Troiani et cum his Aborigines.' Alii dicunt ab Evandro, 5
secundum quod Vergilius (Aen. 8, 313) :

Tunc rex Evandrus Romanae conditor arcis.

Alii a Romulo, ut (Virg. Aen. 6, 781) :

En huius, nate, auspiciis illa inclita Roma.

- 2 Si igitur tantae civitatis certa ratio non apparet, non mirum si 10
in aliarum opinione dubitatur. Vnde nec historicos nec com-
mentatores varia dicentes imperite condemnare debemus, quia
antiquitas ipsa creavit errorem. Sane quasdam, de quibus
aut sanctae Scripturae aut historiae gentium certam originem
3 referunt, paucis admodum verbis retexere oportet. Primus 15
ante diluvium Cain civitatem Enoch ex nomine filii sui in
Naid condidit, quam urbem sola multitudine suae posteritatis
4 implevit. Primus post diluvium Nembroth gigans Babylonem
urbem Mesopotamiae fundavit. Hanc Semiramis regina
Assyriorum ampliavit, murumque urbis bitumine et cocto 20
latere fecit. Vocabulum autem sumpsit a confusione, eo quod
ibi confusae sint atque permixtae linguae aedificantium turrem.
5 Iudaei asserunt Sem, filium Noe, quem dicunt Melchisedech,
primum post diluvium in Syria condidisse urbem Salem, in
qua regnum fuit eiusdem Melchisedech. Hanc postea tenuerunt 25

2 nec] ne T (cum Serv. ad Aen. 7, 678) 4 condire B¹ : condidere
C (cum Serv.) habitavere C 5 in ini. B ab origine KTB² (-ne
B¹) 6 sec. quos quod C¹ : sec. quos Serv. 7 romae C¹ 8 ut
virgilius en C 9 ennius huius nam ausp. K Roma om. K 10 ig.]
autem T tantae om. K creta B 11 aliorum CK 12 variam
B imperitiae C (cum Serv.) 13 creabit T 14 cretam B
16 in Naid] in india BCK : india T 17 quae ur. B¹ 18 nebroth
CT : nebroth K 22 sunt C 24 reg. in qua C

runt Iebusaei, ex quibus et sortita vocabulum est Iebus; sicque duobus nominibus copulatis Iebus et Salem vocata est Hierusalem, quae postea a Salomone Hierosolyma quasi Hierosolomonia dicta est. Haec et corrupte a poetis Solyma
 5 nuncupata est, et postmodum ab Aelio Hadriano Aelia vocitata est. [In] Ipsa est et Sion, quae Hebraice interpretatur speculatio, eo quod in sublimi constructa sit, et de longe venientia contempletur. Hierusalem [autem] pacifica in nostro sermone transfertur.

10 OPPIDA NOBILIA, QVI VEL QVAE CONSTITVERVNT.
 Dionys[i]us, qui et Liber pater, cum Indiam victor perambulas- 6
 set, Nysam urbem ex suo nomine iuxta Indum fluvium condidit, et quinquaginta milibus hominum adimplevit. Medus autem 7
 Aegei filius Mediam construxit; unde et regio eius Mediae
 15 nomen sortita est. Persepolim urbem caput Persici regni 8
 Perseus †Adeae† filius condidit famosissimam confertissimam-
 que opibus; a quo et Persida dicta est. Ctesiphontem quoque 9
 Parthi apud Parthiam condiderunt in aemulationem Babyloniae
 urbis. Susis oppidum Persidae aiunt Memnonis fratrem con- 10
 20 stituisse. Dicta autem Susis quod immineat Susae fluvio.
 Ibi est regia Cyri, lapide candido et vario cum columnis aureis
 et lacunaribus gemmisque distincta, continens etiam simu-
 lacrum caeli stellis micantibus praesignatum, et cetera humanis
 mentibus incredibilia. Bactrum oppidum Bactriani condi- 11
 25 derunt, ex proprio anne eum cognominantes, qui Bactros
 vocatur. Carra civitas Mesopotamiae trans Edessam condita 12
 a Parthis, ubi quondam Romanus est caesus exercitus, et

1 est voc. B 3 quae postea . . . dicta est om. T qu. hierusalimonia C¹ 5 nunc. et po. K postmodo C vocata K 6 in hab. BK: om. C¹T 10 opp. autem nob. CK qui vel co. C: quaeque co. K 12 nisam (-an C, nisiam T) codd. iuxta nis Ind. fl. ex suo nom. cond. K 13 milia codd. implevit KT 14 moediam T: medam K inde C media C 15 Perscopoli K: Persipolium C 16 aede. B¹: pathae C: adiae K: athei T: Danaes Arev. confertissimam om. T 19 patrem T 20 dictum B: dictus CT susis codd.: fort. Susa susi K 21 condito K cum om. C¹ 25 ex] et B: et a K (non F) qui bactrus K: quibus actros B 26 hedessam T: edissam BCK conditam BK 27 partes B¹

ISIDORI

- 13 Crassus dux captus. Edessam urbem Mesopotamiae condidit Nembroth, filius Chus, postquam de Babylone migravit, in qua et regnavit; quae antea Arach cognominata est. Ipse construxit et Chalannen, quae postea verso nomine a Seleuco rege dicta est Seleucia. Philadelphiam urbem Arabiae condidit 5 Raphaim, gens antiquissima, quam interfecerunt filii Loth.
- 14 Seleucus, unus ex posteris Alexandri, post mortem eiusdem Alexandri occupato regno orientis urbem in Syria condidit, eamque ex Antiochi patris sui nomine Antiochiam nuncupavit, et Syriae caput instituit. Ipse quoque Laudiciam et Seleuciam, 10
- 15 ipse Apamiam et Edessam urbem construxit. Damascus Syriae conditam et nuncupatam a Damasco dispensatoris Abrahae filio. Haec antea in omni Syria tenuit principatum; necdum enim florebant ibi Antiochia, Laudicia et Apamia, quas urbes post Alexandrum constructas esse cognoscimus. 15 Hic est Damascus quem Abraham futurum sibi heredem
- 16 dixerat, antequam esset illi promissus Isaac. Gazam oppidum Palaestinae condiderunt Evei, in qua habitaverunt Cappadoces pristinis cultoribus interfectis. Vocata autem Gaza eo quod ibi Cambyses rex Persarum thesauros suos posuit, cum 20 bellum Aegyptiis intulisset; Persarum enim lingua thesaurum
- 17 'gaza' nominatur. Philistim urbem condiderunt Allophyli; ipsa est Ascalon, de qua superius memoravimus, nuncupata ex nomine Cesloim, qui fuit nepos Cham et filius Mesrain.
- 18 Dor urbs fuit quondam potentissima; et versa vice Stratonis 25 turris, postea ab Herode, rege Iudaeae, in honorem Caesaris Augusti Caesarea nuncupata. In qua Corneli domum Christi

1 crassatus B Hedessam T 2 nembroth BKT² 3 ante lare B: ante lare C: antea iare K: antea harec T ipsa B 4 chalannae B: calanae C: callanae K: calanne T 6 rabam T 7 ingens T 7 posteris K: pueris BCT post . . . Alex. om. C¹ 10 laudociam (-oti-) TB et Sel. om. T 11 ipse om. BK edissam B: edesam T urbes T: om. C 13 ante C 14 efflorebant C laudocia BT 18 ebei B¹ in quo T 22 nominat B allophili C: allosili BT: alophili K 23 nominavimus B 24 ceslom C: cesloim B cam T: cain K: kam B et fil. om. K mesrain BK 26 Iud. in quae hon. B¹ caesar B 27 caesaria est nu. T domus K

ETYMOLOGIARVM LIB. XV. i

vidit Ecclesia, et Philippi aediculas, et cubiculum quattuor
 virginum prophetarum. Ioppe oppidum Palaestinae maritimum 19
 idem Palaestini aedificaverunt; ubi saxum ostenditur quod
 vinculorum Andromedae vestigia adhuc retinet; cuius beluae
 5 forma eminentior elephantis fuit. Iericho a Iebusacis condita 20
 traditur, a quibus et nomen traxisse perhibetur. Hanc sub-
 vertit Iesus. Post quam instruxit aliam, Ozam de Bethel ex
 tribu Ephraim. Sed et haec eo tempore quo Hierusalem
 obpugnabatur a Romanis, propter perfidiam civium capta
 10 atque destructa est; propter quam tertia aedificata est urbs,
 quae hodieque permanet. Sichem Samariae urbem, quae 21
 Latine et Graece Sichima vocatur, aedificavit Emor, appel-
 lavitque eam nomine Sichem filii sui. Ipsa est nunc Neapolis,
 civitas Samaritanorum. Bethel urbem Samariae condiderunt 22
 15 Iebusaci, quae prius vocabatur Luza; sed postquam dormiens
 ibi Iacob vidit scalam innitentem caelo et dixit (Genes. 28, 17),
 'Vere hic domus Dei est et porta caeli,' hac ex causa nomen
 locus accepit Bethel, id est domus Dei. Quando autem ibi
 Ieroboam vituli aurei fabricati sunt, vocata est Bethaven, id
 20 est domus idoli, quae antea vocabatur domus Dei. Bethlehem 23
 Iuda, civitas David, quae mundi genuit salvatorem, a Iebusacis
 condita fertur et vocata primum E[u]phrata. Quando autem ibi
 Iacob pecora sua pavit, eidem loco Bethlehem nomen quodam
 vaticinio futuri inposuit, quod domus panis interpretatur, pro-
 25 pter eum panem qui ibi de caelo descendit. Chebron civitas 24
 Iudaeae, quae quondam vocabatur Arbe, condita est a giganti-

3 sagum T quo BKT 5 Hiericho BCK: Ierico T iesubusacis
 K 6 hunc C¹ 7 Post quam] pro qua *Arev.* (ex *Hieron. de Loc.*
Hebr. 40) 10 propter quam] pro qua *Hieron.* 11 hodie usque T:
 om. BK Sicem BT urb. Sam. T¹: Sam. urbs K 12 sicima C:
 sicina B: sicimam K emmor K 13 ea K sicem B 14 urbs
 samaritanorum K 15 vocatur C¹ loza K 17 dom. dei est hic K
 et po. cae. om. T hic ex c. T: ex hac c. B 18 Dei om. K ibi
 a Ier. B: ibi a rege Ier. C 19 vitulae aureae fabricatae K bethaben
 C: bethcum (-um) KT: betcun B 20 quae . . . Dei om. C¹
 quae] quod B Bethlem CT 21 iudae KT³ ut vid. 22 cufrata
 B: cufraten C¹: cufrate KT 23 bethlem *codd.* quoddam B
 25 caelis K Chebron BK: Ebron C 26 iudae BC arbae C

ISIDORI

bus ante septem annos quam ab eis Tanis urbs Aegypti conderetur. Ipsa est Arbe a numero ita vocata, quod ibi tres patriarchae sepulti sunt et quartus Adam. Ipsa est et Mambre
25 vocata ex uno amico Abrahae. Samariam, a qua omnis regio quae circa eam fuit nomen accepit, Sennacherib rex Assyriorum **5** construxit vocavitque Samariam, id est custodiam, quia, quando Israel transtulit in Medos, ibi custodes constituit. Hanc obsidione captam Antiochus solo coaequavit. Quam postea Herodes a fundamentis instaurans in honorem Augusti Augustam, id est Sebastiam Graeco sermone, vocavit. Ibi siti sunt **10** Heliseus et Abdias Prophetae, et, quo maior inter natos mulierum non fuit, Baptista Iohannes. Tiberiadem vero Herodes **26** alius in Iudaea in nomine Tiberii Caesaris condidit. Tyrus urbs Phoenicum condita a Phoenicibus fuit. Haec est civitas ex qua aurum regi Salomoni deferebatur; in qua optima **15** purpura tingitur: unde et Tyria dicitur nobilis purpura. **28** Phoenices a Rubro profecti mare Sidonem urbem opulentissimam condiderunt, quam a piscium copia Sidon appellaverunt. Nam piscem Phoenices 'sidon' vocant. Ipsi etiam Tyrum in Syria, ipsi Uticam in Africa, Hipponem, Leptim aliasque **20** **29** urbes in ora maritima condiderunt. Ipsi Thebas in Boeotia duce Cadmo; ipsi postremo in ultima orbis tendentes urbem in Oceano construxerunt, eamque lingua sua Gades nominaverunt. Nam mos erat antiquus Phoenicum gentis multis simul mercandi causa a domo proficisci, et cum incolarum **25** animos commercio rerum his ante incognitarum sibi conciliassent, loca quae condendis urbibus idonea videbantur capere. **30** Ex his profecta et Dido in litus Africae urbem condidit, et

1 ante *om.* *K* thannis urbis *T* 2 arbae *B* a] ex *K* 5 sennacherib (-ip) *CB*: sinnacherim (-ce-) *KT* 6 custodem *BCT* 7 tr. *Med. B* 8 obsidie *C* 10 sabastiam *BKT* siti] sepulti *K*
 11 mul. *om.* *B* 13 in iud. nom. *C* 15 re. Sal. *CT*: Sal. re. *BK*
 18 co. pis. *B* 19 ipsum et. *C* 20 Utic. Afr. *C* 22 ult. urbis *K*
 23 condiderunt *B* (*non Bern. frag.*) 24 antiquis *TC* gentes *C*
Bern. frag. multos *C* 26 consiliassent *C* 27 conditis *K* (*non Bern. frag.*) videbant *K* (*non Bern. frag.*) capere *T* 28 litus *B*: litos *Bern. frag.* urbis *B*

Carthadam nominavit; quod Phoenica lingua exprimit civitatem novam; mox sermone verso Carthago est dicta: hanc Scipio delevit. Quae autem nunc est, postea a Romanis condita est. Carthago autem antea Byrsa, post Tyrus dicta est, 5 deinde Carthago. Memphin civitatem Aegypti aedificavit 31 Epaphus Iovis filius, cum in secunda Aegypto regnaret. Haec est urbs ubi charta nascitur, ubi etiam optimi mathematici fuerunt. Nam hanc urbem magicis artibus deditam pristini usque ad praesens tempus vestigia erroris ostendunt. Tanis 32 10 metropolis Aegypti, ubi Pharao fuit, et Moyses cuncta signa fecit quae in Exodo scribuntur. Hanc construxisse perhibentur Titanes, id est gigantes, et ex nomine suo nuncupaverunt. Heliopolis urbs Aegypti, quae Latine interpretatur solis civitas, 33 sicut septuaginta interpretes arbitrantur. Aedificata est autem 15 a filiis Israel, in qua Petephres sacerdos fuit, cuius meminit Ezechiel. Urbem Alexandriam condidit Alexander Magnus, 34 cuius et nomen detinet. Hanc enim [idem] in terminis Africae et Aegypti constituit, et caput esse regionis Aegypti iussit. Interiacet autem inter Aegyptum et mare, quasi claustrum, inportuosa. Haec est urbs Aegypti Noo, postea versa 20 in Alexandriam. Thebas Aegyptias condidit Cadmus, quae 35 inter Aegyptias urbes numero portarum nobiliores habentur, ad quas commercia Arabes undique subvehunt. Hinc regio Aegypti Thebaica dicta est. Thebae autem et Boeotiae sunt 25 et Aegyptiae, uno tamen auctore conditae. Ptolomais et 36 Berenice a regibus Aegyptiis nominatae, a quibus et aedificatae

1 cartadam *codd.* (*etiam Bern. frag.*) quod] quam B 4 birsa
 BCT *Bern. frag.* 5 Memphin BC: Memfin T: Memphem K 8 pri-
 stinius quae ad *Bern. frag.*: pristinus ad K 9 Thanis T 10 metr.
 est Aeg. *ut vid. K* 11 fecit *om.* B¹ struxisse B perhi-
 bent K (*non Bern. frag.*) 12 et *om.* B 13 Eliopolis *codd.*
 (*etiam Bern. frag.*) 15 putifres B¹: petefres CT: pedefres K
Bern. frag. 17 detinet *Bern. frag.* (*m. 1*) idem *Bern. frag.*:
 et idem C: id est B: *om.* KT 18 et Aeg. *om.* K (*non Bern.*
frag.) Aeg. reg. C (*non Bern. frag.*) 19 plaustrum T
 20 Noo *om.* B 21 qui B 22 numeroque C¹ 23 ad qua T
 subveunt DF: subeunt BKOP: subveniunt T (*non Bern. frag.*) 24 the-
 baita *Bern. frag.*: -da C theba BK *Bern. frag.* 25 Ptolomais C
Bern. frag.: Ptholomais B: Pholomais K: Pthomagus T et bereniceae
 B *Bern. frag.*: et berennicae C: et beris et K 26 regis K et *om.* C

37, 38 fuerunt. Caesarea Cappadociae . . . Tarsum Ciliciae Danaes proles Perseus aedificavit. De qua civitate fuit Paulus Apostolus (Act. Apost. 22, 3); 'Natus' inquit, 'Tarso Ciliciae.' Quidam etiam locus Indiae Tarsus vocatur. Seleuciam Isauriae condidit Seleucus, qui et Antiochiam. Ilus autem 5
 39 Apollonis filius in Phrygia Ilium condidit. Amazones Ephesum in Asia construxerunt. Theseus vero Smyrnam construxit, quae Homero poetae patria extitit; et vocata Smyrna quod 10
 40 eius campos Ermus fluvius secat. Dioscoriam Colchorum urbem Amphitus et Cercius aurigae Castoris et Pollucis fabricaverunt, ex eorum nomine eam cognominantes; nam Castor 15
 41 et Pollux Graece Διόσκουροι appellantur. Nicomedia a Nicomedeo rege Bithyniae aedificata est. Bithynia condita a Phoenice, quae primum Mariandyna vocabatur. Constantinopolim urbem Thraciae Constantinus ex nomine suo instituit, solam Romanae meritis et potentia adaequatam. Hanc conditam primum a Pausania rege Spartanorum, et vocatam Byzantium, vel quod tantum patet inter Adriaticum mare et Propontidem, vel quod sit receptaculum terrae marisque copiis. Vnde et eam Constantinus aptissimam condere iudicavit, ut et receptaculum sibi 20
 42 terra marique fieret. Vnde et nunc Romani imperii sedes et 43
 44 totius caput est orientis, sicut et Roma occidentis. Epirum civitas Thraciae condita est a Pyrrho et cognominata. Athenas in Hellade Cecrops condidit, et ex suo nomine Cecropiam nominavit. Hanc Amphictyon, idem qui in Graecia tertius 25
 post Cecropem regnavit, Minervae sacravit et nomen civitati Athenas dedit; nam Minerva Graece Ἀθηνᾶ dicitur. Vnde et

1 fuerint B¹ Cessaria Bern. frag.: Caesaream B: Cesarcam T
 3 inq. in Tar. C (non Bern. frag.) 4 india et tharsus T 6 apollinis C
 (non Bern. frag.) 7 smirnam C: ismirnani T Bern. frag. (m. 1):
 zmirnam K 8 smirna BCT: zmirna K 9 ermis K Dioscoram
 K: Dioscuriaden (-cor-) Solini codd. 10 amphitiatus K: amfiatus
 B certius B: circitus C: circitus K: circius T pollicis C¹ fabr.
 et ex T 14 mirandina codd. 17 pausina BKT: pausana C¹
 bizantium codd. 18 quod possit C¹: quia sit B 19 recepta celum T
 marique CKT et eam CT: et B: eam K 20 et ut B: ut T
 ibi terrae K 22 si. Ro. est occ. T 24 elladas codd. 25 anfixion
 i. BK: anfixion id est C: anfixionides T 26 civitatis C 27 nam . . .
 dic. om. T

Minervam Graeci inventricem multarum artium asserunt, quia et litterae et artes diversorum studiorum et ipsa philosophia veluti templum Athenas habuerunt. Corinthum in Achaia 45 condidit Corinthus Orestis filius. Hanc Graeci Corintheam 5 vocant, hoc est administrationem reipublicae. Thebas Boecotiae 46 Cadmus veniens a Phoenicibus condidit, Thebis Aegyptiis prius ab eo constructis. Mycenae [civitatem Graeciae]. Lacedaemonia condita a Lacedaemone Semelae filio. Sparta ab Sparto filio Phoronei vocata, qui fuit filius Inachi. Ipsam autem esse 10 Spartam quam et Lacedaemoniam civitatem, atque inde Lacedaemonios Spartanos dici. Achaia ab Achaeo constructa: 48 Pelops, qui apud Argos regnavit, Peloponnensem urbem condidit: Cecrops in insula Rhodo Rhodum aedificavit: Carpathus Coum: Aeos Typhonis filius Paphum: Angeus Lycurgi filius 15 Samum: Dardanus autem condidit Dardaniam: Thessalonicam Thessalus Graeci filius aedificavit, in qua etiam et regnavit. Brundisium construxerunt Graeci: Brundisium autem dictum 49 [est] Graecae quod brunda caput cervi dicatur: sic est enim ut et cornua videantur et caput et lingua in positione ipsius 20 civitatis. In Italia autem a Iano Ianiculum, a Saturno Saturnia 50 atque Latium conditum, eo quod ibi fugiens latuisset cognominatum. Ab Hercule in Campania Pompeia, qui victor 51 ex Hispania pompam boum duxerat. Aeneas autem post 52 excidium Troiae in eadem Italia veniens, ab uxoris nomine 25 Lavinium condidit. Ascanius vero relicto Laviniae novercae 53 suae regno, Albam Longam aedificavit. Alba autem vocata propter colorem suis; Longa, quia longum oppidum est, iuxta proximitatem collis in quo sita est. Ex hac etiam urbe reges

1 in verticem T 3 hab. Ath. T¹ 4 corenteam B¹: corinthiam K: corinthiam C 6 thebas Aeg. T 7 constructus T civitates Gr. hab. T: om. BCK 9 foronei CT: forones B: coronae K Inachi] enasi K (B¹ n. l.) 10 Sp.] partiam T¹: partem B quam om. K Lacedaemoniam Orosius 1, 21, 12 11 dicit B 14 cos T: eus K pavum BKT: paphium C 16 eti. reg. C 18 est hab. BK: om. CT eo quod K: quam B est om. B¹ 19 ut om. B¹ 21 latinum T co] et T 22 pompeiam condidit. 23 duxerunt T 24 italiae B 25 laviniam (lab.) CB 27 sues K: sui B 28 quo posita C hac] qua B urbes K

54 Albanorum appellari coeperunt. Capuam Capys Silvius rex Albanorum construxit, appellatam a nomine conditoris; licet sint qui dicant a capacitate eam Capuam dictam, quod eius terra omnem vitae fructum capiat: alii a locis campestribus in quibus sita est. Est autem caput urbium Campaniae, inter 5 tres maximas Romam Carthaginemque numerata; ex qua et 55 provincia Italiae Campania dicta est. Romulus cum interfecto apud Alban Amulio avum Numitorem in regnum restituisset, in eum locum ubi nunc Roma est devenit, ibique sedes posuit, moenia construxit, urbemque ex nomine suo Romam vocavit. 10 Hanc autem antea Evander dicitur condidisse, ut est illud (Virg. Aen. 8, 313):

Tunc pater Evandrus Romanae conditor arcis.

56 Ancus Marcius ex filia Numae Pompilii natus: hic urbem in exitu Tiberis condidit quae et peregrinas merces exciperet et 15 57 hostem moraretur, quam ab ipso situ Ostiam appellavit. Galli quidam intestina discordia et assiduis dissensionibus suorum permoti, sedes novas quaerentes Italiam profecti sunt, sedibusque propriis Tuscis expulsis, Mediolanum atque alias urbes condiderunt. Vocatum autem Mediolanum ab eo quod ibi sus 20 58 medio lanea perhibetur inventa. Historiis placet a Messapo Graeco Messapiae datam originem, versam postmodum in nomen Calabriae, quam in exordio Oenotri frater Peucetius 59 Peucetiam nominaverat. Manto Tiresiae filia post interitum Thebanorum dicitur delata in Italiam Mantuam condidisse: 25 est autem in Venetia, quae Gallia Cisalpina dicitur: et dicta

1 capis (-pi K) *codd.* 2 apellata *KT*: appellata *B* a *om.* *BC*
 3 a capac. *om.* *C* 1 quod] quia *B* 6 num.] nominata *K* 7 italia *B*
 interfecti *B* 8 amulio *B*: amunio *T*¹ 9 in eo loco *K* sede *T*
 pos. et moe. *K* 10 urbem quae *B*: urbem *K* 11 ante ea *C*¹
 cond. dic. *C* 14 marcus *BCT* pampili *B* 15 acciperet *C*
 16 ab *om.* *K* 17 densonibus *C* 18 permotis *T* sedibus pro. *B*
 21 mediu *K*: media *BT* inv. per. *C* Historis *K* mesalo *K*
 22 grece *C*¹: primum *K* messapia *T*: mesaliae *K* versam *Solin.*
 2, 12: versa *codd.* in *om.* *C*¹ 23 eunotri *K*: cenotri *BT*: onotori
*C*¹ 24 peuceam *B* nominavit *T* Mantoa *K* post *om.* *K*
 26 venientia *B*

Mantua quod manes tuetur. Parthenope a Parthenope quadam 60
 virgine illic sepulta Parthenope appellata; quod oppidum postea
 Augustus Neapolim esse maluit. Ad promuntorium Leucaten, 61
 in quo Actii Apollinis templum fuit, bellum Augustus contra
 5 Antonium gessit. Quo victo, urbem in Actiaco sinu condidit,
 quam a victoria Nicopolim appellavit. Phalantus Partheniorum 62
 dux Parthenios constituit. Taras Neptuni filius fuit, a quo
 Tarentum civitas et condita et appellata est. Cum Cyrus mari- 63
 timas urbes Graeciae occuparet, et Phocaenses ab eo ex-
 10 pugnati omnibus angustiis premerentur, iuraverunt ut profuge-
 rent quam longissime ab imperio Persarum, ubi ne nomen quidem
 eorum audirent; atque ita in ultimos Galliae sinus navibus
 profecti, armisque se adversus Gallicam feritatem tuentes,
 Massiliam condiderunt et ex nomine ducis nuncupaverunt.
 15 Hos Varro trilingues esse ait, quod et Graece loquantur et
 Latine et Gallice. Narbonam et Arelatum et Pictavis coloni 64
 proprii condiderunt. Burdigalim appellatam ferunt quod
 Burgos Gallos primum colonos habuerit, quibus antea
 cultoribus adimpleta est. Terraconam in Hispania Scipiones 65
 20 construxerunt; ideo caput est Terraconensis provinciae.
 [Caesaraugusta Terraconensis Hispaniae oppidum a Caesare 66
 Augusto et situm et nominatum, loci amoenitate et deliciis
 praestantius civitatibus Hispaniae cunctis atque inlustrius,
 florens sanctorum martyrum sepulturis.] Afri sub Hannibale 67
 25 maritima Hispaniae occupantes, Carthaginem Spartariam con-
 struxerunt, quae mox a Romanis capta et colonia facta, nomen
 etiam provinciae dedit. Nunc autem a Gothis subversa atque

1 quod] quia *B* inanes *B*: inanis *K*: in inanes *T* Parthenopea
 a Parth. *C*¹: Parthenopia a Parth. *BT* (*vix recte*): Parthenope a par-
 thenopia *K* 2 partenopea *T*: parthinopia *K* quam *B* 3 a pro-
 muntorio (-ium *T*) *KT* leucanen *K* 5 gessit] misit *K* 6 Palantus
BCT: Palanthus *K* 8 et cond. app. est *B*¹: est cond. et app. *C*
 9 focenses *codd.* 11 quam] quia *B* 12 ultimae *K* navibus] vibus
T 14 et nom. *C* 15 quod *Gr. K* 17 Burdicalae *K*: Burdogalam *ex*
Burdegulam ut vid. C appellatum quia *K* 19 tarraconensis *K*
 5 66 hab. *TUVIV* etiam ceteri *codd.* *Hispanici* (*Escor. P. I. 8, Matrit.*
Bibl. Acad. Hist. 25 et 76, Matrit. Bibl. Nat. Tol. 15. 9, etc.), *Mon.*: *om.*
BCFKMOP 26 mox *om. C* et in *col. T*

ISIDORI

- 68 in desolationem redacta est. Saguntum Graeci ex insula Zacyn-
tho profecti in Hispania condiderunt ; quam Afri postea bello
69 inpetitam deleverunt. Emeritam Caesar Augustus aedificavit,
postquam Lusitaniam et quasdam Oceani insulas cepit, dans ei
nomen ab eo quod ibi milites veteranos constitueret. Nam 5
70 emeriti dicuntur veterani solutique militiae. Olisipona ab Vlix
est condita et nuncupata ; quo loco, sicut historiographi dicunt,
71 caelum a terra et maria distinguuntur a terris. Hispalim Caesar
Iulius condidit, quam ex suo et Romae urbis vocabulo Iuliam
Romulam nuncupavit. Hispalis autem a situ cognominata est, eo 10
quod in solo palustri suffixis in profundo palis locata sit, ne lubri-
72 co atque instabili fundamento cederet. Gades oppidum a Poenis
conditum, qui etiam et Carthaginem Spartariam condiderunt.
73 Septe oppidum a montibus septem, qui a similitudine Fratres
74 vocati Gaditano imminent fretu. Tingis civitatis et Lix Antaeus 15
auctor est, quem Hercules fertur luctae certamine superatum in-
terfecisse. Lix autem a Lixo flumine Mauretaniae nuncupata,
ubi Antaei regia fuit, et Sala, quod imineat Salae flumini. Cae-
75 saream Mauretaniae oppidum Iuba rex Maurorum in honorem
Caesaris Augusti condidit, quam ex eius nomine Caesaream ap- 20
pellavit ; sicut Herodes aliam Caesaream in Palaestina, quae nunc
76 urbs est clarissima. Icosium Caesariensis Mauretaniae oppidum,
Hercule illuc transeunte, viginti a comitatu eius discindentes
construxerunt. Hanc ne quis inposito a se nomine privatim
gloriareretur, de condentium numero urbi Icosio nomen datum. 25
77 Cyrene regina fuit Libyae quae ex suo nomine civitatem Cy-
renen condidit, ex qua et Libyam Cyrenensem vocavit.

1 iacinto (-ncto) *BCT*: *om.* *KM* 2 hispaniam (sp-) *BC* quam]
quia *B* 6 mil.] a militia *K* Olisipona *BK* olixe *CT*: olixa
K: olexe *B* 7 cond.] dicta *KP* 8 cael. et ter. *K* distinguitur
T Inspalim *B*: Isp. *C* 9 Iul.] tullius *K* quam] quod *B* ex
suo nomine et Ro. ur. *C* roma *K* tulliam *KOP* 10 hispalo (sp-)
codd. 11 paludistri *BK* subfixa profundo *BCK* sit ex corr. *T*
12 caderit *K* Cades *K*: Gades *T* a] o *C* 13 et *om.* *K*
14 Septem *codd.* 15 iminet *T*: eminent *K* civitas *C* et] e *KT*
lixae *C* 18 Antaei] antea *BC* flumine *BK* 20 ex] pro *K*
21 palestino *BT* 22 Hicosium *codd.* 23 illic *C* descendentes *B*:
descendentes *CT* 25 hicosio *BC*: hicosium *K* 27 et qua ex *K*: a
qua et *T*

ETYMOLOGIARVM LIB. XV. i, ii

DE AEDIFICIIS PVBLICIS. Civitas est hominum multitudo II
societatis vinculo adunata, dicta a civibus, id est ab ipsis incolis
urbis [pro eo quod plurimorum consciscat et contineat vitas].
Nam urbs ipsa moenia sunt, civitas autem non saxa, sed habi-
5 tatores vocantur. Tres autem sunt societates: familiarum, 2
urbium, gentium. Vrbs vocata ab orbe, quod antiquae civitates 3
in orbe fiebant; vel ab urbo parte aratri, quo muri designaban-
tur; unde est illud (Virg. Aen. 3, 109; 1, 425):

Optavitque locum regno et concludere sulco.

10 Locus enim futurae civitatis sulco designabatur, id est aratro.
Cato (Orig. 1, 18): 'Qui urbem,' inquit 'novam condit, tauro
et vacca arat; ubi araverit, murum facit; ubi portam vult esse,
aratum substollit et portat, et portam vocat.' Ideo autem urbs 4
aratro circumdabatur, dispari sexu iuvenorum, propter com-
15 mitionem familiarum, et imaginem serentis fructumque red-
dentis. Vrbs autem aratro conditur, aratro vertitur. Vnde
Horatius (C. 1, 16, 20):

Inprimeretque muris

hostile aratrum.

20 Oppidum quidam ab oppositione murorum dixerunt; alii ab 5
opibus recondendis, eo quod sit munitum; alii quod sibi in eo
conventus habitantium opem det mutuam contra hostem. Nam
primum homines tamquam nudi et inermes nec contra beluas
praesidia habebant, nec receptacula frigoris et caloris, nec ipsi
25 inter se homines ab hominibus satis erant tuti. Tandem 6
naturali sollertia speluncis silvestribusque tegumentis tuguria
sibi et casas virgultis arundinibusque contexerunt, quo esset

1 hom.] omnium T 2 inculis C: singulis D 3 pro... vitas
hab. TUVX: om. BCDFKNOP 5 familia K 6 quod] quia B
7 orbem Serv. ad Aen. 1, 12 i. e. urvo: orvo corr. urve K: urbe BC
designantur BK 11 condit KNOP Mon.²: condet BCFTU: con-
didit D Mon.¹ 12 arat (T¹?) T: arit OP: aret BCDFMNU Mon.
facit BDFKMNOPT¹: faciet C: faciat T²U Mon. 13 sustollit KMOP:
sustullit N: substollat F: sustollat BCTU Mon.: subtollat D portat
KMOP: portam N: portet BCDFTU Mon. (ex -tit) et] a N
vocat KOP: vacat M: vocant N: vocet BCDFTU Mon. 14 circum-
datur K 15 ferentes B 16 ex. Arv. 18 -reque B 19 rostrile T
21 quod alt.] quia B sibi] sit BCK 23 ne con. KT 26 tecuria K

ISIDORI

vita tutior, ne his, qui nocere possent, aditus esset. Haec est origo oppidorum, quae quod opem darent, idcirco oppida nominata dixerunt. Oppidum autem magnitudine et moenibus
7 discrepare a vico et castello et pago. Civitates autem aut coloniae,
8 aut municipia, aut vici, aut castella, aut pagi appellantur. Civitas **5** proprie dicitur, quam non advenae, sed eodem innati solo condiderunt. Ideoque urbes a propriis civibus conditae civitates,
9 non coloniae nuncupantur. Colonia vero est quae defectu indigenarum novis cultoribus adimpletur. Unde et colonia a
10 cultu agri est dicta. Municipium est quo manente statu civitatis
 ius aliquod minoris aut maioris officii a principe inpetrat. Dictum autem municipium a muniis, id est officiis, quod tantum munia, id est tributa debita vel munera, reddant. Nam liberales et famosissimae causae, et quae ex principe proficiuntur, ibi non
11 aguntur. Haec enim ad dignitatem civitatum pertinent. Vici **15** et castella et pagi hi sunt qui nulla dignitate civitatis ornantur, sed vulgari hominum conventu incoluntur, et propter parvitatem
12 sui maioribus civitatibus adtribuuntur. Vicus autem dictus ab ipsis tantum habitationibus, vel quod vias habeat tantum sine muris. Est autem sine munitione murorum; licet et vici **20** dicantur ipsae habitationes urbis. Dictus autem vicus eo quod sit vice civitatis, vel quod vias habeat tantum sine muris.
13 Castrum antiqui dicebant oppidum loco altissimo situm, quasi casam altam; cuius pluralis numerus castra, diminutivum castellum est [sive quod castrabatur licentia inibi habitantium, ne **25**
14 passim vaga hosti pateret]. Pagi sunt apta aedificiis loca inter agros habitantibus. Haec et conciliabula dicta, a conventu et
15 societate multorum in unum. Conpita sunt ubi usus est con-

1 qui] quae B possunt K 2 quae quod] quae quia B: quod K:
 quia eo quod C¹ 4 castella B Civitas C¹ 6 quam] quia B
7 civ. non om. K 10 cultura ag. B quod dett. 11 mai. aut min. K
 impertit K 12 a muneris K quod] quia B 14 in pr. pro-
 ficiscuntur K 16 hi om. K quae T: quae in K 19 quod]
 quia B habeant T 22 vel quod . . . muris om. K quod] quia B
23 locum altissimum quasi K 24 castellus TC¹ 25 sive quod . . . pat.
 hab. TUV: om. BCDKP 27 hab.] a civitatibus KN (non D) 28 in
 un. om. KN (non D) Conpita CK

ventus fieri rusticorum ; et dicta conpita quod loca multa in agris eodem competant ; et quo convenitur a rusticis. Suburbana 16 sunt circumiecta civitatis aedificia, quasi sub urbe. Moenia 17 sunt muri civitatis, dicta ab eo quod muniant civitatem, quasi munimenta urbis, id est tutamenta. Munium autem dictum, 18 quasi manu factum : sic et munus. Muri a munitione dicti, quasi muniri, eo quod muniant et tueantur interiora urbis. Moenia autem duplicem habent significationem ; nam interdum moenia abusive dici omnia aedificia publica civitatis, ut (Virg. 10 Aen. 2, 234) :

Dividimus muros, et moenia pandimus urbis ; proprie autem moenia sunt tantum muri. Murus autem turri- 19 bus propugnaculisque ornatur. Turres vocatae quod teretes sint et longae ; teres est enim aliquid rotundum cum proceritate, 15 ut columna. Nam et quamvis quadratae aut latae construantur, procul tamen videntibus rotundae existimantur ; ideo quia omne cuiusque anguli simulacrum per longum aeris spatium evanescit atque consumitur, et rotundum videtur. Propugnacula 20 pinnae murorum sunt, dicta quia ex his propugnatur. Pro- 21 murale vero, eo quod sit pro munitione muri. Est enim murus proximus ante murum. Porta dicitur qua potest vel inportari 22 vel exportari aliquid. Proprie autem porta aut urbis aut castrorum vocatur, sicut superius dictum est. Vicus, ut praedictum est, ipsae habitationes urbis sunt ; unde et vicini dicti. Viae 25 ipsa spatia angusta quae inter vicos sunt. Plateae perpetuae 23 ac latiores civitatum viae sunt, iuxta proprietatem linguae Graecae a latitudine nuncupatae ; $\pi\lambda\alpha\tau\acute{\iota}\varsigma$ enim Graeci latum

1 conpeda K : -ta C quod] quia B 2 competunt BC et
 quod conveniuntur TC 4 sunt urbis (expunct.) muri C dicti K
 quod] quia B muniat B 5 totamenta T 6 munus om. CT
 7 munire C : muniti dett. eo quod] quia B 9 puplicae K
 11 div.] dicitur K 12 Muri K 13 ornantur K quia terrentes
 sint B 15 nam qu. C 16 existimanda sunt B 17 omne dett. :
 omnis BCT : unius K 19 dictae autem quia KOP propugnatur
 KOP (non M) § 21 om. KOP (non MN) 20 ve. est eo T 21 pro-
 ximum MN qua] quia KPT 22 au. dicta por. B 23 nuncu-
 pata K 27 platus K : -tos BCT cf. XVII. vii. 37 grecae B :
 greci (i ex corr.) T

ISIDORI

24 dicunt. Quintana pars plateae quinta est, qua carpentum pro-
 25 gredi potest. Cloacae dictae quod his percolantur aquae. Has
 primum Romae fecisse Tarquinius Priscum ut, quotiens
 pluviarum inundatio existeret, per eas aquae extra civitatem
 emitterentur, ne maximis perpetuisque tempestatibus planitiem 5
 26 vel fundamenta urbium strages aquarum subverteret. Imboli,
 vel quia subvolumina sunt, vel quia sub his ambulant. Sunt
 27 enim portici hinc inde platearum. Forus est exercendarum
 litium locus a fando dictus [sive a Phoroneo rege, qui primus
 Graecis legem dedit]. Haec loca et prorostra vocantur ideo 10
 quod ex bello Punico captis navibus Carthaginensium rostra
 ablata sunt, et in foro Romano praefixa ut esset huius insigne
 28 victoriae. Curia dicitur eo quod ibi cura per senatum de
 29 cunctis administraretur. Praetorium, quod ibi praetor resideat
 30 ad discutiendum. Gymnasium generalis est exercitiorum locus. 15
 Tamen apud Athenas locus erat ubi discebatur philosophia et
 sapientiae exercebatur studium; nam γυμνάσιον Graece vocatur,
 quod Latine exercitium dicitur, hoc est meditatio. Sed et
 balnea et loca cursorum et athletarum gymnasia sunt, eo quod
 31 illic homines in suae artis studio exercitentur. Capitolium 20
 Romae vocatum eo quod fuerit Romanae urbis et religionis
 caput summum. Alii aiunt, cum Tarquinius Priscus Capitolii
 fundamenta Romae aperiret, in loco fundamenti caput hominis
 litteris Tuscis notatum invenit, et proinde Capitolium appellavit.
 32 Arces sunt partes urbis excelsae atque munitae. Nam quae- 25
 cumque tutissima urbium sunt, ab arcendo hostem arces vo-
 33 cantur. Vnde et arcus et arca. Circum Romani dictum putant

1 dicitur K	Quintanae (-ne) codd.	pars om. B ¹	regredi K
2 quod] quia B	has] nam K	4 cas] has C	5 perpetuis
temp. K	6 subverterent K	Inboli T: Imbuli BCK	7 sub
volumine dell.	ambolant K	8 porticus K	9 sive . . . dedit
hab. TUX: om. BCDKFNOP		10 haec loca om. KNOP (non DF)	
prorostra KNP: prostra BDF (non Mon.)		11 quod CT: quia	
BK ex BDFT: in K: om. C		cartaginiensibus C	rustra K
13 per sen. ex presentatum B	14 Pr. eo quod C	illic C	prae-
ceptor C ¹ redeat K (pro sedeat ?)	15 est om. K	17 sapientia	
K vocatum C	19 banca T	20 studium BCT	21 Rom.
fu. ur. C ¹ regionis K	23 hom. om. C ¹	24 invenerit T	no-
minavit C	27 arcus et om. K		

a circuitu equorum, eo quod ibi circum metas equi currant. Theatrum autem ab spectaculo nominatum, ἀπὸ τῆς θεωρίας, 34 quod in eo populus stans desuper atque spectans ludos scenicos contemplaretur. Amphitheatrum vero vocatum quod ex duobus 35 sit theatris compositum. Nam amphitheatrum rotundum est, theatrum vero ex medio amphitheatrum est, semicirculi figuram habens. Labyrinthus est perplexis parietibus aedificium, qualis 36 est apud Cretam a Daedalo factus, ubi fuit Minotaurus inclusus; in quo si quis introierit sine glomere lini, exitum invenire non 10 valet. Cuius aedificii talis est situs ut aperientibus fores tonitruum intus terribile audiatur: descenditur centenis ultra gradibus; intus simulacra et monstrificae effigies, in partes diversas transitus innumeri per tenebras, et cetera ad errorem ingredientium facta, ita ut de tenebris eius ad lucem venire impossibile 15 videatur. Quattuor sunt [autem] labyrinthi; primus Aegyptius, secundus Creticus, tertius in Lemno, quartus in Italia; omnes ita constructi ut dissolvere eos nec saecula quidem possint. Farum turris est maxima quam Graeci ac Latini in commune 37 ex ipsius rei usu farum appellaverunt, eo quod flammaram incendio longe videatur a navigantibus, qualem Ptolomaeus iuxta Alexandriam construxisse octingentis talentis traditur. Vsus eius est nocturno navium cursu ignes ostendere, ad pronuntianda vada portusque introitus, ne decepti tenebris navigantes in scopulis incidant; nam Alexandria fallacibus vadis insidiosos 25 accessus habet. Hinc igitur in portibus machinas ad praelucendi ministerium fabricatas pharos dicunt. Nam φῶς lux est, ὄρος visio dicitur. Vnde et Lucifer Graece Φωσφόρος ap-

2	expectaculo <i>K</i>	ἀπὸ τῆς θε. ομι. <i>K</i>	3	qu. ex eo populo <i>K</i>	at.		
	prospectans <i>K</i>		6	theatrum] teatro <i>K</i>	med. anfiteatro <i>TC</i>		
	semicirculo figura <i>K</i>		7	Labyrinthus (-tus) <i>codd.</i> (etiam <i>D</i>)	com-		
	plexis <i>K</i> (non <i>D</i>)		8	ad italo fac. <i>K</i>	9	introerit <i>K</i>	li. exire
	non <i>K</i> (non <i>D</i>)		11	intus] in <i>C</i> ¹		13	ten. cet. <i>C</i>
14	inp. esse vi. <i>C</i>		15	sunt au. <i>BC</i> : au. sunt <i>K</i> : sunt <i>T</i>			labyrinthi (-ti)
	<i>codd.</i>		16	tertium <i>C</i> ¹		17	nec] ne <i>T</i> : nec ulla <i>C</i>
19	usus <i>B</i>		22	ei. et noc. <i>T</i> : ei. noc. est <i>BK</i>		18	i.e. Pharum
							navium <i>codd.</i> in
							XX. x. 10: navigium <i>BT</i> : navigantium <i>C</i> : navicantibus <i>T</i>
						23	ne
							decti <i>T</i> ¹
						24	incedant <i>K</i>
							fallentibus <i>K</i>
						25	portibus <i>dett.</i> : portibus <i>codd.</i>
						26	fabricato <i>B</i>

ISIDORI

38 pellatur. Cocleae sunt altae et rotundae turres; et dictae
 cocleae quasi cycleae, quod in eis tamquam per circulum or-
 bemque conscendatur; qualis est Romae centum septuaginta
 39 quinque pedibus. Thermas appellatas quod caleant; Graeci
 40 enim θερμὸν calorem vocant. Balneis vero nomen inditum
 a levatione maeroris; nam Graeci βαλανείον dixerunt, quod
 anxietatem animi tollat. Haec et gymnasia dicuntur, quia ibi
 athletae uncto corpore et perfricato manibus exercitantur;
 41 nam γυμνάσιον Graece, Latine exercitium dicitur. Apodyterium,
 ubi lavantium vestimenta ponuntur, ab exuendo scilicet dictum; 10
 42 ἀποδυειν enim Graece exuere dicitur. Propina Graecus sermo
 est, quae apud nos corrupte popina dicitur: est autem locus
 iuxta balnea publica, ubi post lavacrum a fame et siti reficiuntur.
 Vnde et propina et propinare dicitur. Πᾶρα enim Graece
 43 famem significat, eo quod hic locus famem tollat. Tabernae 15
 olim vocabantur aediculae plebciorum parvae et simplices in
 vicis, axibus et tabulis clausae; unde et tabernariae, quod ibi
 solebant consedere. Dictae autem tabernae quod ex tabulis
 lignisque erant constructae, quae nunc et si non speciem,
 44 nomen tamen pristinum retinent. Macellum dictum quod ibi 20
 45 mactentur pecora quae mercantibus venundantur. Mercatum
 autem a commercio nominatum. Ibi enim res vendere vel
 emere solitum est; sicut et teloneum dicitur ubi merces
 navium et nautarum emolumenta redduntur. Ibi enim vecti-
 galis exactor sedet pretium rebus inpositurus, et voce a merca- 25
 46 toribus flagitans. Carcer est a quo prohibemur exire, et dictus

2 quod] quia B per ciclum K urbemque K¹ 4 Gr. post
 voc. K 5 enim om. K Balnei K: Banneis T 6 lev. dtt.:
 labatione BKT: lavatione C Graece om. K 9 Apoletherium
 CK: Apoleterium B: Apoletrium K 10 exuendo C¹ 11 dic. sc. B
 11 ἀπο.] apodeterin BCT: apoletheri K Popina C 12 propina
 (-inna K) codit. 13 balneas publicas C seme C¹ 14 probina K
 15 sign. . . . famem om. C¹ 16 ediculi B 17 saxibus T tabulae
 K claus (sic) T tabernarii K quod] quia B 18 con-
 sidere C: consedire T quod] quia B 19 ligneis quae B¹ et om.
 C speciae K 23 teloneum BCK: tholoneum T 25 exactio K
 inpositurum vo. K clamatoribus K (non Monac. frag.) 26 prohibentur
 K non Monac. frag.)

carcer a coercendo. [Hinc Fronto (frag. 12): 'Et pergraccari potius amoenis locis quam coerceri carcere viderentur.']

DE HABITACVLIS. Habitatio ab habendo vocata, ut 'habi- 111
tare casas' (Virg. Ecl. 2, 29). Domus ex Graeca appellatione
5 vocata; nam δῶματα Graeci tecta dicunt. Est autem domus
unius familiae habitatio, sicut urbs unius populi, sicut orbis
domicilium totius generis humani. Omne aedificium antiqui 2
aedem appellaverunt. Alii aedem ab edendo quiddam sum-
psisse nomen existimant, dantes exemplum de Plauto (Poen. 529):
10 Si vocassem vos in aedem ad prandium.
Hinc et aedificium, eo quod fuerit prius ad edendum factum.
Aula domus est regia, sive spatiosum habitaculum porticibus 3
quattuor conclusum. Atrium magna aedes est, sive amplior et 4
spatiosa domus; et dictum atrium [eo] quod addantur ei tres
15 porticus extrinsecus. Alii atrium quasi ab igne et lychno atrum
dixerunt; atrum enim fit ex fumo. Palatium a Pallante prin- 5
cipe Arcadum dictum, in cuius honore Arcades Pallanteum
oppidum construxerunt, et regiam in ipsius nomine conditam
Palatium vocaverunt. Thalamum hac ex causa vocatum ferunt. 6
20 Cum enim raptae fuissent a Romanis Sabinae, ex quibus cum
una ante alias specie nobilis cum magna omnium admiratione
raperetur, Thalamoni duci eam oraculo responsum est dari; et
quoniam hae nuptiae feliciter cesserant, institutum est ut in
omnibus nuptiis thalami nomen iteretur. Aegyptii quoque
25 lingua sua loca, in quibus nubentes succedunt et cubant, 'thala-
mum' nominant. Coenaculum dictum a communione vescendi; 7

1 hinc . . . vid. hab. TUV Mon.: om. BCDFKMNO et T: ut
UV 2 carceres TU (non V) 3 ut aut (delet.) ut hab. T. 4 app.]
interpretatione B (non D Monac. frag.) 6 uni B 8 quiddam BCT:
quidem Monac. frag. 9 exist. nom. K (non Monac. frag.) 10 in ede
(ae-) ad BCFTU: in eodem ad M: in idem N non DOP Monac. frag.)
12 porticibusque qua. C 14 dic. est atr. T eo hab. CT: om. BK
15 aliis C lychno dett.: ligno BCT: ligno K 16 ex] pro K
a Pal.] appellante C: appellante T 17 honores CT pal-
lantea K: appellant eum T 18 et regi eam ips. T 19 hec K
22 thalamoni T: thalmoni K: thalmoni B: Talassioni Arrv. 23 qu.
hac] quae humanae K gesserant K: cessarat T 24 thalami]
thalassii Arrv. 25 et incubant C Monac. frag. thalamum BT

ISIDORI

unde et coenobium congregatio. Antiqui enim publice et in
 commune vescebant, nec ullius convivium singulare erat, ne in
 8 occulto deliciae luxuriam gignerent. Triclinium est coena-
 culum, a tribus lectulis discumbentium dictum. Apud veteres
 enim in loco, ubi convivii apparatus exponebatur, tres lectuli
 strati erant, in quibus discumbentes epulabantur. Κλίση enim
 Graece lectus vel adcubitus dicitur, ex quo confectum est ut
 9 triclinium diceretur. Cella dicta quod nos occultat et celat.
 Cubiculum vero, quod eo cubamus ibique dormientes requie-
 scimus. Cubile autem cubandi locus est. Secessus, quod 10
 sit locus secretus, id est sine accessu. Diversorium dictum eo
 quod ex diversis viis ibi conveniatur. Hospitium sermo Graecus
 est, ubi quis ad tempus hospitali iure inhabitat, et iterum inde
 transiens migrat. Inde et metatum, quia mutatur. Vnde et
 legitur: 'castra metati sunt,' pro mutaverunt; non enim illic 15
 II permanet exercitus, sed [per]transit. Moenius, collega Crassi
 in foro proiecit materias, ut essent loca in quibus spectantes
 insisterent, quae ex nomine eius Moeniana appellata sunt.
 Haec et solaria, quia patent soli. Post haec alii lapide, alii
 materia aedificavere porticibus moeniana, et foribus et domibus 20
 12 adiecerunt. Tabulata olim lignae domus fiebant. Inde nomen
 permanet tabulatorum. Hypogeum est constructum sub terris
 aedificium, quod nos antrum vel speluncam dicimus. Solarium,
 quod soli et auris pateat, qualis fuit locus in quo David Beth-

1 congregatio K 2 vescebantur CK ullis C¹ ne ex non B
 3 luxoriae K 5 enim om. T ubi om. K 6 clinion BCT: clinion
 K 7 lectum BKT: om. C¹ adacubitus C¹: accubitum (ad-)
 BKT 8 quod] quae B celet K 9 quia in eo B ibique]
 atque K (non Monac. frag.) 9 requiescamus CT 10 cubicule BT
 au.] vero Monac. frag. 12 ex om. C¹ conveniantur T 13 a
 temp. K 14 qu. metatur C¹ un. et leg. T: un. leg. et BC: un.
 leg. K 16 pertransit BCT: transit KNO Moenianus BCDFO
 PTU: Menianus KN grassi KOP¹ 17 materia KOP: -iam N
 (non DFU) es. in lo. in KNOP (non DFU) expectantes
 (exsp-) CKT 18 insiderent KOP: -rant N (non DFU) nominis
 B meniana K: moniana OP 19 haec est BDFT(T¹)U: hoc
 est KNOP¹ h. alia alii KOP (non NDFU) 20 aedificare (ed-)
 BFT meniana K: moenia C¹ 21 adiecerunt T: adiecerant C¹
 Tabulate (i. e. -tae) T 22 perm. et tab. K Apogeuin cold.
 21 auri B: aurae K

sabee lavantem aspexit et adamavit. Cum Hierosolymam 13
 Antiochus obsideret, Hyrcanus princeps Iudaeorum reserato
 David sepulcro, tria milia auri talenta inde abstraxit, ex quibus
 trecenta Antiocho dedit, ut obsidionem relinqueret; atque ut
 5 facti invidiam demeret, fertur ex reliqua pecunia instituisse
 primus xenodochia, quibus adventum susciperet pauperum et
 peregrinorum; unde et vocabulum sumpsit. Nam ex Graeco
 in Latinum *ξενοδοχείον* peregrinorum susceptio nuncupatur.
 Vbi autem aegrotantes de plateis colliguntur, *ροσοκομείον* Graece
 10 dicitur; in quo consumpta languoribus atque inediis miserorum
 membra foveuntur.

DE AEDIFICIIS SACRIS. Sacra sunt loca divinis cultibus IV
 instituta, utpote ea in quibus altaria litantibus de more ponti-
 ficibus consecrantur. Sancta iuxta veteres exteriora templi 2
 15 sunt. Sancta autem sanctorum locus templi secretior, ad quem
 nulli erat accessus nisi tantum sacerdotis. Dicta autem Sancta
 sanctorum quia exteriori oraculo sanctiora sunt, vel quia sancto-
 rum comparatione sanctiora sunt; sicut Cantica canticorum,
 quia cantica universa praecellunt. Sanctum autem a sanguine
 20 hostiae nuncupatum; nihil enim sanctum apud veteres dice-
 batur nisi quod hostiae sanguine esset consecratum aut con-
 sparsum. Item sanctum, quod extat esse sancitum. Sancire
 est autem confirmare et inrogatione poenae ab iniuria defendere;
 sic et leges sanctae et muri sancti esse dicuntur. Propitia- 3
 25 torium [quasi propitiationis oratorium; propitiatio enim placatio
 est]. Oracula dicta eo quod inde responsa redduntur; et ora-
 cula ab ore. Penetralia secreta sunt oraculorum; et penetralia 4
 dicta sunt ab eo quod est penitus, hoc est pene intus. Ora-
 torium orationi tantum est consecratum, in quo nemo aliquid

1 amavit TC 5 inv.] insidia K 6 suscepit K 9 de plat.
 negr. K (non Monac. frag.) 9 vos. om. T dic. Gr. BK (non
 Monac. frag.): om. T 10 laboribus K 14 iu. veteriora tem. B¹
 16 sacerdoti C 17 quia ascorum K 20 dicebant K 21 aut
 asparsum K: om. T 22 quod CT: quia BK fort. stat: constat del.
 sanctum C¹ 23 et ab inr. po. et ab K 24 muri XCT: mores BKO
 25 quasi ... plac. est hab. TUA: om. BC¹KOMonac. frag. 26 dictae
 B 27 or. quasi ab K 28 sunt om. C 29 oratione K

ISIDORI

agere debet nisi ad quod est factum ; unde et nomen accepit.
 5 Monasterium unius monachi habitatio est. Μόνος enim apud
 6 Graecos solus, στήλιον statio ; id est solitarii habitatio. Coe-
 nobium ex Graeco et Latino videtur esse compositum. Est
 enim habitaculum plurimorum in commune viventium ; κοινὸν 5
 7 enim Graece commune dicitur. Templi nomen generale ; pro
 locis enim quibuscumque magnis antiqui templa dicebant : et
 templa dicta quasi tecta ampla. Sed et locus designatus ad
 orientem a contemplatione templum dicebatur. Cuius partes
 quattuor erant : antica ad ortum, postica ad occasum, sinistra 10
 ad septentrionem, dextra ad meridiem spectans. Vnde et
 quando templum construebant, orientem spectabant aequino-
 ctialem, ita ut lineae ab ortu ad occidentem missae fierent partes
 caeli dextra sinistra aequales ; ut qui consuleret atque pre-
 8 caretur rectum aspiceret orientem. Fana dicta a Lunis, ui- 15
 bus templa error gentilium construebat unde consulentes
 9 daemonum responsa audirent. Delubra veteres dicebant templa
 fontes habentia, quibus ante ingressum diluebantur ; et appel-
 lari delubra a diluendo. Ipsa sunt nunc aedes cum sacris
 fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur ; et bene 20
 quodam praesagio delubra sunt appellata ; sunt enim in ablu-
 tionem peccatorum. Fons autem in delubris locus regenera-
 torum est, in quo septem gradus in Spiritus sancti mysterio
 formantur ; tres in descensu et tres in ascensu : septimus vero
 is est qui et quartus, id est similis Filio hominis, extinguens 25

1 accipit C Monac. frag.: Monac. frag.) Lat. om. T om. K Monac. frag.) tentatione B ¹ rodd. noctialem B a funibus K (fort. recte): (-sc) rodd. BKT Spiritu B	2 μόνος] mono rodd. C. vero ex T: C. et ex C (non Monac. frag.) vid.] dicitur K (non Monac. frag.) 6 enim om. C 7 quibusque K 10 portica BK 12 tem. quan. T 14 ac (hac B) deprecaretur BCT 16 construebant K cades K 22 regerandorum K (pro regenerandorum) 25 is] his BT	3 στήλ.] sterio BK Harl. extr. solidatii C ¹ (non Harl. extr.) 4 et 5 κοιν. . . dic. T (non Harl. extr.) 8 tecta] templa K 9 con- expectans rodd. et qui 15 a funis B: un. et consu. C 17 del. BC 19 deluendo C (fort. recte) 20 fontibus om. B ¹ 21 ablutione 23 gradibus C ¹
--	--	---

fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquae; in
 quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter. Basilicae prius 11
 vocabantur regum habitacula, unde et nomen habent; nam
βασιλεὺς rex et basilicae regiae habitationes. Nunc autem ideo
 5 divina templa basilicae nominantur, quia ibi regi omnium Deo
 cultus et sacrificia offeruntur. Martyrium locus martyrum 12
 Graeca derivatione, eo quod in memoria martyris sit con-
 structum, vel quod sepulchra sanctorum ibi sint martyrum.
 Aram quidam vocatam dixerunt quod ibi incensae victimae 13
 10 ardeant. Alii aras dicunt a precationibus, id est quas Graeci
ἀρὰς dicunt; unde contra imprecatio *κατάρρα* dicitur. Alii
 volunt ab altitudine aras, sed male. Altare autem ab altitu- 14
 dine constat esse nominatum, quasi alta ara. Pulpitum, quod 15
 in eo lector vel psalmista positus in publico conspici a populo
 15 possit, quo liberius audiatur. Tribunal, eo quod inde a sacer- 16
 dote tribuantur praecepta vivendi. Est enim locus in sublimi
 constitutus, unde universi exaudire possint. Alias tribunal a
 tribu denominatum, quod ad illud tribus convocetur. Ana- 17
 logium dictum quod sermo inde praedicetur; nam *λόγος* Graece
 20 sermo dicitur; quod et ipsud altius situm est [ut in eo lector
 vel psalmista positus in publico conspici a populo possit, quo
 liberius audiatur].

DE REPOSITORYIS. Sacrarium proprie est locus templi in v
 quo sacra reponuntur; sicut donarium est in quo conlocantur
 25 oblata; sicut lectisternia dicuntur ubi homines sedere consue-
 verunt. Ab inferendis igitur et deportandis sacris sacrarium
 nuncupatur. Donaria vero, eo quod ibi dona reponantur quae 2

1 stabilimento K	2 comparaliter C ¹	Basilica K	4 vel et
<i>βασιλικαί</i>	5 qu. regio om. deo cultum ibi et sacrificio K (non Harl. extr.)		
6 Ma. loc. martyrii (-ti) CBK	7 quod CT: quia BK	8 mar-	
tymis ex -rum K	10 a precibus <i>Scrv. ad Aem. 2, 515</i>	est om. K	
11 <i>κατ.</i>] satura C: statura B	12 ar. dici sed T	13 nominatam C	
quod] quia B	15 quo] quod B Harl. extr. ut K	17 un. et	
uni. exaudiri K	possunt C	18 tribus den. BC: tributa enomi-	
natum K	illum BCT (et <i>Isid.</i>)	19 dictum om. K	
ips. BK	ipso alt. sit situm K	ut] vel T	20 quod
hab. CT: om. BK (cf. § 15)	21 in publ. om. T	pop. sit quod	
lib. C ¹	23 pro. loc. K	25 ablata BKT	27 nuncupantur CT
reponant K			

ISIDORI

3 in templis offerre consueverunt. Aerarium vocatum quia prius
 aes signatum ibi recondebatur. Hoc enim olim in usu erat
 auro argentoque nondum signato: ex quorum metallis quamvis
 postea facta fuisset pecunia, nomen tamen aerarii permansit ab
 4 eo metallo unde pecunia [nomen] initium sumpsit. Armarium 5
 locus est ubi quarumcumque artium instrumenta ponuntur.
 Armamentarium vero, ubi tantum tela armorum. Vnde Iuue-
 nalis (13, 83):

Quidquid habet telorum armamentaria caeli.

Dicta autem utraque ab armis, id est brachiis, quibus exercentur. 10
 5 Bibliotheca est locus ubi reponuntur libri; βιβλος enim Graece
 6 liber, θήκη repostorium dicitur. Promptuarium dictum eo quod
 7 inde necessaria victui promuntur, hoc est proferuntur. Cel-
 larium, quod in eo colligantur ministeria mensarum, vel quae
 necessaria victui supersunt. Inter promptuariū autem et 15
 cellarium hoc interest quod cellarium est paucorum dierum,
 8 promptuarium vero temporis longi est. Apotheca autem vel
 horrea a Graeco, verbum e verbo repostoria vel reconditoria
 dici possunt, eo quod in his homines elaboratas fruges reponunt.
 Vnde et enthecā Graeco nomine repositam rei copiosam 20
 substantiam appellamus.

VI DE OPERARIIS. Ergasterium locus est ubi opus aliquod
 fit. Graeco enim sermone ἔργα opera, σταθίων statio; id est
 2 operarii statio. Ergastula quoque et ipsa a Graeco vocabulo
 nuncupantur, ubi deputantur noxii ad aliquod opus faciendum; 25
 ut solent gladiatores et exules, qui marmora secant et tamen
 3 vinculorum custodiis alligati sunt. Gynaeceum Graece dictum

1 conseruant *T* § 3 (*cf.* XVI. xviii. 5) 2 aes] est *B* 3 signatum 7
 ex] et *B* quorum] quibus *K* 5 nomen in. *K*: nomen et in. *B*:
 in. *CT* 6 quarumque *BK* 7 armentarium *BT* 9 habent *del.*
 armentaria *T* 10 utramque *T* est a br. *K* 11 βιβλ.]
 biblis *K*: biblio *BCT* 12 Prumptuarium *K*: Proptuarium *C* 14 in
 co] inde *C* mens. . . . nec. *om.* *C* vel *om.* *K* 15 neces-
 sario *BC* promptuarium *C* 17 promptuarium *C* temp.
 lo.] est *B* 18 a *om.* *B*: a Graeco *om.* *K* 19 possint *K* laboratas
K reponant *K* 20 enticam *BCT*: inticam *K* positam *K*
 22 opus] locus *T* 23 sterio *BCT*: isterium *K*: sterios *U* stat. . . .
 est *om.* *K*: statio *om.* *C* 25 depotantur *K* (*pro* deport-?) 27 Ge-
 niceum *BCT*: Genigeum *K*

eo quod ibi conventus feminarum ad opus lanificii exercendum
conveniat. Mulier enim Graece γυνή nuncupatur. Pistrinum 4
quasi pilistrinum, quia pilo antea tundebant granum. Vnde et
apud veteres non molitores sed pistores dicti, quasi pinsores, a
5 pinsendis granis frumenti; molae enim usus nondum erat, sed
granum pilo pinsebant. Vnde et Vergilius (Georg. 1, 267):

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.

Clibanus [a clivo dictus, ab eo quod in erectione sit collectus; 5
clivum enim ascensum dicimus sive flexuosum]. Furnum per 6
10 derivationem a farre dictum, quoniam panis ex eo factus ibi
coquitur. Torcular dictum eo quod ibi uvae calcantur atque 7
extortae exprimantur. Forus est locus ubi uva calcatur, dictus 8
quod ibi feratur uva, vel propter quod ibi pedibus feriatur:
unde et calcatorium dicitur. Sed hoc nomen multa significat:
15 prima species fori locus in civitate ad exercendas nundinas
relictus; secunda, ubi magistratus iudicare solet; tertia, quem
supra diximus, quem calcatorium nominavimus. Quarta,
spatia plana in navibus, de quibus Vergilius (Aen. 6, 412):

Laxatque foros.

20 Lacus dictus quia ibi decurrit frugum liquor.

DE ADITIBVS. Aditus ab eundo dictus, per quem ingre- VII
dimur et admittimur. Vestibulum est vel aditus domus 2
privatae, vel spatium adiacens aedibus publicis. Et vestibulum
dictum eo quod eo vestiuntur fores, aut quod aditum tecto
25 vestiatur, aut ab stando. Porticus, quod transitus sit magis 3
quam ubi standum sit, quasi porta; et porticus, eo quod sit

2 convenient B	enim om. T	nunc.] vocatur B	3 ante B
tondebant CT: adtondebant B	un. ap. K	4 qu. pensores B ¹ :	
qu. pinsores CB ²	5 pinsendis KO:	findendis BCT	frumento C ¹
6 filo T: in pila Servius ad Aen. 1, 179		findebant BCK:	-bat TO
7 torrete K	igni] flammis B ¹	8 Clibanum BFKOP	a clivo
... flex. hab. TUX: om. BCDFKOP		9 Fornum CKOP	10 fare T
quoniam CFT: quod BDKOP		12 Torus K	uve (ex corr.)
calcantur T	15 specie BC	16 quae sup. K: quod sup. B	17 quae
calc. K	nominamus BC	20 quia] quod C	frugum] uvarum C
21 ab eundo Serv. ad Aen. 6, 43		per] ad K	22 aditum BKT
23 sedibus T	24 dictum om. K	co (alt.) om. T	26 sit (alt.)
si K			

ISIDORI

4 apertus. Ianua a Iano quodam appellatur, cui gentiles omne introitum vel exitum sacraverunt. Vnde Lucanus (1, 62):

Ferrea belligeri conpescat limina Iani.

Est autem primus domus ingressus; cetera intra ianuam ostia vocantur generaliter. Ostium est per quod ab aliquo arcemur 5 ingressu, ab ostando dictum [sive ostium, quia ostendit aliquid intus]. Alii aiunt ostium appellari quia ostem moratur; ibi enim adversariis nos obicimus: hinc et Ostia Tiberina, quia ostibus sunt opposita. Fores et valvae claustra sunt; sed fores dicuntur quae foras, valvae, quae intus revolvuntur, et duplices 10 complicabilesque sunt. Sed generaliter usus vocabula ista

5, 6 corrumpit. Claustra ab eo quod claudantur dicta. Fenestrae sunt quibus pars exterior angusta et interior diffusa [est], quales in horreis videmus, dictae eo quod lucem fenerent: lux enim Graece φῶς dicitur: vel quia per eas intus positus homo videt. 15

Alii fenestram putant dictam eo quod domui lucem inestret, compositum nomen ex Graeco Latinoque sermone; φῶς enim

7 Graece lux est. Cardio est locus in quo ostium vertitur et semper movetur, dictus ἀπὸ τῆς καρδίας, quod quasi cor hominem totum, ita ille cuneus ianuam regat ac moveat. Vnde et 20

8 proverbiale est: 'In cardine rem esse.' Limina ostiorum dicta eo quod transversa sint ut limes, et per ea sicut in agro

9 aut introeatur aut foris eatur. Postes et antae quasi post et ante: et antae quia ante stant, vel quia antea ad eas accedimus prius quam domum ingrediamur; postes eo quod post ostium 25 stent.

1 aperta C 2 un. et Luc. K 3 limina] menia K: menicam N
 4 ianua os. vocatur K 5 est] autem K 6 sive . . .
 intus hab. CTUX: om. BKO Harl. extr. 8 nos adv. obicimus (sic) T
 ostie tiberine T 10 quae] quia K fo. sunt val. T 12 corrumpit B
 13 est hab. CT: om. BK 14 dicta T eo om. C ferrent T 15 eas]
 ea B: eam T ho. foris fidet C: an ho. extra (estra) videt (fi.) I
 16 dic. put. C ministrat CT 17 φῶς . . . est om. K: forl. hic
 substituenda illa priora lux . . . dicitur 19 movet K τῆς] to codd.
 (pro τοῦ) quod] quia B 20 totum om. K 22 transversae
 (-se) codd. 23 Po. et antes K: Po. C 24 et antae] stantes K:
 stantium B: om. CDT iam ante stante D: om. K: qu. an. st.
 vel om. B vel qua D antea] ante C (non D) ascendimus C¹D
 25 prius om. K qu. postium sint K

DE PARTIBVS AEDIFICIORVM. Fundamentum dictum quod VIII
fundus sit domui. Idem et caementum a caedendo dictum,
quod caeso crasso lapide surgat. Paries nuncupatus quia sem- 2
per duo sunt pares, vel a latere vel a fronte. Sive enim tetra-
5 gonum sive hexagonum sit, qui se conspiciunt ex pari erunt.
Aliter enim structura facta deformis est. Parietinas dicimus 3
quasi parietum ruinas: sunt enim parietes stantes sine tecto,
sine habitantibus. Angulus, quod duos parietes in unum con- 4
iungat. Culmina dicta sunt quia apud antiquos tecta culmo
10 tegebantur, ut nunc rusticani. Hinc tecti summitas culmen
dicitur. Camerae sunt volumina introrsum respicientia, appel- 5
latae a curvo; *καμωρ* enim Graece curvum est. Laquearia 6
sunt quae cameram subtegunt et ornant, quae et lacunaria di-
cuntur. Principaliter autem lacus dicitur, ut Lucilius (1290):

15 Resultant aedesque lacusque.
Cuius diminutio lacunar facit, ut Horatius (C. 2, 18, 1):

Neque aureum
mea renidet in domo lacunar.

Inde fit alia diminutio lacunarium; et per *ἀντίστικον* laquearium
20 facit. Absida Graeco sermone, Latine interpretatur lucida, eo 7
quod lumine accepto per arcum resplendeat. Sed utrum absi-
dam an absidem dicere debeamus, hoc verbi genus ambiguum
quidam doctorum existimant. Testudo est camera templi ob- 8
liqua. Nam in modum testudinis veteres templorum tecta
25 faciebant; quae ideo sic fiebant ut caeli imaginem redderet,
quod constat esse convexum. Alii testudinem volunt esse lo-

1 (cf. XIX. x. 2) dic. eo qu. K quia B 2 domus BC 3 caeso
om. codd. nuncupatas T: -ta K 4 vel (*prius*) ve K tetra-
comum sive exacomum K 5 sint K: fit C prospiciunt K
6 enim om. B^a 7 tectu BT^a tec. et si. C 8 *fort.* Ang. quasi
undulus quod duo K coniungunt BK 10 rusticani K *Harl.*
extr.: rusticam D: rustica BCT tectis T 11 Camarae B
volumine T 12 *camur codd.* est] dicitur C 13 subtegant
C^a 15 resultat T (*non M Harl. extr.*) 16 deminuto B oratio
B 17 neque] atque C 18 renidet BCK 19 dim. lacun. antesticon
laque. fa. B: dim. laque. per antisticon fa. K lacunarum BC
20 fecit C Abs. a Gr. C 21 absidam] absida B 23 subliqua K
(*non Harl. extr.*) 25 fiebat BCT redderent K 26 quod] quae B

ISIDORI

9 cum in parte atrii adversum venientibus. Arcus dicti quod
 10 sint arta conclusione curvati; ipsi et fornices. Pavimenta
 originem apud Graecos habent elaborata arte picturae; litho-
 strota parvulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores. Vo-
 cata autem pavimenta eo quod paviantur, id est caedantur. 5
 11 Unde et pavor, quia caedit cor. Ostracus est pavementum te-
 staceum, eo quod fractis testis calce admixto feriat; testa
 12 enim Graeci *ὄστρα* dicunt. Conpluvium dictum quia aquae
 partibus, quae circa sunt, eo conveniunt. Tessella sunt e qui-
 bus domicilia sternuntur, a tesseris nominata, id est quadratis 10
 13 lapillis, per diminutionem. Bases fulturae sunt columnarum,
 quae a fundamento consurgunt et superpositae fabricae susti-
 nent pondus. 'Bases' autem nomen petrae est fortissimae Syro
 14 sermone. Columnae pro longitudine et rotunditate vocatae, in
 quibus totius fabricae pondus erigitur. Antiqua ratio erat 15
 columnarum altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotun-
 darum quattuor: Doricae, Ionicae, Tuscanicae, Corinthiae,
 mensura crassitudinis et altitudinis inter se distantes. Quint-
 tum genus est earum quae vocantur Atticae, quaternis angulis
 15 aut amplius, paribus laterum intervallis. Capitolia dicta quod 20
 sint columnarum capita, sicut super collum caput. Epistolia
 sunt quae super capitella columnarum ponuntur; et est Graec-
 cum [id est supermissa]. Tegulae, quod tegant aedes; et im-
 16 brices, quod accipiant imbres. Lateres et laterculi, quod lati
 formentur circumactis undique quattuor tabulis. Canalis ab 25
 eo quod cava sit in modum cannae. Sane canalem melius
 17 genere feminino quam masculino proferimus. Fistulae aqua-
 rum sunt dictae quod aquas fundant et mittant; nam *στολα*

3 pictura T	4 crustis ac stellis T	variis B ¹	5 id] hoc C
6 unde . . . cor omi. K	cedet B ¹ TU (non Harl. extr.)		7 tectis C ¹
testam dell.	8 ostracod. : <i>ὄστρακα</i> dell.		dictum omi. B
aquae omi. K: fort. aquae e	9 convenient C		Tessellae dell.
sunt] est C ¹	e omi. T	12 et] hae K	13 petrae K
16 -nes K	18 et latitudinis K	20 aut amp. . . int. omi. KP (non Harl. extr.)	quod . . .
Epist. omi. C ¹	Capitolla C: Capitella dell. (cf. XIX. x. 24)	23 id est sup. hab. T: omi. BCK	quia B et
imbr. omi. T	24 quia B	accipient T	imbrices C ¹ later-
culae C ¹	25 circumactis T	27 femino CT	qu. inasc. omi. K
28 fundunt K	emittant BK	stolae B (vix pro <i>στολή</i> ;	

Graece mittere est. Formae earum pro magnitudine aquae et capacitatis modo fiunt.

DE MVNITIONIBVS. Munitum vel munimentum dictum IX quia manu est factum. Cohors vocata vel quod coartet cuncta
5 quae interius sunt, id est concludat, vel quod coerceat obiectu suo extraneos et adire prohibeat. Vallum est quod mole ter- 2
rae erigitur, ut custodia praetendatur. Dictum autem vallum a vallis; nam valli fustes sunt, quibus vallum munitur. Et valli dicti quod figantur et vellantur. Intervalla sunt spatia
10 inter capita vallorum, id est stipitum quibus vallum fit; unde et cetera quoque spatia dicunt, ab stipitibus scilicet. Agger 3
est cuiuslibet rei acervatio, unde fossae aut valles possint repleri. Agger proprie dicitur terra aggesta quae vallo facto propius ponitur; sed abusive et muros et munimenta omnia aggerem
15 dicimus. Maceriae sunt parietes longi quibus vineae aliquae 4 clauduntur; longum enim Graeci *μακρὸν* dicunt. Formatum, 5
sive formacium, in Africa et Hispania parietes e terra appellant, quoniam in forma circumdatis duabus utrimque tabulis inferciuntur verius quam instruuntur. Aevis durant incorrupti ventis,
20 ignibus omnique caemento fortiores. Sepes munimenta sato- 6
rum sunt; unde et appellatae. Caulas munimenta ovium vel sepimenta ovilium. Est autem Graecum nomen C [littera] detracta; nam Graeci *αἰλᾶς* vocant animalium receptacula. X

DE TENTORIIS. Tabernacula tentoria sunt militum, qui-
25 bus in itinere solis ardores tempestatesque imbrium frigrisque

4 quia] quod B Coors T¹: Cors BCKT² vocat T quod] quia B
5 quod] quia B cohereat B 7 egeritur K autem om. K vallum
om. C 8 valli] vallis K sunt fortes C¹ 9 et evellantur K
11 cet. queque K dicuntur C 12 est om. K possunt BC (cum
Srv. ad Aen. 9, 564) recreari K 13 aggerem B¹K dicimus
K agesta B proprius T: propivius B 14 mauros T¹ 15 par.
om. K longae K 17 formatum BK: fornacium C et in
spania T c] de K: om. B 18 quando KN utriusque T:
undique K infertiant K 19 quam] que B¹ struuntur
Plin. N. H. 35, 169 incorruptae K 20 omniaque D: om. B
cemente BD satorum BCFTU: saxorum D: agrorum KNOP
21 sunt om. N un. et app. om. KOP (non NDF) Caul. . .
ovilium om. KOP: vel sep. ovilium om. N (non DF) 22 littera hab.
KNOP: om. BCT 25 ardoris B: ardorem K

iniurias vitant. Dicta autem tabernacula quod cortinae dis-
tentae funibus tabulis interstantibus adpenderentur, quae
2 tentoria sustinerent. Tentorium vocatum eo quod tendatur
3 funibus atque palis; unde et hodie praetendere dicuntur. Papilli-
ones vocantur a similitudine parvuli animalis volantis, quae 5
maxime abundant florentibus malvis. Haec sunt aviculae quae
lumine accenso conveniunt, et circa volitantes ab igne proxime
interire coguntur.

XI DE SEPULCHRIS. Sepulchrum a sepulto dictum. Prius
autem quisque in domo sua sepeliebatur. Postea vetitum est 10
legibus, ne foetore ipso corpora viventium contacta inficerentur.
Monumentum ideo nuncupatur eo quod mentem moneat ad
defuncti memoriam. Cum enim non videris monumentum,
illud est quod scriptum est (Psalm. 31, 12): 'Excidi tamquam
mortuus a corde.' Cum autem videris, monet mentem et ad 15
memoriam te reducit ut mortuum recorderis. Monumenta
2 itaque et memoriae pro mentis admonitione dictae. Tumulus
dictus quasi tumens tellus. Sarcophagus Graecum est nomen,
eo quod ibi corpora absumantur; *σάρξ* enim Graece caro, *φ-γείν*
3 comedere dicitur. Mausolea sunt sepulchra seu monumenta 20
regum, a Mausol[*e*]o rege Aegyptiorum dicta. Nam eo defuncto
uxor eius mirae magnitudinis et pulchritudinis extruxit sepul-
chrum in tantum ut usque hodie omnia monumenta pretiosa ex
4 nomine eius Mausolea nuncupentur. Pyramides genus sepul-
chrorum quadratum et fastigiatum ultra omnem excelsitatem 25
quae fieri manu possit, unde et mensuram umbrarum egressae
nullam habere umbram dicuntur. Tali autem aedificio surgunt

1 autem om. T 2 adstantibus K 4 unde . . . dic. om. C dicitur
Arev. Pap. voc. om. T¹ 5 parvole T: parvulae B qui BK
6 floribus K vicule T 7 lumini K circum volantes K
pro. ab ig. K proximo dell. 10 vet. esse legimus C 12 a def. K
14 qu. scrip. est om. K excidii T: excedit K 15 mon. men.] mone-
mentum T et om. C 16 reducet ut morti K 18 Sarcophagum
(-cum) TK: -gom B 19 corp. ibi T adsumantur codd. sarcia
codd. fagus (-cus K) codd. 22 et pulchritudine T: om. K
23 ut om. T 24 Piram id est ge. K 26 possunt CKT men-
sura una umb. KO: mensurae unam umb. B¹: mensurae una mem-
brarum D 27 tale BK

ut a lato incipient et in angusto finiuntur sicut ignis; πῦρ enim dicitur ignis. Hos Aegyptus habet. Apud maiores enim potentes aut sub montibus aut in montibus sepeliebantur. Inde tractum est ut super cadavera aut pyramides fierent, aut 5 ingentes columnae conlocarentur.

DE AEDIFICIIS RVSTICIS. Casa est agreste habitaculum XII palis atque virgultis arundinibusque contextum, quibus possint homines tueri a [vi] frigoris vel caloris iniuria. Tugurium 2 casula est quam faciunt sibi custodes vinearum ad tegimen sui, 10 quasi tegurium, sive propter ardorem solis et radios declinandos, sive ut inde vel homines vel bestiolas, quae insidiare solent natis frugibus, abigant. Hunc rustici capannam vocant, quod unum tantum capiat. Tescua quidam putant esse tugu- 3 ria, quidam loca praeupta et aspera. Magalia aedificia Numi- 4 darum agrestium oblonga, incurvis lateribus tecta, quasi navium carinae sunt, sive rotunda in modum furnorum. Et magalia dicta quasi magaria, quia 'magar' Punici novam villam dicunt, una littera commutata I. pro R, magalia, magaria.

DE AGRIS. Ager Latine appellari dicitur eo quod in eo XIII 20 agatur aliquid. Alii agrum ex Graeco nominari manifestius credunt. Vnde et villa Graece † coragros † dicitur. Villa a vallo, 2 id est aggere terrae, nuncupata, quod pro limite constitui solet. Possessiones sunt agri late patentes publici privatique, quos 3 initio non mancipatione, sed quisque ut potuit occupavit atque 25 possedit; unde et nuncupati. Fundus dictus quod eo funda- 4 tur vel stabiliatur patrimonium. Fundus autem et urbanum

1 ut] a K	incipiunt K	finiuntur K	πῦρ] pir <i>codd.</i>
3 sepeliuntur C	4 supra K	pira ide B: piram K	7 virgis K
contexta K	8 omnes T	a KT: avi CD: aut B	vel] aut
B: om. (in spat.) K	9 quae fa. K	ad] a B	11 ut inde] unde T
12 cavannam B ^a (non M)	13 capiant K	14 proroptua B	15 agr.
ab obl. K	materibus K ¹	tenta KOP	16 sunt om. KNOP
17 villam BCDF T: cellam KOP	18 magaria et magaliam N: maria et magalia KOP: magaria tuguria BCTU: magoria tuguria DF	19 appel- lare BT	20 alii om. K
21 coragus (r superscr.) K	22 quod] quia B	23 publice C ¹	quos in initio
K	24 occ.] ut occ. T: nuncupavit K	25 nuncupate (ex -tic) KB	ex corr.
dic. est eo quod C	fundantur C ² : fundetur Schwarz		
26 vel stab. om. T	patrim.] patri momentum BT		

ISIDORI

- 5 aedificium et rusticum intellegendum est. Praedium, quod ex omnibus patrifamilias maxime praevidetur, id est apparet, quasi praevidium ; vel quod antiqui agros, quos bello ceperant, ut
 6 praedae nomine habebant. Omnis autem ager, ut Varro docet, quadrifarius dividitur : aut enim arvus est ager, id est sationalis ; 5 aut consitus, id est aptus arboribus ; aut pascuus, qui herbis tantum et animalibus vacat ; aut florus, quod sunt horti apibus congruentes et floribus. Quod etiam Vergilius in quattuor
 7 libros Georgicorum secutus est. Rura veteres incultos agros dicebant, id est silvas et pascua ; agrum vero, qui colebatur. 10 Nam rus est quo mel, quo lac, quo pecus haberi potest ; unde et rusticus nominatur : haec agrestium prima et otiosa felicitas.
 8 Seges ager est in quo seritur ; unde et Vergilius (Georg. 1, 47) :
 Illa seges demum votis respondet avari
 agricolae. 15
 9 Conpascuus ager dictus qui a divisoribus agrorum relictus est
 10 ad pascendum communiter vicinis. Alluvius ager est quem
 11 paulatim fluvius in agrum reddit. Arcifinius ager dictus est qui a certis linearum mensuris non continetur, sed arcentur fines eius obiectu fluminum, montium, arborum ; unde et in his agris 20
 12 nihil subsicivorum intervenit. Novalis ager est primum proscissus, sive qui alternis annis vacat novandarum sibi virium causa. Novalia enim semel cum fructu erunt et semel vacua.
 13 Squalidus ager quasi excolidus, quod iam a cultura exierit ;
 14 sicut exconsul, quod a consulatu discesserit. Vliginosus ager 25

1 quod] quia B	2 patrifamilias K	maxime om. K	pro-
videntur T	apparent T	3 qu. ant. qui ag. T	5 quadrifariam
Serv. ad Georg. iiii.	div.] dicitur KOP (non D)		rationalis C :
rationabilis T	6 qui] quae C	7 florens C : florens Servius (non	
DFNOPU)	quod sit (sint N) ap.	ap. aptus congruentibus flo. K'NOP	
(non DFU)	quod] quia B	apibus om. B	8 quod] quia B
quarto libro K	11 mel vel quo T	12 agr. praetiosa fel. K	
13 est ager C	et om. C	14 domum B	18 reddet K
finius K : Arcifanius T (non D)	vel quia c. : quod c. B	19 minsuris	Arc-
non tinetur N	arcentur BD : arcentur K	fin. eius] in is est K	est om. C
20 in om. T	sacris K	21 subcivorum B	23 novali en. K
proscissus BCK	22 quia al. codd.	vocat T	iam cult. T
erant T	24 Isqualidus T	scolidus B	
25 quod cons. C			

est semper uvidus. Nam humidus dicitur qui aliquando sicca-
tur. Vlgo enim humor terrae est naturalis, ab ea numquam
recedens. Subseciva sunt proprie quae sutor de materia prae- 15
cidens quasi supervacua abicit. Inde et subsiciva, agri quos in
5 pertica divisos recusant quasi steriles vel palustres. Item sub-
seciva quae in divisura agri non efficiunt centuriam, id est
iugera ducenta. Area dicitur tabularum aequalitas. Dicta au- 16
tem area a planitie atque aequalitate; unde et ara. Alii aream
vocatam dicunt quod pro tritrandis frugibus eradatur, vel quod
10 non triturentur in ea nisi arida. Pratum est cuius feni copia 17
armenta tuentur, cui veteres Romani nomen indiderunt ab eo
quod protinus sit paratum, nec magnum laborem culturae desi-
deret. Prata autem esse quae secari possunt. Paludes dictae 18
a Pale pastorali dea, quod paleam, id est pabula, nutriant
15 iumentorum.

DE FINIBVS AGRORVM. Fines dicti eo quod agri funicu- XIV
lis sint divisi. Mensurarum enim lineae in terrarum partitione
tenduntur ut dimensionis aequalitas teneatur. Limites appel- 2
lati antiquo verbo transversi, nam transversa omnia antiqui lima
20 dicebant; a quo et limina ostiorum, per quae foris vel intus
itur, et limites, quod per eos in agros foris eatur. Hinc et
limus vocabulum accepit, cingulum quo servi publici cinge-
bantur obliqua purpura. Termini dicti quod terrae mensuras 3
distinguunt atque declarant. His enim testimonia finium in-
25 telleguntur, et agrorum intentio et certamen aufertur. Limites 4
maximi in agris duo sunt: cardo et decumanus. Cardo, qui a

1 uvidus] umidus C	2 est om. K	3 Subsiciva BCK	quae
divisor praec. K: quae su. de maria praec. B	4 unde C (etiam T ¹ ?)		quos] que K: i e. quae)
6 centura K: contraria B	5 divitores rec. K		8 atque om. K
quod CT: quia BK	eradantur K	9 voc. dic.]	12 paratus
BC cultu resideret T	13 Padules B	14 a om. T	15 past.
a quo pal. T	pastore C ¹	16 dea] de ea BK ²	nutriunt T
16 eo om. K	agra BT	17 divisa B	18 partione K: portione T
18 demensionis CK	equitas BT	19 lima] limina K	20 per
quas BK: per quos CT	21 quod om. T	in om. K	22 agro T
hinc . . . accepit om. T	22 limus] mens KO		23 publice T
24 distinguant K	25 contentio C	26 maxime K	car. est
qui T	vel quia: quia a K: qui C		

ISIDORI

septentrione directus a cardine caeli est ; nam sine dubio caelum
 vertitur in septentrionali orbe. Decumanus est qui ab oriente
 in occidentem per transversum dirigitur, qui pro eo quod for-
 mam X faciat decumanus est appellatus. Ager enim bis divi-
 5 sus figuram denarii numeri efficit. Arca ab arcendo vocata : 5
 fines enim agri custodit eosque adire prohibet. Trifinium
 dictum eo quod trium possessionum fines adstringit. Hinc et
 quadrifinium, quod quattuor. Reliqui limites angustiores et
 inter se distant inparibus intervallis et nominibus designatis.

XV DE MENSURIS AGRORVM. Mensura est quidquid pondere, 10
 capacitate, longitudine, altitudine, latitudine, animoque finitur.
 Maiores itaque orbem in partibus, partes in provinciis, provin-
 cias in regionibus, regiones in locis, loca in territoriis, territoria in
 agris, agros in centuriis, centurias in iugeribus, iugera in clima-
 tibus, deinde climata in actus, perticas, passus, gradus, cubitos, 15
 pedes, palmos, uncias et digitos dividerunt ; tanta enim fuit illo-
 2 rum sollertia. Digitus est pars minima agrestium mensurarum.
 Inde uncia habens digitos tres. Palmus autem quattuor digitos
 habet, pes sedecim, passus pedes quinque, pertica passus duos,
 3 id est pedes decem. Pertica autem a portando dicta, quasi 20
 portica. Omnes enim praecedentes mensurae in corpore sunt,
 ut palmus, pes, passus, et reliqua ; sola pertica portatur. Est
 enim decem pedum ad instar calami in Ezechielo templum men-
 4 surantis. Actus minimus est, latitudine pedum quattuor, longi-
 tudine centum viginti. Climata quoque undiqueversum pedes 25
 habent sexaginta, ita (*sequitur figura*). Actus quadratus undi-
 que finitur pedibus centum viginti, ita (*seq. fig.*). Hunc Baetici
 5 arapennem dicunt, ab arando scilicet. Actus duplicatus iuge-

1 sine duo K 3 per om. T pro] ex K 4 facit T 5 vocata
 BCT: dicta KP 6 adiri T: ad hoc ire C¹ 7 stringit K 8 ang.
 int. T 9 dist. et inp. B omnibus K 13 regiones] regionibus K
 14 agros] agra BT centurias] -ia K 15 deinde] de T: om. K
 in acetus acetis in per. perticas in (etc.) K particas T passis
 C¹ 16 enim om. C eorum BC 17 mensuram K 20 pedes
 om. K 23 vel decempedum pedum KT 24 pedum qu.
 lat. K qu. et long. B 26 habet BCT 27 fin. i.x ped. BT
 28 arapenne K (non Col. Mon.)

rum facit ; ab eo quod est iunctum iugeri nomen accepit. Iugerum autem constat longitudine pedum ducentorum quadraginta, latitudine centum viginti, ita (*seq. fig.*). Actum provinciae Baeticae rustici acnuam vocant. Porcam idem Baetici triginta pedum latitudine et octuaginta longitudine definiunt (*seq. fig.*). Sed porca est quod in arando extat ; quod defossum est, lira. Galli candetum appellant in areis urbanis spatium centum pedum, quasi centetum. In agrestibus autem pedes centum quinquaginta quadratum iustum candetum vocant. Porro stadialis ager habet passus cxxv, id est pedes dcxxv ; cuius mensura octies computata, miliarium facit, qui constat quinque milia pedibus. Centuria autem ager est ducentorum iugerum, qui apud antiquos a centum iugeribus vocabatur, sed postea duplicata est nomenque pristinum retinuit. In numero enim centuriae multiplicatae sunt, nomen mutare non potuerunt.

DE ITINERIBVS. Mensuras viarum nos miliaria dicimus, Graeci stadia, Galli leugas, Aegypti schoenos, Persae parasangas. Sunt autem proprio quaeque spatio. Miliarium mille passibus terminatur ; et dictum miliarium quasi mille adium, habens pedes quinque milia. Leuga finitur passibus mille quingentis. Stadium octava pars miliarii est, constans passibus centum viginti quinque. Hunc primum Herculem statuuisse dicunt, eumque eo spatio determinasse quod ipse sub uno spiritu confecisset, ac proinde stadium appellasse quoniam in fine respicisset simulque et stetisset. Via est qua potest ire vehiculum ; et via dicta a vehiculis incursum. Nam duos actus capit, propter euntium et venientium vehiculis occursum. Omnis

4 agnus B : agrum C : agnos K : anum T, quae omnia ad agnum (ita Col. D) redire possunt
 5 long. oct. K finiunt T : dicunt K
 6 est om. K constat B 7 ca. app. Gal. K canditum K : camdentum T : candidum B aureis B 9 quadratorum BCT
 canditum BK porro . . . pedibus hab. BCDFTU : om. KNP
 12 Centuri CK quia K 13 centum om. B 15 sunt] sed
 K : set N 17 leuvas BKT signes (es. C) codd. 18 quoque T
 19 an mille ad eum ? 20 Leuva BKT quingentibus T 22 hunc
 ex hinc T 23 conficisse K 24 appellasset BT quoniam]
 quod K 27 occursum T : incursum K : incursum B

autem via aut publica est aut privata. Publica est quae in solo publico est, qua iter, actus populo patet. Haec aut ad mare aut ad oppida pertinet. Privata est quae vicino municipio data

6 est. Strata dicta quasi vulgi pedibus trita. Lucretius (1, 315):
Strataque iam vulgi pedibus detrita viarum. 5

Ipsa est et delapidata, id est lapidibus strata. Primi autem Poeni dicuntur lapidibus vias stravisse; postea Romani eas per omnem pene orbem disposuerunt, propter rectitudinem itinerum 7 et ne plebs esset otiosa. Agger est media stratae eminentia coaggeratis lapidibus strata, ab aggere, id est coacervatione 10 dicta; quam historici viam militarem dicunt, ut (Virg. Aen. 5, 273):

Qualis saepe viae deprensus in aggere serpens.

8 Iter vel itus est via qua iri ab homine quaquaversum potest.

Iter autem et itiner diversam significationem habent. Iter 15

[enim] est locus transitu facilis; unde appellamus et itum. Itiner

autem est itus longae viae, et ipse labor ambulandi ut quo velis

9 pervenias. Semita itineris dimidium est, a semiitu dicta. Semita

10 autem hominum est, calles ferarum et pecudum. Callis est iter

pecudum inter montes angustum et tritum, a callo pedum voca- 20

tum, sive a callo pecudum praeduratum. Tramites sunt trans-

versa in agris itinera, sive recta via, dicta quod transmittat.

11 Divortia sunt flexus viarum, hoc est viae in diversa tendentes.

Idem diverticula sunt, hoc est diversae ac divisae viae, sive

12 semitae transversae quae sunt a latere viae. Bivium, quia 25

2 quae iter *T*: quae inter *BK* actus] agros *K* haec autem
aut ad *T*: haec autem ad *B* 3 pert.] pergit *C* 4 quia si *K*:
quas *T* detrita *T* 6 lapidata *C* 7 Poeni] pena *B*
via stratusse *K* 8 iterum *C* 9 Ager *BC**T* 10 coacervatis
K ab accire *K* est a coac. *K* 11 dicti *C* 13 de-
praehinsus in acre *K* 14 It. veitus *B*: Inter vallatus *C* ire
KT 15 habent] berent *ut vid.* *K* 16 enim *hab.* *BT*: *om.* *CK*
app. exitum *C* 17 itus *om.* *K* quod *T* 18 dim.] medium *K*
est *om.* *C* semeitu *K*: semicitu *T*: semivia *C* 19 callis *f.*
aut *p.* *K* 20 a collo peduum *T* 21 sive *ca.* *K*: sive a collo *T*
pedum *KT* perduratum *BC*: duratum *K* 22 d. quia trans-
mittant *C* 23 flexu *K*: flexua *N* vias in *d.* *BKT*: viam in
diversam *N* 24 sive . . . viae *om.* *KN* 25 a lat.] altere (-ae) *TC*
Divium *KNP*

duplex est via. Conpeta, quia plures in ea competunt viae, quasi triviae, quadriviae. Ambitus inter vicinorum aedificia locus, duorum pedum et semipedis ad circumeundi facultatem relictus, et ab ambulando dictus. Orbita vestigium carri, ab 13
5 orbe rotae dicta. Porro actus, quo pecus agi solet. Clivosum iter flexuosum. Vestigia sunt pedum signa primis plantis expressa, vocata quod his viae praecurrentium investigentur, id est agnoscantur.

1 Conpeta ... quadriviae *om. KP*: quasi tr. quadr. *om. N* 2 quadr.
quasi triv. *C* 4 et ab amb. dic. *om. KNP* ab *om. CU* (*non DF*)
Orbeta *BT* vestigia carrus *T* 5 rota *T* dictae *K*¹
6 inter *K* Visgia *K* expresse *T* 7 quod] quia *C* in-
stigentur *BCT* id est agn. *om. KNP*

LIBER XVI

DE LAPIDIBVS ET METALLIS.

1 DE PVLVERIBVS ET GLEBIS TERRAE. Pulvis dictus quod
 vi venti pellatur. Tollitur enim eius flatu nec resistit nec stare
 novit, sicut ait propheta (Psalm. 1, 4) : 'Tamquam pulvis, quem
2 proicit ventus a facie terrae.' Limus vocatus quod lenis sit.
 Caenum est vorago luti. Cinis ex incendio dicitur ; ab eo enim **5**
 fit. Favilla, quod per ignem effecta sit ; nam φῶς ignis est.
3 Gleba, quod sit globus ; pulveris enim collectione conpingitur
 et in uno glomere adunatur. Terra autem ligata gleba est, soluta
4 pulvis. Labina, eo quod ambulanti bus lapsum inferat, dicta
 per derivationem a labe. Lutum vocatum quidam per anti- **10**
 phrasin putant, quod non sit mundum ; nam omne lotum
5 mundum est. Volutabra appellata quod ibi apri volutentur.
 Vligo sordes limi vel aquae sunt. Sabulum levissimum terrae
6 genus. Argilla ab Argis vocata, apud quos primum ex ea vasa
 confecta sunt. Creta ab insula Creta, ubi melior est. Creta **15**
 Cimolia candida est, a Cimea Italiae insula dicta ; quarum
 altera vestimentorum pretiosos colores emollit, et contristatos
 sulphure quodam nitore exhilarat, altera gemmis nitorem prae-
 stat. Creta argentaria, et ipsa candida, appellata eo quod nitorem
7 argento reddat. Terra Samia a Samio insula dicta, glutinosa et **20**
 candida et linguae lenis, medicamentis et vasculis necessaria.
8 Pulvis Puteolanus in Puteolanis Italiae colligitur collibus, opponi-
 turque ad sustinenda maria fluctusque frangendos. Nam mersus
 aquis protinus lapis fit, undisque cottidie fortior effectus in saxum
9 mutatur ; sicut argilla igne in lapidem vertitur. Sulphur voca- **25**

1 quod] quia *B* **2** ventis *B* **3** pulverem proiecit *C* **5** fit en. *C*
6 quod] quia *B* **7** conpingitur *BT* : pingitur *C*¹ : constitur *N* : con-
 struitur *K* **9** Lavvina *T* **10** a lave *T* : a luac *K* **11** omne *om.* *K*
 lutum *T* **12** apri] pari *B* : porci *KN* **13** sordes] sedes (-dis) *KN*
 vel] um *KN* **14** quos] quo *B*¹ **15** confectae ut vid. *T*¹ ins.
 crete *T* **16** insule *T* **17** confricato *K* : contrito *C* **18** alter *B*
20 glut. et cand. *om.* *KP* (*non N*) **21** cand. ling. *B* lingua *C*¹
22 collibus *om.* *T* **25** ignem lapite *K*

tum quia igne accenditur; $\pi\upsilon\rho$ enim ignis est. Nam vis eius et in aquis ferventibus sentitur, neque alia res facilius accenditur. Nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam et Italiam, quas ardere dicunt. Invenitur et in aliis locis effossum. Huius genera **10** quattuor. Vivum, quod foditur, translucetque et viret, quem solum ex omnibus generibus medici utuntur. Alterum, quod appellant glebam, usibus tantum fullonum familiare. Tertium liquor est; usus eius ad lanas suffiendas, quoniam candorem mollitiemque praestat. Quartum ad lychnia maxime confi- **10** cienda aptum. Sulphuris tanta vis est ut morbos comitiales deprehendat nidore suo inpositus ignibus ardescens. In calice vini prunaque subdita circumferens exardescens percussu pallorem dirum velut defunctorum effundit.

DE GLEBIS EX AQUA. Bitumen in Iudaeae lacu Asphaltite **11** emergit, cuius glebas supernatantes nautae scaphis adpropinquantes colligunt. In Syria autem limus est passim aestuans a terra. Spissantur autem utraque et densitate coeunt, et utraque Graeci $\pi\iota\sigma\sigma\acute{\alpha}\sigma\phi\alpha\lambda\tau\omicron\nu$ appellant. Natura eius ardens et ignium cognata, et neque aqua neque ferro rumpitur, nisi solis **20** muliebribus inquinamentis: utilis ad conpages navium. Alumen vocatum a lumine, quod lumen coloribus praestat tingendis. Est autem salsugo terrae, efficiturque hieme ex aqua et limo, et aestivis solibus maturatur. Huius species duae sunt: liquidum et spissum. Sal quidam dictum putant quod in igne **3** exiliat. Fugit enim ignem, dum sit igneum, sed naturam se-

1 $\pi\upsilon\rho$] ur *codd.* 2 et aq. B: ex aq. K 3 ardore T 5 vivum] unum K: una B quod] quae B funditur T: effoditur *Plin. N. H.* 35, 175 6 generibus *om.* B quod] quae B 8 sulfidas BK: sulfora indas T: sulfendas C quoniam] quo C¹ (*pro* quod, i.e. quoniam) 9 quartus . . . abtus T clychnia *Plin. N. H.* 35, 175: licinia *codd.* conf. max. K: max. confingenda T 11 nitore BKT inp.] vel positus T 12 circumfereris T exardescentibus percussu *codd.* 13 pallorum B effundet KT: effunditur B 14 in deae la. T¹: in indiae la. B 15 nautae cavis T 16 extuans BT: exestuans K 17 spissatur CT: spissatura BK utraque *om.* K et (*prius*) *om.* T 18 spissa asfaltum *codd.* (spissasfaltum C) eius *om.* K 19 cognota C¹ et nequaquam sc. *Arrv.* 20 muliebribus B¹ C¹ 21 voc. *om.* K 23 estibus T¹ 24 in *om.* T 25 ignem *om.* K igneus K

ISIDORI

quitur, quia ignis et aqua semper inter se inimica sunt. Alii sal a salo et sole vocatum existimant; nam aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus vel scopulis derelicta et sole decocta. Sunt et lacus et flumina et putei e quibus auritur. Dehinc in salinis ingestus sole siccatur; sed et flumina densantur in salem, anne reliquo sub gelu fluente. Alibi quoque detractis arenis colligitur, crescens cum luna noctibus; nam in Cyrenaea ammoniacus sub arenis invenitur. Sunt et montes nativi salis, in quibus ferro caeditur, ut lapis, renascens maius: tantae alicubi duritiae ut muros domosque massis salis faciant, sicut in Arabia. In natura quoque salis differentiae [sunt]. Nam alibi suave, alibi salsissimum: commune sal in igne crepitat; Tragasacum nec crepitat in igne nec exilit; Agrigentinum Siciliae flammis patiens in aqua exilit, in igne fluit contra naturam. Sunt et colorum differentiae. Memphiticus rufus est; in parte quadam Siciliae, ubi Aetna est, purpureus; item in eadem Sicilia in Pachyno adeo splendidus et lucidus ut imagines reddat; in Cappadocia crocinus effoditur. Salis natura necessaria est ad omnem escam. Pulmentis enim saporem dat, excitat aviditatem, et appetitum in omnibus cibus facit. Ex eo quippe omnis victus delectatio et summa hilaritas. Hinc et salus nomen accepisse putatur; nihil enim utilius sale et sole: denique cornea videmus corpora nauticorum. Quin etiam pecudes, armenta et iumenta sale maxime provocantur ad pastum, multo largiores lacte multoque gratiores casei dote. Corpora etiam sal adstringit, siccatur et alligat. Defuncta etiam a putrescendi labe vindicat ut durent. Nitrum a loco sumpsit vocabulum; nascitur enim in oppido vel regione Aegypti Nitria, ex quo et medicinae fiunt et sordes corporum vestiumque lavantur.

1 imica *K* 5 salinis] saliginis *B* densentur *C*¹ 7 lunae (-ne) *BCT* 8 sunt mon. *C*: sed et mon. *K* 9 ren.] et nascens *K* 11 sunt hab. *CK*: om. *BT* 12 al. suavis *BCT*: alibis (*sic*) *K* salsimus *C*¹: salsimum *K* communis *K* 13 Tra. . . . crep. om. *T* tra-cascum *K* 15 rubcus *T* (*cf. Plin. N. II. 31, 86*) 16 ubi om. *T* 19 dat] reddat *C*¹ 20 omnis cibus *T* 23 etiam et pec. *T* 24 et ium. om. *K* 25 largiore . . . gratioire *Plin. N. II. 31. 88* dote] docte *C*¹ 27 vindicant *KT* 28 vel] et *T*

Huius natura non multum a sale distat ; habet enim virtutem salis et similiter oritur canescentibus siccitate litoribus. Aphro- 8 nitrum Graece, Latine spuma nitri est. De quo quidam ait (Mart. 14, 58):

5 Rusticus es? nescis quid Graeco nomine dicar:

spuma vocor nitri. Graecus es? aphronitrum.

Colligitur autem in Asia in speluncis distillans, dehinc siccatur sole. Optimum putatur si minime fuerit ponderosum et maxime friabile, colore pene purpureo. Chalcantum dictum quia chal- 9 citis est thymum, id est flos; unde et apud Latinos aeris flos appellatur. Fit autem nunc multis in regionibus; olim in Hispaniae puteis vel stagnis id genus aquae habentibus, quam decoquebant et in piscinas ligneas fundebant, adpendentes super eas restes lapillis extentas, quibus limus in similitudinem vitreis 15 acinis adhaerebat, sicque eiectum siccabatur diebus triginta. Fit autem nunc alibi in speluncis, quod liquide collectum dehinc 10 diffusum in quosdam botros solidatur: fit et in scrobibus cavatis, quorum e lateribus decadentes guttae coalescunt: fit et salis modo ex flagrantissimo sole. Adeo autem constrictae virtutis 20 est ut in leonum et ursorum ora sparsum tantam vim habeat adstringendi ut non valeant mordere.

DE LAPIDIBVS VVLGARIBVS. Lapis a terra tamquam densior III etiam vulgo discernitur. Lapis autem dictus quod laedat pedem. Lapis mollis est et sparsus; saxa haerent et a montibus 25 exciduntur; petra Graecum est; silex est durus lapis, eo quod

2 Afro enim nitrum B	3 spama B ¹	6 Gr. es afronitru BCT:
Gr. est afronitro K	9 Calcantium T	calcidis BK fort.
quasi χαλκός, id est aes, et άθος, id est flos	11 nunc CTU: non BK	
12 quando coquebant (quo-) codd.	13 et . . . fund. om. K	lineas
codd. (etiam U)	14 eas] arenas K (non V)	retes T
B	extendentes C: extensis V	similitudine vitrei acini K (non V)
15 adhaerebant BC: aderebant T	effectum K: exemptum Plin.	
N. H. 34, 123	17 defusum BC ¹ TV	et] etiam C
18 calescunt TV	19 nodo et fragrantissimo T	20 et in urs. K
o. aspersum C: oras passum B	tantum B	21 ad stringendum
(strig-) BCT: stringendi K: in adstringendo Plinius	23 quod] quia B	
24 molis K: mobilis Arrv.	est spa. K	a om. C ¹
gr. est om. K	dura K: dirus B ¹	25 pc.

ISIDORI

- 2 exiliat ab eo ignis dictus. Scopulus a saxo eminenti, quasi ab
speculando dictus; sive a tegimento navium, ἀπὸ τοῦ σκέπειν.
Σπήλαια Graece, speluncae Latine. Est autem rupis cavata.
- 3 Crepido extremitas saxi abrupta; unde et crepido vocata quod
sit abrupti saxi altitudo, sicut 'haeret pede pes densus' (Virg. 5
Aen. 10, 361); unde et vocatur. Cautes aspera saxa in mari,
dictae a cavendo, quasi caetae. Murices petrae in litore similes
- 4 muricis vivis, acutissimae et navibus perniciosae. Icon saxum
est, qui humanae vocis sonum captans, etiam verba loquentium
imitatur: icon autem Graece, Latine imago vocatur, eo quod 10
ad vocem respondens alieni efficitur imago sermonis; licet hoc
quidem et locorum natura evenit, ac plerumque convallium.
- 5 Calculus est lapillus terrae admixtus, rotundus atque durissimus,
et omni puritate lenissimus. Dictus autem calculus quod sine
molestia brevitate sui calcetur: cuius contrarius est scrupus, 15
lapillus minutus et asper, qui si inciderit in calciamentum, nocet
et molestia est animo; unde et animi molestiam scrupulum dici-
- 6 mus: hinc et scrupea saxa, id est aspera. Cotis nomen accepit
quod ferrum ad incidendum acuat; †cotis† enim Graeco sermone
incisio nominatur. Ex his aliae aquariae sunt, aliae oleo in- 20
digent in acuendo, sed oleum lenem; aquae aciem acerrimam
- 7 reddunt. Pumex vocatur eo quod spumae densitate concretus
fiat; et est aridus, candore parvus, tantamque naturam refrige-
- 8 randi habens ut in vas missus musta fervere desinant. Rudus

1 ab eo ig. CT: ig. ab eo BK est dic. B saxo B 2 σκέπειν] skepin K: skerin BCT: σκεπίσειν Serv. ad Aen. 1, 45 4 saxi om. B
arubta T (non U) 5 sicut... voc. del. Arv. Isidori famae consulens
densor K: densus (ex punct.) densusque viro vir C 6 vocatus K
asp. sunt sa. B 7 cavando BCK cavatae K simile B
8 murices B: muricibus del. Icon] Echo Arv. (cf. Plin. N. II. 36, 100), quod sane vult dicere Isid. 9 quod nomine K voces BK
sonu captas K 10 icon BC: ico T: igon K: ἐκὼν del., quod sane
vult dicere Isid. vocantur B¹ 11 ad om. T aliae K
13 lapis B terra T 14 quod] quia B 15 cui cont. BK
scrupulus K: iserupus (sic) T 16 qui] quia B in om. T
calciamento BK 17 iserupulum T 18 Cutex B: Cutis KT, et
fort. Isid. 19 cote cold. infra (26, 6, q. v.): cutis cold. hoc loco
enim om. K 20 aliae (alt.) ne T 21 lene BT 23 iamiamque K
21 ut om. B vasso B¹: vase C: vasu K defervere BCT
desinat K § 8 (cf. XIX. x. 27) Rudus K: Rudos BCT

artifices appellant lapides contusos et calce admixtos, quos in
 pavimentis faciendis superfundunt; unde et rudera dicuntur.
 Gypsum cognatum calci est; et est Graecum nomen. Plura 9
 eius genera; omnium autem optimum lapidi speculari. Est
 5 enim signis aedificiorum et coronis gratissimus. Calcis viva 10
 dicta quia dum sit tactu frigida, intus occultum continet ignem,
 unde et perfusa aqua statim latens ignis erumpit. Natura eius
 mirum aliquid facit. Postquam enim arserit, aquis incenditur,
 quibus solet ignis extingui; oleo extinguitur, quo solet ignis
 10 accendi. Vsus eius structuris fabricae necessarius. Nam lapis
 lapidi non potest adhaerere fortius nisi calce coniunctus. Calcis
 e lapide albo et duro melior structuris, ex molle utilis tectoriis.
 Arena ab ariditate dicta, non ab adhaerendo in fabricis, ut 11
 quidam volunt. Huius probatio, si manu impressa stridet, aut
 15 si in vestem candidam sparsa nihil sordis relinquat.

DE LAPIDIBVS INSIGNIORIBVS. Magnes lapis Indicus ab IV
 inventore vocatus. Fuit autem in India primum repertus, clavis
 crepidarum baculique cuspide haerens, cum armenta idem
 Magnes pasceret; postea et passim inventus. Est autem colore
 20 ferrugineus, sed probatur cum ferro adiunctus eius fecerit ra-
 ptum. Nam adeo adprehendit ferrum ut catenam faciat anu-
 lorum: unde et eum vulgus ferrum vivum appellat. Liquorem 2
 quoque vitri ut ferrum trahere creditur; cuius tanta vis est, ut
 refert beatissimus Augustinus (Civ. 21, 4), quod quidam eundem
 25 magnetem lapidem tenuerit sub vase argenteo, ferrumque super
 argentum posuerit, deinde subtermovente manu cum lapide

§ 9 (cf. XIX. x. 20) 3 Gypsum cognatus K 4 lapidis sp. K: lapidis
 peculiari B: lapidis speculari C¹: e lapide speculari Plin. N. II. 36, 182
 5 enim] autem C § 10 (cf. XIX. x. 19) 6 tacti T 7 erumpens T
 10 structurae fa. KT: in structuris fa. *codd. altero loco* lapis om. K
 11 adere KT ni. calcoiunctus T 12 du. et al. K melium T
 structuris C¹ § 11 (cf. XIX. x. 21) 13 ad abherendo B: ab inherendo C
 14 expressa K stridat K aut . . . vest. om. T 15 relinquit T
 17 in India] an ida T: in Ida Plin. N. II. 36, 127 gravis K
 18 crepiditarum C¹ baculisque K: bactili qui T 19 et] vero K
 20 sed] et T ferro . . . adpr. om. T 21 ferr. adpr. C 22 ap-
 pellant B¹ Aliquorem (-re T²) vi. T: Liquoremque vi. K
 26 imposuerit C

ferrum cursim desuper movebatur. Vnde factum est ut in quodam templo simulacrum e ferro pendere in aere videretur. Est quippe et alius in Aethiopia magnes qui ferrum omne abigit respuitque. Omnis autem magnes tanto melior est quanto magis
 3 caeruleus est. Gagates lapis primum inventus est in Sicilia, 5
 Gagatis fluminis fluore reiectus; unde et nominatus, licet in Brittainia sit plurimus. Est autem niger, planus, levis et ardens igni admotus. Fictilia ex eo scripta non delentur; incensus serpentes fugat, daemoniacos prodit, virginitatem deprehendit;
 4 mirumque, accenditur aqua, oleo restinguitur. Asbestos Ar- 10
 cadiae lapis ferrei coloris, ab igne nomen sortitus eo quod accensus semel numquam extinguitur. De quo lapide mechanicum aliquid ars humana molita est, quod gentiles capti sacrilegio mirarentur. Denique in templo quodam fuisse Veneris fanum, ibique candelabrum et in eo lucernam sub divo sic ardentem ut 15
 5 eam nulla tempestas, nullus imber extingueret. Pyrites Persicus lapis fulvus, aeris simulans qualitatem, cuius plurimus ignis, siquidem facile scintillas emittit: hic tenentis manum, si vehementius prematur, adurit, propter quod ab igne nomen accepit. Est alius pyrites vulgaris, quem vivum lapidem appellant, qui 20
 ferro vel lapide percussus scintillas emittit, quae excipiuntur sulphure vel aliis fungis vel foliis, et dicto celerius praebet ignem.
 6 Hunc vulgus focarem petram vocant. Selenites, qui Latine lunaris interpretatur, eo quod interiorum eius candorem cum
 7 luna crescere atque deficere aiunt, gignitur in Persida. Diony- 25

1 cursum *B*: cursu *K*: curri *T* 2 sim. efferro *C*¹ 3 omne abigit
Arv. (ex *Plin. N. H.* 36, 130): non ambigit *BT* et fort. *Isid.*: nomambet
K: non rapit *C* 4 melius *K* 5 primi *T*: primus *C* Sic.] Cilicia
Arv. (ex *Dioscor.* 5, 146): Lycia *Plin. N. H.* 36, 141 6 gagates *C*¹:
 Gagis *Plin.* flum. om. *K* fluere *B* 8 ig. et motus *K* 9 fugiat *B*¹
 10 mi. *Plin.*: mirum qui *K*: m. quo (ex *corr.*) *T*: m. quod *C*: m. quia *B*
 restringitur *C*¹ Abeston *codd.* 11 ferri *B* 12 metanicum *B*
 13 ars al. *T*¹ oblita est quia *B* gentili *K* capiti *C*¹
 14 quoddam *B* fa. dicunt ib. *B* 16 nullum imb. *K* Piritis
CT: Peritis *BK* 17 fulvis *B*¹ plurimi *B* 18 hinc *B*: in *C*¹
 ten. si (*delet.*) ma. si *T* 20 piritis *CT*: peritis *BK* 22 sulphure
del.: fulgore (-ure *T*) *codd.* vel aridis f. *Arv.* (ex *Plin. N. H.* 36,
 138): fort. pro vel f. cum glossa alii sfungiis (i.e. spongiis) vel fol.
 om. *K* et di.] aedito (ed.) *BK* 23 fogarem *K*: vocare *C*¹
 vocat *BC* 24 interior *B*¹ 25 crescere om. *C*¹

suis lapis fuscus et rubentibus notis sparsus. Vocatur autem ita quia, si aquae mixtus conteratur, vinum fragrat, et quod in illo mirum est, ebrietati resistit. Thracius niger et sonorus; nascitur in flumine cuius nomen est Pontus in Equitia. Phrygius lapis ex loco traxit vocabulum; nascitur enim in Phrygia, colore pallidus, mediocriter gravis. Est autem gleba pumicosa. Vritur antea vino perfusus flatusque follibus donec rubescat, ac rursus dulce vino extinguitur ternis vicibus, tinguendis vestibus tantum utilis. Syrius lapis a Syria, ubi reperitur, appellatus: hic integer fluctuari traditur, comminutus mergi. Arabicus similis est eboris sine ulla macula. Hic defricatus ad cotem sucum dimittit croco similem. Iudaicus lapis albus est atque in schemate glandis, scripturis subinvicem modulatus, quas Graeci γαρμμάς vocant. Sanius a Samo insula, ubi reperitur, vocatus: et est candidus, poliendo auro utilis. Memphitis vocatus a loco Aegypti; et est gemmantis naturae. Hic tritus atque in his quae urenda sunt et secanda ex aceto inlinitus ita obstupescere facit corpus ut non sentiat cruciatum. Sarcophagus lapis dictus eo quod corpora defunctorum condita in eo infra quadraginta dies absumuntur; σαρψς enim Graece arca dicitur, φαγεῖν comedere. Nascitur autem in Troade, fissilique vena scinditur. Sunt et eiusdem generis in oriente saxa, quae etiam viventibus alligata erodunt corpora. Mitiores autem servandis corporibus nec absumentis haematites appellatus, eo quod cote resolutus in colorem veniat sanguinis. Est autem ammodum lividus; et est ferrugineus. Nascitur in ultima Aegypti, Babylonia et Hispania.

1 autem om. B 2 mixtus] exitus T fragrat T: flagrat BCK
 quod illum T 3 resistat C 4 equicia BK: Scythia (Squitia vel
 Esquitia) Arev. 6 auritur T 8 dul. vinum B instinguitur K
 9 Syria] Syro insula Plin. N. H. 36, 130 reppertur appellatur K
 10 fluctuare C simili T ebori dett. 11 cutem BKT sucus K
 13 voc.] appellant T 15 poliendi aurum BCT: polienti aurum dett.
 Memphi K 16 et om. T 17 arenda ut vid. T 20 adsumentur
 (ass-) BKT: adsumentur C soror CT: soror B: sarcorus K
 viv pro ἀσφ corr. (ex VIII. xi. 85) σαρψς arca] caro dett. fagus
 (-gos K) codd. 21 in traia (delet.) troadae K 22 videntia K
 23 erudunt K: erodiant (-unt!) T Mit. . . . abs. del. Arev. aut
 CKTU 24 adsumentis K: -tis B: -tes TU: absumentes C cute
 codd. 25 liv. et ferr. CK: liv. est ferr. U 26 Aegypto dett. babi-
 loniae et hispaniae C

ISIDORI

- 17 Androdamantus colore niger, pondere et duritia insignis, unde et nomen traxit, praecipuus reperitur in Africa. Trahere autem in se argentum vel aes dicitur, quique adtritrus, ut haematites, in
 18 colorem redigitur sanguinis. Schistos invenitur in ultima Hi-
 19 spania, croco similis, cum levi fulgore, facile friabilis. Amiantos 5
 appellatus a veteribus eo quod, si ex ipso vestis fuerit contexta, contra ignem resistat et igni inposita non ardeat, sed splendore accepto nitescat; et est scissi aluminis similis, veneficiis resistens
 20 omnibus, specialiter magorum. Batrachites similis est testae lamini scissibilis. Galactites colore cinereus, gustu suavis; 10
 sed ideo vocatus quod quiddam de se lacteum adtritrus dimittat.
 21 Obsius lapis niger est translucidus et vitri habens similitudinem. Ponitur in speculis parietum propter imaginum umbras reddendas. Gemmas multi ex eo faciunt: nascitur in India et in Sam(ni)o Italiae. Mithridax lapis Euphratis sole [re]percussus 15
 22 coloribus micat variis. Aetites lapides reperiuntur in nidis aquilarum. Aiunt binos inveniri, marem et feminam, nec sine his parere aquilas: horum masculus durus, similis gallae, subrutilis; femineus vero pusillus ac mollis. Alligati partus celeritatem faciunt, etiam aliquibus aliquid vulvae excidunt, nisi cito par- 20
 23 turientibus auferantur. Phengites Cappadociae lapis, duritia marmoris, candidus atque translucens; ex quo quondam templum constructum est a quodam rege foribus aureis, quibus clausis

1 Andromatus *K*: Androdomatus *B*: Androdamanta (*acc. casu*) *Plin. N. H. 36, 146* color *T* ct] pro *K* 3 ematites *K*: amatites *T*: ematites *BC* 4 Iscistos *B*: Iscistus (*ex* Isciscitus) *K*: Icistos *T*: Escistos *C* 5 friabilis *CK*: fricabilis *BT* Amianthus (*ex-tu-*) *K*: Amantos *T*: Amianthos *BC* 6 appellatur *ut vid. C* contineta *C*¹ 7 igne *B* 8 veneficis *T* 9 Batrices *B*: Ostracites *Arrv. (sed Isidori error subest)* 10 lamini scissibilis *K*: lamini aescissibilis *B*¹: laminose scissibilis *T*: lamminosae aescis similis *C*¹: laminosus scissibilis *Dioscorides latinus* Galacontes *K* 11 id. sic voc. *K* quo quidam *T* de se *om. B*¹ 12 Obsius *B*¹*KT*: Obsidius *C* nig. lap. est *B* 13 speluncis *C* reddens *B* 15 samo *codd.*: Samnio *Plin. N. H. 36, 197* Mithridas *BT*: Mitritas *K*: Mitredas *C*¹ percussus *codd. XVI. XII. 2* 16 aquarum *C*¹ 17 invenire *BC*¹*K* 18 pare *K* aquilam *C* durus *om. K* subrutilus *C*: subrutilus *K* 19 vero vero *pu. K* alligatus *C*¹ 20 a quibus *B*: *om. T* 21 Fingites *codd.* duritiae *B* 23 a quodam *re. B*

claritas intus diurna erat. (Ch)emites ebori similis, in quo 24
 Darium conditum ferunt, Parioque similis candore et duritia,
 minus tantum ponderosus, qui porus vocatur. Ostracites vocatus 25
 quod similitudinem testae habeat : usus eius pro punice. Me- 26
 5 lanites lapis dictus est eo quod melleum et dulcem sucum
 emittat. Smyris lapis asper et indomitus et omnia adterens, ex 27
 quo lapide gemmae teruntur. Chrysites colore similis ochrae 28
 invenitur in Aegypto. [H]ammites similis nitro, sed durior, 29
 gignitur [in] Aegypto vel [in] Arabia. Thyites nascitur in 30
 10 Aethiopia veluti viridis, sed lacteus cum resolvitur, remordens
 vehementer. Coranus albus est duriorque Pario. Molotius 31, 32
 veluti viridis et gravis invenitur in Aegypto. Tusculanus, a 33
 loco Italiae dictus, dissilire igni traditur. Sabinus fuscus addito 34
 oleo etiam lucere fertur. Est et quidam viridis lapis vehementer
 15 igni resistens. Siphnius mollis et candidus, excafactus oleo 35
 nigrescit atque durescit. Lapidum quoque medicinalium mor- 36
 tariorum et pigmentorum usibus apti : etesius praecipuus et
 inde chalazius ; Thebaicus quoque et basanites lapides nihil ex
 sese remittentes. Specularis lapis vocatus est quod vitri more 37
 20 transluceat ; repertus primum in Hispania citeriori circa Segob-
 riacam urbem. Invenitur enim sub terra et effossus exciditur
 atque finditur in quamlibet tenues crustas.

1 diuturna K Chernites *add.*: C(h)emites *codd.* Plin. N. H. 36,
 132 : Emites *codd.* (pro Cemites, tanquam C, i. e. capitulum novum,
 emites l) eboris B 2 arium T pario sim. C duria T
 3 tantum] tamen C purus K Ostracides BK 4 habeat BCK :
 habet T Melitinus Plin. N. H. 36, 140 5 est om. C dulce
 sucus K 6 remittat Plin. Hismiris B¹ ut vid. KT: Ismiris C
 atterrens CK 7 lapides K teruntur BCK: tundantur T
 Crisites *codd.*: Chrysitis Plin. N. H. 37, 179 C. lapis col. K
 ocreae (-ree) *codd.* 8 Amnites *codd.* (Amanites B) 9 in hab.
 K: om. BCT in hab. T: om. BCK Thyites Arav. (ex
 Dioscor.): Vi (vel VI) T: VI C¹: om. BK Quae quomodo explicem
 haero 11 Molotius BKT: Molotius C: Morochthius (!) Arav. (ex
 Dioscor.) 12 veluti om. T et gravis T: et grandis CD: et grans
 B¹: om. K Tuscanus C 13 dissiliri K fuscus] lapis K
 14 fetr T¹ 15 Sifnius T: Sifinius BCK ca. sed exc. K 16 atque]
 aqua K mortarium et pulmentorum K 17 ethesius T: edesius
 BCK praec. om. T et in.] deinde K 18 chal.] colaticus
codd. basanitis T: basanitus C¹: bosanites K 19 se KT (ex
 corr., ut vid.) 21 enim om. K effossus K 22 quaslibet K
 tenuas T

V DE MARMORIBVS. Post lapidum genera veniemus ad marmora. Nam inter lapides et marmora differentia est. Nam marmora dicuntur eximii lapides, qui maculis et coloribus commendantur. Marmor sermo Graecus est a viriditate vocatus, et quamvis postea et alii coloris inveniuntur, nomen tamen 5
 2 pristinum a viriditate retinuerunt. Marmorum colores et genera innumerabilia sunt. Non tamen omnia e rupibus exciduntur, sed multa sub terra sparsa sunt et pretiosissimi generis, sicut Lacedaemonium viride cunctisque hilarius, repertum prius apud
 3 Lacedaemonios, unde et vocabulum traxit. Ophites serpentium 10
 maculis simile, unde et vocabulum sumpsit. Duo eius genera :
 4 molle candidum, nigrum durum. Augusteum et Tiberium in Aegypto Augusti ac Tiberii primum principatu reperta sunt. Differentia eorum est ab ophite, quum illud, ut praediximus, serpentium maculis sit simile, haec maculas diverso modo colligunt. 15
 Nam Augusteum undatim est crispum in vertices ; Tiberium
 5 sparsa, non convoluta, canitie. Porphyrites in Aegypto est rubens, candidis intervenientibus punctis. Nominis eius causa
 6 quod rubeat [ut] purpura. Basanites ferrei coloris sive duritiae ; unde et nomen ei datum est : inventus in Aegypto et Aethiopia. 20
 7 Alabastrites lapis candidus, interinctus variis coloribus, ex quo Evangelici illius unguenti vasculum fuit. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur. Nascitur circa Thebas Aegyptias et Damascum Syriae, ceteris
 8 candidior, probatissimus vero in India. Parius candoris eximii, 25
 lygdinus cognomento : hic apud Paron insulam nascitur, unde

1 veniamus *K* 2 nam (*alt.*) *om.* *K* 3 quae (*que*) *mac.* *BT* 4 *Gr.*
ser. *C* vocatum *K* 5 quodvis *B* coloris *BT*: colores *CK*
 tamen] autem *B* 8 sicut] sunt *T* 9 viridior *K* cunctis *rep.*
 (*om.* *hil.*) *BK* 11 similes *K*: similis *B*: simile est *C* 12 Auguste
 vel et *B* 13 aegypti *C*¹ ac] et *C* principatus *B* 15 similis
codd. maculis *BK* 16 undatum *T* vertice *T* 17 convolata *C*¹
 Porphireticum *K*: Purpuritis *BCT* in] ex *BCT*
 ru. et cand. *K* 18 candidus *BT*: candidum *C* 19 ut *hab.* *CK*:
om. *BT* ferreo *K* colore *BK* duritia (-cia) *BCK*
 20 ei nomen *B* inventum *K*: inventum est *C* 21 Alabastritus
BK: Alabastris *CT* interinctus *B*: interextinctus *T* (*haec pro*
 interinctus) 22 angelicae *B*¹ (*pro Evangelicae*) 25 probatissimum
K in *om.* *T* 26 ligdinus *codd.*

et Parius nuncupatus. Magnitudo eius, qua lances craterasque
 non excedat; unguentis et ipse aptus. Coralliticus in Asia reper- 9
 tus, mensurae non ultra cubita bina, candore proximo eboris et
 quadam similitudine. E diverso niger Alabandicus terrae
 5 suae nomine nuncupatus, purpurae aspectu similis. Iste in
 oriente igni liquatur atque ad usum vitri funditur. Thebaicus 10
 interstinctus aureis guttis invenitur in parte Aegypti adscripta,
 coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturali conveniens.
 Syenites circa Syenem vel Thebas nascitur. Trabes ex eo fecere 11
 10 reges. Marmora autem, quae in officinis rupibusque gignuntur: 12
 ex quibus Thasius diversi coloris maculis distinctus, cuius pri-
 mum usum insulae Cyclades dederunt. Lesbius lividior est 13
 paulo huic, sed et ipse diversi coloris maculas habens. Corin- 14
 theus ammoniacae guttae similis cum varietate diversorum co-
 15 lorum. Corintho primum repertus. Ex eo columnae ingentes
 liminaque fiunt ac trabes. Caristeum viride, optimum; nomen 15
 ab aspectu habens, eo quod gratus sit his qui gemmas sculpunt;
 eius enim viriditas reficit oculos. Numidicum marmor Numidia 16
 mittit: ad cutem sucum dimittit croco similem, unde et nomen
 20 accepit; non crustis, sed in massa et liminum usu aptum. Lu- 17
 culleum marmor nascitur in Melo insula; cui Lucullus consul
 nomen dedit, qui delectatus illo primus Romam invexit; solum-
 que pene hoc marmor ab amatore nomen accepit. Est et Lu- 18
 nensis. Tephrias appellatus a colore cineris, cuius lapidis alligatio

1 et om. T nuncupatur (ut vid.) C quae K 2 excidat B
 Corallitus ex -tiis K 3 proxima C¹ et Plin. N. H. 36, 62: ad
 (pro at!) BCK: om. T 4 quodam s. T: quendam similitudinem CK
 e) a C¹ alabandicus B 5 suo T purpureo C 7 inter-
 stinctus C: interinstinctus BT in Africae parte Aegypto adscripta
 Plin. N. H. 36, 63 8 codiculis B: codiculis K: codiculis C¹ terrenda
 BC naturae K 9 Siensis K sien ** vel B¹: sienum K
 facere T 10 officiis B gignitur K ante corr. 11 itasius
 codd. (pro i vel primum Tha!) colores K miraculis B¹ 12 ciclade
 B: ciclade T¹ 13 hoc dett. ipse et C div. colores K
 (pro diversicolores?): versicolores Plin. N. H. 36, 44 Corinteus
 BT: Corintius CK 17 sculpiunt T: sculpunt B 19 ad... dimittit
 om. T cute K: cotem C 20 usum (hu-) KT 21 Melo Plin.
 N. H. 36, 50: theo BK: ceo C¹: chio T cuius B 22 quia C
 23 et est T luniensis CT: liniensis B¹K 24 tefria KT (et Isid.):
 tefrina B: tefria C¹ allegatio C¹

ISIDORI

19 contra serpentes laudatur. Ebur a barro, id est elephanto, dictum. Horatius (Epod. 12, 1):

Quid tibi vis, mulier, nigris dignissima barris?

VI DE GEMMIS. Post marmorum genera gemmae secuntur, quae multum auri decorem tribuunt venustate colorum. Primordia eius a rupe Caucaso. Fabulae ferunt Prometheum primum fragmentum saxi eius inclusisse ferro ac digito circumdasse, hisque initiis coepisse anulum atque gemmam. Genera gemmarum innumerabilia esse traduntur, e quibus nos ea tantum quae principalia sunt sive notissima adnotavimus. 10 Gemmae vocatae quod instar gummi transluceant. Pretiosi lapides ideo dicti sunt quia care valent, sive ut a vilibus discerni possint, seu quod rari sint. Omne enim quod rarum est magnum et pretiosum vocatur; sicut et in Samuelis volumine legitur (1 Reg. 3, 1): 'Et sermo Domini pretiosus erat in Israel,' 15 hoc est rarus.

VII DE VIRIDIORIBVS GEMMIS. Omnium gemmarum virentium smaragdus principatum habet, cui veteres tertiam post margaritas et uniones tribuunt dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate vocatus; omne enim satis viride amarum dicitur. Nullis enim 20 gemmis vel herbis maior huic austeritas est; nam herbas virentes frondesque exsuperat, inficiens circa se viriditate percussum aerem. Sculptentibus quoque gemmas nulla gratior oculorum refectio est. Cuius corpus si extentum est, sicut speculum ita imagines reddit. Quippe Nero Caesar gladiatorum pugnas in smaragdo spectabat. Genera eius duodecim, 25 sed nobiliores Scythici, qui in Scythica gente reperiuntur. Secundum locum tenent Bactriani: colliguntur enim in commissuris saxorum flante Aquilone; tunc enim tellure deoperta

1 aelefanto T: ab elefanto K: elefanti B 5 auro K decore K
 venustatem B 6 caucasea K: caucasi Plin. N. II. 37, 2 fuerunt
 T 7 fragmenta K 8 his qui T 9 e] de K 11 quia in instar B
 13 possunt BC seu quia B raro K sunt C 14 sicut in K
 18 cuius T margaritos B¹T 20 vocatus BCT: dictus K 22 viriditatem
 repercusso aere K percussum T¹ 23 gemmis B 25 seculum
 K gladiatorum K 26 exspectabat B 27 meliores K Scythici
 om. T scithiaga K 28 locum om. K: lucem ut vid. T¹ bractiani B¹
 commissoriis T

intermicant, quia his ventis arenae maxime moventur. Tertium Aegyptii habent. Reliqui in metallis aerariis inveniuntur, sed vitiosi; nam aut aeri, aut plumbo, vel capillamentis, vel sali[s] similes notas habent. Smaragdi autem mero et viridi proficiunt oleo, quamvis natura inbuantur. Chalcosmaragdus dicta quod viridis sit et turbida aereis venis. Haec in Aegypto vel Cypro insula nascitur. Prasius pro viridanti colore dictus, sed vilis. Cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium distinctum virgulis tribus candidis. Beryllus in India gignitur, gentis suae lingua nomen habens, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore. Politur autem ab Indis in sexangulas formas, ut hebetudo coloris repercussu angulorum excitetur; aliter politus non habet fulgorem. Genera eius novem. Chrysoberyllus dictus eo quod pallida eius viriditas in aureum colorem resplendat. Et hunc India mittit. Chryso-
 7 prasus Indicus est, colore . . . , porri sucum referens, aureis intervenientibus guttis, unde et nomen accepit. Quem quidam beryllorum generi adiudicaverunt. Iaspis de Graeco in Latinum viridis gemma interpretatur: ias quippe viride, pinasin
 20 gemma dicitur. Est autem smaragdo subsimilis, sed crassius coloris. Species eius decem et septem. Volunt autem quidam iaspidem gemmam et gratiae et tutelae esse gestantibus, quod credere non fidei, sed superstitionis est. Topazion ex virenti
 9 genere est omnique colore resplendens, inventa primum in
 25 Arabiae insula, in qua Trogodytae praedones fame et tempestate fessi quum herbarum radices effoderent, eruerunt. Quae insula

1 qu. vi venti K 2 reliqua C¹T: reliqua genera *Plin. N. H.* 37, 66
 3 aere BCT lapillamentis *codd. (et Isid.?)* 5 Calcumsmaragdus BK
 6 aere B¹ haec om. T 7 viriditati K 8 vili K
 punctis] guttis K 9 distinctis K 10 sua T a vir. C
 11 sexangulus B¹: -li C 12 bitudo T repercussum T: repercusso B
 14 Clisoberillus T 16 col. pallidiore *Plin. N. H.* 37, 77 ferens T
 18 gen. adiud. *Solinus* 52, 62: generis iudicaverunt BCK: generi vindicaverunt T 19 viride] viridis K pinasin KT (-in an -im *incert.*): pinasin C: pinnasin B 20 similis K 21 speciem T 22 tut.] utile B gustantibus K quod] que (*r.c.* quae) B 23 Topation KT 25 trogodite B: trocodite K: tragoditae (-te) CT praedone C¹ 26 radicem K

ISIDORI

postea quaesita nebulis cooperta tandem a navigantibus inventa. Sed ob hoc locus et gemma nomen ex causa accepit; nam *τοπαζειν* Trogodytarum lingua significationem habet quaerendi. Est autem amplissima gemmarum; eadem sola nobilium limam
 10 sentit. Genera eius duo. Callaica colore viridi, sed pallens et 5 nimis crassa; nihil iucundius aurum decens; unde et appellata. Nascitur in India vel Germania in rupibus gelidis, oculi modo
 11 extuberans. Molochites spissius virens et crassior quam smaragdus a colore malvae nomen accepit, in reddendis lau-
 12 data signis. Nascitur in Arabia. Heliotropia viridi colore et 10 nubilo, stellis puniceis supersparsa cum sanguineis venis. Causa nominis de effectu lapidis est; nam deiecta in labris aeneis radios solis mutat sanguineo repercussu; extra aquam autem speculi modo solem accipit, deprehenditque defectus eius sub-
 euntem lunam ostendens. Magorum impudentiae manifestissi- 15 mum in hoc quoque exemplum est, quoniam admixta herba heliotropio quibusdam additis precationibus gerentem conspici negent. Gignitur in Cypro et Africa, sed melior in Aethiopia.
 13 Sagda gemma prasini coloris apud Chaldaeos. Cuius tanta vis est ut permeantes naves e profundo petat, et carinis ita tena- 20
 14 citer adhaereat ut nisi abrasa parte ligni vix separetur. Myrrhites dicta est quod in ea myrrhae color est. Compressus autem usque ad calorem nardi spirat suavitatem. Aromatitidis reperitur in Arabia vel Aegypto, myrrhae coloris et odoris; unde et
 15 nomen habet. Melichros bicolor ex una parte viridis, ex 25

1 neb. operta C: nebulusque operta T 3 topazin T (cf. *Plin. N. H.* 37, 108): topezim K: topazim B: topazion C trogoditarum BCT: trocoditarum K ha. querenti T: querentis ha. K: ha. quaerentis BC 5 Calalica T: Callica C¹ colorem T vi. et K: viridis et BT: viridens et C¹ pa. nim. T¹ 6 auro K appella K 7 in (*alt.*) de K 8 urens BC¹ quamvis sm. K (*pro* quam ism.) 10 Eliotropia CT: Eliotropia B: Electropia K 11 superasparsa T: persparsa K 12 nomini BC lapidum B 13 radio B sanguine C¹ 14 so. recipit C 15 magnorum B impudentia C 16 quoniam] quod K 17 eliotropio CT: eliotropio B: electropio K quidam K atitidis T praecantationibus K 18 nequent K 19 Sagada T: Sacida B¹ K 20 c om. T 21 abra K 22 co B congressus K 23 colorem BK spira T aromatitidis BK 24 morrae K: murraci (-ci) BC 25 Melichros C: Melechros KT: Melechros B

altera melli similis. Choaspitis a flumine Persarum dicta est, 16
ex viridi fulgoris aurei.

DE RVBRIS GEMMIS. Corallius gignitur in mari, forma VIII
ramosus, colore viridi sed maxime rubens. Bacae eius candidae
5 sub aqua et molles; detractae confestim durantur et rubescunt,
tactuque protinus lapidescunt. Itaque occupari evellique retibus
solet, aut acri ferramento praecidi, qua de causa corallius vocitatus. Quantum autem apud nos margaritum Indicum pretiosum est, tantum apud Indos corallium. Hunc magi fulminibus
10 resistere adfirmant, si creditur. Sardius dicta eo quod reperta 2
sit primum a Sardis: haec rubrum habet colorem marmoribus
praestans, sed inter gemmas vilissima. Genera eius quinque.
Onyx appellata quod habeat in se permixtum candorem in 3
similitudinem unguis humanae. Graeci enim unguem *ὄνυχα*
15 dicunt. Hanc India vel Arabia gignit: distant autem invicem;
nam Indica igniculos habet albis cingentibus zonis, Arabica
autem nigra est cum candidis zonis. Genera eius quinque.
Sardonyx ex duorum nominum societate vocata; est enim ex 4
onychis candore et sardo. Constat autem tribus coloribus;
20 subterius nigro, medio candido, superius minco. Haec sola
in signando nihil cerae avellit. Reperitur autem apud Indos
et Arabes detecta torrentibus. Genera eius quinque. Haema- 5
tites rubore sanguineus, ac propterea haematites vocatus; *αἷμα*
quippe sanguis est. Gignitur in Aethiopia quidem principalis,
25 sed in Arabia et in Africa invenitur. De qua promittunt magi
quiddam ad coarguendas barbarorum insidias. Sucinus, quem 6
appellant Graeci *ἡλεκτρον*, fulvi cereique coloris, fertur arboris

1 Coaspitis BT ut vid.: Coaspites C: Choaspides K 4 vel viridis et
bacae C: bene (i. e. venae) T: viac BK (pro uvac?) 5 aqua mollis
detractus K duratur et rubescit K 6 lapidescit K: lapides
fiunt C¹ occupari BCT (cum codd. Plin. N. H. 32, 22): aucupari K
7 acri om. K voc. est K: vocitatur B 9 corallius K 10 Sardus
BT 11 rubum T 12 gemmis B¹ vil. est C 13 ca. et sim. K
14 grece C¹ 16 hab. et alb. K 19 sarda Plin. N. H. 37, 86 au. et
trib. T 20 superi minio K 21 avellit CT: evellit BK 23 αἷμα
emat BKT: emath C 24 sed princ. BCK 25 sed et in Plin. N. H.
37, 169 26 quiddam BT: quoddam K barb. BCK: laborum T
quam T 27 cerei Plin. N. H. 37, 33: certique codd. (ex cereoque K)

sucus esse et ob id sucinum appellari. Electrum autem vocari fabulosa argumentatio dedit. Namque Phaethonte fulminis ictu interempto sorores eius luctu mutatas in arbores populos, lacrimis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem; et electrum appellatum quoniam sol vocitatus sit 5 Elector plurimi poetae dixerunt. Constat autem eum non esse sucum populi, sed pineae arboris; nam accensus taedae nidore 7 fragrat. Nascitur autem in insulis Oceani septentrionalis sicut gummis, densaturque ut crystallum rigore vel tempore. Ex ea fiunt decoris gratia agrestium feminarum monilia. Vocari 10 autem a quibusdam harpaga, eo quod adritu digitorum accepta caloris anima folia paleasque et vestium fimbrias rapiat, sicut magnes ferrum. Quocumque autem modo libeat tingitur; 8 nam anchusae radice conchylioque inficiuntur. Lyncurius vocatus quod fiat ex urina lyncis bestiae tempore indurata. Est 15 autem, sicut et sucinum, fulva, adtrahens spiritu folia propinquanta.

IX DE PURPUREIS. Inter purpureas gemmas principatum amethystus Indicus tenet. Amethystus purpureus est permixto violacio colore; et quasi rosae nitor, et leniter quasdam flamas fundens. Alterum eius genus descendit ad iacinthos. Causam nominis eius afferunt quia sit quiddam in purpura illius non ex toto igneum, sed vini colorem habens. Est autem 2 sculpturis facilis: genera eius quinque. Sapphirus caeruleus est cum purpura, habens pulveres aureos sparsos; optimus apud 25 3 Medos, nusquam tamen perlucidus. Iacinthus ex nominis sui flore vocatus. Hic in Aethiopia invenitur, caeruleum colorem habens. Optimus, qui nec rarus est nec densitate obtusus,

1 app.] vocari C 2 fluminis *Tante corr. C* 3 int. ic. C 4 beridanum K 6 su. non esse K 7 piniae B: pini K nitore T: nitorem K 8 fragrat CT: flagrat K in om. C¹ 9 gummi C tepore CKT 12 coloris C¹ 14 inficitur C 15 tepore C 16 sicut om. T¹ spiritum T 20 nitior B¹ 21 iacintos BKT (-tus): iacintos C 22 eius om. B quoddam T 23 uni T 25 optimos B¹ 26 numquam T perlucidum B iacinthus K: iacintus B: Yacintus C¹: Iacintus T 27 fulgore C vocatur B 28 rarus] russus T: clarus Schwarz

sed ex utroque temperamento lucet purpuraque refulgens ; hic
 autem non rutilat aequaliter. Sereno enim perspicuus atque
 gratus est, nubilo coram oculis evanescit atque marcescit, in
 os missus frigidus est, in sculpturis durissimus, nec tamen
 5 invictus. Nam adamante scribitur et signatur. Iacinthizonta
 Indicus et iacinthum prope referens. Quidam autem eorum
 crystalli similes capillamentis intercurrentibus obscurantur ; ex
 quo etiam vitio illorum nomen est. Amethystizontas appellatus 5
 quia eius extremus igniculus in amethysti violam exit. Cheli- 6
 10 donia ex hirundinum colore vocata ; et duorum est generum,
 quarum una ex altera parte purpurea, et alia purpurea nigris
 intervenientibus maculis. Cyanea Scythiae gemma caeruleo 7
 coruscans nitore, pura, interdum et punctulis intermicantibus
 auratis pulvisculis varians. Rhoditis rosea est ; et ex eo nomen 8
 15 accipit.

DE CANDIDIS. Margarita prima candidarum gemmarum, X
 quam inde margaritum aiunt vocatum quod in conchulis maris
 hoc genus lapidum inveniatur ; inest enim in carne cochleae
 calculus natus, sicut in cerebro piscis lapillus : gignitur autem
 20 de caelesti rore, quem certo anni tempore cocleae hauriunt.
 Ex quibus margaritis quidam uniones vocantur, aptum nomen
 habentes ; quod tantum unus, numquam duo vel plures simul
 reperiantur. Meliores autem candidae margaritae quam quae
 flavescunt. Illas enim aut iuventus aut matutini roris conceptio
 25 reddit candidas ; has senectus vel vespertinus aer gignit obscuras.
 Paederos secunda post margaritum candidarum gemmarum. 2
 De qua quaeritur in quo colore numerari debeat totiens iactati
 per alienas pulchritudines nominis, adeo ut decoris praerogativa

1 sed om. K	utraque B	luce CT: lucis (?) Solin. 30, 32
5 et scrib. et T	signitur K	Iacintizonta CK: Iacintizonta T:
Iacintizonta B	(-tas acc. plur., Solin. 52, 63; hinc error Isidori)	
6 illorum T	8 vitia C ¹	Am.] Isidori error ex Plin. N. II. 37, 93
ortus est	appellatur C: appellatas B ¹	10 erundino K
al. purp. C	14 pulvisculis B ¹ T	Rotidis BT
17 quem BT	marinis K	18 invenitur K
aptum om. K	22 duo vel tres vel pl. C	24 flavae sunt K
inventus C ¹	iuv. matutino K	25 candidas om. K
BCT: Pedorus K	secundam K: -das C ¹	26 Pedoros

3 vocabulo facta sit. Asterites candida est, inclusam lucem continens veluti stellam intus ambulantem, redditque solis candidantes radios; unde et nomen invenit. Galactites lacteus est, qui adtritrus reddit sucum album ad lactis saporem, feminis nutrientibus inligata fecundat ubera; infantium quoque collo suspensa salivam facere fertur, in ore autem liquescere et memoriam adimere. Mittunt eam Nilus et Achelous amnes. Sunt qui smaragdum albis venis circumligatum galactiten vocant.

5 Chalazias grandinis et candorem praefert et figuram, duritia quoque invicta, ut adamas; etiam in ignes posita manere suum frigus. Solis gemma candida est, traxitque nomen quod ad speciem solis in orbem fulgentis spargit radios. Selenites translucet candido melleoque fulgore, imaginem continens lunae; quam iuxta cursum astri ipsius perhibent in dies singulos minui atque augeri. Nascitur in Persida. Cinaedia invenitur in cerebro piscis eiusdem nominis, candida et oblonga. Praesagare his ferunt maris signa tranquillitatis vel tempestatis.

9 Beli oculus albicans pupillam cingit nigram e medio aureo fulgore lucentem, et propter speciem Assyriorum regi Belo dicatam; unde et appellata. Epimelas dicitur quum in candida gemma superne nigricat color; unde et nomen habet. Exebenus speciosa et candida, qua aurifices aurum poliunt.

XI DE NIGRIS. Achates reperta primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis, postea plurimis in terris. Est autem nigra, habens in medio circulos nigros et albos iunctos et variatos, similis haematiti. Magi suffitu earum, si creditur,

1 Asterites K	luce K	2 ambulantem K	reddet quae B ¹ :
reddet quasi K	3 Galactites C	4 ad BCK: et T	5 secunda K
6 suspenso C ¹	7 acelaus T: acelaos C: acclonus B		8 vocent C
9 Galatias <i>codd.</i>	grandinum <i>codd. infra</i> (xiii. 4)		profert T
et fig. et du. C	duritiam BK	10 invictam K	adamans
BKT	ignem B: igne CK	sucum C ¹	11 traxit quoque K
12 orbe C	fulgentes BT	Solenitis KT: -tes B ¹	14 quae
K: quod B	diem K ante corr.	15 Cimedia BCT: Cimidia K	
16 praesagire <i>Plin. N. H. 37, 153</i>		17 feruntur Schwarz	maris <i>Plin.:</i>
magis BKT: magi C fort. recte		18 Belloculus BCT: Belliculus K	
pupilla cingens K	arco K	19 bello T	20 Epimela C:
Epimalas K	21 super KT	nigricat K: nigriget B	22 quam B
25 iuncto K	26 magis T		

tempestates avertunt, flumina sistunt. Apsyctos nigra et ponde- 2
 rosa, distincta venis rubentibus. Haec excalcfacta igni septem
 diebus calorem tenet. Aegyptilla nigra est radice, caerulea 3
 facie, ex Aegypto, ubi invenitur, vocata. Media nigra est, a 4
 5 Media illa fabulosa inventa. Habet venas aerei coloris;
 sudorem reddit croci, saporem vini. Veientana Italica gemma 5
 est, Veis reperta, nigra facie, albis intermicantibus notis.
 Bariptos nigra est cum sanguineis et albis notis. Mesomelas 6
 nigra vena quemlibet colorem secante per medias. Veneris 6
 10 crines nigerrimi nitoris, continens in se speciem rufi crinis.
 Trichrus ex Africa nigra est, sed tres sucos reddit, ab radice 7
 nigrum, e medio sanguineum, e summo ochrae. Dionysia 8
 nigra mixtis rubentibus notis ex aqua trita vinum fragrat, et
 odore suo ebrietati resistere putatur. Pyritis nigra quidem, sed
 15 adritu digitos adurit.

DE VARIIS. Panchrus varius ex omnibus pene coloribus XII
 constans; unde et nominatus. Olca barbari nominis ex fulvo
 et nigro viridique et candido est. Mithridax sole percussa 2
 coloribus micat variis. Gignitur in Persida. Drosolithus
 20 varius. Nominis causa quia si ad ignem adplicetur, velut sudo-
 rem mittit. Opalus distinctus diversarum colore gemmarum. 3
 Est enim in eo carbunculi tenuior ignis, amethysti fulgens pur-
 pura, smaragdi nitens viriditas, et cuncta pariter sub quadam

1 fulmina K	Absyctos <i>codd.</i>	2 di. a ve. K	calcfacta K
ignis B	decem (x) K	3 colorem K	nigra <i>om.</i> C ¹
4 a <i>om.</i> T	5 medea B	aereas C ¹ : acris B: aurei <i>Plin. N. II.</i>	
37, 173	6 croci BK	Vegentana <i>codd.</i>	italia B
ab eis BCK	8 Baroptenus sive haripe <i>Plin. N. II.</i> 37, 150: Baroptis		7 Veis]
<i>Arrov.</i>	Meramelas C ¹ : Mesomolas K	9 venas BCK	quam-
libet C	secantem CK	medium <i>Plin. N. II.</i> 37, 174	libet C
neriac (-ie) KB	10 crines <i>om.</i> T	continent <i>Plin. N. II.</i> 37, 181	Veneris
rube cr. T: rufis B ¹ : rufe (i.e. -fac) cr. B ² (et <i>Isid.</i>)			11 Tri-
cruus CK: Tricus BT ¹	est ni. C	sed <i>om.</i> K	sucus BT
12 emiodio T	ocreae (-cer-, -ce) BKT: ocrem C (<i>pro ochreum</i> ?):		
ochrum <i>Plin. N. II.</i> 37, 183	13 nigris BK	fragrat CT: flagrat	
BK	14 ebrietate K	put. <i>om.</i> K	q. est sed <i>Plin. N. II.</i>
37, 189	15 digitis BT	16 Panerus T: Pangrus BCK	18 canditu K
Mithridax BCT: Mitritas K	19 Drosolithus <i>codd.</i>	21 Opallus K:	
Oppalus BT: Oppallus C ¹	adversarum K	22 est] et K	pura K
23 viriditas <i>om.</i> B			

varietate lucentia. Nomen habet ex patria; sola enim cum
 4 parturit India. Ponticae a Ponto dicuntur, genere diverso,
 nunc sanguineis, nunc auratis guttis micantes, aliae habentes
 5 stellas, aliae longis colorum ductibus lineatae. Hexecontalithos in parva magnitudine multicolor; unde et hoc sibi nomen 5
 adoptavit. Tam diversis enim notis sparsus est ut sexaginta
 gemmarum colores in parvo orbiculo eius deprehendantur.
 6 Nascitur autem in Libya apud Trogodytas. Murrina apud
 Parthos gignitur, sed praecipua in Carmania. Humorem sub
 terra putant calore densatum; unde et nomen sumpsit. Varie- 10
 tas eius in purpuram candoremque et ignem cum quosdam
 colorum percussus, quales in caelesti arcu spectantur. Cuius
 contraria causa crystallum facit, gelu vehementiori concreto.

XIII DE CRYSTALLINIS. Crystallus resplendens et aquosus
 colore. Traditur quod nix sit glacie durata per annos; unde 15
 et nomen ei Graeci dederunt. Gignitur autem in Asia et Cypro,
 maxime in septentrionum Alpibus, ubi nec aestate sol ferventis-
 simus invenitur; ideoque ipsa diuturna et annosa duritia
 reddit hanc speciem quae crystallus dicitur. Hic oppositus
 radiis solis adeo rapit flammam ut aridis fungis vel foliis ignem 20
 praebet. Vsus eius etiam ad pocula destinatur: nihil autem
 2 aliud quam frigidum pati potest. Adamans Indicus lapis par-
 vus et indecorus, ferrugineum habens colorem et splendorem
 crystalli, numquam autem ultra magnitudinem nuclei Avellani
 repertus. Hic nulli cedit materiae, nec ferro quidem nec igni, 25
 nec umquam incalescit; unde et nomen interpretatione Graeca
 indomita vis accepit. Sed dum sit invictus ferri ignisque con-

1 licentia B¹ nomine B¹ cum] ea K 3 guttit C¹ alia T
 4 stillas K aliae] abc T longis] lanac K coloris T
 dotibus K Exocontalitus (-tos) codd. 5 parva] patria K hoc
 sibi] vi vocaboli K: hoc B (non D) 6 sparsus et sparsis T: sparsum
 BK (et Isid. 1 cf. Solin. 31, 3) 9 partus B germania codd. (et Isid. 1)
 hum. . . dens. om. K 10 colore T (non UV) 11 igne B
 cum] et Plin. N. H. 37, 22: an tum? 12 expectantur T cui
 contrariam causam K 15 calore C¹ glacies K 19 quae] qua
 T: et K 22 quam om. C¹ 24 avallanae reperitur K 26 inter-
 pretationem graecam K 27 dum sit] sumpsit K ignique T:
 igneque B¹

temptor, hircino rumpitur sanguine recenti et calido maceratus, sicque multis ictibus ferri perfrangitur. Cuius fragmenta sculptores pro gemmis insigniendis perforandisque utuntur. Hic 3 autem dissidet cum magnete lapide in tantum ut iuxta positus 5 ferrum non patiatuŕ abstrahi magnetem, aut si admotus magnes comprehenderit, rapiat atque auferat. Fertur quoque in electri similitudine venena deprehendere, metus vanos expellere, maleficis resistere artibus. Genera eius sex. Chalazias grandinum 4 et candorem et figuram adamantinae duritiae habet. Etiam 10 in ignes posita manere suum frigus. Cerauniorum duo genera 5 sunt. Vnum, quod Germania mittit, crystallini simile, splendet tamen caeruleo, et si sub divo positum fuerit, fulgorem rapit siderum. Ceraunium alterum Hispania in Lusitanis litoribus gignit, cui color e pyropo rubenti, et qualitas ut ignis. Haec 15 adversus vim fulgurum opitulari fertur, si credimus. Dicta autem ceraunia quoniam alibi non inveniatur quam in loco fulmine icto proximo; Graece enim fulmen κεραυνός dicitur. Iris apud Arabiam in mari Rubro nascitur, coloris crystallini, 6 sexangulata, dicta ex argumento iris. Nam sub tecto percussa 20 sole species et colores arcus caelestis in proximos parietes imitatur. Astrion ex India est, crystallo propinqua, in cuius centro 7 stella lucet fulgore lunae plenae. Sumpsit autem nomen quod astris opposita fulgorem rapit ac regerit. Electria, quasi ale- 8

1 maceratus ut vid. T: -tur BCK 2 multis] magnis K 3 pro omi. K forandisque K: forambisque N Hic... abstrahi omi. K (non N) 4 desidet N: insidet U: discordat T² ut omi. T (non U) 5 non] nomen T (non U) abstrahit N magnetem fort. delend.: magniti K: a magnete C 6 compraderit C: comprehenderint K rapit BK auferit K 7 maleficiis BCT
8 art. res. C Calatia CT: Galatia BK: Galatiam N 9 frigora K adamantini BK: adamanti T 10 in omi. K igne B: igni K positum K: positus B Cerauniorum ex Ceraunium K 11 quem BCT cristalli T similem BCT (ex corr. 1) 12 positus BCT capit K: reddidit B 13 sidereum BK lusitaniis BK 14 cum col. BK: concolor C e omi. CKT parenti C¹ et omi. T
15 fulgorum BT: fulgorem C¹ 16 quoniam] quod K: quia B invenitur T 17 fulminis K ictu BK ic... ful. omi. T dicunt T 18 crystallinis exang. BT 19 tectu BK 20 emittit Arv. 22 pleno Plin. N. H. 37, 132 23 regit TD: retinet K: remittit C Alectria Arv. electoria cold.

ISIDORI

ctoria ; in ventriculis enim gallinacis invenitur, crystallina specie, magnitudine fabae. Hac in certaminibus invictos fieri magi
9 volunt, si credimus. Enhydros ab aqua vocata ; exundat enim aquam, ita ut clausam in ea putes fontaneam scaturiginem.

(XIV DE IGNITIS.) Omnium ardentium gemmarum principatum **5** carbunculus habet. Carbunculus autem dictus quod sit ignitus ut carbo, cuius fulgor nec nocte vincitur ; lucet enim in tenebris adeo ut flammam ad oculos vibret. Genera eius duodecim, sed praestantiores qui videntur fulgere et veluti ignem effundere. Carbunculus autem Graece *ἀνθραξ* dicitur. Gignitur in Libya **10**
2 apud Trogodytas. Anthracitis vocatus quod sit et ipse coloris ignei ut carbunculus, sed candida vena praecinctus ; cuius proprium est quod iactatus igni velut intermortuus extinguitur, at
3 contra aquis perfusus exardescit. Sandasirus nascitur in Indis, loco eiusdem nominis. Species eius quod veluti in tralucido **15**
4 igne intus fulgent aureae guttae. Constat inter omnes, quantus numerus stellarum accedit, tanto et pretium accedere. Lychnis ex eodem genere ardentium est, appellata a lucernarum flagrantia : gignitur in multis locis, sed probatissima apud Indos. Quidam cam remissio-
 rem carbunculum esse dixerunt. Huius duplex **20**
 facies ; una quae purpura radiat, alia quae cocci rubore. A sole exalefacta aut digitorum adritu paleas et chartarum fila ad se rapere dicitur ; sculpturis resistit, ac si quando sculpta est, dum signa inprimit, quasi quodam animali morsu partem
5 ceræ retentat. Genera eius quattuor. Carchedonia hoc quod **25**
 et lychnis facere dicitur, quamquam multo vilior praedictis. Nascitur apud Nasamonas imbre, ut ferunt, divino : invenitur

3 Enidros B: Enitros CK: Endros T exudat Solin. 37, 24
 4 aqua K 5 Omnem T 6 carb. ante Omn. K 7 fulgore nec
 noctem T 9 vid. fulgorem C et... cff. om. K 10 Anthracitis
 T: -dis K: Anthracites BC 13 igne C inter mortuos codd. 14 in-
 ardescit K Sandasirus KT: Scandasirus B: Sandarius C 16 fulgente
 B: fulgente K: fulgentes C co. autem in. C 17 still. Anv.
 accendit T² (T² n. l.) pretio K qu. numero st. accedat tantum
 et pretio Plin. N. H. 37, 101 Lienis K: Lignis BT: Lignes C
 21 ruboris B: roboris K 22 aut dig. adt. om. K 23 sculptori*
 B: sculptoribus K: sculpturis Solin. 52, 60 resculpta K 26 lignis
 codd. multum BCT

ad repercussum lunae plenae. Omnia autem genera sculpturae
 resistunt. Alabandina dicta ab Alabanda Asiae regione, cuius 6
 color ad carchedoniam vadit, sed rarus. Dracontites ex cere- 7
 bro draconis eruitur. Quae nisi viventi abscisa fuerit, non
 5 ingemmescit; unde et eam magi dormientibus draconibus
 amputant. Audaces enim viri explorant draconum specus,
 spargunt ibi gramina medicata ad incitandum draconum sopo-
 rem, atque ita somno sopitis capita desecant et gemmas detra-
 hunt. Sunt autem candore translucido. Vsu earum orientis
 10 reges praecipue gloriantur. Chrysoprasus Aethiopicus est; 8
 quem lapidem lux celat, prodit obscuritas. Nocte enim igneus
 est, die aureus. Phlogites ex Persida est, ostentans intra se 9
 quasi flammam aestuantem, quae non exeat. Syrtitis vocata 10
 quoniam in litore Syrtium inventa primum est. In parte Luca-
 15 niae color huius croceus, intus stellas continens languidas, et
 sub nubilo renitentes. Hormiscion inter gratissimas aspicitur, 11
 ex igneo colore radians auro portante[m] secum in extremitati-
 bus candidam lucem.

DE AVREIS. Sunt quaedam gemmarum genera ex specie XV
 20 metallorum vel lapidum cognominata. Chrysopsis aurum tantum 2
 videtur esse. Chrysolithus auro similis est cum marini coloris
 similitudine. Hunc [et] Aethiopia gignit. Chryselectrus similis 3
 auro, sed in colorem electri vergens, matutino tantum aspectu
 iucundus, rapacissimus ignium, et, si iuxta fuerit, celerrime
 25 ardescens. Chrysolampis ex auro et igne vocata; aurea est 4
 enim die, et noctu ignea. Hanc Aethiopia gignit. Ammo- 5

2 Alabandina (in *ex corr.*) T: Alabandicus *Plin. N. H.* 37, 92 alabando BC: alabundo K 3 calcedonium BK: calcidonium CT
 Dracontidis K 5 ingemmescit B magi] maxime K 6 explora K
 spec. et spa. K 7 invitandum K 8 soporatis T 9 usus B:
 huiusque T 10 Crisoprasius ut vid. B¹: Crisoptasius C: Crisopasius K:
 Crisobasius T 12 Flogites BCT: Fulgites K 13 ostentans B¹T
 13 aestu (*ex punct.*) aestuantes C: aes K quae non ex. om. K
 Sirtites B¹CT 15 col. eius C elanguidas BC 16 Ermiscion
 codd. gratissimus T 17 ra. au.] raro K vi. x aurum 20 tantum
 om. C (cf. *Plin. N. H.* 37, 156) 22 et hab. BT: om. CK Criselectrus BC: Criselectus KT 24 si om. B¹K 25 Crisolamsis codd.
 igneo 26 nocte C hanc et Aeth. T

ISIDORI

chrysus harenis auro intermixtus nunc brattearum, nunc pul-
6 veris habet quadrulas. Gignitur in Persida. Leucochrysus
 colore aureo interveniente candida vena. Melichrysus dicta
 quod veluti per aurum (sincerum mel), sic haec gemma trans-
7 luceat. Chrysocolla gignitur in India, ubi formicae eruunt 5
 aurum. Est autem auro similis et habet naturam magnetis,
 nisi quod augere aurum traditur; unde et nuncupatur. Argyrites
8 similis argento, habens stigmata aurea. Androdama(s) argenti
 nitorem habet et pene adamans, quadrata semper tesseris. Magi
 putant nomen inpositum ab eo quod animorum inpetus vel **10**
 iracundias domare et refrenare dicatur, si credimus. Gignitur
9 in mari Rubro. Chalcitis aerei coloris est. Chalcophonos
10 nigra est, sed lapidi inlisa aeris tinnitum reddit. Balanites: duo
 genera sunt, subvirides et Corinthiae aeris similitudine, mediam
11 secante flamma vena. Sideritis a contemplatione ferri nihil **15**
 dissonat. In maleficiis quoquo modo inferatur discordias
12 excitat. Idaeus dactylus ex insula Creta est, ferrei coloris.
13 Causa nominis eius quia pollicem humanum exprimit. Aethio-
 picus ferrei coloris est, qui dum teritur, nigrum sucum emittit.
14 Zmilanthis in Euphrate alveo legitur Proconnesio marmor **20**
 similis, medio colore glauco, veluti oculi pupilla internitens.
15 Arabica ex patria dicta aspectu eburnea est. Hephastitis
 speculi naturam habet in reddendis imaginibus, quamquam
 rutillet. Experimentum eius, si ferventi aqua statim addita refri-

1 intermixtos *B*¹: -to *Plin. N. II.* 37, 188 2 Leocrisus *CKT*:
 Leocrisus *B* 3 intervenite *K* Melecrisis *T*: Melectrisis *BCK*
 4 sinc. mel *Plin. N. II.* 37, 128: *om. codd. (propter homocolel.?)* sic
BCT: ita *K* 7 quod] quia *B* Argaritis *C*¹ 8 stemmata *C*:
 istamata *B*¹ 12 Calcetis *BT*: Calcetis *C*: Calcidis *K* Calcofanus
codd. 13 sed *om. CK* lapidi *BT*: lapide *C*: lapidibus *K*
 reddit *K* 14 -dis *K* aeri *K* similitudinem *BC* media *T*
 Balanitae . . . subviridis et Corinthiae aeris similitudine . . . medias *Plin.*
N. II. 37, 149 16 maleficiis *B* quoque *BC* mo. si.
 inf. disc. generat *K* 17 Deus *K* 18 eius] est *K* § 13 post § 14 *K*
 § 14 hinc usque ad finem libri raro citatur testis *C* 20 Zmilannitius *B*¹:
 Zimilannitius *K*: Zmilantius *T*: Zmilantius *CU* elegitur *K*
 Proc. . . . intern. *om. K* marmoris *B*¹ 21 velati *B*¹ pupula
Solin. 37, 7 24 rutille *B*: rutila *Plin. N. II.* 37, 166 eius] est
Plin. refrigeret *T*

gerat, aut si soli adposita aridam materiam accendat. Nascitur
 in Coryco. Ostracites lapidosus colore, testacio durior. Altera 16
 achatae similis, nisi quod achates politura pinguescit. Duritiae
 tanta inest vis ut aliae gemmae sculpantur fragmentis eius.
 5 Glossopetra similis est linguae humanae; unde et nomen sum- 17
 psit: fertur autem deficiente luna caelo cadere. Cui non
 modicam magi tribuunt potestatem; nam ex eo lunares motus
 excitari putant. Sunt et quaedam gemmarum genera cogno- 18
 minata ab animalibus: echites vipereas maculas exprimit; car-
 10 ciniae marini cancri color est; scorptis scorpionem et colore 19
 et effigie refert; myrmecitis formicae reptantis effigiem imitatur;
 taos pavoni est similis; hieracitis accipitris colore, aetitis aquilae;
 aegophthalmos caprino oculo similis; lycophthalmos quattuor 20
 colorum, ex rutilo sanguinea, in medio nigrum candido cingit,
 15 ut luporum oculi; meconites papaver exprimit. Sunt et quae- 21
 dam gemmae quas gentiles in superstitionibus quibusdam utun-
 tur. Liparea suffita omnes bestias evocare tradunt. Ananci- 22
 tide in hydromantia daemonum imagines evocari dicunt.
 Synochitide umbras inferorum evocatas teneri aiunt. Chelo- 23
 20 nitis oculus est Indicae testudinis, varius et purpureus. Hunc
 magi inpositum linguae futura pronuntiare finguntur. Bronteia 24
 a capite testudinum; e tonitribus cadi putatur, et restinguere
 fulminis ictus. Hyaenia lapis in oculis hyaenae bestiae inveni- 25

1 solis BT 20. opposita BK: in sole adp. *Plin.* arida materia K
 2 coricelo K Ostracides BK alter K 3 achate K: acate
 BT quia B achati K: acadis B: acates T duriori BT
 4 fragmenta B: fragmentu K 5 Glosupetra K: Colosapetra B 6 cui]
 cuius BT 8 quadam B genera BCT: nomina K cognata K
 9 viperas T Carcinie T: Carciniae B¹: Carcine K 10 colore est
 K: colori est B. colorem et effigiem K 11 Mirmecitis T: Mir-
 mititis BK 12 Taos] Pavus K coloris K 13 Licoptalmos T:
 -mus B: Ligoptalgus K 14 medium B cando K: candido T
 15 oculis T: oculos BK papavera *Plin. N. H.* 37, 173 Sed et
 ibi quidam gemmis gent. K (*non C*) 16 superstitionibus T: super-
 restitutionibus B¹: superstitionibus K 17 Liperea B¹K traduntur T
 Anancitidae B: Anancitidae K 18 in om. T micromantia
 B: micromantia K evocare BK 19 Sinocitide T: -dae B:
 Sinociditae K tenere BK Caclonites B 21 pronuntiar
 K: praenuntiar B figuntur B¹ Bronia *coll.* 23 ictum K
 Hienia BT: lenia K hieniae (-ic) BT: geniae K

ISIDORI

tur; qui si sub lingua hominis subditus fuerit, futura eum
 praecinere dicunt. Sed et corallius tempestati et grandini
 26 resistere fertur. Pontica est gemma quaedam livore perlucida,
 habens stellas rubeas, interdum et aurcas. Dicunt per eam inter-
 27 rogare daemones et fugare. In quibusdam gemmarum generi- 5
 bus veras a falsis discernere magna difficultas est, quippe quum
 inventum sit ex vero genere alterius in alia falsa transducere;
 ut sardoniches, quae ternis glutinantur gemmis ita ut depre-
 hendi non possint. Fingunt enim eas ex diverso genere: nigro,
 candido mineoque colore. Nam et pro lapide pretiosissimo 10
 smaragdo quidam vitrum arte inficiunt, et fallit oculos subdole
 quadam falsa viriditas, quoadusque non est qui probet simula-
 tum et arguat; sic et alia alio atque alio modo. Neque est
 28 sine fraude ulla vita mortalium. Omnes autem non translucidas
 gemmas caecas appellari, eo quod densitate sua obscurentur. 15

XVI DE VITRO. Vitrum dictum quod visui perspicuitate trans-
 luceat. In aliis enim metallis quidquid intrinsecus continetur
 absconditur; in vitro vero quilibet liquor vel species qualis est
 interius talis exterius declaratur, et quodammodo clausus patet.
 Cuius origo haec fuit. In parte Syriae, quae Phoenice vocatur, 20
 finitima Iudaeae circa radices montis Carmeli palus est, ex qua
 nascitur Belus amnis, quinque milium passuum spatio in mare
 fluens iuxta Ptolomaidem, cuius arenae de torrente fluctu
 2 sordibus eluuntur. Hic fama est pulsa nave mercatorum nitri,
 cum sparsim per litus epulas pararent, nec essent pro adtol- 25
 lendis vasis lapides, glebas nitri e nave subdiderunt; quibus
 accensis permixta arena litoris, translucens novi liquoris
 3 fluxisse rivos: et hanc fuisse originem vitri. Mox, ut est

2 praedicere *K* corallus *BT* 3 quadam *T* 4 stillas *BK*
 per ea *K* 5 In quibus quidam 7 6 vera *K*: veris *B* quippe]
 quique *T* 7 ex] in *K* gen. in alt. *K* 8 quae] quod *B* 9 figunt *B*
 11 vitri ex vitro *T* 13 et ad al. *K* atque alio *om.* *T* 15 eo... obs.
om. *K* (non *CU*) 16 usui *T* ante corr. 17 met.] et aliis *K* 18 quae-
 libet liquorum sp. *K* qualius ext. talis int. *K* 20 vocabatur *K*
 21 finima *T*: finitima *B* radices *K*: radicem *BT* paludis *K*
 23 fluctus *BK* 24 evolvuntur *B* adpulsus *Plin. N. II.* 36, 191
 nutri *K* 25 epulas *om.* *K* pararent *B**K* 26 e *om.* *BK*
 naves *BK* 27 translucentis *K*

ingeniosa sollertia, non fuit contenta solo nitro, sed et aliis
 mixturis hanc artem [condire] studuit. Levibus enim aridisque
 lignis coquitur, adiecto cypro ac nitro continuisque fornacibus
 ut aes liquatur, massaeque fiunt. Postea ex massis rursus
 5 funditur in officinis, et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur,
 aliud argenti modo caelatur. Tinguitur etiam multis modis,
 ita ut iacintos sapphirosque et virides imitetur et onyches vel
 aliarum gemmarum colores; neque est alia speculis aptior
 materia vel picturae adcommodator. Maximus tamen honor 4
 10 in candido vitro, proximoque in crystalli similitudine; unde et
 ad potandum argenti metalla et auri pepulit vitrum. Olim
 fiebat et in Italia, et per Gallias et Hispaniam arena alba mol-
 lissima pila molaque terebatur. Dehinc miscebatur tribus
 partibus, nitri pondere vel mensura, ac liquata in alias fornaces
 15 transfundebatur, quae massa vocabatur ammonitrum; atque
 haec recocta fiebat vitrum purum et candidum. In genere vitri 5
 et obsianus lapis adnumeratur. Est autem virens interdum et
 niger aliquando et translucidus, crassiore visu et in speculis
 parietum pro imagine umbras reddente; gemmas multi ex eo
 20 faciunt. Hunc lapidem et in India et in Italia et ad Oceanum
 in Hispania nasci tradunt. Ferunt autem sub Tiberio Caesare 6
 quendam artificem excogitasse vitri temperamentum, ut flexibile
 esset et ductile. Qui dum admissus fuisset ad Caesarem, por-
 rexit phialam Caesari, quam ille indignatus in pavimentum
 25 proiecit. Artifex autem sustulit phialam de pavimento, quae
 complicaverat se tamquam vas aeneum; deinde marculum de
 sinu protulit et phialam correxit. Hoc facto Caesar dixit
 artifici: 'Numquid alius scit hanc condituram vitrorum?'

1 contempta *B* vitro *K* et] ex 7 2 condiri *T*: om. *BK*
 3 coq.]conquacitur *K*: conqui+stur *B*¹ abiecto *T* ac vitro *K*
 4 russus *T* 6 argumenti *T*: ardenti *D* ting. enim in mu. *C*
 7 iacintos *T*: iacinctos *B*¹ sapphiros qua et vir. *T*: sapphirosque
 vir. *K* emitetur *K*: mittetur *B* et on.]conicis *K* 10 pro-
 ximaque *B* (non *C*¹) fort. recte (cf. *Plin. N. II.* 36, 198): maximaque *K*
 10 cristallis *B* 11 optandum *B* 15 transfundebantur *K* aque *T*
 18 crassiorem v. *B*: grossiorem visum *K* (non *C*) 19 par. et ad
 imaginem *K* (non *C*) 20 et Ind. *K* 24 quam]quod *B* 28 vitreorum *T*

Postquam ille iurans negavit alterum hoc scire, iussit illum Caesar decollari, ne dum hoc cognitum fieret, aurum pro luto haberetur et omnium metallorum pretia abstraherentur; et revera, quia si vasa vitrea non frangerentur, melius essent quam aurum et argentum. 5

XVII DE METALLIS. Metallum dictum Graece *παρὰ τοῦ μεταλλῶν*, quod natura eius sit ut ubi una vena apparuerit, ibi spes sit alterius inquirendi. Septem sunt autem genera metallorum: aurum, argentum, aes, electrum, stagnum, plumbum et, quod domat omnia, ferrum. 10

XVIII DE AVRO. Aurum ab aura dictum, id est ab splendore, eo quod repercusso aere plus fulgeat. Vnde et Vergilius (*Aen.* 6, 204):

Discolor inde auri per ramos aura refulsit,
hoc est splendor auri. Naturale enim est ut metallorum 15
splendor plus fulgeat luce alia repercussus. Hinc et aurarii
2 dicti, quorum fulgor splendidus reddit. Obryzum aurum dictum
quod obradiet splendore; est enim coloris optimi, quod Hebraei
'ophaz', Graeci *κίρρον* dicunt. Brattea dicitur tenuissima lamina,
ἀπὸ τοῦ βρεμετοῦ, qui est *ὀνοματοποιεία* crepitandi, ἢ ἀπὸ τοῦ 20
3 †βρατων† lamina. Pecunia prius de pecudibus et proprietatem
habebat et nomen; de corio enim pecudum nummi incide-
bantur et signabantur. Postea a Saturno aereus nummus
inventus; ipse enim signare nummos et scribi constituit.
4 Propterea et aerarium Saturno a gentilibus consecratum est. 25
Alii, ut superius, pecuniam a pecudibus appellaverunt, sicut a
iuvando iumenta sunt dicta. Omne enim patrimonium apud

1 hoc om. K 4 esset T 7 naturae K vena om. K (non C)
8 sit om. K au. sunt C 11 dic. ab aura K (non C) 14 refulgit B
16 ararii T 17 favor Serv. ad *Aen.* 6, 204 Obrizum K:
Obridium BT 19 ofaz T: opuz B: obuz K cairon BK
Brattea KM: Bractea BTU 20 ἀπουετρεμετοι K: ἀπαιετρεμετων M:
ἀπουετρεμετοι T: ἀτιουετρεμετοι U: ἀπουετρεμετοι B ονοματοποιεία T
(non U) ηραπιατουβρατιν BK: ηραπιατωνβρατιν M: ηραο T: ηραια-
τουβρατιν U: ἀπὸ τοῦ βραχέιν edd. 21 lamnia T: lumina M pecoribus
K 22 de om. K core B pecorum K 23 saturnino B' 24 et scr.]
inscribi T 25 gentibus B'K 26 aliis ut B: aliud T pecoribus
K: pedibus B 27 adiuvando B

antiquos peculium dicebatur a pecudibus, in quibus eorum constabat universa substantia; unde et pecuarius vocabatur qui erat dives, modo vero pecuniosus. Antiquissimi nondum auro 5 argentoque invento, aere utebantur. Nam prius aerea pecunia 5 in usu fuit, post argentea, deinde aurea subsecuta est, sed ab ea, qua coepit, et nomen retinuit. Vnde et aerarium dictum, quia prius aes tantum in usu fuit, et ipsud solum recondebatur, auro argentoque nondum signato; ex quorum metallis quamvis postea fuisset facta pecunia, nomen tamen aerarii permansit ab 10 eo metallo unde initium sumpsit. Thesaurum iuxta Graecam 6 proprietatem ἀπὸ τῆς θέσεως, a positione, hoc est a reposito, nominatur. Num θέσις positio dicitur, et est nomen ex Graeco Latinoque sermone compositum. Nam θες Graeci repositum dicunt, Latini aurum, quod iunctum sonat repositum aurum. 15 Auraria nomen habet ab auro. Tributa vero, eo quod antea 7 per tribus singulas exigebantur, sicuti nunc per singula territoria. Sic autem in tres partes divisum fuisse Romanum populum constat, ut etiam qui praecerant in singulis partibus tribuni dicerentur: unde etiam sumptus, quos dabant populi, 20 tributa nominarunt. Vectigalia sunt tributa, a vehendo dicta. 8 Stipendium ab stipe pendenda nominatum; antiqui enim adpendere pecuniam soliti erant magis quam adnumerare. Moneta appellata est quia monet ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat. Nomisma est solidus aureus vel argenteus sive 9 25 aereus, qui ideo nomisma dicitur quia nominibus principum effigiisque signatur. Prius nummus ἀργυρος nuncupabatur, quia quam plurimum ex argento percutiebatur. Nummi autem a 10 Numa Romanorum rege vocati sunt, qui eos primum apud

1 dicabantur *K* pecoribus *K* 3 vero *om.* *T* 4 aerea] aeraria *B*
 5 sed ab] sub *T* 6 quae cepit *BK* 11 ἀπὸ τ. θ.] atis tereos *K* hoc...
 rep. *om.* *T* 13 thes *T*: tes *BK* Gr. compositum *T* 15 eo *om.* *T*
 17 in] per *T* 18 etiam qui *Serv. ad Aem.* 5, 560: ea quae *BK*: eequam
 qui *T* praecerat *T*: erant *BK* 22 pecunia app. *K* (*non C*) adnumerari
BK (*non C*) 23 quia] qua *B¹K* (*non C*) 24 aut arg. *K* (*non C*):
om. *T* 25 ideo... quia *om.* *K* (*non C*) idem *U* princ. ...
 ἀργ. *om.* *B¹* principium *T* 26 signatur etiam *C* πρὸ ἀργύριον
 nuncupatur *C* ante corr.: nuncupatus est *K* quia quam] quamquam *B*

ISIDORI

Latinos imaginibus notavit et titulo nominis sui praescrispit.

- II** Folles dicuntur a sacculo quo conduntur, a continente id quod
12 continetur appellatum. In nomismate tria quaeruntur: metal-
 lum, figura et pondus. Si ex his aliquid defuerit, nomisma non
13 erit. Tria sunt autem genera argenti et auri et aeris: signatum, 5
 factum, infectum. Signatum est quod in nummis est; factum,
 quod in vasis et signis; infectum, quod in massis; quod et
 grave dicitur, id est massa. In notitiam autem formarum
 metalla ita venerunt; dum enim quocumque casu ardentes
 silvae exquoquerent terram, quae calefactis venis fudit rivos cuius- 10
14 cumque structurae, sive igitur aes illud fuerat sive aurum,
 quum in loca terrae depressiora decurreret, sumpsit figuram, in
 quam illud vel profluens rivus vel excipiens lacuna formaverat.
 Quarum rerum splendore capti homines quum ligatas adtolle-
 rent massas, viderunt in ea terrae vestigia figurata; hincque 15
 excogitaverunt liquefactas ad omnem formam posse deduci.

- XIX** DE ARGENTO. Argentum non longe a Graeca appellatione
 distat; hoc enim illi ἀργυρον vocant. Cui mirum in modum
 illud ut, dum candidum sit, inpressum corpori lineas nigras
2 reddat. Argentum vivum dictum quod excidat materias in 20
 quibus incitur; hoc et liquidum, quia percurrit. Invenitur
 specialiter in metallis sive in argentariis fornacibus guttarum con-
 cretione tectis inhaerens, saepe etiam et in stercore vetustissimo
 cloacarum vel puteorum limo. Fit etiam et ex mineo inposito
 conchulae ferreae patena testea superposita; tum circumlito 25
 vasculo circumdantur carbones, sicque argentum vivum ex mineo
 distillat; sine hoc neque argentum neque aes inaurari potest.
3 Tanta autem virtutis est ut, si super sextarium argenti vivi

1 scripsit <i>K</i> (<i>non C</i>)	2 quo] qua <i>K</i> (<i>non C</i>)	quod] quae <i>B</i>
3 app. <i>om.</i> <i>K</i> (<i>non C</i>)	4 et <i>om.</i> <i>T</i> ¹	7 signis sed inf. <i>B</i>
8 cumque causa <i>K</i> (<i>non C</i>)	12 loco <i>T</i>	deprehensiora <i>B</i>
decurret <i>B</i> ¹	13 profluus <i>B</i>	14 liquatas <i>Schwarz</i>
15 vid. . . fig. add. in <i>in marg.</i> <i>T</i>	hincque] in quae <i>B</i>	19 ut <i>om.</i> <i>K</i>
20 reddat <i>T</i>	excedat <i>T</i> (<i>pro excedat</i> ?)	21 hoc est li. <i>T</i>
22 in met. spec. <i>K</i> (<i>non C</i>)	22 congregatione <i>T</i> ante corr.	24 min. et
impos. <i>BK</i>	26 vascolorum dantur <i>K</i> (<i>non C</i>)	27 distilla* <i>T</i> ¹ (<i>non C</i>)
28 Tanti <i>B</i>	argento vibo <i>T</i>	

centenarium saxum superponas oneris, statim resistit. Sin vero auri scripulum, levitatem eius raptim sinu recipit; ex quo intellegitur non pondus, sed naturam esse cui cedit. Servatur autem melius in vitreis vasculis; nam ceteras materias perforat. Potui
5 autem datum interficit ponderis causa. Argenti purgamenta 4
λιθάργυρος, quam nos spumam argenti appellamus. Fit enim ex argento et plumbo ita.

DE AERE. Aes ab splendore aeris vocatum, sicut aurum XX
et argentum. Apud antiquos autem prior aeris quam ferri
10 cognitus usus. Aere quippe primi proscindebant terram, aere
certamina belli gerebant, eratque in pretio magis aes; aurum
vero et argentum propter inutilitatem reiciebantur. Nunc versa
vice (Lucr. 5, 1275):

Iacet aes, aurum in summum cessit honorem:
15 sic volvenda aetas commutat tempora rerum, et
quod fuit in pretio fit nullo denique honore.

Vsus aeris postea transiit in simulacris, in vasis, in aedificiorum
structuris; maxime et ad perpetuitatem monumentorum etiam
publicae in eis constitutiones scriptae sunt. Cyprium aes in 2
20 Cypro insula prius repertum, unde et vocatum, factum ex lapide
aeroso, quem cadmiam vocant; et est ductile. Huic si addatur
plumbum, colore purpureo fit. Aurichalcum dictum quod et 3
splendorem auri et duritiam aeris possideat. Est autem nomen
compositum ex lingua Latina et Graeca; aes enim sermone
25 Graecorum χαλκός vocatur. Fit autem ex aere et igne multo,
ac medicaminibus perducitur ad aureum colorem. Corinthium 4
est commixtio omnium metallorum, quod casus primum mi-
scuit, Corintho, cum caperetur, incensa. Nam dum hanc civi-
tatem Hannibal cepisset, omnes statuas aeneas et aureas et

1 oneri <i>del.</i>	2 scripulum <i>BK</i>	ex quo . . . cedit <i>bis script. T</i>
3 naturae <i>B</i>	7 ita <i>BT</i> : mixta <i>K</i>	<i>vide ne illud ita revera fuerit</i>
<i>Kā</i> , i.e. capitulum novum	9 prior <i>ex</i> primum <i>K</i>	11 belligerabant <i>B</i>
14 au. summo cessit honore <i>codit.</i>	15 et <i>om.</i> <i>Lucr.</i>	16 hon. den. <i>K</i>
(<i>non C</i>)	17 aed. instructuris <i>BT</i>	18 a perpetuitate <i>K</i>
rep. est <i>K</i> (<i>non C</i>)	21 croso <i>KT</i>	20 primum
huius <i>B</i>	22 dictum <i>om.</i> <i>K</i> (<i>non C</i>)	cadmiam <i>KT</i> : cadmiamo <i>B</i>
<i>om.</i> <i>K</i> (<i>non C</i>)	25 χαλκός] calco <i>codit.</i>	23 au. dur. <i>T</i>
28 incense <i>T</i>	29 st. aur. arg. <i>T</i>	possideat
		27 quod <i>T</i> : quam <i>B</i> ut <i>vid.</i> <i>K</i>

ISIDORI

argenteas in unum rogam congeffit et eas incendit : ita ex hac
 commixtione fabri sustulerunt et fecerunt parapsides. Sic
 Corinthea nata sunt ex omnibus in unum, nec hoc nec illud.
 Vnde et usque in hodiernum diem sive ex ipso sive ex imitatione
 eius aes Corintheum vel Corinthea vasa dicuntur. Huius tria
 genera : candidum unum, ad argenti nitorem accedens ; alterum,
 in quo ipsius auri fulva natura est ; tertium, in quo aequalis
 5 cunctorum temperies. Coronarium ex ductile aere tenuatur in
 lamminas, taurorumque felle tinctum speciem auri in coronis
 6 histrionum praebet ; unde et appellatum. Pyropum igneus color 10
 vocavit. Namque in singulas uncias aeris additis auri scripulis
 senis praetenui brattea ignescit flammisque imitatur ; unde et
 7 pyropum dicitur. Regulare aes dicitur quod ab aliis ductile
 8 appellatur, quale omne Cyprium est. Ductile autem dicitur
 eo quod malleo producat, sicut contra fusile qui tantum 15
 funditur. Hoc et caldarium quod tantum funditur. Nam malleis
 fragile est. Siquidem omne aes diligentius purgatis igne vitiis
 9 excoctisque regulare efficitur. Campanum quoque inter genera
 aeris vocatur a Campania scilicet provincia quae est in Italiae
 10 partibus, utensilibus [et] vasis omnibus probatissimum. Aes 20
 omne frigore magno melius funditur. Aes rubiginem celerius
 trahit nisi oleo perungatur ; servari autem id optime etiam in
 11 liquida pice tradunt. Inter omnia metalla aes vocalissimum
 est et maximae potestatis. Ideo et aenea limina ; unde et
 Vergilius (Aen. 1, 449) :

25

In foribus cardo stridebat aenis.

Origo aeris cadmea et chalcitis. Purgamenta aeris cadmea, et
 12 aerugo, et aeris flos. Cadmia gignitur in metallorum aeris atque

4 unde us. *K* : un. us. et *B* 6 unum cand. *T* 8 ex] et *T*
 10 strionum *codl.* 11 additas *B*¹ scrupoli semis pertenui *K*
 13 quod] quae *B* 15 qui *etiam C* 16 hoc et . . . frag. est
om. T malleis] molle aes *K (non C)* 20 utensis *K* et *hab.*
BK : *om. T* 22 contrahit *K (non C)* id] ad *K (non C)* 26 in
 coloribus ca. scribebat *K* cardo cardoi str. *B* aeneis *codd.* :
 aenis *C* : enis *U* 27 origo *etiam CU* cathmia *CKT* : catmia *BU*
 et . . . cadmea *om. U* chalcitis] calciteos *BT* : calcethus *K* :
 calciteus *C* cathmia *BC* : cathimia *T* : *om. K* 28 origo *codd. (etiam C)*
 et *om. C* Purg. aer. cad. et chalc. Cad. aerugo aer., chalc. aer.
 flos *Alex.* Cathmia *CKT* : Catmia *BU*

argenti fornacibus insidente nidore. Namque ut ipse lapis, ex quo fit aes, cadmia vocatur, sic rursus in fornacibus existit et nominis sui originem recipit. Aeris flos fit seu gignitur con- 13
 fationibus, resoluta atque reliquato aere, superfusa frigida. Re-
 5 pentina enim densatione tamquam de sputo reparatur flos. Aeruginem quoque aes creat. Nam lamminae aerae super vas 14
 aceti asperrimi sarmentis superpositis atque ita distillantibus, quod ex eo cecidit in ipsum acetum teritur et cribratur.

DE FERRO. Ferrum dictum quod farra, id est semina XXI
 10 frugum, terrae condeat. Idem et chalybs a Chalybe flumine, ubi ferrum optima acie temperatur. Vnde et abusive dicitur chalybs ipsa materies, ut (Virg. Aen. 8, 446):

Vulnificusque chalybs.

Ferri usus post alia metalla repertus est. Cuius postea versa in 2
 15 opprobrium species. Nam unde pridem tellus tractabatur, inde modo cruor effunditur. Nullum autem corpus tam densis inter se cohaerentibus et implicitis elementis quam ferrum; unde inest illi duritia cum frigore. Ferri autem metallum pene ubique reperitur, sed ex omnibus generibus palma Serico ferro datur.
 20 Seres enim hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda Parthico; neque alia genera ferri ex mera acie temperantur; ceteris enim admiscetur mollior complexus. Differentia ferri 3
 plurima iuxta terrae genus. Nam aliud molle plumboque vicinum, rotarum et clavorum usibus aptum; aliud fragile et aereo-
 25 sum, culturae terrae conveniens; aliud brevitate sola placet clavisque caligariis; aliud rubiginem celerius sentit. Stricturae vocantur hae omnes, quod non in aliis metallis, ab stringendo

1 nitore <i>K</i>	2 aeris <i>T</i> : om. <i>K</i> (non <i>C</i>)	cadmia <i>KT</i> : catmia <i>B</i>
3 contractionibus <i>K</i>	5 densione <i>K</i>	sputu <i>T</i> : spumato <i>B</i>
7 ramentis <i>Schwarz</i>	superpositae <i>BCT</i> (non <i>M</i>)	atque]
at <i>K</i> : ad <i>M</i>	8 cribratur <i>KTU</i>	10 condat <i>B</i> calips <i>codd.</i>
11 calibs <i>T</i> : calips <i>BK</i>	12 materia <i>T</i>	13 calibs <i>T</i> : calips
<i>BK</i>	14 post eversa <i>K</i>	in op. ver. <i>T</i>
17 coeuntibus <i>K</i>	inest] est <i>T</i>	20 hoc om. <i>K</i>
21 Parthico om. <i>B</i>	22 enim] autem <i>K</i>	23 plum-
fer. sed ex <i>K</i>	temperatur <i>codd.</i>	24 conv. aut brev. <i>K</i>
bumque <i>B</i>	vicino <i>K</i>	24 erosum <i>BT</i>
placens <i>K</i>	27 vocatur <i>K</i>	in om. <i>K</i>
adstringenda <i>B</i> : adstringende <i>T</i>		ab st.] adstringendu <i>K</i> :

apte vocabulo inposito. Aquarum vero summa differentia est, quibus ferrum candens inmergitur quo utilior fiat, sicut Bilbilis
 4 in Hispania et Tirassona, Comus in Italia. In acuendo ferro oleo delectatior fit acies; unde et tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis 5 humanus sese ulciscitur; contactum namque celerius rubiginem trahit. Cum ferro magnes lapis concordiam habet; sola enim haec materia vim ab hoc lapide accipit retinetque longo tempore. Ex eodem lapide architectus quidam Alexandriae templum concameravit, ut in eo simulacrum ferro in aere pendere videretur. 10 Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, conrumpitur: rubens non est habile ad tundendum neque antequam albescere incipiat: aceto vel alumine inlitum ferrum fit aeris simile. Purgamenta ferri, rubigo et scoria. Rubigo est vitium rodens ferrum, vel segetes, quasi rodigo mutata una littera; haec et aerugo ab 15 erodendo; nam aerugo vitium est ferri ab erodendo dicta, non ab aeramento. Scoria vero purgamenta et sordes sunt quae igne exquoquuntur: et dicta scoria quia de ferro excutitur. 7 Rubigine autem caret ferrum, si cerussa et gypso et liquida pice perungitur. Item rubigo ferramenta non vitiat, si eadem medulla cervina vel cerussa mixta rosaceo unguitur. 20

XXII DE PLUMBO. Plumbum dictum quod ex eo primum pilis factis maris altitudo temptata est. Huius duo genera sunt, nigrum et candidum; sed melius candidum, quod prius in insulis Athlantici maris inventum est. Siquidem et in Lusia 25 tania et in Gallicia gignitur, summa terra harenosa et coloris nigri, et pondere gravis; interveniunt et minuti calculi, maxime torrentibus siccatis; lavant eas arenas, et quod subsidit,

1 apte] acie *Plin. N. II. 34, 143* vocabulum impositum *K* 2 utilius *K* fiat *om. K* birbilis *BT* 3 thirasona *K*: thirassona *T*: thirassona *B*: Turiassonem (*acc. casu*) *Plin.* 4 et se ten. *K* (*non C*) 6 contactus *K* 7 trahitur *B* 10 ut] unde *BCK* ferreum *K*: e ferro *Plin. N. II. 32, 148* videtur *K* 11 igni si *KT* 13 aeri *K* 14 rubigo est *BT*: rubiginem *K* 15 haec rugo ab *T* 16 feri *T* 18 exquoquuntur *K* 19 cerosa *K* 20 edulla *K* 21 cerosa *K* 22 quod] quo *T* 24 sed mel. cand. *om. B* quod] quia *B* 27 pondera *B* max. e torr. *K* 28 torr. siccatis *T* subdit *B*¹: subdunt *K* (*non C*): subsedit *Plin. N. II. 34, 157*

quoquunt in fornacibus. Inveniuntur et in aurariis metallis aqua missa calculi nigri et graves, et dum aurum colligitur, cum eo remanent; postea separati conflantur et in plumbum album resolvuntur. Inde et eadem gravitas plumbi quae auro.

5 Nigrum plumbum circa Cantabria abundat. Cuius origo duplex est; aut enim solus ex sua vena prodit, aut cum argento nascitur mixtisque venis conflatur. Huius primus in fornacibus liquor stagnum est, secundus argentum; quod remanet, superaddita vena rursusque conflata, fit nigrum plumbum. India 3
10 neque aes neque plumbum habet; gemmis tantum et margaritis haec permutat. Nigro plumbo fistulas lamminasque utimur. Laboriosius in Hispania et Gallia eruitur plumbum, nam in Britannia summo terrae corio.

DE STAGNO. Stagni etymologia ἀποχωρίζων, id est separans 22
15 et secernens. Mixta enim et adulterata inter se per ignem metalla dissociat, et ab auro et argento aes plumbumque secernit; alia quoque metalla ab igne defendit, et quum sit natura aeris ferrique durissima, si absque stagno fuerit, uritur et calcematur. Stagnum inlitum aereis vasis saporem facit gra- 2
20 tiorem et conpescit virus aeruginis. Specula etiam ex eo temperantur. Cerussa quoque ex eo, sicut ex plumbo, conficitur.

DE ELECTRO. Electrum vocatum quod ad radium solis 22
clarius auro argentoque reluceat; sol enim a poetis Elector vocatur. Defaecatius est enim hoc metallum omnibus metallis.
25 Huius tria genera: unum, quod ex pini arboribus fluit, quod 2
sucinum dicitur; alterum metallum, quod naturaliter invenitur et in pretio habetur; tertium, quod fit de tribus partibus auri et argenti una. Quas partes, etiam si naturale solvas, invenies. Vnde nihil interesse natum an factum; utrumque enim eiusdem

1 arariis T	3 separatim K	4 edem T	6 solum C	ex] in
K (non C)	8 superatita T	9 vena om. K (non C)		In india . . .
habetur K	11 lamminaque B ¹	12 laboriosum T		16 metalli T
et ab arg. K	17 quoque om. T	19 aureis T		20 vires B ¹
exo temp. T ante corr.	23 Elector] electro K			24 defecatio B ¹
ut vid.: defecatio T	25 pincis K	27 tert. quae B		28 un. arg.
Serv. ad Aen. 8, 402	28 naturali B: naturaliter K			

ISIDORI

3 naturae esse. Electrum, quod est naturale, eiusmodi naturae est ut in convivio et ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat, et venenum prodat. Nam si eo infundas venenum, stridorem edit et colores varios in modum arcus caelestis emittit.

XXV DE PONDERIBVS. Ponderum ac mensurarum iuvat cognoscere modum. Nam omnia corporalia, sicut scriptum est, a summis usque ad ima in mensura et numero et pondere disposita sunt atque formata; cunctis enim corporeis rebus pondus natura dedit; suum quoque regit omnia pondus (Carm. de pond. 3).

2 Primus Moyses [qui omnes antecedit gentilium philosophos 10 tempore, nobis et numeros et mensuras et pondus diversis [in] scripturae suae locis narravit]. Primus Phidon Argivus ponderum rationem in Graecia constituit; et licet alii antiquiores ex-

3 titerint, sed iste hac arte experientior fuit. Pondus dictum eo quod in statera libratum pendeat; hinc et pensum. Abusive 15 autem pondus libra una est. Vnde etiam dipondius dictum est,

4 quasi duo pondera; quod nomen adhuc in usu retinetur. Trutina est gemina ponderum lances aequali examine pendens, facta propter talenta et centenaria adpendenda; sicut momentana pro parva modicaque pecunia. Haec et moneta vocata. Idem 20 et statera nomen ex numero habens, quod duobus lances et uno

5 in medio stilo librata aequaliter stet. Examen est filum medium quo trutiniae statera regitur et lances aequantur. Vnde et in

6 lanceis amentum dicitur. Campana a regione Italiae nomen accepit, ubi primum eius usus repertus est. Haec duas lances 25 non habet, sed virga est signata libris et unciis et vago pondere

1 nat. est BT	natura est BT (cf. Plin. N. H. 33, 81)	3 eo]
eum K	5 iubet T (vix pro lubet)	7 imam B
-ram B	num. ex pond Hultsch. metrol. script. 2. p. 110	8 corporei K
10 Pr. Mo. om. D (non E): Prius legitur Mo. invenisse K		qui . . .
narr. hab. TU: om. BC ¹ DEK	11 inscr. TU (i. e. vel scripturae, vel in ser.)	14 sed] se E ¹ ista K
13 greciam BK	16 dipondius T	18 geminas Hultsch
statera K	19 appenda K	momentanca K
aequale K	20 monita BK	
idem BT: ea K: an item?	21 duobus BT: duabus K (pro II?)	
lanciis Hultsch: lancibus dett.	22 stilo om. T	§ 5 post § 6 BK
est om. K	23 trudine BK: trutina et Hultsch	statera T
in om. T	24 lanciis T ¹ : lanciis B ¹ T ² K	amentum om. T ¹
26 unciis K		

7 mensurata. Vnicuique autem ponderi certus est modus nomi-
 bus propriis designatus. Calcus, minima pars ponderis, quarta
 8 pars oboli est, constans lentis geminis granis. Appellatur autem
 calculus quod sit parvulus; sicut et lapis calculus, qui adeo mini-
 5 mus est ut sine molestia sui calcetur. Siliqua vicesima quarta
 9 pars solidi est, ab arbore, cuius semen est, vocabulum tenens.
 Ceratin oboli pars media est, habens siliquam unam semis.
 10 Hunc Latinitas semiobolum vocat; ceratin autem Graece,
 Latine [siliqua] cornu(l)um interpretatur. Obolus siliquis tribus
 11 appenditur, habens ceratin duos, calcos quattuor. Fiebat enim
 10 olim ex aere ad instar sagittae. Vnde et nomen a Graecis ac-
 cepit, hoc est sagitta. Scripulus sex siliquarum pondere con-
 stat. Hic apud Graecos gramma vocatur. Scripulus autem
 12 dictus per diminutionem a lapillo brevi qui scrupus vocatur.
 15 Dragma octava pars unciae est et denarii pondus argenti, tribus
 13 constans scripulis, id est decem et octo siliquis. Denarium
 autem dictum quia pro decem nummis inputatur. Solidum
 14 nuncupatum, quia nihil illi deesse videtur; solidum enim veteres
 integrum dicebant et totum. Ipse quoque nomisma vocatur
 20 pro eo quod nominibus principum effigiisque signetur. Ab
 initio vero unum nomisma unus argenteus erat; hoc enim ab
 Assynriis coepit: dicunt autem Iudaei quod Abraham in terram
 Chanaan primus hanc advexerit formam. Solidum apud Latinos
 alio nomine sextula dicitur, quod his sex uncia compleatur.
 25 Hunc, ut diximus, vulgus aureum solidum vocant; cuius ter-
 tiam partem ideo dixerunt tremissem, eo quod solidum faciat

4 parvulus *BT*: parvus *K* 5 Siliqua *KT* (*non C*) quarta *om. K*
 (*non C*) 6 a semine arboris *T* cuius nomen *K* (*non C*): cuius (*lacuna*)
 nom. *Hultsch* 7 Ceratin *an-tim incert. T*: -*tim BK* siliquam *KT*
 8 semobolum *T ante corr.* ceraten *BK* 9 siliqua *KT: del. Arrv.*
 cornuum *BK*: cornum *T: corre.vi* siliquas *T* 10 ceratin *an-*
 -*tim incert. T*: -*tim BK* 10 calculus *BT* 11 a Gr. nom. *K* (*non C*)
 acc. (*lacuna*) hoc *Hultsch* 12 Scrupulus *B¹* siliquarum *KT*
 15 uncia *T* denari *B* 16 scrupulis *B¹* siliquas *T* 19 numi-
 sma *B*: nummismata *K* 20 effigisque *T*: effigiesque *K* 21 numisma *B*:
 nummismata *K* 22 cepit *codd.* 24 his] bis *K* uncias *K*: uncias *B*
 25 vocat *BK*

15 ter missus. Sextula bis adsum[ma]ta duellam facit ; ter posita
 16 staterem reddit. Stater autem medietas unciæ est, adpendens
 aureos tres ; unde et vocatus stater quod tribus solidis stet.
 Haec et semuncia, quia semis habet de uncia. Haec et semis-
 17 sis, quia ponderis semis est, quasi semis assis. Quadrantem He- 5
 braei similiter codrantem vocant ; et vocatur quadrans quod
 18 unciæ quartam partem adpendeat. Sicel, qui Latino sermone
 siclus corrupte appellatur, Hebraeum nomen est, habens apud
 eos unciæ pondus. Apud Latinos autem et Graecos quarta pars
 unciæ est et stateris medietas, dragmas adpendens duas. Vnde 10
 cum in litteris divinis legatur siclus, uncia est ; cum vero in
 19 gentilium, quarta pars unciæ est. Vncia dicta quod universi-
 tatem minorum ponderum sua unitate vinciat, id est complectat.
 Constat autem dragmis octo, id est scripulis viginti quattuor.
 Quod proinde legitimum pondus habetur, quia numerus scripu- 15
 lorum eius horas diei noctisque metitur, vel quia libram efficit
 20 duodecies computatus. Libra duodecim unciis perficitur ; et
 inde habetur perfecti ponderis genus quia tot constat unciis
 quot mensibus annus. Dicta autem libra quod sit libera, et
 21 cuncta intra se pondera praedicta concludat. Mina in pon- 20
 deribus centum dragmis adpenditur ; et est nomen Graecum
 [quod sunt siliquae MDCCC, tremisses CCXXV, solidi LXXV, stateres
 22 xxv]. Talentum summum esse pondus perhibetur in Graecis ;
 nam nihil est calco minus, nihil talento maius. Cuius varium
 apud diversas gentes pondus habetur. Apud Romanos autem 25
 talentum esse septuaginta [duarum] librarum, sicut Plautus
 (Most. 644) ostendit, qui ait duo talenta esse centum quadra-
 ginta libras. Est autem triplex : id est minor, medius, summus.
 Minor quinquaginta, medius septuaginta duarum librarum, sum-
 23 mus centum viginti constat. Centenarium numeri nomen est 30

1 ter m.] tremissus *T* adsummata *K*: adsumpta *B*: assumpta *T* (cf.
 xxvi. 6) duellam *T* 3 st. voc. *T*: vocatur st. *K* 4 semiuncia *B*
 hic *T* 6 codr.] quadratam *K* 7 adpendat *T* ser. siclos *B*¹
 11 legitur *BT* 14 dragmas *B* scripulos (-ol-) *BK* 18 ponderi *T*
 20 concludit *T* Mina *K*: Mna *BT* 22 quod sunt, etc., hab. *T*:
 om. *BK* 23 po. esse *B* 24 varius *K* 25 autem om. *B* 26 est *B*:
 et *T* duarum om. *Serv. ad An.* 5. 112

eo quod centum librarum ponderis sit. Quod pondus propter perfectionem centenarii numeri instituerunt Romani.

DE MENSVRIS. Mensura est res aliqua modo suo vel tem- **XXVI**
 pore circumscripta : haec autem [aut] corporis est aut temporis.
 5 Corporis [est], ut hominum, lignorum et columnarum longitudo
 et breuitas. Sed et solem istum propriam sui orbis habere men-
 suram, quod geometrici perscrutare audent. Temporis, ut men-
 sura horarum et dierum et annorum : unde et metire pedes
 horarum dicimus, hoc est mensurare. Proprie autem mensuram **2**
 10 vocatam quod ea fruges metiuntur atque frumentum, id est
 humida et sicca, ut modios [et artabones], urnas et amphoras.
 Mensurarum pars minima coclear, quod est dimidia pars drag- **3**
 mae, adpendens siliquas novem ; qui triplicatus conculam facit.
 Concula dragma una et dimidia adimpletur. Cyati pondus **4**
 15 decem dragmis adpenditur, qui etiam a quibusdam euatus nomi-
 natur. Oxifalus fit si quinque dragmae adduntur ad decem.
 Acitabulus quarta pars eminae est, duodecim dragmas adpen- **5**
 dens. Cotyla emina est habens cyatos sex ; quae idcirco cotyla
 vocatur, quia cote Graeco sermone incisio dicitur, et emina sex-
 20 tarii in duo aequae inciditur [et cotylam facit]. Emina autem ad-
 pendit libram unam, quae geminata sextarium facit. Sextarius **6**
 duarum librarum est. Qui bis adsumtus nominatur bilibris ;
 adsumtus quater 'fit Graeco nomine cenix' (Carm. de pond.
 69) ; quinquies complicatus quinarem sive gomor facit. Adice

2 cent: inst. (om. num.) T 4 circumscripta B¹ autem aut T:
 autem K: aut B 5 est hab. B: om. KT ut] aut B omnium
 Tex corr. 7 temp. et mens. K 9 mensurare] mesure T men-
 suram vocata K: mensura vocata BT 10 quo K mentiuntur T
 11 modius T et art.] e terra bones T: om. BK: corr. vi post Arev.
 ornas K 12 cloclar B¹ 13 seliquas KT 14 una om. T
 adimplet K Ciati BT 15 dragmas T euatus Arev.:
 causatus B¹DK: satus T: casatus B² 16 Oxybaphum Hultsch ad-
 dentur K 17 Acetabulum Arev. drammas T 18 Cotyla T:
 Cotula BK cyatus K: ciatos BT cotila T: cotula BK
 19 sextarius Hultsch 20 et co. fac. hab. TU: om. B¹DEK i. e.
 Hemina adpendet B¹T 21 facit BK: reddet T Sextarium
 K 22 assumtus T: adsumptus BK: an adsummatus? (cf. xxv. 15)
 23 adsuntis T: adsumptus BK i. c. choenix 24 quinarium
 Hultsch gomor ex gomor ut vid. T adices T

ISIDORI

sextum, congium reddit: nam congius sex metitur sextariis, a
 7 quo et sextarii nomen dederunt. Congium autem a congiendo,
 id est per augmentum crescendo, vocatur. Unde [et] postea
 pecunia beneficii gratia dari coepta congiarium appellatum est:
 unusquisque enim sui temporis imperator favorem populi ca- 5
 8 ptans adiciebat, ut largior videretur in donis. Congiarium autem
 specialiter mensura est liquidorum, cuius et rem simul et nomen
 9 a Romanis inpositum invenimus. Metrum est mensura liqui-
 dorum: haec a mensura accepit nomen; μέτρον enim mensu-
 ram dicunt Graeci. Et inde appellata metreta, licet et urna et 10
 amphora et reliqua huiusmodi nomina mensurarum sunt; ta-
 men ista hoc nomen a denarii numeri perfectione accepit.
 Metrum ad omnem mensuram pertinet; metrum enim Graece,
 Latine mensura dicitur. Nam et cyatum mensura est, et am-
 phora mensura est, et quidquid plus minusve capit mensura 15
 est. Sed ideo hoc nomen specialiter sibi adsumsit, quod sit
 10 mensura perfecti numeri, id est denarii. Modius dictus ab eo
 quod sit suo modo perfectus. Est autem mensura librarum
 quadraginta quattuor, id est sextariorum viginti duorum. Cuius
 numeri causa inde tracta est, eo quod in principio Deus viginti 20
 duo opera fecerit. Nam prima die septem opera fecit: id est
 materiam informem, angelos, lucem, caelos superiores, terram,
 aquam atque aerem. Secunda die firmamentum solum. Ter-
 tia die quattuor: maria, semina, sationes atque plantaria.
 Quarta die tria: solem, lunam et stellas. Quinta die tria: 25
 pisces et reptilia aquarum et volatilia. Sexta die quattuor:
 bestias, pecudes, reptilia terrae et hominem. Et facta sunt
 omnia viginti duo genera in diebus sex. Et viginti duae gene-

1 cogium redit T cogius T 2 Cogium T congiendo K Col.:
 cogendo BT: an cogiendo (i.e. cogendo)!: vix congliscendo 3 argu-
 mentum T vocatus B et hab. T: om. BK 4 congiarium B
 5 imperatur B: om. T labore[m] T: labore[m] K 6 in]
 ex K 8 Metreta dell. 9 μετ.] metro BK: metrum T 10 Graeci
 om. T lic. ur. T 11 huiusmodo B sint BKT ex corr.
 13 vel μέτρον 14 ciatum BT 15 plus om. T capit] accepit T
 17 numeris T 21 sep. operas K fecerit T 26 et rept. et
 27 pecora CK

rationes sunt ab Adam usque ad Iacob, ex cuius semine nascitur
 omnis gens Israel; et viginti duo libri Veteris Testamenti usque
 ad Hester; et viginti duarum litterarum sunt elementa, quibus
 constat divinae legis doctrina. His igitur exemplis modius
 5 viginti duorum sextariorum a Moyse secundum sacrae legis
 mensuram effectus est: et quamvis diversae gentes huic men-
 surae pondus vel adiciant ignorantes vel detrahant, apud He-
 braeos constitutione divina tali ratione servatur. Modius enim
 a modo dictus. Hinc et modica, id est moderata. Modicis
 10 enim modus nomen inposuit: nam modica pro parvis abusive,
 non proprie dicimus. Satum genus est mensurae iuxta morem 11
 provinciae Palaestinae, unum et dimidium modium capiens.
 Cuius nomen ex Hebraeo sermone tractum est; 'satum' enim
 apud eos nominatur sumptio sive levatio, eo quod qui metitur
 15 eandem mensuram sumat ac levet. Est et alium satum, men-
 sura sextariorum viginti duorum capax quasi modius. Batus 12
 vocatur Hebraica lingua ab olearia mola, quae 'beth' apud eos
 vel 'bata' nominatur, capiens quinquaginta sextaria; quae men-
 sura una molae vice proteritur. Amphora vocata quod hinc et 13
 20 inde levetur. Haec Graece a figura sui dicta dicitur, quod eius
 ansae geminatae videantur aures imitari. Recipit autem vini
 vel aquae pedem quadratum, frumenti vero modios Italicos tres.
 Cadus Graeca amphora est continens urnas tres. Urna men- 14
 sura est quam quidam quartarium dicunt. Proprie autem urna
 25 vas est, quae pro condendis defunctorum cineribus adhiberi
 solet. De quo poeta (Lucan. 7, 819):

Caelo tegitur qui non habet urnam.

Medimna mensura est quinque modiorum. Medimna autem 15
 Latina lingua vocatur, id est dimidia, eo quod quinque modiis
 30 metiatur, qui est dimidius numerus a perfecto denario. Artaba 16

3 sunt litt. K (non C) 6 mensuram ex scripturam K 7 ignorans B¹
 10 modus] modis T ante corr. 11 Statum B ante corr. 14 qui metur T
 15 aliud K sumtum T 17 beth om. BK 18 vel bata] valbata K:
 vult bata B¹ qua K 19 mola K Anfora codd. (hic et alibi)
 vocatur K 20 sua B dicta] *ωαρον Hullsch* 22 quadrantem B
 tres om. K 23 Urna K 24 urna K 25 quae etiam C pro] et K
 27 urnam K 30 a om. K

ISIDORI

mensura est apud Aegyptios sextariorum septuaginta duorum, composita ex numero propter septuaginta et duas gentes vel
 17 linguas quae orbem inpleverunt. Gomor quindecim modiorum onus* adpendet. Corus triginta modiorum mensura inpletur. Hic ex Hebraico sermone descendit, qui vocatur 'cor' a similitudine collis: 'corea' enim Hebraice colles appellantur. Coacervati enim modii triginta instar collis videntur, et onus cameli efficiunt.

XXVII DE SIGNIS. Ponderis signa plerisque ignota sunt, et inde errorem legentibus faciunt. Quapropter formas eorum et
 2 characteres, ut a veteribus signata sunt, subiciamus. Z littera significat dimidium obolum. — Virgula aequaliter iacens et porrecta simpliciter significat obolum. = Geminata virgula duo oboli sunt. T Latinum significat obolos tres. F Latinum significat obolos quattuor. E Latinum demonstrat obolos quinque. Oboli vero sex propterea characterem non habent, eo
 3 quod in una dragma sex veniant, quod est pondus denarii argenti. H Eta littera significat siliquas octo, id est tremissem. N Latinum significat nomisma Graecum, id est solidum. IB.
 4 Iota adiuncta Beta significat dimidium solidum. < Virgulae duae ex uno angulo a laeva in dexteram se dividentes significant dragmam, quam etiam olcen appellant. NI. N Latinum adiuncto Gamma Graeco significat semiunciam. I^o. Gamma autem Graecae litterae O Latinum in fine adiunctum significat unciam. A. Labda Graecum per medium sui I Latinum adiectum significat libram. K^v. Kappa Graecum circa finem cornu
 5 adiuncto V Latinum significat cyatum. KO. Si vero O Lati-

1 sextariorum B 2 compositus ex numerus T 4 unus B ap-
 pendit K modis adinpletur (om. mens.) T mensuram B
 completur K 5 cor] cora dell. 6 coria T: cora dell.: an corae?
 appellatur B 7 modi T 9 errare K 10 subiciamus BK: subi-
 cimus T 12 gemina K 15 eo quod] equod B 16 veniunt B 17 Eta
 om. K seliquas KT 21 olhen T NI Lat. T 22 adiuncta ga-
 greca K IO codl. 24 unc.] semiunciam K A B lamda
 B: lauta K latino adiecto dell. 25 libra B KV KT:
 Ky B cornuum B 26 ad. fix (pro ix, i. e. XI) latinum T:
 adiunctum fix latinum B: adiuncta v latina K ciatum BT
 fort. K^o

num habuerit adiunctum, eminam demonstrat, quam Graeci cotylen vocant. ξε. Xi Graecum si acceperit iunctum E Latinam, significat sextarium. ξο. Si O Latinum adiunctum, indicat 6 acitabulum, quod Graeci oxifalon vocant. (ñ). My Graecum superposito N Latinum significat mina. ΤΑ. T Latinum in fine habens Labda Graecum significat talentum. X°. (Chi) Graecum in dextro brachio superiori O littera coniuncta cenix est.

2 cotilem B: gotilem (-len!) T: cotilam K: vel κοτύλην e latinum B
 3 ξO BT (etiam K?) adi. habuerit ind. K (non CU) 4 acitabulum KT
 M (suprascr. N) codd. Mi T: om. BK 5 superposita n latina K:
 superposita N latino T mna BT AA BK: N T T Arcv.:
 a K: om. BT latinas K 6 lauda BT: lautam K graecam K
 λο KUT (post superiori) (non C) Chi (vel X) om. codd. 7 iuncta K
 (non CU) kenix B

LIBER XVII
DE REBUS RVSTICIS

I DE AVCTORIBVS RERVM RVSTICARVM. Rerum rusticarum scribendi sollertiam apud Graecos primus Hesiodus Boeotius humanis studiis contulit; deinde Democritus. Mago quoque Carthaginensis in viginti octo voluminibus studium agriculturae conscripsit. Apud Romanos autem de agricultura primus Cato instituit; quam deinde Marcus Terentius expolivit; mox Vergilius laude carminum extulit. Nec minorem studium habuerunt postmodum Cornelius Celsus et Iulius Atticus, Aemilianus, sive Columella insignis orator, qui totum corpus disciplinae eiusdem complexus est. Primum ad aratrum boves iunxisse ferunt quendam privatum hominem et fulminatam, nomine Homogirum; quidam autem Osirim dicunt esse artis huius inventorem; quidam Triptoleum. Et hic quaestio est quomodo prima Ceres ferro in Graecia vertere terram instituit, sed ferro qualicumque, non specialiter vomere aut aratro. Stercorandi agri rationem primus induxit quidam nomine Stercutus in Italia, cuius ara a Pico dedicata est Romae: hic plura instrumenta agriculturae repperit, primusque agros firmavit. Eundem quidam Saturnum putaverunt ut maiorem illi nobilitatem facerent hoc nomine, quo splendide sonaret et dignitatem tituli compararet.

II DE CVLTURA AGRORVM. Cultura est qua frumenta vel vina magno labore quaeruntur, ab incolendo vocata. Divitiae enim antiquorum in his duobus erant, bene pascere et bene arare. Cultura agri cinis, aratio, intermissio, incensio stipularum, sterco- ratio, occatio, runcatio. Cinis est incendium per quod ager inutilem humorem exudat. Aratio dicta quia de aere prius

Per hunc librum etiam D contuli, non tamen BC
 1 Rerum om. D
 3 Mago] magnus cold. 5 autem om. K 6 deinde] inde D 7 extulit
 om. D¹ minore K 8 et om. T 11 fluminatum T 12 homogirum K
 13 treptoleum TD: tripolitum K 16 qu. ind. T 20 hoc nom.]
 homine K 21 comparat D 26 per quo TD

terrae culturam exercebant, antequam ferri fuisset usus repertus. Duplex est autem aratio: vernalis et autumnalis. Intermissio est, qua alternis annis vacuus ager vires recipit. Stercoratio 3 est laetaminis adsparsio. Stercus autem vocatum vel quia 5 sternitur in agris, vel quia extergi oporteat quod sordidum in civitate redundat [sive, quod verius est, ab Sterce qui et Sterculus dictus]. Idem et fimus est, qui per agros iacitur. Et dictus fimus [quod fiat mus], id est sterCUS quod vulgo laetamen vocatur, eo quod suo nutrimento laeta faciat germina reddatque 10 arva pingua et secunda. Occatio est cum rustici satione facta 4 hubus dimissis grandes glebas caedunt ac ligonibus frangunt: et dicta occatio quasi obcaecatio, quod operiat semina. Occare igitur est operire terra semina, vites vel arbores. Runcatio est 5 a terra herbas evellere; nam rus terra est. Sulcus a sole vocatus 15 quod proscissus solem capiat. Vervactum dictum quasi vere actum, id est verno aratum. Proscissio est aratio prima, cum adhuc durus ager est. Satio dicta quasi seminis actio, quasi 6 satorum actio. Serere autem vocatum, quia hoc sereno caelo faciendum est, non per imbres. Hinc est et illud Vergilianum 20 (Georg. 1, 299):

Nudus ara, sere nudus.

Messis a metendo, id est a recidendo, dicta. Seges autem de 7 semine [dicta] quod iacimus, sive a sectione.

DE FRUMENTIS. Prima Ceres coepit uti frugibus in Graecia 11 et habere segetes translatis aliunde seminibus. Huius meminit 25 Ovidius dicens (Metam. 5, 341):

Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,
prima dedit fruges alimentaue mitia terris.

2 dupl. . . . autumn. om. T	Int. qua D	5 ext.] stergi D (et
Isid.) quod] quidquid T	6 sive . . . dict. hab. T: om. DK	
stercen T	7 quia per TD	8 quod fiat mus hab. T: om. DK
vulgus T	10 est om. K	rusticis T
legonibus corr. ex legionibus T	13 terrae D	11 cedant (ex -dat) D
Runc. a K	14 erba T	13 terrae D
-tuum T)	16 acto T	15 Vervactum collid. (ex
in K	19 est ill. T	18 saturum DK
23 dicta hab. T: om. DK	21 nudius a. serenodius D	22 medendo K
demovit D	27 unco. hunc D	27 unco. hunc D
28 fruges K		demovet K:

2 Frumenta sunt proprie quae aristas habent, fruges autem reliqua. Frumenta autem vel fruges a fru[m]endo, hoc est a
 3 vescendo, dictae; nam frumen dicitur summa pars gulae. Primitiae proprie sunt quae frugibus praecerpuntur. Triticum vel a
 4 tritura dictum, quo purissimum horreo condeatur, vel quia granum 5
 5 eius conmolitur et teritur. Far dicitur eo quod initio frangeretur; apud antiquos enim molarum usus nondum erat, sed frumentum
 6 in pila missum frangebant; et hoc erat genus molendi. Adoreum tritici genus, quod idem vulgo semen dicitur. Ador quondam
 7 appellatum ab edendo, quia eo primo usi sunt homines, sive 10
 8 quia in sacrificio ipsius generis panis ad aras offerebatur. Vnde et adorea sacrificia dicuntur. Siligo genus tritici a selecto dictum: nam in pane species eius praecipua est. Trimestre triticum ideo nuncupatum quia satum post tres menses colligitur; nam ubi propter aquam aliave causa matura satio omissa est, 15
 9 praesidium ab hoc petitur. Alica Graecum nomen est. Alicastrum simile est alicae, pondere et bonitate praecipua. Hordeum dictum quod prae ceteris generibus frumenti ante fiat aridum, vel quod spica eius ordines habeat. Horum tria genera. Primum hexaticum vocatur eo quod spica eius sex ordines 20
 10 habeat; quod quidam canterinum appellant, quoniam animalia melius quam triticum pascit, et homines salubrius quam malum triticum. Alterum distichon, eo quod duos ordines habeat; hunc plerique Galaticum vocant. Tertium trimestre, quia, cum
 11 cogit necessitas, verno seminatur et celeriter colligitur. Scandula a divisione vocata; duplex est enim scanditurque, id est 25

2 a frumendo K: a fruendo D: a frumento T 3 dicta K 4 vel] vero K 5 quo] quod DT condeatur DK: condiatur T 6 cum molitur proteritur K quod in in. K: quod ab in. D 7 enim] autem D 8 in pilas *Serv. ad Aen. 1, 179* Adhorreum D Adoreum... dicitur om. KN (non EU) 9 Edor K: Caedor DE (pro C vel Ca, i. e. capituli novi signo, edor) quendam DT 10 visi K 12 adhorrea sacr. D serecto D 13 Trimestre K: -si D 14 tres om. D 15 ubi om. T¹ pro aq. ut vid. D¹ aliamve K causa (ex -se) T: causam DK 18 antea DT 19 habeant K 20 hexaticum D ex ordine T 21 quidem D quod an. K 24 galaticum codd. Tertium om. D trimestre T: trimensem K: tremense D quia] quod K 26 scanditur id K

dividitur. Centenum appellatum eo quod in plerisque locis 12
 iactus seminis eius in incrementum frugis centesimum rena-
 scatur. Hinc et milium a multitudine fructus vocatum. Pani- 13
 cium dictum quod multis in regionibus ex eo panis vice homines
 5 sustententur, quasi panivicium. Pistum a pasto. Sisamum
 Graecum nomen est. Farrago a farre dicta: est enim herba 14
 hordeacea adhuc viridis, necdum granis ad maturitatem turgenti-
 bus. Spicam de maturis frugibus abusive dicimus; nam proprie 15
 spica est cum per culmi folliculum, id est extremum tumorem,
 10 aristae adhuc tenues in modum spiculi eminent. Arista ap- 16
 pellata quod prius ipsa arescat. Culmus est ipse calamus
 spicae qui a radicibus nascitur: et dictus culmus quasi calamus. 17
 Folliculum est theca frumenti in qua granum servatur interius.
 Haec super spicam vallo instructa munimen praetendit, ne
 15 avium minorum morsibus spica suis fructibus exuatur aut vesti-
 giis proteratur. Stipulae sunt foliae seu vaginae, quibus culmus 18
 ambitur atque fulcitur ne pondere frugis curvetur, quae ambiunt
 culmum: et dicta stipula quasi usta, et quasi ustipula. Stipula
 dicta ab usto; collecta enim messe uritur propter culturam
 20 agri. Item stipula vel quia pars eius uritur, pars interdum pro
 palea praeciditur. Palea a quibusdam vocari dicitur quod pala 19
 ventiletur ut frumenta purgentur. Gentiles autem paleam a
 quadam Pale frugum inventrice nominaverunt, quam Cererem
 esse volunt. De qua Vergilius (Georg. 3, 1):
 25 Te quoque, magna Pales, et te, memoranda, canemus.
 Item alii a pabulo nuncupatam dicunt paleam, quod ea primum
 sola in pascendis animalibus praebebatur. Cuius natura ex

2 iactum	centenum simul re. K	renascitur T; renascantu
(ex-atur) D	3 hinc . . . voc. om. T ¹	5 qu. panificum T; qu
panecibium K	pastu D	6 est hab. K: om. DT
8 pro. specus (spi-) TD	9 cum a cul. fullicolo K	13 tegra
fru. K	14 superficiam va. T	munimine T
sui fructis T	aut vest. prot. om. T	16 Stipuli K
(quae) TD: qua K	q. a. c. excludenda videntur.	17 que
<i>graphus ex variis lectionibus concinnata est</i>		
18 ustipula CDETU:	19 messe] esse T	20 idem K (non C)
qu. palea D	22 ventilentur T ¹	21 reciditur K
paleam om. D ¹	25 et se mem. K: et remem. D	27 probebatur D ¹

contrario tantum est frigida ut obrutas nives fluere non sinat, adeo calida ut maturescere poma compellat.

- IV DE LEGVMINIBVS. Legumina a legendo dicta, quasi electa; veteres enim meliora quaeque legebant; sive quod manu le-
 2 gantur nec sectionem requirant. Leguminum plurima genera, 5
 ex quibus faba, lenticula, pisum, faselum, cicer, lupinum gra-
 3 tiora in usum hominum videntur. Faba Graeca etymologia a
 vescendo vocabulum sumpsit, quasi faga; φαγεῖν enim Graece
 comedere dicitur. Primum enim homines hoc legumine usi
 sunt. Huius species duae, quarum altera communis, altera 10
 4 Aegyptia. Faba fresa dicta eo quod ea homines frendant, id
 5 est frangant, et molendo conminuant. Lentis vocata quod
 6 humida et lenta est, vel quod adhaeret humi. Faselum autem
 7 et cicer Graeca nomina sunt. Sed faselum . . . Lupinum Graecum
 et ipsud nomen est: de quo Vergilius (Georg. I, 75): 15

Tristesque lupini,

- quia vultum gustantis amaritudine contristant; unde eos prae
 8 amaritudine nec vermis nec ullum animal comedit. Medica,
 vicia, ervum pabulorum optima sunt. Medica dicta, quia a
 Medis translata est in Graeciam tempore quo eam Xerxes rex 20
 Persarum invasit. Haec semel seritur et decem annis permanet,
 9 ita ut quater vel sexies possit per annum recidi. Vicia dicta
 quod vix ad triplicem perveniat fructum, cum alia legumina
 proventum habeant fertilem: unde et Vergilius (Georg. I, 75):

Vt tenuis fetus viciae.

- 10 Pisum, quod eo pensabatur aliquid auri minutum. Nam pisaurum
 11 dicitur. Ervum a Graeco trahit vocabulum; hoc enim illi

1 tanto *codd.* sinit *T* 2 compellant *D* 3 Leg. alendo *D*
 dicta *om.* *D*¹ quas el. *T* 4 ligantur *K* 5 nec] ne *T* 6 pisum
om. *T* 8 φαγεῖν] fage *codd.* 10 alt. Aeg. alt. comm. *T* 11 fresca *K*
 cam *dell.* fendant *T* 12 et mol. co. *om.* *T* 13 humi] humida
DT 14 cicer *T* sed fas. *om.* *CK* (*non EUV*) 17 gust.
 amaritudinem *D* 18 comedet (comm-) *TD* 19 erumbo pa. *K*
 a medicis *K* 20 rex *om.* *K* 21 simul *codd.* anni *K*
 permanent *D* 23 vix] vis *D* 26 Pisu *K*: Pisa *DT* ea *DT*
 aurum mi. *K* ante *corr.* nam Pisaurum dic. quod illic aurum
 pensatum est *Serv. ad An.* 6, 825. Nugatur *Isidorus*

ὄροβον dicunt ; quod dum sit quibusdam pecoribus infestum, tauros tamen pingues efficit.

DE VITIBVS. Vitis plantationem primus Noe instituit rudi V adhuc saeculo. Apud Graecos autem inventorem vitis Liberum
 5 appellari : unde et eum gentiles post mortem deum esse voluerunt. Vitis dicta quod vim habeat citius radicandi. Alii 2
 putant vites dictas quod invicem se vittis innectant vicinisque arboribus reptando religentur. Est enim earum natura flexi-
 bilis, quae quasi brachiis quibusdam quidquid comprehenderit
 10 stringunt. Labrusca est vitis agrestis quae in terrae marginibus 3
 nascitur : unde et labrusca dicta, a labris et extremitatibus terrae. Codex dictus quasi caudex. Sic enim veteres et clodum 4
 pro claudio dicebant. Sarmentum a serendo [id est quasi seri- 5
 mentum]. Malleolus est novellus palmis innatus prioris anni
 15 flagello, cognominatusque ob similitudinem rei, quod in ea parte
 qua deciditur ex veteri sarmento prominens utrimque mallei speciem praebet. Spadones sunt surculi fruge carentes, ex ipsa 6
 appellatione, quod sint inhabiles fructu et sterilitate affecti. Sagittam rustici vocant novissimam partem surculi, sive quia 7
 20 longius recessit a matre et quasi prosilivit, seu quia acuminis tenuitate teli speciem praefert. Summitates vitium et fruticum 8
 flagella nuncupantur, eo quod flatu agitentur. Palmes vitis 9
 materia mollis, qui per novella brachia emissus fructum adfert : nam ideo rustici partem vitis palmitem dicunt. Palmes enim
 25 diminutivum nomen est, quod nomen paragogum dicitur, quod a palma derivetur. Palma enim habet nomen prototypum,

1 orobum T: orubum K: orabum D dum ex cum D 2 pingue
 T¹ 5 coluerunt T 7 vitis inn. DT 8 rept. ex reptando T
 9 quae] qui *codd.* 10 stringant D Labrusca ex Lanbrusca D
 quae om. D 11 labrus caudicia ut *vid.* D¹ dicta] dicitur T
 et om. T 12 Condex D 13 pro cl.] et claudum K id est
 qu. ser. hab. T: om. DK 14 palmus K annis K 16 deciditur]
 decitur T: dicitur K vetero D sarmenti T utrimque
 m. *Colum.* 3, 6: utrumque m. K: utriusque m. T: utrumquem alie D
 17 carentes ex curr- ut *vid.* T ex om. T 18 effecti D
 19 novissi par. D¹ serculi T 20 quasi] qua K 21 prevert T
 25 dim.] derivativum *dell.* par. di.] per ramos (ex amos N) circum
 (-un) ducitur KN 26 a om. N delibetur DT protipum DT: om. K

ISIDORI

- quod dicitur principale, ab eo quod ex se derivativum faciat.
- 10 Pampinus est folia cuius subsidio vitis a frigore vel ardore defenditur atque adversus omnem iniuriam munitur. Qui ideo alicubi intercisus est, ut et solem ad maturitatem fructus admittat et umbram faciat. Et dictus pampinus quod de palmitibus 5
- 11 pendeat. Capreoli dicti quod capiant arbores. Sunt enim cincinni sive uncinuli quibus se innectere vites et suspendere solent arboribus, quo adminiculo freti palmites ventos ac turbines contemnere queant et sine lapsu periculorum fructus suos
- 12 sustineant ac sese vaga proceritate defendant. Corymbi sunt 10 anuli qui proxima quaeque alligant et comprehendunt, ne longius
- 13 laxati palmites ventorum flatibus dissipentur. Vvae dictae quod intrinsecus humoris sint plenae, sucique et pinguedinis. Nam humidum est quod exterius humorem habet; uvidum quod
- 14 interius. Acina. Botrus. Racemus est botryonis pars; et 15
- 15 botryo Graecum est. Suburbanae uvae quaedam dicuntur quia fructus earum ad escam veluti pomum in urbibus venditur; commendat enim eas et species et saporis iucunditas; ex quibus sunt praecoquae, duracinae, purpureae, dactyli, Rhodiae, Libycae, cerauniae, stephanitae, tripedanae, unciariae, Cydonitae. 20
- Durabiles autem per totam hiemem vennuculae et Numisianae.
- 16 Praecoquae vocatae quod cito maturescant et ante omnes sole coquantur. Has Graeci lageos dicunt, quod currant ad maturitatem 25
- 17 velociter ut lepus. Purpureae a colore dicuntur; unciariae a magnitudine; dactyli a longitudine; stephanitae a rotunditate. Rhodiae et Libycae a regionibus nuncupatae sunt;

1 facit K 2 subsidio om. K 4 intervisus K fructus om. K
 6 Caprioli codd. 8 quod adm. D ferti T venti T 9 continere qu. DT et si lap. D lapsus periculo Chacon 10 vaca KD
 ante corr.: saga T diffundant T: defundant D ex corr. 11 elegant
 D: ligant T 13 humores K: humore DT 14 humidum] humor T
 uvidumque int. T: humidum quod int. exterius D 16 botrio ex
 btrio T: btrum K 17 eorum D 18 conu.] comedunt T 19 libiae
 DK 20 tripedanae (-ne) codd. unciariae (-rie) KT: unci-
 ariae D¹ cinodite T 21 venniculae T: veninaculae DK nume-
 sianae D 22 Praeciae quasi praecoquae Servius ad Georg. 2, 95
 maturiscunt D 23 grece D lag.] fagos K: cilageos T:
 lagicos D 24 ut lep. vel. KP (non CEFU) Unc. a mag. ante
 Purp. KNP (non CEFU) Unciariae K 25 Dictali T Stafanite T

Cerauniae vero quod rubeant velut ignis. Genera autem 18
 uvarum quae vino deserviunt plurima. Ex quibus aminea
 dicta, quasi sine minco, id est sine rubore; album enim vinum
 reddit. Quae cum sit unius nominis, non unam speciem reddit:
 5 amineae duae geminae, ab eo dictae quod duplices uvas
 mittant; aminea lanata, quia plus omnibus lanescit lanugine.
 Rubelliana dicta quia eius materia rubet. Faecinia minuti 19
 acini et durae cutis uvas habet; nobilitate amineam sequitur,
 fecunditate praecedit. Quam proinde faeciniam vocant quod
 10 plus quam ceterae faeces afferat. Apianae vinum dulce faciunt; 20
 quas nisi cito legas, pluviis et ventis et maxime apibus infe-
 stantur; quarum depraedatione apianae cognominatae sunt.
 Balanitae a magnitudine nomen sumpserunt; βάλανοι enim 21
 Graece glandes vocantur. Biturica a regione nomen sortita est, 22
 15 turbines et pluvias et calores fortissime sustinens, nec in macra
 terra deficiens. Huius meriti et basil[s]ca est. Argitis Grae- 23
 cula vitis, generis albi, fertilis, vastam materiam et brevem et
 latum folium mittens, cuius fructum nisi primo tempore colligas,
 aut ad terram decidit aut humore putrescit. Inerticula nigra 24
 20 est, quam Graeci amaracion vocant, boni vini et levis; a quo
 etiam nomen traxit, quod iners in tentandis nervis habeatur,
 quamvis gustu non sit hebes. Mareoticae a regione Aegypti 25
 Mareotis dictae, unde prius venerunt; sunt enim et albae et
 nigrae. Helvolae, quas quidam varias appellant, neque pur- 26

1 Generatio K	3 quasi] quae K	minio KT	id est sine
om. T (cf. XX. 111. 5)	4 reddet KT	reddet KT	5 amine T
duo codd. (duae D ante corr.)	6 mittunt D	lanata Colum. 3, 2:	
laiana T: lagana K: laciana D	quia ex quod K	hominibus D	
7 Rubiliana codd.	rubent K	Faecinea T	8 acine T
nobilitatem KT	aminea K	9 fecinam T: fecineam (ex -iam!) D	
10 afferant D	dulcem codd.	11 pulvis D	vent. max. T
12 nominatae K: cognominati D ex corr.	13 βαλ.] balanen K: bala-		
nin DT	14 grande codd.	vocatur KT	Bituricae DK
16 basilicum K: basilisca DT	17 vastam] Visula Arrv. ex Colum. 3, 2		
20 amaracion K: amaricion Colum. codd. 3, 2: amargion Vollmer in Thes.			
Ling. Lat. vini] vi D	21 nomina T	inaeris D	in]
usus K	temptantis D ante corr.	22 non sit om. T	evis K
23 sunt en. al. T	24 Elbole DT: Elbulae K	quidem D	

ISIDORI

pureae neque nigrae, ab helvo colore ita dictae, subalbi tamen
 musti. Helvum est enim nigrum candidumque colore. Nam
 27 helvum nec album nec nigrum est. Tertius locus vitium quae
 sola fecunditate commendantur, abundantia copiosa multumque
 28 vini fluens. †Viticionia† uvas grandes magis quam multas 5
 habet; nomen autem inde hoc sumens quod multum vini fluat.
 29 Syriaca, vel quia de Syria adlata vel quia nigra est. Multa
 autem genera vitium sunt quae tamen mutatione loci et quali-
 30 tatem et nomen amittunt. Vitibus inter cetera magis ista con-
 31 veniunt, oblaqueatio, putatio, propagatio, fossio. Oblaqueare 10
 est circa codicem terram aperire et velut lacus efficere: hoc ali-
 32 qui excodicare appellant. Putare est virgam ex vite super-
 vacuam resecare, cuius flagellis luxuriat; putare enim dicitur
 33 purgare, id est amputare. Traducere, transducere. Propa-
 ginare vero, flagellum vitis terrae submersum sternere et quasi 15
 porro pangere. Hinc propagines, a propagare et protendere
 dictae. Fodere vero est foveam facere, quasi fovere.

VI DE ARBORIBVS. Arborum nomen, sive herbarum, ab arvis
 inflexum creditur, eo quod terris fixis radicibus adhaerent.
 Vtraque autem ideo sibi pene similia sunt, quia ex uno alterum 20
 gignitur. Nam dum sementem in terram ieceris, herba prius
 oritur, dehinc confota surgit in arborem, et infra parvum tempus
 2 quam herbam videras arbustam suspicis. Arbusta, arbor novella
 et tenera, in qua insertio fieri potest; et dicta arbusta quasi
 arboris hasta. Alii arbustum locum in quo arbores sunt volunt 25
 accipere, sicut salictum: sic et virecta, ubi virgultae novellae et
 3 virentes. Arbor autem et fructifera et sterilis; arbos autem non

1 elbo *KT*: elbo *ex* eolo *D* subalbis *D* 2 elbum *codd.* 3 elbum
codd. 4 sole *T*: sulo *K* 5 Vitis spionia *Arv.* 6 fluant *D* ante
corr. 7 Seriacia *T* 8 tamen] tantum *K* 9 convenient *D* 10 obla-
 queati *K* propagnatio *D* Oblaquear *T* 11 locus *D*: agros *K*
 alii *K* 12 excodire *D* sup. excicare (*delet.*) resicare *K*
 14 amp.] tam putare *T* a propagare *D* 15 quaso *T* 20 sibi
om. *T* pene *om.* *D* alteram *D* 21 eiceris *K*: eieceris *D*
 22 parum *codd.* 23 v. arbusta *K* nov. ten. *K* 25 sunt *om.* *K*
 26 sic et] sicut *K* virg. vir. sunt *K* (*om.* nov. et) 27 arbos] arbus *T*:
 arbor *D* autem] vero *K*

nisi fructifera. Genere autem feminino arbores dicimus ; poma
 vero neutro. Frutex brevis est appellatus quod terram fronde 4
 tegat ; cuius plurale nomen fructecta. Arbor alta est. Silva 5
 vero spissum nemus et breve. Silva dicta quasi xylva, quod ibi
 5 ligna caedantur ; nam Graeci ξύλον lignum dicunt. Multa enim
 Latina nomina Graecam plerumque etymologiam recipiunt.
 Nemus a numinibus nuncupatum, quia pagani ibi idola consti- 6
 tuebant : sunt enim nemora arbores maiores, umbrosae frondibus.
 Lucus est densitas arborum solo lucem detrahens, tropo anti- 7
 10 phrasi, eo quod non luceat ; sive a luce, quod in eo lucebant
 funalia vel cerei propter nemorum tenebras. Saltus est densitas 8
 arborum alta, vocata hoc nomine eo quod exiliat in altum et in
 sublime consurgat. Aviaria secreta nemora, dicta quod ibi aves 9
 frequentant. Recidiva arborum sunt quae aliis sectis repullu- 10
 15 lant. Alii recidiva a cadendo dicunt, quia post casum nascuntur.
 Alii a recidendo et repullulando dixerunt. Ergo recidivum, ubi
 mors aut casus. Insitio dicitur cum fissio trunco surculus 11
 secundae arboris sterili inseritur ; aut oculorum inpositio, cum
 inciso cortice libro alienae arboris germen inmittitur. Plantae 12
 20 sunt de arboribus ; plantaria vero, quae ex seminibus nata sunt
 cum radicibus et a terra propria transferuntur. Cespites frutices 13
 sunt, quasi cuspides, vel quasi circa pedes. Frondes, quod
 ferant virgultas vel umbras ; sunt autem causa umbrarum.
 Oculi nodi sunt ex quibus frondes exeunt. Radix appellatur 14
 25 quod quasi radiis quibusdam fixa terris in profunda dimergitur.
 Nam physici dicunt parem esse altitudinem radicum et arborum.

1 nisi et fr. T femino T 2 vero om. K 3 nom.] numero
 DK 4 vero om. K nimus D : dicimus K xilva T : exsilva
 D : om. K 5 ligna om. T 7 numibus D nuncupatur K :
 -tam D 8 sunt en. nem. arb. om. T 9 solo ex so T 11 fana
 illa K cereos DT 12 alto K 13 sublimi DT Abiariam
 secretam D qu. ibi] quo K : quae Serv. ad Georg. 2, 430 apes
 D 14 aliis om. K : taleis Burmann in Serv. ad Aen. 10, 58 secte
 K 15 a cadendo del. : a cedendo T (i. e. caed-1) : a recidendo K
 arborum a cedendo D dicuntur D 16 recedendo D 17 cum
 f.] confisso D : fissio K trunca (ex-co!) D 18 sterelique ins. D
 19 incisus D : incisio T : in K libri K 22 qu. cuspides K
 23 virgulta K 24 fondes T

Alii radicem a similitudine radiorum dictam putant, vel quia, si
15 eradatur, non repullulat. Truncus est statura arboris insistentis
 radici. Corticem veteres corucem vocabant: dictus autem
16 cortex quod corio lignum tegat. Liber est corticis pars interior,
 dictus a liberato cortice, id est ablato: est enim medium quid-
17 dam inter lignum et corticem. Rami sunt qui de trunco manant,
 sicut a ramusculis cetera. Surculi a praecisione serrae nuncu-
18 pati. Virgultum est quod de radice pullulat; ramus, qui de
 ipso robore arboris; virga, quae de ramis. Proprie autem
 virgultum appellatur quod ad radicem arboris nascitur et quasi **10**
 inutile ab agricolis amputatur. Et hinc dictum virgultum, quia
 ex virga tollitur. Virga [autem a vi] vel a virtute dicitur, quod
 vim in se multam habeat, vel a viriditate, vel quia pacis indi-
 cium est, quod vim regat. Vnde hanc utuntur magi ad pla-
 candos inter se serpentes, et idcirco in ea hos sustinent inligatos. **15**
 Hanc etiam philosophi ac reges et magistri et nuntii et legati
19 utuntur. Flagella dicuntur, ut praediximus (v, 8), summae arbo-
20 rum partes, ab eo quod crebros ventorum sustinent flatus. Cymas
 vocatas quasi comas. Folia Graece φύλλα dicuntur: inde est
21 ad nos hoc nomen per derivationem translatum. Flores nomi- **20**
 nati quod cito defluant de arboribus, quasi fluores, quod cito
 solvantur. In his duplex gratia: coloris et odoris. Austro
22 enim flores solvuntur, Zephyro fiunt. Germen dicimus surculum
23 praegnantem, a gerendo; unde et germinatio. Fructus nomen
 accepit a frumine, id est eminente gutturis parte qua vescimur. **25**
 Inde et fruges. Fructus autem proprie dicuntur agrorum et
 arborum, quibus utique utimur; in animalibus vero abusive et
24 translative vocari fructum. Poma dicta ab opimo, id est a
 copia ubertatis. Matura dicuntur, quia apta sunt ad manden-

4 qu. quasi co. K coreum D teget T: tegit D 5 a om. T¹
 8 est om. K 9 quae] qui T 10 appellatum K¹: -tur (r. c.v. corr.) D
 a radice T 11 amp.] cappilatur K 12 au. a vi hab. K: om. DT
 13 multa K: multum DT 14 un. et hac K placendos D 16 hac
 etiam T hanc reg. K ministri D¹ 18 Cymas codd. 23 fiant D
 24 germinato D 25 p. quo vescimus T: partes quas vescimus D
 27 abus. trans. T 28 vocare D 29 copiae ubertate DT ad man-
 ducandum . . . ad manducandum D

dum ; sic et immatura, quia priusquam matura fiant, dura sunt ad mandendum. Ligna dicta quia incensa convertuntur in 25 lumen. Vnde et lychnium dicitur, quod lumen det. Astula 26 a tollendo nuncupata [quasi abstula]. Fomes est astula quae 5 ab arboribus excutitur recisione, aut astulae ambustae, aut ligna cavata ; a fungis nomen acceptum, quod ita capiat ignem. De quo Vergilius (Aen. 1, 176) :

Rapuitque in fomite flammam.

Torris lignum adustum, quem vulgus titionem appellant, ex- 27 10 tractum foco, semiustum et extinctum. Quisquiliae stipulae 28 immixtae surculis ac foliis aridis : sunt autem purgamenta terrarum. Caries putredo lignorum, dictum hoc nomen quod eveniat lignis virtute carentibus.

DE PROPRIIS NOMINIBVS ARBORVM. Palma dicta quia VII 15 manus victricis ornatus est, vel quod oppansis est ramis in modum palmae hominis. Est enim arbor insigne victoriae, proceroque ac decore virgulto, diuturnisque vestita frondibus, et folia sua sine ulla successione conservans. Hanc Graeci phoenicem dicunt, quod diu duret, ex nomine avis illius Arabiae 20 quae multis annis vivere perhibetur. Quae dum in multis locis nascatur, non in omnibus fructus perficit maturitatem ; frequenter autem in Aegypto et Syria. Fructus autem eius dactyli a digitorum similitudine nuncupati sunt, quorum etiam et nomina variantur : nam alii appellantur palmulae, similes myrobalani ; 25 alii Thebaici, qui et Nicolai ; alii nucuales, quos Graeci καρπωρίς vocant. Laurus a verbo laudis dicta ; hac enim cum laudibus 2 victorum capita coronabantur. Apud antiquos autem laudea nominabatur ; postea D littera sublata et subrogata R dicta est laurus ; ut in auriculis, quae initio audiculae dictae sunt,

2 in] ad *D ante corr.* 3 licinium *T*: licicinium *K*: lucinium *D*
 Astula *K*¹ 4 qu. ab. *hab. T*: *om. DK* 5 ab *om. T*¹ 6 cavate *T*¹
 fun.] fructibus *T* n. accepto *T*: nomine accepto *D* 9 quam *T*
 appellat *D* extracto *K* 10 et *om. T* stipuli inmissi *K*
 13 lignis] in is *T* 17 vest.] vetusta *K* 23 qu. etiam nom. *D*
 25 thebaice *D* nucuales *coll.* grece *D* cariotas *K*:
 cariuos *T*: cariatos *D* 26 hac] hec (haec) *coll.* 28 nominabantur *D*
 29 quae in in. *K*

et medidies, quae nunc meridies dicitur. Hanc arborem Graeci
δάφνην vocant, quod numquam deponat viriditatem; inde illa
 potius victores coronantur. Sola quoque haec arbor vulgo
 3 fulminari minime creditur. Malum a Graecis dictum quod sit
 fructus eius pomorum omnium rotundissimus: unde et haec 5
 sunt vera mala quae vehementer rotunda sunt. Mala Matiana
 a loco vocata unde prius advecta sunt. Nam multae arbores
 nomina ex provinciis vel civitatibus, de quibus adlatae sunt,
 acceperunt. Vergilius (Ecl. 3, 64) amantibus quid ex malo
 4 quaeri soleat ostendit. Mala Cydonia nomen sumpsit ab oppido 10
 qui est in insula Creta; de qua Graeci dicere solent urbium
 Cretensium matrem Cydoniam; ex cuius pomo cydonitum con-
 ficitur. Fit quoque ex ea et vinum quo languentium desideria
 falluntur: nam specie et gustu et odore cuiuslibet vini veteris
 5 imaginem repraesentat. Malomellum a dulcedine appellata, 15
 quod fructus eius mellis saporem habeat, vel quod in melle
 servetur; unde et quidam (Mart. 13, 24):

Si tibi Cecropio saturata Cydonia melle

ponentur, dicas: Haec melimela placent.

6 Malum Punicum dici eo quod ex Punica regione sit genus eius 20
 translatum. Idem et malogranatum, eo quod intra corticis
 rotunditatem granorum contineat multitudinem. Arbor autem
 malusgranata est generis feminini; pomum vero neutri est
 generis. Flores malorum a Graecis appellati sunt *κίτρος*;
 Latini caducum vocant. Agrestium autem malorum flores 25
 Graeci *βαλαύστιον* appellaverunt; quorum alii albi, alii purpu-
 rei, alii rosei reperiuntur similes floribus mali Punici. Negant
 medici mali Punici cibo corpora nostra nutrir, sed eo sic opi-

1 et medius quae D	grece D	6 vehenter D	matiana D
7 vocatum a l. T ¹ : a l. vocatum D	advectum est DT	8 vel a	
civ. T	9 amantibus om. K	qui DT: quod K	11 grece D
13 quo] quando K	14 cuilibet DK	15 appellatum T	16 melli T
18 sit tibi D: siti K	19 ponantur KT ¹ ut vid.		mellimela D
20 eo] et DK	21 malog.] malumgranatum K		intra] extra D
23 est genus fem. D	est generis om. K	24 appellata D	κυτ.]
quitinus K: quitinas DT	26 grece D	appellant K	28 eos

ut vid. T¹

nantur utendum ut medicare potius, non alere videatur. Malum 7
 Persicum, cuius brevis admodum vita concessa est, trium gene-
 rum fertur esse: duracenum, Armeniacum et Persicum. Dura-
 cenum nuncupatur eo quod pomum eius in gustu acorem referat.
 5 Armeniacum dicitur quod primum genus eius ab Armenia sit
 advectum. Persicum vocatum, quod eam arborem primus in
 Aegypto severit Perseus, a quo se oriundos Ptolomaei ferebant.
 Haec in Persida fructum generat interfectorium, apud nos autem
 iucundum ac suavem. Horum alium praecox, alium vocatur
 10 aestivum. Medica arbor, cuius nomen etiam carminibus Man- 8
 tuanis inclaruit, asportata primum a Medis; unde et vocabulum
 sumpsit. Hanc Graeci *κεδρόμηλον*, Latini citriam vocant, quod
 eius pomum ac folia cedri odorem referant. Malum eius inimi-
 cum venenis; et hoc est quod idem poeta (Georg. 2, 134) intel-
 15 legi voluit, cum tradat ex illo foveri animam. Haec arbor omni
 pene tempore plena est pomis, quae in ea partim matura, partim
 acerba, partim adhuc in flore sunt posita; quod in ceteris ar-
 borum rarum est. Mella, quam Graeci *loton* appellant, quae 9
 vulgo propter formam et colorem faba Syrica dicitur. Arbor est
 20 enim magna, fructum ferens comestibilem, maiorem pipere, gustu
 suavem, unde et mella vocata est. Coccymela, quam Latini ob 10
 colorem prunum vocant, alii a multitudine enixi fructus nixam
 appellant. Cuius generis Damascena melior, a Damasco oppido,
 unde prius asportata est, dicta. Cuius solum pomum stomacho
 25 mederi probatur; nam cetera noxia perhibentur. Haec sola
 arbor gummi glutinosum et compactivum distillat, quod et medici

1 non] quam K 2 cui K vitae (ex -ta!) D 3 esse] est K:
 esse diximus D duracenus armeniacus et persicus (et ita in seqq.) DT
 4 nuncupatum K in g. aquorem DT: incestis amorem KN 6 pri-
 mum K 7 persius *codd.* (ex persicus D) 8 interfectorium T¹:
 -turium D autem *om.* K 9 quorum K vocatum D 12 grece
 dromellam D 13 folium T referat D 14 ven. hoc T 16 pl.
 sit po. D quia in ea K 17 in flores adhuc D quod] quae D
 ceteribus arboribus K: ceteris arboribus D 18 Mala D laton D
 appellant DK: vocant T quem vul. D 19 arb. en. K 20 biperem T
 gustum D 21 mela D Coquimella *codd.* 22 primum D
 23 damascina T 24 stomachum DK 25 medere D haec so.
 ar. *om.* K 26 quo K

ISIDORI

11 et scriptores utuntur. Oleomela nascitur in Palmyra, Syriae
 civitate ; ex eo ita appellata quod ex trunco oleum defluat in
 12 crassitudine mellis, sapore suavi. † Pomelida † sorbo similis,
 mediocris arbor et flore candidulo ; dicta quod dulcedo sit
 eius fructus et acuto sapore conmixta. Haec arbor aetate 5
 13 durat exigua. Melopos arbor in Africa Punica lingua vocata,
 ex qua profluit lentus succus, qui a loco ammoniacus nominatur.
 14 Mespila arbor spinosa, fructu similitudine malorum, sed paulo
 breviori ; unde et appellata, quod pilulae formulam habeant
 15 eius poma. Pirus vocata videtur quod in ignis speciem defor- 10
 mata est ; nam hoc genus pomi ab amplo incipit et in angustum
 finit, sicut ignis. Pirus autem arbor, fructus eius pira est.
 Cuius multae species, ex quibus Crustumia sunt pira ex parte
 rubentia, ab oppido Crustumio nominata. Poma piri iumentis
 16 inposita, vel si pauca, vehementer onerosa esse dicuntur. Ce- 15
 rarus a Ceraso urbe Ponti vocata. Nam Lucullus cum Cerasum
 civitatem Ponti delesset, hoc genus pomi inde advexit et a civi-
 tate cerasium appellavit. Arbor autem cerasus, pomum cera-
 sium dicitur. Hoc etiam et ante Lucillum erat in Italia, sed
 durum ; unde et cornum appellatum est. Est autem arbor 20
 apta hastilibus : unde Vergilius (Georg. 2, 448) :

Bona bello cornus.

17 Ficus Latine a fecunditate vocatur ; feracior est enim arboribus
 ceteris. Nam terque quaterque per singulos annos generat
 fructum, atque altero maturescente alter oboritur. Hinc et 25
 caricae a copia nominatae. Ficus Aegyptia fecundior fertur,
 cuius lignum in aquam missum ilico mergitur, et cum in limo
 aliquandiu iacuerit, deinde in superficiem sustollitur versa vice

1 Oleomela DK : Olomella T : Elacomeli *Arav.* palmaria *codd.*
 3 crassitudinem D saporis D suave K¹ Pomelida T :
 Epimelis *Arav.* 4 arber T candido K dulcedo] dulcis K
 6 exigua] exstinguat D Melofos (*ex -flos ut vid. T*) *codd.* 7 qui
 ea lo. D 8 Mespilia T fructus DK 13 grustumia (*ex -miae*)
 sunt D 14 po. pira DT iumenti K 17 delisset D 19 hec ...
 erant ... dura K an. loculum D 20 unde ... app. est *om. T*
 21 asitilibus D 24 per singulis annis T 25 altero aboritur D
 26 copiae D : Caria *Goltz in Thes. Gloss.* 27 cu. lig. in aquam (*corr.*
 aqua) diu iac. D

naturae, quando madefactum debuit humoris pondere residere. Antea athletae ficis alebantur, priusquam eos Pythagoras exercitator ad carnis usum, qui fortior cibus est, transtulisset. A senibus in cibo saepius sumptae ficus rugas eorum fertur distendere. Tauros quoque ferocissimos ad fici arborem conligatos repente mansuescere dicunt. Caprificus appellata eo quod parietes quibus innascitur carpit; rumpit enim et prodit ex latebris quibus concepta est. Alii caprificum putant dictum quod ficus arbor eius remedio secundetur. Morus a Graecis vocata, quam Latini rubum appellant, eo quod fructus vel virgulta eius rubet. Est enim mora silvestris, fructus adferens, quibus in deserto pastorum fames ac penuria confovetur. Huius folia superiactata serpenti, fertur interemi [eum]. Sycomorus sicut et morus, Graeca nomina sunt. Dictus autem sycomorus eo quod sit folia similis moro. Hanc Latini celsam appellant ab altitudine, quia non est brevis, ut morus. Nux appellata quod umbra vel stillicidium foliorum eius proximis arboribus noceat. Hanc alio nomine Latini iuglandem vocant, quasi Iovis glandem; fuit enim haec arbor consecrata Iovi. Cuius pomum tantam vim habet ut missum inter suspectos herbarum vel fungorum cibos, quidquid in eis virulentum est, excudat, rapiat atque extinguat. Nuces autem generaliter dicuntur omnia poma tecta corio duriore; ut pineae nuces, Abellanae, glandes, castanae, amygdalae. Hinc et nuclei dicti, quod sint duro corio tecti. At contra poma omnia mollia mala dicta, sed cum adiectione terrarum in quibus antea nata sunt; ut Persica, Punica, Matiana, Cydonia, et cetera. Amygdala Graecum

1 desiderare K 2 adleti D: aleti ? fices D: figu K 3 canis T
 7 invascitur T 9 arboribus rem. K: arboribus eius rem. D 10 robum
 K: rubrum T fractus D 11 rubent K enim] autem K
 silvestri K 12 penuria ex pecu- K 13 superiacta K eum
 hab. T: om. DK 14 mores T 15 sint fo. similes D 18 iugu-
 landem cold. 19 haec] her K co. iovis D: consecratio iovis T
 20 misso T ante corr.: missa DK: missas T ex corr. 21 quodquod K
 excudat D: excludet T: elidat K: exudet idett. 23 grandes D
 24 dictae D 25 om. po. T 26 ante nota T 27 madiana DK

ISIDORI

nomen, quae Latine nux longa vocatur. Hanc alii nuciclam
vocant, quasi minorem nucem. De qua Vergilius (Georg. 1, 187):
Cum se nux plurima silvis

induct florem.

- 24 Cunctis enim arboribus prior se flore convestit, et ad inferenda
poma arbusta sequentia praevenit. Abellanae ab Abellano
Campaniae oppido, ubi abundant, cognominatae sunt. Haec
a Graecis Ponticae appellantur, eo quod circa Ponticum mare
25 abundant. Castaneam Latini a Graeco appellant vocabulo.
Hanc enim Graeci *καστανίαν* vocant, propter quod fructus eius
gemini in modum testiculorum intra folliculum reconditi sunt,
qui dum eiciuntur quasi castrantur. Haec arbor simul ut
26 excisa fuerit, tamquam silva expullulare consuevit. Ilex ab
electo vocata; huius enim arboris fructum homines primum ad
victum sibi elegerunt. Vnde et poeta :

15

Mortales primi ructabant gutture glandem.

- Prius enim quam frumenti usus esset, antiqui homines glande
27 vixerunt. Suberies arbor, ex qua validissimus cortex natatorius
extrahitur. Et ideo appellata suberies, eo quod fructus eius
sues edunt. Porcorum enim sunt alimenta, non hominum; et
28 dicta suberies, quasi subedies. Fagus et esculus arbores glandi-
ferae ideo vocatae creduntur, quod earum fructibus olim homines
vixerunt cibumque sumpserunt escamque habuerunt. Nam
esculus ab esca dicta; fagus vero a Graeco vocabulum traxit:
29 *φαιγῆν* autem Graece comedere dicitur. Xyliglycon, quam
Latini corrupte siliquam vocant, ideo a Graecis tale nomen ac-
cepit, eo quod ligni eius fructus sit dulcis. *Ξύλον* quippe dicunt
lignum, *γλυκὸν* dulce. Huius arboris pomo sucus expressus
30 acacia a Graecis dicitur. Pistacia, quod cortex pomi eius nardi

1 no. est quae D lux T nucillam D 4 induit DK 6 arbustas T
pervenit D ab ablano T¹ 10 en. grece D castaneam
codd.: *καστανον* *eld.* 14 primum] pomum D si. ad vic. K
17 frumentis K 18 Suberias T va. co. nataduricus D: vale-
dissima co. natatoria K 22 harum K ho. ol. T 23 sumpserint D
esc. habuerint D: *om.* T 24 escalus D vocabulo (-bolo) *codd.*
25 *φαιγ.*] *sage* *codd.* Siliolicon D: Xsiliicon K: Sililicon T
26 latinae D seliquam KT 29 agacia D

pistici odorem referat. Pinus arbor picea ab acumine foliorum 31
 vocata ; pinnum enim antiqui acutum nominabant. Pinum
 autem aliam *πίτυν*, aliam Graeci *πέύκη* vocant, quam nos piceam
 dicimus, eo quod desudet picem. Nam et specie differunt.

5 In Germaniae autem insulis huius arboris lacrima electrum
 gignit. Gutta enim defluens rigore vel tepore in soliditatem
 durescit et gemmam facit, de qualitate sua et nomen accipiens,
 id est succinum, eo quod succus sit arboris. Pinus creditur pro-
 desse cunctis quae sub ea seruntur, sicut ficus nocere omnibus.

10 Abies dicta quod prae ceteris arboribus longe eat et in excelsum 32
 promineat. Cuius natura expers est terreni humoris, ac proinde
 habilis atque levis habetur. De qua Vergilius (Georg. 2, 68):

Et casus visura marinos ;

quia ex ea naves fiunt. Hanc quidam Gallicum vocant propter
 15 candorem. Est autem sine nodo. Cedrus, quam Graeci *κέδρος* 33
 vocant, quasi *καιομένης δρυός ὑγρόν*, id est arboris humor ardentis,
 cuius folia ad cypressi similitudinem respondent. Lignum vero
 iucundi odoris est et diu durans, nec a tinea umquam externi-
 natur. De qua Persius (1, 42):

20 Et cedro digna locutus ;

scilicet propter durabilem perpetuitatem: unde et in templis
 propter diurnitatem ex hoc ligno lacunaria fiunt. Huius
 ligni resina cedria dicitur, quae in conservandis libris adeo est
 utilis ut perliniti ex ea nec tineas patiantur nec tempore con-
 25 senescant. Nascitur in Creta, Africa atque Syria. Cyparissus 34
 Graece dicitur quod caput eius a rotunditate in acumen erigitur.
 Vnde et *κῶρος* vocatur, id est alta rotunditas. Hinc et fructus
 eius conus, quia rotunditas eius talis est ut conum imitetur:

1 picea *del. Schwarz* 2 pinum *DK: penum T (cf. XI. 1. 46; XIX.*
xix. 11): pennum alii 3 *πίτυν*] *pitin codd. grece D* 4 deferunt *D*
 5 *Germ.] germina T* 6 *tepore del.: tepore K: tempore DT* 9 *seruntur]*
servantur DK *ficus] nux edd.: fort. fagus* 10 *quod] quia K*
 11 *expres T* *perinde avilis D* 16 *ὑγρόν]* *ioron DK: orin T*
 18 *iuc. od.] iucundioris T: iucundiorem K* 20 *loquutus est D*
 21 *in tempus D* 22 *laguria D* 23 *rasina cedri D* 24 *perliti T*
 25 *consenscunt D* 25 *Cipressus D* 26 *a] in D* 27 *cono voc. D:*
conon voc. K: convocatur T: vel conus voc. vel conum voc.: κωνοειδής:
voc. Arrv. arta K 28 *rot. tal. D*

unde et (Virg. Aen. 3, 680) 'coniferae cyparissi' dicuntur. Huius lignum cedro pene proximam habet virtutem; templorum quoque trabibus aptum, impenetrabili soliditate numquam onerit cedit, sed ea qua in principio fuerit firmitate perseverat. Antiqui cypressi ramos prope rogam constituere solebant, ut odorem 5 cadaverum, dum urerentur, opprimerent iucunditate odoris sui.

35 Juniperus Graece dicta sive quod ab amplo in angustum finit, ut ignis, sive quod conceptum diu teneat ignem; adeo ut si prunae ex eius cinere fuerint opertae, usque ad annum perveniant; $\pi\acute{\iota}\rho$ enim apud Graecos ignis dicitur. Juniperus 10

36 autem alia parva, alia magna est. Ebenus in India et Aethiopia nascitur, qui caesus durescit in lapidem. Cuius lignum nigrum est et cortex levis, ut lauri; sed Indicum maculosum est in parvulis distinctionibus albis ac fulvis: Aethiopicum vero, quod praestantius accipitur, in nullo est maculatum, sed est nigrum, 15 lene et corneum. Est autem Marcotica palus in India, unde ebenus venit. Lucanus (10, 117):

Ebenus Mareotica,

inquit. Ebenus autem crepundiis inligatur ut infantem visu

37 nigra non terreant. Platanus a latitudine foliarum dicta, vel 20 quod ipsa arbor patula sit et ampla; nam $\pi\lambda\alpha\tau\acute{\iota}\varsigma$ Graeci latum vocant. Expressit huius arboris Scriptura et nomen et formam dicens (Eccles. 24, 19): 'Quasi platanus dilatatus sum in plateis.' Est autem tenerissimis foliis ac mollibus et vitium similis.

38 Quercus, sive quernus, quod ea soliti erant dii gentium quae- 25 rentibus responsa praecanere, arbor multum annosa; sicut

1 co. cipraessi D: co. cyparissic T: conifera cyparissi (ακ cypa-) K
 cuius K 2 proximum T 3 altum K impenetrabilis T: -le D
 nu. enim on. K onere D 4 ea que (quae) TD firmate K
 perseveret T¹: perdurat K 6 urer.] oritur K 10 $\pi\acute{\iota}\rho$] piro *codd.*
 12 qui] quae D 13 levis] eius K sed inde conmaculosum D
 est et in pa. distinctionibus T 14 qu. est pr. acc. T 16 et corneum
 om. K autem] aut K palus] plus D 19 visui K 20 terreant D
 Pl. altitudine D 21 quod] quia K $\pi\lambda\alpha\tau\acute{\iota}\varsigma$] platus *codd.* (cf. XV. 11. 23):
 $\pi\lambda\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$ *edd.* grece D 22 scriptula D 23 dilata T: dilatata D
 24 similibus *delt.* 25 si. querinus D erant om. K 26 praec-
 venire K multa T annos D

legitur de quercu Mambre, sub qua habitavit Abraham, quae fertur usque ad Constantis regis imperium per multa saecula perdurasse. Huius fructus galla appellatur. Ex quibus una agrestis *ὀμφακίτης* dicta, parva forma, sed firmo corpore atque nodoso, quae medicaminibus et incaustis adhibetur; altera *βάλανος*, lenis ac levis et nimium perforata, lucernarum tantum usibus necessaria. Fraxinus vocari fertur quod magis in aspera loca montanaque fraga nascatur. Hinc per derivationem fraxinus, sicut a monte montanus. De quo Ovidius (Metam. 10, 93):

10 Et fraxinus utilis hastis.

Taxus venenata arbor, unde et toxica venena exprimuntur. Ex hac arcus Parthi et aliae gentes faciunt: unde et poeta (Virg. Georg. 2, 448):

Ityraeos taxi torquentur in arcus.

15 Ityraeos autem dicit Parthicos. Acer coloribus inpar. Robur autem generaliter dicitur ex omni materia quidquid est firmissimum. Alnus vocatur quod alatur amne; proxime enim aquae nascitur, nec facile extra undas vivit. Hinc [et] tenera et mollis, quia in humecto loco nutritur. Ulmus nomen accepit quod uliginosis locis et humidis melius proficit; nam in montanis et asperis minus laeta est. Larex, cui hoc nomen a castello Laricino inditum est, ex qua tabulae tegulis adfixae flammam repellunt, neque ex se carbonem ambustae efficiunt. Populus dicta quod ex eius calce multitudo nascatur. Cuius genus duplex est: nam altera est alba, altera nigra. Alba autem populus dicta quia folia eius una parte sunt alba, altera viridia. Haec ergo bicolor, habens quasi noctis et diei notas, quae tempora ortu solis occasuque constant. Generat etiam resinam circa Eridanum fluvium vel, ut alii memorant, in finibus Syriae.

1 sub quo DT	2 ad om. T	constantini D	5 alt. balanis
ac levis et nim. T:	alt. balanis levis ac lenis et nim. D	8 hinc ex hin T	
fraxianus sicut D	10 et om. K	14 istireos K: stireos T:	sterius D
15 istireos K: stireos T:	sterius D	dici T	particus D
16 di. gen. D	quodquod K	17 vocatus DT	proxima D
18 nasci D	nec ex ne T	hinc ten. DK	19 humectum D
locum DT: lo K	23 abustae D	27 bic.] color T	28 tempore
D generat ex-ra autem re. D	29 circa ex circi T	adrianum D	

- 46 Tiliū dicunt vocatum eo quod utilis sit ad usum telorum nitore et levitate iaculandi : est enim genus materiae levissimae.
- 47 Salix dicta quod celeriter saliat, hoc est velociter crescat, arbor lenta, vitibus habilis vincendis. Cuius seminis hanc dicunt esse naturam ut si quis illud in poculo hausserit, liberis careat ; 5 sed et feminas infecundas efficit. Populus autem et salix et
- 48 tiliū mollis materiae sunt et ad sculpturam aptae. Vimen vocari eo quod vim habeat multam viroris. Natura enim eius talis est ut etiam arefacta abluatur, virescat, deinde excisa atque
- 49 in humo fixa, radicibus sese ipsa demergat. Myrice, quam 10 Latini tamaricum vocant, ex amaritudine nominata ; gustus enim eius nimis amarus est. Haec arbor in solitudine et saxosa humo nascitur : ex qua etiam arbore maleficis artibus *μίσθηρα*, id est
- 50 odia, concitari dicuntur. Myrtus a mare dicta, eo quod magis litorea arbor sit. Vnde et Vergilius (Georg. 2, 112) : 15

Litora myrtetis laetissima,

et (Georg. 4, 124) :

Amantes litora myrtae.

- Hinc est quod et a Graecis *μυρίνη* dicitur. Medicorum autem libri hanc arborem aptam scribunt mulierum necessitatibus 20
- 51 plurimis. Lentiscus, quod cuspis ipsius lentus sit et mollis : nam lentum dicimus quidquid flexibile est ; unde et lentum vimen et vites. Vergilius (cf. Georg. 4, 558 ; Ecl. 3, 38) :

Et lentae vites,

- pro flexibiles. Huius fructus oleum desudat, cortex resinam, 25 quae mastix appellatur ; cuius plurima et melior in Chio insula
- 52 gignitur. Terebinthus arbor, Graecum nomen, generans resi-

1 Tiliū di. vo. K : Tiliū dictum T 2 et om. K genus om. K
 5 si qui illo T auxerit T 6 populus (ex pulus) D 7 sculpturam D
 9 abl. et vir. K : abl. et areseat D 10 in unum oliva D 11 tamaricum
 T : tamaricum K : tramaritiam D 12 saxo humo DT : saxoso imo K
 13 μσ.] mistra codd. id es T 14 concitare D 15 litore arb. T :
 litoribus arb. D un. virg. D 16 litore mirtetis (-tus) T
 19 quod a K 20 scribent mulierem D 21 cuspis K illius D
 22 quodquod K flexibilis D 26 quem ma. T : quem astix (ex
 ax-) D plur. mel. T : prima et mel. D in Chio] initio D
 27 generat K

nam omnium resinarum praestantiozem. Buxus Graecum nomen 53
 est, ex parte a Latinis corruptum; $\pi\acute{\upsilon}\xi\omicron\varsigma$ enim appellatur apud
 eos. Arbor semper virens et levitate materiae elementorum
 apicibus apta. Vnde et Scriptura (Isai. 30, 8): 'Scribe buxo.'
 5 Rhododendron, quod corrupte vulgo lorandrum vocatur, quod 54
 sit foliis lauri similibus, flore ut rosa; arbor venenata. Inter-
 ficit enim animalia, et medetur serpentum vexationes. Herbitum 55
 vocaverunt pastores eo quod vice herbae praebeatur pecoribus,
 ubi pascua desunt. Turbiscus, quod de uno cespite eius multae 56
 10 virgultae surgunt, quasi turba. Stipa vocata propter quod ex
 ea stipentur tecta. Hinc et stipula per diminutionem. Arundo 57
 dicta quod cito arescat. Hanc veteres cannam vocaverunt; arun-
 dinem postea Varro dixit. Sciendum sane quod Latinum canna
 de lingua Hebraea sumpsit; apud eos enim calamus 'canna'
 15 dicitur. Cicuta autem est quod est inter cannarum nodos;
 dicta quod lateat. In Indicis stagnis nasci arundines calamique 58
 dicuntur, ex quorum radicibus expressum suavissimum sucum
 bibunt; unde et Varro ait (20):

Indica non magna in arbore crescit arundo;
 20 illius et lentis premitur radicibus humor,
 dulcia cui nequeant suco contendere mella.

Sabucus mollis et pervia arbor. Rhamnus genus est rubi, quam 59
 vulgo senticem ursinam appellant, asperum nimis et spinosum.
 Sentix dicta a situ, quod est terra inculta in qua sentices spinac- 60
 25 que nascuntur. Maiores autem nostri omnem arborem spinosam

§ 53 post § 54 in K 2 pa. alitinis T ap. eos app. K 3 lev.]
 lenitate T: lenitatem D 4 scribit buxum K: serebo buxo D
 5 Rodandarum codd. (etiam F) 6 sit om. T¹ lauris T¹ similis K
 § 55 ante § 52 in T: post turba (§ 56) in C 7 Erbutum K: Erbitum
 DT (non C) 10 Stepu DE: Stipa F: Stippa T (non U) voc.
 prop. om. KP (non CEFU) 11 stupola K: stuppla P: spula F (non
 CEU) per dim. om. KP (non CEFU) Ar. dic. ante Stipa (§ 56)
 KP (non CEFU) 12 hanc ex hunc D 14 canne di. T 15 nodos]
 notis D 16 dic. autem quod K 17 sucus bibent K 19 nom K
 (non MNP) magna KMP; magnam N: magnum CDEFTU:
 magno Mon. 20 et] c. Arv. radicibus K (non MNP) 21 dulcea
 KP: dulciam N (non M) neque aut C ante corr. contendere
 scripsi: condere DEFKMNP Mon.¹: concedere CTU 22 Sagucus D
 mo. per. T 23 asperam ni. et spinosam D

- 61 veprem dicebant, quod vi prendať. Oleaster dictus quod sit
 foliis olivae similibus sed latoribus, arbor inculta atque silvestris,
 amara atque infructuosa; cui insertus olivae ramus vim mutat
 radicis et vertit eam in propriam qualitatem. Lacrima oleastri
 arboris duplex. Alia enim gummi simulat sine ullo qualitatis 5
 morsu, alia ammoniaci guttam ex destillatione collectam ac
 62 remordentem. Oliva Graece *ελαιον* dicitur, ex quo in Latinum
 tractum est ut oliva dicatur. Olea autem ipsa arbor est; fructus
 oliva; sucus oleum. Est autem arbor pacis insignis, cuius
 63 fructus diversis nominibus appellatur. Orchades olivae Graeca 10
 etymologia a similitudine testiculorum vocatae, quos Graeci
 64 *ὄρχεις* vocant. Radiolae pro eo quod oblongae sunt in modum
 radiatorum. Paphiae a Papho insula dictae, unde prius adlatae
 65 sunt. Lyciniae, eo quod optimum dent lumen; nam *λυχνίς*
 lumen est. Vnde et lignum nomen accepit, quia aptum est 15
 66 flammis et luminibus. Pausia, quam corrupte rustici pusiam
 vocant, viridi oleo et suavi apta. Et dicta pausia quod paviat,ur,
 67 id est tundatur; unde et pavimentum. Syria dicta pro eo quod
 de Syria est adlata, sive quia nigra est. Crustumia idem et
 volemis dicta, eo quod volam compleat magnitudine, hoc est 20
 mediam manum; unde et involare dicimus. Quidam autem
 volenum Gallica lingua bonum et magnum intellegunt. Colym-
 68 hades appellatae. . . . Oleum autem ab olea nominatum: nam,
 ut diximus (62), olea est arbor, unde derivatio fit oleum. Sed
 quod ex albis fuerit olivis expressum vocatur Hispanum, a Graecis 25
ὀμφάκιον appellatum; quod autem ex fulvis et nondum maturis
 fuerit expressum, viride appellatur; quod vero ex nimium

1 prendať K: perdat T: praerendať D 2 olive corr. olives ut vid.
 D 3 cui] cuius DT matat D ante corr. 5 alii D gumen DT
 6 aliam amm. T gutt. stillationem K 7 *ελαιον*] elcon DT: elon K
 in om. K 9 Est . . . insig. om. T ingnis D¹ 10 oliva T
 11 quod K 12 longe K 13 Paviae (-ic) a pavo codd. (Pavae D)
 insule T 14 Lighiniae K; Liciniae T: Laciniae D
λύχνος vel λυχνίον] lignis K: lignis DT 15 qui ap. D 16 luminis D
 pusiam] pusiā K: pausiā T 17 paviat DK 18 et om. K
 20 volimis (cv -mus) K: volomis D magnitudinem D 21 autem
 om. K 22 volimum K Colimbine T: Colimpades D 23 au.
 et ab T 26 pulvis D no. maturis DK: no. mitibus T

maturis, commune dicitur. Ex his ad usum vitae primum est Hispanum, secundum viride, tertium commune. Amurca olei 69 pars aquosa ab emergendo dicta, id est, quod ab oleo se mergat et faex sit eius. Haec Graeci ἀμόργην vocant ex Latina lingua 5 trahentes vocabulum. Gummi Graecum nomen est; hoc enim 70 illi κόμμι dicunt. Resinam Graeci ῥητίνην vocant; ῥεῖν enim 71 Graece dicitur quidquid manat. Est enim lacrima sudore exhalata lignorum, ut cerasi, lentisci, balsami, vel reliquarum arborum sive virgultarum quae sudare produntur; sicut et 10 odorata orientis ligna, sicut gutta balsami ac ferularum vel sucinorum, cuius lacrima durescit in gemmam. Prima est resina terebinthina, omnium praestantior: adfertur autem ex Arabia Petraea atque Iudaea et Syria, Cypro et Africa, ex insulis quoque Cycladibus. Secunda est lentiscina, quae mastix vocatur; 15 haec ex Chio insula deportatur. Tertia pinalis, quarum alia πιτύνη, alia πευκία, alia liquida, alia arida: et adferuntur ex Tyrrena Colophonia. Vnde etiam nomen Colophonia resina sumpsit. Pix Graecum nomen est, quam illi πίσσαν vocant. 72 Alii volunt ex pino picem vocari. Haec a Graecis appellatur 20 κλωνία: nos ramalem dicere possumus. Cuius probabilis splendens, lenis et munda. Creandarum arborum naturaliter tria 73 sunt genera: aut enim sua sponte nascuntur; aut ex seminibus fortuito iacentibus surgunt; aut ex radicibus pullulant. Nam cetera usus invenit favente natura. Omnia poma Latine semi- 74 nini fere sunt generis, exceptis paucis, ut hic oleaster, hoc siler, ut Vergilius (Georg. 2, 12):

2 pars olei	pars D	3 qu. ol. K	se emergat <i>delt.</i>	4 ἀμ.]
amureen T:	amurcian K:	amurcen D	5 Gummen K:	Gummen T:
Gumen D	6 κω.]	gummi K:	gomi DT	ῥητ.]
retinam <i>codd.</i>	βείν] rei DT:	res K	7 quodquod K	ex. a lig. T
8 cerasis <i>codd.</i>	reliquorum T	9 virgultorum K	12 terebentina K:	
terebina T	arabie (-iae) patria <i>codd.</i>	15 Chio] cisio D	16 πικ.]	
pitines T:	abitina K:	pitinis D	πικ.]	peucine T:
piccina K:	piucinae D	afferentur K	17 terena D	18 rumsit <i>ut vid. D</i>
illa D	19 aliud vo. T	appellantur T	20 clonia DK (<i>cum Gloss. 5, 180, 11</i>):	clonia Ramalem D
22 sua <i>om. K</i>	24 usus] huius D	poma] arborum nomina <i>Scr.</i>		
ad <i>Aen. 12, 766</i>	femini <i>fc. s. D</i> :	feminine sunt T (<i>non U</i>):	fere	sunt K
26 Verg. <i>ut codd.</i>				

ISIDORI

Molle siler.

Item hoc buxum, licet et haec buxus dicatur. Nam superfluum quidam volunt facere discretionem, ut haec buxus de arbore dicamus, buxum vero de ligno composito.

VIII DE AROMATICIS ARBORIBVS. Aromata sunt quaequae fragrantis odoris India vel Arabia mittit, sive aliae regiones. Nomen autem aromata traxisse videntur, sive quod aris inposita divinis invocationibus apta videantur, seu quod sese aeri inserere ac misceri probantur. Nam quid est odor nisi aer contactus? Tus arbor Arabiae immensa atque ramosa lenissimi corticis, ramis ad aceris qualitatem, amygdalae modo succum aromaticum fundens album et masticatione veluti in pulverem resolutum, et cum frangitur, intus pingue et igni adpositum facile ardescens. Et appellatur apud nos masculinum, eo quod sit natura rotundum in modum testiculorum. Reliquum planum et pene scabrosum, minus optimum. Adulteratur autem admixta resina sive gummi, sed dinoscitur sua proprietate. Nam tus igni inpositum ardescit, resina fumescit, gummi vero liquescit calefactum. Tus autem a tundendo dictum. Hoc et libanum vocatum a monte Arabiae, ubi Sabaei sunt. Nam mons eorum Libanos dicitur, ubi tura colliguntur. Myrra arbor Arabiae altitudinis quinque cubitorum, similis spinac quam *akarθor* dicunt: cuius gutta viridis atque amara; unde et nomen accepit myrra. Gutta eius sponte manans pretiosior est, elicita corticis vulnere vilior iudicatur. Sarmentis eius Arabes ignes sovent, quorum fumo satis noxio, nisi ad odorem storacis occurrant, plerumque insanabiles morbos contrahunt.

3 distictionem K 4 compositum D 5 flagrantis od. D: fragrantis od. T: flagrantis odores K 7 inpos. a div. K 8 acris D 9 miscere probatur D contractus T² 11 modum KT 12 alium DK masticationem DK velut T pulvere DT² 13 resolutum K ut K cum fr.] confrangitur *codl.* ig. depositum D
 14 masculus DT² 16 scabrosum DT: sabrosum K 17 admixtum D
 18 fumicet D gummem K: gumen DT² 19 tondendo K: lundo D 20 vocatur K 21 libanoscitur D *ante corr.* dura D
 22 alt. ad qu. D 23 inde et no. K: unde no. D 24 eius] cuius D
 25 elicito et co. K sarmenta DT² 26 igne K: ignibus DT²
 ni. ad orem st. D¹

Myrrha autem Trogodyte ab insula Arabiae dicta, ubi melior colligitur et purior. Storax arbor Arabiae, similis mali Cydonii, 5 cuius virgulae inter Caniculae ortum cavernatim lacrimam fluunt. Distillatio eius in terram cadens munda non est, sed cum propriae corticis se[r]obe servatur. Illa autem, quae virgis et calamis inhaeserit, munda est et albida, dehinc fulva fit solis causa. Et ipsa storax calamites, pinguis, resinosa, odoris iucundi, humecta et veluti mellosum liquorem emittens. Storax autem dicta quod sit gutta arboris profluens et congelata. Nam 10 Graeci stiriam guttam dicunt, Graece autem στύραξ, Latine storax dicitur. Bdellium Indiae et Arabiae arbor, cuius lacrima melior Arabica. Est enim lucida, subalbida, levis, pinguis, aequaliter cerea, et quae facile molliatur, neque ligno vel terrae commixta, amara, odoris boni. Nam ex India sordida est et 15 nigra et maiore gleba. Adulteratur autem admixto gummi, qui non ita amarificat gustum. Mastix arboris lentisci gutta est. 7 Haec granomastix dicta, quia in modum granorum est. Melior autem in Chio insula gignitur, odoris boni, candoris cerae Punicae. Vnde et splendorem cutis pulchrificat. Adulteratur 20 interdum resina vel ture. Piperis arbor nascitur in India, in 8 latere montis Caucasi, quod soli obversum est, folia iuniperi similitudine. Cuius silvas serpentes custodiunt, sed incolae regionis illius, quum maturae fuerint, incendunt, et serpentes igni fugantur; et inde ex flamma nigrum piper efficitur. Nam 25 natura piperis alba est, cuius quidem diversus est fructus. Nam

1 myr. purior <i>om.</i> <i>KNP</i>	trogodyte (-tac) <i>DCF</i> : tragodyte <i>T</i>
2 stirax <i>D</i> mala <i>T</i> : malo <i>D</i>	3 intra concule <i>T</i> lacrimae <i>K</i> ¹
4 fluit <i>T</i> : fluant <i>D</i> ¹ : fluent <i>D</i> ²	5 proprie <i>T</i> : propria <i>K</i> : proprii <i>D</i>
seruere <i>D</i> : <i>corr.</i> Schwarz	6 calamis] ramis <i>K</i> est (1 set)
<i>cras.</i> <i>T</i> albida <i>D</i>	7 istorax <i>D</i> calamitis <i>K</i> 8 mell.
humorem (<i>delct.</i>) ligorem <i>K</i>	9 nam <i>om.</i> <i>K</i> 10 graece <i>D</i> istiriam
<i>K</i> : stran (-am!) <i>T</i> (<i>cf.</i> XIII. xx. 5)	greci <i>D</i> lat. storace <i>T</i> :
latini storicae <i>D</i> 11 Bidella <i>codd.</i> et <i>Isid.</i>	12 lenis <i>D</i> 13 molliatur <i>D</i>
15 qui] quae <i>K</i> (<i>D</i> <i>vix</i> leg.)	16 gustu <i>DT</i> : gusto <i>K</i> 1c.] lintis <i>K</i>
17 granum mastix <i>K</i>	19 pumice <i>T</i> unde <i>om.</i> <i>K</i> splendore <i>K</i>
guttis <i>DK</i>	20 resinae <i>D</i> vel] ut <i>K</i> Piper <i>D</i>
21 caticasi <i>D</i> quo so. obversus <i>T</i>	iun. similitudinem <i>T</i> : ad
iun. similitudinem <i>Solin.</i> 52, 51	22 silva <i>T</i> incultas (as <i>ex</i> <i>corr.</i>)
regiones <i>T</i> 24 igni ex ignis <i>D</i>	et exinde <i>K</i> 25 diversis <i>T</i>

ISIDORI

quod immaturum est, piper longum vocatur; quod incorruptum ab igni, piper album; quod vero cute rugosa et horrida fuerit, ex calore ignis trahit et colorem et nomen. Piper si leve est, vetustum est; si grave, novellum. Vitanda est autem mercatorum fraus; solent enim vetustissimo piperi humecto argenti 5
 9 spumam aut plumbum aspergere ut ponderosum fiat. Aloa in India atque Arabia gignitur, arbor odoris suavissimi ac summi. Denique lignum ipsius vice thymiamatum altaribus adoletur; 10
 unde et nomen traxisse creditur. Cinnamomum dictum quod cortex eius in modum cannae sit rotundus et gracilis. Gignitur 10
 autem in Indiae et Aethiopiae regionibus, frutice brevi, duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimarum virgarum. Nam quod in crassitudinem extenditur, despectui est; quod vero gracilius provenerit, eximium. Quod cum frangitur, visibile spiramentum emittit ad imaginem nebulae 15
 11 seu pulveris. Amomum vocatum quod veluti odorem cinnamomi referat. Nascitur in Syria et Armenia, frutex botruosum semen reddens sibi conexum, flore albo veluti violae, foliis si-
 12 milibus brioniae, odore etiam bono; somnos suavificat. Casia nascitur in Arabia, virga robusti corticis, et purpureis foliis ut 20
 piperis. Est autem virtutis cinnamomi similis, sed potentia inferior; unde [et] pro cinnamomi vice duplex eius pondus in
 13 medicamentis admiscitur. Calamus aromaticus a similitudine calami usualis vocatus. Gignitur in India multis nodis geniculatus, fulvus, fragrans spiritus suavitate. Qui cum frangitur, in 25
 multas fit partes scissilis, simulans gustu casiam cum levi acrimonia remordenti. Balsami arbor in Iudaea intra terminos

2 ab igni] ab imi D¹: ab D¹ rug. torrida D 3 trahit col. K
 levis K 4 vetustus K¹ gravis K 5 piper D 6 spargere T
 7 odor D 8 timiatum D¹ 9 Cinnamum (Cina-) codd. 10 canna K
 11 autem om. D 12 cinereo D 14 pervenerit D cum fr.]
 confrangitur codd. 15 expiramentum K 16 cinnami KD (ex cina-)
 17 et] in D butrosum K 18 foliac K 19 suavificat T
 20 purpureae K: porporeae D 21 cinnami K 22 un. pro DT
 cinnami K 23 medicamentum T: -tis ex -tibus K admiscetur DK
 24 vocatur KD² (-tu ut vid. D¹) 25 spiritu suavitatis D 26 partis
 scissimilis sin. D 27 remordenti D Balsamum D

tantum viginti iugerum erat. Posteaquam eandem regionem Romani potiti sunt, etiam latissimis collibus propagata est, stirpe similis vitis, foliis similis rutae, sed albidioribus semperque manentibus. Arbor autem balsamum, lignum eius xylo-
 5 balsamum dicitur, fructus sive semen carpobalsamum, sucus opobalsamum. Quod ideo cum adiectione significatur, eo quod percussus ferreis unguis cortex ligni per cavernas eximii odoris guttam distillat; caverna enim Graeco sermone ὄπη dicitur. Cuius guttam adulterant admixto Cyprino oleo vel melle. Sed
 10 sincerus probatur a melle si cum lacte coagulaverit, ab oleo, si instillatus aquae aut admixtus facile fuerit resolutus, praeterea et si lanae vestes ex ipso pollutae non maculantur. Adulteratus quidem neque cum lacte coagulat et ut oleum in aqua supernatat et vestem maculat. Balsama autem si pura fuerint,
 15 tantam vim habent ut, si sol excanduerit, sustineri in manu non possint.

DE HERBIS AROMATICIS SIVE COMMVNIBVS. Extant et IX
 quarundam herbarum nomina, quae ex aliqua sui causa resonant, habentes nominum explanationem. Non tamen omnium
 20 herbarum etymologiam inuenies. Nam pro locis mutantur etiam nomina. Folium dictum quod sine ulla radice innatans 2 in Indiae litoribus colligatur. Quod lino perforatum siccant Indi atque reponunt. Fertur autem Paradisi esse herba gustu nardum referens. Nardus herba est spicosa, unde et a Graecis 3
 25 *ναρδοῦρταχος* appellata; quarum alia Indica, alia Syriaca vocatur; non quod in Syria nascatur, sed quod mons, in quo inuenitur,

1 eadem D	3 stirpis si. K: stirpes milis D	4 madentibus K
au. in bals. D	6 adiectionem D	significatur K
de quo T	7 un. fer. T: fer. vinculis K	8 gutta cold. autem
corr. enim D	9 gutte adul. T	10 sincero K
(ex-tus?) T: -tum K	admixtum K	11 instillatur
si K	12 lanca vestis K	nom D
13 lac D	14 supernatet D	15 tantam (am in ras.) D
16 etiam nominibus DT	22 linum T: ligno D	23 i. aque K: inde ad quo D
(corr. ca-) D	25 <i>ναρδ.</i>] nardostacos K: nardistacos T: nardusta quos D	26 sed quia K

alio latere Indiam spectat, alio Syriam. Est autem Indicum multiforme, sed melius Syriacum, leve, fulvum, comosum, spica parvum, odorissimum, cyperum similans. Quod si multum in ore tardaverit, linguam siccatur. Nardum Celticum a regione Galliae nomen traxit; nascitur enim saepius in Liguria Alpi- 5 bus et in Syria, frutice parvo, radicibus in manipulo collectis ligamentis. Flos eius tantum propter odorem bonus: thyrsi 4 eius atque radicularum utiles probantur usibus nostris. Costum radix herbae est nascentis in India, Arabia et Syria: sed melius Arabicum. Est enim album et leve, suave, iucundi odoris, 10 Indicum colore atro et leve, ut ferula, Syriacum vero pondere grave, colore buxco, odore acri, summum tamen album, leve, 5 aridum, gustu incendens. Crocum dictum ab oppido Ciliciae qui vocatur Corycium, quamquam et alibi nascatur, sed non tantum vel tale quale in Cilicia: unde et a potiori parte nomen 15 accepit. Nam multae res nomina sumpserunt a locis, ubi plus provenit et melius aliquid. Optimum autem est quod fuerit recens, odoris boni, albedine parva, porrectae longitudinis, integrum et neque in fragmenta comminutum, inspiratione bona, et cum carpitur manus inficiens et leviter acre. Quod si eius- 20 modi non fuerit, aut vetustum aut infusum agnoscitur. Adulteratur autem admixto crocomagmate: augendi quoque ponderis causa spuma argenti contrita adicitur. Ea proditur si pulverulentum reperitur atque decoctum ab odore proprio fuerit lapsum. 25 6 Crocomagma expressis aromatibus crocini unguenti atque in- formato sedimine in panusculos fit; et ideo sic appellatum. 7 Asarum nascitur in umbrosis montibus, floribus casiae similibus; inter quae flos iuxta radicem purpureus, in quo semen

1 expectat <i>DT</i>	3 cypirum <i>K</i> : ciperum <i>DT</i>	5 galileae <i>K</i>
6 siric <i>T</i> (<i>i. e.</i> Syriacae)	fructuce <i>D</i>	7 bonum <i>codl.</i> tursi
<i>DK</i> : tirsi <i>T</i>	9 herba <i>D</i>	10 iuc. od.] iucundior <i>K</i>
serulam <i>D</i>	pondero <i>K</i>	11 ferule <i>T</i> :
ante corr.	sumum <i>D</i>	12 acro <i>TD ex corr. (et Isid.)</i> : agro <i>KD</i>
su. <i>K</i>	21 agn.] albiscitur <i>K</i>	17 proveniunt <i>K</i>
et <i>D</i>	si] et si <i>D</i>	23 adic.] dicitur <i>T</i>
ut vid.) <i>T</i>	25 crocini <i>ex croci T</i>	20 eiusm. ea om. <i>K</i> :
appellatur <i>K</i>	26 panusculos <i>T</i> : panusculus <i>DK</i>	
	27 Asarum <i>DK</i>	28 purpureis <i>T</i>

continetur uvarum simile, radicibus pluribus atque tenuissimis et bene redolentibus, et est virtute similis nardo. Phu nascitur in Ponto, foliis oleastro similibus. Cyperum a Graecis vocatum 8 quod habeat virtutem ferventem. Radix est iunci trianguli, 5 foliis porri similibus, radicibus nigris sive contiguis in similitudinem olivarum, odorissimis atque acerrimis. Nascitur in paludibus atque vacuis locis. Traditur etiam alia species cyperi, quae in India nascitur et appellatur lingua eorum zinziber. Iris Illyrica a similitudine Iris caelestis nomen accepit. 9 Vnde et a Latinis arcumen dicitur quod flos eius coloris varietate eundem arcum caelestem imitetur. Illyrica autem dicitur quia in Illyrico plurima et olentissima est. Species eius foliis gladioli similis, radice aromatica, odoris boni. Acorum foliis 10 iridis similibus; radicibus acerrimi odoris, sed iucundi; propter 15 quod et aromatica est. Meu. Cardamomum. Squinum melius 11 [est] quod in Euphrate nascitur quam quod in Arabia, fulvum, multiflorum, purpureum, tenue, odoris rosci cum manu confricatur, gustu multum incendit linguam atque mordet. Huius flos *σχοίρον ἄρθος* dicitur; *ἄρθος* enim Graece flos nuncupatur. 20 Thymum appellatum quod flos eius odorem refert. De quo 12 Vergilius (Georg. 4, 169):

Redolentque thymo fragrantia mella.

Epithymum Graecum nomen, quod Latine dicitur flos thymi; 13 nam flos Graece *θύμον* vocatur: est autem flos thymbrae similis.

1 pluribus *ex* plubus *T*: floribus *D*: plurimis *K* 2 est *om.* *K*
 Phu . . . sim. *post* zinziber (§ 8) in *K* Fu *codl.* 3 aliastro *T*
 similis *D* Cyparum *K*: qui parum *DT* 4 Caudex *Schwarz*
 trisanguli *K* 5 nig. contiguis in sim. ol. (oblongis sive rotundis)
 od. *Schwarz* 7 cupari *K*: quipari *T*: quepari *D* (non *U*) 8 zinziber *DT*:
 zenziber *K* 9 aeris cael. *D* 10 argumen *D* 12 in illiricu *K*: in
 illirica *T*: in ilirica *D* violentissima *DT* 13 gl. similibus *D*:
 gladiolis similibus *K* radicibus *D* 14 iride *K*: iri *D* praeter
 quod *D* 15 Meu *om.* *K*: Meu si non radices *T* (non *U*) Card.
 nasturcio *T* (non *U*) melior *codl.* 16 est *hab.* *K*: *om.* *DT*
 efrata *T* fluvium *K* 17 multum florum *K* tenui od.
 rose *T* 18 gustum *codl.* 19 *σχ. ἄρθ.*] squinoantus *K*: squivantos
T: squivantus *D* 20 refret *D* 23 nom. est quod *K*: nom. quos *D*
 fl. th. *om.* *K* 24 nam *om.* *K*¹ Gr. thimum (ti-) *TD*: timum
 Gr. *K* timbre *codl.*

14 Sampsuchus, quem Latini amaracum vocant. Cuius nominis usum Vergilius etiam ad Venerem referens ait (Aen. 1, 693):

Vbi mollis amaracus illum

floribus aspirans amplectitur umbra.

Apta est autem haec herba unguentis: unde et nomen traxit 5 amaracus a puero cuiusdam regis, qui casu lapsus, dum ferret unguenta, novum et gratissimum ex confusione odorem creavit.

15 Hyacinthus herba est habens florem purpureum. Traxit autem nomen a puero quodam nobili qui in saltibus inter purpureos flores repertus est interfectus; deditque nomen herbae puerilis 10 funeris casus. Est autem radice et flore bulbi similis, pueros a

16 pubertate retinens. Narcissus herba fabulose inpositum nomen habet a quodam puero cuius membra in hunc florem transierunt, qui et nomen Narcissi in appellatione custodit et decus

17 pulchritudinis in candore retinet foliorum. Rosa ab specie 15

18 floris nuncupata, quod rutilanti colore rubeat. Lilia lactei floris herba, unde et nuncupatur, quasi licilia; cuius dum can-

19 dor sit in foliis, auri tamen species intus effulgit. Viola propter vim odoris nomen accepit. Huius genera sunt tria: purpu-

20 reum, album, melinum. Acanthus herba Aegyptia semper 20

21 frondens, spinis plena, flexibili virgulto; in cuius imitatione arte vestis ornatur, quae acanthina dicitur; et acanthis dicta.

22 Hedera dicta quod arboribus reptando adhaereat. De qua Vergilius (Ecl. 8, 13):

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

25

23 Alii hederam aiunt vocatam quod haedis supra lactis abundantiam in escam a veteribus praebebatur. Hederac frigidae terrae indices sunt $\phi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$. Nam antipharmacum ebrietatis

1 Samsucus *codl.* (-gus D) quam K latine D 4 spirans D
 7 conlusione K 8 lactentus D 9 quondam D purpureos *ex*
 pureos T 11 bulbis *ut vid.* T²: volvi D 12 fabulosum K 13 hunc
corr. hanc D 15 pulchritudines D Rose T 16 subeat K, *vix*
recte 17 qu. ligilia T: qu. licilia D 18 specie K fulgit K
 20 mellinum D 21 flexili T virgulto DT: -tum K: *fort.* -ta
 22 vertis or. q. afantina di. D: vestes ornantur q. acantina dicuntur K
 25 laurus D 26 lactantis ab. T 27 praebebatur (*pr in ras.*) D
 28 fisisicos KT: fisisicus D: secundum physicos *Alex.* anteformacon D

est si qui potus hedera coronetur. Elleborum memorant in 24
 Graecia circa Elleborum quendam fluvium plurimum gigni,
 atque inde a Graecis appellari. Hunc Romani alio nomine
 veratrum dicunt pro eo quod sumptum motam mentem in sani-
 5 tatem reducit. Duo sunt autem genera: album et nigrum.
 Acone portus est Bithyniae qui proventu malorum graninum 25
 usque adeo celebris est ut noxias herbas aconita illinc nomine-
 mus. Nam toxica venena eo dicta quod ex arboribus taxeis ex-
 primitur, maxime apud Cantabriam. Euphorbium dictum quod 26
 10 eius sucus oculorum acuat visum. Cuius vis tanta est ut duris
 carnibus superadiecta citius coqui compellat. Nascitur in mul-
 tis locis, sed plurima in Mauretania. Laser herba nascitur in 27
 monte Oscobagi, ubi et Ganges fluvius oritur; cuius sucus
 dictus primum lacsir, quoniam manat in modum lactis, deinde
 15 usu derivante laser nominatum est. Hoc et a quibusdam
 opium Cyrenaicum appellatur, quoniam et apud Cyrenas nasci-
 tur. Aloe herba amarissimi sucus. Panaces herba fragrantis 28
 odoris; thyrso ferulae similis, ex quo profluit sucus, qui dicitur
 opoponax, croceus et pinguis, odore gravis et amarissimus.
 20 Galbanum. Dicta mons Cretae, ex quo dictamnium herba no- 29
 men accepit, propter quam apud Vergilium (Aen. 4, 73) cerva
 vulnerata saltus peragrat Dictaeos. Tanta enim potentiae est
 ut ferrum a corpore expellat, sagittas excutiat; unde et eius
 pabulo ferae percussae sagittas a corpore inhaerentes eiciunt.

1 siquis *K* in Gr.] graeci (gre-) *CDK* 2 circa *om.* *KU* (*non C*)
 ellebore *K* (*non CU*) quondam *TU*: quodam *K* (*non C*) gignit *D*
 4 varatrum *D* motum *K*: mutam *D* mentam *T* 5 reducet *D*
 autem *om.* *T* 6 proventum *D* 7 cel. ut *K* illic *D* 8 tox.]
 tosca *F*: tusca *DE*¹: tusca lingua (-am) *KNP* (*non CTU*) co] co
*KP*¹: go *N*: *om.* *T*: ex hec *UV* (*non CEF*) arboreis *K* 9 cam-
 briam *KNP* (*non CEFUV*) Euforvium *D* 11 supericeta *D*
 12 sed *om.* *K* plurime *K* Lasar *KT* 13 oscopagi *K*:
 oscupagi *D* cantes *D* fubius *T* 14 dictus] dicitur *T*
 laser quem *ma.* *K* 15 derivatae *D* hoc est a *T* 16 cirina-
 dicum *K* quoniam] quod *K* 17 Aloes h. *K*: Aloen h. *D*: Aloen
 erbam *T* Panacis *K* flagrantis *D* 19 opopanax *codd.*
 (-nascis *D*) op. di. *D* amarissimi *K*: -mis *D* 20 Galb.
 sucus ferule *T* 22 peragrat *T* dictamos *K*: dictamnios *T*: dictam
 mons *D* tanta *KD* ante *corr.* potentia *K* 24 papulo *D* a *om.* *T*

Hanc quidam Latinorum poleium Martis dicunt, propter belli
 30 tela excutienda. Mandragora dicta quod habeat mala suaveo-
 lentia, in magnitudinem mali Matiani: unde et eam Latini
 malum terrae vocant. Hanc poetae ἀνθρωπόμορφον appellant,
 quod habeat radicem formam hominis simulantem. Cuius cor- 5
 tex vino mista ad bibendum datur, quorum corpus propter
 curam secandum est, ut soporati dolorem non sentiant. Huius
 species duae: femina, foliis lactucae similibus, mala generans
 in similitudinem prunarum; masculus vero foliis betae simili-
 31 bus. Papaver herba somnifera; de qua Vergilius (Georg. 1, 78): 10

Lethaeo perfusa papavera somno:

soporem enim languentibus facit. Eius alia est usualis, alia
 32 agrestis, ex qua fluit sucus quem opion appellant. Colocynthis
 cucurbita agrestis et vehementer amara, quae similiter ut
 cucurbita per terram flagella tendit. Dicta autem colocynthis 15
 33 quod sit fructu rotundo atque foliis ut cucumis usualis. Centau-
 ream Graeci vocant quoniam a Chirone Centauro fertur reperta.
 Eadem et λιμνήσιος, quia locis humectis nascitur. Eadem et
 34 fel terrae propter amaritudinem. Glycyrriza Graece ex eo dicta
 quod dulcem radicem habeat; γλυκὴ enim Graece dulce dicunt. 20
 35 Eadem ἄδιψος, quia sitientibus sitim sedat. Dracontea vocata,
 quod hasta eius varia sit in modum colubri, similitudinemque
 36 draconis imitetur, vel quod eam herbam vipera timeat. Cheli-
 donia ideo dicitur vel quod adventu hirundinum videtur erum-
 pere, vel quod pullis hirundinum si oculi auferantur, matres 25
 37 eorum illis ex hac herba mederi dicantur. Heliotropium nomen

1 poleium *codd.* 2 telae excutiendam *D* dicta *om.* *D*¹ sua
 violentia *DT* 3 magnitudine *D* madiani *K* 4 antropomorscus *D*
 6 vi. missa *DT* 8 foliae lact. *K* 9 similitudine *D* maculus *T*
ante corr. similes *D* *ante corr.* 12 facit *DK*: prestat *T* eius *om.* *K*
 usuvalis *D* 13 oppinion *D* Coloquintidis *codd.* 15 coloquintida *codd.*
(fort. recte, cum dictam) 16 ut] in *D* Centauriam *K*: Centariam *D*
 17 grece *D* vo.] voci vocant *T* Chi.] cerene *D*: cinere *KT*
 repperte *T* 18 candem et linsios *T* 20 greci *T* dulcem *D*
 dicitur *K* 21 sedat *T* 22 similitudine qua dr. emittitur *D*
 23 viperam *T* Celedonia *T*: Celi- *DK* 24 dic. quod *K* 25 pullus
T: pulsus *D* oculis *T* mater *K* 26 medere *D* dicatur *K*
 Eliotropium *T*: Eleotropium *D*

accepit primo quod aestivo solstitio floreat, vel quod solis
 motibus folia circumacta convertat. Vnde et a Latinis solse-
 quia nuncupatur. Nam et sole oriente flores suos aperit, idem
 se recludit cum sol occubuerit. Ipsa est quam Latini intubum
 5 silvaticum vocant. Haec et verrucaria, [co] quod extinguat
 verrucas ex aqua pota, vel in cataplasmate posita abstergat.
 Pentaphyllon a numero foliorum dicta; unde et eam Latini 38
 quinquefolium vocant; herba adeo munda ut purificationi et
 templis adhiberi a gentibus solita esset. Hyssopum herba 39
 10 purgandis pulmonibus apta. Vnde et in Veteri Testamento
 per hyssopi fasciculos aspergebantur agni sanguine, qui mundari
 volebat. Nascitur in petris haerens saxo radicibus. Reubar- 40
 barum sive reuponticum, illud quod trans Danubium in solo
 barbarico, istud quod circa Pontum colligitur, nominatum. Reu
 15 autem dictum quod sit radix, quasi radix barbara, quasi radix
 Pontica. Hyoseyamos a Graecis dicta, a Latinis herba cali- 41
 cularis, quod caliculi eius in figuram cantarorum nascentur, ut
 est mali Punici, quorum ora serrata sunt, habentes intrinsecus
 semina papaveris similia. Haec herba et insana vocatur, quia
 20 usus eius periculosus est: denique si bibatur vel edatur, insaniam
 facit vel somni imaginem turbidam. Hanc vulgus milimindrum
 dicit, propter quod alienationem mentis inducit. Saxifraga 42
 vocata quod semen eius petras in vesica frangat atque con-
 minuat. Gentiana nomen sumpsit, ut medici memorant, ab
 25 inventore, radicibus aristolochiae similibus. Nascitur sub Alpi-

1 solst. om. T	vel om. T	2 solisequia codd.	3 suas D
aperiat T	4 claudet K	quem D	5 hac T
co om. DK	6 qua D	pota DK (etiam T ante corr.?):	erucaria D
Te corr.	8 purificationem D	9 solida D	esse T: essent D
ante corr.	Isopum DT: Isopus K	10 pulminibus D	11 isopi
codd. (ex sopi D)	fasciculum D	aspergebatur T	sa.
ag. K	12 pascitur T	haer.] arenis T	Reubarboro T
13 ruponticum T	15 quasi ra.	(prius) om. T	16 losciamus T:
lusquiamus K: los quiamos D	a Gr.] grece K		a om. T
17 caliculae in f. K	nascuntur K	19 simila T	21 somni K
turpidam D: torpidam KT	22 mentis om. T	23 semen eius T:	
semine suo K	24 ut om. T	25 aristolacie T: aristociae K: aristo-	
latia D	sub] in K		

- bus atque Galatia Asiae. Satureia calida et prope ignita. Vnde illi [et] nomen inditum credunt, quod pronos facit in Venerem.
- 43 Satyrium dicta a Satyris propter incendium libidinis, quam vulgus stincum vocant; Venerem enim suscitatur. Idem et orchis, quod radix eius in modum testiculorum sit, quos Graeci 5 ὄρχεις vocant. Idem et leporina, propter quod caulem mollem
- 44 emittat. Vrtica ex eo vocata quod tactus eius corpus adurat. Est enim igneae omnino naturae et tactu perurit, unde et
- 45 pruriginem facit. Artemisia herba Dianae a gentibus consecrata est, unde et nuncupata; Graece enim Diana Ἄρτεμις dicitur. 10
- 46 Chamaemelos Graece dicta quod mali Matiani odorem habeat
- 47 sitque brevis terraeque vicina. Chamaedrys a Graecis appellata quod sit brevis et per terram strata et minuta foliis parvissimis.
- 48 Pacon quidam medicus fuit, a quo Paconia herba perhibetur inventa, ut Homerus dicit. Hanc quidam glycsiden vocant, 15 quod dulcis saporis sit, vel pentorobinam a numero granorum; vel, ut alii, dactylos a digitorum similitudine. Nascitur in silvis.
- 49 Buglossos a Graecis dicta eo quod folia asperrima ad modum linguae bovis habeat. Quae mirum in modum ob sapientiam nutriendam vino infundenda a veteribus memoratur. Convivii 20 quoque hilaritatem praebere fertur: pro olere etiam sumitur.
- 50 Arnoglossos, id est agni lingua, quae a Romanis plantago dicitur, quod planta eius cito adhaereat terrae. Hanc multi pro olere
- 51 vescuntur. Hierpyllos, quae apud nos serpillus vocatur, pro eo

1 a. in galatiae As. K Saturegia D prope] non K 2 il. nom. D'K quod] quia K faciat T 3 Satiron T¹: Satirios K¹ quam] quod K 4 stincum *codl.* (*etiam Mon.*¹): -gum *Arev.* 5 quod Gr. D 6 leporinam D 7 emittat D¹ 8 ignite D nat. ac tac. K 9 Artemisia KT diana T gen. dicta (*expunct.*) cons. T 10 dianc T 11 Camimelos T: Camimelus K: Camimelus D madiani K: maciani D 12 sieque D vicinia T Camidrios DT: Camitrios K 14 Pion D 15 gly.] glesidem *codl.* 16 pontorubinam D: pentorobon *edd.* 17 velud al. D: vel (*ex corr.*) ut al. T dactilos *codl.*: dactylosam *dett.*: fort. dactylon 18 Boglossos T: Boclossos K: Boglossus D 19 lingua T habent om. K 21 per olera K: pro olera DT (*et Isid.*?) 22 Arnoglossus DK plantago D 23 pro olera *codl.* (*et Isid.*?): per olera *dett.* 24 Erpillus DT: Erpillus K serpillus T *ante corr.*

quod radices ipsius longe serpant. Eadem et matris animula, propter quod menstrua moveat. Aristolochia dicitur quod 52 mulieribus fetis optima sit. Nam supersessa post partum matricem beneficio vaporis expurgat. Huius herbae genera 5 sunt duo; quarum una aristolochia rotunda dicitur, propter quod rotundam radicem habeat; altera aristolochia longa, quia radicem longam habet cum ramis et foliis longioribus; quam etiam et dactylitin vocant, quod sit radice robore digitali et longa. Erigeron a Graecis dicitur, quod vere primo senescat: 53 unde et eam Latini senicionem vocant. Nascitur per macerias. Psyllios dicta quod semen simile pulicis habeat: unde et eam 54 Latini herbam pulicarem vocant. Hierobotane ideo a Graecis 55 hoc nomen accepit quod remediis ac ligamentis hominum et purificationibus sacerdotum a gentibus apta probaretur. Vnde 15 et eam pontifices sagmen appellabant, quasi sancimen; haec et verbena, quia pura. Paliurus, herba asperrima et spinosa. 56 Struthios, quam quidam herbam lanariam vocant, eo quod plerique lanam ex ea lavent. Nascitur [in] locis cultis. [Splenos dicta quod splenem auferat.] Cimicia, propter similitudinem 57 20 cimicis dicta: unde et eam Graeci κόριον vocaverunt. Nascitur in locis asperis atque cultis. Marrubium, quem Graeci παράσιον 58 dicunt, vocatum propter amaritudinem. Nascitur in campis. Pulceium [apud Indos pipere pretiosius est]. Absinthium Grae- 59, 60 cum nomen. Cuius probabilius est quod in Ponti regione

1 serpiant *D* animola *DT* 2 Aristolochia *DK*: Aristolacia *T* (*titidem infra*) 3 superesa *Schwarz* post *om. DK* partuum *D* 5 quarum] qua *T* aristolacia ro. *D* 8 dactylitin *T*: dactilin *K*: tactilitin *D* sit *om. T* digitali *om. D* 9 Erigo *T*: Ericoonon *K*: Erigonon *D* quo *D* 10 materias *DT*: materia *K* 11 Psillios *T*: Psillius *DK* 12 Gerobotane *KT*: Gerapotane *D* (*pro* Hiera botane) 13 lig.] legationibus *Arzv.* 15 qu. sancimen *T*: qu. sancimen *D* et *om. T* 16 herbene *T*: verbana *D* Palliurus *DT* (*non U*) 17 Strutios *TM*: Stutios *K*: Strucios *ex* -cinos *U*: Strucius *D* 18 labant *T* in *om. DK* Splenos . . . auf. *secl. edd.* (*cf.* § 87 *infra*) 20 grece *D* corion *T*: corionem *KD* (*ex ori-*) 21 incultis *del.* grece *D* prasium *DK*: prasinum *T* 22 dicunt *ex* dicant *D* vocatur *T* 23 Polceium *KT*: Polegium (*ex* -ginam *ut vid.*) *D* apud . . . est *hab. TU*: *om. CDK* Absentium *KT*: absincium *D* 24 est *om. K* (*non U*): genus est *Pseudoapul. herb.* 109

ISIDORI

- 61 nascitur ; unde et absinthium Ponticum nominatur. Symphytos
 Graece dictus eo quod tantam in radice virtutem habeat ut
 62 frustra carnis adsparsa in caccabo coagulet. Polypodion herba
 cuius radix hirta atque crinita, ut est polypus ; ex quo deri-
 vatum est ut polypodion diceretur. Nascitur in teneris petrarum 5
 63 terris, sive quercis vicinis. Polios a Graecis ; a Latinis omni-
 morbia, quod multis morbis subveniat. Nascitur in montibus
 64 et duris locis. Scammonia, quam Latini acridium vocant, herba
 suci plena, quod colligitur sub cavata radice : denique terram
 rotunda cavitate fodiunt, tum suppositis aut cochleis aut nucis 10
 foliis excipitur succus atque siccatus aufertur. Venit autem
 saepius probabilius ex Mysia Asiae : huic contraria atque falsa
 65 ex Syria vel Iudaea. Daucos, foliis feniculi similis thyrso
 bipalmis. Citocacia vocata quod ventrem cito depurgat ; quam
 66 vulgus corrupte citocociam vocant. Lappa dicta quod habeat 15
 67 caulem ingentem per terram dispositam. Haec herba a Graecis
φιλάνθρωπος vocatur, quod vestibus hominum inhaereat ob
 asperitatem sui. Nascitur iuxta muros. Capillum Veneris
 vocatum sive quod elapsos post alopeciam capillos recreat, vel
 quod capillorum fluores coerceat, vel quod sit virgulis nigris 20
 lenibus cum splendore quasi capilli. Nascitur in aquosis locis.
 68 Rubia dicta quod radix eius sit rubra ; unde et colorare lanas
 69 perhibetur. Anchusa, cuius radix contrita digitos inficit : est
 enim colore sanguineo, unde etiam pictoribus ad purpuram
 70 efficiendam usui est. Chamaeleon, quae Latine viscarago 25
 vocatur eo quod viscum gignat ; in quo haerent aves, quae pro-

1 absinthium *D* : absentium *KT* Sempiternus *K* : Simpatus *DTU* 2 tan-
 tum *DK* 3 frustra *codl.* carnes *K* : carnis *T* caccabo *K* : coccabo *T*
 6 terrae (-re) *KM* quercus *DTU* : que *KM* (*pro aquae*!) 8 Sca-
 monia *DK* : Scamunia *T* agridion *K* : agridium *D* 9 quod *DT* :
 quae *K* terra *K* 10 rotundam *DT* tam *D* : tunc *K* conchulis
 (conchis) *Schwarz* 11 siccatur aufertur *D* venit *K* : veniat *D*
 12 probabilis *D* Asiae *om.* *T* contrarius a. falsus *DT*
 13 Daucus *DK* feniculis *K* tirso b. *KT* : tirsibipalmis *D*
 14 Citocacium *K* : Citocacia *D* 15 viticociam *K* Fort. Citococia
 (vel -ium) . . . citocociam 19 delapsos *T* : elapsus *D* alapotiam
 (ex clap.) *D* 22 Rubea *K* 23 Ancusa *codl.* 25 usus *DK*
 Camelcon *codl.* quam *D* viscarago *T* : viscaro *K* : viscarogo *D*

pria voluntate descendunt ad escam. Cicutu, propter quod in 71
thyrsu geniculato nodos habeat occultos, ut canna ; sicut dicitur
fossa caeca, quae occulta est. Haec potui data interficit : hanc
in carcere Socrates bibit et expiravit. Persius (4, 2) :

5 Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

Haec dum hominibus venenum sit, capellas efficit pingues.

Trifolion, quam Graeci *τρίφυλλον* vocant, quod sit foliis trinis 72

per singulas adunationes. Phlomos, quam Latini herbam 73

lucernarem vocant, ab eo quod ad lychnia facit. Eadem et

10 lucubros, quod lucem praebeat umbris. Pyrethron Graece dicta 74

quod habeat radicem incendiosam atque coacervantem. Althaea 75

malva agrestis, sive malvaviscus ; sed althaea, quod in altum

surgit, viscus, quia glutinosa est. Origanum, quod Latine colena 76

interpretatur, propter quod infusum coloret vinum. Titimallum 77

15 vocabulum sumpsit, quod comam foliorum ad radium solis cir-

cumacta convertat. Nam Graeci solem *τιτᾶνα* vocant, *μαλλὸν*

comam ; ex quo confectum est ut titimallum diceretur. Huius

species septem diversis in locis nascentes. Strychnos, quae 78

Latine herba salutaris vocatur, propter quod dolorem capitis et

20 stomachi incendium mitigat. Idem et uva lupina, propter

semen eius uvae simile. Polygonos, quam Latini herbam 79

sanguinariam vocant, quod missa in naribus sanguinem moveat.

Ambrosia, quam Latini apium silvaticum vocant. De qua 80

Vergilius (Aen. 1, 403) :

25 Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
spiravere.

1 discidunt <i>K</i>	2 geniculatur <i>D</i>	3 haec potui . . . expiravit <i>om.</i>
<i>KN</i> (non <i>CEF</i>)	4 Persius] perpensus <i>D</i>	5 tulit <i>D</i> quem]
quoniam <i>K</i>	cicuta <i>KT</i>	6 homibus <i>D</i> : in omnibus <i>T</i> capillas <i>D</i>
7 quem <i>T</i>	grece <i>D</i>	vocant <i>ex -cat D</i>
adnotationes <i>D</i>	Flomos <i>DK</i> : Flosmos <i>T</i>	8 adnotationes <i>K</i> :
ad <i>om. D</i>	licinia <i>codd.</i>	9 lucernalem <i>D</i>
11 Altea <i>codd.</i>	faciat <i>D</i>	10 Pyreteron <i>D</i>
12 s. eviscus <i>D</i> : s. alba viscus (<i>pro</i> hibiscus!) <i>K</i>		
13 eviscus <i>codd.</i> : et viscus <i>dett.</i>		11 glutinosa <i>D</i>
14 infusa <i>D</i>		12 coleret <i>T</i>
16 titan (-am <i>D ex corr.</i>) vo. mallonem co. <i>codd.</i>		13 div. lo. <i>T</i>
18 div. lo. <i>T</i>		
19 Strignos <i>codd.</i>	21 simile <i>dett.</i> : similibus <i>DT</i> : simillimum <i>K</i>	
20 Polygonos <i>T</i> : Policonos <i>K</i> : Pilogonus <i>D</i>	23 ambrosiaque comme	
21 devinum <i>D</i>	26 adspiravere <i>DT</i>	

ISIDORI

- Apiago, quod flores eius apes maxime appetunt. Portulaca
81 Rosmarinum, quam Latini ab effectu herbam salutarem vocant :
 folia fenuculi similia atque aspera et rotatim terrae prostrata.
82 Colocasia [nomen herbae]. Menta agrestis, quam Graeci *καλα-*
μύθην, nostri vulgo nepetam vocaverunt, maioris virtutis et **5**
83 vehemens in calore. Genicularis herba substernitur ob scorpio-
 num vim repellendam. Gladiolus, quod sit foliis gladii simili-
84 bus, thyrso cubitali, floribus purpureis. Verbascum. Agaricum,
 radix vitis albae. Calamites. Lappa [genus herbae]. Lappago.
 Lapella. Beneola. Orcibeta. [Satyrium.] Myrobalanum. Aspho- **10**
85 delus, quam Latini a colore albucium vocant. Scilla, quod
 nocens sit ; de qua superstitio gentilium dicit quod, si integra
86 ad limen suspendatur, omnia mala fugat. Chamaepitys a
 Graecis dicta quod terrae adhaereat et odorem pini habeat.
 Hanc Latini cucurbitularem vocant, quod ex parte odorem **15**
 cucurbitae referat. Staphysagria nascitur [in] locis amoenis.
87 Asplenos dicta quod splenem auferat ; sive scolopendrios, eo
 quod folia ipsius scolopendro animali sint similia. Nascitur in
88 humidis petris. Volvus appellatus quod sit radix eius volubilis
 et rotunda. Stoechas in insulis Stoechadibus nascitur ; unde **20**
89 et nuncupatur. Cyclaminos Graece dicta a quodam qui Cyclos
 vocatus est, qui primus virtutes huius herbae invenit ; sive quod

1 Apiago <i>DK</i> : -con <i>edd.</i>	flos ei. apex <i>T</i>	Porcilaca <i>codd.</i>
3 feniculis <i>K</i> fort. simili	notatim <i>D</i>	4 nomen erbe <i>T</i> : om. <i>DK</i>
καλ.] calamitin <i>codd.</i>	5 nepitam <i>K</i>	6 ob om. <i>K</i> (non <i>C</i>)
7 quod fol. sim. glad. <i>K</i>	8 Verb. post albae <i>K</i>	9 genus erbe <i>T</i> :
om. <i>DK</i>	10 Lappella <i>D</i>	Veneola <i>DT</i> : om. <i>K</i>
om. <i>DK</i>	Asfodillos <i>T</i> : Asfolidum <i>K</i> :	Asfodilos <i>D</i>
(ex Scilla ut vid.) <i>T</i>	13 Camipetos <i>T</i> : Camipedos <i>K</i> :	Cammipetos <i>D</i>
14 et od. pi. ha. om. <i>T</i>	16 Stafisagria <i>D</i> :	Istafisagria <i>T</i> :
post similia <i>KN</i> (non <i>EF</i>) ; (cf. ad § 56 supra)	aminis <i>D</i>	17 Asp. . . auf.
Splenus <i>DE</i> : plenus <i>N</i>	scolopendios <i>codd.</i>	18 colopendro <i>T</i> :
scolopendo <i>K</i> : scolopendo <i>D</i> ² :	scoprendo <i>D</i> ¹	sim. item (idem <i>N</i>)
et sp. dic., etc. <i>KN</i>	19 Vol., i.e. Bulbus	volubilis
mobilis <i>D</i>	20 rotundus <i>codd.</i>	Stoeccas <i>D</i> : Istoeccas <i>T</i> : Stoeccas <i>K</i>
stoeccadibus <i>D</i> : istoecadibus <i>T</i> :	stocadis <i>K</i>	inde <i>K</i>
stoeccadibus <i>D</i> : (-nus <i>D</i>)	ciclos <i>codd.</i>	21 Cicla-
-tem <i>DT</i>	22 h. he. vir. <i>D</i>	virtutis <i>K</i> :

habeat radicem rotundam: Graeci enim κύκλον rotundum vocant. Cuius radix aut sucus, si vino fuerit admixtus, ebrios facit. Nascitur in locis silvosis et agris. Ἄμπελος λευκή, sive bryonia, 90 quam Latini vitem albam vocant, vel a qualitate coloris vel 5 quod eius radix contrita et corpori infricata teneriorem et candi- diorem cutem reddat. Nam et sucus bacarum eius lac uberibus siccis reddit. Ἄμπελος μέλαινα, id est vitis nigra, eademque 91 labrusca: folia hederæ similia; in omnibus maior quam vitis alba: bacas similiter habens, quæ in maturitate nigrescunt, 10 unde et vocabulum sumpsit. Viticella herba a Latinis appellata 92 quod sicut vitis quidquid proximum habuerit, adprehendat corymbis, quos anulos appellamus. Bupthalmos florem habet 93 croceum, oculo similem; unde et a Graecis nomen accepit. Est autem caule molle, foliis coriandri similibus. Nascitur iuxta 15 muros civitatum. Phlomos, quam Latini verbascum vocant; 94 quarum altera est masculus, albidioribus foliis atque angustiori- bus, altera femina, foliis latioribus atque nigris. Ferula vocata 95 a medulla: nam illam Varro tradit esse ferulæ medullam, quam ἀσφόδελον Graeci vocant. Nonnulli a feriendo ferulam dicunt. 20 Ad hanc enim pueri et puellæ vapulare solent: huius sucus galbanum est. Papyrus dictum quod igni et cereis est aptum; 96 πῦρ enim Graeci ignem dicunt. Iuncus [eo quod iunctis radi- cibus hæreat]. Scirpus, quo segetes teguntur, sine nodo; de 97 qua Ennius (Sat. 70):

25 Quærent in scirpo, quod soliti dicere, nodum.

1 grece D enim om. K kv.] ciclum K: cicla DT 2 aut] vel K 3 brionia DK: -e T 5 et corp. inf. om. T corpori ex corporibus K infricata E (non CF): infasciatam N: fuscata K 6 lac om. K 8 fort. simili 9 bacus D: ac T nigra sunt D: nigra est K 11 quiddq.] siquid K 12 appellant K Bultalmon KT: Bultalmon D 13 crocem D vocolo D inde K 15 Flomos DK: Flosmos T quem T 16 alb. floribus foliis atque T 18 medullo DT illum DT varo T 19 apodelon codd. (cf. x. 85) grece D 20 ad om. T vapulari D 21 est] vocant T Papyrus D: Papyrus K: Pirum T quod et cereis D 22 eo . . . hæc. hab. T: om. DK 23 sc. a quo D segetes T: segites D: gentes K: tegetes Arcv. teguntur codd.: texuntur Arcv. sinodo D¹ 25 quærent KMN¹ (non CEFU Mon.) in om. U solet KM: solent NP (non CEFU Mon.)

ISIDORI

Et in proverbio: 'Qui inimicus est, etiam in scirpo nodum
98 quaerit.' Fucus genus herbae est de qua tingitur vestis, dicta
quia mentitur alienum colorem. Vnde et Vergilius (Ecl. 4, 42):

Discet mentiri lana colores.

99 Alga nascitur in aquis, segetis similis. Ita denique nomen 5
sumpsit ab algore aquae; vel quod alliget pedes, quia crassa
100 est, foliis aquam ex parte superantibus. Ulva et typhus herbae
[quae] circa fontes et paludes stagnisque nascuntur. Ex
quibus ulva, id est alga mollis et quodammodo fungus, dicta
101 ab uligine. Typhus vero, quae se ab aqua inflat. Vnde etiam 10
ambitosorum et sibi placentum hominum tumor typhus dicitur.
102 Carex herba acuta et durissima, sparto similis. De qua
Vergilius (Georg. 3, 231):

Et carice pastus acuta.

103 Spartus frutex virgosus sine foliis, ab asperitate vocatus. Vo- 15
104 lumina enim funium, quae ex eo fiunt, aspera sunt. Gramen
a situ potius dictum, quod plurimis agrorum sit: unde et eum
Graeci ἀγρωστίν vocaverunt. Licet omnis herba gramen vo-
cetur, ab eo quod germinetur; sicut robur omnis ligni cutis
105 et species, ab eo quod sit firmissima. Filix a singularitate 20
folii dicta. Denique ex una virgula altitudine cubitali una
scissa folia gignitur, res implicata velut pinna. Avena. Lolium.
106 Zizania, quam poetae semper infelix lolium dicunt, quod sit
107 inutile et infecundum. Faenum dictum quod eo flamma
nutritur; φῶς enim flamma est. Manipulum dicimus fascem 25
faeni: et dictum manipulum quod manum impleat.

1 proverbium DE¹ ut vid. (non CPU) et. in . . . quaerit om. K (non NP) 2 Fugus DK 3 mentiatur T 4 dicit codd. mentire DT coloris DK 5 Alca K segetis similis NT: stantibus DK (varia lectio in archetypo 1) 7 Ulla D tipus T: tibur K: tipus ex tibus D 8 quae om. DK et in pal. DK 9 ulva D quod admodo D 10 Typhus K: Tipus DT 11 ambiciosum D et om. K tiplus K: tipus DT 12 Carix DT 17 plurimus D: plurimum K 18 ἀγρ.] agrestem codd. 20 Felix KMU 21 foliis T una . . . gign. om. T (non U) unum scissum folium KM 22 pinna] primam M: penna D Avena erba seminalis segetis similis. Vergilius. Vrit enim livi (sic) campum seges urit avene. ponitur et pro calamo alioctiens. Lolium erba amarissimissimi (sic) seminis T (non U) 23 qua po. K 24 Faenum DT 26 feni DT manu K

DE OLERIEVS. Hortus nominatus quod semper ibi aliquid x
 oritur. Nam cum alia terra semel in anno aliquid creet,
 hortus numquam sine fructu est. Olus ab alendo dictum, eo 2
 quod primum homines oleribus alerentur, antequam fruges et
 5 carnes ederent. Tantum enim pomis arborum et oleribus
 alebantur, sicut animalia herbis. Caulis est generaliter herba- 3
 rum vel olerum medius frutex; qui vulgo thyrsus dicitur, quod
 a terra sursum conscendat; ex quo derivatum est ut specialiter
 quoddam genus olerum caulis diceretur, quia thyrsus ipsius
 10 amplius ceteris oleribus coalescit, id est crescit. Est autem
 generale nomen; omnis enim frutex caulis [dicitur]. Cyma 4
 dicitur quasi coma: est enim summitas olerum vel arborum,
 in qua vegens virtus naturalis est. Malva ex parte Graeco 5
 vocabulo appellatur ἀπὸ τοῦ μαλάσσειν, eo quod molliendi
 15 alvum solvendique naturam habeat. Cuius succus, si quis
 se oleo mixto perunxerit, ab apibus negatur feriri. Folia eius
 ex oleo trita et inposita scorpionibus creduntur afferre torpo-
 rem. Pastinaca vocata quod eius radix praecipuus pastus sit 6
 hominis: est enim odoratu iucunda, cibo delectabilis. Rapa 7
 20 dicta a rapiendo, id est comprehendendo. Est autem radice
 amplior napo, sapore dulcior, et folia tenui. Napus a simili- 8
 tudine rapae vocatus, nisi quod foliis latior et radicis gustu
 subacrior est. Nominis autem adfinitas in utrisque inde pene
 communis, quia utrumque semen in alterum vicissim mutatur.
 25 Nam rapa in alio solo, ut Aemilianus ait (8, 2), per biennium mu-
 tatur in napum; alio vero napus transit in rapam. Napocaulis 9
 ex duobus oleribus conpositum nomen habet, quia dum sit sapore

1 aliquid K 2 oritur D cum om. DK creat K 3 nuquam D
 4 et] ac K 6 Caulis D 7 tirso D 9 calix di. D¹ 10 amplius
 om. D id est cr. om. T autem] enim K 11 generalis D
 frutix caulix D dicitur hab. KM: om. DTU Cima codd.
 13 Malva T 15 alveum T: album K¹ suco dell. siquis se
 om. T 16 superunxerit K ferire K: feri T (i. e. ferri?)
 17 adferre K: auferre T 19 est en.] et est K 20 id est comp.
 om. T comprachendo D radicem K 21 ampliora napo ac sap. D
 22 folio K radiculis K gust. sub. est om. T 23 adfinitur D
 24 utrisque D 25 mutantur in napo D

ISIDORI

napo similis, non in radice, sed in thyrso conscendit, ut caulis.

10 Sinapis appellatur, quod foliis sit similis naps. Raphanum Graeci, nos radicem vocamus eo quod totus deorsum nititur, dum reliqua olera in summa magis prosiliant: cuius semine macerato quisquis suas manus infecerit, serpentes inpune 5 tractabit. Siquidem ex ipsius radice etiam ebur albescat. In cibo quoque venenis obsistit. Nam contra venena radices, nuces, lupini, citrum, apium prosunt; sed contra futurum, non contra acceptum venenum. Vnde et apud veteres ante alias

11 epulas haec solebant mensis adponere. Lactuca dicta est 10 quod abundantia lactis exuberet, seu quia lacte nutrientes feminas inplet. Haec et in viris Veneris usum coerces. Lactuca agrestis est quam serrariam nominamus, quod dorsum

12 eius in modum serrae est. Intubus Graecum nomen est: et intubus, quod sit intus tobus. Ceba vocatur, quia non aliud 15 est nisi tantum caput. Ascalonia nuncupata ex una urbium Palaestinae quae Ascalon dicitur, unde prius advecta est.

14 Alium dictum quod oleat. Vlpicum appellatum quod alii odorem habeat. Phaselos vocari aiunt a Phaselo insula Graeciae, ubi non procul mons Olympus est. Porrum, cuius duo 20 genera, capitatus et sectilis; sectilis parvus, capitatus maior. Beta apud nos oleris genus; apud Graecos littera. Blitum

16 genus oleris, saporis evanidi, quasi vilis beta. Cucumeres, quod sint interdum amari; qui dulces nasci perhibentur, si lacte mellito eorum semen infundatur. Cucurbita. Apoperes. 25 Sane pepo, melipepo, ocimum Graeca nomina sunt, et origo

1 tirsium D 2 sit] sinapis D Rafanum *coll.* 3 grece D
4 seminem arcerato D 5 quisque T 6 etiam ut ebur albiscat (ex
alli-) K 7 veneni subsistit T: venenis subsistit D: veneri subs. K
ven. huius rad. T 8 cedrum K sed contra ... venenum om. T
9 et om. K 10 Lac. ... inplet *post* § 12 in K 11 quodquod K
exuperet K 12 inpleat T haec ... coerces om. K haec
om. T 13 est om. D sarrariam *coll.* dorsus T¹ ut *vid.*
D: tirsium K (i. e. thyrsium) 14 et int. om. K 15 tobus T (i. e. tofus):
tofus D: tostus K 17 prius DT: primum K 18 Olpicum K
19 Faselos K: Faselus DT faselo D: foselo K: fesolo T
21 sectili parvus T 22 Bet K Pletum K 23 Cucumeris K:
Cucumeres DT 24 sint ex sunt D si ... inf. om. D 25 in-
funditur T Cucurbita K

eorum Latinis incerta. Olus molle. Atriplex. Brassica. Olisatrum. Nasturcium sapor appellavit, quod acrimonia sui nasum 17 torqueat. Fungi, quod aridi ignem acceptum concipiant; φῶς 18 enim ignis est; unde et esca vulgo dicitur, quod sit fomes 5 ignis et nutrimentum. Alii dicunt fungos vocatos quod sint ex eorum genere quidam interemptorii; unde et defuncti. Tuberum tumor terrae prodit; eaque causa nomen illi dedit. 19 Volvi appellati quod sint volubiles et rotundi. Asparagus, quod spinosa et aspera sit frutex eius, ex qua gignitur. Cap- 20 10 paris a Graecis nomen sumpsisse videtur, quod habeat in summitatibus rotunda seminum capitula. Armoracia, hoc est lapsana. Lapistrus. Lapathia: haec in cibo sumpta stomachum confortat, Venerem reprimit. Carduus. Eruca, quasi uruca, 21 quod ignitae sit virtutis et in cibo saepe sumpta Veneris 15 incendium moveat. Huius species duae, quarum altera usualis, altera agrestis, acrioris virtutis; utraque tamen Veneris commovent usum.

DE ODORATIS OLERIIVS. Apium dictum quod eo apex, id XI est caput, antiquorum triumphantium coronabatur. Hercules 20 autem hanc herbam primus capiti circumtulit: nam nunc populum capite praeferebat, nunc oleastrum, nunc apium. Cuius radices efficaciter pugnant contra insidias venenorum. Eius generis sunt petroselinon, hipposelinon et oleoselinon. Petroselinon vocatum quod sit similis apio et nascatur in petris 2 25 montibusque praeceptis. Quod nos petrapium dicere possumus;

1 Olos molleca T Brassica id est acanti id est viti balba. Olisatrum genus erbale latine T (non U) Olisandum K: Oliastrum U 3 agridi D
 4 esca] cessa KN: cesda D 5 fongos T 7 prodite a qua T
 8 Volvi... rotundi om. K (cf. ix. 88 supra) Vulvi T Sparagus
 T: Asparacus K 11 Arboracca D hoc] hec K 12 labsana
 T: laprana D lapatia D: Lapacia K: Lappatia T: Lapathum codd.
 13 Cardus est erbe spinose T eruga D ante corr. qu. eruca D
 15 alter us. alter agr. T 16 acrioribus T 17 comm. in usum T:
 commovens u. D 18 eo om. D 21 praeferebant T 23 eius quae
 eius gen. D petrosilenon codd. (-lin- D) ipposilenon K:
 yposilenon T: inosile non D et oleosilenon DK: colcosilenon T
 24 Petrosilenon codd. sit om. D¹ apio (ex -ium) nasc. K
 25 nos om. D petrapium K

σέλινον enim Graece apium dicitur. Sed est summum ac
 probabile Macedonicum, gustu suave et odore aromatico.
 3 Hipposelinon dictum quod sit durum et austerum. Oleose-
 4 linon, quod mollius folio et caule tenerum. Feniculum Latini
 vocant quod eius thyrsi seu radicis sucus acuat visum: cuius 5
 virtus traditur ut serpentes annuam senectutem eius gustu de-
 5 ponant. Hoc olus Graeci μάρθρον vocant. Ligusticum a re-
 gione nomen accepit. Nascitur enim plurimum in Liguria,
 6 odore aromatico et gustu acri. Ἄνησον Graeci dicunt sive,
 ut Latini, anesum, herba omnibus cognita, acerrime fervens, 10
 7 mictualis. Anethum. Cyminum. Coriandrum ex Graeco
 nomine sumptum, quod illi κόριον vocant. Cuius semen in
 dulce vino datum proniores reddit in Venerem; si supra
 modum dederis, amentiam nutrit. Canos etiam ex coriandro
 8 infici traditum est. Abrotanum. Caerefolium. Ruta dicta 15
 quod sit ferventissima. Cuius altera agrestis atque virtute
 acrior; sed utraque ferventissimae conprobantur. Hanc vene-
 nis repugnare mustelae docent, quae dum cum serpente dimi-
 9 caverint, cibo eius armantur. Salvia. Inula, quam rustici
 alam vocant, radice aromatica, odoris summi cum levi acrimonia. 20
 Menta; huius genera sex.

1 σελ.] silenum (-lin- D) <i>codl.</i>	sed <i>om.</i> K	3 Ipposilenon <i>codl.</i>
(Inpo- D)	Olecosilenon DK: Oleumsilenon T	4 mollior <i>codl.</i>
5 eius] est K	sen quod rad. K	6 annuas
senectute D	deponat D	7 Legusticum T: Licusticum D
8 licoria D	9 acris T: agris DK	dic. Gr. K: grece ut dic. D
10 latine T	cognata K ¹	11 Amictualis (<i>nov. lemm.</i>) K
Anctum <i>codl.</i>	An. erba ortulane odorifera. Cy. T	Cimum
K: Quiminum DT	Cor. ergo no. est su. T: Cor. ex gr. nomen	
su. D	12 corion T: corian DK	13 dulci K reddet KT
15 infici DT: fieri K	Aprotanum T	Cerrefolium <i>codl.</i>
17 ferventissima K	18 cum <i>om.</i> D	19 Enulam K: inulam D
21 huius] hius D		

LIBER XVIII
DE BELLO ET LVDIS

DE BELLIS. Primus bella intulit Ninus Assyriorum rex. 1
Ipse enim finibus suis nequaquam contentus, humanae socie-
tatis foedus inrumpens exercitus ducere, aliena vastare, liberos
populos aut trucidare aut subicere coepit, universamque Asiam
5 usque ad Libyae fines nova servitute perdomuit. Hinc iam
studuit orbis in mutuo sanguine alterna crassare caede.
Quattuor autem sunt genera bellorum: id est iustum, iniustum, 2
civile, et plus quam civile. Iustum bellum est quod ex prae-
dicto geritur de rebus repetitis aut propulsandorum hostium
10 causa. Iniustum bellum est quod de furore, non de legitima
ratione initur. De quo in Republica Cicero dicit (3, 35):
'Illa iniusta bella sunt quae sunt sine causa suscepta. Nam 3
extra ulciscendi aut propulsandorum hostium causa bellum
geri iustum nullum potest.' Et hoc idem Tullius parvis inter-
15 iectis subdidit: 'Nullum bellum iustum habetur nisi de-
nuntiatum, nisi dictum, nisi de repetitis rebus.' Civile bellum
est inter cives orta seditio et concitati tumultus, sicut inter
Syllam et Marium, qui bellum civile invicem in una gente
gesserunt. Plus quam civile bellum est ubi non solum cives 4
20 certant, sed et cognati; quale actum est inter Caesarem et
Pompeium, quando gener et socer invicem dimicaverunt.
Siquidem in hac pugna frater cum fratre dimicavit, et pater
adversus filium arma portavit. Lucanus (2, 151):

2 contentus *T*¹: contemptus *B* 3 inr. et ex. *K* 5 iam] etiam
BCK 6 urbes *K* crassari *B*²*C*²: grassari *dett.* cedere *B*¹
7 autem *om.* *T* genera sunt *B* 8 est eo quod *B*¹ ex] in *K*
9 repeditis *K*: petitis *C*¹ 10 cau. Ini. usque ad postea mutata (§ 9)
desunt in W non leg. *C* 12 qui sunt *T*: *om.* *DE*¹ Nam
BCDETU: *Nec KMNP* 13 extra] ultra *M* (*non NP*) pro-
pugnatorum *KMNP* causa *DEKMPT*: causam *BCU* 14 hoc
idem *BCDETU*: eandem *K*: andem *N*: eidem, ut *vid.* (*corr.* eadem) *P*
parvis *BCTU*: paucis *KP* 15 denuntiatore *C* 16 indictum *dett.*
(*non DEPU*) repeditis *KP* 17 sicut *Sy.* *KN* (*non U*)
20 cognatio *B*¹

ISIDORI

In fratrum ceciderunt praemia fratres.

Item (2, 150):

Cui cervix caesa parentis

cederet.

5 Bella itaque dicuntur interna, externa, servilia, socialia, piratica. 5
 Nam piratica bella sunt sparsa latronum per maria mioparoni-
 bus levibus et fugacibus, non solum navibus commeatus, sed
 etiam insulas provinciasque vastantibus. Quos primum Gnaeus
 Pompeius post multam vastationem, quam terra marique diu
 6 egerant, mira celeritate compressit ac superavit. Sicut autem 10
 bellum vocatur quod contra hostes agitur, ita tumultus quod
 civili seditione concitatur. Nam seditio est dissensio civium,
 dicta quod seorsum alii ad alios cant. Alii aestimant dissen-
 sionem animorum seditionem vocari, quam Graeci *διάστασιν*
 7 vocant. Quo autem differat utrumque Cicero docet (Phil. 8, 3): 15
 'Potest enim,' inquit, 'esse bellum ut tumultus non sit.
 Tumultus autem esse sine bello non potest. Quid est enim
 aliud tumultus nisi perturbatio tanta ut maior timor oriatur?'
 Vnde etiam dictus tumultus, quasi timor multus. 'Gravius
 autem esse tumultum quam bellum; nam in bello vacationes 20
 8 valent, in tumultu non valent.' Differt autem bellum, pugna
 et proelium. Nam bellum universum dicitur, ut Punicum.
 Huius partes sunt pugnae, ut Cannensis, Thermensis. Rursus
 in una pugna multa sunt proelia. Aliud enim in cornibus,
 aliud in media, aliud in extrema acie geritur. Bellum igitur 25
 9 est totum, pugna unius diei, proelium pars pugnae est. Bellum
 antea duellum vocatum eo quod duae sint partes dimicantium,

1 fratrem *BC*: fratrum *K* fratris *CK* 4 cederit *K* 5 Bella
 quae di. *K*: Bellamque di. *N*: Bella di. *B* (*non U*) 6 bella *om.* *KN*
 (*non U*) asparsa *T* (*non N*) la. agmina per *C* 7 navium
Arv. (*ex Oros. hist. 6, 4*) 8 quod pr. genus Pomp. *KT* 9 quem *T*
 terram *B* 10 egerat *BCT* 12 est *om.* *K* 13 eunt *B* ex-
 timant *T*: exstimant *B*: existimant *C* 14 annorum sed. *U*: *om.* *KN*
 15 quod *BT* differt *T* 17 sine bello esse *KT* 19 dictum *K*
 20 in bellum *T* vagationes *T*: vocationes *BCK* 21 in tumul-
 tum *BT* tu. vocationes non *C* 23 cuius *C* tremensis *B*:
 ternensis *T* (*non U*): *om.* *KN* rursus *K*: rursum *BCT* 24 enim]
 est *C* 25 al. extr. *T* 26 diei *ex corr.* *T* *Bc.* ante ad bellum
T ante *corr.*

ETYMOLOGIARVM LIB. XVIII. i, ii

vel quod alterum faciat victorem, alterum victum. Postea mutata et detracta littera dictum [est] bellum. Alii per antiphrasin putant dictum (eo quod sit horridum; unde illud (Virg. Aen. 6, 86):

5 Bella, horrida bella),
cum bellum contra sit pessimum.

Prelia dicuntur ab inpremo, hostis hostem. Vnde et prela 10
ligna quibus uva premitur. Pugna vocata eo quod initio usus
fuisset in bello pugnis contendere, vel quia primo bellum pugnis
10 incipiebant. Vnde et pugna etiam duorum est aliquando et
sine ferro. Quattuor [autem] in bello aguntur: pugna, fuga, 11
victoria, pax. Pacis vocabulum videtur a pacto sumptum.
Posterius autem pax accipitur, foedus primum inicitur. Foedus
est pax quae fit inter dimicantes, vel a fide, vel a fetialibus, id
15 est sacerdotibus, dictum. Per ipsos enim fiebant foedera, sicut
per saeculares bella. Alii foedera dicta putant a porca foede
et crudeliter occisa, cuius mors optabatur ei qui a pace resillisset.
Vergilius (Aen. 8, 641):

Et caesa iungebant foedera porca.

20 Foederis partes indutiae: et dictae indutiae quasi in dies otia.

DE TRIVMPHIS. Omne regnum saeculi huius bellis quae- II
ritur, victoriis propagatur. Victoria dicta quod vi, id est virtute,
adipiscatur. Hoc est enim ius gentium, vim vi expellere.
Nam turpis est dolo quaesita victoria. Certa autem victoria
25 est vel occisio hostis, vel [ex]spoliatio, vel utrumque. Non est
autem iucunda victoria quae per immensa detrimenta contingit:
et hoc est, quod laudat Sallustius (Hist. 3, 29) duces victoriam

1 vel quo C facit B vincium C 2 est hab. KN: om.
BCTU be. Bellum al. C 6 cum bello BCK vix recte 7 hostis
hostem BTU: hostes (os-) KN: hostem C 8 qu. in initio K usum
T 9 vel quod C primum K bello CT 11 autem hab.
CT: om. BK aguntur BCK: geruntur T 12 vid. voc. B
13 Foc. est quod fit K 14 fitialibus T: fidiatibus B
15 est a sac. C 16 fedem et crud. occisam K 19 porcas T 20 qu.
inde socia B 22 propagatur] comparatur KN (non UV) 23 adi-
piscitur T enim om. T 25 spoliatio T: expoliatio BCK
26 contigit T 27 quod om. T ducis K

ISIDORI

2 incruento exercitu deportasse. Pompa dicta est Graeca signi-
 ficatione, ἀπὸ τοῦ πομπεύειν, hoc est publice ostentari. Praecedit
 autem victoria pompam, ideo quod ituris ad hoc certamen
 3 primum est victoriae votum. Tropeum dictum ἀπὸ τῆς τροπῆς,
 id est a conversione hostis et fuga. Nam ab eo quod hostem 5
 quis fugasset merebatur tropeum; qui occidisset, triumphum,
 qui dictus est ἀπὸ τῆς θριάμβης, id est ab exultatione. Plenae
 enim victoriae triumphus debetur; semiplenae tropeum, quia
 nondum plenam est victoriam consecutus: non enim optinuit,
 sed fugavit exercitum. Haec tamen nomina scriptores con- 10
 fundunt. Tranquillus (Prat. 109) autem triumphum Latine dicit
 potius appellatum, quod is, qui triumphans urbem ingrederetur,
 tripartito iudicio honoraretur: nam primum de triumpho duci
 concedendo exercitum iudicare solitum erat, secundo senatum,
 4 tertio populum. Erat autem Romanorum mos ut triumphantes 15
 quadrigis veherentur, ex illo quod soliti sint priores duces hoc
 habitu bella inire. Quicumque autem in conflictu vicisset,
 palma aurea coronabatur, quia palma stimulos habet; qui vero
 sine conflictu fugientem prostrasset, laurea, eo quod haec
 5 arbor sine spinis est. Namque et purpuream et palmatam 20
 togam triumphantes induebantur, et scipionem cum sceptro in
 manu gerebant ad imitationem victoriae Scipionis; licet et
 scipio baculum sit quo homines innituntur. Vnde et ille
 primus Cornelius Scipio appellatus est, quia in foro pater eius
 caecus innixus eo ambulabat. Super scipionem autem aquila 25
 supersedebat, ob indicium quod per victoriam quasi ad super-

1 incrementum *K* exercito *T*: -tum *K* reportasse *Aren.*
 2 ἀποτοπορνεύειν *T*: ἀποτορορηειν *C*: ἀποτοιντηειν *B*: ἀποτοιοτειν *K*
 praecedet (pre-) au. vic. *BT*: praeceditur vic. *K* 3 pompa *K*
 quod] que (vix quia) *K* 4 Tropium *B* 5 conversatione *C*
 7 θρ.] triambes *BCT*: triumphes *K*: θριαμβεύειν *Scr.* ad *Aen.* 10, 775
 plena est victoria *K* 10 effugavit *C* 12 triumphus *B*: om. *K*
 (non *N*) 13 honoratur *C* dici concedendum (conr. -do) *K* (non *U*)
 14 ex. iura so. *K*: ex. in iura so. *N* (non *U*) secundum *B*
 15 romanorum *BK*: romanis *C*: apud romanos *T* 16 sunt *CT*
 17 in] ibi *B* vicissent *B*: vicissent et *C* 18 coronabantur *B*
 19 prostrassent *K* haec om. *KN* (non *U*) 22 gerebat *C*
 licet et] scilicet ut *T* 23 quod hom. *T* 26 supersederat *K*

nam magnitudinem accederent. Inde et colore rufo perlinie- 6
bantur, quasi imitarentur divini ignis effigiem. Quod vero a
carnifice contingebantur, id esse indicium ut ad tantum fasti-
gium evecti mediocritatis humanae commonerentur. Duobus 7
5 autem generibus deletur exercitus; aut internicione, aut dis-
persione. Sallustius (Hist. frag. inc. 6), 'Hostes,' inquit,
'oppressi, aut dilapsi forent.' Sic et utrumque Vergilius.
Internicione (Aen. i, 69):

Submersasque obrue puppis.

10 Dispersione (Aen. i, 70):

Aut age diversos et dissice corpora ponto.

Spolia hostium: praeda, manubiae, exuviae, partes. Praeda 8
a praedando vocata. Manubiae, eo quod manibus detrahuntur.
Haec et exuviae ab exuendo dictae, quia exuuntur. Haec et
15 partes a pari divisione pro personarum qualitate, et laborum
iusta decisione. Spolia autem a palleis, quasi expallia; victis
enim detrahuntur.

DE SIGNIS. Signa bellorum dicuntur quod ex his exercitus III
et pugnandi et victoriae receptui accipit symbolon. Nam aut
20 per vocem tubae, aut per symbolon admonetur exercitus.
Legionum principalia signa: aquilae, dracones et pilae. Aquilae 2
ideo, quod eadem avis Iovis in armis auspicio fuerit. Nam
dum idem Iovis adversus Titanas proficisceretur, aquilam ei
in auspicio apparuisse ferunt; quam ille pro indicio victoriae
25 acceptam tutelae suae auspiciatus, eam legioni signum dedit;
quo factum est ut deinceps militum signis committeretur.
Cuius meminit Lucanus dicens (i, 7):

1	rubeo T ²	perliniebatur C ¹ K	2 a om. T	4 hum.] nomine K
5	autem om. K	7 utrimque K	9 obruere T	11 agere di. B ¹ :
	agendiversos T:	age diversas K	disce T	pongo T
12	Expollia B	13 a] ad B ¹	Man. vocata (delet.) eo K	de-
	trahunt B	14 et om. C	dictum C ¹	15 divisione] decisione K
16	dec.] divisione T ²	(vi corr. in ras.)	Expollia B	palla eis T
	quasi om. C ¹	19 pugnandi et om. KN (non U)	20 tubae] nobis	
	KN (non U)	admonebatur C (non NU)	21 et pilae om. KN	
	(non U)	22 Iovi Schwarz auspicium K	23 proficeretur K	
	prof. aq. usque ad alii Graeco (ix. 3) desunt in W		24 in om. K	
	auspicia aperuisse C ¹	25 legionis T		

ISIDORI

Signa pares aquilas et pila minantia pilis.

- 3 Draconum signa ab Apolline morte Pythonis serpentis inchoata sunt. Dehinc a Graecis et Romanis in bello gestari coeperunt.
- 4 Pilam in signo constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, ut maius figuram orbis ostenderet. 5
- 5 Vexillum et ipsud signum bellicum, tractum nomen habens a veli diminutione, quasi velxillum. Sub Romulo autem fasciculos feni pro vexillis milites habuerunt: hinc et manipuli appellantur; manipulos enim dicimus fasces feni quod manum impleant. Cetera signa diversis praelata imaginibus secundum 10
militarem consuetudinem existunt, per quas exercitus permixtionem procliorum agnoscitur.

- IV DE BUCINIS. Bucina est qua signum datur in hostem, dicta a voce, quasi vocina. Nam pagani agrestesque ad omnem usum bucina ad compita convocabantur: proprie ergo hoc 15
agrestibus signum fuit. De quo Propertius (4, 1, 13):

Bucina cogebat priscos ad arma Quirites.

- 2 Huius clangor bucinum dicitur. Tubam Tyrrheni primi invenerunt; unde [et] Vergilius (Aen. 8, 526):

Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor. 20

Hanc enim a Tyrrhenis praedonibus excogitatam, cum dispersi circa maritimas oras non facile ad quamque praedae occasionem voce aut bucina convocantur, vento plerumque obstrepente.

- 3 Hinc postea bellicis certaminibus adhibita est ad denuntianda signa bellorum, ut ubi exaudiri praeco per tumultum non 25

1 signa] signis B¹K aquila sed T 2 appollinis K inch.] indicium acta KN 3 sunt ex corr. T a] c K¹ 5 cuncto BCK: toto T
T malus (vel maius) BCT: malum K: melius Arv.: magis dett. figura morbis T¹ 6 bellicum K 7 qu. velxillum BK: qu. vexillum vexillum C¹: qu. vexillum T 10 prolata C im.] agminibus dett. 11 per quae se Arv. (cum agnoscit) permixtione C (fort. recte): mixtione K 12 agnoscit BT 13 quasi sig. datum C¹ hostem B: -te CKT 14 dicta . . . vocina om. T (non U) qu. bucina B 17 cogebant B ad verba Propert. 19 et hab. T: om. BCK 20 tirrenus quasi tu. B mugiens K 21 excogitata KT quum T: cuius K 22 aras B¹ praedam B 23 aut] ut T convocatur BK (vix recte): convocarentur T 24 denuntianda BCK: designanda T 25 ut . . . tumultum om. T ut] et B¹K per tumultu K: pro tumultu B

poterat, sonitus tubae clangentis adtingeret. Tubam autem dictam quasi tofam, id est cavam. Item tubam quasi tibiam. 4 Inter tubam autem et bucinam veteres discernebant. Nam bucina insonans sollicitudinem ad bella denuntiabat. Vergilius 5 (Aen. 7, 519):

Qua bucina signum
dira dedit.

Tuba autem proelium indicabant, ut (Virg. Aen. 9, 503):

At tuba terribilem sonitum.

10 Cuius sonus varius est. Nam interdum canitur ut bella committantur, interdum ut insequantur eos qui fugiunt, interdum receptui. Nam receptus dicitur quo se exercitus recipit, unde et signa receptui canere dicuntur. Classica sunt cornua 5 quae convocandi causa erant facta, et a calando classica dice-
15 bantur. De quibus Vergilius (Aen. 7, 637):

Classica iamque sonant.

Apud Amazonas autem non tuba, sicut a regibus, sed a regina sistro vocabatur feminarum exercitus.

DE ARMIS. Arma generaliter omnium rerum instrumenta v
20 sunt; unde et ubi reponuntur, armaria dicta sunt. Item arma et tela omnium generum; sed arma sunt quibus ipsi tuemur, tela sunt quae emittimus. Nam arma duplicia sunt: id est vel quibus percutimus, vel quibus tegimur. Arma autem 2 proprie dicta sunt eo quod armos tegunt. Nam arma vel ab
25 armis dicuntur, id est ab umeris, ut (Virg. Aen. 11, 644):

1 autem *om. C* 6 quam *T* 7 dura *T* 8 tubae *Serv. ad Aen.*
11, 474 indicabat *BCK* ut ad tubam *B*: ut et tuba *C*: ut
aturba *K*: ut pararentur ad tube *T* 9 sonitum] sonum *T* 10 sonus]
sonitus *B*¹ 11 int. causa (causa a *T*²) rec. *T* 12 quos ex. *BT*
recepit *BK* 14 vocandi *C*¹ calendo *C*¹ dicebatur *T*
16 namque *C*¹ sonat *C* 17 amazones *T* autem *om. K*
tubae (-be) *BKT* si. rec. *K*: si. a gregibus *B*¹ 19 rerum
om. C 20 armametela *K* (*non N*) 21 *om. gen. sed ar. om. KN*
gen. sunt sed *B* qu. ip. tu. te. sunt *om. KN* qui ip. *C*¹
22 mittimus *KN* (*non U*) 23 vel qu. tegimus (*corr. -mur*) vel qu. perc. *T*
percutimur *K* 24 arma *om. KN* (*non U*)

ISIDORI

Latos huic hasta per armos
acta tremit ;

vel ἀπὸ τοῦ Ἄρεος, id est a Marte.

VI DE GLADIIS. Gladius generaliter dicitur ensis in proelio ;
sed ensis ferrum tantum, gladius vero totus. Proprie autem 5
appellatus gladius, quod gulam dividit, id est cervicem secat.
Ad hoc enim primum est factus ; nam cetera membra securibus
2 magis caeduntur, collum gladio tantum. Acies autem gladii
ab acumine dicta. Capulus vocatus vel quia caput est gladii,
vel quia ibi capitur ut teneatur : nam alias acies ferri non sinit. 10
Mucro non tantum gladii est, sed et cuiuslibet teli acumen,
dictus a longitudine. Nam μακρὸν Gracci longum vocant ;
hinc et machaera. Machaera autem est gladius longus ex una
3 parte acutus. Framea vero gladius ex utraque parte acutus,
quam vulgo spatam vocant. Ipsa est et romphea. Framea 15
autem dicta quia ferrea est : nam sicut ferramentum, sic
4 framea dicitur ; ac proinde omnis gladius framea. Spatha
a passione dicitur, Gracco verbo, quoniam παθεῖν Graece
dicitur pati ; unde et patior et patitur dicimus. Alii spatam
Latine autumant dictam, eo quod spatiosa sit, id est lata et 20
5 ampla : unde et spatula in pecoribus. Semispatium gladium
est a media spatæ longitudine appellatum, non, ut inprudens
6 vulgus dicit, sine spatio, dum sagitta velocior sit. Pugio a
pungendo et transfigendo vocatus. Est enim gladius parvus
et bis acutus lateri adhaerens. Idem et clunabulum dictum, 25
7 quod religetur ad clunem. Chelidoniacus gladius ferrum est
latum, cuius duplex mucro ac bifurcus in modum caudæ

1 letos *BT* 3 est amare *C¹KT* 5 ferro *K* proprius vero
app. *B¹* 6 appellatur *KC* ut *vid.* 7 cet. nam *T* : cet. namque *C*
8 collo *B¹K* 9 vocatur *T¹* vel quod *C* 10 vel quod *C* capit
B ferre *C¹* 11 teli *om.* *KN* (*non U*) ; 12 nam acron *B¹*
13 macera Macera *BKT* 15 quem *K* vocat *K* et *om.* *BK*
rumpea *K* : rumpea *T* 17 Spata *codd.* 18 παθεῖν] patin *codd.*
20 id est *om.* *B* 21 unde et *BK* : ut *T* spatulam *B* gladius
dett. 22 inprudens *T* 23 spatium *BK*, *fort. recte* (sinespatium)
25 idem *T* : item *BCK* clunabulum *C¹* 26 ligetur *K* : legitur
N (*non U*) Cel- *BC* : Celidonatus *K* : Celidonitus *T*

hirundineae formatur; unde et chelidoniacus dicitur. Sica 8
 a secundo dicta. Est enim gladius brevis quo maxime utuntur
 qui apud Italos latrocinia exercent; a quo et sicarii dicti. Tran-
 quillus (Iud. hist. 195) autem dicit: 'Dum cuiusdam gladiatoris in
 5 ludum emissi gladius curvatus fuisset ex acie recta, procurrit
 unus ad id corrigendum; tumque a pugnante responsum est:
 Sic ha pugnabo. Inde sicac nomen datum.' Secures signa sunt 9
 quae ante consules ferebantur; quas Hispani ab usu Francorum
 per derivationem Franciscas vocant. Ea signa portari ne aut
 10 usum perderent belli, aut vacans aspectum amitteret gladiatorum.

DE HASTIS. Hasta est contus cum ferro; cuius diminu- VII
 tivum facit hastilia. Nomen autem hasta ab astu sumpsit;
 unde et astutia. Contum ferrum non habet, sed tantum 2
 cuspide acuto est. Vergilius (Aen. 5, 208):

15 Eferatasque trudes et acuto cuspide contos.

Contum autem quasi conitum: est enim conum acuta rotundi-
 tas. Trudes amites sunt cum lunato ferro, quae Graeci 3
 aplustria dicunt. †A trudibus autem verum† quod trudent et
 detrudent. Vergilius (Aen. 5, 208):

20 Eferatasque trudes.

Venabula dicta quasi venatui abilia, vel quia venientem exci- 4
 piunt, quasi excipiabula. Excipiunt enim apros expectantque
 leones, intrant ursos, sit tantum firma manus (cf. Mart. 14, 30). 5
 Lancca est hasta amentum habens in medio: dicta autem lancca

1 irundineae T: irundinis C cel- C: celidoniatus BKT 2 un-
 tuntur K 4 gladiatorii BT 5 emissum gladium curvatum (-ba-)
 BCT procurrit CK 6 id om. KP (non E) t. ad B: tum
 a KP 7 sic ha B² (i. e. hac; cf. Glotta 2, 300): sica KP¹ T Mon.: sic
 hac B¹ CFE²: sica hac DE¹ ut vid. 8 consulem K 9 vocantur B
 ca] sea C ne] na B 10 perderet C¹: perdiderit B vagans N
 emitteret asp. U: asp. amitterent N: aspectu amitterit K 12 hastilia
 B¹ 13 astutitia T ferro KN tantum] tam B¹ 14 acuta
 TU: agutum N est om. KN (non U) 15 ferratasque C
 trides B 16 conum] contum B 17 amites (-tt-) BCK: aste T
 (i. e. hastae) quca T (i. e. quac a ?): quas C 18 aplustrea B:
 aplustria T a tr. au. vel K: ad rubibus au. vel N: Trudes au.
 ferrum C (non UV): fort. ñ (i. e. appellati) tr. au. vero (vel vel) 20 fer-
 ratasque C 21 vel quod C 22 excipibilia B¹: excipiabulia K:
 -bilia CT enim om. C 23 intran (corr. ans) versus K 24 hasta]
 lancca K medium K

quod aequa lance, id est aequali amento, ponderata vibratur.
 6 Amentum vinculum est iaculorum hastilium qui mediis hastis
 aptatur: et inde amentum quod media hasta religatur ut
 7 iaculetur. Clava est qualis fuit Hercules, dicta quod sit clavis
 ferreis invicem religata; et est cubito semis facta in longitu- 5
 dine. Haec et cateia, quam Horatius caiam dicit. Est enim
 genus Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quae iacta
 quidem non longe propter gravitatem evolat, sed quo pervenit,
 vi nimia perfringit; quod si ab artifice mittatur, rursus redit
 ad eum qui misit. Huic meminit Vergilius dicens (Aen. 7, 741): 10
 Teutonico ritu soliti torquere cateias.

8 Vnde et eos Hispani et Galli tautanos vocant. Falarica est
 telum ingens torno factum, habens ferrum cubitale et rotundi-
 tatem de plumbo in modum sphaerae. In ipsa summitate
 dicitur etiam et ignem habere adfixum. Hoc autem telo 15
 pugnatur de turribus, quas dici manifestum est. Iuvenalis
 (6, 589):

Consulis ante falas delphinorumque columnas.

A falis igitur dicta est falarica, sicut a muro muralis. Sane
 falaricam Lucanus dicit nervis mitti tortilibus et quadam 20
 machina (6, 198):

Vt nunc (tortilibus) vibrata falarica nervis.

Vergilius vero ait Turnum manu †falaricae †iaculasse (Aen.
 9 9, 705). Pila sunt arma iaculorum atque telorum a torquendo,
 vel emittendo, vocatae. De quibus Lucanus (1, 7): 25

Signa pares aquilas et pila minantia pilis.

10 Cuius singulare pilum dicitur. Telum vocatur secundum

1 est quali T 2 medii B¹ 3 aptatus B ligatur K ut] et
 codd. 4 iaculatur K: iaculeretur B 5 relagata T 6 calam Arcv.
 7 genus om. K ex] et K lenta om. B¹CK iacto (corr. -tu) T
 8 non qu. CTB²(B¹ u. l.) 9 nimi B perfrangit K 10 huius
 mem. C 11 soli to. T¹ 12 cos om. B tautanos BDFNT:
 tautonos K: teutanos C 13 telum om. KN (non U) 14 de pl. om.
 C¹ mo. fere T 15 et igne B: ex igne K au.] in B 16 di.
 falas ma. C² 18 ante] ate T 19 est falarica T sa, falarica KT
 20 nervis ex nevvis T tort.] hostibus KN (non U) 22 Hunc aut
 tortilibus vi. Lucan. 23 falaricam iac. dell.: fort. -ca(m) viac. 25 amit-
 tendo (vel a mit.) T evocate C¹: vocata dell. 26 pars aquila sed T

Graecam etymologiam, ἀπὸ τοῦ τηλόθεν, quidquid longe iaci potest: quamquam abusive dicatur et gladium, ut est illud (Virg. Aen. 9, 747):

At non hoc telum, mea quod vi dextera versat.

- 5 Proprie autem telum a longitudine dictum: unde et mustelam dicimus quod longior sit quam mus. Cuspis hastilis amentata, 11 a cespite dictus, quod est virgulta. Vergilius (Aen. 7, 817):

Et pastorale(m) praefixa cuspide myrtum.

Proprie autem cuspis posterior pars hastae est.

- 10 DE SAGITTIS. Sagitta a sagaci ictu, id est veloci ictu, VIII vocata. Pinnis enim fertur, quasi avis, ut celeriter mors percurrat ad hominem. Has primum Cretenses usi sunt, quibus pinnae, ut diximus, ideo adglutinantur ut leves sint et pervolent. Scaptos. Spicula sunt sagittae vel lanceae breves, ab spicarum 2
15 specie nuncupatae. Scorpio est sagitta venenata arcu vel 3 tormentis excussa, quae dum ad hominem venerit, virus, quo figit, infundit; unde et scorpio nomen accepit.

- DE FARETRIS. Faretra sagittarum theca, a ferendo iacula IX dicta; sicut et feretrum, ubi funus defertur. Quae idcirco
20 etymologiam communem habent, quia pharetra mortem, feretrum mortuum portat. Coriti proprie sunt arcuum thecae, 2 sicut sagittarum faretrae. Vagina appellata eo quod in ea mucro vel gladius baiuletur. Tece ab eo quod aliquid receptum 3 tegat, C littera pro G posita. Alii Graeco nomine thecam
25 vocari adserunt, quod ibi reponatur aliquid. Inde et bibliotheca librorum repositio dicitur. Dolones sunt vaginae liginae, 4

2 gladius C 4 at] ad BT non] nomen (per compend.) T
m. quo BK 5 mustela K: mustelum B 8 pastorale BKT: -li C
10 saoci K sa. iactu BCT ex corr. ictu (alt.) om. K 11 pro-
currat B 13 sunt C¹ prevolent K (i. e. praec-) 14 ab] iac K
15 a. vel] arcuum KN (pro U, i. e. vel): arcu P (non DEFU) 16 tor-
menti (tu-) CK: tumentis P (non N) (ex)cussa . . . venerit om.
KNP dum om. D (non E) viros B¹P¹ (non F) 17 vigit T
accipit K (teste Klusmanno) 18 Ferebra B dic. iac. T
19 ubi et fu. K 20 habet T qua K 21 arcumentecce T
22 Bagina T (et Isid.) app. ab eo C 23 i. e. Theca: Tega
(-gam N) KN (non Isid.) 24 posita alii om. KN (non U) tecam
BT: tegam K 25 reponantur BK biblioteca BT: -tega K
26 bag- T (et Isid.)

ISIDORI

intra quas latet pugio sub baculi specie. Dolones autem a dolo dicti sunt, quod fallant et decipiant ferro, quum speciem praefereant ligni. Hos vulgus Graeco nomine oxos vocant, id est acutos. Vnde et apud medicos acutus morbus *ὄξεια* vocatur.

5 Arcus vocatus eo quod arceat adversarium. Inde et arces 5 dicuntur a quibus arcentur hostes. Item arcus ob speciem, quod sint curvati artius.

X DE FUNDIS. Funda dicta eo quod ex ea fundantur lapides, 2 id est emittantur. Balista genus tormenti, ab emittendo iacula dicta; *βαλεῖν* enim Graece mittere dicitur. Torquetur enim 10 verberare nervorum, et magni vi iacit aut hastas aut saxa. Inde et fundibalus, quasi fundens et emittens. Contra balistam testudo valet: series enim fit armorum umbonibus inter se conligatis.

XI DE ARIETE. Arieti nomen species dedit, eo quod cum 15 inpetu inpingit murum in modum arietum pugnantium. Validae enim ac nodosae arboris caput ferro vestitur, eaque suspensa funibus multorum manu ad murum impellitur, deinde retrorsum ducta maiori inpetu destinatur, sicque crebris ictibus concussum muri latus cedit cavatumque inrumpit ac fenestram 20 2 facit. Contra impulsam arietis remedium est saccus paleis plenus et in eum locum demissus quo aries percutit; laxo enim saccorum sinu ictus arietis inlatus mollitur. Duriora enim 3 mollioribus facilius cedunt. Plutei sunt crates corio crudo 4 intextae, quae in opere faciendo hosti obiciuntur. Musculus 25 cuniculo similis fit, quo murus perfoditur; ex quo et appellatus, quasi murusculus.

<p>1 baculi <i>om.</i> <i>KN</i> (<i>non U</i>) id est ac. <i>om.</i> <i>KN</i> (<i>non U</i>) 5 eo <i>om.</i> <i>T</i> artes <i>B</i> <i>K</i>: ab specie <i>C</i> (<i>non U</i>) <i>om.</i> <i>KMN</i> (<i>non U</i>) iaculata <i>C</i> vi <i>om.</i> <i>B¹K</i> findens <i>T</i> cedet <i>B</i>: cadet <i>T</i> fenestram <i>C</i> (<i>non U</i>) 25 subiciunt <i>KN</i></p>	<p>3 praeferat <i>K</i>: perferent <i>T</i> vocat <i>T</i> 4 ὄξ.] ex ea <i>B</i> vocatus <i>B</i> ut <i>vid.</i> 6 idem <i>K</i> (<i>non N</i>) hoc sp. <i>N</i>: ab sp. 7 curvati ut <i>vid.</i> <i>B</i> 8 eo <i>om.</i> <i>T</i> ex 9 Ballista <i>B</i> amittendo <i>T</i> 10 <i>vel βάλλειν</i>: bali <i>CKT</i>: balli <i>B</i> 11 verborum <i>B¹</i> 12 fundivulus <i>K</i>: fendibulus <i>T</i> ball- <i>B</i> 20 conc. in mu. <i>T</i> cavatumque <i>BCK</i>: curvatumque <i>T</i> 22 et <i>om.</i> <i>T</i> eo loco <i>K</i> ar. pertinet <i>KN</i> 23 moll. inl. <i>KN</i> (<i>non U</i>) 24 facilior <i>T</i> grates <i>KT</i> 26 fit <i>om.</i> <i>B</i> appellatur <i>CT</i></p>
---	--

DE CLYPEIS. Clipeus est scutus maior, dictus ab eo quod XII
 clipet, id est celet, corpus periculisque subducatur, ἀπὸ τοῦ
 κλέπτειν. Oppositus enim sua defensione ab hastis et iaculis
 corpus munit. Clipeus autem peditum est, scutus equitum.
 5 Scutum appellatum eo quod a se excutiat telorum ictum. Vt 2
 enim telis resistatur, clipeus antefertur. Umbo scuti pars
 media est, quasi umbilicus. Ancile vocatur scutum breve et 3
 rotundum. De quo Vergilius (Aen. 7, 188):

Laeva ancile gerebat.

10 Et ancile dictum ab ancisione, quod sit [ab] omni parte veluti
 ancisum ac rotundum. Ovidius (Fast. 3, 377):

Idque ancile vocant, quod ab omni parte recisum :
 quaque notes oculis, angulus omnis abest.

Peltum scutum brevissimum in modum lunae mediae. De 4
 15 quibus meminit liber Regum (3 Reg. 10, 16): 'Fecit rex Salo-
 mon ducenta scuta de auro puro et trecentas peltas ex auro
 probato.' [S]cetra scutum loreum sine ligno, quo utuntur Afri 5
 et Mauri. De quo poeta (Virg. Aen. 7, 732):

Laevas cetra tegit.

20 Parma levia arma, quasi parva, non clipeum. Dicitur autem 6
 et testudo scutum, nam in modum testudinis fit clipeus. Est
 et testudo scutorum conexio curvata in testudinis modum.
 Namque in armorum generibus milites etiam ab animalibus
 nomina sumunt, ut aries; et Sallustius (Hist. 3, 36): 'In
 25 modum,' inquit, 'iricii militaris.'

DE LORICIS. Lorica vocata eo quod loris careat; solis XIII
 enim circulis ferreis contexta est. Squama est lorica ferrea ex 2

2 clipet <i>K</i> : vel clepet (-pit) vel clipeet	3 appositus <i>K</i>	4 scutum
<i>CK</i> 5 a) ex <i>C</i>	6 clipeus <i>K</i>	7 ancile <i>B</i> ¹ vocatus <i>B</i>
rot. et bre. <i>T</i>	9 ierebat <i>B</i>	10 ab <i>hab.</i> <i>CT</i> : om. <i>BK</i>
hoc est <i>CT</i>	Ovid. . . . recisum om. <i>C</i> ¹	11 ac <i>BK</i> : 13 qu. no. oc. om. <i>C</i>
notes] nodis <i>K</i>	oculus <i>T</i>	angulis <i>B</i> ¹ omnes <i>BC</i> ¹
14 Pelta <i>delt.</i>	15 quibus] quo <i>B</i>	16 duocenta <i>K</i>
Cetra <i>delt.</i>	loreum <i>corr.</i> corcum <i>T</i>	17 Setra <i>C</i> ¹ : 19 levascetra <i>codd.</i>
(levas creta <i>C</i> ¹)	20 Parva <i>B</i> ¹	levia] libia <i>K</i> non om. <i>B</i> ¹ <i>K</i>
21 scutum . . . testudo om. <i>B</i> ¹	22 conexa <i>K</i> : conexia <i>B</i>	24 nominas ut <i>B</i>
25 hiricii <i>K</i> : iricii <i>T</i> : irici <i>C</i>	26 Lurica <i>K</i> (<i>hic et alibi</i>)	
luris <i>K</i>	27 est (<i>prius</i>) om. <i>K</i>	

lamminis ferreis aut aereis concatenata in modum squamæ piscis, et ex ipso splendore squamarum et similitudine nuncupata. De ciliciis autem et poliuntur loricae et teguntur.

XIV DE GALEIS. Cassis de lammina est, galea de coreo. Nam galeros coreum dicitur. Cassidam autem a Tuscis nominatam : 5
2 illi enim galeam cassim nominant, credo a capite. Apex est quod in summa galea eminet, quo figitur crista ; quam Graeci κῶνον vocant. Nam conus est curvatura quae in galea prominet, super quam cristae sunt.

XV DE FORO. Forus est exercendarum litium locus, a fando 10 dictus [sive a Foroneo rege, qui primus Graecis leges dedit]. Qui locus et Prorostra vocatur ab eo quod ex bello Punico captis navibus Carthaginensium rostra ablata sunt, et in foro Romano praefixa, ut esset huius insigne victoriae. Constat
2 autem forus causa, lege et iudice. Causa vocata a casu quo 15 evenit. Est enim materia et origo negotii, necdum discussionis examine patefacta ; quae dum praepositur causa est, dum discutitur iudicium est, dum finitur, iustitia. Vocatum autem iudicium quasi iurisdictio, et iustitia quasi iuris status. Iudicium autem prius inquisitio vocabatur ; unde et actores iudi- 20 ciorum et praepositos quaestores vel quaesitores vocamus.
3 Negotium multa significat : modo actum rei alicuius, cui contrarium est otium ; modo actionem causae, quod est iurgium litis. Et dictum negotium quasi nec otium, id est sine otio. Negotium autem in causis, negotiatio in commerciis 25
4 dicitur, ubi aliquid datur ut maiora lucrentur. Iurgium dictum quasi iuris garrum, eo quod hi qui causam dicunt iure disceptent. Lis a contentione limitis prius nomen sumpsit. De qua Vergilius (Aen. 12, 898) :

1 aeris T	2 et om. K	squarum et K	3 cilicis K	ter-
guntur T	4 Capis KN : Scassis U	Ca. . . . est om. B ¹		la.
et gal. U : lamina gal. KN	8 κω.] conum codd.	praeeminet C		
11 sive . . . dedit hab. T : om. BCK	12 Pror.] prostra B ¹ : rostra K	signe T	17 proponitur	
voc. ideo qu. T	14 huius om. C	20 inquisitis C ¹	23 quod]	
C	18 finitur BCTU : firmatur KN	25 negotiationi in T	27 di-	
quae B	24 qu. nec ot. om. B ¹ K			
disceptant BK	28 lim. qui pr. T			

Limes erat positus, litem ut discerneret agri.

Causa aut argumento aut probatione constat. Argumentum 5
numquam testibus, numquam tabulis dat probationem, sed sola
investigatione invenit veritatem; unde et dictum argumentum,
5 id est argutum inventum. Probatio autem testibus et fide
tabularum constat. In omne autem iudicium sex personae 6
quaeruntur: iudex, accusator, reus et tres testes. Iudex dictus
quasi ius dicens populo, sive quod iure disceptet. Iure autem
disceptare est iuste iudicare: non est autem iudex si non est
10 in eo iustitia. Accusator vocatus quasi adcausator, quia ad 7
causam vocat eum quem appellat. Reus a re, qua petitur,
nuncupatus, quia, quamvis sceleris conscius non sit, reus tamen
dicitur, quamdiu in iudicio pro re aliqua petitur. Testes 8
antiquitus superstites dicebantur, eo quod super statum causae
15 proferebantur. Nunc parte ablata nominis, testes vocari.
Testis autem consideratur condicione, natura et vita. Condi- 9
cione, si liber, non servus. Nam saepe servus metu dominantis
testimonium subprimit veritatis. Natura, si vir, non femina.
Nam (Virg. Aen. 4, 569):

20 Varium et mutabile semper
femina.

Vita, si innocens et integer actu. Nam si vita bona defuerit,
fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato habere
societatem. Duo sunt autem genera testium: aut dicendo 10
25 id quod viderunt, aut proferendo id quod audierunt. Duobus
autem modis testes delinquant: quum aut falsa promunt, aut
vera silentio obtegent.

DE SPECTACVLIS. Spectacula, ut opinor, generaliter nomi- XVI
nantur voluptates quae non per semetipsa inquinant, sed per ea

2 Ca. autem arg. K 4 dic. argentum C¹ 5 id est arg. om. T
autem om. B¹ 8 disceptit K 9 disptare T: disputare K 10 in
eum K vocatur C adcausator] accusator T 11 quem et
app. B quia pe. K: qua petit B 12 nuncupatur BK 13 qu.
in dicio B¹ 14 suprestites (-pp-) BKT supra T 15 praeferebantur K
nunc ... vocari om. T vocantur K 23 iustitia
om. T 24 au. sunt K (non U) 26 tes. mod. T¹ falso B
27 obtegent BCTU: oppremunt KN

ISIDORI

quae illic geruntur. Dicta autem spectacula eo quod hominibus
 publica ibi praebatur inspectio. Haec et ludicra nuncupata,
 2 quod in ludis gerantur aut in cenis. Ludorum origo sic traditur:
 Lydios ex Asia transvenas in Etruria consedissee duce Tyrreno,
 qui fratri suo cesserat regni contentione. Igitur in Etruria inter 5
 ceteros ritus superstitionum suarum spectacula quoque religionis
 nomine instituerunt. Inde Romani accessitos artifices mutuati
 sunt; et inde ludi a Lydis vocati sunt. Varro autem dicit ludos
 a luso vocatos, quod iuvenes per dies festos solebant ludi exulta-
 tionis populum delectare. Vnde et eum lusum iuvenum et 10
 3 diebus festis et templis et religionibus reputant. Nihil iam de
 causa vocabuli, dum rei causa idolatria sit. Vnde et promiscue
 ludi Liberalia vocabantur, ob honorem Liberi patris. Ob hoc
 dispicienda est originis macula, ne bonum aestimes quod initium
 a malo accepit. Ludus autem aut gymnicus est, aut circensis, 15
 aut gladiatorius, aut scenicus.

XVII DE LVDO GYMNICO. Gymnicus ludus est velocitatis ac
 virium gloria. Cuius locus gymnasium dicitur, ubi exercentur
 athletae et cursorum velocitas conprobatur. Hinc accedit ut
 2 omnium prope artium exercitia gymnasia dicantur. Ante enim 20
 in locis certantes cincti erant, ne nudarentur: post relaxato
 cingulo repente prostratus exanimatus est quidam cursor. Quare
 ex consilii decreto tunc archon Hippomenes ut nudi deinceps
 omnes exercitarentur permisit. Ex illo gymnasium dictum,

1 qua ill. *K*: que illuc *T* 2 praebatur *C* nunc. om. *C*
 3 quod] quam *T* (*pro quia*?) scenis *BCK* 4 transveasse *KPN*
 (-et) (*non DFUX*) tyrreno *P*: tyrrino *K*: terreno *B*: tirrheno *C*:
 tirreno *T* 5 fr. successerat *T* regnum *BCK* 7 Inde... mut.
 sunt om. *K* (*in spat. vac.*) (*non DFUX*) romanos *T* mutati
C
 8 ludi (*i. e.* -dii) a *Ly.*] ludiales *X*: ludiales *CDE* (*non FNP*):
 ludualis *T* (*non U*) dicit om. *B* 10 delectasse *C* cum]
 enim *C*
 11 ses. tem. *K* reputat *Tertull. spect.* 5 13 ob hos *K*
 14 dispicienda *BK*: respicienda *CT* extimes *T*: existimes
Tertulliani codd. initio ad malum incipit *K*: initio malum cepit *T*
 15 cerciensis *K* 16 scen. est *C* 19 accedit *K* 20 Antea
K 21 loci *K*: ludis *C*: iocis *Arv.* post] per *K*
 22 prostr. et examinatus *T* cursor *CT*: cursorum *BK* 23 con-
 silio *KT*

quod iuvenes nudi exercentur in campo, ubi sola tantum verecunda operiuntur.

DE GENERIBVS GYMNICORVM. Genera gymnycorum quin- XVIII que: id est saltus, cursus, iactus, virtus atque luctatio. Vnde 5 ferunt quendam regem tot filios adolescentes habentem totidem generibus de regno iussisse contendere.

DE SALTU. Saltus dictus quasi exilire in altum: est enim XIX saltus altius exilire vel longius.

DE CURSU. Cursus a velocitate crurum vocatur; est enim XX 10 cursus celeritas pedum.

DE IACTU. Iactus dictus a iaciendo. Vnde et piscatorium XXI rete iaculum dicitur. Huic arti usus est arreptos lapides procul ferire, hastas pondere librato iacere, sagittas arcu emittere.

DE VIRTUTE. Virtus est immensitas virium in labore et XXII 15 pondere corporis [vocata].

DE LUCTATIONE. Luctatio a laterum complexu vocata, XXIII quibus comminus certantes innitent, qui Graeca appellatione athletae vocantur.

DE PALAESTRA. Locus autem luctationis palaestra dicitur. XXIV 20 Palaestram autem vel ἀπὸ τῆς πάλης, id est a luctatione, vel ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est a motu ruinae fortis, nominatam dicunt, scilicet quod in luctando, cum medios arripiant, fere quatiant; idque apud Graecos πάλλειν vocatur. (Quidam opinantur artem luctandi ursorum contentione monstratam: namque inter ceteras 25 feras eos solos et erigi congressos et subsidere celeriter ac

1 campum BCT verecundia C¹K 2 operiunt K 5 totidem] idem T 6 iuss.] eius isse T¹ 7 dic. . . . est omi. K 9 vocatus B
11 ad B (pro ab!) iacendo K piscatorium CK 12 arti
usus] altius K arrepto lapide Aruv. 13 iacere BCT: iactare K
§ xxii post complexu dicta (§ xxiii) KNP 14 est omi. KNP et in
pond. C 15 vocata hab. KN: omi. BCTU 16 a lat.] alterum C¹:
alterum B vocata CDEFTU: vocatae B: dicta KP: dictam N
17 innitentur Aruv. (non DEFPU) 20 τῆς . . . ἀπὸ omi. KN: a luct. . .
id est omi. C¹DE: a luct. . . πάλλειν omi. B¹ πάλης] palesi BDETU:
pales in C 21 πάλλειν] palein TU: palin K 16 a mo. urnae id est
sortis C² nominatum K 22 fere BCFT: pene KN 23 πάλλειν]
palin BCT: palen K vocant K 24 inmonstratam K

ISIDORI

reverti, et modo manibus tentare invicem, modo complexu abigere sese more luctantium.

XXV DE AGONE. Quae Latine certamina, Graeci ἀγῶνας vocant, a frequentia qua celebrabantur. Siquidem et omnem coetum atque conventum agona dici; ali quod in circulis et quasi 5 agoniis, id est sine angulo locis, ederentur nuncupatos agonas putant.

XXVI DE GENERIBVS AGONVM. Agonum genera fuisse: inmensitas virium, cursui celeritas, sagittandi peritia, standi patientia, ad citharam quoque vel tibias incedendi gestus, de 10 moribus quoque, de forma, de cantandi modulatione, terrestris quoque belli et navalis proelii, perpetiendorumque suppliciorum certamina.

XXVII DE LVDIS CIRCENSIBVS. Ludi Circenses sacrorum causa ac deorum gentilium celebrationibus instituti sunt: unde et qui 15 eos spectant daemonum cultibus inservire videntur. Nam res equestris antea simplex agebatur, et utique communis usus reatus non erat; sed quum ad ludos coactus est naturalis usus, 2 ad daemoniorum cultum translatus est. Itaque Castori et Polluci deputantur haec species, quibus equos a Mercurio 20 distributos historiae docent; sed et Neptunus equestris ludi est, quem Graeci ἑπιπλον appellat; sed et Martis et Iovis in ludis 3 equi sunt consecrati, et ipsi quadrigis praesunt. Circenses autem ludi ideo dicti, vel a circumeundo, vel quod, ubi nunc metae sunt, olim gladii ponebantur quos quadrigae circumi- 25 bant; et inde dicti Circenses, ab ensibus circa quos currebant.

1 et modo . . . invicem om. C² 3 latine KT: latini BC 4 celebrantur B¹C et om. K omne BT 5 alii quod T: aliquod C: aliquid B qu. agonis C 9 cursus C 10 citharum C¹: cethara K: ceteram B accedendi K: incendi T 11 terr. quoque T: terr. quod B¹K: terr. C 12 proelii B¹ 14 cau. equorum KN (-sam) P (-sac qu.): cau. aquorum B¹: cau. a quo domnorum F: cau. ac detrium U (non V) 15 gentilibus V 16 expectant BC¹FT: inspectant KP 17 usu C¹ 18 reatus fuerat K ante corr. 19 translatus T 21 docent] dicunt K lude B¹: ludes K 22 ippon BK: ippon an yppon incert. T: yppona C appellant] vocant T iovi BC (non U) 23 eq. sunt] equestribus KN (-ist-) et ip. qu.] vel a circum T (cf. § 3) 24 circ. quod C

Siquidem et in litore circa ripas fluminum currus agitantés, gladios in ordine in ripae litore ponebant, et erat artis equum circa pericula torquere. Inde et Circenses dicti putantur, quasi circum enses.

5 DE CIRCO. Circus Soli principaliter consecratus est a XXVIII paganis, cuius aedis medio spatío et effigies de fastigio aedis emicat, quod non putaverint sub tecto consecrandum quem in aperto habent. Est autem circus omne illud spatium quod circuire equi solent. Hunc Romani dictum putant a circuitu 2
10 equorum, eo quod ibi circum metas equi currant. Graeci vero a Circe Solis filia, quae patri suo hoc genus certaminis instituit, adserunt nuncupatum, et ab ea circi appellationem arguméntantur. Fuit autem maga et venefica et sacerdos daemonum, in cuius habitu et opera magicae artis et cultus idolatriae recogno-
15 scitur.

DE ORNAMENTIS. Ornamenta circi : ova, meta, oboliscus, XXIX carcer. Ova honori Pollucis et Castoris adscribunt, qui illos ovo editos credendo de cygno Iove non erubescunt. Fingunt 2
autem Circensia Romani ad causas mundi referre, ut sub hac
20 specie superstitiones vanitatum suarum excusent.

DE METIS. Metarum quippe appellatione proprie terminum XXX ac finem mundi designare volunt, ab eo quod aliqui emensus finis est, sive ad testimonium orientis occidentisque solis.

DE OBELISCO. Oboliscum Mesfres rex Aegypti primus XXXI
25 fecisse refertur tali ex causa. Quum quodam tempore Nilus

1 circa om. BKN (non U) cursus K 5 solis M principali ter K
6 edes TU: edos B¹: decus KM in med. T (non U) edissemicant M
7 non] nonnulli KN (non U) potaverint (ex-unt) T: putaverunt CK
(cum Tertull. spect. 8) consecrando K quem] quoniam K (non U)
8 habent] arent K (non U) 9 circumire K 10 currunt K 11 circie
K: circircae B soli fi. K 13 magna T veneficia (be-)
CT 14 hab. et opere CT: hab. et opere B: hab. opera K artis
KT: artes BC idolatria C 16 mocta K 17 inter Cast. et
adscr. add. dicitur quod ledam matrem castoris et pollucis ioves (leg. -is)
in cigni similitudine[m] strupuisset (leg. stupravisset) ideo ovo editos
putant ad avis similitudinem T 18 ova C¹ love] ciove K
19 circensi BC rereferre C¹ 22 designari T aliquid C¹:
om. KN (non U) 23 a test. B¹: a testimonio K 24 mesfres C:
mesfres KT 25 refertur KT: fertur BC

violenti inundatione Aegyptum nocuisset, indignatus rex tamquam poenas a flumine exigeret, sagittam in undas misit. Non multum post gravi validudine correptus lumen amisit, qui post caecitatem visu recepto duos oboliscos Soli sacravit. Oboliscus enim sagitta dicitur, qui ideo in medio Circo ponitur quia per 5
 2 medium mundum sol currit. Medio autem spatio ab utraque meta constitutus oboliscus fastigium summitatemque caeli significat, quum sol ab utroque spatio medio horarum discrimine transcendit. Summo obolisco superpositum est quoddam auratum in modum flammae formatum, quoniam sol plurimum 10 in se caloris atque ignis habet.

XXXII DE CARCERIBVS. In Circo unde emittuntur equi carceres dicuntur, ab ea re qua et ille carcer qui est in civitate; quod, ut ibi homines damnati atque inclusi, ita hic equi cohercentur, ne exeant antequam signum emittant. 15

XXXIII DE AVRIGIS. Ars Circi: auriga et cursus, equites vel pedites. Auriga proprie dictus quod currum agat et regat, sive quod feriat iunctos equos. Nam aurit, ferit; ut (Virg. Aen. 10, 314):

Latus aurit apertum. 20

2 Ipse est et agitator, id est verberator, ab agendo dictus. Aurigae autem duobus coloribus sunt, quibus speciem idolatriae vestiunt. Nam prasinus terrae, venetus caelo et mari a paganis dicatus est.

XXXIV DE QUADRIGIS. Erict(h)onius autem, qui regnavit Athenis, primus quattuor equos iunxisse fertur; sicut Vergilius auctor 25 est dicens (Georg. 3, 113):

Primus Erict(h)onius currus et quattuor ausus

Iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.

2 Fuit autem Minervae et Vulcani filius de cadauca in terram

1 inundatio C¹ 2 sagittas B 3 validine K 4 solis B¹ 5 circum B 6 curret K: cucurrit C¹ Medium au. spatium B 7 moeta T 8 utraque BK 10 plurimum] primum K 12 Idcirco T 13 dicuntur KN: dixerunt BCTU habere qua et illi T 14 ut ibi] ubi B: ibi K 16 cursus CT: currus BK eq. sive ped. C 18 ut] et B 21 agitatorum T 22 specie BK 23 venetur C¹ dedicatus K: dictus T 25 au. est] auctorem C¹ 28 rapidisque B 29 terra lividinem K

libidine, ut fabulae ferunt, procreatus, portentum daemonicum, immo diabolus, qui primus Iunoni currum dedicavit. Tali auctore quadrigae productae sunt.

DE CVRRV. Currus autem a cursu dictus, vel quia rotas XXXV
5 habere videtur [multas]; unde et carrum quasi currum. Quadrigarum vero currus duplici olim temone erant perpetuoque et qui omnibus equis iniceretur iugo. Primus Clisthenes Sicyonius 2 tantum medios iugavit, eisque singulos ex utraque parte simplici vinculo adplicavit, quos Graeci *σειραφόρους*, Latini funarios
10 vocant, a genere vinculi, quo prius alligabantur.

DE EQVIS QVIBVS CVRRIMVS. Quadrigae et bigae, et XXXVI
trigae et seiugae a numero equorum et iugo dicti. Ex quibus quadrigas soli, bigas lunae, trigas inferis, seiugas Iovi, desultores
15 Lucifero et Hespero sacraverunt. Quadrigam ideo soli iungunt quia per quattuor tempora annus vertitur: vere, aestate, autumno et hieme. Bigas lunae, quoniam gemino cursu cum sole con- 2 tendit, sive quia et nocte et die videtur. Iungunt enim unum equum nigrum, alterum candidum. Trigas diis inferis, quia is per tres aetates homines ad se rapit: id est per infantiam,
20 iuventutem atque senectam. Seiuga maximus currus currit Iovi, propter quod maximum deorum suorum eum esse credunt. Ideo autem rotis quadrigas currere dicunt, sive quia mundus iste 3 circuli sui celeritate transcurrit, sive propter solem, quia volubili ambitu rotat; sicut ait Ennius (Ann. 558):

25 Inde patefecit radiis rota candida caelum.

DE SEPTEM SPATIIS. Septem spatia quadrigae currunt XXXVII

2 primus BC: -mum K: -me (i. e. -mac) T 4 autem om. KN
quia] quod C 5 multas hab. CK: om. BT (cf. XX. xii. 1) qu.
currum K: qu. cursum BC 6 cursus C erat K 7 inicerentur K
cristenes CT: ciristenes U: ciristenos B: cyristenes K sicionios
B¹ 8 medius B¹C¹T 9 adplicuit
(app-) BCK Gr. siraforos (sy-) TC: Gr. siraforas B: Gr. sitaforus
K lunarios K: furarios C 11 et trigae om. BK 12 et
seiugae om. T dictae K 13 quadrigis B¹ trigas] bigas
dis K inferi T 14 et esfero K: om. T 15 ver BT: vere
et K 16 et om. K qu. et gem. C 17 eq. nig. un. T 18 qu.
his BKT (i. e. is) 19 rapiunt K 20 senectutem K maximos
K cursus BCK 21 Iovi om. C ut vid. 25 patefacit BK
26 currit T

ISIDORI.

referentes hoc ad cursum septem stellarum, quibus mundum regi dicunt, sive ad cursum septem dierum praesentium, quibus peractis vitae terminus consummatur; quorum finis est creta, id est iudicium.

XXXVIII DE EQVITIBVS. Porro equites singulares ideo currere 5 dicunt quia singulariter unusquisque cursum vitae huius peragit atque transit, alius alio tempore sequens alium, per unam tamen viam mortalitatis usque ad propriam metam mortis.

XXXIX DE DESVLTORIBVS. Desultores nominati quod olim, prout quisque ad finem cursus venerat, desiliebat et currebat; sive 10 quod de equo in equum transiliebat.

XI DE PEDITIBVS. Pedites autem aiunt propterea pede currere quia pedibus currunt mortalitati. Ob hoc a superiori parte currunt ad inferiora, id est ab oriente ad occidentem, quia mortales oriuntur et occidunt. Nudi currunt, quia et homini in sacculo 15 nullae reliquiae sunt. Recto spatio currunt, quia inter vitam et mortem nihil distat. Sed haec igitur propterea fingunt ut vanitates suas et sacrilegia excusare conentur.

XLI DE COLORIBVS EQVORVM. Circa causas quoque elementorum idem gentiles etiam colores equorum iunxerunt, russeos 20 enim soli, id est igni, albos aeri, prasinos terrae, venetos mari adsimilantes. Item russeos aestati currere voluerunt, quod ignei coloris sint, et cuncta tunc flavescant. Albos hiemi, quod sit glacialis, et frigoribus universa canescant. Veri prasinos 2 viridi colore, quia tunc pampinus densatur. Item russeos 25 currere Marti sacraverunt, a quo Romani exoriuntur, et quia vexilla Romanorum cocco decorantur; sive quod Mars gaudet

3 terminum T quorum] cuius B creta C: certa TUV:
 erecta BF (an recte?): erectus (acr-) KNP 5 equites om. C 6 di-
 cuntur K peragat T (an recte?) 10 desilierat K 11 de] in T
 in equo K 12 Pedites C¹ pe. concurrere C 13 mortalitas K
 14 in occ. T 16 reliqui ut vid. B mor. et vi. T 17 haec
 CT: hoc B¹K 20 idem . . . adsim. om. KNP (non DEFU) roseos
 codd. 22 item BCDEFTU: ideo KP rosseus P¹: roseos
 BCDEFTU aestati] statim K (non DEFU) 23 sint] est (delet.)
 sunt C albo T hieme K 24 sint glaciales K vere
 K (non DEF) prasinos T 25 quia] quod C roseos BCT
 26 curreri C 27 vixilla C¹K

sanguine. Albos zephyris et serenis tempestatibus, prasinis floribus et terrae, venetos aquis vel aeri, quia caeruleo sunt colore, luteos, id est croceos, igni et soli, purpureos Iri sacra-
 5 verunt, quam arcum dicimus, quod is plurimos colores habeat. Sicque, dum hac spectatione deorum cultibus atque elementis 3 mundialibus profanantur, eosdem deos atque eadem elementa proculdubio colere noscuntur. Vnde animadvertere debes, Christiane, quod Circum numina immunda possideant. Qua-
 propter alienus erit tibi locus quem plurimi Satanae spiritus
 10 occupaverunt: totum enim illum diabolus et angeli eius repleverunt.

DE THEATRO. Theatrum est quo scena includitur, semi- XLII circuli figuram habens, in quo stantes omnes inspiciunt. Cuius forma primum rotunda erat, sicut et amphitheatri; postea ex
 15 medio amphitheatro theatrum factum est. Theatrum autem ab spectaculo nominatum, ἀπὸ τῆς θεωρίας, quod in eo populus stans desuper atque spectans ludos contemplaretur. Idem 2 vero theatrum, idem et prostibulum, eo quod post ludos exactos meretrices ibi prostrarentur. Idem et lupanar vocatum ab
 20 eisdem meretricibus, quae propter vulgati corporis levitatem lupae nuncupabantur: nam lupae meretrices sunt a rapacitate vocatae, quod ad se rapiant miseros et adprehendant. Lupanaria enim a paganis constituta sunt ut pudor mulierum infelicitum ibi publicaretur, et ludibrio haberentur tam hi qui
 25 facerent quam qui paterentur.

DE SCENA. Scena autem erat locus infra theatrum in XLIII modum domus instructa cum pulpito, qui pulpitus orchestra vocabatur; ubi cantabant comici, tragici, atque saltabant hi-

2 floris BKT (et Isid. 1) acris B¹T cerulei K 4 quem
 BCT his BKT (i. e. is); iris C plurimis B 5 expectatione
 codd. 7 colore BT noscantur T et anim. C: enim advertere T
 8 vel quot nomina BK immunditia C¹ 12 quod sc. T 13 a
 fig. habens usque ad (XIX. vi. 2) quod igne deficit C, tribus ut vid. foliis
 exsectis 15 est om. K ab spectaculo BKT ex corr. (ut vid.)
 16 ἀποθεορίας T¹ populo T 17 expectans B 20 quae] qua B
 21 luce T¹ nuncupantur B¹ 25 qui B ut vid. T: qui et quae
 K: quae Lactant. inst. 6, 23, 7 27 orchestra codd. 28 traicique sal.
 K istrioncs K: strioncs BT

striones et mimi. Dicta autem scena Graeca appellatione, eo quod in speciem domus erat instructa. Vnde et apud Hebraeos tabernaculorum dedicatio a similitudine domiciliorum *σκηνοπήγια* appellabantur.

XLIV DE ORCHESTRA. Orchestra autem pulpitus erat scenae, 5
ubi saltator agere posset, aut duo inter se disputare. Ibi enim
poetae comoedi et tragoedi ad certamen conscendebant, hisque
canentibus alii gestus edebant. Officia scenica: tragoedi,
comoedi, thymelici, histriones, mimi et saltatores.

XLV DE TRAGOEDIS. Tragoedi sunt qui antiqua gesta atque 10
facinora sceleratorum regum luctuosa carmine spectante populo
concinebant.

XLVI DE COMOEDIS. Comoedi sunt qui privatorum hominum
acta dictis aut gestu cantabant, atque supra virginum et amores
meretricum in suis fabulis exprimebant. 15

XLVII DE THYMELICIS. Thymelici autem erant musici scenici
qui in organis et lyris et citharis praecanebant. Et dicti thy-
melici quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitem,
quod thymele vocabatur.

XLVIII DE HISTRIONIBVS. (H)istriones sunt qui muliebri indu- 20
mento gestus impudicarum feminarum exprimebant; hi autem
saltando etiam historias et res gestas demonstrabant. Dicti
autem histriones sive quod ab Histria id genus sit adductum,
sive quod perplexas historiis fabulas exprimerent, quasi hi-
striones. 25

XLIX DE MIMIS. Mimi sunt dicti Graeca appellatione quod
rerum humanarum sint imitatores; nam habebant suum au-

3 <i>σκη.</i>] - <i>πηγ.</i> <i>KT</i> (in <i>B turbatum</i>)	5 Orchestra <i>codd.</i>	6 agi possit
<i>K</i> 9 striones <i>codd.</i> et <i>om.</i> <i>T</i> ¹	11 luctuoso <i>B</i>	carmina <i>K</i>
expectante <i>B</i>	12 concinebant <i>K</i>	13 privatorum <i>BFT</i> : vanorum
<i>KN</i> (-na-)	14 aut <i>BK</i> : atque <i>T</i>	16 Thymelici <i>KT</i> : Thymelicia <i>B</i>
musicis cecini <i>B</i> ¹	17 et l. citharisque <i>K</i> : et l. et citharicos <i>T</i>	themelici <i>T</i> : thymelici <i>K</i> : melici <i>B</i> ¹
21 gesto <i>T</i> : gestis <i>B</i>	18 orchestra <i>codd.</i>	19 thymele <i>codd.</i>
23 striones <i>codd.</i>	femina <i>T</i>	hic au. <i>K</i>
26 dicta <i>B</i> ¹ : <i>om.</i> <i>KN</i>	stria <i>T</i> ¹ ut <i>vid.</i>	22 historias <i>T</i>
<i>Arv.</i>		24 historias <i>B</i> ¹ : storiis <i>T</i>
		27 habent <i>B</i> actorem

ctorem, qui antequam mimum agerent, fabulam pronuntiare[n]t. Nam fabulae ita componebantur a poetis ut aptissimae essent motui corporis.

DE SALTATORIBVS. Saltatores autem nominatos Varro L 5 dicit ab Arcade Salio, quem Aeneas in Italiam secum adduxit, quique primo docuit Romanos adolescentes nobiles saltare.

QVID QVO PATRONO AGATVR. Et est plane in artibus scenicis LI Liberi et Veneris patrocinium, quae privata et propria sunt scenae, de gestu et corporis fluxu. Nam mollitiam Libero et 10 Veneri immolabant, illi per sexum, illi per luxum dissoluti: quae vero ibi vocibus et modis et organis et lyris transiguntur, Apollines et Musas et Minervas et Mercurios patronos habent. Quod spectaculum, Christiane, odere debes, quorum odisti auctores.

15 DE AMPHITHEATRO. Amphitheatrum locus est spectaculi, LII ubi pugnant gladiatores. Et inde ludum gladiatorium dictum quod in eo iuvenes usum armorum diverso motu discant, et modo inter se aut gladiis aut pugnis certantes, modo contra bestias incedentes; ubi non odio, sed praemio inlecti subeunt 20 ferale certamen. Amphitheatrum dictum, quod ex duobus 2 theatris sit factum. Nam amphitheatrum rotundum est; theatrum vero ex medio amphitheatro est, semicirculi figuram habens.

DE LVDO EQVESTRI. Genera gladiatorum plura, quorum LIII 25 primus ludus equestrium. Duo enim equites praecedentibus prius signis militaribus, unus a parte orientis, alter ab occidentis procedebant in equis albis cum aureis galeis minoribus et habilioribus armis; sicque atroci perseverantia pro virtute sua

1 qui an. mi. ag. BTU: qui hoc primum ag. N: qui hoc quam primum ag. K (pro quum?) 2 a om. T¹ 4 Sa. sunt nominati sicut Va. KN (non U) 7 Et om. BKN (non U) plane] autem KN scenicis BTU: spectaculi KN 9 et de corp. K flexu dell. 10 per fluxum BK 11 quae] qui K 12 apollinem K: et apollinem N et Min. om. KN (non U) mercurium K (non U) 13 corum U: cuius KN 16 ubi ut vid. T ante corr. 17 quod] quo T usu (ex corr.?) T mutu T: modo K 21 nam a. ro. est post] habens (v. 23) T 25 ludus] usus K (pro lusus?) 26 parte] porta KT 27 gal. aur. KN (non U)

ISIDORI

iniebant pugnam, dimicantes quousque alter in alterius morte prosiliret, ut haberet qui caderet casum, gloriam qui perimeret. Quae armatura pugnabat Martis Duellii causa.

LIV DE RETIARIIS. Retiarius ab armaturae genere. In gladiatorio ludo contra alterum pugnantem ferebat occulte rete, 5 quod iaculum appellatur, ut adversarium cuspede insistente operiret, implicitumque viribus superaret. Quae armatura pugnabat Neptuno tridentis causa.

LV DE SECVTORIBVS. Secutor ab insequendo retiarius dictus. Gestabat enim cuspidem et massam plumbeam, quae adversarii 10 iaculum impediret, ut antequam ille feriret rete, iste exsuperaret. Haec armatura sacrata erat Vulcano. Ignis enim semper insequitur, ideoque cum retiario componebatur, quia ignis et aqua semper inter se inimica sunt.

LVI DE LAQVEARIIS. ¹ Laqueariorum pugna erat fugientes in 15 ludo homines iniecto laqueo inpeditos consecutosque prostrare amictos umbone pellicio.

LVII DE VELITIBVS. Velitum pugna erat ut ultro citroque tela obiectarent. Erat enim eorum varia pugna et spectantibus 20 gratior quam reliqua: velites autem nuncupatos sive a volitatione, sive a civitate Etruscorum quae Veles vocabatur.

LVIII DE FERALI CERTAMINE. Ferarum pugna erat emissas bestias iuvenes excipere, pugnare adversus eas, ultroneo funere certare, non crimine, sed furore.

LIX DE HORVM EXERCITATIONE LVDORVM. Haec quippe 25 spectacula crudelitatis et inspectio vanitatum non solum homi-

1 inibant *K ante corr.* alter alterum mo. *KN (non U)* mortem
K (non U) 3 Marti duelli *Arev.* 4 armatura *BT* 5 retem *BT*
6 appellatus *ut vid. T* insistente *K*: insistere *B*: insequente *T*:
fort. -tem 7 armaturo *K* 8 *fort.* Neptuni 9 *Sec. est ab B*
(non U) 10 gestabat *BTU*: portabat *KN* 11 *ut]* et *T* retem
T exsuperaret *TU*: et superaret *B*: superaret *KN* 12 sacratura
erat *U (non V)*: sacraverunt *K*: sacraverum *N* vulcanum (-ga-)
NV 18 Velitum *BT* 19 expectantibus *B* 20 velites *T*: velitis
B volutatione *T*: vocitatione *B* 21 *Etr.] et rusticorum T*
veles *T*: *veces B*¹: velites *K* vocabantur *K ante corr.* 22 Feralis
KN 23 bestias *KT* ultro ne eo *B*¹ 26 spectaculum *T*
inspectatio *B*

num vitiis, sed et daemonum iussis instituta sunt. Proinde nihil esse debet Christiano cum Circensi insania, cum impudicitia theatri, cum amphitheatri crudelitate, cum atrocitate arenae, cum luxuria ludi. Deum enim negat qui talia praesumit, fidei
 5 Christianae praevaricator effectus, qui id denuo appetit quod in lavacro iam pridem renuntiavit; id est diabolo, pompis et operibus eius.

DE TABVLA. Alea, id est lusus tabulae, inventa a LX
 Graecis in otio Troiani belli a quodam milite Alea nomine,
 10 a quo et ars nomen accepit. Tabula luditur pyrgo, calculis tesserisque.

DE PYRGIS. Pyrgus dictus quod per eum tesserae pergant, LXI
 sive quod turris speciem habeat. Nam Graeci turrem *πύργον*
 vocant.

15 DE CALCVLIS. Calculi vocati quod lenes sint et rotundi. LXII
 Vnde et calculus dicitur lapis brevis, qui sine molestia sui brevitate calcatur. Item calculi, quod per vias ordinales eant, quasi per calles.

DE TESSERIS. Tesserae vocatae quia quadrae sunt ex LXIII
 20 omnibus partibus. Has alii lepusculos vocant, eo quod exiliendo discurrant. Olim autem tesserae iacula appellabantur, a iaciendo.

DE FIGVRIS ALEAE. Quidam autem aleatores sibi videntur LXIV
 physiologice per allegoriam hanc artem exercere, et sub quadam
 25 rerum similitudine fingere. Nam tribus tesseris ludere perhibent propter tria saeculi tempora: praesentia, praeterita, et futura; quia non stant, sed decurrunt. Sed et ipsas vias senariis locis distinctas propter aetates hominum ternariis lineis propter tempora argumentantur. Inde et tabulam ternis di-
 30 scriptam dicunt lineis.

1 sed daem. B	2 nihili K	3 theatra cum K	4 Deum] dum
B	5 quid id B: quid T	6 diaboli B	di. et po. K et op.
om. KN (non U)	8 lusus KT: ludus B	9 in otio] initio T	
10 a quo om. B ¹	pigro ut vid. T ante corr.	12 Purgus BT	
15 leves dell.	19 quia] quod B	21 discurrunt BT	iaculi T
26 saecula B ¹	29 argumentatur T	descriptam K	

ISIDORI

- LXV** DE VOCABVLIS TESSERARVM. Iactus quisque apud lusores veteres a numero vocabatur, ut unio, [binio,] trinio, quaternio, [quinio], senio. Postea appellatio singulorum mutata est, et unionem canem, trinionem suppum, quaternionem planum vocabant.
- LXVI** DE IACTV TESSERARVM. Iactus tesserarum ita a peritis aleatoribus conponitur ut adferat quod voluerit, utputa senionem, qui eis in iactu bonum adfert. Vitant autem canem quia damnosus est; unum enim significat.
- LXVII** DE CALCVLORVM MOTV. Calculi partim ordine moventur, 10 partim vage: ideo alios ordinarios, alios vagos appellant; at vero qui moveri omnino non possunt, incitos dicunt. Vnde et egentes homines inciti vocantur, quibus spes ultra procedendi nulla restat.
- LXVIII** DE INTERDICTIONE ALEAE. Ab hac arte fraus et menda- 15 cium atque periurium numquam abest, postremo et odium et damna rerum; unde et aliquando propter haec scelera interdicta legibus fuit.
- LXIX** DE PILA. Pila proprie dicitur quod sit pilis plena. Haec et sfera a ferendo vel feriendo dicta. De quarum genere et 20 pondere Dorcatius sic tradit (1):

Neu tu parce pilos vivacis condere cervi,

Vncia donec erit geminam super addita libram.

- 2 Inter species pilarum sunt trigonaria et arenata. Trigonaria est qu[i]a inter tres luditur. Arenata, qua in grege, dum ex 25 circulo adstantium spectantiumque emissa, ultra iustum spatium

2 ut om. T¹ binio hab. K: om. BDT trinio K: trio BT
 quatrio BT: quattrinio K 3 quinio hab. K: om. BDT 4 trinionem
 K: trionem BT quaternionem BT: quadrionem K 6 a per.]
 apertis B 8 boni T 11 vagae K 12 possint T 13 agentes
 BK ex corr. incitos K ante corr. 16 post. et od. om. K
 17 hoc B int. a leg. K 18 fuit om. T 19 plena corr. plea
 ut vid. T 20 i.e. sphaera vel a feri. T et pond. om. B¹
 21 dorcaecius (ex dorcaecius) K (non Mon.) 22 pa. pilo quivagum K
 (non U Mon.) 23 donec hec er. K ante corr. gemina K (non
 Mon.) 24 Inter KT: Item B arenata TB²: aronata B¹:
 arenaria K 25 inter lu. T¹: in tres lu. BT² arenata TB²:
 aronata B¹: arenaria K quia KT 26 expectantiumque coll.

ETYMOLOGIARVM LIB. XVIII. lxxv-lxxix

pilam excipere lusumque inire consueverunt. Cubitalem lusum appellant quum duo comminus ex proximo ac pene coniunctis cubitis pilam feriunt. Suram dicitur dare qui pilam crure pro lato feriendam conlusoribus praebent.

1	pila <i>K</i>	lusoque <i>BK</i> :	lusu <i>T</i>	consueverunt <i>T</i>	2	quum]
	cuius <i>K</i>	comminus <i>ex</i> cum unus <i>B</i>		3	suram <i>K</i>	dicuntur <i>B</i>
	palam <i>B</i> :	palam <i>K</i>	4	ferienda conlusorio <i>K</i>		praebet <i>dell.</i>

LIBER XIX

DE NAVIBVS, AEDIFICIIS ET VESTIBVS

1 DE NAVIBVS. Artium quarundam vocabula quibus aliquid fabricatur, vel instrumenta artificum, vel quae ministerium exhibent, atque aliquid huiusmodi deinceps ex parte notanda
2 studui. Artifex generale nomen vocatur quod artem faciat, sicut aurifex qui aurum [facit]. Faxo enim pro facio antiqui
3 dicebant. Nauclerus domnus navis est, appellatus ita quod navis in sorte eius sit; κληρος enim Graece sors dicitur. Ceteri
4 autem in navi in contributione sunt. Gubernio, qui et gubernator, quasi coibernator, quod coibeat prudentia sua iberna, id
5 est tempestates maris. Nauta a nave dictus per derivationem. **10**
 Navita autem pro nauta poetice dicitur, sicut Mavors pro Mars; **10**
6 nam rectum est nauta. Remex vocatus quod remum gerit; sic
7 autem remex quomodo tubex dicitur nominativo casu. Epibata
 Graeco nomine appellatur, qui Latine dicitur superveniens. Hic nihil habet negotii, sed nauulo dato in alias terras transire **15**
8 disponit. Navem quidam perhibent dictam eo quod navum rectorem quaerat, id est peritum, sapientem, strenuum, qui continere et gubernare novit propter maritima pericula et casus. Vnde est illud Salomonis (Prov. 1, 5): 'Intelligens gubernacula possidebit.' Lydii autem primum navem fabricaverunt, pelagi- **20**
 que incerta petentes pervium mare usibus humanis fecerunt.
9 Rates primum et antiquissimum navigii genus e rudibus tignis asseribusque consertum; ad cuius similitudinem fabricatae

1 *Vsque ad vi. 2 deficit C* Artium *om.* *KN*: cum titulo (DE NAVIBVS
 ARTIVM) coniungit *B* Quorundam (-nd-) *KN* **3** exhibent *K*
4 vocatus *B* **5** quia au. *B* facit *hab. T*: *om.* *BKN* **6** domnus
N: dominus *BK*: dñs (i. e. domnus vel etiam dominus) *TU* est *om.*
K (*non NU*) ita app. *K* **7** Graece *om.* *KN* (*non U*) **8** con-
 tributione *U* (*non V*): contributione *K* Gubernio *K* **9** ibernia
B: hiberna *K* (etiam cohibernator et cohibeat) **10** tempestate *K* (*pro*
 tem?) Naute *B* **11** pedice *K* mafors *T*: mafros *B*
13 Epipata *K* **15** negotiis *T* sed] si *B* nabulo *K* (*T* n. l.)
16 quidem *K* gnavum (ex na-) *K*: nauum *B* **18** governare *K*
19 governaculo *K* **20** primam *K* (*non F*) **22** Ratis *K* navii *T*
e ruodibus *K*: cruditibus *T* **23** fabricace *T*

naves ratariae dictae. Nunc iam rates abusive naves; nam proprie rates sunt conexae invicem trabes. Trieris navis magna, 10 quam Graeci durconem vocant. De qua in Esaia (33, 21): 'Non transibit per eam trieris magna.' Carpasia navis a Car- 11 patho insula nominata, sicut a Rodo Rodia, sicut ab Alexandria Alexandrina. Liburnae dictae a Libyis; naves enim sunt 12 negotiatorum. De qualibus Horatius (Epod. 1, 1):

Ibis Liburnis inter alta navium.

Rostratae naves vocatae ab eo quod in fronte rostra aerea ha- 13 beant propter scopulos, ne feriantur et conlidantur. Longae 14 naves sunt quas dromones vocamus, dictae eo quod longiores sint ceteris: cuius contrarius musculus, curtum navigium. Dromo autem a decurrendo dictus; cursum enim Graeci δρόμον vocant. Classis dicta est a Graeco vocabulo, ἀπὸ τῶν κάλων, id 15 est lignis; unde et calones naviculae quae ligna militibus portant. Ancyromac(h)us dictus pro eo quod celeritate sui ancoris 16 et instrumentis reliquis navium vehendis sit aptus. Phaselus 17 est navigium quem nos corrupte baselum dicimus. De quo Vergilius (Georg. 4, 289):

20 Pictisque phaselis.

Scapha, qui et κατάσκοπος, navigium quod Latine speculatorium 18 dicitur; σκοπὸς enim Latine intendere dicitur. Barca est quae 19 cuncta navis commercia ad litus portat. Haec navis in pelago propter nimias undas suo suscipit gremio: ubi autem adpro- 25 pinquaverit portum, reddit vicem barca navi quam accepit in

1 raturiae diet (sic, spatio relicto) K	ratis ab. navis K	2 ratis
K: naves B ¹	traves codd.	3 dulconem B ¹
Carpatia K	carpado T: carpados BK	4 per ea K
alexandria T	6 alexandrina T: alexandrine K	5 nominatae K
Liburnae BE: -nea F (non U)	8 in terra ita na. DE ante corr. F	§ 12 om. KN
(non UX)	9 fronte ex fonte T	10 inlidantur KN
T	12 sunt T	cuius BT: quibus K
om. K	a] e B	13 ad dec. K
16 Anquiromacus BK: Antiquiromacus T	17 Faselus codd.	20 faselis
T: feselis K: vaselis B	21 Scafa BT: Scava K	quae dett.
catascopus BT: caduscopus K	23 hanc TU (vix recte)	in
pel. na. B	24 suscepit BK	25 reddet BT
namque B: na. qua T: na. quod eam (ca) KN (non U)		na. quam ex

ISIDORI

20 pelago. Paro navigium piratarum aptum, et ex his ita vocatum.
Cicero (Mar. 3):

Tunc se fluctigero tradit mandatque paroni.

Et alibi (Com. pall. inc. 21):

Parunculis ad litus ludit celeribus.

5

21 Mioparo quasi minimus paro. Est enim scapha ex vimine facta, quae contacta crudo coreo genus navigi praebet; quales utuntur Germanorum piratae in Oceani litoribus vel paludibus ob agilitatem. De qualibus Historia 'Gens', inquit, 'Saxonum mioparonibus, non viribus nituntur, fugae potius quam bello 10 parati.' Celoces, quas Graeci κέλγτας vocant, id est veloces biremes vel triremes, agiles et ad ministerium classis aptae. Ennius (Ann. 478):

Labitur uncta carina per aequora cana celocis.

23 Biremes autem naves sunt habentes remorum ordinem geminum. 15
Triremes et quadriremes trium et quattuor ordinum. Sic et

24 penteres et (h)exeres, quinos vel senos ordines habentes. Actu-
ariae naves sunt quae velis simul et remis aguntur. Hippa-
gogus, in quo equos transvehere solitum est. Pontonium navi-
gium fluminale tardum et grave, quod nonnisi remigio pro- 20
gredi potest. Hic et traiectus, id est extentus: est enim latus;

25 unde et transenna, dicitur extentus funis. Lembus navicula
brevis, qui alia appellatione dicitur et cumba et caupulus, sicut
et lintris, id est carabus, quem in Pado paludibusque utuntur.

26 Carabus parva scapha ex vimine facta, quae contacta crudo 25

1 navium vel pir. *B* et *om.* *T* ita] abtum *T* 3 se *om.* *K*
parone *B* 5 caelerius *B* 6 Mioparo *T* scava *B*: scava
EKT 7 contactae *B*: contexta *T* qualibus *K* 8 gemmanorum
T 9 storia *BT* 11 paratum *T* Celones *BT* κελ.]
celeras *BK*: celacras (r ex corr.) *T* 12 apta est Enn. *B* 14 lavitur
KN (*non P*) cuncta *KNP Mon.* celoces *NU* (*non DEF*
Mon.) 15 Biremis au. navis est habens *KN* (*an rate*!) 16 quatrimeres
BT 17 Acturiae *B* 18 remes *B* reguntur *T* Yppogaufin
quo *B¹FKN*: Yppocavus in quo *DE*: Ippogavus in quo *T* 19 Potonium
BK remigium *K* 21 hic *KN*: hinc *BT* 22 trasena *K*:
transethna *BT* Limbus *BDET*: Lymbus *K* 23 quae *K* (*non EU*)
caupulus *EKN*: caupulus *BTU* 24 lyntris *K* carabus
BDEFTU: carobus *K*: carabus *N* quem *BDEFTU*: qua *KN*
in paludibus ut. *KN*: in paludibusque ut. *B¹F* 25 Carabus *om.* *T*
Paroa *T* scava *K*: excafa *B*: excava *T* contactae (-ta c1) *B*

coreo genus navigii praebet. Portemia navicula Syriatici generis lata et sine carina, a portando vocata. Utuntur his in Pannonia. Trabariae amnicae naves quae ex singulis trabibus 27 cavantur, quae alio nomine litorariae dicuntur. Haec et caudicae, ex uno ligno cavato factae; et inde caudicae quia a quattuor usque ad decem homines capiunt.

DE PARTIBVS NAVIVM ET ARMAMENTIS. Puppis posterior II pars navis est, quasi post; prora anterior, quasi priora. Cumba locus imus navis, quod aquis incumbat. Carina a currendo 10 dicta, quasi currina. Fori navium latera concava, a ferendo 2 onere dicta; sive tabulata navium quae sternuntur, dicta ab eo quod incessus ferant vel foris emineant. De quibus Vergilius (Aen. 6, 412):

[Laxatque foros].

15 Columbaria in summis lateribus navium loca concava per qua 3 eminent remi; dicta, credo, quod sint similia latibulis columbarum in quibus nidificant. Agea viae sunt, loca in navi per 4 qua ad remiges hortator accedit. De qua Ennius (Ann. 492):

Multi foro ponet, et agea longa repletur.

20 Transtra sunt tabulae ubi sedent remiges, quod in transverso 5 sint dicta; quae Vergilius (Aen. 6, 411) iuga appellat. Remi 6 a removendis, (tonsae a tondendis) et decutiendis fluctibus dicti, sicut tonsores a tondendis et decutiendis capillis. Palmula 7 est extrema latitudo remi, a palma dicta, qua mare impellitur.

25 Antennae autem dictae quod ante amnem sint positae; prae-

2 carino o port. T 3 Trabariae K travibus BK 4 caudicae
(-cem) KN 5 cavatae K: cavatam et N et inde] exinde KN
caudicae KN ad qu. us. dec. N: ad qu. us. et dec. K (non U)
10 quasi curr. . . . dicta (§ 2) om. T 11 sive BTU: sunt KN sternuntur B
12 fuerant B¹ de qu. Vcr. om. KNP (non U)
14 la. fo. hab. TU: om. BFKNP 15 per quam K 17 Agea B
vie K (i.e. viae) per quam K 18 hortatur acc. K: ortatus
(ut vid.) accedet B: ortatura cedit T 19 ponet et BDEFTUV: potet
M: punit KP: pune N: ponit et Caesenas vel Longa (nov. versus):
lenga N (non MPDEF) repleto DE¹ (non FMNPVV) 20 Transtra BT
rimicis K dic. qu. in tr. sint T 21 Tonsae remi Arv. 22 re-
movendo B¹ supplevi decutiendis B¹ (pro decutiendis!) 23 tonsores
a tondendis K et dec. om. T (non U) 24 quam mare (ex male K)
impellitur KN

ISIDORI

terfluit enim eas amnis. Cornua extremas partes antemnarum
8 sunt, dictae per tropum. Malus est arbor navis qua vela susti-
 nentur. Malus autem dictus quia habet instar mali in summi-
 tate, vel quia quasi quibusdam malleolis ligneis cingitur, quorum
9 volubilitate vela facilius elevantur. Modius est cui arbor insistit, 5
 ob similitudinem mensuralis vasis dictus. Carchesia sunt in
 cacumine arboris trochleae, quasi F littera, per qua funes tra-
 huntur. Cinna (4):

Lucida confulgent alti carchesia mali.

10 Trochleae autem vocatae quod rotulas habeant; τροχὸς enim **10**
11 Graece rota dicitur. Parastatae stipites sunt pares stantes qui-
 bus arbor sustinetur. Cato (inc. 18): 'Malum deligatum, para-
12 statae vinctae.' Clavus est quo regitur gubernaculum. De quo
 Ennius (Ann. 483):

Ut clavum rectum teneam navemque gubernem. **15**

13 Porticulus malleus in manu portatus, quo modo signum datur
 remigantibus. De quo Plautus (Asin. 518):

Ad loquendum atque tacendum tute habes porticulum.

14 Tonsilla uncinus ferreus vel ligneus ad quem in litore defixum
 funes navium inligantur. De quo Ennius (Ann. 499): **20**

Tonsillas apiunt, configunt litus, aduncas.

15 Anchora dens ferreus ex Graeca etymologia nomen ducit, quod

1 enim om. K (non U) 3 quia TB (ex qua): quod K mali
 Serv. ad Aen. 5, 487: male codd. 4 quasi om. K malleolis K:
 malis Servii codd. quorum vol. om. T (vela ex corr.) 5 obsistit K
6 Carceria codd. 7 acumine T: camine B¹ arboris ex ardoris K
 trochleae K: trochlae BT f (expunct.) T: om. B¹K: au T¹
 per quam KT 9 ludia B¹ carceria BK Mon.: calceria T
 mari K (non N): malis B¹ 10 Trochleae K: Trochlae BT 11 Graece
 om. KN Parastatae . . . stantes om. K: post mali (§ 9) N
 (non DEFU) 12 Cato . . . vinctae om. KN¹ deligatum DE:
 diligatum BF: deligatur TU: diligatur U¹ 13 qua B governa-
 culum K (non N) 15 clavum om. KN (non DE) governem K
 (non NP) 16 Porticulus K malleis B portatur BK
 modo signum KT: modus signumque B 18 abes B: avis K (non
 N Mon.) porticulum K (non N) 19 ad quam KN 20 funis K
 inligantur BT: inligant KN de qua KN (non E) 21 tonsillas
 apiunt DK: tonsillasapiunt FN: tonsilla sapiunt BMPE² ut vid.: ton-
 sillas sapiunt TUV: tonsillam sapiunt E¹ ut vid.: tonsillas rapiunt cdd.
 aduncias KMN (non DFUV) 22 Ancora T

quasi hominis manus comprehendat vel scopulos vel arenas. Nam manus Graece *κυρα* dicitur: apud Graecos autem aspirationem non habet, nam *ἄγκυρα* dicitur; unde et apud maiores sine aspiratione proferebatur. Pulvini sunt machinae quibus naves 16
5 deducuntur et subducuntur in portum. Pons, scala navium.

DE VELIS. Vela Graeci *ἄρμενα* dicunt, proinde quod aere III
moventur; apud Latinos autem vela a volatu dicta Vnde est illud (Virg. Aen. 3, 520):

Velorum pandimus alas.

10 Genera velorum: acation, epidromos, dolo, artemo, siparum, 2
mendicum. Ex quibus acation velum maximum, et in media
nave constitutum. Epidromos secundae amplitudinis, sed ad 3
puppin. Dolon minimum velum, et ad proram defixum. Ar-
temo dirigendae potius navis causa commentatum quam celeri-
15 tatis. Siparum genus veli unum pedem habens, quo iuari 4
navigia solent in navigatione quotiens vis venti languescit. De
quo Lucanus (5, 428):

Summaque tendens

sipara velorum perituras colligit auras;

20 quod ex separatione existimant nominatum. Pes extremus
angulus veli, quem sic nautae loquuntur.

DE FUNIBVS. Funes dicti quod antea in usum luminis IV
fuerint circumdati cera; unde et funalia. Restes, sive quod rates
contineant, seu quod his retes tendantur. Rudentes sunt funes
25 navium ex nimio stridore ita dicti. Spirae funes quae in tem- 2
pestatibus utuntur; quas nautici suo more cucurbas vocant.
Spirae autem ab sparto vocatae. Propes funis quo pes veli 3

1 lonis T scopulos K 2 *κυρα*] *χεῖρ dett.* grecos T:
hebreos BK 3 *ἄγκ.*] ancira *codd.* 9 celorum pa. T 10 acateon
BK: acataon T epydromos B: epitromos K: epidrosmos T
vel dolon: dalum *codd.* artemon K sibarum K 11 acateon
codd. 12 Epidromo BT: Epitromo K ampl. BT: altitudinis K
13 Dalum *codd.* 14 dirigendo B commentatum T: com-
mendatum BK 19 colliget K 20 quod om. K existit K
21 quem BT: quoniam KN 23 fuerunt B Restes... tendantur
post ita dicti KN sive BTU: sunt KN ra. ibi cont. T
25 navium... Spirae funes om. T 26 quas] quos B cocurbas K
27 spira K funes K quo pes usque ad Tormentum funis om. I¹
veli om. T

ISIDORI

alligatur, quasi pro pedes. De quo Turpilius (215):

Quasi quum ventus fert navem in mare
secundus, si quis propedon misit †si veli sinistrum †.

4 Tormentum funis in navibus longus, qui a prora ad puppim
extenditur quo magis constringantur. Tormenta autem a tortu 5
5 dicta, restes funesque. Scaphon funis in prora positus. De
quo Caecilius (256):

Venerio cursu veni, prolato pede
usque ad scaphonem.

6 Opispiora funes quae cornibus antennae dextra sinistraque 10
tenduntur retroverso. Prospiesium funis quo navis in litore

7 ligatur ad palum. Mitra funis qua navis media vincitur. An-
quina quo ad malum antenna constringitur. De qua Cinna (5):

Atque anquina regat stabilem fortissima cursum.

8 Remulcum funis quo deligata navis trahitur vice remi. De quo 15
Valgius (4):

Hic mea me longo succedens prora remulco
laetantem gratis sistit in hospitium.

9 Struppi vincula loro vel lino facta quibus remi ad scalmos alli-
gantur. De quibus Livius (10):

20

1 pro *T*: prope *BK* torpilius *codd.* 2 cum ventis *BFKNP Mon.*:
conventis *DE¹ (-tus E²) (non U)* navium *U (non DEFNI¹)* mari *BFN*
3 propedo *T ante corr.* (-dom *an -du ex corr. incert.*): propedom *an*
propedon *incert. U (non DEFNP)* si velis *s. DEN fort. recte*: sive
linistrum *T (non UFP Mon.)* 4 qui a] qua *BT* ad] a *K* 5 a] ad *B*
6 retes *T* Scaphon *K*: Saphon *BEFNT*: Saphon *U* 7 caecilius *N*:
caecilius *codd. (etiam FPUV)* 8 cursum *KNP*: cursum *M (non DEFUV)*
prolatum *KN (non MPDEFUV)* pedes *B¹DE¹FM*: pedem *N (non*
PUV) 9 saphonem *BDEFT*: saphonem *UV*: saphonem *MN*: saphonem
K: saphonem *P* 10 Opispiora *KT*: Opispiora *B* funis *K* quo
co. antennam *K* 11 tendunt *K* retro et verso *T* funes
quo naves *K* 12 religatur *T*: ligatus *ut vid. B* fu. est. qua *T*:
fu. quo *K*: funes qua *B* 13 quo ad *ex* quod *T*: qua ad *K*: quam ad
N (non DEFU), contemna (-nna!) *T* 14 adque *U*: om. *KMNP*
(non DEF) regnat *KMP*: regnant *N (non DEFU)* stavilem
KM (non NP) 15 qua *BT* diligata *BK* 17 longo *ex* longu
EK ut vid.: longos *NP*: longus *D (non F)* succedens *K*: suc-
cedent *P*: succedit *M*: succedit *N (non DEFUV)* 18 silit *T*
19 Struppi *ex* Struppi *T*: Struppi *K* vinculo *T* scalmos *B*
ligantur *T* 20 libius *KNPT (non F)*

Tumque remos iussit religare struppis.

Catapirates linea cum massa plumbea, qua maris altitudo tem- 10
tatur. Lucilius (1191):

5 Hunc catapiratem puer eodem devoret unctum
plumbi paucillum rudus lineique mataxam.

DE RETIBVS. Retes vocatae sive a retinendis piscibus, V
sive a restibus quibus tenduntur. Minus autem rete synplagium
dicitur a plagis; nam proprie plagas dici funes illos quibus retia
tenduntur circa imam et summam partem. Funda genus est 2
10 piscatoriae retis, dicta ab eo quod in fundum mittatur. Idem
etiam a iactando iaculum dicitur. Plautus (frag. 175):

Probus quidem antea iaculator eras.

Tragum genus retis ab eo, quod trahitur, nuncupatum. Ipsa 3
est et verriculum; verrere enim trahere est. Nassa. Cassis 4
15 genus venatoriae retis, quod capiat. Hinc est quod incassum
dicimus, id est sine causa; quasi sine cassibus, sine quibus
venatio inanis est. Conopium retia qua culices excluduntur in 5
modum tentorii; quo magis Alexandrini utuntur, quia ibi ex
Nilo culices copiosi nascuntur. Vnde et conopeum dicitur;
20 nam Canopea Aegyptus est.

1 tumque BDEFKMN Mon.: tumque TUV remus DE¹KMNP
(non F) rel. BDEFKNP Mon.: del. TUV: legare M struppis
KMP Mon.¹ (non NDEFUV) 2 Catapirates TUV: Catapiorates B:
Catapiorates FM: Catasiorates KP: Catamsiorates N. Illud -pior-ad-pir-
corr. (ex l. 4) -por- referendum videtur quam KNP 3 lucidius TV
4 hunc KUV: hunc an hanc incert. T: hanc BDEFMNP catapo-
ratem DETUV: cataportem FKMN: cantaportem B¹ pueri DE
(non F) devoretactum Caeseas: deforet unctum FKPT: deforte
tinctum B: deforet victum N: defore hunctum V: de foro hunc tum U:
defore eum DE¹ (de. tum E²): deseret unctum M (cf. Class. Quart. 5, 97)
5 paucillum BDEFMNPTV: paucilum U: paucillum K (teste Kleinio)
rudis T ante corr. U ante corr. (non VDEMNP Mon.) lineique
FKMNPUV: linique BDET mataxa TUV: mataxum M: maxaxum
N: mactacsum P: metaxat Mon. (non DEF) 7 minores au. restes
inplagium dicuntur KN 8 a plagiis B¹KN 9 Funda cuius est K:
Fundagus est N 10 piscatoria K item K 11 plustus B¹F:
plustus DE¹ 12 probus BDEFTUV: pro quibus KMNP quidam
DEFKMNPMon.: qui de U: quid TV crat D¹ (non EFMNPUV)
13 nunc.] nunc occupatum T ipse KN 14 est om. T
verre enim T 15 quod et inc. B 18 tentorii T: testorii KN
qua ma. BT alexandrini T quia om. KN 19 nihilo B
20 nam canopae B: nam canope K

ISIDORI

VI DE FABRORVM FORNACE. Faber a faciendo ferro inpositum nomen habet. Hinc derivatum nomen est ad alias artium materias fabros vel fabricas dicere; sed cum adiectione, ut faber lignarius et reliqua, propter operis scilicet firmitatem.

2 In fabrorum autem fornace gentiles Vulcanum auctorem dicunt, 5 figuraliter per Vulcanum ignem significantes, sine quo nullum metalli genus fundi extendique potest. Nihil est enim pene quod igne non efficiatur. Alibi enim vitrum, alibi argentum, alibi plumbum, alibi mineum, alibi pigmenta, alibi medicamenta efficit. Igne lapides in aere solvuntur, igne ferrum 10 gignitur ac domatur, igne aurum perficitur, igne cremato lapide caementa et parietes ligantur. Lapides nigros ignis coquendo candificat, ligna candida urendo obfuscat, carbones ex pruna fulgida nigros facit, de lignis duris fragiles, de putribilibus inputribiles reddit, stricta solvit, soluta restringit, dura mollit, 15 mollia dura reddit. Habet et medicaminis usum. Nam saepe uri prode est. Pestilentiae quoque, quae obscuracione solis contrahitur, auxiliari certum est. In opere quoque aliud gignit 4 primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis. Habet quoque et aliam in se diversitatem ignis. Nam alius est qui usui humano, 20 alius qui iudicio apparet divino, sive qui de caelo fulmen adstringit, sive qui de terra per vertices montium cructuat. Ignis autem dictus quod nihil gigni potest ex eo; est enim inviolabile elementum, adsumens cuncta qua rapit. Fabrica duabus rebus 6 constat: ventis et flamma. Flamma vero proprie fornacis est 25 dicta, quod flatu follium excitetur. Fornax vero ab igne vo-

2 der. est (*del.* nomen) Schwarz 3 fabros] fabrorum B 6 ignem
om. K nulla *K* 8 igne] *Redit in partes C.* (cf. XVIII. XLII. 13) 10 acre]
acs Plin. N. H. 36, 200 11 signitur *B*¹: ignitur *K* ac] et *K*
 12 cimenta *K*: cimente *T* (*i. e.* -tae) quoquendo *T* 13 ofuscat *K*:
 fuscata *B*¹ *T* prunas *B*¹ 15 solvet *BT* 16 reddet *K* (*non N*)
 habet] hec *KN* (*non U*); nam saepe (se-) ruri *BCK*: nam isto peruri *T*
 17 prodest *BCK* quae *om. T* 18 contrahitur *om. KN* (*non U*)
 21 qui in iud. *BCK* (*non U*) apparebit *KN* f. adstringitur
*B*¹: fulmina stringit *Tertull. apol.* 48 24 absumens *del.* quae
BC: *om. T* duobus *BT* ante corr. 25 ventus *T* Flamina
K: Flaminam *N* propria *K* furn. sunt *K*: fornaci sunt *N*
 (*non U*) 26 excitentur *KN* (*non U*)

cata; φῶς enim ignis est. Kaminus fornax Graecum est, derivatum a καῖμα. Favilla est deserta igni scintilla. Pruna est 7
quamdiu ardet; quum autem extincta fuerit, carbo nominatur. Pruna autem a perurendo dicta est; carbo vero, quod flamma
5 caret. Qui dum interisse creditur, maioris fit virtutis; nam iterum accensus fortiori luce calescit. Cuius tanta est etiam et sine igne firmitas ut nullo humore conrumpatur, nulla vetustate vincatur. Extinctus enim tantum incorruptibiliter durat, ut hi
10 qui limites figunt eos infossos terra substernant, et lapides de-
super figant ad convincendum litigatorem post quantalibet saecula fixumque lapidem limitem esse agnoscant.

DE INSTRUMENTIS FABRORVM. Incus est in quo ferrum VII
tunditur, a caedendo dictus, eo quod illic aliquid cudamus, id est feriendo producamus; cudere enim caedere et ferire est.
15 Veteres autem non incudem vocabant, sed intudem, eo quod in ea metallum tunditur, hoc est tendatur; unde et tudis malleus, a tundendo, id est tendendo, dictus. Malleus vocatus quia, 2
dum quid calet et molle est, caedit et producit. Marcus malleus maior; et dictus marcus quod maior sit ad caedendum et
20 fortior. Martellus, mediocris. Marculus malleus pusillus. Lucilius (1165):

Et velut in fabrica fervens cum marculus ferrum
multorum magnis ictibus tundit.

Forcipes quasi ferricipes, eo quod ferrum candens capiant 3
25 teneantque, sive quod ab his aliquid forvum capimus et tene-

1 φῶς] fos <i>codd.</i>	Kam. BU: Cam. CT: Camini KN	2 καῖμα]
cauma <i>codd.</i> (caima K)	igne BCTU: ignis K	4 dic. car. C
quod <i>om.</i> KN (non U)	6 accensus BKN: incensus CTU	calescit
BCTU (<i>fire</i>): clariscit KN	7 nullum hum. K	nul. virtus
(<i>delct.</i>) vetust. K	9 terrae sternant K (non U)	10 con-
vincendum <i>ex</i> coniungen K	11 agnoscant (-nus-) TUK: cognoscant	
BC	13 dicta K	16 est tenditur K
17 a tudendo id est a	18 calet T	19 ad
deducendum KN (non U)	20 marcus mall. B ¹	22 fabricam
BCFKMNTU (non DEF)	ferventes TU (non DEFMP)	cum
<i>om.</i> KMP (non DEFU)	marculis B ¹ : marculum C	23 tunditur
KMP (non DEFU)	24 ferricipes T: forricipes B ¹	capiat C ¹
25 forvum BKT		

mus, quasi forvicapes. Nam forvum est calidum; unde et
 fervidum; unde et formosos dicimus quibus calor sanguinis ex
 4 rubore pulchritudinem creat. Lima dicta eo quod lene faciat.
 Nam limum lene est. Cilium est unde operantur argentarii;
 a quo et caelata vasa dicuntur.

VIII DE FABRICIS PARIETVM. In fabricis parietum atque tecto-
 rum Graeci inventorem Daedalum adserunt; iste enim primus
 didicisse fabricam a Minerva dicitur. Fabros autem sive arti-
 fices Graeci τέκτονας vocant, id est instructores. Architecti
 autem caementarii sunt, qui disponunt in fundamentis. Vnde 10
 et Apostolus de semetipso (1 Cor. 3, 10) 'Quasi sapiens' inquit
 2 'architectus fundamentum posui.' Maciones dicti a machinis
 in quibus insistent propter altitudinem parietum.

IX DE DISPOSITIONE. Aedificiorum partes sunt tres: dispo-
 sitio, constructio, venustas. Dispositio est areae vel solii et 15
 fundamentorum discriptio.

X DE CONSTRUCTIONE. Constructio est laterum et altitudinis
 aedificatio. Constructio autem vel instructio vocata eo quod
 instringat et cohaerere faciat, ut lapides luto et ligna et lapides
 invicem sibi. Nam et intinctio ferri in aqua instrictura est; 20
 nisi enim candens tinguatur, stringi et cohaerere non potest
 ferrum. Item constructio a multitudine lapidum et lignorum
 dicta; unde et strues. Aliud est enim aedificatio, aliud instau-
 ratio; nam aedificatio nova constructio est, instauratio vero
 quod reparatur ad instar prioris. Nam instar veteres pro simili- 25
 2 tudine ponebant: inde et instaurare dicebant. Constat autem
 constructio fundamento, lapidibus, calce, arena et lignis. Funda-

1 forbicapes (es in ras.) T forbum K est] et T 2 serbidum T
 formosum KN 3 robore K 4 un. et op. C operiuntur K
 7 didalum KT 8 fabrica K 9 grece K tectonos codd.
 10 cimentarii KT 12 Machiones C a macinis K: a macionis T
 14 Aed. om. KN (cum titulo coniungit B) parietes BKN (non U)
 15 constructio C¹ soli CT 18 aedificio B: aedificium KN
 (non U) 19 instringit C¹: fort. stringat ut om. KN (non U)
 luto om. C et] ut C et lap. om. KN (non U) 20 in-
 tictione T instrictura BC: instructuolura K: fort. strictura
 21 instringi T 22 idem K 23 struis K 25 nam ad instar T
 26 inde et inst dic. om. KN (non U)

mentum dictum quod fundus sit aedificii. Idem et caementum a
 caedendo dictum, quod caeso crasso lapide surgat. Lapidem in 3
 structuris apti : albus, Tiburtinus, columbinus, fluvialis, spongia,
 rubrus et reliqui. Albus lapis, alius durus, alius mollis. Mollis 4
 5 dentata serra secatur, tractabilis in opere est, ita ut in eo, quasi
 in ligno, litterae scribantur. Tiburtinus a loco Italiae dictus, 5
 qui dum sit ad fabricam fortis, vapore tamen dissilit. Tophus 6
 aedificiis inutilis est, fundamentis aptus, mortalitate et mollitia.
 Ex aestu enim et halitu maris friatur et verberatur imbris.
 10 Arenacius lapis concretus maris arenis. Hic et bibulus dicitur; 7
 servat enim humorem acceptum. Idem et in Baetica Gadi-
 tanus ab insula Oceani ubi plurimus exciditur. Piperinus sub- 8
 albidus cum punctis nigris, durus atque fortissimus. Cochlea-
 cius cochleis lapillisque et arena concretus, asperrimus et inter-
 15 dum fistulosus. Columbinus a colore avis nuncupatus, natura 9
 vicinus gypso et mollitie simillimus. Molaris in parietibus utilis, 10
 quia est quaedam pinguior natura eius, duraque et aspera. Ex
 quo etiam et molae fiunt; unde et nomen traxit. Huius
 quattuor genera: albus, niger, permixtus ac fistulosus. Spongia 11
 20 lapis creatus ex aqua, levis ac fistulosus et cameris aptus. Silex 12
 durus lapis, ex cuius genere nigri silices optimi, quibusdam in
 locis et rubentes. Albi silices contra vetustatem incorrupti:
 idem et in monumentis scalpti et incorrupti permanent, quibus
 ne ignis quidem nocet; nam ex his etiam formae fiunt, in qui-
 25 bus aera funduntur. Viridis silex vehementer et ipse igni

1 fundis sit *T* idem caem. *B*: id est caem. *K* 2 caeso *om.*
BDF (*cum codd.* XV. viii. 1) (*non N*) grasso *T* in fort. delend.
 3 stricturis *T* tiburinus *B* fluvialilis *BCT* sfungia *BT*: esfungia
C: isfungu *K* 4 rubro *K*: rubros *B*: rubus *T* mollis (*alt.*) *om.*
BK 5 detentata *C*¹ opore *BC* 7 ad fricam *C*¹ Tochus
K: Tofus *BCT* 8 mortatet ex *T* 9 exestur en. halitu ma.,
 friatur vento, everberatur im. *Plin. N. II. 36, 166* altu *K* maris
 ex malis *B* ferritur *T* 10 Arenatus *B*¹ 12 excidetur *B*
 subalbinus *T* 13 Concleacius *T*: Concleatius *K*: Cocleatius *B*:
 Colcleacius *C*¹ 14 coeleis ex concleis *K*: concleis *BT*: cocleis *C*
 coneretis *C* 16 mollitiae (-c-) *KCB* 17 Ab natura eius usque ad
 Scindulae eo quod scin. (*xix. 7*) desunt in *F* 19 Sfungia *BT*: Esfungia
C: Isfungia *K* 20 ex qua *B* 23 sclubti *T* (*non V*): sclapti *U*:
 squalti *K* (*non N*) et inc. del. *Schwarz* 25 aera] arena *T*
 Viridi *T* ipsi *T*

ISIDORI

resistens, sed nusquam copiosus; et, ubi invenitur, lapis, non
 13 saxum est. Pallidus in caemento raro utilis. Globus contra
 iniurias fortis, sed in structura infidus, nisi fuerit multa suffrena-
 14 tione devinctus. Fluviatilis silex semper veluti madens est.
 Hic aestate exhiberi oportet nec ante biennium inserere in 5
 structuris domorum. Fictilium operum ad parietes et funda-
 menta coctis laterculis, ad tecta imbriculis tegulisque aptantur.
 15 Tegulae vocatae quod tegant aedes, et imbrices quod accipiant
 imbres. Tegulae autem primae positionis nomen, cuius diminu-
 16 tivum tigillum. Laterculi vero vocati quod lati formentur cir- 10
 cumactis undique quattuor tabulis. Lateres autem crudi sunt,
 qui et ipsi inde nominati quod lati ligneis formis efficiuntur.
 17 Quorum crates dicuntur, in quibus lutum pro isdem lateribus
 crudis portare solent. Sunt enim conexiones cannarum, dicti
 18 ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, id est quod se invicem teneant. Lutum autem 15
 vocatum quidam per antiphrasin putant quod non sit mundum;
 19 nam omne lotum mundum est. Calcis viva dicta quia dum sit
 tactu frigida, intus occultum continet ignem; unde perfusa aqua
 statim latens ignis erumpit. Natura eius mirum aliquid facit:
 postquam enim arserit, aquis incenditur, quibus solet ignis ex- 20
 tingui; oleo extinguitur, quo solet ignis accendi. Vsus eius
 in structuris fabricae necessarius; nam lapis lapidi non potest
 20 adherere fortius nisi calce coniunctus. Gypsum cognatum
 calci est, et est Graecum nomen. Plura eius genera. Omnium
 autem optimum lapidi speculari. Est enim signis aedificiorum 25
 21 et coronis gratissimus. Arena ab ariditate dicta, non ab ad-

2 cimento K Gilbus K: Globosus *Plin. N. II.* 36, 169 3 et B'K
 in strictura T: structurae *Plin.* 4 Fluviatilis *BCT* 5 hic] hunc
 K (cum)... eximere *Plin.* 6 stricturis T 7 coctibus T (*pro*
-tilibus?) § 15 post § 17 K: 'Transi' *praescript. B* 8 Te. vero voc. K
 vocata eo quod B 9 tecula K 10 teg- *dell.* vero *om. K*
 12 igneis T 13 grates K hisdem K 14 portari B en. a con-
 nexione K 15 *κρα.*] *cratin codd.* 16 quod *om. K* 17 qui dum T
 18 un. et perf. T 20 posquam K *ante corr.* extingui] T *n. l.*
 21 quo sol. ig. acc. *om. T (non U)* eius *om. K* ei. est in C
 22 stricturis T 23 Gypsum *codd.* 24 calcis T no. Gr. K
 (*non U*) 25 lapis C: e lap. *dell.* specularis C: speculari T
 (*non U*) 26 gratissimum K (*non U*) ariditate B

haerendo, in fabricis, ut quidam volunt. Huius probatio si manu impressa stridet, aut si in vestem candidam sparsa nihil sordis relinquit. Columnae pro longitudine et rotunditate 22 vocatae, in quibus totius fabricae pondus erigitur. Antiqua 5 ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum. Genera rotundarum quattuor: Doricae, Ionicae, Tuscanicae, Corinthae, mensura crassitudinis et altitudinis inter se distantes. Quintum genus est earum quae vocantur Atticae, quaternis angulis aut amplius, paribus laterum intervallis. Bases fulturae 10 sunt columnarum, quae a fundamento consurgunt, et superpositae fabricae sustinent pondus. Basis autem nomen petrae 23 est fortissimae Syro sermone. Capitolia dicta quod sint colu- 24 mnarum capita, quasi super collum caput. Epistolia sunt, quae super capitella columnarum ponuntur: et est Graecum. Pavi- 25 menta originem operis a Graecis habent; vocata autem pavimenta eo quod paviantur, id est caedantur. Vnde et pavor, quia caedit cor. Ostracus est pavimentum testaceum, eo quod 26 fractis testis calce admixto feriat; testam enim Graeci ὄστρακα dicunt. Rudus artifices appellant lapides contusos et calce 27 admixtos, quos in pavimentis faciendis superfundunt; unde et rudera dicuntur. Canalis ab eo quod cava sit in modum 28 cannae. Sane canalem melius genere feminino quam masculino proferimus. Fistulae aquarum sunt dictae quod aquas fundant 29 et mittant. Nam στολα Graece mittere est. Formae earum 25 pro magnitudine aquae et capacitate fiunt, per quas aquae per certos modulos dividuntur. E quibus est uncia et quinarium, digitus quadratus, digitus rotundus, et ceteri modi quique.

1 herendo C 2 sparsam K: fuerit sparsa T 3 relinquit B
 7 corintae (-tee) codd. 8 quae] qui B 10 fund. continent pond.
 (cell. omissis) KN (non U) 11 bases BKT 12 est om. C
 serm.] nomen K (non U) Capitalia BK: Capitula C: Capitella
 dett. (cf. XV. viii. 15) 13 Epistolia C: Epistolias K (om. sunt)
 quae] quasi B 15 vocatata K 16 paveantur K celantur C¹
 17 cedet cor BT: ceditur K Ostragus K testacium BCK
 18 testes B 19 Rudos T: Rutos K: Rudes B 22 carinae C¹
 femino C 27 quique Arrv.: cuique T: cuique causae CKN (-sem):
 cuiusque causae B

- XI DE VENUSTATE. Hucusque partes constructionis : sequitur de venustate aedificiorum. Venustas est quidquid illud ornamenti et decoris causa aedificiis additur, ut tectorum auro distincta laquearia et pretiosi marmoris crustae et colorum picturae.
- XII DE LAQUEARIIS. Laquearia sunt quae cameram subtegunt 5 et ornant, quae et lacunaria dicuntur quod lacus quosdam quadratos vel rotundos ligno vel gypso vel coloribus habeat pictos cum signis intermicantibus. Principaliter autem lacus dicitur, ut Lucilius (1290) :
- Resultant aedesque lacusque. 10
- Cuius diminutio lacunar facit, ut Horatius (C. 2, 18) :
- Neque aureum
mea renidet in domo lacunar.
- Inde fit alia diminutio lacunarium ; et per ἀντίστιχον laquearium facit. 15
- XIII DE CRUSTIS. Crustae tabulae sunt marmoris ; unde et marmorati parietes crustati dicuntur. Qui autem marmora secandi in crustas excogitaverint non constat. Fiunt autem arena et ferro serraque in praetenui linea premente arenas tractuque ipso secante, sed crassior arena plus erodit marmoris ; 20 nam tenuis fabricis et polituris adcommodata est.
- XIV DE LITHOSTROTIS. Lithostrota sunt elaborata arte picturae parvulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores. Tesselli autem [sunt] a tesseris nominati, id est quadratis lapillis per diminutionem. 25
- XV DE PLASTIS. Plastica est parietum ex gypso effigies signaque exprimere pingique coloribus. Plastica autem dictum

1 Hucusque . . . aed. om. KN: aed. om. B 3 causa om. T ut] et C: ut et T 4 picturae om. T 5 camera K 6 lacus BC¹K: laquos T 7 quadratus B vel] et K rotundis C¹ 9 Luc.] lucius BT 10 lacumque K 13 renidet B: renitit K: ridet C¹ 14 dim. lacunarum T laquearum B 16 marmoreae C 17 par. et crust. C quis au. B¹T 18 excogitaverit T fort. vclt: -runt B constant K 19 serraque in protenui B 20 erodet BCT marmores K 21 adcommoda (om. est) K 22 Litostrata B¹T laborata T 24 sunt hab. K: om. BCT 26 Plastice codd. signa queque T (i. e. quacque) 27 col. possunt pl. T plasticen codd.: πλαττειν Ανθ. autem om. T

Graece, quod Latine est fingere terra vel gypso similitudines. Nam et impressa argilla formam aliquam facere plastis est. Vnde et protoplastus est dictus homo qui ex limo primus est conditus.

5 DE PICTURA. Pictura autem est imago exprimens speciem XVI
rei alicuius, quae dum visa fuerit ad recordationem mentem
reducit. Pictura autem dicta quasi fictura; est enim imago
ficta, non veritas. Hinc et fucata, id est ficto quodam colore
inlita, nihil fidei et veritatis habentia. Vnde et sunt quaedam
10 picturae quae corpora veritatis studio coloris excedunt et fidem,
dum augere contendunt, ad mendacium provehunt; sicut qui
Chimaeram tricipitem pingunt, vel Scyllam hominem sursum,
caninis autem capitibus cinctam deorsum. Picturam autem 2
Aegyptii excogitaverunt primum umbra hominis lineis circum-
15 ducta. Itaque initio talis, secunda singulis coloribus, postea
diversis; sicque paulatim sese ars ipsa distinxit, et invenit lu-
men atque umbras differentiasque colorum. Vnde et nunc
pictores prius umbras quasdam et lineas futurae imaginis du-
cent, deinde coloribus complent, tenentes ordinem inventae
20 artis.

DE COLORIBVS. Colores autem dictos quod calore ignis XVII
vel sole perficiuntur, sive quod initio colabantur ut summae
subtilitatis existerent. Colores aut nascuntur aut fiunt. Na- 2
scuntur, ut Sinopsis, rubrica, Paraetionium, Melinum, Eretria,
25 auripigmentum. Ceteri finguntur aut arte aut permixtione.
Sinopsis inventa primum in Ponto est: inde nomen a Sinope 3
urbe accepit. Species eius tres: rubra et minus rubens, et
inter has media. Rubrica vocata quod sit rubra et sanguineo 4
proxima. Haec plurimis locis gignitur, sed optima Ponto;

2 facit *KN* (*non U*) plaustis *B*¹: vide ne plastix voluerit *Isid.*
pl. enim unde *K*: platistis enim munde *N* (*non U*) 3 pro. dic. ho. *TU*
6 fuerit) fuit *C* 8 veritatis *T* fugata *K* id est quedam *fi.*
quo. co. *T* 9 fide *T* habentur *T* 12 rursum *T* 14 primi *T*
18 ducunt *dell.* 19 inventa cartis *K* 22 qu. in in. *K* 23 autem
na. *T*: autem aut na. *C* 24 paritionium *codd.* fretia *codd.* (*cum*
codd. aliquot Plinii N. H. 35. 30) 26 pontum (*om. est*) *K* 27 tres]
in *K* (*pro III*) 29 hoc *B*¹: ex *T*

5 unde et Pontica dicitur. Syricum rubri coloris pigmentum, ex
 quo et librorum capita scribuntur. Ipsud est et Phoeniceum,
 appellatum ita eo quod in Syria colligatur in litoribus Rubri
 6 maris, ubi Phoenices inhabitant. Aliud est autem sericum,
 aliud Syricum. Nam sericum lana est quam Seres mittunt; 5
 Syricum vero pigmentum quod Syrii Phoenices in Rubri maris
 litoribus colligunt. Est autem et inter facticios; nam saepe
 7 fit aut Sinopide aut sandyce mixtus. Minium primi Graeci in
 Ephesiorum solo invenisse traduntur. Cuius pigmenti Hispania
 ceteris regionibus plus abundat; unde etiam nomen proprio 10
 flumini dedit. Huius distillatio argentum liquidum gignit.
 8 Minium autem hoc quidam dicunt esse cinnabarin. Cinnabarum
 a dracone et barro, id est elephanto, cognominatum. Aiunt enim
 draconum esse sanguinem dum implicant elephantos. Ruunt enim
 beluae et dracones obruuntur, quorum 15
 fusus cruor terram inficit, fitque pigmentum quidquid solo
 9 tinxerit. Est autem pulvis coloris rubri. Prasinum, id est creta
 viridis, etsi in aliquibus terris promiscue generetur, optima
 10 tamen in Libya Cyrenensi. Chrysocolla colore prasina est,
 dicta quod vena eius aurum habere traditur. Haec et in Armenia
 nascitur, sed ex Macedonia probabilis venit. Foditur enim
 ex metallis aeris, cuius inventio argentum atque Indicum
 prodit. Nam venae eius cum his habent naturae societatem.
 11 Cypria ab insula Cypro, ubi plurima reperitur. Sandaraca in
 insula Rubri maris Topazo nascitur, colore cinnabari, odore 25
 sulphureo. Invenitur autem in aureis et in argentariis metallis,
 melior quo magis rufa quoque magis virus redolet; quamquam
 et cerussa si torreatur in fornace sandaracum facit, unde et
 color est flammeus. Quod si torreatur aequa parte rubrica

2	quo librum T	fenicum C	3	ita om. K	colligitur C
5	qu. Se. mit. om. K (non N)	quam] quod N	6	Syrii] syri K:	
	siri C	8 aut in Sin. T: ut in Sin. C ¹	10	plus BCTU: sola KN	
	et. et no. C	11 liquido K	12	hoc om. C	13 varro B
16	soli Solinus 25, 15	19 tam. Lib. T		cirinensis B	22 aereis B
	indicum K	26 et arg. T	27	quo magis om. KN (non U)	
28	sit horreatur K	29 colore est K		acqua] et qua B	

admixta, sandycem reddit. Arsenicum, quod Latini ob colo- 12
 rem [auri] auripigmentum vocant, colligitur in Ponto ex auraria
 materia, ubi etiam sandaraca. Optimum est quod in aureum
 colorem transit, purum et fissile gracili venarum discursu; quod
 5 vero pallidius aut sandaracae simile est deterius iudicatur: est
 et tertium genus squamosum quo miscitur aureus color. Vis
 earum ut sandaracae, sed acrior. Ochra et ipsa in insula Rubri 13
 maris Topazo gignitur, ubi et sandaraca. Fit quoque et ochra
 exusta rubrica in ollis novis luto circumlitis, quae quanto magis
 10 in camino arserit tanto melior fit. Venetum. Caeruleum tem- 14
 perare primum Alexandria repperit. In Italia ex arenae pul-
 vere et nitri flore idem faciunt. Sed Cyprium in fornace
 adustum huic permixtioni addes; Vestoriani similitudo erit.
 Purpurissum ex creta argentaria. Cum purpuris pariter tingui- 15
 15 tur bibitque eum colorem celerius lanis. Praecipuum est tamen
 aliud quod adhuc vaso rudibus medicamentis inebriatum: pro-
 ximum est egesto eo addita creta in ius idem, et quotiens id
 factum est elevatur bonitas. Pretiosissimae purpurae causa est
 quod hysgino maxime inficitur rubeaque. Indicum in Indicis 16
 20 invenitur calamis, spuma adhaerente limo: est autem coloris
 cyanei, mixturam purpurae caeruleique mirabilem reddens. Est
 alterum genus in purpurariis officinis, spuma in aereis cortinis
 innatans, quam infectores detrahentes siccant. Atramentum 17
 dictum quod sit atrum, cuius species et picturae et cottidiano
 25 usui necessaria est; iste inter facticios est. Fit enim e fuligine
 pluribus modis super ardentis taedas resina adiecta, lacusculo
 aedificata, quae fumum retineat. Huic pictores cum aqua ad-
 miscunt gluten ut inlustrius resplendat. Ad festinationem 18

1 reddet <i>BT</i>	2 auri <i>om.</i> <i>BCT</i>	auraria <i>BCTU</i> : aurea (-eam)
<i>KN</i> 5 pallidus <i>KT</i>	similes est <i>B</i> ¹	6 quorum commiscitur <i>K</i>
7 ip. ins. <i>B</i> ¹	8 topazon <i>BC</i> : topation <i>T</i>	9 lutum circumlinitis <i>T</i>
10 fuit <i>C</i> ¹ : venit <i>KN</i> (<i>non U</i>)	11 ex <i>om.</i> <i>T</i>	12 cyprium <i>KP</i>
in force <i>B</i>	14 creta <i>K</i>	15 bibitque <i>Plin. N. H.</i> 35, 44:
libetque <i>BCTU</i> : livetque <i>K</i>	16 aliud <i>om.</i> <i>T</i>	vas <i>K</i>
... idem et <i>om.</i> <i>T</i>	creta <i>K</i>	17 add.
scino <i>KT</i>	Indicum <i>KT</i>	18 clabatur <i>K</i>
25 istud <i>dell.</i>	evvuligine <i>T</i> : ex f. <i>K</i> : et f. <i>BC</i>	19 iscino <i>BC</i> :
(<i>non U</i>)	27 aedificato <i>C</i>	22 purpureis <i>K</i>
		26 plurimis <i>C</i>
		cum <i>om.</i> <i>K</i>

ISIDORI

autem operis etiam sarmentorum veterum carbones cum glutino triti inducendis parietibus atramenti speciem reddunt. Sunt et qui vini faecem siccata excoquant, adfirmantque, si ex bono vino faex fuerit, Indici speciem id atramentum praebere. Sed et sarmentum uvae nigrae vino optimo tinctum 5 posteaquam siccitate aruerint, si exuras et conteras adiecto 19 gluten, nitorem Indici reddet. Vsta, quae plurimum necessaria est, nullo negotio provenit. Nam si et glebam silicis bonae igne excoquas, et aceto acerrimo superfusam extinguas, madafacta spongia colorem purpureum reddet. Eam ubi contriveris 10 usta erit. Omne autem atramentum sole perficitur: omnes 21 colores calcis admixtione conrumpuntur. Melinum dictum quod eius metalli ferax sit una ex Cycladibus insula Melos nomine. Est enim candidum, nec utuntur eum pictores propter 15 nimiam pinguedinem. Anulare, quod vocant, candidum est, quo[d] muliebres picturae luminantur. Fit et ipsud ex creta 23 admixtis vitreis gemmis. Cerussa fit hoc modo: in vaso enim aceto acerrimo inpleto sarmenta aminea in eodem vasculo collocabis, ac super sarmenta tabulas plumbi tenuissimas pones, deinde vas diligentissime claudis, inlinisque, ne aliquid in- 20 spiraminis exeat. Post dies autem triginta vas aperitur, et ex distillatione tabularum innata cerussa invenitur. Quod ablatum et arefactum teritur, atque iterum aceto admixto in pastillis dividitur et in sole siccatur. Hac observantia si lamminas aereas sarmentis superponas, aeruginem creant. Chalcantum. 25

1 veterarum <i>BT</i>	3 siccatum <i>B</i>	excogunt <i>K</i>	adfirmant-
que <i>T</i> (cf. <i>Plin. N. H.</i> 35, 42): adfirmant <i>C</i> ¹	si] sic <i>B</i>	4 indicii	
<i>B</i> : indicis <i>C</i> ¹	id est atr. <i>C</i>	6 siccatae <i>K</i>	aruerit <i>B</i> ¹
7 glute nitore indice reddit <i>K</i>	plurima <i>CT</i>	8 nam et si <i>BU</i>	
bonae] bene <i>B</i>	9 perfusam <i>T</i>	10 spungia <i>C</i> : sfungia <i>BTU</i> :	
infungia <i>K</i>	reddit <i>K</i>	triveris <i>K</i> (<i>non U</i>)	13 cladibus <i>C</i> ¹
15 pinguetudinem <i>C</i> (cf. <i>Plin. N. H.</i> 35, 37): pinguidinem <i>K</i> (<i>non U</i>)			
Anularea <i>T</i> : Alare <i>DE</i> ¹	16 mulieres <i>C</i> ¹ <i>NP</i> : mulieris <i>K</i> : mulie-		
bris <i>DE</i> ¹ (<i>non U</i>)	tincturae (-re) <i>KN</i> (<i>non DEU</i>)		
nantur <i>Plin. N. H.</i> 35, 48	creta] acetum <i>N</i> : aceto <i>KP</i>		inlumi-
<i>B</i> ¹ <i>K</i>	19 ponis <i>K</i>	20 inlinesque <i>B</i> ¹ <i>C</i>	17 Cerusa
21 autem <i>om. C</i>	23 admixtum <i>C</i>	24 solo <i>B</i> ¹	adspiraminis <i>B</i>
<i>BK</i> : -tium <i>C</i> : <i>om. T</i>		25 Calcantum	

DE INSTRUMENTIS AEDIFICIORVM. Instructura autem parie- XVIII
 tum ad normam fieri et ad perpendicularum respondere oportet.
 Norma dicta Graeco vocabulo, extra quam nihil rectum fieri
 potest. Conponitur autem ex tribus regulis, ita ut duae sint
 5 binum pedum, tertia habeat pedes duos, uncias decem, quas
 aequali crassitudine politas extremis cacuminibus sibi iungit ut
 schemam trigoni faciant. Id erit norma. Regula dicta quod 2
 sit recta, quasi rectula, et impedimentum non habeat. Perpen-
 diculum est quod semper adpenditur. Denique in fabrica nisi
 10 omnia ad perpendicularum et certam regulam fiant, necesse est
 cuncta mendosa instruantur; ut aliqua prava sint, aliqua cu-
 bantia, prona nonnulla, alia supina; et propter hoc universa
 sunt constructa. Linea genere suo appellata, quia ex lino fit. 3
 Trullae nomen factum eo quod trudit et detrudit, id est inclu-
 15 dit calce vel luto lapides. Martellus. Machina. Scalae ab 4
 scandendo, id est ascendendo, vocatae; haerent enim parieti-
 bus. Scalae autem dicuntur, aut unae sint aut plures, quia
 numeri tantum pluralis est nomen, ut litterae quae epistolam
 significant.

20 DE LIGNARIIS. Lignarius generaliter ligni opifex appella- XIX
 tur. Carpentarius speciale nomen est; carpentum enim solum
 facit, sicut navicularius quia tantum navium est fabricator et
 artifex. Sarcitector dictus quod ex multis hinc et inde con- 2
 iunctis tabulis unum tecti sarciat corpus. Idem et tignarius,
 25 quia tectoria lignis inducit. Lignum vocatum Graeca etymo- 3
 logia, quia incensum in lumen convertitur et in flammam. Vnde
 [et] lychnium dicitur, quod lumen det. Materia inde dicitur 4
 omne lignum quod ex ea aliquid efficiatur; vel si ad ianuam
 referas vel ad statuam, materia erit. Ad aliquid enim materia

4 reculis K	5 habet T	duo K	6 acuminibus BCT	uti
scema C	10 est ut cun. C	11 prava] parva T	12 hoc] haec B	
13 sunt] sunt prave C: ruunt Arev.		quia] quod K	ex ligno T	
14 et detrudit om. T	15 macina B ¹ C ¹ T	16 ascendendo N:		
ascendendo K	17 sunt C ¹ (non U)	19 significat K	21 car-	
pentium C ¹	sonum B ¹	22 et] ut T (pro vel?)	26 flam T ¹	
27 et hab. T: om. BCK	licinium CKT: lucinium B		Materia B	
28 ex eo C	29 mat. scmp. BK: scmp. mat. CT			

ISIDORI

semper accipienda est, sicut elementa materiam rerum esse
dicimus quia inde ea, quae sunt, facta videmus; et materia
5 quasi mater dicta. Trabes vocatae quod in transverso positae
utrosque parietes contineant. Aliud autem sunt tigna, aliud
trabes. Tigna enim iuncta trabem faciunt. Trabes autem sunt
6 quum sunt dolatae. Tholus proprie est veluti scutum breve,
quod in medio tecto est, in quo trabes coeunt. Coplae vocatae
quod copulent in se luctantes. Luctantes, quod erecti invicem
7 se teneant more luctantium. Agrantes. Asseres ab asse dicti,
quia soli ponuntur neque coniuncti. Scindulae, eo quod scin- 10
dantur, id est dividantur. Epigri et clavi sunt, quibus lignum
ligno adhaeret. Clavi autem dicti, quasi calibi, quia e calibe
8 fiunt, id est ferro; c(h)alyps enim ferrum est. Tabulae a vete-
ribus tagulae vocabantur, a tegendo scilicet; unde et tegulae.
Commissura dicitur tabularum coniunctio. Sectio autem dicta 15
a sequendo ea quae coeperit; nam secare sectare et sequi est.
9 Serrae autem nomen de sono factum est, id est ab stridore.
Serrae circinique usum Perdice quidam adolescens invenit,
quem puerum Daedalus frater matris suae studiis perdocendum
acceperat. Cuius pueri tantum ingenium fertur ut, dum mate- 20
riae dividendae compendium quaereret, spinam piscis imitatus
e ferro lamminam exasperans dentium mordacitate armavit,
quam serram artifices nuncupant. Pro cuius artis inventione
Daedalus magister eius invidiae livore permotus praecipitem
puerum ex arce deiecit, dehinc exulatum Cretam abiit ibique 25

2 quia] quod C vidimus K 3 Trabes KPTU vocatae ...
Trabes om. KMP 4 contingant DE¹ 5 traves E¹T iunctura C¹
travem DET Traves E¹T autem] enim C 6 Tulus codl.
est] esse K velut C: velud T 7 in qua B traves K
Coplac K: Copulae B: Cuplae (-le) CT 8 luctantes (prius) om. B¹
recti T 9 Agrantes om. C ab asse B¹ 10 Scindole K
scandantur B 12 adherit K dicti om. K quia si K
quae e K: quia he T 13 calyps K: calip B: calibs C: cabs T
14 tag.] tegulae B 16 a secando C coeberit K: ceperit T
18 perdicem B: perdicem KN: perdicce U (non V): Perdix Arrv.
22 e om. BK ferri lammina K 23 sarram C¹ 24 in
labore U 25 ex arte T exsolatus BK: exolatus T ab.
Cre. C abiit et ut fab. (om. ib. al. fu.) T ibi C

aliquamdiu fuit, ut fabulae ferunt. Ex Creta pinnis volavit et in Ciliciam venit. Circinus dictus quod vergendo efficiat circulum. Huius modus duplicata linea fit, quae simplex per latitudinem extensa fuerat. Punctus autem in medio circini 5 centrum a Graecis dicitur; in cuius medium cuncta convergunt. Securis vocatur eo quod ea arbores succidantur, quasi succuris. Item securis quasi semicuris; ex una enim parte acuta est, ex altera fossoria. Haec apud veteres penna vocabatur; utrumque autem habens aciem, bipennis. Nam bipennis 10 dicitur quod ex utraque parte habeat acutam aciem, quasi duas pinnas. Pennum autem antiqui acutum dicebant; unde et avium pinnae, quia acutae. Et ecce nomen quod reservavit antiquitatem; quia veteres pennas dicebant, non pinnas. Haec et dolabra, quod habeat duo labra; nam securis simplex est. 15 Dextralis dexteræ habilis. Ascia ab astulis dicta quas a ligno eximit; cuius diminutivum est asciola. Est autem manubrio brevi ex adversa parte referens vel simplicem malleum, aut cavatum, vel bicornè rastrum. Scalprus dictus quod scalpturis et foraminibus sit aptus, quasi scalforus. Cuius diminutivum 20 scalpellus. Terebra vocata a verme ligni, qui nuncupatur terebra, quem Graeci *τερηδόνα* vocant. Hinc dicta terebra quod ut vermis terendo forat, quasi terefora; vel quasi transforans. Taratrum, quasi teratrum. Scobina dicta quod haerendo scobem 15 faciat. Cant[h]erium. Guvia.

25 DE INVENTIONE LANIFICII. Minervam quandam gentiles multis ingeniis praedicant. Hanc enim primam lanificii usum monstrasse, hanc etiam telam ordisse et colorasse lanas perhibent. Olivæ quoque hanc dicunt inventricem et fabricae, 2 multarumque artium repertricem, ideoque illi vulgo opifices

3	nodus Schwarz	simpl. si per B	4 fuerit B	5 medio K
6	quod de ea T	7 succuris BT	Idem K	8 pinna CKT
9	utrumque KT: utramque B	autem om. K		bipennis nam
	bipennis K	11 Pinnum C: Pennam K	12 pinnae om. BC ¹	
14	habet K	15 Dextralis C ¹	16 eximet BK	18 dictus BCT:
	dicitur K	19 dim. est K: diminutivus BC (T n. l.)	21 hinc] huic	
	B ¹ T	22 terefora B	23 Taratrum ex Ter- T	Scobina codd.
	(etiam F)	scobem codd. (etiam FU)	24 facit B	

ISIDORI

supplicant. Sed hoc poetice fingitur ; non enim Minerva istarum artium princeps est, sed quia sapientia in capite esse dicitur hominis, et Minerva de capite Iovis nata fingitur, hoc est ingenium ; ideoque sensus sapientis, qui invenit omnia, in capite est. Ideo et dea artium Minerva dicitur quia nihil excellentius est ingenio, quo reguntur universa.

- XXI** DE VESTE SACERDOTALI IN LEGE. Octo sunt in lege genera sacerdotalium vestimentorum. Poderis est sacerdotalis linea, corpori adstricta et usque ad pedes descendens ; unde et **2** nuncupata ; quam vulgo camisiam vocant. Abanet cingulum ¹⁰ sacerdotale rotundum, polymita arte ex cocco, purpura, iacintoque contextum, ita ut flores atque gemmae in eo esse videntur distinctae. Pilleum est ex bysso rotundum quasi sphaera media, caput tegens sacerdotalis et in occipitio vitta constrictum. **4** Hoc Graeci et nostri tiaram vel galerum vocant. Mahil, quod ¹⁵ est tunica talaris, tota iacinthina, habens ad pedes septuaginta duo tintinnabula totidemque intermixta ac dependentia punica **5** mala. Ephod, quod interpretatur Latine superindumentum ; erat enim pallium superhumeralis ex quattuor coloribus et auro contextum, habens in utroque humero lapides duos smaragdinos auro conclusos, in quibus sculpta erant nomina patriarcharum. Logium, quod Latine dicitur rationale, pannus duplex, auro et quattuor textus coloribus, habens magnitudinem palmi per quadrum, cui intexti erant duodecim pretiosissimi lapides. Hic pannus superhumerali contra pectus ²⁵ **7** pontificis adnectebatur. Petalum aurea lammina in fronte pontificis, quae nomen Dei tetragrammaton Hebraicis litteris **8** habebat scriptum. Batin sive feminalia, id est braciae lineae

1 finguntur <i>B</i>	3 de] dea <i>T</i>	4 est <i>om. C</i>	ingenium <i>K</i>
7 in legenera <i>T</i> ¹	10 camisam <i>T</i>	Aban est cing. <i>KN (non U)</i>	
11 sacerdotali <i>K</i>	polemita <i>K</i> : polimata <i>T</i>	iacintoque <i>CK</i> :	
iacinetoque <i>B</i> : iacintumque <i>T</i>	15 tiaram <i>C</i> ¹	galeriam <i>T</i> :	
galariam <i>U</i> : galeam <i>BK</i>	Machil <i>BCK (T¹ n. l.)</i>	16 iacintina	
<i>CK</i> : iaquintina <i>T</i> : iacentina <i>B</i> ¹	17 ma. pu. <i>B</i>	18 Ephod <i>BKT</i> :	
Ephoth <i>C</i>	int. in Lat. <i>T</i>	22 Logium <i>B (non U)</i>	pan-
num <i>K</i>	23 contextus <i>B</i>	24 pretiosi <i>C</i>	25 superumeralis <i>T¹ ut</i>
<i>vid.</i> : superhumera <i>K</i> : suprahumeralis <i>B</i> : supra humerali <i>C</i>			28 Badin
<i>C (non U)</i> :			

usque ad genua pertinentes quibus verecunda sacerdotis velabantur.

DE DIVERSITATE ET NOMINIBVS VESTIMENTORVM. Diver- XXII
 sitas vestimentorum : tegmen, [tegumen,] indumentum, vesti-
 5 mentum, et reliqua. Tegmen dictum eo quod tegat membra ;
 sicut tegumen tecta, quae tegunt corpora. Vestimentum vero 2
 est quod usque ad vestigium pertenditur, quasi vestigimentum,
 ut est tunica talaris. Sed et hoc consuetudo sermonis aucto-
 rum confundit. Indumentum, quod intus ad corpus induitur,
 10 quasi intumentum. Amictus. Discernitur autem vestitus a 3
 cultu, quoniam latius intellegitur cultus. Item cultus ab ha-
 bitu ; nam habitus ad naturam pertinet, cultus ad homines.
 Plerique autem vestium aut a tempore, quo maxime in usu 4
 sunt, appellantur, aut a locis, ubi vel primum confectae vel
 15 maxime venditantur, aut a genere coloris, aut a nomine reper-
 torum. Vestis antiquissima hominum fuit perizomatium, id est 5
 subcinctorium, quo tantum genitalia conteguntur. Hoc pri-
 mum primi mortales e foliis arborum sibi fecerunt, quoniam
 post praevaricationem erubescens pudenda velarunt. Cuius
 20 usum quaedam barbarae gentes, dum sint nudae, usque hodie
 tenent. Haec et campestria nuncupantur, pro eo quod eisdem
 iuvenes, qui nudi exercentur in campo, pudenda operiunt.
 Tonica vestis antiquissima appellata quia in motu incedentis 6
 sonum facit ; tonus enim sonus est. Primum autem fuere
 25 pelliciae tunicae, quibus post offensam et eiectionem de Para-
 diso Adam et Eva induti sunt. Talaris tunica dicta eo quod 7
 ad talos usque descendat et ad pedes defluat ; sicut pectoralis,

1 verecundia B¹ sacerdoti T seclusi 5 et rel. om. KN (non U)
 Tegumen dic. K 6 sicut et teg. T quae] quia C vero
 BCTF : quoque KN 7 quo B¹ praetenditur (pre-) BTU vesti-
 gimentum usque ad Apocalama (§ 13) post pellicia (xxiv. 1) transp. F
 8 sed apud consuetudinem se. au. confunditur KN (non F) 9 in-
 ducitur C 11 lautius B cultus] cuius T idem K
 13 Pleraque C aut temp. B : a temp. K 15 talaris C¹ re-
 pectoris K 16 parizomatium BT : an perizomatium ? 17 gentilia C¹
 18 e] de K quoniam K : quum T : quando BC 21 campisteria K
 quod de isdem K 23 Tunica codd. motu] modum K : modo
 T (non U) 25 tunicae om. KN (non U) offensa KN 27 ad
 om. BK discindat K

ISIDORI

quia apud antiquos brevis erat ut tantum pectus operiret, licet
 8 nunc profusior est. Manicleata tunica, id est manicata, eo
 9 quod habeat manicas; quam *χειροδύτην* Graeci vocant. Dal-
 matica vestis primum in Dalmatia, provincia Graeciae, texta
 10 est, tunica sacerdotalis candida cum clavis ex purpura. Russata, 5
 quam Graeci phoeniceam vocant, nos coccinam, repertam a
 Lacedaemoniis ad celandum coloris similitudine sanguinei
 quotiens quis in acie vulneraretur, ne contemplanti adversario
 animus augesceret. Hanc sub consulibus Romani usi sunt
 milites; unde etiam russati vocabantur. Solebat etiam pridie 10
 quam dimicandum esset ante principia proponi, quasi admo-
 11 nitio et indicium futurae pugnae. Laculata est quae lacus
 quadratos quosdam cum pictura habet intextos aut additos acu.
 12 Iacinthina vestis est aërio colore resplendens. Molochinia,
 quae malvarum stamine conficitur; quam alii molocinam, alii 15
 13 malvellam vocant. Bombycina e bombyce vermiculo qui
 longissima ex se fila generat, quorum textura bombycinum
 14 dicitur; conficiturque in insula *Coó*. Apocalama. Serica a
 serico dicta, vel quod eam Seres primi miserunt. Holoserica
 tota serica; *ὄλον* enim totum. Tramoserica stamine lineo, 20
 trama ex serico. Holo(por)phyra tota ex purpura; *ὄλον* enim
 15 totum. Byssina candida confecta ex quodam genere lini gros-
 sioris. Sunt qui et genus quoddam lini byssum [esse] existi-
 16 mant. Fibrina [tramam de fibri lana habens]. Caprina.

1 qui ap. C¹ 2 Mancileata T 3 ciroditam BC: cirodictam T:
 cyrodictam (ex-ditam) K 4 dalmatica prov. CT 5 Rossata K:
 Rosata C 6 fenicem C coccineam B 8 nec] nec K
 contemplati B¹ 10 russa T: rossati K: rusati C¹ solebant
 BCT 11 poni C 14 Iacintina BCK: Iaquentina T Molo-
 cinia BT: Malocinia C¹: Molocina K 15 molociniam B¹ ut vid.
 16 mavellam B Bombicina *codd.* (etiam U) bombyce *codd.*:
 bombyce U 17 bombycinum BKTU: bombycinum C 18 in om. K
 Apocalama K: *add. in marg.* T a serico K 19 ea K (non U)
 Oloserica BCK: Olosirica T 20 siricia T olo *codd.* lino B
 21 Olophora BT: Olofora K: Oloforia C ἴλ. en. to. om. K
 olo *codd.* 22 Bissina *codd.* ligni K: lino U 23 sunt et
 quae C¹ (non U) bissum BC: bissinum KTU esse hab.
 CTU: om. B¹K existiment B¹F (non PU) 24 Viprina KP (non
 DEFU) tramam ... habens hab. TU: om. BCDEFKP

Masticina et mena. Linea, quia ex solo lino fit. Linostema 17
 vestis est ex lana linoque contexta: et dicta linostema quia in
 stamine linum, in trama lanam habet. Recta dicitur vestis 18
 quam sursum versum stantesque texunt. Segmentata zonis
 5 quibusdam et quasi praecisamentis ornata; nam et particulas
 cuicumque materiae abscisas praesequinas vocant. Levidensis, 19
 quod raro filo sit leviterque densata. Pavitensis contraria levi-
 densi dicta, quod graviter pressa atque calcata sit. Citrosa, 20
 quasi concrispa ad similitudinem citri. Naevius (Bell. Pun. 10):

10 Pulchra quae ex auro vestemque citrosam.
 Velenensis tunica est quae affertur ex insulis. Exotica vestis 21
 peregrina deforis veniens, ut in Hispania a Graecis. Polymita
 multicoloris; polymitus enim textus multorum colorum est.
 Acupicta vestis acu textilis vel acu ornata. Eadem et Phrygia; 22
 15 huius enim artis periti Phrygii omnes dicuntur, sive quia in
 Phrygia inventa est: unde et artifices, qui id faciunt, Phry-
 giones dicuntur. Vergilius (Aen. 3, 484):

Phrygiam chlamydem.

Trilicis a tribus licis, quia est et simplex et billex. Ralla, quae 23
 20 vulgo rasilis dicitur. Interpolata vestis illa vocatur quae dum sit
 vetus ad novam speciem recuratur. Pannucia nuncupata quod 24
 sit diversis pannis obsita. Colobium dictum quia longum est
 et sine manicis; antiqui enim magis hoc utebantur. Levito-

1 Mast. Eomena KP (non DEFU) qui KP (non N) Lino-
 stima K 4 versus K texunt CTU: texerunt BK Segmenta
 K: Segmentata BT (non U) 6 cuiuscumque K (non U) materiae
 om. K (non U) praesequinas K: presexminas TU: praesequinas B
 vocantur TU: vocatur C 7 folio K (non FU) contra levidensis
 T: contra levidensem K 9 conscripta K citrinae huius (ce-
 -ne) D (fere) E¹FKN (fere) P (fere) UV Mon.: citrine huius ut quidam
 dicit T: citri Nevius huius E²: citri nivius livius Caesenas 10 pulchra
 (-cr-) quae (que) DEFK.MPT¹ ut vid. UV Mon.: pulchra quem N: pul-
 chram (-cr-) quae (que) BCT² ut vid. vest. citr. BCDEFUT¹:
 vestis KMNP (vid. infra) 11 insulis quae citrosam K: insulisque
 citrosam N (vid. supra) 12 per. deseris K ut om. K Hispan-
 nam dett. (non U) Polimita BC: Polimeta K: Polimata T 13 poli-
 mitus C: polimatus BKT est om. BC (non U) 14 Acopicta T
 16 id om. C 18 frigiamque chl. BC 19 est simp. B Palla B
 20 Interpolata B¹ 21 recuratur BCT 22 Columbianum U 23 huc K
 Levitoniarium K (non U)

narium est colobium lineum sine manicis, quale Aegyptii
 25 monachi utuntur. Lumbare vocatur quod lumbis religetur, vel
 quod lumbis haereat. Hoc in Aegypto et Syria non tantum
 feminae sed et viri utuntur. Vnde et Ieremias trans Euphraten
 tulit lumbare suum, ibique illud in foramine petrae abscondit, 5
 et postea scissum repperit. Hoc a quibusdam et renale dicitur,
 26 quia [in] renibus alligatur. Limus est vestis quae ab umbilico
 usque ad pedes producit. Haec autem vestis habet in ex-
 tremo sui purpuram limam, id est fluxuosam; unde et nomen
 27 accepit, nam limum obliquum dicimus. Licinum vocatum 10
 quod textura eius ligata sit in totum; quasi diceret lignum, C
 28 pro G littera commutata. Armilaua vulgo vocata quod ante et
 retro divisa atque aperta est, in armos tantum clausa; quasi
 29 armiclausula, C littera ablata. Camisias vocari quod in his dor-
 mimus in camis, id est in stratis nostris. Femoralia appellata 15
 eo quod femora tegant. Ipsae et braciae, quod sint breves et
 30 verecunda corporis his velentur. Tubrucos vocatos quod tibiae
 braciaeque tegant. Tibraci, quod a braciis ad tibiae usque
 perveniant.

XXIII DE PROPRIO QUORUNDAM GENTIVM HABITU. Quibusdam 20
 autem nationibus sua cuique propria vestis est, ut Parthis sara-
 barae, Gallis linnae, Germanis renones, Hispanis stringes, Sardis
 2 mastrucaae. Sarabarae sunt fluxa ac sinuosa vestimenta, de
 quibus legitur in Danielo (3, 94): 'Et sarabarae eorum non
 sunt immutatae.' Et Publilius (19):

25

Vt quid ergo in ventre tuo Parthi sarabaras
 suspenderunt?

1 est om. K qualem BK: -li C 2 vel quia B 7 in hab.
 BK: om. CT qui ab T 9 flexuosam C 10 linum K 11 dextera
 C¹ ligatum K¹ lignum C¹ 12 mutata C Armilaua KT:
 Armelosa C¹ 14 Camisias T (non U) 15 id instratas C¹ 16 ipsa B
 17 verecundia B his om. T 18 braciaeque B: braciaeque T ante
 corr.: an braciaeque? tegat BT Tubraci K: Tubrici U:
 Tubraci B: Tubrici C braciis BCK 22 Gall. ... Hisp. om. KNP
 linnae DE¹ (non FUV) renones T 23 mastrucaae (-ge) BFUV
 (non P) 26 Pa. in ve. tuo B parti BDEFTUV (non MN)
 sarabara CDEKM: serrabaras A: sarabaras T: saraba B¹FUV
 27 suspenderunt DE¹

Apud quosdam autem sarabarae quaedam capitum tegmina nuncupantur, qualia videmus in capitibus Magorum picta. Linnae 3
saga quadra et mollia sunt. De quibus Plautus (frag. 176):

Linna coopertus est textrino Gallia.

5 Renones sunt velamina humerorum et pectoris usque umbili-
cum, atque intortis villis adeo hispida ut imbrem respuant.
Quos vulgo reptos vocant, eo quod longitudo villorum quasi
reptat. De quibus Sallustius (Hist. 3, 104): 'Germani intectum
renonibus corpus tegunt.' Dicti autem renones a Reno Ger-
10 maniae flumine, ubi his frequenter utuntur. Mastruca vestis 5
Germanica ex pelliculis ferarum, De qua Cicero pro Scauro (45):
'Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum mastruca
mutavit?' Mastruca autem quasi monstruosa, eo quod qui ea
induuntur quasi in ferarum habitum transformantur. Dino- 6
15 scuntur et gentes ita habitu sicut et lingua discordes. Persae
brachia et crura lin[e]amentis, caput tiara tegunt; eminent
apicibus fastigiatis Alani; horrent et male tecti cum latratori-
bus linguis Scotti; sagati sunt Alamanni, linteati Indi, gemmati
Persae, sericati Seres, pharetrati Armenii. Nonnullae etiam 7
20 gentes non solum in vestibus sed et in corpore aliqua sibi pro-
pria quasi insignia vindicant: ut videmus cirros Germanorum,
granos et cinnibar Gotorum, stigmata Brittonum. Circumci-
dunt quoque Iudaei praepugia, pertundunt Arabes aures, flavent
capitibus intectis Getae, nitent Albani albertibus crinibus.

1 sarabara *T* nuncupatur *B* 2 capita *BT*: capite *C* 4 ligna
F: litina *D¹E¹*: lina *U* (*non VMPN*) coopertus *KMNP*: cooperta
(*quoo-*) *BCEFTUV* testrino *BDEFT*: testino *UV*: textrinam *N*
(*non MI²*) gallica *C¹*: galliae *B*: gallio *P*: galliam *N* (*non M*) *DE*
(*non FUI²*) 5 vel.] quae laminae (-mm-) *BAK*: que lamina *T* 6 bi-
spida *K*: spida *B¹T* imbrem *BCT*: imbres *K* 8 reptant *BT*
germa *B¹* 9 tegant *B¹* 10 flumine] fluvio *C* Mastruga
BTUV 11 germanica *BCFUV*: germania *T*: sarda *K* sauro *C¹*
12 mastruga *T*: -gam *B* 13 mutabit (*et commobit*) *U* mastruga *BT*
ca] *B¹ n. l.* 14 induantur *C* habitu *codl.* 16 liniamentis
BT 17 horrent et *K* (*non U*) tecti *K²* 18 sacata *K¹*:
sacra *B* alemanni *C* liniati *K* (*non U*) indii *T*
(*non U*) 19 fasetrati *C¹*: fasetracti *B* 21 circi Germ. *B¹K* (*non U*)
22 gotinorum *B*: gonitorum *K* stigmate *B* 23 quoque *om.* *T*
pertunduntur *T*: perforant *C* 24 intectis *B¹K* (*ex-tac*) alani *C*

palms intextas haberet. Toga candida eademque cretata in 6
 qua candidati, id est magistratum petentes, ambiebant, addita
 creta quo candidior insigniorque esset. Cicero in oratione
 quam habuit contra competitores 'In Toga Candida' scripsit.
 5 Cinctus Gabinus est cum ita inponitur toga ut togae lacinia, 7
 quae post secus reicitur, adtrahitur ad pectus, ita ut ex utroque
 latere ex humeris picturae pendeant, ut sacerdotes gentilium
 faciebant aut cingebantur praetores. Trabea erat togae species 8
 ex purpura et cocco qua operiti Romanorum reges initio pro-
 10 cedebant. Hanc primum Romulus adinvenisse perhibetur ad
 discretionem regii habitus. Trabea autem dicta quod in maiori
 gloria hominem transbearet, hoc est ultra et in posterum ampliori
 dignitate honoris beatum faceret. Paludamentum erat insigne 9
 pallium imperatorum cocco purpuraque et auro distinctum.
 15 De quo Sallustius (Hist. 1, 87): 'Togam,' inquit, 'paludamento
 mutavit.' Erat autem pallium bellicum, dictum, aliquibus
 videtur, quod eo indutus palam faceret imperator bellum
 futurum. Circumtextum est quod Graece κυκλῆς dicitur. 10
 De quo Vergilius (Aen. 1, 649):

20 Et circumtextum croceo velamen acantho.
 Circumtextum autem dictum quia est rotundum pallium. Di- 11
 plois Graecum nomen, ab eo quod sit duplex amictus. Horatius
 (Epist. 1, 17, 25):

Contra quem duplici panno patientia velat.
 25 Est autem vestis militaris, cuius usus Gallicis primum expedi- 12
 tionibus coepit e praeda hostili. De qua est vox illa senatui:
 'Togis depositis Quirites ad saga fuerunt.' Sagum autem 13

1 eadem credata *K* (non *U*) 2 addita] dicta *C* 4 petitores *K*:
 pitatores *N* (non *U*) 5 gabin est *K* 7 latere (-e ex corr.) *T*
 ex] in *B*¹ 9 praecedebant *C* 10 primus *K* **advenisse *B*¹
 11 regis (is ex corr.) *T* 12 transverheret *K* postremum *B*
 14 et om. *K* 15 paludamenta *BF*: paludatum *K* (non *U*) 16 autem
 om. *C* (non *U*) pellicum *B* aliquibus *KN*: a quibus *B*¹ *T*:
 a quibusdam *U*: ut quibusdam *C* 18 vel cyclas 20 croceum *K*
 acanto codd. 22 no. est ab *K* 26 e] et *BKP* est om. *C*
 (non *DFPU*) senatus *C*: -tor *D*: sanavit *B*¹

ISIDORI

Gallicum nomen est : dictum autem sagum quadrum eo quod
14 apud eos primum quadratus vel quadruplex esset. Paenula est
 pallium cum fimbriis longis. Lacerna pallium fimbriatum quod
 olim soli milites utebantur ; unde et in distinguenda castrensi
 urbanaque turba hos togatos, illos lacernatos vocabant. Inde **5**
 autem lacernae quasi amputatis capitibus fimbriarum, neque ita
15 laxis ut sunt paenularum. Mantum Hispani vocant quod manus
16 tegat tantum ; est enim breve amictum. Praetexta puerile est
 pallium quo usque ad sedecim annos pueri nobiles sub disciplinae
 cultu utebantur ; unde et praetextati pueri appellati sunt. Dicta **10**
17 autem praetexta quia praetexebatur ei latior purpura. Casula
 est vestis cucullata, dicta per diminutionem a casa, quod totum
 hominem tegat quasi minor casa. Inde et cuculla, quasi minor
 cella. Sic et Graece planetas, dicta quia oris errantibus eva-
 gantur. Vnde et stellae planetae, id est vagae, eo quod vago **15**
18 sui errore motuque discurrunt. Birrus a Graeco vocabulum
19 trahit, illi enim birrum bibrum dicunt. Melotes, quae etiam
 pera vocatur, pellis est caprina [a] collo pendens praecincta
 usque ad lumbos : est autem habitus proprie necessarius ad
 operis exercitium. Fiebat autem prius, ut quidam existimant, **20**
20 de pelliculis melonum ; unde et melotes vocatae sunt. Fimbriae
 vocatae ora vestimentorum, hoc est fines, ex Graeco vocabulum
 trahunt ; Graeci enim terminum ὄρον vocant.

XXV DE PALLIIS FEMINARVM. Regillum est praelatum regi-

1 quadrum *BCDEFTU* : quia dicitur *KNP* (*pro qādī, i.e. quadrum*)
2 esset *BCE²TU* : est *E¹F* : erat *K* : erant *N* Penula *BCT* :
 Pendula *K* **3** quo . . . velabantur *K* **6** lacerna qu. *T* capitibus
BK : capitibus *C¹T* (*vix recte ; sed cf. Paul. Fcst. 118 M.*) **7** penularum
codd. **8** puerili *B* **9** annis *B¹* sub *om.* *K* (*non U*) **12** ves.
 cuculla *B* **14** grece *KN* : greci *BCTU* Planetas (*nov. lemma*)
BCTU : planeta *KN* dicta *KU* : dictam *N* : dictas *BCT* quia
BCTU : eo quod *KN* horis *C¹* **15** id est vagae *om.* *KN* (*non U*)
 eo quod *BCTU* : quia *KN* vago sui *TU* : vagae (*vel vage*) suo
BCKN **16** mutuoque *T* : mutuoque *K* **17** bibrum (*i.e. fibrum* ?)
om. *KN* (*non U*) **18** a *hab.* *CT* : *om.* *BK* **19** autem *CT* : enim *BK*
20 extimant *T* **21** melote (*i.e. -tae*) *T²* ut *vid.* vocant *U* Fim-
 briae vocatae (*lacina*). Orae *Arev.* **22** ore (*i.e. orac*) *T* (*non U*),
 finis *B* *fort. recte* **23** ὄρον] ora *BK* : ori *T* : hora *C* **24** praelatum
CB (*ex dum*)

narum amiculum; unde et appellatum. Peplum matronale
 pallium ex purpura signatum, cuius fimbriae aurei staminis
 summitate resplendent. Palla est quadrum pallium muliebris
 vestis, deductum usque ad vestigia, quod ad fixis in ordinem
 5 gemmis. Et palla dicta ἀπὸ τοῦ πάλλειν, id est a mobilitate,
 quae est circa finem huiusmodi indumenti; sive quod rugis
 vibrantibus sinuata crispetur. Stola matronale operimentum,
 3 quod cooperto capite et scapula a dextro latere in laevum
 humerum mittitur: stola autem Graece vocatur quod supere-
 10 mittatur. Idem et ricinium Latino nomine appellatum eo quod
 dimidia eius pars retro reicitur; quod vulgo mavortem dicunt.
 Vocatum autem mavortem quasi Martem; signum enim mari-
 talis dignitatis et potestatis in eo est. Caput enim mulieris vir
 est; inde et super caput mulieris est. Amiculum est mere-
 15 tricium pallium lineum. Hunc apud veteres matronae in adul-
 terio deprehensae induebantur, ut in tali amiculo potius quam
 in stola polluerent pudicitiam. Erat enim apud veteres hoc
 signum meretriciae vestis, nunc in Hispania honestatis. Theri-
 6 strum palliolum est quo usque hodie Arabiae et Mesopotamiae
 20 mulieres velantur, quibus in aestu tutissimo teguntur umbraculo.
 De quo in Isaia (3, 23). Anaboladium amictorium lineum
 7 feminarum quo humeri operiuntur, quod Graeci vel Latini
 sindonem vocant.

DE STRATV ET RELIQVIS VESTIBVS QVAE IN VSV HABENTVR. XXVI

25 Stragulum vestis est discolor quod manu artificis diversa varietate
 distinguitur: dictum autem quod et in stratu et in amictu aptus
 sit. De quo Salomon (Prov. 31, 22): 'Stragulam vestem sibi
 fecit.' Ludices a ludis, id est theatris, vocatos quidam existi-
 2

2 fimbrei <i>K</i>	aureis <i>B</i>	3 summita <i>K</i>	4 deductus <i>C</i> ¹
quod <i>del. Arcv.</i>	<i>vel adfixis</i>	5 pallia <i>C</i> ¹	a <i>om. T</i>
litate <i>BKT</i>	7 crispet <i>K (non U)</i>	8 in <i>om. C</i>	9 greco vocata <i>T</i>
11 eius pars eius ret. <i>T</i>		cicitur <i>B</i>	mavortem . . . mavortem
<i>dett.</i>	12 sinum <i>K</i>	16 talia amacula <i>BK (non U)</i>	17 stolam <i>T</i>
polluerunt <i>B</i>	pudicitiam <i>K</i>	18 Teristrum <i>codd.</i>	20 in-
estutissimo <i>T</i>	21 amictorium <i>T</i>	25 Staculus <i>K</i>	qua ma. <i>K</i>
26 et am. <i>B</i>	aptum <i>K</i>	27 stragulum <i>C</i>	sibi vestem <i>B</i>
28 vocatus <i>CKT</i>			

mant : quum enim egrediebantur de ludi prostibulo iuvenes,
 horum velamento tegebant caput et faciem ; quia solet erube-
 3 scere qui lupanar intraverit. Galnapes. Fulcra sunt orna-
 menta lectorum, dicta quod in his fulcimur, id est sustinemur,
 vel quod toros fulciant sive caput ; quae reclinatoria vulgus 5
 4 appellat. Cervicalia autem eo quod ponantur sub cervice vel
 cubito. Pulvillus dictus a pulvinar, qui est divitum lectus.
 Culcitae vocatae quod calcentur, id est farciantur, pluma sive
 5 tomento, quo molliores calidioresque sint. Tapeta dicta quod
 pedibus primum strarentur, quasi tapedia. Sipla tapeta ex 10
 una parte villosa, quasi simpla. Amphitapa ex utraque parte
 villosa tapeta. Lucilius (13) :

Siplae atque amphitapi villis ingentibus molles.

6 Mantelia nunc pro operiendis mensis sunt ; quae, ut nomen
 ipsud indicat, olim tergendis manibus praebebantur. Mappae 15
 convivii et epularum appositarum sunt, quasi manupae, atque
 ob id nominatae ; cuius diminutivum mapella est. Toralia
 7 longae perpetuaeque mappae, a toro dictae. Sabanum Grae-
 cum est. Facietergium et manitergium a tergendo faciem vel
 manus vocatum. Vela dicta quod obiectu suo interiora do- 20
 8 morum velent. Aulaea vela picta et grandia ; quae ideo aulaea
 dicta sunt quod primum in aula Attali regis Asiae, cui suc-
 9 cessit populus Romanus, inventa sunt. Cortinae sunt aulaea, id

1 prostibuli *B*¹ : prostribulo *T* 2 velamenta *B* quia] quam *K*
 3 Gannapes *T* (*non U*) : *om.* *KN* Fulgra s. ornamento *C* 4 susti-
 mur *C*¹ 5 fulceant *T* 6 ponatur *K* 7 dictus *om.* *C* pul-
 vinari *C* lectum *K* 8 farciantur pulma *T* 9 tumento *BK*
 quod *T* callidioresque *BC*¹ sunt *T* Tappeta *BNTU* :
 Tappida *K* 10 sternerentur *C* tappedia *codd.* (*etiam U*) :
 tappeda *N* Simpla *BKTU* : Sipla *N* tappeta *BKU* : peta
*C*¹ : ceppa *N* 11 Anfitapa *BCTU* : Ampitappa (*Amphi-*) *K* : *Amphi-*
 tappa *N* Amph. . . villosa *iterum ante* Sipla tapeta *exhibet K*
 12 tappeta *NTU* : tappeda *K* 13 simplex *N* : simple *P* : sipla *D* (*non*
EFMTU Mon.) anfitapi *TUV Mon.* : anfitapa *BCDE* : antititapa *F* :
 amphitappa *KNP* : asitappa *M* vellis *KMN Mon.* : vellium *P* (*non*
DEFTU) moles *T* (*non UV*) 16 et *om.* *C* appositura *B*
 sunt quae quasi *K* manupiae *C* : manipulae *K* (*non U*)
 17 mappella *BC* : mappula *K* 18 longo *B* perpetue (*om.* *Q*) *T*
 19 Facietergium *BCT* : Facitergium *dett.* 20 voc. est *C* 21 Alca
 vca *K* aulae di. *B*¹ : vela di. *T* : au. dictae *K* 23 aulae *K*

est vela, de pellibus, qualia in Exodo leguntur, a quibus tabernaculum extrinsecus tegebatur. Dictae autem cortinae a coreis, eo quod prius ex pellibus fuissent factae. Vnde et in eodem tabernaculo legis iubetur cortinas fieri ex pellibus arietum
5 rubris et ex pellibus iacintinis. Cilicia Arabes nuncupant vela-
10 menta pilis caprarum contexta, ex quibus sibi tentoria faciunt.

DE LANIS. Lana a laniando, id est a vellendo, vocata: XXVII
hinc et vellus dictum, quod prius lanæ vellerentur, non tonde-
rentur. Linum ex terra oritur, deflexumque nomen eius a
10 Graeco; nam linum Graeci λινάριον dicunt; sive quod sit
molle et lene. Stuppa vero cannabi est sive lini. Haec se- 2
cundum antiquam orthographiam stuppa dicta, quod ex ea
rimae navium stipentur. Vnde et stipatores dicuntur, qui in
vallibus eam componunt. Tomentum appellatum quod aut in 3
15 filo aut in tela tumeat, nec subtilitatem habeat. Cannabum
a similitudine cannae vocatum, sive a Graeca etymologia; nam
illi cannabum κάνναβιν vocant. Byssum genus est quoddam 4
lini nimium candidi et mollissimi, quod Graeci papaten vocant.
Fibrinum lana est animalium, quos fibros vocant. Ipsos et
20 castores existimant, quos dum venatores secuntur, ipsi sibi testi-
culos adimunt. Aranea vocatur eo quod aeris infusione in
frondibus nutriatur. Sericum dictum quia id Seres primi 5
miserunt; vermiculi enim ibi nasci perhibentur, a quibus haec
circum arbores fila ducuntur: vermes autem ipsi Graece βόμ-
25 βυκες nominantur. Placium est stuppa et quasi crassedo serici,
et est Graecum nomen.

1 in om. T	leg. qu. C	2 dicta au. cortina T	3 prius
BCTU; primum KN	facta C	4 curtinas K	6 pelis K
7 laniando CK: -dum N (ex -do?)			id est om. KN (non FU)
8 vellum K (non F)	non tond. om. C	9 defluxumque T	10 λιν.]
linarium codd.	sit om. C	11 Stupa B	canapi K
12 stuppa C; fort. stuppa, nam styppa		ex om. C	13 remi
BKP (non DEFU)	nanium C ¹	stupentur B; stipentur TU;	
stuppentur KP	stippatores BTU ²	(stipa- U ¹): stuppatores KNP	
in navibus Arev. (non DEFNPU)	15 filo a aut K	Canapum	
K	16 carnae C ¹	vocatur K	17 il. cannapum K
BKT	18 papatin K; papatem T	20 castoreos T ¹	21 vocata C
(non U)	22 quia id BCTVU (ferr): quem KN	24 dicuntur C ¹	
Βομβ.] bombices codd.	25 grassedo C ¹ : crasitudo K		

XXVIII DE COLORIBVS VESTIVM. Tinctura vocata quia tinguitur et in aliam fucata speciem nitoris gratia coloratur. Κόκκον Graeci, nos rubrum seu vermiculum dicimus; est enim vermiculus ex silvestribus frondibus. Conchylium dictum eo quod ex conchulis marinis color eius colligitur: idem et ostrum 5 vocatur. Ostrum, quod pro colore purpurae temperatur, plurimis quidem in locis, sed optimum in insula Cypro gignitur sive 4 in his quos propius solis cursus inluminat. Conchyliia autem sunt maris, quae circumcisa ferro lacrimas purpurei coloris emittunt: his collectis color purpureus temperatur. Et ostrum 10 5 exinde appellatum dicunt quod ex testae humore elicitor. Purpura apud Latinos a puritate lucis vocata. Apud Graecos autem *πόρφυρα* dicitur cum adspiratione, apud nos purpura sine adspiratione. Ferrugo color est purpurae subnigrae quae fit in Hispania, ut (Virg. Aen. 9, 582):

15

Ferrugine clarus Ibera.

Dicta autem ferrugo quod omnis purpura prima tincturam eius- 7 modi coloris existat. Glaucus color est ferrugineus subniger. Elbidum ab elbo colore vocatum; elbum est enim medius color 8 inter nigrum et album, et elbum ab albo derivatum. Luteus 20 color rubicundus, quod est croceus. Nam crocum lutei coloris est, ut (Virg. Ecl. 4, 44):

Croceo mutavit vellera luto.

Menium [quod sit colore nigro; Graeci enim μέλαν nigrum dicunt]. Masticinum [quod colorem masticis habeat]. Blat- 25

1 quia BCTU: quod K 2 in om. K cohortatur K Ko.]
 Concium *codd.* 3 rubrum T vermiculum B¹ 4 Concilium *codd.*
 5 conchulis *codd.* 6 vocatur BCTU: vocatum K 7 qu. loc. diversis
 sed T 8 quas K propius K: proprio BT (pro propior?): pro-
 prie C Concilia *codd.* (etiam NU) autem om. T¹ 9 pur-
 purea B¹ 10 immittunt BCT 11 inde T¹ 13 apud nos . . . adsp.
 om. B¹ 16 el. sidera B: cla (sic) fidere K 18 Glaucus B fer-
 ruganeus B¹: ferrugine K 19 Elbidum . . . voc. om. C¹ elbus
 est K 20 et elbum om. T 21 quodquod est T nam. et cr.
 T: nam crocus B 22 est pet (pro poeta?) inquit ut T ut vid.
 23 mutata BK 24 Maenum K quod . . . dicunt hab. TUV:
 om. BCDEK 25 quod . . . hab. hab. TUV: om. BCDEK Blattum
 TUV: Bliteum D (non E)

teum. Blavum. Mesticium. Osticium, quia ex uto est; fit 9
enim ex dependenti fuligine tectorum egesta assiduis ignibus:
unde et color eiusdem tincturae flammeus est.

DE INSTRUMENTIS VESTIVM. Tela pro longitudine stami- XXIX
5 num dicta, cuius derivativum est telaria. Insubuli, quia infra
et supra sunt, vel quia insubulantur. Radii dicti quia radendo
fiunt. Pectines, quod pexa fila reddant et inpremant. Colum, 2
quod sit in longitudine et rotunditate quasi columna. Fusum,
quod per ipsum fundatur quod netum est. Alibrum, quod in
10 eo liberantur fila, id est solvantur. Calathum leve gestamen 3
ex lino vel canna aut ex iunco factum, in qua vel pensa po-
nuntur vel leguntur flores; *καλα* enim Graece lignum est, a quo
derivatum est calathum. Nam Latine quasillum dicitur. Cicero
in Philippicis (3, 10): 'Aut vero inter quasilla pendatur aurum.'
15 Pensum mulierum a pendendo dictum; unde pensa et inpensa. 4
Netum. Fila dicta vel quia ex pilis animalium sunt, vel quia 5
lanificium filis tenuibus constat in modum pilorum, id est quasi
filorum. Mataxa quasi metaxa, a circuitu scilicet filorum; nam 6
meta circuitus; vel quod transferatur. Gubellum corrupte a
20 globo dictum per diminutionem, quasi globellum. Panuliae, 7
quod [ex] eis panni texantur; ipsae enim discurrunt per telam.
Stamen dictum quia rectum stat. Trama, quod via recta
transmittatur per telam; est enim filus intra stamen currens.

1 Blabum BCDETUV: balbum K Mest. ante Blabum TUV (non
DE): Mesticium BK: Mestitium D (non E) quia BCDEFTUV:
quod K 2 agesta B 3 est om. T 5 quia inf. BCTU: quod inf. K
6 vel ins. K radende B¹ 7 Pectinas K plexa BKT
8 et in rot. K 9 ipsum BCK: eum T netum] neccendum KN
(non U) Aliber E 10 librantur C (non D) EFN^U solvantur
TV (non UDEFN): volvuntur Arev. Calatum codd. 11 lino
KT: ligno BC ex om. T in quo K 12 καλ. en. Gr. om.
KN (non U) 13 calatum codd. 14 integer K pendantur
BK: om. C auro K 16 quia BCTU: quod KN vel
quia . . . pilorum om. KN (non U) 19 circuitus] circuit KN (non UV)
lubellum TV: Lubellum U: Globellum BKN 20 globel (sic) KN:
globellicum T (non U) 21 ex hab. BT: om. CK 22 stamen . . .
per telam om. C¹ quia KT: quod B (ex corr.?) quod B (ex
corr.?) TUV: quia KN via om. KN (non UV) 23 transmittat
K: -ant N (non UV) filum CK

ISIDORI

Licia sunt quibus stamina ligantur, quasi ligia. Ordire est . . .
 Texere est . . .

XXX DE ORNAMENTIS. Hactenus de veste: dehinc ad ceterum cultum veniamus.

Ornamenta dicta eo quod eorum cultu ora vultusque deco-
 rentur. Prima ornamenta corona insigne victoriae, sive regii
 honoris signum; quae ideo in capite regum ponitur, ad signifi-
 candum circumfusos in orbe populos, quibus adcinctus quasi
 caput suum coronatur. Haec a Lucilio (1143) corolla, ab
 Homero (Il. 8, 597) στεφάνη dicta est. Huius principium 10
 a Libero quodam gentiles existimant, quod his in potando
 mota vino capita vincire fasciis instituerint. Idcirco olim
 linei ac lanci generis coronas fuisse, sicut erat in sacerdotibus
 2 gentilium. Nomen coronae hac ex causa vocatum, eo quod
 initio circum aras curretur, atque ad imaginem circuitus vel 15
 3 chori et formatam et nominatam coronam. Imperatores Romani
 et reges quidam gentium aureas coronas utuntur. Persae tiaras
 gerunt; sed reges rectas, satrapae incurvas. Reperta autem
 tiara a Semiramide Assyriorum regina. Quod genus ornamenti
 exinde usque hodie gens ipsa retinet. Athenienses enim 20
 cic[1]adas aureas gerebant partim in vertice, nonnulli in fronte.
 Non enim eadem sunt insignia omnium regnorum. Gentilium
 4 vates infulas, apices, pillea sive galeria utebantur. Infula est
 fasciola sacerdotalis capitis alba in modum diadematis, a qua
 vittae ab utraque parte dependent, quae infulam vinciunt; unde 25
 et vittae dictae sunt, quod vinciant. Infula autem plerumque
 5 lata erat, plerumque tortilis, de albo et cocco. Apex est pileum

1 Licia C ¹	stamen alligantur T	Ordiri CK	Ord. est
texere (om. est) C	4 veniamus CK: veniemus BFT		5 co om. B
6 ornamentum BT	7 in om. T	significandos BC	8 adcinctos
B ¹ 11 is . . . instituerit Arxv.	putando K	12 muta K: moto T	
capite T ante corr.	vincere BC ¹ (etiam T ¹)	fasciis K	
instituerunt KT	14 Nam T	ex hac T	vocatus K
qu. in init. K	15 ad om. T	vel] et K	16 cori BCT
22 eodem K	omnia K	23 pillea om. T	galeria K:
gallearea B ¹	24 alba om. K	25 vinciantur B	26 dictae om. T
27 erat] est T (cum Serv. ad Aen. 10, 538)		de] ex K	

sutile quod sacerdotes gentiles utebantur, appellatus ab apiendo, id est adligando. Nam virgula, quae in pilleo erat, conectebatur filo, quod fiebat ex lana hostiae. Galerium pilleum ex pelle caesae hostiae factum. Pilleum autem dictum a pelle hostiae unde fiebat. Cidarim et ipsud sacerdotum erat, quod a plerisque mitra vocatur.

DE ORNAMENTIS CAPITIS FEMINARVM. Ornamenta capitis XXXI
feminarum: diadema, nimum, capitulum et mitra. Diadema
est ornamentum capitis matronarum ex auro et geminis con-
textum, quod in se circumactis extremitatibus retro adstringitur;
et exinde dictum Graece quod praeligetur. Nimbus est fasciola 2
transversa ex auro adsuta in linteo, quod est in fronte femina-
rum. Plautus (Poen. 348):

Quo magis eam aspicio, tam magis nimbata est.

15 Nam et lumen, quod circa angelorum capita pingitur, nimbus
vocatur, licet et nimbus sit densitas nubis. Capitulum est quod 3
vulgo capitulare dicunt. Idem et cappa, vel quod duos apices ut
cappa littera habeat, vel quia capitis ornamentum est. Mitra est 4
pilleum Phrygium, caput protegens, quale est ornamentum capitis
20 devotarum. Sed pilleum virorum est, mitrae autem feminarum. 5
Redimicula autem sunt quibus mitra alligatur. Pilleum autem, ut
praediximus, a pelle erat: nam mitra ex lana est. Rricula est
mitra virginalis capitis. Vittae sunt quae [in] crinibus innectun- 6
tur, quibus fluentes religantur capilli: et vittae dictae quod vin-
25 ciunt. Taenia autem est vittarum extremitas dependens diver-
sororum colorum. Item vitta est qua corona vincitur; taenia
vero extrema pars vittae quae dependet coronae. Reticulum est 7
quod colligit comas, dictum ab eo quod retinet crines ne effun-

1 subtile BKT² (non U) ambiendo C 2 alligando C: a
ligando B¹TU: adalligandum K conectabatur C 3 quod] quae B
4 autem om. K 10 circumactis T: circum C 11 et inde B
12 lineo B¹ 14 quo ma. BCDEFTU Mon.: comagis N: cum ma. K:
cumagis P: quod ma. M aspiciunt N (non MP) nioblata
KNP: nublata M (non DEFU Mon.) 15 circum K 16 li. enim
ni. T Cap. autem est B 17 capitola di. K 18 littere T quia
KT: quod BC 22 a] ex K Rigula B¹ 23 in hab. BK: om. CT
24 quod CT: quia BK 27 vero est ext. T² qua dependent K

8 dantur. Discriminabilia capitis mulierum sunt vocata ex eo quod caput auro discernant; nam discriminare dividere dicitur. Antiae sunt cincinni dependentes prope auriculas; Graeco
 9 vocabulo, ab auribus. Acus sunt quibus in feminis ornamendorum crinium conpago retinetur, ne laxius fluant et sparsos
 10 dissipentur capillos. Inaures ab aurium foraminibus nuncupatae, quibus pretiosa grana lapidum dependent. Harum usus in Graecia: puellae utraque aure, pueri tantum [modo] dextra
 11 gerebant. Torques sunt circuli aurei a collo ad pectus usque pendentes. Torques autem et bullae a viris geruntur; feminis
 vero monilia et catella. Dictae autem torques quod sint tortae, et bullae quod similes sint rotunditate bullis quae in aqua vento
 12 inflantur. Monile ornamentum ex gemmis est, quod solet ex seminarum pendere collo; dictum a munere. Hoc etiam et serpentum dicitur, quia constat ex amphorulis quibusdam aureis,
 15 gemmisque variis in modum facturae serpentis. Nonnulli hoc et (segmentum dicunt, ut Iuvenalis (2, 124):)

Segmenta et longos habitus;

licet et segmentatas vestes dicamus, ut ipse (6, 89):

Et segmentatis dormisset parvola cunis.

13 Plerumque autem et per munile omnia ornamenta matronarum
 14 significantur, quidquid illis munere datur. Murena vulgo vocatur quod scilicet auri metallo in virgulis lentescente quaedam ordinis flexuosi catena contextitur in similitudinem murenac serpentis, quae ad collum ornandum aptatur. Haec interdum
 25 auri atque argenti textitur virgulis. Vnde et in Canticis dicitur canticorum (1, 10): 'Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas

4 Ancus *T* sunt] aut *C*¹ 6 dissipent *C* 7 quibus] qui *B*¹
 grana] genera *def.* (non *DEFN*) dependatur *K* (non *NDEF*)
 8 pulle (palle?) *T* tantum *BCTU*: tantummodo *KN* 11 munilia
KT: minilia *B* catella *K* 12 similis rot. *K* (pro simili sunt
 rot.?) (non *U*) 13 flantur *C*¹ Munile *BK*: Munilic *T* 14 pondere
B dic. autem a *B* 15 quia *CT*: quod *K*: quam *B* am-
 forolis *BK*: amforolis *C*: aforolis ut *vid.* *T* 16 hoc] autem *KN*
add. Arv. ex Serv. ad Aen. 1, 654 18 segmata *C* 19 ipse *om.* *KN*
 (non *U*) 21 monile *C* 23 virgulas lentescentes *T* 24 ordines *K*
 similitudinem *BK*: -ne *CT* 25 serpentes *B* 26 virgulas *B*¹

argento.' Catellae sunt catenulae colli invicem se comprehen- 15
dentes in modum catenae; unde et appellatae. Dextras com- 16
munes esse virorum ac feminarum, quia utriusque sexus dexterae
sunt. Armillae autem proprie virorum sunt, conlatae victoriae
5 causa militibus ab armorum virtute: unde et quondam vulgo
viriolae dicebantur. Ab intellectu autem circuli armilla non
discrepat, quia ipsa quoque hoc, ubi ponitur, ambiendo con-
stringit; sed armilla latius extenditur, circulus rotundus fit.
Fibulae sunt quibus pectus feminarum ornatur, vel pallium 17
10 tenetur a viris in humeris, seu cingulum in lumbis. Lunulae
sunt ornamenta mulierum, in lunae similitudinem bullulae aureae
dependentes. Specula sunt in quibus feminae vultus suos 18
intuuntur. Dictum autem speculum vel quod ex splendore
reddatur, vel quod ibi feminae intuentes considerent speciem
15 sui vultus et, quidquid ornamenti deesse viderint, adiciant.
Periscelides sunt apud feminas crurum ornamenta quibus 19
gressus earum ornantur. Olfactoriola vascula sunt muliebria
quibus odoramaenta gestantur.

DE ANVLIS. Primus Prometheus fertur circum ferreum XXXII
20 incluso lapide digito circumdasse; qua consuetudine homines
usi anulos habere coeperunt. Anuli autem per diminutionem
dicti a circulis et anis, qui sunt circum brachia et circum crura;
unde et signa eorum per diminutionem sigilla: nam signa
maiora sunt, sigilla vero quasi minora signa. Anulos homines 2
25 primum gestare coeperunt quarto a pollice digito, quod eo vena
quaedam ad cor usque pertingat, quam notandam ornandamque
aliquo insigni veteres putaverunt. Apud Romanos anuli de 3
publico dabantur, et non sine discrimine; nam dignitate praec-
cipuis viris gemmati dabantur, ceteris solidi: anulum aureum

1 Cantellae BK conpraehindentis K 3 utrisque BC¹ 5 ob
arm. virtutem C quoddam B 6 vir. Arrv.: viriliae BCK (et
Isid. 1): viridie TU 7 ubi om. KN (non U) ambiendo B
8 fit BCK: est T 10 veris B an ceu } 11 similitudine B
bullae C 12 Speculae C 13 vel quia ex B: quod ex T 14 con-
siderant K 15 quodquod K viderent B adiciunt K
16 Praescelidae B¹: Praescelites K: Praescellides T 17 mul. a qu. B
20 inclusum K circumdeditisse K 22 annis K 25 eum vana K
27 aliqua B¹ anulo T 28 debantur B¹ 29 debantur B¹

ISIDORI

6 subcingit. Fascia est qua tegitur pectus et papillae compruntur, atque crispanti cingulo angustius pectus artatur : et dicta fascia quod in modum fasciculi corpus alligat. Hinc et 7 fasciolarum, quibus vulnera conligantur. Vittam dictam quod ea pectus vincitur instar vitis ligantis. Limbus est quam nos 5 8 ornaturam dicimus. Fasciola est quae ambit extremitatem vestium, aut ex filis, aut ex auro contexta adsutaque extrinsecus in extrema parte vestimenti vel chlamydis. De qua Vergilius dicit (Aen. 4, 137) :

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo. 10

XXXIV

DE CALCIAMENTIS. Sutores nuncupatos quod insertis filo 2 porcorum setis suant, id est consuunt, quasi setores. Caligarios vero non a callo pedum, sed a calo, id est ligno, vocatos, sine quo consui calciamenta non possunt, quas Graeci *καλόποδος* dicunt : fiebant autem prius ex salice tantum. Hinc et calcia- 15 menta dicta quod in calo, id est ligno, fiant ; vel quod calcantur. 3 Crepidas Graeci ante repertas usi sunt. Est autem genus singulari forma, et idem utrique aptum pedi, vel dextro vel sinistro. Crepidas autem dictas quod cum sono stringantur, 20 sive a pedum crepitu in ambulando. Calceos reges utebantur et Caesares. Forma eorum ***. Patricios calceos Romulus repperit quattuor corrigiarum, adsutaque luna : hos soli patricii , utebantur. Luna autem in eis non sideris formam, sed notam centenarii numeri significabat, quod initio patricii senatores 5 centum fuerint. Ocreae tibialia calciamenta sunt, dicta quod 25 crura tegant. Coturni sunt quibus calciabantur tragoedi, qui in theatro dicturi erant et alta intonantique voce carmina cantaturi. Est enim calciamentum in modum crepidarum,

3 fasciola qu. B	4 vulnere T	5 pectus om. KN (non U)
7 aut fi. C ¹	adsumptaque BKN	8 in om. B extremam
partem K	10 sidonia K	pincto T clamide (ex-te) K
nimbo BK	11 filis K	12 sertores T Caligarius B
13 collo pellum T	vocatus B	15 hinc calcamenta K
cal. B	17 Crepitas K	18 utroque K
om. C	stringantur ex stringitur T	19 Crepitas K
20 crepitudine K	22 ad-	23 lunae au. K
sutum quae B: adsuta quasi K	25 fuerunt T	24 centerii B ¹
qu. in ini. K	dicta . . . sunt om. C ¹	27 et
alta . . . crepidarum om. KN	28 crepidarum BTU	

quod heroes utebantur ; sed tale est ut et in dextro et in laevo
 conveniat pede. Baxea calciamentum comoedorum erat, sicut **6**
 tragoediorum coturni. Quos quidam etiam calones appellant,
 eo quod ex salice fierent ; nam Graeci, ut diximus, lignum
5 κᾶλα vocabant. Talares calcei socci sunt, qui inde nominati **7**
 videntur quod ea figura sint ut contingant talum ; sicut sub-
 tolares, quod sub talo sint, quasi subtalares. Obstringilli sunt **8**
 qui per plantas consuti sunt, et ex superiori parte corrigium
 trahitur ut constringantur ; unde et nominantur. Osas puto **9**
10 ab os primum factas, et quamvis nunc ex alio genere, nomen
 tamen pristinum retinent. Mullei similes sunt coturnorum solo **10**
 alto, superiori autem parte cum osseis vel aeneis malleolis, ad
 quos lora deligabantur. Dicti sunt autem a colore rubro, qualis
 est mulli piscis. Soleae sunt quibus tantum pedum plantae **11**
15 teguntur, dictae a solo pedum. Item soleae materiales ex
 materia coreo intecta. Socci, cuius diminutivum socelli, appel- **12**
 lati inde quod saccum habeant, in quo pars plantae inicitur.
 Calliculae. Caligae vel a callo pedum dictae, vel quia ligantur.
 Nam socci non ligantur, sed tantum intromittuntur. Cernui **13**
20 socci sunt sine solo. Lingulati, quos nos foliatos vocamus.
 Clavati [quasi claviati, eo quod minutis clavis, id est acutis,
 sola caligis vinciantur]. Perones et (s)culponeae rustica calcia-
 menta sunt. Baxea calciamenta mulierum sunt. Corrigiae
 a coriis vocantur, vel a conligatione, quasi colligiae.

1 ut in dc. *CN* **2** calciamenta *T* sicut *om.* *KN* (*non U*) **3** colones
B **4** fuerint *B* *greci ex grece K* **5** κᾶλα (*cala om.* *C*¹) **6** calcii
K : calcii *BT* qui et inde *C* **6** sunt *C* subtalares *B* **7** talos
BCT sunt *T* Obstringilli *T* : Obstringilli *KU* **8** parte *om.*
KN (*non U*) corrigiam *T²U* : -ia *deff.* **10** ab hos *B* : ab oso *K* :
 ab ovibus *T* (*non U*) nunc sint ex *T* **11** Mulleae *C*¹ **12** vel
 aen.] auleneis *K* (*non NU*) **13** loro *T*¹ **14** Solae *B* **15** solae
B : solea *T* **16** intexta *codd.* : *corr. Arev.* socelli *K* : succelli *T*
17 quod] qua *B*¹ siccum *T* ante *corr.* : soccum *BCT* ex *corr.* : *corr.*
Arev. inititur *K* **18** a collo *T* **19** ta. mittuntur *C*¹
 Cornui *T* **21** quasi . . . vinc. *hab. T* : *om.* *BCK* calibati *T*
22 culponiae *BK* : culponci *CT* **24** coreis *BT*

LIBER XX

I DE MENSIS. Primus Daedalus mensam et sellam fecit. Coquinae apparatus Apicius quidam primus composuit, qui in eo assumptis bonis morte voluntaria perit; et merito, quia is, qui gulae atque edacitati servit, et animam et corpus interficit. Ab esu et comesu mensae factum vocabulum; nullum enim 5
2 alium habet usum. Torus dicitur a tortis herbis quae ad cubentium humeris subponuntur. Stibadium ab stipitibus dictum, quasi stipadium; sic enim prius coeptum est. Adcubitum a cibo 3 vocatum, quasi ad cibatum epularum. Convivium apud Graecos a conpotatione, ἀπὸ τοῦ ποτοῦ. Apud nos vero a convictu 10 rectius appellatur, vel quia vitae conlocutionem habet. Item convivium a multitudine convescentium; nam privata mensa victus est, convivium non est. Convivii triplex est modus: discumbendi, edendi, et bibendi. Discumbendi, ut (Virg. Aen. 1, 708):

15

Toris iussi discumbere pictis.

Edendi et bibendi, ut (Virg. Aen. 1, 723):

Postquam prima quies epulis mensaeque remotae, crateras magno statuunt et vina coronant.

II DE ESCIS. Cibus dictus quia capitur ore, sicuti esca quia 20 cam os capit. Victus proprie vocatus quia vitam retinet; unde 2 et ad cibum vocare invitare dicitur. Alimonia dicitur eo quod eius sumptu corpus alatur. Hanc iuvenes accipiunt ad incrementum, senes ad perseverantiam; neque enim subsistere poterit caro nisi confortetur alimentis. Alimentum enim est, quo 25
3 alimur; alimonium alendi cura. Afluentia nuncupata quasi rei

1 detalus <i>K</i>	3 adsumptis <i>B</i> : assumptis <i>KT</i>	voluptaria <i>K</i>
4 guilae (-le) <i>TK</i> : regulae <i>C</i>	atque <i>om. B</i>	5 co. mesae <i>B</i> : comesum esse <i>K</i>
	6 ha. us. <i>BCET</i> : us. ha. <i>KN</i>	quae] qui <i>T</i>
7 Stifadium <i>codd.</i>	8 stipiadium <i>K</i>	9 ad ci. <i>Arev.</i> : ad cibitum <i>CT</i>
fort. recte: acibitum <i>K</i> : ad cubitum <i>B</i>	Convium <i>B</i>	10 ἀποθου- πουον <i>C</i> : ἀποθουου <i>B</i> : ἀποθουου <i>K</i>
18 primum <i>K</i> quies <i>om. C</i>	13 non] nomen <i>T</i>	16 iussu <i>B</i>
<i>C</i> (cum <i>Virg.</i>)	19 crateres <i>C</i> : ceteras <i>T</i>	magnos
26 Afluentia <i>CK</i>	20 quod <i>C</i>	25 quod al. <i>KT</i>
	nu. est qu. <i>K</i>	ore <i>om. C</i>

ninium exuberantis effusio ultra quam satis est, modusque non
 est. Opulentia ab ope dicta est, quam si discutias, inuenies eam 4
 tenere modum. Nam quomodo opitulatur quod nimium est,
 quum incommodius sit saepe quam parum? Epulae ab opu- 5
 5 lentia rerum dictae. Epulae autem simplices in duo necessaria
 dividuntur, panem et vinum, et duo superflua, quae terra et
 mari vescendi causa exquirunt. Dapes autem regum sunt, 6
 epulae privatorum. Deliciae nuncupatae quod his delectentur
 homines, easque suaviter appetant. Pulmentum vocatum a 7
 10 pulte; sive enim sola pulvis, sive quid aliud eius permixtione
 sumatur, pulmentum proprie dicitur. Satietas autem et saturitas 8
 sibi differunt: nam satietas ex uno cibo dici potest, pro eo
 quod satis sit; saturitas autem a satura nomen accepit, quod est
 vario alimentorum adparatu compositum. Crapula est inmode- 9
 15 rata voracitas, quasi cruda epula, cuius cruditate gravatur cor
 et stomachus indigestus efficitur. Inmoderata enim voracitas
 vitium est, sed tantum id [est] salutis quantum sustentationi
 naturaeque sufficiat. Iantaculum est primum cibum quo ieiui- 10
 nium solvitur; unde et nuncupatum. Nigidius (109): 'Nos
 20 ipsi ieiunia iantaculis levibus polluimus.' Prandium ab appa- 11
 ratu edendi dictum. Proprie autem veteres prandium vocabant
 omnium militum cibum ante pugnam; unde est illud ducis
 adloquium: 'Prandeamus tamquam ad inferos cenaturi.' Me- 12
 25 renda est cibus qui declinante die sumitur, quasi postmeridie
 edenda et proximo cenae: unde et antecenia a quibusdam

1 nimia K non] nomen T 2 invenias B 4 sit] fit C
 quam] quod B Ep. . . . dic. om. C Aepulae KT epulantia B
 5 dicta T aepulae T dua nec. T 7 exquirunt BK: ex-
 quiruntur CT regunt K (non N) 8 dilectent KN (non E)
 9 easque] atque B (non FN) vocatum KN: vocatur BCET 10 al.
 est perm. eius K 11 sumantur C proprie om. KN (non E)
 14 elementorum K comp. om. KN (non U) 15 graviter K (pro
 gravetur?) 16 stomachum K ante corr. afficitur (adf-) BC
 17 est hab. BT: om. CK 18 Iantaculum BK: Ientaculum V
 quod T 19 solvatur C 20 iactaculis B: iantaculis K:
 iantaculus T: ientaculis V polluimus BCFTV: solvimus KN
 21 dictum om. T (T²) 22 dulcis T 23 alloquimus C¹ 24 est
 om. T quae decl. B post meridiem EC

ISIDORI

13 vocantur. Item merendare quasi meridie edere. Annona tractum est a tempore quo Romani veteres ad cibos advocabantur. Sic Martialis (4, 8, 6):

Imperat excelsos frangere nona toros.

14 Quod et usque hodie Persae faciunt. Coenam vocari a communione vescentium: κοινὸν quippe Graeci commune dicunt: unde et communicantes quod communiter, id est pariter, conveniant. Apud veteres enim solitum erat in propatulo vescere et communiter epulari, ne singularitas luxuriam gigneret. Est autem cena vespertinum cibum, quam vespertinam antiqui dice-
 10 bant; in usu enim non erant prandia. Panis dictus quod cum omni cibo adponatur, vel quod omne animal eum adpetat; πᾶν enim Graece omne dicitur. Cibarius est qui ad cibum servis datur, nec delicatus. Fermentacius fermentis confectus. Azymus non fermentatus; nam ἄζυμος est sine fermento,
 15 sincerus. Acrozymus leviter fermentatus, quasi acrozymus. Siligineus panis a frumenti genere nuncupatur; siligo enim genus est tritici. Rubidus, recoctus et rubefactus. Subcinericius, cinere coctus et reversatus: ipse est et focacius. Clibanicius, in testo coctus. Spungia panis aqua diutius malaxatus
 20 similam, modicam accipit et fermentum modicum, et habet humectationis plus quam omnis panis; unde et spungiae nomen
 17 accepit. Placentae sunt quae fiunt de farre. Quae alii liba
 18 dicunt, eo quod libeant et placeant. Dulcia sunt genera pistorii operis, a sapore dicta; melle enim asparso sumuntur. Crusta
 25 superficies panis: ipsa et fragmenta, quia dividitur, ut fracta.

1 Anona K: Ad nona C ¹ T	2 tratum B ¹	5 Caenam BCK:
Cenam T	a om. C	6 κοινὸν] cenon codd.
munem K	7 quod] quam B	10 vespertinam CKT (etiam B ²)
11 qu. communi ci. K	13 ad cibus K	14 diligatus K: delicatas B ¹
15 Az. non fermentacius K	azimum (i. e. ἄζυμον) . . . sincerum T	
16 Acrizimus CT: Azimus B: Zimus K	fermentatur C	acroazimus BCT: agroazimus K
17 Siligineus C ¹	18 Subc. sub cin. K	
19 focacius B: fucatus K	Clibanicus K: -nitius B	20 Spungia BKT
malaxatur C	21 accepit K	22 umectationes K
panes K	spungia K: sphungie T: sfungiae B	23 quas al. BC:
quae et al. T (non U)	libam K	24 pistorii BCK: pistorum TU
25 me. etenim C	26 ipsa et om. T (non U)	dividuntur BK
(non U)	acta T ¹ (non U)	

Fermentum a fervore nuncupatum, quod plus prima hora non potest contineri; crescendo enim excedit. Farina et surfures a farre dictae, cuius sunt purgantia. Amolum flos farinae, 19 tenuissimum, prae levitate de mola eiectum; unde et appellatum, quasi a mola. Simila. Pollines. Carnes dictae quia caro 20 sunt; sive a creando, unde et a Graecis κρέας vocantur. Crudum, quod sit cruentum; est enim cum sanguine. Coctum [quasi coactum, id est ab igne vel aqua violenti modo actum 21 usuque comestionis aptum]. Sed et multi temporis aliquid 10 coctum vocatur. Assum, quod ardeat, quasi arsum. Elixum, 22 eo quod in aqua sola decoquitur. Lixa enim aqua dicitur ab eo quod sit soluta; unde et solutio libidinis luxus, et membra loco mota luxa dicuntur. Frixum a sono dictum quando ardet 23 in oleo. Salsum, quasi sale asparsum, demtis e medio syllabis 15 [tribus]. Rancidum ex vitio nuncupatum, quod raucos efficiat. Succidia carnes in usum repositae, a succidendo dictae. Lardum, 24 eo quod in domo repositum conservatur; nam antiqui domos lares dicebant. Taxea lardus est Gallice dictum. Vnde et Afranius in Rosa (284):

20 Gallum sagatum pingui pastum taxea.
Axungia ab unctione vocata. Sebum a sue dictum, quasi 25 suebum, quod plus pinguedinis hoc animal habeat. Offa est 26 proprie frustum dentium, cuius diminutivum offellam facit. Vnde et offarii coqui, quia particulatim, id est offatim, exco- 25 quant. Nunc 'offa latrantium', qua, si in os canis iacitur, satiatus ilico conpescitur et silescit. Frustum vocatum quod 27

1 Frumentum T quod] quia C 2 continere BK surfuras K
3 Amulum T 4 tenuissimus pro le. K egectum T ut vid.: egestum
CKN 5 a mola C Simila KN: Similia U Pollinis KN
(non U) caro] carae Arv. 7 a coctum null. nov. lemm. CK (non N)
8 quasi . . . aptum hab. TU: om. BCEKN co. dicitur id U
volenti U 9 Sed et . . . vocatur om. T (non EN) 12 libidinis K
14 e om. C 15 tribus hab. BCTU: om. KN quo rau. B¹: qua
draucus C 17 in domum T domum la. K 19 prosa Mon.:
ros N (non EFPU) 20 Gallum . . . taxea] sic etiam EFNPU Mon.
21 Axuna T Sevum KT 22 suvum KT 23 frustum BK
cui dim. K 24 offerarii T id est off. om. T 25 vel quasi:
quia si C in ore T iacetur BK 26 satiatus BC: satiatur KT

capiatur a frumine ; est enim frumen summa pars gulae. Pulpa
 dicta quod cum pulte olim mixta vescebatur. Vnde et pul-
 28 mentarium et pulmentum dictum. Lucanicae dictae quod
 prius in Lucania factae sunt. Farcimen caro concisa et minuta,
 quod ea intestinum farciatur, hoc est inpleatur, cum aliarum 5
 29 rerum connixione. Minutal vocatum quod fiat de piscibus et
 isiciis oleribusque minutatim concisis. Aphratum, quod Latine
 spumeum vocatur ; ἀφρός enim Graece spuma dicitur. Martisia
 30 in mortario ex pisce fiunt : inde et nominata. Isocem piscem
 quendam dictum, ex quo primum isicia facta sunt ; et quamvis 10
 ex alio genere piscium fiant, initium tamen piscis vocabulum
 31 dedit. Galaticae a colore lacteo nominatae ; Graeci enim γάλα
 lac dicunt. Sphaeras a rotunditate Graeco vocabulo appellatas ;
 quidquid enim in rotundum formatur, σφαῖρα a Graecis dicitur.
 32 Ius coquinae magistri a iure nuncupaverunt, quia [ca] est lex 15
 33 condimenti eius. Hanc Graeci zemam vocant. Caseum vocari
 quod careat serum, quasi careum : nam serum ei omne dedu-
 citur ut ponderibus arguatur. Colostrum lac novum ; quod
 34 neutri generis est. Lac a Graeco sermone derivatum est pro
 candore ; Graeci enim album λευκὸν dicunt. Lac vero et 20
 sanguis, quod nutrit et quod nutritur ; nam lacte nutrimur,
 35 vivimus sanguine. Quactum, quasi coactum, quasi coagulatum ;
 36 accepta enim secum alia specie coagulat. Mel Graecae appel-
 lationis est, quod ab apibus nomen habere probatur ; nam apis
 Graece μέλισσα dicitur. Antea autem mella de rore erant, 25

1 gylac K : guile BT 2 quod CT : quia K (B incert.) cum
 pulpa K 3 Lucanicae C : Lunaticae ut vid. B¹ 4 in lucina T
 5 hoc est impl. om. K 6 et insicciis (-ci- ex corr.) T : et deficiis K :
 esociis C¹ 7 Afratum codd. 8 ἀφ.] αἴρο codd. 9 unde C
 Ysucem BK 10 dictum BC : dicunt KT pr. ysicia ysicia fa. K
 13 Sphaeras B : Speras CK : Sferas T 14 rotundo K σφ.]
 spera CK : sfera B : isfera T 15 ca est lex BC : est lex : est T
 17 quod] quia B serum K : scrunt N (non U) careum
 CTU : carituum B : caritium K : caritivum N 18 quod] quia B
 19 Lac . . . dicunt om. K (non N) Lac Gr. T pro] a N
 20 λευ.] leucon BC : gleucon NTU dicitur B 22 vivemus B
 coact. et qu. BC (non E) coagulatur K (non E) 25 μελ.]
 mellese CKT : mellese B¹

inveniebanturque in arundinum foliis. Vnde et Vergilius (Georg. 4, 1):

Hactenus aërii mellis caelestia dona.

Siquidem hucusque in India et Arabia conligatum reperitur
 5 ramis inhaerens in similitudinem salis. Omne autem mel dulce:
 Sardum amarum est absinthii causa, cuius copia eius regionis
 apes nutriuntur. Favum vocari quia comeditur magis quam 37
 bibitur; φαγῆν enim Graeci comedere appellant. Aiunt autem
 medici, et qui de humanorum corporum scripsere naturis, prae-
 10 cipueque Gal[i]enus in libris quorum titulus est †περσικῆ in
 quo †, puerorum et iuvenum ac perfectae aetatis virorum mulie-
 rumque corpora insito calore fervere, et noxios esse his aetatibus
 cibos qui calorem augeant, sanitatique conducere frigida quae-
 que in esum sumere; sicut [e] contrario senibus, qui pituita
 15 laborant et frigore, calidos cibos et vina vetera prodesse.

DE POTV. Potio a Graeca derivatione vocata; hanc enim III
 illi πότης dicunt. Aqua generaliter vocata, quod superficies
 eius aequalis sit: hinc et aquora. Quam inde recentem dici-
 mus quia non est utilis vetusta, ut vinum, sed statim sublata de
 20 flumine et fonte vel puteo; fetescit enim vetusta. Vinum inde 2
 dictum quod eius potus venas sanguine cito repleat. Hoc alii,
 quod nos cura solvat, Lyaeum appellant. Veteres vinum vene-
 num vocabant; sed postquam inventus est virus letiferi sucus,
 hoc vinum vocatum, illud venenum. Vnde et Hieronymus in
 25 libro quem de virginitate servanda scripsit: 'Adolescentulas'
 inquit 'ita vinum debere fugere ut venenum, ne pro aetatis

3 aerei melleis <i>K</i>	4 repperiatur <i>B</i>	5 similitudine <i>K</i>	6 absinthii
<i>CT</i> : absentii <i>BK</i>	opia <i>T</i>	7 vocare <i>C</i>	quia] qui <i>B</i>
8 φαγ.] fagere <i>codd.</i>	autem <i>om. B</i>	9 qui] quia <i>C</i>	prae-
cipietque <i>KN (non U)</i>	10 tepiscie in co <i>U</i> ; tepiscie in quo <i>T</i> : περσικῆ		
<i>C (non N)</i>	11 puerum <i>T</i>	12 in suo cal. <i>K</i>	noxius <i>BK</i>
13 cibus <i>K</i>	quia ca. <i>BK</i>	sanitatemque <i>K</i>	14 esum <i>T</i> :
usum <i>BCK</i>	e hab. <i>BT</i> : <i>om. CK</i>	15 frigores <i>T</i>	ci. ca. <i>K</i>
16 a <i>om. K</i>	18 quem <i>T</i> ; quod <i>B</i>	19 vina <i>T</i>	de fl. fo. vel
pu. <i>C</i> ; et de fl. fo. vel pu. <i>BF</i> : de fl. puteove et fontibus <i>K</i> : de fl. pu. vel	<i>TU</i>	20 futescit <i>K</i> :; fatescit <i>N</i>	et fontibus <i>N</i> : de fl. vel de pu. <i>TU</i>
enim <i>om. KN (non U)</i>	21 hoc] hunc <i>T</i>	22 vet. enim vi. <i>K</i>	
23 inventum <i>B</i>	25 servanda <i>BKN</i> : conservanda <i>CTU</i>		scribit <i>C</i>
26 fungere <i>U</i> : <i>om. K (non N)</i>	pro] per <i>B</i>		

ISIDORI.

calore ferventi bibant et pereant.' Inde est quod apud veteres
 Romanos feminae non utebantur vinum, nisi sacrorum causa
 3 certis diebus. Merum dicimus cum vinum purum significamus;
 nam merum dicimus quidquid purum atque sincerum est, sicut
 et aquam meram, nulli utique rei mixtam. Hinc et merenda, 5
 quod antiquitus id temporis pueris operariis quibus panis
 merus dabatur; aut quod meridient eo tempore, id est soli ac
 separatim, non, ut in prandio aut in cena, ad unam mensam.
 Inde credimus etiam illud tempus, quod post medium diem
 4 est, meridiem appellari, quod purum sit. Mustum est vinum e 10
 lacu statim sublatum. Dictum autem creditur mustum quod
 in se limum et terram habeat mixtam; nam mus terra, unde et
 humus. Cuius tanta vis fervoris est ut vasa quamvis grandia
 5 ex eo repleta absque spiramine ilico disrumpat. Roseum
 vinum, id est cum rubore; rosa enim rubet. Amineum vero 15
 quasi sine mineo, id est sine rubore; nam album est. Sucina-
 6 cium sucinae gemmae simile est, id est fulvi coloris. Limpidum
 vinum, id est perspicuum, ab aquae specie dictum, quasi lym-
 phidum; lympa enim aqua est. Turbidum, quasi terbidum,
 id est terra commixtum, quod est faece. Falernum vinum voca- 20
 tum a Falerna regione Campaniae, ubi optima vina nascuntur.
 7 Colatum vas proprium nuncupavit in quo deportatur: Gazeum
 vero regio, unde defertur; Giza enim oppidum est Palaestinae.
 Infertum vinum dicitur quod altario libatur atque offertur.
 Spureum, quod offerri non licet, aut cui aqua admixta est, quasi 25
 8 spurium, hoc est immundum. Honorarium vinum, quod regibus
 et potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia

1 Inde] unde B 2 vino CKT 4 sic. aq. T 5 nullae K fort.
 recte 6 quam ant. B 7 meridie C 8 ut] utique B
 aut BK: et CT ad] aut K 9 unde C post med. meridiem est
 app. qu. C 10 est] et T sit] est B 12 terreat C¹ mixtum K
 14 repleta K: plena BCT sp. repleta il. BCT: sp. relicta il. dett.
 disrumpuntur K 15 robore CK verom. C 16 Succinacium
 T: sucinatium C 17 succine T similis KT 18 ab aquae]
 absque K lyphidum K: limpidum BCT 19 limpha BC: limfa T
 turb. est qu. B 22 Collatum T Gazetum CKT 23 fertur B¹
 24 altari oblibatur T 25 offerre K

sua (1): 'Quum essem in provincia legatus, quamplures ad praetores et consules vinum honorarium dabant: numquam accipi, ne privatus quidem.' Crucium vinum est insuave quod servi 9 potant. Acetum, vel quia acutum, vel quia aquatum; vinum 5 enim aqua mixtum cito in hunc saporem redigitur. Vnde et acidum, quasi aquidum. Conditum vocatum, quod non sit simplex, et commixtione pigmentorum compositum. Lactatum 10 est potio e lacte. Mulsum ex melle mixtum; est enim potio ex aqua et melle, quod Graeci *μελίκρατον* vocant. Oenomelum 11 10 mustum melle admixtum vehementerque agitata atque commotum. Hydromelum, quod fiat ex aqua et malis Matianis. Saccatum liquor est aquae faece vini admixtus et sacco expressus. Lorea. Oxymeli appellatum quod aceti et mellis 12 permixta conficiatur materia, unde et dulcedinem retinet et 15 acorem. Rhodomelum dicitur eo quod in suco rosae mel admisceatur. Melicratum vinum melle mixtum. Medus, quasi 13 melus, quia ex melle fit; sicut calamitas pro cadamitas. Faecula uva pinguis, decocta usque ad crassitudinem mellis ac refrigerata, utilis stomacho. Passum, quidquid ex uva passa 14 20 compressum effluerit. Dicitur autem passum a patiando: nam percutitur uva siccior et decoquitur, et inde fit passum. Defrutum dictum est quod defrudatur, et quasi fraudem patiat. Carenum, eo quod fervendo partem careat; tertia enim parte 15 musti amissa quod remanserit carenum est. Cui contraria sapa

1 prov. sua leg. *F* (non *ENPU*) 2 accipere priv. *Mon.* 3 privatos
KP (non *N*): privatis *U* (non *EF Mon.*) Crudum *BCEFK*
 4 putant *K* vel aqu. *C* 5 et om. *K* 6 acidum] acetum *CK*
 aquatum *K* non om. *BCT* 7 et] sed *C* positum (ex-tus) *K*
 8 e *BCK*: a *T* mixtum] dictum *T* 9 Inomelum *BCK*: Ino-
 mellum *T* 10 mestum *C* 11 Idromelum *CT*: Idromellum *BK*
 ex om. *C* mazianis *T* 12 fece *BCT*: feci *K* sicco *T*
 13 *Luria codd.* (etiam *U*) Oximelli *CKTU*: Oximelle *B* mill.
nov. lenu. *CT* (non *U*) quod] quam *B* 14 confricatur *T*
 (-fric- ex corr.) 15 aquorem ex eq- *T* Rodomellum *CT*: Rodo-
 mellus *BK* 16 admiscitur *B*¹*K*: admiscetur *C*: fort. admiscatur
 Meligratum *K* 17 Faecula *codd.* 20 effluerit *BK* 21 decoquitur
 (dequo-) *CBT*: detorquetur *K* Defretum *BNTU*: Deferetum *K*
 23 Carinum *KN* (non *U*) tertiam *K* partem *BK* 24 amissam
K (non *U*) quod ex quam *B* saba *K*

ISIDORI

16 est, quae fervendo ad tertiam redacta descenderit. Sicera est
 omnis potio quae extra vinum inebriare potest. Cuius licet
 nomen Hebraeum est, tamen Latinum sonat pro eo quod ex
 suco frumenti vel pomorum conficiatur, aut palmarum fructus
 in liquorem exprimantur, coctisque frugibus aqua pinguior, 5
 17 quasi sucus, colatur, et ipsa potio sicera nuncupatur. Cervisia
 a Cerere, id est fruge vocata; est enim potio ex seminibus
 18 frumenti vario modo confecta. Caelia a calefaciendo appellata;
 est enim potio ex suco tritici per artem confecta. Suscitur
 enim igne illa vis germinis madefactae frugis ac deinde siccatur 10
 et post in farinam redacta molli suco admiscitur, quo fermentato
 sapor austeritatis et calor ebrietatis adicitur. Quae fit in his
 partibus Hispaniae cuius ferax vini locus non est. Fex dicta,
 19 quod sese vasis emergendo adfigat. Garum est liquor piscium
 salsus, qui olim conficiebatur ex pisce quem Graeci γάρου voca- 15
 bant; et quamvis nunc ex infinito genere piscium fiat, nomen
 20 tamen pristinum retinet a quo initium sumpsit. Liquamen
 dictum eo quod soluti in salsamento pisciculi eundem humorem
 liquant. Cuius liquor appellatur salsugo vel muria. Proprie
 autem muria dicitur aqua sale commixta, effectaque gustu in 20
 21 modum maris. Sucus dicti quod sacco exprimantur, ut ptisanae.
 Ptisana, zema, apozema Graeca vocabula sunt.

IV DE VASIS ESCARIIS. Vasa dicta a vescendo, quod in ea
 escae adponantur. Cuius diminutivum vascula, quasi vescula.
 2 Fictilia dicta quod fiant et fingantur ex terra. Fingere enim 25
 est facere, formare et plasmare, unde et figuli dicuntur. Et vas

1 quae] qui T 2 libet B¹ 3 est C; sit BK; si T 4 frumentorum
 K: fermenti BT fr. et pom. K aut] ut T 5 exprimitur K
 6 sucas B¹ sicere B Cervisa¹ BCT 7 a cere B¹ 8 Celia
 BCTU: Celca KN 9 perarte B 10 ignea BTU: om. KN
 fruges B siccata C 11 sucu adm. K quo] quod KT
 fermenta B¹: fermento Oros. Hist. 5, 7, 14 12 sapore B 13 Hisp.
 part. C 15 greci cigaron C¹ 18 quod ex quam B; salmento K
 pisculi CK 19 linquant BC¹ salsuco K 20 mixta C
 21 modo B mo. aque ma. T ut tisanac B: ut ptisanac C:
 ut tisanac KT (pro πρισάνη) 22 Tisane BT: Tisanne K: sanc C
 apozima BCT 23 quod] quia B 26 est BC: et (est?) T: om. K
 un. fig. K

ficile dicitur non fictum [in] illud quod mendacium est, sed
 quod formatur, ut sit et habeat aliquam formam. Vnde et
 Apostolus dicit (Rom. 9, 20): 'Numquid dicit figmentum ei
 qui se finxit: Quare me sic fecisti?' Fictilia vasa in Samo 3
 5 insula prius inventa traduntur, facta ex creta et indurata igni;
 unde et Samia vasa: postea inventum et rubricam addere et
 ex rubra creta fingere. Antiquiorem autem fuisse usum ficti-
 lium vasorum quam fundendi aeris aut argenti; apud veteres
 enim nec aurea nec argentea, sed fictilia vasa habebantur; sicut
 10 ad vina doliis excogitatis, ad aquas amphoris, hydriis ad balneas,
 ac reliquis quae in usibus hominum aut rota fiunt aut manu
 aptantur. Argilla autem excocta testae vocabulum suscipit 4
 quia, dum mollis esset, efficitur tosta, nec communicat cum
 vocabulo pristini generis, quia quod fuit non est. Arretina vasa 5
 15 ex Arretio municipio Italiae dicuntur, ubi fiunt; sunt enim
 rubra. De quibus Sedulius (prol.):

Rubra quod adpositum testa ministrat olus.

Samia vasa quidam putant ab oppido Samo Graeciae habere 6
 nomen. Alii dicunt cretam esse Italiae, quae non longe a
 20 Roma nascitur, quae samia appellatur. Caelata vasa argentea 7
 vel aurea sunt, signis eminentioribus intus extrave expressa,
 a caelo vocata, quod est genus ferramenti, quem vulgo cilionem
 vocant. Chrysendeta vasa deaurata; Graecum est. Anaglyphā, 8
 quod superius sint sculpta; Graeci enim ἀνω sursum, γλυφή
 25 sculpturam dicunt, id est sursum sculpta. Discus antea scus 9

1 non] nomen *ut vid. T* in *hab. BK: om. CT* 3 figmentum
om. K 4 me sic *CT: sic me BK* 6 inv. est et *T* add. ex *T*
 8 quam] quod *B* fundenda eris *K* 9 si. et ad *C* 10 aquam *K*
 banneis *T* 11 hominibus *B¹* 12 autem] a terra *K* (*pro at, i. e.*
autem) suscepit *K* 13 effecit *K* testa *BK* 14 Arietina
CKT: Aretina B 15 aretio *BKT: arietio C* 17 ministradolus *T*
 18 putat *C* oppi *K* 19 creatam *C¹* 20 samina app. *T*
 Celata *codd.* 22 a] e *B* est *om. C¹* quem] quod *BK*
 celicionem *T* 23 Chrysendeta *K: Crisendita B: Crisendicta CT*
 Anaglypha *K: Anaglyba T: Anaglyva B¹: Anagilyva C¹* 24 sup.
om. B¹ sunt *T* ἀνω] ana *codd.* cursum *T* γλ.] glyve *C: gleve T:*
 clevei *BK* 25 dicuntur *C* id est s. s. *om. C* scus *KN:*
 iscus *BCT*

ISIDORI

- ab specie scuti; unde et scutella. Postea discus vocatus quod
 det escas, id est adponat; a quo et discumbentes dicti: sive
 10 ἀπὸ τοῦ δίσκου, id est quod iaciant. Messorium vocatum a
 mensa per derivationem, quasi mensorium. Parapsis quadri-
 angulum et quadrilaterum vas, id est paribus absidis. Patena, 5
 11 quod dispansis patentibusque sit oris. Lancis. Gavata, quia
 cavata, G pro C littera posita. Hinc et conca; sed illa cavata,
 ista concava: sic et Graeci haec nuncupant. Scutella ab scuto
 12 per diminutionem; est enim eiusdem similis. Apophoreta
 a Graecis a ferendo poma vel [aliud] aliquid nominata; est enim 10
 plana. Salinum vas aptum salibus. Idem et sulzica, quasi
 salzica. Acitabulum quasi acetaforum, quod acetum ferat.
 13 Coclear ab usu prius coclearum dictum. Hinc est illud veterum
 distichon (Mart. 14, 121):

Sum cocleis habilis et nec minus utilis ovis. 15

Numquid scis potius quur cocleare dicor?

- 14 Trisceles Graeco nomine, Latine tripedes: qui autem quattuor
 15 pedibus insistent abusive dicuntur. In vasculis autem tria
 quaeruntur quae placeant: manus artificis, pondus argenti,
 splendor metalli. 20

- V DE VASIS POTATORIIS. Poculum a potando nominatum;
 est enim omne vas in quo bibendi est consuetudo. Phialae
 dictae quod ex vitro fiant; vitrum enim Graece ἱαλος dicitur.
 2 Pateriae phialae sunt dictae vel quod in ipsis potare solemus,

3 ἀποφραισκιν BK: ἀποφραισθιν N: ἀποθουδίσκιν C: ἀποθουα T
 διακίιν Otto: δικίιν Arev. iaceant BCK (etiam T¹) Missorium
 B¹K 4 per diminutionem KN (non U) qu. messorium C
 Parapsis T quadrangulum C 5 absidis B 6 quod ex quam B
 Cavata T: Gabata U (fort. recte; cf. ad XII. 1. 42): Gravata KN (non
 EF Mon.) quasi ca. C: qua cata B¹: quia cabata U: quam vocata
 (-tam) KN (non EF) 7 cav.] vocata KNB¹ ut vid. (non EFU)
 9 similis BCTU: similitudinis KN Apophoreta T: Aphophoreta
 BK 10 aliud hab. K: om. BCT 11 qu. salzica om. T 12 Acita-
 bulum T acitaforum T: acetaferum K: acitaferum BC 13 ab
 usu prius usque ad Pala quae ventila (xiv. 10) deficit E conclearum B
 16 coclear KT¹: coclea N: clear (ex ceas) P vocor C (non FV)
 17 Trisceles CTU: Trissiles B: Trissilis N: Trisillis K tripides
 C: triplides B qui au. qu. ped. om. T 21 putando K 22 Fialae
 (-le) codd. 24 fialae (-le) codd. portare B (etiam T¹)

vel quod patentes sunt dispansisque labris. Cratera calix est 3
 duas habens ansas, et est Graecum nomen. Declinatur autem
 apud eos hic crater; nam Latine haec cratera dicitur. Vnde
 Persius (2, 51):

5 Si tibi crateras argenti;

Vergilius (Aen. 1, 724):

Crateras magno statuunt et vina coronant.

Fiebant autem primum a conexionibus virgularum; unde et
 dictae craterae ἀπὸ τοῦ κρατεῖν, id est quod se invicem teneant.

10 Cyathi quoque, scyphi, cymbia, et ipsa poculorum sunt genera. 4

Ex quibus cymbia pocula dicta sunt ex similitudine cymbae
 navis. Amystis species poculi qua ductim, id est uno spiritu,
 bibitur. Baceea primum a Baccho, quod est vinum, nominata,
 postea in usibus aquariis transiit. Calices et calathi et scalae 5

15 poculorum genera, antea ex ligno facta, inde et vocata; Graeci
 enim omne lignum κἄλα dicebant. Ampulla quasi ampla bulla:
 similis est enim rotunditate bullis quae ex spumis aquarum
 fiunt atque ita inflantur vento.

DE VASIS VINARIIS ET AQUARIIS. Oenophorum vas ferens VI
 20 vinum; οἶνος enim vinum est. De quo est illud (Lucil. 139):

Vertitur oenophori fundus, sententia nobis.

Flascae ex Graeco vocabulo dictae. Haec pro vehendis ac 2
 recondendis fialis primum factae sunt, unde et nuncupatae;
 postea in usum vini transierunt, manente Graeco vocabulo unde
 25 sumpserunt initium. Lagoena et Sicula Graeca nomina sunt, 3
 inflexa ex parte ut fierent Latina. Illi enim λάγηνος, nos
 lagoena; illi Σικελή, nos Siculam dicimus. Cantharus. Hydria 4

3 un. et Pers. T	5 ti. crateres C	7 magnos C (cum Virg.)
vinas K	8 conexibus B fort. recte (non FN)	virgularum T: virgul-
torum KN	un. dic. C	9 cratin codd.
10 Cati BT: Chiati C:	11 scifi BCK: scivi T	12 Emistis BCT: Emistes K
dictum T ¹	13 Bachea C	bacco BKT
transit B	calati codd.	16 omne] nomine B
17 simile B	18 ita om. C	inflatur BT
20 οἶνος] eno BCK: in eo T	vino T	21 enofori BFKNTUV
Mon.: enoforo C: enoforus P	23 fialas B	25 Lagoena BKT
26 λαγ.] laginos codd.	27 laguena BKT: lagaena C	Σικ.] sicile
B: sicile CKT	seculam K	Cantharus codd.
dam. Vergilius. Et gravis adpendebat cantarus (ex -is) ansa T (non U)		Ca. vas quod-

ISIDORI

genus vasis aquatilis per derivationem vocata ; ἵδωρ enim Graeci
 aquam dicunt. Situla, quod sitientibus apta sit ad bibendum ;
 5 quod vas Graeci κάδον vocant. Catinum vas fictile, quod
 melius neutro dicitur quam masculino ; sicut et salinum dicitur
 vas aptum salibus. Orca est amphorae species, cuius minore
 vocabulo urceus diminutivo urceolus est. Scyphus, in quo
 6 manus lavamus. Seriola est orcarum ordo directus vel vas
 fictile vini apud Syriam primum excogitatum ; sicut Cilicises a
 7 Cilicia nuncupati, unde [et] primum advectae sunt. Dolium.
 Cupos et cupas a capiendo, id est accipiendo, aquas vel vinum 10
 vocatas ; unde et caupones. Vtres ab utero. Mulgarium vas
 in quo mulguntur pecora : idem et mulctrum, ab eo quod in eo
 8 mulgitur lac. Labrum vocatum eo quod in eo labationem fieri
 solitum est infantium, cuius diminutivum labellum. Idem et
 albeum, quod in eo ablutionem fieri solitum est. Pelves vocatae 15
 9 quod pedes ibi laventur. Sifon vas appellatum quod aquas
 sufflando fundat ; utuntur enim hos [in] oriente. Nam ubi
 senserint domum ardere, currunt cum sifonibus plenis aquis et
 extingunt incendia, sed et camaras expressis ad superiora aquis
 emundant.

20

VII DE VASIS OLEARIIS. Hemicadium, vas olearium. Scortia,
 2 vas olearium eo quod sit ex corio dictum. Alabastrum vas
 unguentarium e lapide sui generis cognominatum, quem alaba-
 3 striten vocant, qui incorrupta unguenta conservat. Pyxides
 vascula unguentaria ex buxo facta ; nam quod nos buxum, 25

1 ἵδωρ] ydros *codd.* 2 dicunt *BCK* : vocant *T* 3 vel cadum (*ita*
codd.) quod] quam *B* 4 mel. si neu. *T* 5 anfora *T* 6 urcius
CT : orcius *K* : urtius *B* urciolus *T* : orciolus *C¹K* : urtiolus *B*
Scivus BKT : Scivius *C¹* 8 seriam *T* (*et Isid.*) excitatum *T*
 silicises *T* : an Cilicissae ? 9 nuncupati *BK* : -tac (-te) *CT* et
hab. K : om. *BCT* Doleo *K* 10 acc.] a capiendo *K*
 11 Vtres *B* Mulcarium *K* 12 quo *BCT* : quod *K* mul-
 crum *BCT* : multrum *K* 13 lavationes *K* 14 lavellum *K* idem
BCK : ideo *T* 15 qu. et in *K* ablationem *B* : labationem *K*
 Pelvae *K* 16 aquam *C* 17 hoc *C* in *hab. CT* : om. *BK*
 orientales ex orientes *B* 18 sifonis *C* : sifoniis *T* plenus *B*
 19 extinguunt *BT* et om. *C¹* cumaras (cum aras) *BCFT* :
 cum maras *U* : cum eis *N* : cum eis areis *KP* 21 Emicadium *codd.*
 23 e *CT* : a *BK* alabastritin *K* : -trin *B¹* 24 Pixides *codd.*
 25 nam om. *T* quod] quam *B*

Graeci *πύξον* vocant. Lenticula vasculum olearium, ex aere aut 4
argento factum, a liniendo dictum : his enim reges et sacerdotes
liniebantur.

DE VASIS COQUINARIIS. Omnia vasa coquendi causa parata VIII
5 cocula dicuntur. Plautus (frag. 181) :

Aeneis coculis mihi excocta est omnis misericordia.

Olla dicta pro eo quod ebulliat in ea aqua igni subiecto, ut 2
altius vapor emittitur. Vnde et bulla dicitur, quae in aqua
venti intus spiritu sustentatur. Patella quasi patula ; olla est
10 enim oris patentioribus. Caccabus et cucuma a sono fervoris 3
cognominantur. Haec in Graecis et Latinis communia nomina
habent ; sed utrum Latini a Graecis an Graeci a Latinis haec
vocabula mutuassent incertum est. Lebetæ aeneae sunt 4
Graeco sermone vocatae ; sunt enim ollae minores in usum
15 coquendi paratae. Sartago ab strepitu sonus vocata quando 5
ardet in ea oleum. Tripedes appellatae quod tribus pedibus
constent : has Graeci tripodas vocant. Mola a sui rotunditate 6
vocata, ut mala pomorum : sic et Graeci. Cribrum, quod ibi
currat frumentum, quasi currifrum. Rutabulum dictum a pro-
20 ruendo stercora, sive ignem panis coquendi gratia.

DE VASIS REPOSITORYIS. Gazophylacium arca est ubi colli- IX
guntur in templo ea quae ad indigentiam pauperum mittuntur.
Compositum est autem nomen de lingua Persa et Graeca ; gaza
enim lingua Persarum thesaurum, *φυλάκιον* Graece custodia
25 interpretatur. Arca dicta quod arceat visum atque prohibeat. 2
Hinc et arcivum, hinc et arcanum, id est secretum, unde ceteri
arcentur. Cibutum Graecum nomen est, quod nos arcam 3

2 a lin. CT: obliniendo BK 3 leniebantur K 6 omnes mis. K
(non FPU Mon.) 7 ut BCK: et T 8 emittatur BCK 9 olla]
ulla K 10 Caccabus T: Cacabus B: Cacavus C cocuma K
13 Labete C: Lebetes dett. 14 ullae K usu BK 15 strepido B
soni C quando] quoniam K 16 Tripides BC quod]
quae C 18 quod ex quam B 19 Rotabulum B'CNTU: Roda-
bulum K provendo K (pro provehendo); (non N) 20 igne
CTU: igni B: ignes KN pa. co. BCTU: co. pa. KN 21 Gazo-
philacium K: Gazofilacium BCT 22 mutantur N (non FU) 23 nomen
omn. KN (non U) 25 Archa K quod ex quam B 26 hinc et
arci. om. C arcivum T: arcium B archanum B un. et cet. T

ISIDORI

dicimus. Loculus ad aliquid ponendum in terra factus locus, seu ad vestes vel pecuniam custodiendam; unde et per diminutionem dicitur. Mozicia, quasi modicia, unde et modicum; Z pro D, sicut solent Itali dicere ozie pro hodie. Scrinia. Saccus a sago dictus, quod eo consuto efficiatur quasi sagus. Marsupium sacculus nummorum, quem Graeci *μαρσίπιον* appellant. Quaedam enim Graeca nomina in Latinum paulo inflectuntur propter Romanum eloquium. Sitarciae nautarum sunt, ab eo quod sutae sunt. Involucrum dictum quod aliquid in se teneat involutum. Fiscus sacculus est publicus, unde et fiscellae et fiscinae dicuntur: hunc habent exactores, et in eo mittunt debitum publicum quod redditur regibus. Fiscus autem primae positionis est, derivativum fiscina, diminutivum fiscella. Canistrum fissis canis contexitur, unde et nuncupatum: alii Graecum adserunt. Cistella a costis ex canna vel ligno, quibus contexitur, nominata. Cophinus est vas ex virgulis, aptum mundare stercora et terram portare. De quo dicit Psalmista pro Israel (81, 7) 'Manus eius in cophino servierunt.' Dicitur autem covinus quasi covus, quasi cavus. Corves dicti, quia curvatis virgis contextuntur. Sporta vel quod ab sparto fieri solet, vel quod exportet aliquid. [Sporta ab sparto dicta, non ab exportando sicut quidam volunt: prius enim de sparto fiebant.]

DE VASIS LUMINARIORVM. Ab igne colendo et ligna antiqui appellaverunt focum: *φῶς* enim Graece, Latine ignis

1 ponendo <i>B</i>	factum locum <i>K</i>	3 Mozica <i>C</i>	modicum]
modium <i>BNP</i>	4 ozie] <i>etiam NPUV</i>	hodie <i>BCP</i> : odie <i>KNTU</i>	
5 consutu <i>K</i>	afficiatur <i>T</i>	qu. saccus <i>B</i>	6 sacculum <i>K</i>
<i>μαρσ.</i>] masippa <i>B</i> : marsipa <i>C</i> : marsuppi <i>K</i> : marsippam (-an?) <i>T</i>			
9 sutae <i>BCT</i> : consutae <i>K</i>	11 fiscille <i>C</i>	hinc <i>K</i>	12 regis
<i>B¹T</i> fiscum <i>K</i>	14 fisis <i>C¹T</i>	15 custis <i>K</i>	16 nominatur <i>C¹</i>
Cofinus <i>BCT</i>	vas <i>om.</i> <i>B</i>	17 virgulis <i>C</i> : virgultis <i>BKT</i>	
terra <i>B</i>	partare <i>C¹</i>	18 psalmus <i>C¹</i>	cofino <i>BCK</i> :
covino <i>T</i>	19 cofinus <i>codd.</i>	qu. co. <i>om.</i> <i>C</i>	20 <i>i. e.</i> Corbes
quia <i>CT</i> : quod <i>BK</i>	21 ab insparto <i>B</i> : ab asparto <i>C</i>		quod]
quia <i>B</i>	21-23 sporta ab... fiebant <i>hab. CT</i> : <i>om.</i> <i>KB</i> (<i>sed add. man. antiq. in B</i>)		
asportando <i>B add.</i>	22 ab sportando <i>T</i> : ab asportando <i>ut vid.</i> <i>C</i> : ab		
<i>BCK</i> : colligendo <i>T</i>	23 fiebant <i>T</i> : fieri solebant <i>CB add.</i>		24 colendo
	et ligna <i>etiam NU</i> : culinam <i>Arxv.</i>		

est, unde et iuxta philosophos quosdam cuncta procreantur. Et revera sine calore nihil nascitur, adeo ut de septentrione [poeta] dicat (Lucan. 4, 108):

Sterili non quidquam frigore gignit.

- 5 Varro autem focos ait dictos quod foveant ignes; nam ignis ipsa flamma est; quidquid autem ignem fovet, focus vocatur, seu ara sit, sive quid aliud in quo ignis fovetur. Lucerna a 2 lychno dicta est; unde et brevis est lu, ut Persius (5, 181):

Dispositae pinguem nebulam vomuere lucernae.

- 10 Si enim a luce diceretur, non staret versus. Licinius autem quasi lucinius; est enim cicindela lucernae. Candelabrum 3 a candelis dictum, quasi candelarum, quod candelam ferat. Cereus per derivationem a cera nomen habet ex qua formatur. De quo quidam (Mart. 14, 42):

- 15 Hic tibi nocturnos praestabo cereus ignis:

[nam] subducta luce altera lux tibi sum.

- Lacunarum pendentia [sunt] lumina, quasi lacunaria, id est in 4 aere lucentia. Funalia dicuntur quae intra ceram sunt, dicta 5 a funibus quos ante usum papyri cera circumdatos habuere 20 maiores; unde et funera dicuntur. Funalia autem Graeci scolaces dicunt, quod sint scoliae, hoc est intorti. Hos Romani funes et funalia nominabant. Funalia candelabra apud veteres extantes stimulos habuerunt obuncos, quibus funiculi cera vel

1 un. iux. T quodam BK: calore quodam C 2 nil B 3 poeta hab. CTU (pena ut vid. C): om. BKN 4 frigori BK gigni BKN (non U) 6 focos voc. T 7 seu ara] secreta T² 8 licino T: licinio BK lu om. K 9 pingem T lucerna B 10 Licinius] i. e. Lychnus 11 cicindela T: cicindila B¹: cicindila C 12 a candendo T candelas C fert BC 13 a] ad K ex qua form. om. T 15 ignis CKP (om. N¹): ignes BTU: igne N² 16 nam hab. T: om. BCK 17 sunt hab. CT: om. BK qu. lacunaria B¹: qu. lacunaria C 18 aera B pendentia K cera BK: om. C 19 quod an. K pa. eos cc. K 21 scolaces ex-cis K: scolaces C: αι σκύλακες? quod ex quam B sunt C scolice TU: scoliciae (-cis) BC¹KNP: scolicia Harl. extr. (i. e. σκωλήκια?) hoc] id K (non NP) intorti Gloss.: mortis BCKNPT Harl. extr.: mortus U 22 funus K nominabant BCT Harl. extr.: non habent B¹: nuncupant non habent KN 23 extuantes ut vid. T (i. e. aestuantes!) obuncos C: abuncos BKT: aduncos dell. vel om. B

huiuscemodi alimento luminis obliiti figebantur. Idem itaque
 6 et stimuli praeacuti funalia dicebantur. Lampas flamma est in
 vertice lucens, dicta quod lambentis motum ostendere videatur.
 7 Fax dicta quod focos faciat: cuius diminutivum facula. Lan-
 terna inde vocatur quod lucem interius habeat clausam. Fit 5
 enim ex vitro, recluso intus lumine ut venti flatus adire non
 possit, et ad praebendum lumen facile ubique circumferatur.
 8 Lucubrum vocatum quod luceat in umbra; est enim modicus
 9 ignis qui solet ex tenui stупpa ceraque formari. Pyra est quae
 in modum arae ex lignis construi solet ut ardeat; πῖρ enim 10
 ignis dicitur. Sed pyra est ipsa lignorum congeries quum
 nondum ardet; roguis est, quum ardere coeperit; bustum vero
 10 iam exustum vocatur. Farum turris est maxima, quam Graeci
 ac Latini in commune ex ipsius rei usu farum appellarunt eo
 quod flammaram indicio longe videatur a navigantibus, sicut 15
 supra (15, 2, 37) praediximus, qualem Ptolomeus iuxta Alexan-
 driam construxisse octingentis talentis traditur. Vsus eius est
 nocturno navium cursu ignes ostendere ad pronuntianda vada
 portusque introitus, ne decepti tenebris navigantes in scopulos
 incidant: nam Alexandria fallacibus vadis insidiosos accessus 20
 habet. Hinc igitur in portibus machinas ad praelucendi
 ministerium fabricatas pharos dicunt; nam φῶς lux est, ὄρος
 visio dicitur. Vnde et Lucifer Graece Φωσφόρος appellatur.

1 cuiuscemodi (-que) TC	alimento B	lumini soliti T
3 lamb.] lampadis KN	modum BK	4 focus BK (non U)
cuius KT: cui BC	Laterna C (non U)	5 vocatur BKN:
vocata CTU	clavam B	6 incluso T (non U)
(non U)	veienti C	flatus om. K (non NU)
(non NU)	ad (a N) prebendo lumine KN (non U)	7 et om. K
ubi C	9 qui so. ex om. T	Pira BCT
πῖρ] pyro K: piro BC: piron T	11 pira BCT	10 arce T
13 vocatum K	i. e. Pharum: Farus B	12 coepit C
hanc K	farrum B	14 ac]
16 diximus B (non N)	appellaverunt BT	15 indictio C
18 navigio K (non U)	alexandriam T	17 est noc. nav. om. N
20 incendat K	alexandria T	19 scopulis BK
21 mac. in port. KN (non U)	accensus K: accessus T	porticibus BKT (pro portubus?)
ad] a B	22 faros BCT: farus K	φῶς] fos codid.
T: foros BCK	23 fosforos T: fosforus BCK	oros

DE LECTICIS ET SELLIS. Lecticae a lectis herbis vocatae. XI
 Stratus ab sternendo dictus, quasi storiatus. In his solis antiqui
 ad dormiendum ad cubabant, nondum laneis stramentis repertis.
 Stora, quod sit terra strata. Cama est brevis et circa terram ; 2
 5 Graeci enim χαμαὶ breve dicunt. Cubile est cubandi locus.
 Grabatum Graecum est. Baianula est lectus qui in itinere
 baiolatur, a baiolando, id est deportando. Pulvinar lectus 3
 divitum est : inde et pulvillus. Spingae sunt in quibus sunt
 spingatae effigies, quos nos gryphos dicimus. Punicani lecti
 10 parvi et humiles primum a Cartagine advecti, et inde nominati.
 Lecticae, sive plutei lecti. De quo Rutilius Rufus de vita 4
 sua (13) : 'Primum,' inquit, 'contra consuetudinem impera-
 torum ipse pro lectis lecticis utebatur.' Sponda autem exterior 5
 pars lecti, pluteus interior. Geniales lecti proprie sunt qui
 15 sternuntur puellis nubentibus ; dicti autem a generandis liberis.
 Cunabula sunt lectuli in quibus infantes iacere consuerunt, 6
 dicta quod partui adhibeantur, quasi cynabula ; nam κνεῖν est
 Graece eniti. Feretrum dicitur eo quod in eo mortui deferantur ; 7
 et est Graecum nomen ; nam φέρετρον dicitur ἀπὸ τοῦ φέρειν,
 20 id est a ferendo. Nam Latine capulus dicitur, quod super
 capita hominum feratur. Sic Plautus ait (Mil. 628) : 'capu-
 laris senex,' id est vicinus capulo. Scamna sunt quae lectis 8
 altioribus adponuntur ; dicta autem ab scandendo [id est
 ascendendo]. Hinc et scabilli, qui lectis parvis vel sellis ob

3	reptum C ¹	5	χαμαὶ] cami <i>codd.</i>	brevem K :	brevi B	
acubandi B	6	Baianola BT :	Badanola K	7	baiulatur C	
baiulando BC	est a dep. T	9	ispingate C	grifos BC :		
gribos T :	grisos K	Panicani ut vid. T	10	chartagine K		
11	Lentice C ¹	de quibus B	Rut.]	satilius BCUV :	satirius	
KNP] :	sallustius T	12	primum BC :	primo TUV Mon. :	prima KP :	
primam N	inquoat T (non UV)	consuetudine KP (non N)				
13	utebantur T (non UV)	15	dictis T	autem om. T	16	con-
sueverunt BT	17	partu K	cinabula B ¹ CT :	cenabula K		
κνεῖν] cuine T :	cene (delet.) cine K :	cine BC	18	eneti K :	niti	
Serv. ad Ecl. 4, 23	deferuntur C	20	quod ex quam B	super		
BCT :	supra K	21	sicut B	vapularis BT	22	senes T :
senis K :	cenis B	Scamna B	23	id est asc. hab. T :	om. BCK	
24	scabelli B :	scapilli K	quae K			

ISIDORI

- ascensum adponuntur. Scabillum autem et subpedaneum dicitur; nam quod dicunt Graeci *ὑποπόδιον*, dixerunt Latini scabillum, et alii [dixerunt] suppedaneum, quod sub pedibus sit. Scansilia gradus sunt ubi honorati in sedibus sedent.
- 9 Sedes dictae quoniam apud veteres Romanos non erat usus 5
 adcumbendi; unde et considerare dicebantur. Postea, ut ait Varro de Vita populi Romani, viri discumbere coeperunt, mulieres sedere, quia turpis visus est in muliere adcubitus. Sedis singulari numero proprie regni est, qui Graece *θρόνος* dicitur. Item thronum Graeci dicunt; nos solium. Subsellia 10
 10 vero ceterorum, cathedrae doctorum. Solium, in quo reges sedent propter tutelam corporis sui, secundum quosdam a soliditate dictum, quasi solidum; secundum alios per antistichon, quasi sodium, a sedendo. Vnde et sella quasi sedda dicta est, 11
 11 et subsellia quasi subseddia. Sella curulis erat in quibus 15 magistrati sedentes iura reddebant. Dictae autem curules, quia apud veteres praetores et consules propter itineris longinquitatem curru forum provehebantur; sellae autem, quae post eos vehantur, quibus sedentes dicere iura solebant, a curru curules sellae 12
 12 sunt nominatae. Tripodes scamelli sunt, habentes tres pedes. 20 Sed et candelabra tripoda sunt, quia similiter tres habent pedes.
- XII DE VEHICVLIS. Carrum a cardine rotarum dictum; unde et currus dicti, quod rotas habere videntur. Rota autem dicta 2
 2 quod ruat; et rotundum a rota vocatum. Reda genus vehiculi

1 Scabillum *B*: Scapillum *K* (*non NU*) et *om. K* 2 quod *ex*
 quam *B* grece *U* (*non N*) Lat. sc. dix. *BKN* 3 scabillum
B (*non NU*) dixerunt *hab. CTU*: *om. BKN* quod *ex* quam *B*
 suppedibus *T* 4 scansilia *K* sedibus *BCK*: edibus *T*
 6 accubendi *K* considerare *CT*: conserere *BK* dicebant *B*
 7 victa *B* viri]vi *B*¹ 9 qui *CT*: quod *BK* 10 Item... solium]
 hoc latine *T* (*vide infra*) idem *K* solius *K*: solium hoc
 latine *C* Subsolia *B* 11 vero quo *cc. T* cathetra *K*
 14 a sed.] ad sedendum *K* seda *KT*: sed+a *B*¹ 15 subseidia *CKT*
 Sellae curules erant *dett.* 16 magistratis *K*: magistra *C*¹
 dicta *K* curulis *B*¹*K* 17 longanimitatem *C*¹ 18 quae
om. K posteros *T* (*non U*): *om. KN* 19 iussa *K* currules
*C*¹*T* 20 scamelli *CU* hab. tripedes *K* 23 curros *K*: carros *B*
 dicti *om. C* quod *ex* quam *B* rota *K* (*i. e. -am?*)
 viderentur *K* dicta *om. B* 24 Rheda *B* veh. gen. *B*: gen.
 est veh. *C*

quattuor rotarum. Has antiqui retas dicebant, propter quod haberent rotas. Carpentum pompaticum vehiculi genus [est], 3 quasi carrum pompaticum. Plaustrum vehiculum duarum rotarum quo onera deferuntur: et dictum plaustrum, quia volvitur, 5 quasi diceret pilastrum. Caracutium vehiculum altissimarum rotarum, quasi carrum acutum. Capsus carruca undique connecta, quasi capsa. Pilentum vel petorritum connecta quattuor 4 rotarum vehicula, quibus matronae olim utebantur. Vergilius (Aen. 8, 666):

10 Pilentis matres [in] mollibus.

Horatius (Sat. I, 6, 104):

Plures calones atque caballi
pascendi, ducenda petorrita.

Erant autem antea pilenta veneti coloris, non, ut nunc sunt, 15 russati; quibus nisi castae matronae uti non poterant, sicut nec vittis. Basterna vehiculum [itineris, quasi viae sternax, mollibus 5 stramentis composita, a duobus animalibus deportata].

DE RELIQUIS QVAE IN VSV HABENTVR. Baculus a Bacco XIII repertore vitis fertur inventus, quo homines moti vino innite- 20 rentur. Sicut autem a Bacco baculus, ita a baculo bacillum per diminutionem. Fustes, quod praefixi in terram stent, quos 2 palos rustici vocant; quibus iuvenes pro criminibus feriuntur. Vectes dicti quod manibus vectentur, unde ostia saxaque velluntur. Forfices: secundum etymologiam, si a filo dicuntur, 3 25 F ponitur, ut forfices quae sunt sartorum; si a pilo, P, ut

1 retas *BT ut vid.*: redas *CK* 2 rodas *K* pompaticum *T*¹
(non *U*) est hab. *BC*: om. *KTU* 3 pomp. om. *K* 4 quo *K*:
quibus *BCT fort. recte* quia] quod *C* 5 Caracutium *B*¹: Carracutium
dell. 6 actum *T* Capsis *T* 7 pretoriturum (prae-) *CKT*: praetorium *B* contexta *T* 10 mollibus *CT*: in ollibus *B*: in moll. *K*
12 at cab. *B* 13 decunda *B*: deducenda *CT* pretorita *CK*:
preterita *T*: praetoria *B* 14 autem *K*: enim *T* venti *B*
15 rosati *K* ma. utuntur (*delct.*) uti *K* 16 vitiis *T* itin. . . .
deportata hab. *TU*: om. *BCKN* viestenax *T* (non *U*) 17 ad
vobis an. *U* 18 Bacculus *T* baccho *C* 19 inventum *K*
quod *K*: in quo *C* 20 baccho *C* bacculus *T* bacellum
K: bacillus *T* 21 quo *K* terra *B* 23 ostea *B*: om. *K*
24 evelluntur *BCK*: volvuntur *T* (*cf. V. xxvii. 16*) si a filo om.
KN (non *U*) 25 sactorum *B*¹

ISIDORI

forpices quae sunt tonsorum ; si ab accipiendo, C, ut forcipes,
 4 eo quod formum capiant, quae sunt fabrorum. Formum enim
 dixerunt antiqui calidum ; unde et formosus. Novacula [eo
 quod innovet faciem]. Pectines dici eo quod pexos capillos
 faciant atque compositos. Calamistrum acus est quae calefacta 5
 5 et adhibita calefacit et intorquet capillos. Vnde et calamistrati
 appellantur qui comam torquent. Clavis dicta quod claudat et
 aperiat. Catenatum, quod capiendo teneat. Horologia, quod
 ibi horas legamus, id est colligamus ; est enim in solariis posi-
 tum, ubi a clavo per lineas currit umbra, ut quamcumque diei 10
 horam ostendat.

XIV DE INSTRUMENTIS RVSTICIS. Vomer dictus quod vi humum
 eruat, seu ab evomendo terram. De quo Lucretius (1, 314) :

Vncus aratri

ferreus, occulto decrescit vomer in arvis. 15

2 Sumitque per detrimenta fulgorem. Aratrum ab arando terram
 vocatum, quasi araterrium. Buris est curvamentum aratri,
 dictum quasi βουρὸς οὐρά, quod sit in similitudinem caudae bovis.
 Dentale est aratri pars prima ; in quo vomer inducitur quasi
 3 dens. Cultelli a cultura dicti, eo quod ex ipsis putationem 20
 veteres in arbore utebantur et vite, priusquam falces essent
 4 repertae. Falcis est qua arbores putantur et vites ; dicta autem
 falcis quod his primum milites herbam filicem solebant absci-
 dere. Vnde est illud (Mart. 14, 34) :

Pax me certa ducis placidos curvavit in usus : 25

agriculae nunc sum, militis ante fui.

5 Falcastrum a similitudine falcis vocatum : est autem ferra-

1 ab om. B c forc. T 2 formam ex -mum ut vid. T capiat K
 3 dixerunt BCTU : dicebant KN eo . . . faciem hab. TU : om. BCKN
 4 Pectines KNT : Pectinem BC pexus B 5 faciat BC est om. KN
 (non U) 6 intorquet] inquit (-id) KN (non U) 7 Claves K
 10 ligneas C¹ quacumque K 11 ostendit BT¹ ut vid. 12 d. est
 q. C quod ex qui B 13 terra B 15 vomeri K in arvis
 om. K 16 sumitque BK 17 araterrium BK 18 quod fit B
 19 in qua K 20 putationem CT : potationem B : putationes K
 21 arb. ut. et vite (-tae) BCTU : arbores et vites faciebant KN 22 asores
 C¹ potantur B autem om. T 23 qu. in his T militis B
 felicem B 25 curvabit T : curavit K 26 milites BT

mentum curvum cum manubrio longo, ad densitatem veprium succidendam. Hi et runcones dicti, quibus vepres secantur, a runcando dicti. Serrula est praetenuis lammina ferri dentium 6 mordacitate resecans arbores seu ramos. Rastra quoque aut 5 a radendo terram aut a raritate dentium dicta. Ligones, quod terram levent, quasi levones. Scudicia dicta eo, quod circa 7 codicem terram aperiat; et quamvis eius usus in reliquis operibus habeatur, nomen tamen ex codice retinet. Hanc alii generaliter fossorium vocant, quod foveam faciat, quasi fovesorium. Sarculus. Sunt autem vel simplices vel bicornes. 8 Pastinatum vocant agriculae ferramentum bifurcum quo semina panguntur. Vnde etiam repastinari dictae sunt vineae veteres quae refodiuntur. Cylindrus lapis est teretis in modum co- 9 lunnae qui a volubilitate nomen accepit. De quo Vergilius 15 (Georg. I, 178):

Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
et vertenda manu.

Tribula genus vehiculi unde teruntur frumenta, et ob hoc ita 10 vocatum. Pala, quae ventilabrum vulgo dicitur, a ventilandis 20 paleis nominata. Furcillae dictae eo quod his frumenta cellun- 11 tur, id est moventur. Vnde et oscilla dicta ab eo quod cillantur, hoc est moveantur, ora. Nam cillere est movere. Tesserae 12 sunt quibus frumentorum numerus designatur. Trapetum mola olivarum. Prelum trabes quo uva calcata premitur, a pre- 25 mendo vocatum, quasi pressorium. Prelum, quo premitur

1 manibro *K* 2 hi et runcone (tr- *K*: -nem *N*) dicti a run. qu. vep.
sec. (*om.* dicti *alt.*) *KN* (*non U*) 3 Serulla *C* 4 mordacite *C*
ramis *B*¹ qu. a rad. *K* 7 cudicem *K* 8 hunc *B*
9 fossoriam *BC* fovessoriam *BC*: fobessorium *T* ut *vid.*: fove-
sorium *KN* 10 sunt . . . bicornes *om.* *KN* (*vid. infra*) 11 bif.] est
autem vel simplice vel biforcum (-co *N*) *KN* 12 purgantur *T*
repastinare *BK* vet. vin. *C* 13 fodiuntur *B*¹ Cilindrus
BCT teres *CK*: terentis *T*: terrae tis *B* 16 aequando (eq-)
CT cilindro *BCT* 18 vehicula *C*¹ un. et ter. *T*
19 Palam *K* 20 Forcellae *BK* 21 scillantur *BK* (*T n. l.*)
22 cillere] *diam V* (*T n. l.*) Terserae *C* 23 Trapetum *K* (*T*
n. l.) 24 olivarum *KT* *ex* (*ante?*) *corr.*: olivaria *BCT* *ante* (*ex?*) *corr.*
proclum *K*²: Praelum *B* traves *KT* 25 proclum *K*: prae-
lum *B*

ISIDORI

oleum. Lacus, quo liquatus profluat, quo ab uvis vel olivis
 13 torquendo oleum vinumque exigitur. Verennes a vehere, id
 est exportare, nominatae. Qualos corbes colaque prelorum per
 quos mustum fluit, a colando dictos. Fisculum quasi fiscolum,
 a colando oleum dictum, vel quasi fiscella olei. 5

XV DE INSTRUMENTIS HORTORVM. Rota dicta quod quasi
 ruat: est enim machina de qua e flumine aqua extrahitur.
 Lucretius (5, 517):

In fluvio versare rotas atque austra videmus.

2 Austra autem, id est rota, ab auriendo aquam dicta. Girgillus, 10
 quod in giro vertatur: est enim lignum in transversa pertica
 mobile ex quo funis cum situla vel utre in puteum dimittitur

3 auriendae aquae causa. Telonem hortulani vocant lignum
 longum quo auriunt aquas. Et dictum telonem a longitudine;
 τηλον enim dicitur iuxta Graecos quidquid longum est; unde et 15
 mustelam vocant quasi mus longus. Hoc instrumentum Hispani
 ciconiam dicunt, propter quod imitetur eiusdem nominis avem,
 levantes aqua ac deponentes rostrum, dum clangit. Ama.

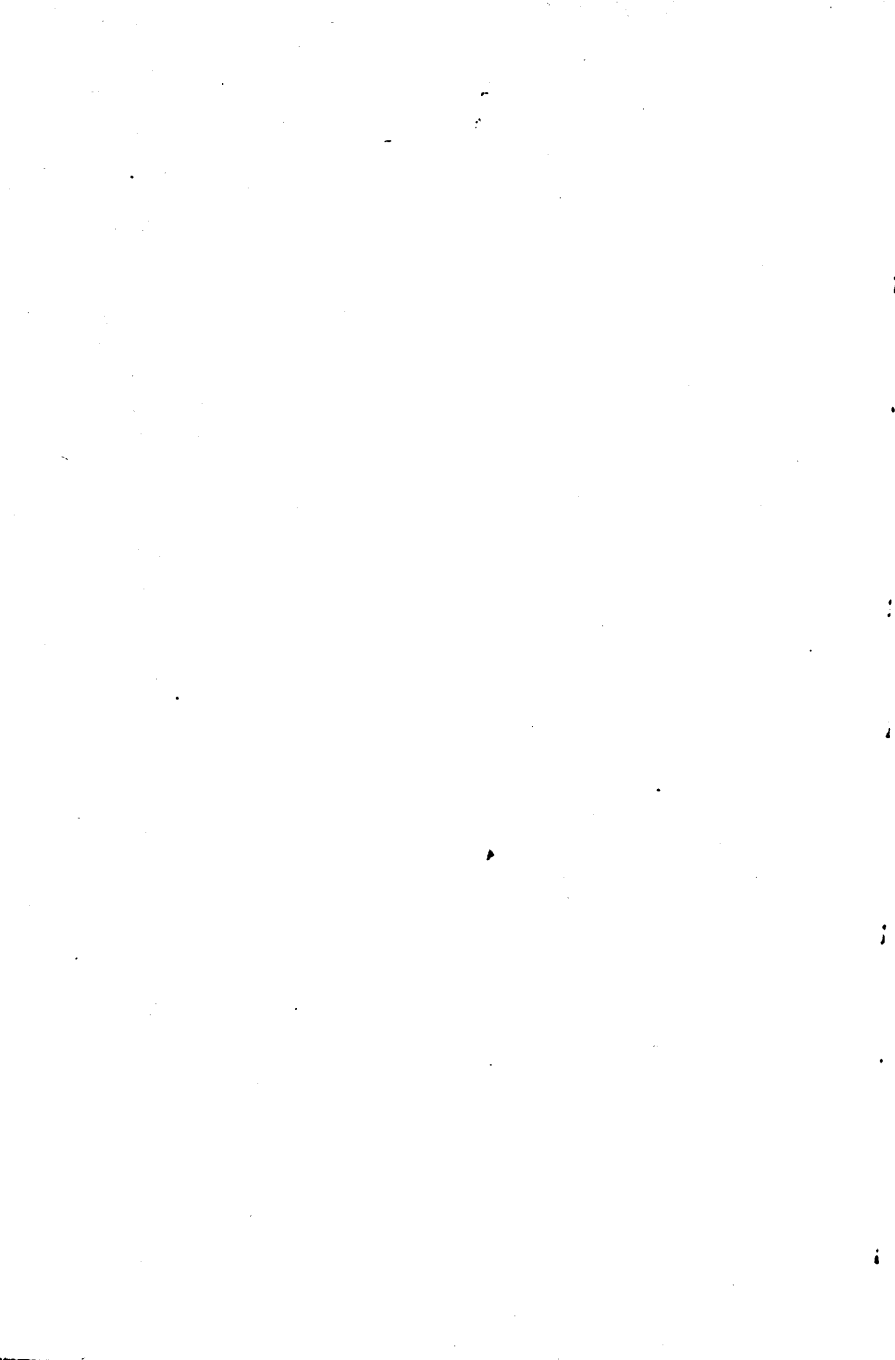
4 Lupus, qui et canicula, ferreus arpax, quia, si quid in puteum
 decidit, rapit et extrahit; unde et nomen accepit. Arpax autem 20
 dictus quia arripit; arpe enim [est] Graece rapere. Sarculus.

XVI DE INSTRUMENTIS EQVORVM. Phalerae ornamenta equorum
 sunt; et est sermo Graecus. Frena dicta quod equos fremere
 cogant, vel quod haec equi frendant [id est inprimant] dentibus
 et obmordeant. Vnde et nefrendes dicti adhuc lactantes 25

<p>1 lacus <i>post pressorium codd.</i> Quallos <i>K</i>¹) corbis <i>CK</i> proclorum <i>K</i> (<i>T n. l.</i>) Fisculum <i>BCU</i>: Sisclum <i>K</i> (<i>T n. l.</i>) siscolum <i>K</i>: -ulum (<i>ceft. litt. n. l.</i>) <i>T</i> 10 id est] idem <i>CT</i> Girgilus <i>C</i> (<i>non N</i>) <i>N</i> parte <i>TUV</i> ortulani <i>C</i> <i>NU</i>: vocata <i>BC</i><i>T</i> lebantis <i>U</i> <i>CTU</i> (<i>non N</i>) 19 quia] quo <i>U</i> (<i>non N</i>) 22 Falere (-rac) <i>codd.</i> fremant <i>KN</i></p>	<p>3 Qualus <i>C</i>: valos <i>ex vallos K</i> (<i>pro</i> colequique <i>K</i>: quol (<i>ceft. litt. n. l.</i>) <i>T</i> 4 quos <i>BCU</i>: quas <i>K</i> (<i>T n. l.</i>) dictus <i>TU</i> fisculum <i>U</i>: filculum <i>B</i>¹: 5 oleo <i>K</i> fuscella <i>K</i> (<i>T n. l.</i>) aqua <i>KT</i> (-am!) §§ 2-4 <i>om. KP</i> (<i>non N</i>) 11 quod <i>ex</i> quam <i>B</i> in transversam perticam 12 funes cum situlo <i>C</i> 13 ortolani <i>BNT</i>: 15 τηλ.] telum <i>codd.</i> dicitur <i>om. B</i> 16 vocant 17 coconiam <i>C</i> 18 levantis <i>T</i>: aqua <i>U</i>: aquae (-ue) <i>BNT</i>: <i>om. C</i> deponentis clagis <i>N</i>: au clangunt! Ama <i>om. T</i> (<i>non UN</i>) 21 est <i>hab. BCU</i>: <i>om. NT</i> Sarculum <i>B</i> (<i>non N</i>) 23 equis <i>T</i> 24 quod <i>ex</i> quam <i>B</i> frendant] id est <i>inp. hab. CT</i>: <i>om. BKN</i> 25 nefrendes <i>C</i></p>
--	---

porculi, quod nondum aliquid frendant, id est comminuant
 dentibus. Hinc et faba fresa, quae molita est. Lupati sunt 2
 freni asperrimi: dicti autem lupati a lupinis dentibus, qui inae-
 quales sunt, unde etiam eorum morsus vehementer obest.
 5 Camus. Habenas ab habendo dictas, quod his equos habeamus, 3
 hoc est teneamus; unde [et] equi habiles dicti. Haec et reti-
 nacula a retinendo. Lora. Capistri a capite iumentorum 4
 dicti. Sella a sedendo, quasi sedda. Antela quasi antesella,
 sicut et postela quasi postsella. Cingulum hominum generis
 10 neutri est; nam animalium genere feminino dicimus has cingulas.
 Sagma, quae corrupte vulgo salma dicitur, ab stratu sagorum 5
 vocatur: unde et caballus sagmarius, mula sagmaria. Capulum
 funis a capiendo, quod eo indomita iumenta comprehendantur.
 Calcaria dicta quia in calce hominis ligantur, id est in pedis 6
 15 posteriori parte, ad stimulandos equos, quibus aut pugnandum
 est aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem.
 Nam ex timore stimuli nuncupati, licet sint et libidinis stimuli.
 Strigiles nuncupati a tergendō, quod his equi tergantur. 7
 Character est ferrum calorum quo notae pecudibus inuruntur:
 20 *χαυακτῆρ* autem Graece, Latine forma dicitur. Cauterium 8
 dictum quasi cauturium, quod urat et provida sit in eum severa-
 que cautio ut, dum videtur, cuius sit, avaritia refrenetur. Quod
 interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur, ut vis morbi
 ignis ardore siccetur.

1 quod ex quam B frendent K comminuant K 2 fressa K
 mollita B: moluta K 3 qui et in. T 5 Camus BCK: Camum TU
 Abenas *codd.* abendo BKT quod] quos KN 6 hoc est
 ten. *om.* UV et hab. CT: *om.* BKUV abiles BKTUV
 h. et ret. K 7 Capistria a CTU: Cipistri a B 8 dicta TU
 seda K: seta U Antela] *etiam* U ante sellam C (*non* U)
 9 postela] *etiam* U post sellam C (*non* U) Cingula B (*non* U)
 hominis K (*non* NU) generi K 10 femininum K 11 salma]
etiam ENU 12 cavallos K: cavallus N (*non* E) sagmarios K:
 sacmaria N 13 eo *om.* T 14 pedi K 17 ex timore] qui m*** T
 et *om.* T 18 quod ex quam B 19 Character *codd.* coloratum
 K (*non* N) pecodibus U (*T n. l.*): pecoribus KN 20 caracter
codd. dicitur B cauterium C¹ (*T n. l.*) 21 quod ex quam B
 providat sit B: provideat sit KN (*non* U: *T n. l.*)

INDEX VERBORVM

- A
- A I, 3, 4; 10; 4, 16
 Aaron VII, 6, 47
 abactor X, 14
 abactus X, 20
 Abacuc VII, 8, 14
 abamita IX, 6, 25
 Abaneth XIX, 21, 2
 abavunculus IX, 6, 26
 abavus IX, 6, 23
 abba VII, 13, 5
 Abdenago VII, 8, 25
 Abdias V, 39, 15; VII, 8, 17
 abdo VII, 6, 55
 Abdon V, 39, 12
 Abel VII, 6, 8
 Abessa V, 39, 11
 Abia VII, 6, 69
 abies XVII, 7, 32
 abigeius X, 14
 abiuratio V, 26, 20
 Abimelech V, 39, 11; 14; VII, 6, 55
 ablactatus X, 11
 ablativus I, 7, 32
 abmatertera IX, 6, 27
 abnepos IX, 6, 23
 abnuptis IX, 6, 23
 abortivus X, 20
 Abraham V, 39, 8; VII, 7, 2;
 I, 3, 5
 Abram VII, 7, 2
 abrotanum XVII, 11, 7
 Absalon VII, 6, 67
 absida XV, 8, 7
 absides XV, 8, 7
 absinthium XVII, 9, 60
 abstemius X, 11
 abstracta quantitas II, 24, 14; III,
 praef.
 Abydos XIII, 16, 3; XIV, 6, 17
 abyssus XIII, 19; 20, 1
 acacia XVII, 7, 29
 Academici VII, 6, 11
 acalanthis XII, 7, 74
 acanthis XVII, 9, 21; XII, 7, 74
 acanthus XVII, 9, 20; 8, 4;
 acanthina vestis 9, 21
 Acarnanii IX, 2, 4
 acatium XIX, 3, 2
 accentus I, 18; 19
 accidentia II, 26, 13
 accipiter XII, 7, 55; 56
 accola X, 16
 accubitus XX, 1, 2
 accusativus I, 7, 32
 accusator XVIII, 15, 7
 Acephali V, 39, 39; 40; VIII, 5, 66
 acer (adi.) X, 6; (subst.) XVII, 7, 41
 acetum XX, 3, 9; XIV, 8, 13
 Achab VII, 6, 77
 Achaci IX, 2, 73
 Achaia XIV, 4, 14; XV, 1, 48
 Achaicum mare XIII, 16, 7
 achates XIV, 6, 34; XVI, 11, 1
 Achaz V, 39, 17; VII, 6, 73
 Achazeas VII, 6, 69
 Acheloi XII, 6, 49
 Acherontea XIV, 9, 2
 Achias V, 39, 14
 Achivi IX, 2, 73
 acidum XX, 3, 9
 acies (gladii) XVIII, 6, 2; (pu-
 gnae) IX, 3, 36; 37
 acinus XVII, 5, 14
 acitabulum III, 21, 11; XVI, 26,
 5; XX, 4, 12
 acnua XV, 15, 5
 acolythi VII, 2, 29
 Acone XVII, 9, 25
 aconita XVII, 9, 25
 acorum XVII, 9, 10
 Acroceraunii montes XIV, 8, 6
 acrozymus XX, 2, 15
 Actii Apollinis templum XV, 1, 61

INDEX VERBORVM

- actio finium regundorum V, 25, 11
 activum I, 9, 7
 actor IX, 4, 24; X, 2
 actualia (nomina) I, 7, 23
 actualis philosophia II, 24, 10; 16
 actuariae (naves) XIX, 1, 24
 actus (mensura) XV, 15, 4-5; 16, 13;
 A. apostolorum VI, 1, 10; 2, 48
 acus XIX, 31, 9; acu picta vestis
 XIX, 22, 22
 acutus (morbus) IV, 6, 1; (accen-
 tus) I, 18, 2; (passio) IV, 5, 7;
 'clavus' XIX, 34, 13
 acyrologia I, 34, 4; II, 20, 1
 ad 'apud' I, 27, 3.
 Adam V, 39, 2; VII, 6, 3
 adamas XII, 1, 14; XVI, 13, 2, 3
 Adamiani VIII, 5, 14
 adicciones annuae lunares VI, 17,
 29; 31
 adiectiva nomina I, 7, 24
 adipos XVII, 9, 34
 aditus XV, 7, 1
 admirabile causae genus II, 8, 1
 adnepos IX, 5, 69; 6, 23
 adneps IX, 6, 23
 adolescens XI, 2, 15
 adolescentia XI, 2, 4
 adolescentior XI, 2, 26
 Adonai VII, 1, 14
 adoptivus X, 20; IX, 5, 20
 ador, adorea, adorem XVII, 3, 6
 adpatruus IX, 6, 24
 Adria, Adriaticum mare, XIII, 16, 6
 Adrumetus XIV, 5, 7
 adulter X, 10
 adulterium V, 26, 13
 advena X, 15; IX, 4, 38
 adverbium I, 6, 2; I, 10
 aedes XV, 3, 2
 aedificium XV, 3, 2; ae. partes
 XV, 8; XIX, 9, 10; ae. instru-
 menta XIX, 18; ae. Moeniana
 XV, 3, 11; ae. publica XV, 2;
 ae. sacra 3, 4; ae. rustica 12
 aeger X, 12
 Aegcum mare XIII, 16, 5
 aegophthalmos XVI, 15, 19
 aegrotus X, 12
 aegyptilla XVI, 11, 3
 Aegyptus (rex) IX, 2, 61; (terra)
 XIV, 3, 27; Kam dicta VII, 6,
 17; Canopus XII, 7, 26; Ro-
 manis subiecta V, 39, 25
 Aegyptii IX, 2, 10; 60; I, 5; V,
 39, 7; invenerunt geometriam
 III, 10, 1; astronomiam, 25, 1;
 chartam VI, 10, 1; picturam
 XIX, 16, 2; Ae. mensis V, 33,
 2; annus, 36, 2; litterae I, 3, 5
 Aelia XV, 1, 5
 aemathites XVI, 4, 16
 Aemilius Paulus VI, 5, 1
 aemulus X, 7
 aenigma I, 37, 26
 Aeoliae insulae XIV, 6, 36; 37
 Aeolica dialectus IX, 1, 5
 Aeolides IX, 2, 34
 Aeolistae IX, 1, 5
 aquaeveus X, 7
 aqualis numerus III, 6, 3
 acquimanus X, 21
 acquinoctium III, 44, 3; V, 34, 1; 3
 acquitas X, 7
 aquor I, 27, 6; XIII, 12, 1; 14, 2;
 XX, 3, 1
 acquus X, 7
 aer XIII, 7, 1
 aera V, 36, 4
 aerancn XII, 1, 53
 aerarium XV, 5, 3; XVI, 18, 4-5
 Aeria 'Aegyptus' XIV, 3, 27; IX,
 2, 60
 Aerijs, Aerijs VIII, 5, 38
 aeromantia VIII, 9, 13
 aerugo XVI, 20, 14; 21, 5
 aeruminosus X, 12
 aēs XVI, 18, 20; signatum, factum,
 infectum, grave, XVI, 18, 3; 13;
 aeris flos XVI, 2, 9; 20, 13
 Aesculapius IV, 3, 1; VIII, 11, 3
 aesculus XVII, 7, 28
 Aesopicae fabulae I, 39, 1-2
 aestas V, 35, 4; 49; nova, adulta,
 praeceps, 35, 3
 aestivus XIV, 8, 37; ae. solstitium
 V, 34, 2
 aestuaria XIII, 18, 1
 aestus XIII, 17; 18, 1
 aetas V, 38, 3; 5; actates mundi
 V, 38-39; ae. hominis XI, 2
 aether XIII, 5, 1
 Aethiopes IX, 2, 10; 19; 39, 127;
 VII, 6, 21 (cf. argentei)

INDEX VERBORVM

- Aethiopia XIV, 5, 14-17
 aethra XIII, 5, 1
 Actiani VIII, 5, 38
 aetiologia II, 21, 39
 Actna XIV, 3, 46; 6, 32; 8, 14
 actites XVI, 4, 22; 15, 19
 Aetius (haereticus) VIII, 5, 38, 39
 aevum V, 38, 4; IX, 5, 9
 Afer IX, 2, 115; XIV, 5, 2
 affinis X, 11
 affinitates IX, 5
 affirmatio II, 27, 6
 affluentia XX, 2, 3
 afratum XX, 2, 29
 Afri IX, 2, 2; 115; versipelles,
 105; labdacistae I, 32, 8
 Africa IX, 2, 115; XIV, 2, 2;
 XIV, 5; V, 39, 23
 Africus (ventus) XIII, 11, 9
 Agar VII, 6, 30
 Agareni IX, 2, 6; 57
 agaricum XVII, 9, 4
 Agealcus IX, 2, 71
 Agenor (Europae pater) XIV, 4, 1;
 (Cadmi pater) I, 3, 6
 ager XV, 13-15; a. stadialis XV,
 15, 6; agri cultura XVII, 2
 agger XV, 9, 3; 16, 7
 Aggeus VII, 8, 21
 Agialci IX, 2, 71
 agilis X, 6
 agitator XVIII, 33, 3
 agmen IX, 3, 64
 agna (mensura) (cf. aenua)
 agnati IX, 6, 1
 Agnoitae VIII, 5, 68
 agnomen I, 6, 4
 agnus XII, 1, 12; XV, 15, 5
 agoca XIX, 2, 4
 agon XVIII, 25-26
 agrantes XIX, 19, 6
 agredulae XII, 6, 59
 agrestis 'immitis' IV, 7, 30; XII,
 1, 27; a. ventus XIII, 11, 10
 agricola X, 16
 Agrigentinus sal XIV, 6, 34
 agriophagitae XI, 3, 16
 agrostis XVII, 9, 104
 Ahia VII, 8, 27
 Ala IX, 3, 62; XI, 1, 65; XII, 7,
 6; XVII, 11, 9
 Alabandicum marmor XVI, 5, 9
 alabandina XVI, 14, 6
 alabastrites XVI, 5, 7; XX, 7, 2
 alabastrum XX, 7, 2
 alacer X, 6
 Alani IX, 2, 94; XIX, 23, 6
 Alania XIV, 4, 3
 alatores X, 282
 Alba Longa V, 39, 12; XV, 1, 53
 Albani IX, 2, 65; XIX, 23, 7
 Albania XIV, 3, 34
 albatus X, 15
 albucius XVII, 9, 84
 Albula XIII, 13, 1; 21, 27
 Alburnea (Sibylla) VIII, 8, 6
 albus XII, 1, 51
 Alcmæon I, 39, 1
 alea XVIII, 60; 64; 68
 alectria XVI, 13, 8
 Alemanni IX, 2, 94; XIX, 23, 6
 Alexander (Magnus) V, 39, 22;
 VI, 3, 5; XI, 3, 5; (Caesar) V,
 39, 21; 32; (Paris) V, 39, 11
 Alexandria XV, 1, 34
 alga XVII, 9, 99
 alibrum XIX, 29, 2
 alica XVII, 3, 9
 alicastrum XVII, 3, 9
 alienigena X, 15
 alimentum XX, 2, 2
 alimonia XX, 2, 2
 alimus XIV, 6, 16
 alites XII, 7, 3; 77
 alius X, 21
 allectus X, 20
 allegoria I, 37, 22; 26
 alleluia VI, 19, 19; 20; 21; VII, 1, 15
 alligati V, 23
 allium XVII, 10, 14
 Allophyli IX, 2, 20; 58; XV, 1, 17
 alluvium XIV, 8, 42
 alluvius ager XV, 13, 10
 alnus XVII, 7, 42
 aloe XVII, 8, 9; 9, 28
 Alogii VIII, 5, 26
 alogus I, 21, 27
 alopecia IV, 8, 1
 Alpes XIV, 8, 18; Poeninae 13
 alpha I, 3, 4; III, 6, 3
 alphabetum (vid. litterae)
 Alphaeus (fluvius) XIV, 6, 33;
 (frater Iacobi) VII, 9, 15
 altanus XIII, 11, 18

INDEX VERBORVM

altare XV, 3, 14
 alter X, 21
 Althaea XVII, 9, 75
 alumen XVI, 2, 2
 alumnus X, 3
 alveum XX, 6, 8
 alvus XI, 1, 132-133
 ama XX, 15, 3
 amabilis X, 5
 Amalthea (Sibylla) VIII, 8, 5
 amaracinum, -us IV, 12, 8
 Amaracus IV, 12, 8; XVII, 9, 14
 amaracus XVII, 9, 14
 Amareus IX, 2, 25
 amarus X, 10; XVI, 7, 1
 Amasias V, 39, 16; VII, 6, 70
 amasius X, 5
 Amathaeus IX, 2, 25
 Amathi VII, 8, 19
 amator X, 5, 197
 Amazones IX, 2, 64; XVIII, 4, 5
 ambiguitas II, 20, 2; 5, 10
 ambitiosus X, 8
 ambitus (honorum) V, 26, 21; (in viis) XV, 16, 12
 ambo X, 21
 ambulare XII, 7, 4
 amnē VI, 19, 20; 21
 amentes XI, 1, 11-12
 amentum XVI, 25, 5; XVIII, 7, 6
 amethystizon XVI, 9, 5
 amethystus XVI, 9, 1
 amiantos XVI, 4, 19
 amictus XIX, 22, 2
 amiculum XIX, 25, 5
 amicus X, 4
 aminca uva XVII, 5, 18; am. vinum XX, 3, 5
 amita IX, 6, 2; 18; 25
 amma XII, 7, 42
 Ammi VII, 6, 28
 ammites XVI, 4, 29
 ammochrysus XVI, 15, 5
 ammodytac XII, 4, 39
 Ammon, Ammonitac VII, 6, 28; IX, 2, 8
 Ammonius VI, 15, 1
 amnis XIII 21, 3
 amoenus XIV, 8, 33
 amolum XX, 2, 19
 amomum XVII, 8, 11
 Amon V, 39, 17; VII, 6, 74

amor VIII, 2, 7; XI, 1, 127; a. femineus XI, 2, 24
 Amorrhaei IX, 2, 23; 59
 Amorrhaeus IX, 2, 23
 Amos V, 39, 14; VII, 8, 12
 ampelos leuce XVII, 9, 90; melaelaena 91
 amphibia XII, 6, 3
 amphibolia I, 34, 13
 amphibrachys I, 17, 9
 amphimacrus I, 17, 10
 Amphion III, 16, 1
 amphisbaena XII, 4, 20
 amphitapa XIX, 26, 5
 amphitheatrum XV 1, 40; 2, 35; XVIII, 52, 1-2
 Amphitus XV, 1, 40
 amphora XVI, 26, 13
 ampulla, XX, 5, 5
 Amri VII, 6, 77
 amurca XVII, 7, 69
 amygdala XVII, 7, 23
 amystis, XX, 5, 4
 anaboladium XIX, 25, 7
 Anacreonticum metrum I, 39, 7
 anchoritac VII, 13, 3
 anadiplosis I, 36, 7; II, 21, 3
 anaglyphac vasa XX, 4, 8
 analogia I, 28, 1
 analogium XV, 4, 17
 anamnesis II, 21, 37
 anancitis XVI, 15, 22
 Ananias VII, 8, 24
 anapaestus I, 17, 7
 anaphora I, 36, 8
 anas XII, 7, 51
 anasceua II, 12, 1-2
 Anastasius V, 39, 40
 anastrophe I, 37, 16
 anathema VIII, 3, 3
 anceps X, 11; a. causa II, 8, 2.
 anchusa XVII, 9, 69
 ancile XVIII, 12, 3
 ancilla IX, 4, 44
 anco IX, 4, 44
 ancora XIX, 2, 15; (nota) I, 21, 24-25
 ancyromachus XIX, 1, 16
 Andreas VII, 9, 11
 androdamantus XVI, 4, 17
 androdamas XVI, 15, 8
 Andromeda III, 70, 33
 ancon XVII, 11, 6

INDEX VERBORVM

- anethum XVII, 11, 6
 Angelici VIII, 5, 18
 angelus VI, 2, 43; VII, 5
 angistrum IV, 11, 3
 Angrivari IX, 2, 97
 anguilla XII, 3, 41; V, 27, 15
 anguis XII, 4, 1; 44
 angulus XV, 8, 4
 anilitas, XI, 2, 28
 anima XI, 1, 7; 10; 11; 13
 animadversio V, 27, 37
 animalia XII, 1, 3; a. adulterina
 XII, 1, 57; 59; a. minuta XII, 3
 animatus X, 7
 animosus X, 7
 animula matris XVII, 9, 51
 animus XI, 1, 11
 anisum XVII, 11, 6
 Anna VI, 19, 22; VII, 6, 59
 annales I, 44, 3-4
 annotatio I, 29, 1
 annus V, 36, 1; a. lunaris, a. sol-
 stitialis V, 36, 3; a. bissextus
 VI, 17, 25; a. communis 21;
 embolismus 22; iubilaeus 18, 5.
 anomalia I, 28, 2
 Anomiani VIII, 5, 31
 anquina XIX, 4, 7
 anser, XII, 7, 52
 antae XV, 7, 9
 Antaeus XV, 1, 74
 antanaclasis II, 21, 10
 antapodosis II, 21, 8
 Antarticus circulus III, 44, 3;
 XIII, 6, 5
 antecoenia XX, 2, 12
 antegradatio stellarum III, 67
 antella XX, 16, 4
 antenatus IX, 6, 21
 antennae XIX, 2, 7
 antes XV, 7, 9
 anteversum V, 30, 22
 anthracites XVI, 14, 2
 Anthropomorphae VIII, 5, 32;
 V, 39, 36
 Anthropophagi IX, 2, 132
 antiae XIX, 31, 8
 antibacchius I, 27, 12
 antica XV, 4, 7
 Antichristus VIII, 11, 20-22
 Antidicomaritae VIII, 5, 46
 antidotum IV, 9, 7
 antigraphus I, 21, 6
 Antilibanus IX, 2, 49; XIV, 8, 4
 antimetabole II, 21, 11
 Antiochia XV, 1, 14, 38
 antiphona VI, 19, 7
 antiphraasis I, 37, 24
 Antipodae IX, 2, 133; XI, 3, 24
 antiquarii VI, 14, 1
 antisigma I, 21, 11-12
 antispastus I, 17, 15
 antistes VII, 12, 16
 antithesis I, 35, 6
 antithetum, I, 36, 21
 antitheta II, 21, 5
 Antoninus (Caracalla) V, 39, 31;
 (Pius) 29; (Verus) 29
 Antonius monachus V, 39, 33; XI,
 3, 21
 antonomasia I, 37, 11
 anulare XIX, 17, 22
 annularis digitus XI, 1, 71
 anulus V, 36, 1; XVI, 6, 1; XVII,
 9, 92; XIX, 31; 32, 1
 anus XI, 2, 28; XII, 7, 51
 Aonia XIV, 4, 11
 Aoth V, 39, 10; VII, 6, 52
 apactesis II, 21, 38
 Apamia XV, 1, 14
 Apelles, Apellitae VIII, 5, 12
 Apenninae Alpes XIV, 8, 13
 aper XII, 1, 27
 apes, XII, 8, 1-3; XI, 4, 3
 apex XIX, 30, 5; XVIII, 14, 2;
 a. fastigiatus XIX, 23, 6; (ac-
 centus) I, 4, 18; 27, 29; 'caput'
 XVII, 11, 1; II, 29, 8
 aphaeresis I, 35, 3
 aphorismus IV, 10, 1
 aphorus XII, 6, 40
 Aphrodite VIII, 11, 76
 aphronitrum XVI, 2, 8
 Aphrosiades (insulae) XIV, 6, 44
 apiago XVII, 9, 80
 apianae uvae XVII, 5, 20
 apicus (coquus) XX, 1, 1
 Apis, VII, 6, 53; VIII, 11, 85-86
 apium XVII, 11, 1; a. silvaticum
 9, 80
 aplustria XVII, 7, 3
 apocalama XIX, 22, 13
 Apocalypsis VI, 11, 10
 apocope I, 35, 3

INDEX VERBORVM

- Apocrypha VI, 2, 51-53
 apodyterium XV, 2, 41
 Apollinaris, Apollinaristae VIII, 5, 45
 Apollo VIII, 11, 53; XIV, 4, 11; V, 39, 10; IV, 3, 1; III, 21, 2; V, 39, 10; VIII, 11, 2; 51; XV, 1, 61
 Apollonia XIV, 5, 5
 apologeticum VI, 8, 6
 apophasis II, 27, 3
 apophoreta XX, 4, 12
 apoplexia IV, 6, 10
 apoperes XVII, 10, 16
 aporiae II, 21, 27
 aposiopesis II, 21, 35
 apostatae VIII, 10, 5
 apostema IV, 7, 19
 apostoli VII, 9, 1
 apostolici VIII, 5, 19
 apostrophus I, 19, 8
 apotheca XV, 5, 8
 apozema XX, 3, 21
 apparitor X, 18
 appellativa nomina I, 7, 3
 Appius Caccus I, 38, 2
 apricus XIV, 8, 34
 Aprilis V, 33, 7
 aprina vestis XIX, 22, 16
 apsyctos XVI, 11, 2
 Apuleius III, 1, 3
 Apulia XIV, 4, 23
 aqua XX, 3, 1; XIII, 12, 1; 20, 2; a. Campaniae XIII, 13, 4; a. et igni interdicere V, 27, 38
 aqualiculus XI, 1, 136
 aquaria vasa XX, 6
 Aquarius III, 71, 32
 Aquarii (haeretici) VIII, 15, 23
 aquila XII, 7, 10, 11; (signum militare) III, 70, 32; XVIII, 3, 2
 Aquila V, 39, 29; VI, 4, 3; (libertus Maecenatis) I, 22, 2
 Aquila lex V, 15, 2
 aquilo XIII, 11, 3
 Aquitania XIV, 1, 27
 ara XI, 1, 73; XV, 3, 13; 13, 16
 Arabes IX, 2, 14; 18; 49; XIX, 23, 7
 Arabia XIV, 3, 13-14
 Arabicus lapis XVI, 4, 11; A. gemma XVI, 15, 14; A. sinus XIII, 17, 4; Arabici (haeretici) VIII, 5, 59
 Arachaeus IX, 2, 24
 Aracusia XIV, 3, 8, 9
 Aradius, Aradii IX, 2, 24
 Aradus (insula), IX, 2, 24
 Aram IX, 2, 3, 4
 aranca XII, 3, 4; 5, 2; XIX, 27, 4; (piscis) XII, 6, 18
 arapennis XV, 15, 4
 Ararat XIV, 8, 5
 Araris XIII, 21, 13
 aratio XVI, 2, 2
 aratrum XVI, 1, 2; XX, 14, 2
 Araxes XIV, 3, 32
 Araxis XIII, 21, 16
 Arbe XV, 1, 24; (fluvius) XIV, 3, 8
 arbor XVII, 6, 1; 6, 28
 arbos I, 27, 23; XVII, 6, 3
 arbustum XVII, 6, 2
 arca XI, 1, 73; XV, 2, 32; 14, 5; XX, 9, 3; a. Noc XIV, 3, 35; 8, 5; a. testamenti V, 39, 12
 Arcades IX, 2, 71; XI, 4, 1; VIII, 9, 5
 Arcadia XIV, 4, 15
 Arcadii asini XII, 1, 40
 Arcadius V, 39, 38
 arcanum XX, 9, 2
 Arcas (oppidum) IX, 2, 24
 Arcesilaus VIII, 6, 12
 archangeli VII, 5, 6
 Archiepiscopus VII, 12, 6, 7, 10
 Archilochium metrum I, 39, 7
 Archilochus I, 39, 15
 architecti XIX, 8, 1
 architectonica res XIX, 6-19
 Archontiaci VIII, 5, 13
 arcifinius ager XV, 13, 11
 arcivum XX, 9, 2
 Arcticus circulus III, 44, 2; XIII, 6, 2
 Arctophylax III, 71, 8; 35
 Arctos III, 71, 6; 35
 Areturus III, 71, 9
 arcuatus morbus IV, 8, 13
 arcumen XVII, 9, 9
 arcus XIII, 10; XV, 2, 32; 8, 9; XVIII, 9, 5; a. caelestis XII, 10, 1
 ardea XII, 7, 21
 area XIV, 13, 6
 Arelatum XV, 1, 64
 arena XVI, 3, 11; XIX, 10, 21

INDEX VERBORVM

- arenata pila XVIII, 69, 2
 arenatus lapis XIX, 10, 7
 arenosus X, 254
 Arethusa (fons), XIV, 6, 33
 Arretina vasa XX, 4, 5
 Arfaxat V, 39, 5; VII, 6, 20; IX, 2, 3
 argentaria creta XVI, 1, 6
 argentei 'Aethiopes' I, 37, 24
 argentum XVI, 19; a. vivum, a. liquidum XVI, 19, 2; argenti spuma XVI, 19, 4
 Argestes XIII, 11, 10
 argilla XVI, 1, 6; XX, 4, 4
 argitis (uva) XVII, 5, 23
 Argivi IX, 2, 72; V, 39, 8
 Argolicum mare XIII, 16, 6
 argumentatio II, 7, 1-2; 9, 1
 argumentum VI, 8, 16; XVIII, 15, 5; I, 44, 4; II, 30
 Argus IX, 2, 72
 argutus X, 6
 Argyre XIV, 3, 5; 6, 11
 argyrites XVI, 15, 7
 Ariani VIII, 5, 43
 aries XII, 1, 11; (signum) III, 71, 23-24; (militar.) XVIII, 11
 arioli VIII, 9, 16
 arista XVII, 3, 16
 aristolochia XVII, 9, 52
 Aristoteles V, 39, 21; de part. orat. I, 6, 1; invenit rhetoricam II, 2, 1; VIII, 6, 13; A. categoriae II, 26; A. perihermeniacae 27
 arithmetica III, 1-9; I, 2, 2; II, 24, 15
 Arius VIII, 5, 43; 6, 22; VI, 16, 6
 arma XVIII, 5, 1-2
 armamentarium XV, 5, 4
 armarium XV, 5, 4; XVIII, 5, 1
 Armenia IX, 2, 61; XIV, 3, 35
 Armeniacum malum XVII, 7, 7
 Armenii IX, 2, 4; 61; XIX, 23, 6; V, 39, 40
 Armenius IX, 2, 61
 armenta XII, 1, 8
 Armenus XIV, 3, 35; XI, 1, 62; XV, 5, 4; XVIII, 5, 2
 armi XI, 1, 62
 armiger X, 6
 armilauca XIX, 22, 28
 armillae XIX, 31, 16
 armoracia XVII, 10, 20
 aromata XVII, 8, 1
 aromaticus calamus XVII, 8, 13
 aromatites XVI, 7, 14
 arnoglossos XVII, 9, 50
 arra IX, 7, 6; V, 25, 20-21
 arrabo IX, 7, 5
 arrogans X, 7
 ars I, 1, 1-3; 5, 2; a. magica V, 39, 7; XIV, 3, 12; a. rhetorica V, 39, 25; a. scenica V, 39, 25; XVIII, 51
 Arsacidae IX, 3, 15
 arsenicum XIX, 17, 12
 arsis I, 17, 21; III, 20, 9
 artaba XVI, 26, 16
 Artabatitae XI, 3, 20
 Artaxerxes V, 39, 20; (Ochus) V, 39, 21
 artemisia XVII, 9, 45
 artemon XIX, 3, 3
 arteriae IV, 1, 56
 arteriaca IV, 9, 8
 arteriasis IV, 7, 14
 arthriticus morbus IV, 7, 31
 articulata vox I, 15
 articuli I, 8, 4
 artifex XIX, 1, 2
 Artotyritae VIII, 5, 22
 artus XI, 1, 82; 84
 arundo XVII, 7, 57
 aruspices VIII, 9, 17
 aruspicina VIII, 9, 34; XIV, 4, 22
 arva XIV, 1, 1
 arvina XI, 1, 81
 arvus XV, 13, 6
 arx XV, 2, 32; XVIII, 9, 5
 Asa V, 39, 14; VII, 6, 69
 Asaph VII, 8, 27
 asarum XVII, 9, 7
 asbestos XVI, 4, 4
 Ascalon XIV, 3, 19; XV, 1, 17
 XVII, 10, 13
 Ascalonia XVII, 10, 13
 Ascanaz IX, 2, 32
 Ascanius V, 39, 12
 Ascaridae XII, 5, 13
 ascia XIX, 10, 12
 ascilla XI, 1, 65
 asciola XIX, 19, 12

INDEX VERBORVM

- Asclepiadium metrum* I, 39, 8
asellus XII, 1, 38
Aser VII, 7, 16
Asia XIV, 3; 2, 2; *A. minor* XIV, 3, 38
Asiani IX, 2, 8
Asiaticum mare XIII, 6, 5
asilus XII, 8, 15
asinus XII, 1, 38
asparagus XVII, 10, 19
Asphaltites lacus XIII, 19, 3; 13, 6
asphodelus XVII, 9, 85
aspiratio I, 4, 11
aspis XII, 4, 12
asplenos XVII, 9, 87; 56
assecla X, 16; 255
asserres XIX, 19, 7
assiduus X, 17
assumptiva causa II, 5, 5
assumptio II, 9, 2
Assur IX, 2, 3; XIV, 3, 10
assus XX, 2, 22
Assyria XIV, 3, 8; 10
Assyrii IX, 2, 3; 45; 50; VIII, 9, 2; V, 39, 7; 16
Astabari IX, 2, 16
astacos XII, 8, 9
asteriscus I, 21, 2; 7
asterites XVI, 10, 3
astra, stella et sidera III, 60
astrion XVI, 13, 7
astrologi VIII, 9, 22
astrologia III, 24, 1; 26; V, 39, 9
astronomia I, 2, 2; II, 24, 15; III, 24-71
astrosus X, 13
astu X, 6
astula XVII, 6, 26
Astura, Astures IX, 2, 112
astutus X, 6; XVIII, 7, 1
astysmus I, 37, 30
asyndeton I, 36, 20
atavus IX, 5, 9-10; 6, 23; 25
Athalia V, 39, 15; VII, 6, 70
Athena VIII, 11, 71
Athenae XIV, 4, 10; XV, 1, 44
Athenienses IX, 2, 76; 1, 5; XIX, 30, 3; V, 30, 4
Athos XIV, 8, 10
Atlas III, 25, 1; V, 39, 9; XIV, 8, 17; 'nanus' I, 37, 24
atomi VIII, 6, 16; XIII, 2
atramentum XIX, 17, 17
atratus X, 15
atriplex XVII, 10, 16
atrium XV, 3, 4
atrophia IV, 7, 27
atrox, X, 11
attentus X, 18
Atthis IX, 2, 76
Attici IX, 2, 76
attollens X, 16
attonitus X, 19
au pro o XII, 3, 2; XVII, 5, 4
auceps X, 13
auctor X, 2
audax X, 7
auditus XI, 1, 22
augures, VIII, 9, 18
auguria VIII, 9, 19; 32; XII, 7, 75-76
Augusta (urbs) XV, 1, 25
Augustea carta VI, 10, 2; *A. mar-mor* XVI, 5, 4
Augustinus V, 39, 38; VI, 7, 3
Augustus (Caesar) V, 33, 10; 36, 4; 39, 26; (mensis) IX, 3, 16; (regum titulus) VII, 6, 43
aula XV, 3, 3
aulaea XIX, 26, 8
aura XIII, 11, 17
auraria XVI, 18, 6
aurarii XVI, 18, 1
aurata (piscis), XII, 6, 6
Aurelianus V, 39, 34
Aurelius Antoninus V, 39, 31
ares Arabum XIX, 23, 7
aurichalcum XVI, 20, 3
auricula XVII, 7, 2
auricularis digitus XI, 1, 71
aurifex XIX, 1, 2
aurigae XVIII, 33; (signum cae-
 leste) III, 71, 34
aurigo IV, 8, 13
auripigmentum XIX, 17, 2
auris XI, 1, 46
Aurora V, 31, 13, 14
aurum XVI, 16; 18, 1
Ausonium mare XIII, 16, 6
auspex X, 13; VIII, 9, 18-20
auster XIII, 11, 6
australis XII, 6, 32
austraficus XIII, 11, 7

INDEX VERBORVM

- austronotius III, 33, 1; 37; XIII,
 5, 5
 autumnale aequinoctium V, 34, 3
 autumnus V, 35, 5; 8
 Auares IX, 2, 66
 avarus X, 9
 Avellanac nuces XVII, 7, 24
 avena XVII, 9, 105
 avere X, 9
 Avernus lacus XIII, 19, 8
 aves XII, 7; a. incbrae, praepetes
 XII, 7, 77; a. Stymphalidae XII,
 7, 27; Diomedea 28-29; Memno-
 nides 30; Hercyniae 31; Vene-
 riae 61
 aviaria XIV, 8, 32; XVII, 6, 9
 avidus X, 9
 avunculus IX, 6, 17
 avus IX, 5, 9; 6, 23
 axis III, 36; 33; XIII, 5, 3
 axungia XX, 2, 25
 Azarias VII, 6, 71; 8, 25; V,
 39, 14
 azymus XX, 2, 15
- B
- B I, 3, 10; 27, 4; ct v III, 3, 4;
 BF (nota) I, 23, 1
 Baal VIII, 11, 24
 baburrus X, 31
 Babylon XIV, 3, 14; XV, 1, 4
 Babylonia XIV, 3, 13
 Babylonica turris V, 39, 6
 baecca XX, 5, 4
 bacchius I, 17, 11
 bacillus XX, 13, 1
 Bactria XIV, 3, 30
 Bactriani IX, 2, 5, 43; XIII, 21, 14
 bactrum XV, 1, 11
 Bactrus IX, 2, 43; XIII, 21, 14;
 XIV, 3, 30
 baculus XX, 13, 1
 badim XIX, 21, 8
 badius XII, 1, 49
 Baetica XIV, 4, 29
 Baetis XIII, 21, 34; XIV, 4, 29
 baia XIV, 8, 40
 Baiae XIV, 4, 19
 baionola XX, 11, 2
 baiulare XX, 11, 2
 Bal VIII, 11, 23
 Bala VII, 6, 38
- Balaam VII, 6, 48
 Balac VII, 6, 48
 balacna XII, 6, 7
 balanitae XVII, 5, 21
 balanites XVI, 15, 10
 balanos XVII, 7, 38
 balbus X, 29
 Baleares XIV, 6, 44
 Balearicum mare XIII, 16, 5;
 B. sinus 16, 25
 ballematia III, 22, 11
 ballista XIV, 6, 44; XVIII, 10, 2
 balneae XV, 2, 40
 balsamum XVII, 8, 14
 balteus XIX, 33, 2
 baptismus VI, 19, 43; 47-49
 bar VII, 9, 4
 Barach VII, 6, 52
 Barachia VII, 8, 29
 barathrum XIV, 9, 5
 barba XI, 1, 45
 Barbarica XIV, 4, 3
 barbarismus I, 32; 34, 2
 barbarolexis, I, 32, 2
 barca XIX, 1, 19
 Barnabas VII, 9, 24
 barones IX, 4, 31
 baroptis XVI, 11, 5
 Barabbas VII, 10, 10
 barritus XII, 2, 14
 barro (-us) XII, 2, 14; XVI, 5, 19
 Bartholomaeus, VII, 9, 16
 basanites XVI, 5, 6; 4, 36
 baselus XIX, 1, 17
 bases XV, 8, 13; XIX, 10, 23;
 IX, 3, 18
 basilica XV, 3, 11; b. uva, XVII,
 5, 22
 Basilides, Basilidiani VIII, 5, 4
 basiliscus XII, 4, 6, 7
 basterna XX, 12, 5
 batrachites XVI, 4, 20
 batus XVI, 26, 12
 baxae, XIX, 34, 6; 13
 bdellium XVII, 8, 6
 beatus X, 22
 Bebrycia XIV, 3, 39
 Beclfagor VIII, 11, 24
 Beclzcbub VIII, 11, 26
 Behemoth VIII, 11, 27
 Bel VIII, 11, 23
 Belgica provincia XIV, 4, 26

INDEX VERBORVM

- Belgis XIV, 4, 26
 Belial VIII, 11, 26
 Beli oculus XVI, 10, 9
 Bellerophon XI, 3, 36
 bellum XVIII, 1
 Belus VIII, 11, 23; (amnis) XVI, 16, 1
 Benacus XIV, 4, 19; XIII, 19, 7
 beneficus, beneficentia X, 25
 beneola XVII, 9, 84
 Benjamin VII, 7, 19
 benignus X, 24
 benivolus, benivolentia X, 26
 Benoni VII, 7, 19
 Berenice XIV, 5, 5; XV, 1, 36
 beryllus XVI, 7, 5
 Bessi IX, 2, 91
 bestia XII, 2.
 Beta XVII, 10, 15
 Bethaven XV, 1, 22
 Bethel XV, 1, 22
 Bethleem XV, 1, 23
 bibiones XII, 8, 16
 bibliopola VI, 14, 1
 bibliorum editio quinta V, 39, 31
 bibliotheca XV, 5, 5; XVIII, 9, 3; VI, 3; 11, 2
 bibrum XIX, 24, 18
 bibula papyrus VI, 10, 1; b. lapis XIX, 10, 7
 bicinium VI, 19, 6
 bidens XII, 1, 9
 bigae XVIII, 36, 1, 2
 bigamus IX, 7, 15
 biliosus X, 30
 bilis X, 71
 binio XVIII, 65
 biothanatus X, 31
 bipennis XI, 1, 46; XIX, 1, 23; 19, 11
 birrus XIX, 24, 18
 bissextus annus VI, 17, 25
 Bithynia XIV, 3, 39; XIX, 32, 6; XV, 1, 41
 bitumen XVI, 2, 1
 Biturica uva XVII, 5, 22
 bivium XV, 16, 12
 blaesus X, 29
 blandus X, 27
 blatta XII, 8, 7
 blavus XIX, 28, 8
 Blemmyae XI, 3, 17
 blitum XVII, 10, 15
 boa XII, 4, 22
 Boanerges VII, 9, 13
 boas XII, 4, 28
 boca XII, 6, 19
 Boeotia XIV, 4, 11
 Boethius II, 25, 9; III, 1, 3
 boia V, 27, 12
 bombux XII, 5, 8; XIX, 27, 5
 bombycina XIX, 22, 13
 bona V, 25, 4
 Bonosus, Bonosiani VIII, 5, 52
 bonus X, 23-24; bonum est quod facis I, 37, 25; Bona Fortuna venit I, 37, 27
 Bootes III, 70, 8
 Booz VII, 6, 56
 boreas XIII, 11, 13
 boreus axis III, 33, 1; 36; XIII, 5, 5
 Borion XIV, 7, 7
 bos XII, 1, 29-30; boves Lucae XII, 2, 15
 Bosphorus XIII, 16, 3
 botanicum IV, 10, 4
 botrax XII, 4, 35
 botrus XVII, 5, 14
 botryo XVII, 5, 14
 bracae XIX, 22, 29
 brachia XI, 1, 63
 brachiale XIX, 33, 5
 brachile XIX, 33, 5
 bractea XVI, 18, 2
 branchos IV, 7, 13
 brancia IV, 7, 13
 brassica XVII, 10, 17
 Bresith VI, 1, 4
 hrevia XIII, 18, 6
 breviculi I, 24
 brionia XVII, 9, 90
 Brittanica XIV, 6, 2
 Brittones IX, 2, 102; XIX, 23, 7
 brontia XVI, 15, 24
 Bructeri IX, 2, 97
 bruma, brumatici V, 35, 6
 brunda XV, 1, 49
 Brundisium XIV, 4, 23; XV, 1, 49
 brunicus XII, 1, 55
 brutus X, 28
 Brutus I, 25, 1; V, 39, 24; X, 28
 bubali XII, 1, 33
 bubo XII, 7, 39
 bubulcus X, 263

INDEX VERBORVM

bucina XVIII, 4
 bucinum XVIII, 4, 1
 bucco X, 30
 bucolicum carmen I, 38, 16
 buglossos XVII, 9, 49
 bulbus XVII, 9, 88; 10, 19
 bulla XIX, 31, 11; XX, 8, 2
 buphthalmos XVII, 9, 93
 buprestis XII, 8, 5
 Burdigalis XV, 1, 64
 burdo XII, 1, 61
 burgarii IX, 4, 28
 burgi IX, 2, 99; 4, 28; XV, 1, 64
 Burgundiones IX, 2, 99; 4, 28
 buris XX, 14, 2
 burricus XII, 1, 55
 Burrus I, 27, 4
 burrus X, 28
 bustum XX, 10, 9
 buxum, -us XVII, 7, 53; 74; XX, 7, 3
 Byrsa XV, 1, 30
 byssina vestis XIX, 22, 15
 byssum XIX, 27, 4
 Byzacena (regio) XIV, 5, 7
 Byzantium XV, 1, 42

C

C I, 27, 4; et g X, 112; XX, 4, 11
 caballus XII, 1, 42; c. sagmarius XX, 16, 5
 cabo, -us XII, 1, 42; 8, 4
 cacabus XX, 8, 3
 cacemphaton I, 34, 5
 cachexia IV, 7, 26
 cacosyntheton I, 34, 12
 cadaver XI, 2, 35
 cadere XIX, 7, 1
 cadmia XVI, 20, 2; 11; 12
 Cadmus I, 3, 6; V, 39, 10
 caduceator VIII, 11, 48
 caducus X, 61; c. bona V, 25, 8; 'flos mali' XVII, 7, 6; c. passio IV, 7, 5
 cadus XVI, 26, 13; XX, 6, 4
 caecula XII, 4, 33
 caecus X, 61; c. gemma XVI, 15, 28; c. intestinum XI, 1, 131; c. fossa XVII, 9, 71
 caelata vasa XIII, 4, 1; XIX, 7, 4; XX, 4, 7
 caelebs X, 34

caeles, caelicola X, 34
 caelia XX, 3, 18
 caelum III, 31 sqq.; XIII, 4 sqq.; (instrum.) XIX, 7, 4; XX, 4, 7
 caementum XV, 8, 1; XIX, 10, 2
 caenum XVI, 1, 2
 caepa XVII, 10, 12
 caeresolium XVII, 11, 7
 caerimoniae VI, 19, 36-37
 caeruleus XIX, 17, 14; (piscis) XII, 6, 10
 Caesar IX, 3, 12; 1, 27, 15; VI, 5, 1; V, 1, 5
 Caesaraugusta XV, 1, 66
 Caesarea XIV, 5, 11; XV, 1, 18; 37; 75
 caesarics XI, 1, 29
 Caesones IX, 3, 12
 caespes XVII, 6, 13
 caesura I, 27, 22
 caia XVIII, 7, 7
 Cain VII, 6, 7
 Cainan V, 39, 3; VII, 6, 12
 Cainani VIII, 5, 15
 Caiphas VII, 10, 7
 Calabria XV, 1, 58
 calaminthe XVII, 9, 82
 calamistrum, -ratus X, 57; XX, 13, 4
 calamitas I, 27, 14; VII, 6, 5; XX, 3, 13
 calamites XII, 6, 58; XVII, 9, 84
 calamus III, 21, 5; VI, 14, 3, 4; c. aromaticus XVII, 8, 13
 calare 'ponere' VI, 14, 4; 17, 28
 calare 'vocare' XVIII, 4, 5 (cf. calere)
 calathus XIX, 29, 3; XX, 5, 5
 calaticum hordeum XVII, 3, 10
 calcaneus XI, 1, 114
 calcaria XX, 16, 6
 calcatorium XV, 6, 8
 calcei XIX, 34, 3
 Calchedonensis synodus VI, 16, 9; V, 39, 39
 calciamenta XIX, 33, 34
 calcularis herba XVII, 9, 41
 calculator X, 43
 calculus IV, 7, 32; XVI, 25, 8; XVIII, 62; 67
 calcus XVI, 25, 8
 caldarium aes XVI, 20, 8
 Calendae (etc. vid. Kal.)

INDEX VERBORVM

- Calceph VII, 6, 52
 calere, 'fundere voces' III, 21, 5
 (cf. calare)
 caliculae XIX, 34, 12
 calicularis herba XVII, 9, 41
 caligae, -arius XIX, 34, 12
 caligo XIII, 10, 11
 Caligula V, 39, 26
 calix XX, 5, 5
 callaica XVI, 7, 10
 callidi equi XII, 1, 52
 callidus X, 41
 callis XV, 16, 9-10; 'via ordinalis'
 XVIII, 62
 Callisto III, 70, 35; I, 7, 11
 callitriches XII, 2, 33
 calones XIX, 1, 15; 34, 6
 Calpe XIV, 7, 8; 8, 17
 caltulum XIX, 33, 4
 calumnia V, 26, 8
 calumniator X, 42
 calvaria XI, 1, 27
 calvere X, 42
 calx XI, 1, 114; c. viva XVI,
 3, 10; XIX, 10, 19
 cama 'lectus' XX, 11, 2; XIX, 22,
 29
 camelopardus XII, 2, 19
 camelus XII, 1, 35; XVI, 26, 17
 canerae XV, 8, 5
 cani XIX, 22, 29
 caminus XIX, 6, 6
 camisia XIX, 21, 1; 22, 29
 Campania XIV, 4, 24; XV, 1, 54
 campana XVI, 25, 6
 Campanum vas XVI, 20, 9
 campestre XIX, 33, 1; c. vesti-
 mentum XIX, 22, 5; 33, 1
 camur XV, 8, 5; XII, 1, 35
 campus XIV, 8, 23
 Cana VII, 9, 18
 Canaan VII, 6, 19; IX, 2, 12; 22;
 XIV, 3, 20
 Cananaci IX, 2, 12; 59
 canalis XV, 8, 16; XIX, 10, 28
 cancer XII, 6, 51; (morbus) IV,
 8, 14; (signum) III, 70, 26
 candela XX, 10, 4
 candelabrum XX, 10, 3
 candetum XV, 15, 6
 candidus X, 59; XII, 1, 51; c. cir-
 culus V, 30, 6; c. toga XIX, 24, 6
 canere XII, 2, 25; c. receptui
 XVIII, 4, 4
 Canicula III, 71, 14; can. XX, 15, 4
 Caniculares dies III, 71, 14
 canini dentes XI, 1, 52
 canis XII, 2, 25-26; (stella) III,
 71, 15; (piscis) XII, 6, 5; (in
 ludo) XVIII, 65; c. Ponticus
 XII, 2, 21
 canna XVII, 7, 57
 cannabus XIX, 27, 3
 canon VI, 16, 1; (Evangeliorum)
 VI, 14-15; (conciliorum) VI, 15
 Canopea regio XIV, 3, 28; XIX,
 5, 5
 Canops XIV, 3, 28
 Canopus XII, 7, 26
 Cantabri IX, 2, 113
 cantharida XII, 5, 5
 cantharus XX, 6, 3
 cantherinum hordeum, XVII, 3, 10
 cantherium XIX, 19, 15
 canthus III, 3, 5
 canticum VI, 19, 10; 12; c. canti-
 corum VI, 1, 7; 2, 20; XV, 4, 2
 cantor VII, 12, 26
 cantus III, 19, 8; VI, 19, 13; c. re-
 sponsorii VI, 19, 8
 canus XII, 1, 51
 capanna XV, 12, 2
 capillus XI, 1, 28; c. Veneris XVII,
 9, 67
 capistrum XX, 16, 4
 Capitilavium VI, 18, 14
 Capitolium XV, 2, 31
 capitolium XV, 8, 15; XIX, 10, 24
 capitulare XIX, 31, 3
 capitulum XIX, 31, 3
 cappa XIX, 31, 13
 Cappadoces IX, 2, 30
 Cappadocia XIV, 3, 37
 capparix XVII, 10, 20
 capreae XII, 1, 16
 capreoli XVII, 5, 11
 capri XII, 1, 15
 Capricornus III, 7, 31
 caprificus XVII, 7, 18
 capsus XX, 12, 3
 captivus, captus X, 54
 Capua XV, 1, 54
 capularis senex XX, 11, 7
 capulum XX, 16, 5

INDEX VERBORVM

- capulus XVIII, 6, 2; XX, 11, 7
 capus XII, 7, 57
 caput XI, 1, 25; c. libri I, 3, 6;
 XIX, 17, 5; capitedeminutus X, 54
 carabus XIX, 1, 25-26
 caracutum XX, 12, 3
 carbo XIX, 6, 7
 carbunculus IV, 6, 16; XVI, 14, 1
 carcer XV, 2, 46; XVIII, 32; V,
 27, 13; carceres V, 27, 13;
 XVIII, 32
 Carchedonia XVI, 14, 5
 carchesia XIX, 2, 9
 carcinias XVI, 15, 18
 cardamomum XVII, 9, 10
 cardiace IV, 6, 4
 cardo XV, 7, 6; 14, 4; (caeli) III,
 37; XIII, 5, 4; (mundi) XIII, 1,
 8; in cardine res est XV, 7, 7
 carduelis XII, 7, 74
 carduus XVII, 10, 20
 carenum XX, 3, 15
 carex XVII, 9, 102
 Caria XIV, 3, 42
 caries XVII, 6, 8
 caricae XVII, 7, 17
 carina XIX, 2, 1
 caritas VIII, 2, 6
 Carmania XIV, 3, 12
 carmen I, 38, 4; c. Saliare IX, 1, 6
 Carmentis I, 4, 1; V, 39, 11
 carnifex X, 49
 caro XI, 1, 15; carnes XX, 2, 20
 carpasia navis XIX, 1, 11; XIV, 6,
 24
 Carpathos XIV, 6, 24
 Carpathum mare XIII, 16, 5;
 XIV, 6, 24
 carpentarius X, 64; XIX, 19, 1
 carpentum XX, 12, 3
 carpobalsamum XVII, 8, 14
 Carpoerates, Carpocratiani VIII, 5,
 7
 Carrhae XV, 1, 12
 carrum XX, 12, 1; XVIII, 35, 1
 carta VI, 10, 1
 Carthada XV, 1, 30
 Carthaginiensis provincia XIV, 4,
 29
 Carthago XV, 1, 30; V, 39, 13;
 16; (magna) XIV, 5, 8; (Spar-
 taria) XV, 1, 66; 72
 cartilagines XI, 1, 88
 carus X, 153
 Carus V, 39, 35
 Carysteum marmor VI, 11, 2
 casa XV, 12, 1
 caseus XX, 2, 33
 cassia XVII, 8, 12
 cassis XVIII, 14, 1; XIX, 5, 3
 castanea XVII, 7, 25
 castellum XV, 2, 13
 Castor et Pollux III, 70, 25
 castores XII, 2, 21; XIX, 27, 4
 castra IX, 3, 44; XV, 2, 13
 castrum XII, 8, 3
 castrum XV, 2, 13
 castus X, 33
 casula XIX, 24, 17
 casus I, 7, 31
 catachresis I, 37, 6
 Catachoras III, 42, 4
 cataphasis II, 27, 3
 Cataphrygae V, 39, 29; VIII, 5,
 27
 catapirates XIX, 4, 10
 cataplasma IV, 9, 11
 catapotia IV, 9, 9
 catare XII, 2, 38
 catarrhus IV, 11, 11
 catasceua II, 12, 1; 2
 catechumenus VII, 14, 7
 categoria II, 26, 14
 cateia XVIII, 7, 7
 catellae XIX, 31, 11; 15
 catenae V, 27, 9; (figura) II, 21, 4
 catenatum XX, 13, 5
 caterva IX, 3, 46
 Cathari VIII, 5, 28
 cathartica IV, 9, 8
 cathedrae XX, 11, 9
 catholicus X, 153; VII, 14, 4;
 c. ecclesia VIII, 1, 1; c. episto-
 lae VI, 2, 46
 catinum XX, 6, 5
 Cato XVII, 1, 1
 cattare XII, 2, 38
 catuli XII, 2, 27
 catus XII, 2, 38
 Caucasus XIV, 8, 2
 caudicae XIX, 1, 27
 caulae XV, 9, 6
 caulis XVII, 10, 3
 caupilus XIX, 1, 25

INDEX VERBORVM

- caupo X, 58; XX, 6, 7
 causae V, 22; XVIII, 15, 2, 5; II,
 4 sqq.; c. reintegratio V, 25,
 37
 cauterium XX, 16, 8
 cautes XVI, 3, 3
 cautio V, 24, 22
 cautus X, 41
 Cecropidae IX, 3, 15
 Cecrops VIII, 11, 9
 Cedar IX, 2, 57
 cedere V, 25, 32
 cedrina XVII, 7, 33
 cedrus XVII, 7, 33
 celebritas VI, 18, 2
 celer X, 51
 celeritas X, 211
 celia XX, 3, 18
 cella XV, 3, 9
 celoces XIX, 1, 22
 Celsus XVII, 1, 1
 celsus X, 32; c. arbor XVII, 7, 20
 Celtiberi, -ia IX, 2, 114
 cena (vid. coena)
 cenchris XII, 4, 26
 censere IX, 4, 13
 censores IX, 4, 13
 census V, 39, 17
 centaurea XVII, 9, 33
 Centaurus III, 70, 36; XI, 3, 37
 centenarium XVI, 25, 23
 centenum XVII, 3, 12
 centones I, 39, 25
 centrum XIX, 19, 10
 centum III, 3, 5
 centupeda XII, 4, 33
 centuria IX, 3, 48; (agri) XV, 15,
 7
 centurio IX, 3, 31; 48
 cephaea IV, 7, 2
 Cephas VII, 9, 3
 cerae VI, 9
 cerastes XII, 4, 18
 cerasum, -us XVII, 7, 16
 ceratin XVI, 25, 10
 Ceraunii XVI, 13, 5; C. montes
 XIV, 8, 12; C. uvae XVII, 5,
 17
 ceraunium I, 21, 21
 Cerberus XI, 3, 33
 Cercius XV, 1, 40
 Cerdo, Cerdoniani VIII, 5, 20
 Ceres VIII, 11, 59-68; XVII, 1, 2
 Cereus XX, 10, 3
 Cerinthus, Cerinthiani VIII, 5, 8
 cernui XIX, 34, 13
 cetroferarii VII, 12, 29
 cerotum IV, 12, 10
 certamen XVIII, 25; c. ferale
 XVIII, 58
 cerussa XX, 17, 23
 cervi XII, 1, 18-19
 cervicalia XIX, 26, 4
 cervinus color XII, 1, 53
 cervisia XX, 3, 17
 cervix XI, 1, 61
 Cesloim IX, 2, 20
 cespes XVII, 6, 13
 cessio V, 25, 32
 cete XII, 6, 8
 Cethim IX, 2, 36
 Cethura VII, 6, 31
 cetra XVIII, 12, 5
 Chalanne XV, 1, 13
 chalasticum IV, 12, 10
 chalazias XVI, 10, 5; 13, 4
 chalazius XVI, 4, 36
 chalcantum XVI, 2, 9-10
 Chalcedonensis synodus VI, 16, 9;
 V, 39, 39
 chalcenteros VI, 7, 1
 chalcitis XVI, 15, 9; 20, 11
 chalcophonos XVI, 15, 9
 chalcosmaragdus XVI, 7, 3
 Chaldaea XIV, 3, 13; C. lingua
 IX, 1, 9
 Chaldaei V, 39, 5; IX, 2, 3; 48;
 III, 25, 1
 chalybs XVI, 21, 1; XIX, 19, 7
 Cham IX, 2, 2; 10; VII, 6, 17
 chamaedracontes XII, 4, 39
 chamaedrys XVII, 9, 47
 chamaeleon XII, 2, 18; XVII, 9,
 70
 chamaemelos XVII, 9, 46
 chamaepitys XVII, 9, 86
 Chamavi IX, 2, 97
 chamus XX, 16, 2
 Chanaan VII, 6, 19; IX, 2, 12;
 22; XIV, 3, 20
 Chananaei IX, 2, 12; 59
 Chaonia XIV, 4, 9
 character XX, 16, 7
 characterismus II, 21, 40

INDEX VERBORVM

charientismos I, 37, 27
 charta VI, 10, 1
 Charon VIII, 11, 42
 Charybdis XIII, 18, 5; XIV, 6,
 32
 Chased, Chasdei IX, 2, 48
 Chebron XV, 1, 24
 chelidonia XVI, 9, 6; XVII, 9, 36
 chelidoniacus gladius XVIII, 6, 7
 chelonites XVI, 15, 23
 chelydros XII, 4, 24
 chersydros XII, 4, 24
 cherubin VII, 5, 22-23; XIV, 3, 4
 Cheth, Chethi IX, 2, 23
 chiliarchae IX, 3, 30
 chiliastae VIII, 5, 8
 chimaera XI, 3, 36; I, 40, 4;
 (mons) XIV, 3, 46
 Chimerinus tropicus circulus III,
 44, 4; XIII, 6, 6
 Chio XIV, 6, 30
 chirographum V, 24, 22
 Chiron III, 70, 36; IV, 9, 12
 chirurgia IV, 9, 2-3
 Choaspis XIII, 21, 15
 choaspites XVI, 7, 16
 cholera IV, 5, 4
 chorda III, 22, 6
 choreae VI, 19, 6
 choriambus I, 17, 16
 chorus VI, 19, 5; V, 39, 11
 chresimon I, 21, 22
 chria II, 11, 1-2; 21, 14
 chrisma VI, 19, 50; VII, 2, 3; I,
 27, 28
 Christianus VII, 14, 1; V, 39, 33;
 VI, 16, 3; V, 39, 34
 Christus VI, 19, 50; VII, 2; V,
 39, 26; VII, 6, 16; I, 27, 28
 chromaticus X, 45
 chronica IV, 7, 1; V, 28
 Chronicon liber VI, 1, 7
 chronici morbi IV, 7
 Chryse XIV, 3, 5; 6, 11
 chryselectrus XVI, 15, 3
 chrysendeta vasa XX, 4, 8
 chrysites XVI, 4, 28
 chrysoberyllus XVI, 7, 6
 chrysocola XVI, 15, 7; XIX, 17,
 10
 chrysolampis XVI, 15, 14
 chrysolithus XVI, 15, 2

chrysopsis XVI, 15, 2
 chrysoprasus XVI, 7, 7; 14, 8
 chrysorrhoea XIII, 21, 21
 Chrysostomus V, 39, 38
 Chus IX, 2, 10; 13; 127
 cibarius XX, 2, 15
 cibus XX, 2, 1
 cicutum XX, 9, 3
 cicada XII, 8, 10; (aurea) XIX,
 30, 1
 cicatrix IV, 8, 23
 cicero XVII, 4, 6
 Cicero II, 2, 1; XIII, 13, 2
 cicindela XII, 8, 6; XX, 10, 2
 ciconia XII, 7, 16-17; (instru-
 mentum) XX, 15, 3
 ciculus XII, 7, 67
 cicuta XVII, 7, 57; 71
 cidaris XIX, 30, 6
 cilia XI, 1, 42; VI, 16, 12
 Cilices IX, 2, 35
 Cilicia XIV, 3, 45; XIX, 26, 10
 cilicises XX, 6, 6
 cilio XX, 4, 7
 Cilix XIV, 3, 45
 cillere XI, 1, 65; XX, 14, 11
 Cimaea XVI, 1, 6
 cimicia XVII, 9, 57
 cimex XII, 5, 17
 Cimolia creta XVI, 1, 6
 cinaedia XVI, 10, 8
 cinetus XIX, 33, 1; c. Gabinus
 XIX, 24, 7
 cinereus color XII, 1, 54
 cingula XX, 16, 4
 cinguli XIX, 32
 cingulum XIX, 33, 1; 3; XX, 16,
 4
 cinnabar XIX, 23, 7
 cinnabaris XIX, 17, 8
 cinis XVI, 1, 2; (in agricultura)
 XVII, 2, 2
 cinnamolgu XII, 7, 23
 cinnamomum XVII, 8, 10
 Cinoth VI, 1, 8
 Cinyphe, Cinyphii XII, 1, 14
 Circe VIII, 9, 5; XI, 4, 1; XVIII,
 28, 2
 circenses ludi XVIII, 27
 circinus XIX, 19, 10
 circius XIII, 11, 3
 circularis numerus III, 7, 5; 66

INDEX VERBORVM

- circuli caeli VIII, 44; XIII, 6; c.
 lacteus III, 46; XIII, 5, 7; c.
 decemnovenalis VI, 17, 32; c.
 Zodiacus III, 45; c. candidus
 46; (ornamentum) XIX, 31, 16
 circumcelliones VIII, 5, 53
 circumflexus accentus I, 18, 3
 circumforanus X, 64
 circumluvium XIV, 8, 42
 circumtextum XIX, 24, 10
 circus XV, 2, 33; XVIII, 28, 29
 cirrus XI, 1, 30; XIX, 23, 7
 Cisalpina Gallia XIV, 4, 26
 cistella XX, 9, 8
 cithara III, 22, 2-7; V, 39, 10
 Citium, Citii IX, 2, 36
 citocacia, citococia XVII, 9, 65
 citra XIV, 4, 30
 citria XVII, 7, 8
 citrosa vestis XIX, 22, 20
 civilis actualis philosophia II, 24,
 16
 civis IX, 4; c. Romani 4, 51-52
 civitas XV, 1; 2, 18
 clamorosus X, 42
 clarus, clara dies X, 32
 classica XVIII, 4, 5
 classis IX, 3, 59; XIX, 1, 15
 Claudius (Imp.) V, 39, 26-27; 34
 claustra XV, 7, 5
 clausula I, 39, 24
 clava XVIII, 7, 7
 clavati XIX, 34, 13
 clavis XX, 13, 5
 clavus XIX, 2, 12; 9, 7
 clemens X, 36
 Cleopatra V, 39, 25; XII, 4, 14
 clepo 'celo' XVIII, 12, 1
 cleri VII, 12, 1
 clerici VII, 12, 1-3
 clibanitius panis XX, 2, 15
 clibanus XV, 6, 5
 clientes X, 53; 36
 climata XV, 15, 4; (caeli) III, 41,
 1; 4; XIII, 1, 3
 climax II, 21, 4
 clipeus XVIII, 12
 Clisthenes Sicyonius XVIII, 35, 2
 Clitorius lacus XIII, 13, 2
 Clitumnus lacus XIII, 13, 6
 clivus XV, 16, 13
 clivus XV, 6, 5
 cloaca XV, 2, 25
 clodus XII, 3, 2; X, 60; XVII, 5,
 4
 clonia XVII, 7, 72
 clunabulum XVIII, 6, 6
 clunes XI, 1, 101
 clura XII, 2, 31
 clypeus XVIII, 12
 Clyster IV, 11, 3
 coactum XX, 2, 35
 coactancus X, 49
 coccus XIX, 28, 1
 coccymla XVII, 7, 10
 cochleae XII, 6, 48
 cochlear XX, 4, 13; (mensura)
 XVI, 26, 3
 cocleae 'turres' XV, 2, 38
 coclites X, 163
 coctum XX, 2, 21
 Cocytus XIV, 9, 7
 codex VI, 13, 1; XVII, 5, 4; c.
 Theodosianus V, 1, 7
 codia 'papaver' IV, 9, 9
 codicellus V, 24, 14
 codrans XVI, 25, 17
 Coeles (civitas) IX, 2, 25
 coena XX, 2, 14; c. Dominica VI,
 18, 16
 coenaculum XV, 3, 7
 coenobitae VII, 13, 2
 coenobium XII, 13, 2; XV, 3, 7;
 4, 6
 coenum XVI, 1, 2
 coetus VI, 16, 13
 cognati IX, 6
 cognitor X, 53
 cognomen I, 7, 2
 cognomentum I, 7, 2
 Coheleth VI, 1, 7; VII, 2, 19; 6,
 65
 cohors IX, 3, 51; XV, 9, 1
 coire VI, 16, 13
 colatum XX, 3, 7
 colena XVII, 9, 76
 colere X, 36
 Colchi IX, 2, 83
 colica passio IV, 7, 38
 collectio scripti II, 5, 10
 collectivum II, 9, 13
 collega X, 49
 collegiati IX, 4, 29; X, 64
 collis XIV, 8, 19

INDEX VERBORVM

- collisio I, 31, 9
 collum XI, 1, 60
 collyria IV, 9, 10
 colobium XIX, 22, 24
 colocasia XVII, 9, 81
 colocynthis XVII, 9, 32
 colon I, 20, 4; 6; II, 18, 1; 2
 colonia XV, 2, 9
 colonus X, 52; IX, 4, 36
 Colophonius I, 39, 15; C. metrum
 7; C. resina XVII, 7, 71
 color XIX, 17; XII, 1; XVIII, 33;
 41; XIX, 28, 1
 colostrum XX, 2, 33
 coluber XII, 4, 2
 Colubraria insula XIV, 6, 43
 columba XII, 7, 61
 columbaria XIX, 2, 3
 columbinus lapis XIX, 10, 9
 Columella XVII, 1, 1
 columelli dentes XI, 1, 52
 columis X, 55
 columnae XV, 8, 14; XIX, 10, 22;
 (nasi) XI, 1, 48
 colus XIX, 29, 2
 Coluthus, Coluthiani VIII, 5, 49
 colymbades XVII, 7, 67
 comae XI, 1, 30
 comesor X, 58
 cometes III, 71, 16
 comici VIII, 7, 7
 comitialis morbus IV, 7, 7
 comitorum oies IV, 7, 7
 comma I, 20, 3; 6; II, 18, 1-2
 Comnaga, Commagena XIV, 3,
 17
 commentaria VI, 8, 5
 commercium V, 25, 35
 commissura XIX, 19, 8
 commodare V, 25, 16
 commodum V, 25, 16
 Commodus V, 39, 30
 commune genus I, 7, 28; c. verbum
 9, 7
 communi dividendo V, 25, 10
 communicantes XX, 2, 14
 communis annus V, 17, 21; c.
 litterae I, 3; 4, 2; c. dialectus
 IX, 4, 1; c. locus II, 4, 7-8
 comoedi VIII, 7, 6; XVIII, 46
 comoedia XIV, 6, 38
 compago XI, 1, 85
 comparatio I, 7, 27; c. criminis II,
 5, 7
 comparativus gradus I, 7, 27
 compedes V, 27, 7
 competens VII, 14, 8
 compiler X, 44
 compita XV, 16, 12; 2, 15
 complex X, 50
 compluvium XV, 8, 12
 compositus numerus III, 5, 7
 comptus X, 56
 concentor VII, 12, 28
 concessio criminis II, 5, 6
 concha XII, 6, 48-49
 conchleatus lapis XIX, 10, 8
 conchula XVI, 26, 3
 conchylia XII, 6, 50; XIX, 28,
 2; 4
 conciliabulum XV, 2, 14
 conciliatrix X, 63
 concilium VI, 16, 12; conciliorum
 canones VI, 16, 2
 conclusio II, 7, 1-2; 9, 2; 6
 concors X, 37
 concuba X, 229
 conditiones V, 24, 29
 conditum vinum XX, 3, 9
 conductio V, 25, 13
 confessio erroris VI, 19, 78
 confidens X, 40
 confinalis X, 52
 confrages XIV, 8, 27
 confusus, confusio X, 61
 congiarium XVI, 26, 7-8
 congius XVI, 26, 6-7
 congrus XII, 6, 44
 coniecturalis status II, 5, 3
 coniugatio I, 9, 6
 coniuges IX, 7, 9
 coniugium IX, 7, 20-21
 coniunctio I, 12
 coniunctivus modus I, 9, 4
 coniuratio IX, 3, 55
 conopeum XIX, 5, 4
 consanguinei IX, 6, 4
 consanguinitas IX, 5, 6-7; c. arbor
 IX, 6, 28; c. tabula IX, 2, 28
 conscripti milites IX, 3, 40
 considerare XX, 11, 9
 consilium VI, 16, 12
 consitus ager XV, 13, 6
 consolator X, 38

INDEX VERBORVM

consonantes litterae I, 4, 3
 consors X, 37; 52
 constans X, 40
 Constantinopolis XV, 1, 42
 Constantinopolitana synodus VI,
 16, 7
 Constantinus V, 1, 7; VI, 16, 3-4;
 V, 39, 36
 Constantius V, 39, 36
 constellationes VIII, 9, 24
 constitutio V, 13; II, 5, 3; 4
 constructio XIX, 10
 consuetudo II, 10, 2; V, 3, 3; 4
 consul suffectus X, 256; consulum
 conditio IX, 3, 6-7
 consultus X, 39
 consumptus X, 63
 contemptibilis X, 47
 contagium IV, 6, 18
 contentiosus X, 46
 conticescere I, 30, 1; II, 29, 6; V,
 31, 8
 conticinium V, 31, 8
 continens X, 35; XIV, 8, 43; (nu-
 merus) III, 7, 2
 Continator (liber biblicus) VI,
 2, 19
 contionator X, 38
 contra stimulum calces I, 37, 28
 contradictio II, 27, 6
 contraria II, 31
 controversia II, 6
 contubernium IX, 7, 23
 contumax X, 45
 contumeliosus X, 46
 contus XVIII, 7, 2
 conus XVII, 7, 34; XVIII, 7, 7;
 14, 2; conon III, 12, 5
 convallis XIV, 5, 22
 Convenae (urbs) IX, 2, 108
 conventum VI, 16, 13; conventus
 XIV, 5, 21
 convexa caeli III, 39; XIII, 5, 6
 convincibile II, 9, 10
 convivium XX, 1, 3
 convulsus X, 62
 Coos XIV, 6, 18
 cophinus XX, 9, 9
 coplae XIX, 19, 6
 copulativae coniunctiones I, 12, 2
 coquina XX, 1, 1
 coquinaria vasa XX, 8

cor XI, 1, 118
 coragros XV, 13, 1
 coralliticum (marmor) XVI, 5, 9
 corallius XVI, 8, 1
 coranus XVI, 4, 31
 corax XII, 7, 43
 corbis XX, 9, 10
 coriandrum XVII, 11, 7
 Corinthea XV, 1, 45
 Corintheum marmor XVI, 5, 14;
 C. aes 20, 4; C. mare XIII, 16, 6
 Corinthus XV, 1, 45; XIV, 4, 14
 corium XI, 1, 79
 corneliana carta VI, 10, 5
 cornix XII, 7, 44
 cornua IX, 3, 63; (navium) XIX,
 2, 7
 cornum XVII, 7, 16
 cornulum XVI, 25, 10
 corolla XIX, 30, 1
 corona XIX, 30, 1-2; (oculi) XI,
 1, 38
 coronarium aes XVI, 20, 5
 coronis I, 21, 26
 corporalia nomina I, 7, 3
 corpulentus X, 58
 corpus XI, 1, 14; 17
 Corsica XIV, 6, 41
 cortex XVII, 6, 15
 corus XIII, 11, 10
 corux XVII, 6, 15
 Corycus XIV, 3, 45
 corymbi XVII, 5, 12
 corytus XVIII, 9, 2
 coryza IV, 7, 12
 cos XVI, 3, 6
 costae XI, 1, 89
 costi XII, 5, 13
 costri XII, 8, 3
 costum XVII, 9, 4
 cothurnus XIX, 34, 5
 coticula IV, 4, 7
 Cotopitac VIII, 5, 53
 coturnix XII, 7, 64
 cotyla XVI, 26, 5
 Cous XV, 1, 48
 coxae XI, 1, 107
 crabrones XII, 8, 2; 4
 Cranaus IX, 2, 76
 crapula XX, 2, 9
 cras V, 30, 19
 crassus X, 58

INDEX VERBORVM

cratera, -ter XX, 5, 3
 crates XIX, 10, 17
 creatio mundi V, 39
 creator IX, 5, 5; XI, 1, 15
 credita res V, 25, 14
 crementum IX, 5, 5; XI, 1, 15
 crepa XII, 1, 15
 crepare X, 74
 creperum V, 31, 7
 crepidae XIX, 34, 2
 crepido XVI, 3, 3
 crepusculum X, 74; V, 31, 7
 Creta XIV, 6, 15-16
 creta XVI, 1, 6; XVIII, 37
 cretata toga XIX, 24, 6
 Creticus sinus XIII, 16, 2; cr.
 mare XIII, 16, 5
 cretio V, 24, 15-16
 cribrum XX, 8, 6
 crimen V, 26, 1; criminis remotio
 II, 5, 6; c. relatio, comparatio
 7; c. purgatio, deprecatio 8
 crines XI, 1, 31; c. albi, cirri XIX,
 23, 7; crinis Veneris gemma
 XVI, 11, 6
 crinita stella III, 71, 17
 crispus X, 60
 critici dies aegrotorum IV, 9, 13
 Croacasis XIV, 8, 2
 crocodilus XII, 6, 19-20
 crocomagma XVII, 9, 6
 crocum XVII, 9, 5
 Cronus VIII, 11, 31
 cruciarius X, 49
 crucium vinum XX, 3, 9
 crudelis X, 48
 crudum XX, 2, 20
 cruor XI, 1, 122
 crura XI, 1, 110
 crusta XIX, 13; XX, 2, 18
 crustati parietes XIX, 13
 crustumia (pira) XVII, 7, 15; 67
 crux V, 27, 34
 cryphia I, 20, 10
 crystalli XVI, 12-13
 ctesica nomina I, 7, 21
 Ctesiphon (urbs) XV, 1, 9
 cubiculum XV, 3, 9
 cubile XV, 3, 9; XX, 11, 2
 cubitalis lusus XVIII, 69, 2
 cubitum XI, 1, 64
 cubus III, 6, 6; 12, 3

cuculla XIX, 24, 17
 cuculus XII, 7, 67
 cucuma XX, 8, 3
 cucumis XVII, 10, 16
 cucurba XIX, 4, 2
 cucurbita IV, 11, 3; XVII, 10, 17
 cucurbitularis herba XVII, 9, 86
 culex XII, 8, 13
 culina XX, 10, 1
 culleum V, 27, 36
 culmen XV, 8, 4
 culmus XVII, 3, 16
 cultura XVII, 2, 1
 cultelli XX, 14, 3
 cultus, vestitus, habitus XIX, 22, 3
 cum et quum I, 27, 4
 Cumaea Sibylla, Cumana S. VIII,
 8, 5
 cumba (vid. cymba)
 cuminum XVII, 11, 6
 cunabula XX, 11, 6
 cuneus IX, 3, 61
 cuniculi XII, 1, 24
 cupa, cupus XX, 6, 7
 cupere X, 42
 Cupido VIII, 11, 80
 cupidus X, 42
 cuplac XIX, 19, 6
 curatio medicinae IV, 9
 curator X, 58; IX, 4, 34
 curia XV, 2, 8
 Curiae IX, 2, 4
 curiales IX, 4, 24
 curricula V, 35, 1
 currus XVIII, 35; XX, 12, 1
 cursus XVIII, 20
 curulis sella XX, 11, 11
 curvus X, 60
 cuspis XVIII, 7, 11
 cutis XI, 1, 78
 cyanea XVI, 9, 7
 cyathus XVI, 26, 4; XX, 5, 4
 Cyclades XIV, 6, 19-20
 cyclaminus XVII, 9, 89
 cyclas XIX, 24, 10
 cyclicum VI, 17, 4
 Cyclopes XI, 3, 16; 'coclites' X,
 163
 cyclus VI, 17, 3; c. paschalis VI, 17
 Cydnus XIII, 21, 15; 20
 cydonia XVII, 7, 4
 cygnus XII, 7, 18-19

INDEX VERBORVM

- cylindrus III, 12, 4; XX, 14, 9
 cymba XIX, 1, 25; 2, 1
 cymbala III, 21, 11
 cymbia XX, 5, 4
 cyma XVII, 6, 20; 10, 4
 Cynici VIII, 6, 14
 cyniphes XII, 8, 14
 Cynocephali XI, 3, 15; XII, 2, 32
 Cynodontes XI, 3, 7
 cyparissus XVII, 7, 34
 cyperus XVII, 9, 8
 cypria (color) XIX, 17, 10
 Cyprianus V, 39, 33
 Cyprii IX, 2, 36
 cyprinum IV, 12, 9
 Cyprium mare XIII, 16, 5; C. aes
 XVI, 20, 2
 Cyprus XIV, 6, 14
 Cyrenaicum opium XVII, 9, 27
 Cyrene XIV, 5, 4-5; XV, 1, 77
 Cyrillus VI, 17, 2
 Cyrne XIV, 6, 42
 Cyrrha XIV, 8, 11
 Cythaeron XIV, 8, 11
 Cytherca insula XIV, 6, 25
 Cyzici fons XIII, 13, 3
- D
- D et l I, 27, 14; VI, 16, 12; et r
 V, 25, 17; XVII, 7, 2; et z XX,
 9, 4; dm (nota) I, 23, 1; dt
 (nota) I, 23, 1
 Daci IX, 2, 90; Dacia XIV, 4, 3
 daetylicum metrum I, 39, 6
 daetylites XVII, 9, 52
 daetylus I, 16, 8; (herba) XVII, 9,
 48; (palmarum) 7, 1; (uva) 5, 17
 Dadan IX, 2, 19
 Daedalus XIX, 5, 1; 19, 9; XX,
 1, 1
 daemon VIII, 11, 15
 Dalila VII, 6, 56
 Dalmatia XIV, 4, 8
 dalmatica XIX, 22, 9
 damascena XVII, 7, 10
 Damascus IX, 2, 3; XV, 1, 15
 dammula XII, 1, 22
 damnabilis, damnatus X, 80
 damnus V, 27, 5
 Dan VII, 7, 14
 Danai IX, 2, 72
 Daniel VI, 1, 7; 2, 25; VII, 8, 9
- Danubius XIV, 4, 17; XIII, 21, 28
 dapes XX, 2, 6
 Dardani IX, 2, 67
 Dardania XV, 1, 48; XIV, 3, 41
 Dardanus IX, 2, 67; XIV, 3, 41
 Dares Phrygius I, 42, 1
 Darius V, 39, 19; 21; (Nothus) V,
 39, 20
 dasia I, 19, 9
 dativus I, 7, 31
 daucus XVII, 9, 65
 David V, 39, 19; VIII, 6, 64; I,
 39, 17
 de 'valde' X, 76-77
 deamare X, 76
 Debbora V, 39, 10; VII, 6, 53
 decani IX, 3, 31
 decem III, 3, 3-4
 December V, 33, 11
 decemviri V, 1, 3-4
 decens, decibilis X, 68
 Decius V, 39, 33
 decolor X, 71
 decorus X, 68
 decrepitus X, 74
 decumanus limes XV, 14, 4
 decurio IX, 4, 23
 decursus XIII, 21, 4
 dedicare, dedicatio VI, 19, 30
 deditio, deditii IX, 4, 49
 deductiva pronomina I, 8, 5
 defensores IX, 4, 18
 defessus X, 71
 definitio II, 29, 1; 25, 2-8; 26, 8;
 5, 10
 definitivus status II, 5, 3
 defrutum XX, 3, 14
 defunctus IX, 4, 20; 5, 22; XI, 2,
 36; XVII, 10, 18
 degener X, 73
 degulator X, 80
 dehiscens X, 76
 deiero X, 222
 delapidata XV, 16, 6
 delator X, 77
 delibutus X, 70
 delicatus X, 70
 delirus X, 78
 Delmi XIV, 4, 8
 Delos XIV, 6, 21
 Delphica Sibylla VIII, 8, 3
 delphinus XII, 6, 11

INDEX VERBORVM

- delubrum XV, 3, 9
 demens X, 79
 deminutus capite X, 54
 Democritus XVII, 1, 1; VIII, 9, 2
 demonstrativa pronomina I, 8, 3
 demonstratorius digitus XI, 1, 70
 Demosthenes I, 40, 7; V, 39, 21
 denarius XVI, 25, 13
 dens XI, 1, 52
 dentale XX, 14, 2
 dentix XII, 6, 23
 deponens verbum I, 9, 7
 deponere in iure V, 25, 19
 deportatus V, 27, 29
 depositum V, 25, 19; -tus X, 72
 deprecatio criminis II, 5, 8
 depretiatus X, 75
 derivativa nomina I, 7, 8
 descriptio II, 26, 5
 deserta XIV, 8, 31
 desertores IX, 3, 39
 desiderare, desidiosus X, 77
 desipiens X, 79
 desperatio VIII, 2, 5
 desperatus X, 72
 despiciens X, 76
 desultores XVIII, 39
 Deucalion XIII, 22, 4
 Deuteronomium VI, 1, 4; 2, 7
 deus VII, 1; IX, 1, 11-12; V, 39,
 6; d. vivit VII, 1, 13; dii gen-
 tium VII, 4
 devius XIV, 8, 32
 devotae XIX, 31, 4
 dextera XI, 1, 67; dextrac XIX,
 31, 16
 dextralia XIX, 19, 11
 Diabolus VIII, 11, 18
 diacodion IV, 9, 9
 diacones VII, 12, 22
 diadema XIX, 31, 1
 diaeresis I, 35, 4
 diaeta IV, 9, 2
 dialectica I, 2, 1; II, 22-29
 dialecticis syllogismi II, 28
 Dialectus Acolica IX, 2, 34; 1, 4;
 d. Attica, 1, 4; d. Dorica, 1, 4;
 2, 80; d. Ionica, 1, 4; d. κοινή, 1, 4
 dialogus VI, 8, 2
 dialyton I, 36, 20
 diamoron IV, 9, 9
 Diana VIII, 11, 56 sqq.
- dianatheton grammon III, 12, 2
 diaphonia III, 20, 3
 diapsalma VI, 19, 14-16
 diarium I, 44, 1
 diarrhoca IV, 7, 35
 diaspermaton IV, 9, 9
 diastema III, 20, 5
 diastole I, 19, 7
 diasyrmos II, 21, 42
 Dibre haiamim VI, 1, 7
 dicendi genera II, 17; d. peritia 3, 2
 Dicta XVII, 9, 29
 dictamnum XVII, 9, 29; XII, 1, 18
 dictator IX, 3, 10-11
 Dido V, 39, 13
 Didyme XIV, 6, 37
 Didymus VII, 9, 16
 dies V, 30; III, 51; d. caniculares,
 71, 14; d. clara X, 32; d. comi-
 tiorum IV, 7, 7; d. critici
 medicorum, 9, 13; d. dominicus
 V, 30, 9; VI, 18, 19; d. fasti, 18,
 1; d. feriati, festi V, 30, 12; d.
 intercalares VI, 17, 27; d. lunares,
 17, 30; d. palmarum, 18, 13; d.
 paschalis, 17, 17; dicrum nomina
 V, 30, 5 sqq.
 diesis III, 20, 6
 Diespiter VIII, 11, 42
 differentiae grammaticae I, 31
 Digammon I, 4, 8
 digamus IX, 7, 15
 digitus XI, 1, 70; (mensura) XV,
 15, 2; XIX, 10, 29; digitorum
 notae I, 26
 diiambus I, 17, 4
 dilator X, 77
 dilectio VIII, 2, 6
 dilectus X, 69
 diligens X, 234
 diluculum V, 31, 13
 diluvium XIII, 21; 22, 1; V, 39, 4
 diminutivus numerus III, 5, 10;
 d. nomina I, 7, 9-10
 Dina VII, 6, 38
 Diocletianus V, 39, 5
 Diomediae aves XII, 7, 28-29; D.
 equi XI, 4, 2
 Dionysius V, 39, 25; (Lindius) I,
 16, 3; (Stoicus) VIII, 6, 18;
 D. lapis XVI, 4, 7; 11, 8
 Dionysus VIII, 11, 44

INDEX VERBORVM

- Dioscoria XV, 1, 40
 Dioscorus V, 39, 39
 Dioscuri XV, 1, 40
 diphlthongus I, 16, 2
 diple figura I, 21, 13-20
 diplois XIX, 24, 11-12
 dipondius XVI, 25, 3
 dipsas XII, 4, 13; 32
 diptota I, 7, 33
 directus X, 69
 dirus X, 75
 disciplina I, 1; X, 66; et ars I, 1, 3; d. liberales I, 2, 1-2
 discipulus X, 66
 discretus numerus III, 7, 1
 discrimina vocis III, 22, 5
 discriminalia XI, 1, 31; XIX, 31, 8
 discriminare XIX, 31, 8
 discus XX, 4, 9
 disertus X, 65
 disiunctivae coniunctiones I, 12, 2
 dispensativa actualis philosophia II, 24, 16
 dispensator X, 67
 dispondeus I, 17, 14
 dispositio acidiorum XIX, 9
 disputare in iure IX, 4, 14
 disseptum intestinum XI, 1, 130
 dissors X, 52
 distichon I, 39, 1; (hordeum) XVII, 3, 10
 distinctio (grammatica) I, 20, 2; 5
 Ditis pater VIII, 11, 42
 ditrocheus I, 17, 14
 diversorium XV, 3, 10
 diverticula XV, 16, 11
 dives X, 68
 divinationis genera VIII, 9, 13-14
 divini VIII, 7, 3; 9, 14
 divisio metrica I, 17, 21 sqq.
 divortium IX, 7, 25; (viae) XV, 16, 11
 docilis X, 16; 66; 274
 doctus X, 66
 Dodanum IX, 2, 36
 dogma VIII, 2, 1
 dolabra XIX, 19, 11
 dolium XX, 6, 6
 dolon 'velum' XIX, 3, 3; 'vagina' XVIII, 9, 4
 dolosus X, 76
 dolus V, 26, 7
 domestica res XIX, 26, 3
 dominicus dies V, 30, 9; 10; d. cena VI, 18, 16
 dominus X, 65; 'imperator' IX, 3, 17
 Domitianus V, 39, 28
 domus I, 29, 4; IX, 4, 3; XV, 3, 1
 donarium XV, 5, 1-2; VI, 19, 27
 donatio V, 24, 25; d. usufructuaria V, 24, 27; d. directa 28
 Donatistae VIII, 5, 51
 Donatus (haereticus) VIII, 5, 51; (grammaticus) I, 6, 1
 donum VII, 3, 15; VI, 19, 26-29
 Dor XV, 1, 18
 dorcas XII, 1, 15
 Dorii IX, 2, 80
 Dorica dialectus IX, 1, 5; 2, 80; D. columnae XIX, 10, 22
 dorsum XI, 1, 91
 Dorus IX, 2, 80
 dos V, 24, 25
 dosina XII, 1, 54
 drachma XVI, 25, 13
 draco XII, 4, 4-5; (piscis), 6, 42; (signum militare) XVIII, 3, 3
 dracontea XVII, 9, 35
 dracontites XVI, 14, 7
 Dravus IX, 4, 16
 dromeda XII, 1, 36
 dromones XIX, 1, 14
 drosolithus XVI, 12, 2
 Dryades VIII, 11, 97
 dubius X, 77
 ductile aes XVI, 20, 8
 duella XVI, 25, 15
 duellum XVIII, 1, 9
 dulcis X, 68; dulcia XX, 2, 18
 duo III, 3, 1
 duplex littera I, 4, 7
 duracinum malum XVII, 7, 7
 durco XIX, 1, 10
 Durus XIII, 21, 33
 Dusii VIII, 11, 103
 duumvirales IX, 4, 26
 dux IX, 3, 22
 dynamidia IV, 10, 3
 dysenteria IV, 7, 36
 dyspnoea IV, 7, 14

E

 ebenus XVII, 7, 36

INDEX VERBORVM

- Ebionitae VIII, 5, 36
 Ebusus XIV, 6, 43
 ebur XVI, 5, 19; XII, 2, 14
 echeneis XII, 6, 34
 echinus (piscis) XII, 6, 57
 ecclesia catholica VIII, 1, 8; c.
 septem VI, 17, 17
 Ecclesiastes VI, 1, 7; 2, 19
 ecclesiastica res VIII, 1-6
 ecclesiasticus VI, 1, 9; 2, 31-32
 echo XVI, 3, 4
 eclipsis I, 34, 10; 35, 6; c. solis
 III, 58; c. lunae, 59
 ecstasis VII, 8, 33
 ectasis I, 35, 4
 eculus V, 27, 21
 Eden XIV, 3, 2-4
 edere XII, 1, 13
 Edessa XV, 1, 13-14
 edictum V, 13; II, 10, 1; IX, 3, 11
 Edom VII, 6, 33-34; IX, 2, 9
 edulium XII, 1, 13
 efferatus X, 92
 effeta X, 94
 efficax, efficiens X, 83
 effractor X, 92
 effrenatus X, 92
 egens, egenus X, 88
 Eicie VII, 1, 10
 El VII, 1, 3; XIV, 3, 12
 elaeomeli XVII, 7, 11
 Elam, clamitae IX, 2, 3
 elatus X, 8
 Eleazar VII, 6, 48
 Elector XVI, 24, 1
 electrum XVI, 8, 6; 22; 24
 electuarium IV, 9, 10
 elegi I, 39, 14
 elegiacum metrum I, 39, 14-15
 elementa XIII, 3; 1, 2
 elephantiacus morbus IV, 8, 12
 elephantias XII, 4, 39
 elephas XII, 2, 4
 Eli VII, 6, 59; V, 39, 12
 Elias V, 39, 15; VII, 8, 4-5
 Elion VII, 1, 9
 Elisaei, -sa IX, 2, 34
 Elisaeus VII, 8, 6; V, 39, 15-16
 Elisabeth VII, 10, 2
 elixum XX, 2, 22
 Elleaddebarim VI, 1, 4
 elleborus XVII, 9, 24
 ellychnium XIX, 19, 3; XVII,
 6, 25
 elocutio II, 16; 27, 2
 Eloe VII, 1, 5
 Eloi VII, 1, 4
 eloquens X, 81
 Elvidius, Elvidiani VIII, 5, 57
 Eman VII, 8, 29
 emancipatio IX, 5, 17
 Emmanuel VII, 2, 10
 Emathia XIV, 4, 13
 Emathii IX, 2, 78
 embolismus annus VI, 17, 22-23
 Emerita XV, 1, 69
 emeriti IX, 3, 34; XV, 1, 69
 Emor IX, 2, 59
 emplastrum IV, 9, 11
 emporetica carta VI, 10, 5
 emptio V, 24, 24; emptio venditio,
 24, 23
 empye IV, 7, 20
 encaenia VI, 18, 12
 enchiridion IV, 11, 1
 Encratitae VIII, 5, 25
 enema IV, 9, 11
 enhydria XII, 4, 21
 enhydros XII, 2, 36; XVI, 13, 9
 Ennius notas vulgares invenit I,
 22, 1; I, 39, 6; 15
 Enoch V, 39, 3; 18; VII, 6, 11;
 (urbs) XV, 1, 3
 enormis X, 14
 Enos V, 39, 2; VII, 6, 10
 ensis XVIII, 6, 1
 entheca XV, 5, 8
 enthymema II, 9, 8-15
 enuntiatiua oratio II, 27, 5
 epactae VI, 17, 29; 31
 epanalepsis I, 36, 11; II, 21, 36
 epanaphora I, 36, 9
 epangelia II, 21, 44
 epanodos II, 21, 7
 Epaphus XIV, 5, 1
 epenthesis I, 35, 2
 ephebus VIII, 11, 54; XI, 2, 10
 ephemeris I, 44, 1
 Ephesina synodus VI, 16, 8
 Ephesius lapis XVI, 4, 36
 Ephesus XV, 1, 39
 ephod XIX, 21, 5
 Ephraim VII, 7, 21
 Ephrata (urbs) XV, 1, 23

INDEX VERBORVM

- epibata XIX, 1, 7
 epichirema II, 9, 16-18
 epicoenon I, 7, 29
 Epicurei VIII, 6, 15; 20
 Epicurus VIII, 6, 15; 23
 epidromos XIX, 3, 3
 epigramma I, 39, 22
 epigri XIX, 19, 7
 epilepsia IV, 7, 5; 9
 epimelas XVI, 10, 10
 epimelis XVII, 7, 12
 epimone II, 21, 43
 Epiphanes V, 39, 23
 Epiphania VI, 18, 6
 Epirotae IX, 2, 79
 Epiroticum mare XIII, 16, 7
 Epirus XIV, 4, 4; XV, 1
 episcopatus VII, 12, 11
 episcopi VII, 12, 8; 12; 21
 epistola VI, 8, 17-18; cpistolae
 Novi Testamenti VI, 2, 45-47
 epistylia XV, 8, 15; XIX, 10, 24
 episynaloepe I, 35, 5
 epitaphium I, 39, 20
 epithalamia I, 39, 18
 epithema IV, 9, 10
 epitheton I, 7, 22; 37, 12
 epithymum XVII, 9, 13
 epitritus I, 17, 19; 22
 epitrope II, 21, 30
 epizeuxis I, 36, 10
 epodos I, 39, 23
 epulae XX, 2, 5
 equestris ludus XVIII, 53; c.
 milites IX, 3, 35
 equi XII, 1, 43-48; 56; c. colores
 XVIII, 41; c. in cursu XVIII,
 36; equi marini XII, 6, 9
 equiferi XII, 1, 54
 equites (in ludis) XVIII, 38; c.
 Romani IX, 3, 51
 Erebus XIV, 9, 6
 ergasterium XV, 6, 1
 ergastula XV, 6, 2
 Erichthonius IX, 2, 67; V, 39, 10;
 XVIII, 34; III, 71, 34
 ericus XII, 3, 7; c. militaris
 XVIII, 12, 6
 Ericusa XIV, 6, 37
 Eridanus XIII, 21, 26; XIV, 4, 19
 erigeron XVII, 9, 53
 Erimanthus XIV, 4, 15
 eruca XII, 5, 9; 18; XVII, 10, 21
 eruditus X, 81
 ervum XVII, 4, 11
 Erymanthus XIII, 21, 25
 crysipelas IV, 8, 4
 Erythraea Sibylla VIII, 8, 4
 Esaias (vid. Is-)
 Esau VII, 6, 33; 34
 esca (fungus) XVII, 10, 18; escae
 XX, 2
 escaria vasa XX, 4
 esculus XVII, 7, 28
 Esdras VII, 8, 23; VI, 1, 3; 3, 2;
 V, 39, 20; Esdrae liber VI, 1, 7;
 2, 28
 Escbon VII, 6, 55
 esox XX, 2, 30
 Essci VIII, 4, 5
 ctesiae XIII, 11, 15
 Ethan VII, 8, 29
 ethica II, 24, 3, 5
 ethici VIII, 6, 5
 ethnici VIII, 10, 3
 ethopoeia II, 14; 21, 32
 Etruria XIV, 4, 23
 etymologia I, 29
 eucharistia VI, 19, 38; X, 153
 Euergetes V, 39, 23; 24
 Eumenides I, 36, 24
 Eunomius, Eunomiani VIII, 5, 39
 eunuchus X, 93
 Euonymos XIV, 6, 37
 euphonia III, 20, 4
 euphorbium XVII, 9, 26
 Euphrates XIII, 21, 10; XIV, 3, 13
 Euripides V, 39, 19
 euroauster XIII, 11, 6
 Europa XIV, 4; 2, 2
 Europs, XIV, 3, 41
 eurus XIII, 11, 4
 Eusebius VI, 15, 1; V, 28; I, 44,
 4; VI, 7, 1
 Eusis XIII, 21, 19
 Eutyches VI, 16, 9; VIII, 5, 65
 Eutychiani VIII, 5, 65
 Euxinus XIII, 16, 7
 Eva VII, 6, 5; 6
 Evacus, Evaei IX, 2, 23
 evangelistae VI, 2, 40-42; 15, 6
 evangelium VI, 2, 43; c. canones
 VI, 14; 15, 1; c. nomina 2,
 34-39; c. loci paralleli, 15, 6

INDEX VERBORVM

Evila IX, 2, 15
 evocatio IX, 3, 54
 ex 'valde' VII, 1, 9; X, 82; 88;
 91
 exactor X, 91
 examen XVI, 25, 5
 exanimis X, 90
 exanimus X, 90
 excelsus X, 82
 excerpta VI, 8, 1
 excetra XII, 4, 23
 excodicare XVII, 5, 31
 exconsul XV, 13, 13; IX, 3, 9
 excubiae, excubitores IX, 3, 42-43
 exebenus XVI, 10, 11
 executor X, 91
 exemplabile II, 9, 12
 exercitus IX, 3, 57; XVIII, 2, 7
 exerere, exertus X, 81
 exesus X, 89
 exhaustus X, 89
 exiguus X, 88
 exilis X, 88
 exillum V, 27, 28
 eximius X, 82; VII, 1, 9
 exitiosus X, 91
 exoche II, 21, 12
 Exodus VI, 1, 4; 2, 4
 exomologesis VI, 19, 75-79
 exorare VI, 19, 59
 exorcismus VI, 19, 55
 exorcistae VII, 17, 31
 exordium II, 7, 1
 exornatus X, 82
 exosus X, 91
 exotica vestis XIX, 22, 21
 expers X, 82-83
 expertus X, 82
 exsanguis X, 89
 exsequiae XI, 2, 35
 exsors X, 83
 exspes X, 83
 exterminator, -tus X, 87
 externus X, 87
 exterris X, 86
 extorris X, 85
 extraordinarius miles IX, 3, 33
 exul I, 26, 5; V, 27, 28; exulare
 X, 84; XV, 6, 2
 exulto, exsulto I, 27, 5
 exustus X, 91
 exuviae XII, 4, 47; XVIII, 2, 8

Ezechias V, 39, 17; VII, 6, 73
 Ezechiel VI, 1, 6; 2, 25; VII, 8, 9

F

faba XVII, 4, 3; f. fresa 4; XX,
 16, 1; f. Syriaca XVII, 7, 9
 faber XIX, 6, 1; f. fornaces XIX,
 6; f. instrumenta XIX, 7
 Fabius Aemilius IX, 5, 20
 fabrica XIX, 6; f. parietum 8;
 VIII, 11, 3
 fabula I, 1; 44, 4; V, 39, 10
 facetus X, 95
 facies XI, 1, 33-34; monstruosae
 XI, 3, 18
 facilis X, 98
 facinorosus X, 117
 facinus V, 26, 2
 facitergium XIX, 26, 7
 factiosus X, 106
 facula XX, 10, 7
 facundus X, 95
 faecinia uva XVII, 5, 19
 faecula XX, 3, 13
 faenum XVII, 9, 106
 faex XX, 3, 18
 fagus XVII, 7, 28
 falax XVIII, 7, 8
 falaria XVIII, 7, 8
 Falcidia lex V, 15, 2
 falco XII, 7, 57
 Faleg V, 39, 6
 Falernum vinum XX, 3, 6
 falcastrum XX, 14, 5
 fallax X, 104
 falsitas V, 20, 9
 falx XX, 14, 4
 fama V, 27, 26-27
 familia IX, 4, 3; 5, 8; 10; 12; f.
 herciscunda V, 25, 9
 famulus IX, 4, 43
 fanum XV, 4, 8
 far XVII, 3, 5
 farcimen XX, 2, 28
 farina XX, 2, 19
 farrago XVII, 3, 14
 fas V, 2, 2
 fascia, fasciola XIX, 33, 6; 8
 faselum XVII, 4, 6
 fasti (dies) VI, 18, 1; (libri) VI, 8, 8
 fatigatus X, 101
 fatum VIII, 11, 90; 92; 94

INDEX VERBORVM

- fatuus, fatua* X, 103
fax XX, 10, 6
fauces XI, 1, 56; XIV, 8, 26
Fauni VIII, 81, 87; *Faunus* VIII, 11, 1; *Fauni ficarii* VIII, 11, 104; XI, 3, 22
fautor X, 104
favilla XVI, 1, 2; XIX, 6, 6
favonii IX, 5, 25
Favonius XIII, 11, 8
favus XX, 2, 37
faxo XIX, 1, 2
febris IV, 6, 2
Februarius V, 33, 4
Februus V, 33, 4
fecundus X, 111
fel XI, 1, 127-128; *f. terrae* XVII, 9, 33
felix X, 97
femellarius X, 107
femina XI, 1, 106
femina XI, 2, 24; IX, 7, 30; *f. pallia* XIX, 25
femineus amor XI, 1, 106
femora XI, 1, 106
femoralia XIX, 22, 29
generator X, 96
fenestra XV, 7, 5
fenus X, 96
ferae XII, 2, 2; *f. pugna* XVIII, 58
feretrum XVIII, 9, 1; XX, 11, 7
feriae V, 30, 12; *f. indictivae, legitimae* VI, 19, 82
feriati dies V, 30, 12
ferox X, 105
ferrugo XIX, 28, 6
ferrum XVI, 19, 21; *f. vivum* XVI, 4, 1
fertum VI, 19, 24
ferula XVII, 9, 95
fervidus X, 105; XIX, 7, 3
fessus X, 101
festi dies V, 30, 12
festivitas VI, 18
feta X, 111
fetiales VIII, 11, 48; XVIII, 1, 11
fetus XI, 1, 144
fibrac XI, 1, 126
fibri XII, 2, 21; XIX, 27, 4
fibrina vestis XIX, 22, 16
fibrinum XIX, 27, 4
fibula XIX, 31, 17; 33, 4
ficarii fauni XI, 3, 22
ficedula XII, 7, 73
ficilia vasa XX, 4, 2-3
factor X, 104
ficus XVII, 7, 17
fideicommissum V, 24, 17
fidelis X, 98
fides V, 24, 17; VIII, 2, 3-7
fidicis III, 22, 4
fidiculae V, 27, 20; III, 22, 4
fiducia V, 25, 23
figulus XX, 4, 2
figurac nominum I, 7, 31; *f. grammatica* I, 35, 7; *f. accentus* I, 19; *f. verborum et sententiarum* II, 21; *f. plana* III, 11, 2; *solida* III, 12, 1; *quadrilatera* ib.; *grammatica* I, 34, 7
filii, -a IX, 5, 11; 6, 23; *f. naturalis, adoptivus* IX, 5, 19-20
filix XVII, 9, 105; XX, 14, 4
filum XIX, 29, 5
simbriac XIX, 24, 20
simus XVII, 2, 3
singere XX, 4, 2; 'extergere' XII, 6, 60
fines XV, 14, 1; *f. regundorum actio* V, 25, 11
finitum II, 15, 1; *f. pronomina* I, 8, 2; 5
firmus X, 98
fiscella XX, 14, 13; 9, 7
fiscina XX, 9, 7
fiscum XX, 14, 3
fiscus XX, 9, 7; XI, 1, 104
fistula III, 20, 6; XIX, 10, 29; XV, 8, 17
flagellum V, 27, 14; XVII, 5, 8; 6, 19
flagitiosus X, 107
flagitium V, 26, 3
flamen X, 96; VII, 12, 18-19
flamma XIX, 6, 6
flasca XX, 6, 2
flens X, 111
florens ager XV, 13, 6
Floriani VIII, 5, 50
Florinus VIII, 5, 50
flos XVII, 6, 21; *f. acris* XVI, 2, 9
fluctus XIII, 20, 1
flumen I, 29, 1; XIII, 20; 21, 1
fluvius XIII, 21, 1

INDEX VERBORVM

- focaris (petra) XVI, 4, 5
 focatius (panis) XX, 2, 15
 focus XX, 10, 1
 fodere XVII, 5, 33
 foecundus X, 111
 foedus X, 100; XVIII, 1, 11;
 VIII, 2, 4; I, 27, 7
 foenerator X, 96
 foeniculum XVII, 11, 4
 foenum XVII, 9, 106
 foenus X, 96
 foeta X, 111
 foetus XI, 1, 144
 foliati XIX, 34, 13
 folium VI, 14, 6; XVII, 6, 20;
 (herba) XVII, 9, 1
 follis VI, 14, 6; XVI, 18, 11
 folliculus XVII, 3, 17
 fones XVII, 6, 26
 fons XV, 3, 10; XIII, 21, 5; fon-
 tium variorum virtutes XIII, 13
 forcipes XIX, 7, 3; XX, 13, 3
 fores XV, 7, 4
 forfices XX, 13, 3
 fori XIX, 2, 2
 formae verborum I, 9, 3
 formacium XV, 9, 5
 formatum XV, 9, 5
 formica XII, 3, 9
 formicolcon XII, 3, 10
 formido, formidolosus X, 102
 formosus X, 98-99; 243, 1, 27, 8;
 XIX, 7, 3; XX, 13, 3
 formula VII, 11, 13
 formus X, 99; 102; XX, 13, 3;
 XIX, 7, 3
 fornax XIX, 6, 6
 fornicarius, -ae X, 110
 fornicatrix X, 110
 fornix XV, 8, 9; X, 110
 forpices XX, 13, 3
 forsitan I, 27, 6
 fortis X, 98
 fortitudo II, 24, 6
 fortuna VIII, 11, 94; f. secunda X,
 257; Bona F. venit I, 37, 27
 Fortunatae insulae XIV, 6, 8
 forum XVIII, 15
 forus XV, 2, 27; 6, 8; XVIII, 15, 1
 forvus XIX, 7, 3
 fossorium XX, 14, 7
 fragilis X, 100
 fragmenta XX, 2, 18
 fragor XIII, 11, 21
 framea XVIII, 6, 3
 Franci IX, 2, 101
 franciscae XVIII, 6, 9
 fratres IX, 6, 5; 8, 9-10
 fratrisa IX, 7, 17
 fraxinus XVII, 7, 39
 fremens X, 105
 frena XX, 16, 1
 frendens X, 105
 frendere IV, 6, 3; X, 137; XVII,
 4, 4; XX, 16, 1
 frequentativa verba I, 9, 3
 fresca faba XVII, 4, 4; XX, 16, 1
 fretum XIII, 17; f. Gaditanum 15,
 2; f. Siciliae 18, 2
 frivolum IX, 7, 26
 frixum XX, 2, 23
 frondes XVII, 6, 13
 frons XI, 1, 35
 fructus XVII, 6, 23
 frugalis X, 95
 fruges XVII, 6, 23; 3, 2
 frumen XVII, 3, 2; 6, 23; XX, 2,
 27
 frumentum XVII, 3
 frumere XVII, 3, 2
 frustum XX, 2, 27
 frutex, frutecta XVII, 6, 4
 fu (herba) XVII, 9, 7
 fucata XIX, 16, 1
 fucus XII, 8, 2-3; XVII, 9, 98
 fugitivus X, 111
 fulera XIX, 26, 3
 Fulgentius V, 39, 40
 fulgere XIII, 9, 1
 fulgetra XIII, 8, 2
 fulgor XIII, 8, 2; 9, 2
 fulgur XIII, 9, 1-2
 fulica XII, 7, 53
 fulmen XIII, 9, 1; 2
 funalia XIX, 4, 1; XX, 10, 5
 funarii XVIII, 35, 2
 functi IX, 4, 20
 funda XVIII, 10; XIX, 5, 2
 fundamentum XV, 8, 1; XIX, 10, 2
 fundibulus XVIII, 10, 2; XIV, 6,
 41
 fundus XV, 3, 4
 fungi XVII, 10, 18
 funis I, 28, 3; funes XIX, 4; 10, 5

INDEX VERBORVM

funus XX, 10, 5; XI, 2, 34 -
 fur X, 106; XII, 2, 39
 furca V, 27, 34
 furcifer X, 108
 furcillae XX, 14, 11
 furfures XX, 2, 19
 furfurio XII, 7, 72
 Furiac VIII, 11, 95
 furnus XV, 6, 6
 furo XII, 2, 39
 furtum V, 26, 18
 furunculus IV, 8, 15
 furvus X, 106; V, 26, 18-19
 fusile aes XVI, 20, 8
 fustis V, 27, 16; XX, 13, 2
 fusus XIX, 29, 2
 futilis X, 109

G

G et c I, 24, 6; X, 112; XX, 4, 11
 Gabaon, Gabaonitae IX, 2, 23
 Gabinus cinctus XIX, 24, 7
 Gabriel VII, 5, 10; 11
 Gad VII, 7, 15
 Gades XIV, 6, 7; XV, 1, 29;
 71
 Gadir XIV, 6, 7
 Gaditanus lapis XIX, 10, 7; G.
 fretum XIII, 15, 2
 Gaetuli IX, 2, 15
 Gaetulia XIV, 5, 8; 17
 gagates XVI, 4, 3
 Gaianus, Gaianitae VIII, 5, 67
 galactites XVI, 4, 20; 10, 4
 Galatae IX, 2, 28; 68; XIV, 3,
 40
 Galatia XIV, 3, 40
 galaticae XX, 2, 31
 galbanum XVII, 9, 28; 95
 galca XVIII, 14
 Galerius V, 39, 35
 galerum XIX, 30, 5; 21, 3; -ros
 XVIII, 14, 1
 galla XVII, 7, 38; XIX, 19, 5
 Gallaeci IX, 2, 110
 Gallaecia XIV, 4, 29
 Galli IX, 2, 26; 68; 104; 110-
 111; G. Celtici 114; G. Senones
 106; Gallorum caterva 3, 46; G.
 natura 2, 105; color, vestis XIX,
 23, 1
 Gallia XIV, 4, 25; 5, 10; G. Cisal-

pina et Transpadana XIV, 4,
 26
 Gallica (abies) XVII, 7, 32
 Gallicus sinus XIII, 16, 2; G.
 ventus 11, 12; G. mare 16, 16
 gallicinium V, 30, 4; 31, 11
 Galilaea XIV, 3, 23
 gallina XII, 7, 50
 Gallograeci IX, 2, 68; XIV, 3, 40
 Gallus imperator V, 39, 33
 gallus XII, 7, 50
 galnaxis XIX, 26, 2
 galos IX, 7, 17
 ganeo, -um X, 114
 Gangaridae IX, 2, 41
 Ganges XIV, 3, 6; XIII, 21, 8
 Garama XIV, 5, 13
 Garamantes IX, 2, 125; G. regio
 XIV, 5, 13
 garrulus I, 29, 4; X, 114
 garrire XI, 1, 58
 garum XX, 3, 10
 Gaulales IX, 2, 124
 gauli XII, 7, 34
 Gauloc IX, 2, 124
 gauranes XII, 1, 53
 gavata XX, 4, 11
 Gaza XV, 1, 16; gaza XX, 9, 1
 gazetum XX, 3, 7
 gazophylacium XX, 9, 1
 Gedeon V, 39, 11; VII, 6, 54
 Gehenna, -on XIV, 8, 14; 9, 9
 Gelonium stagnum XIII, 13, 8
 gelu XII, 10, 27
 gemini IX, 5, 21
 Gemini III, 71, 25
 gemmae XVI, 6; g. genera 7-11; g.
 caecae 15, 28; g. solis 10, 6
 genae XI, 1, 43; 123
 gener IX, 6, 19
 generalia nomina I, 7, 5
 Genesar XIII, 19, 6
 Genesis VI, 1, 4; 2, 3
 genethliaci VIII, 9, 23
 genetivus I, 7, 31
 genialis lectus VIII, 11, 88; XX,
 11, 5
 genicularis (herba) XVII, 9, 83
 Genistae VIII, 4, 7
 genitalia XI, 1, 102
 genitores IX, 5, 4
 genius VIII, 11, 88

INDEX VERBORVM

- Gennadius VI, 6, 2
 gens IX, 2, 1; gentium morum
 diversitates 2, 105; g. vestes
 XIX, 23, 1; g. linguae IX, 1;
 g. corpora XIX, 23, 7; g. habitus 6
 gentiana XVII, 9, 42
 gentiles VIII, 10, 2; 3
 genu XI, 1, 108
 genus IX, 4, 4; XI, 1, 2; genera
 verborum I, 9, 8; 7, 33
 Geon XIII, 21, 7
 geographica XIV
 geometria VIII, 9, 13
 geometria III; praef.; 10-13; II,
 24, 15; I, 2, 2. g., arithmeticae
 et musicae III, 7; 8
 geometrici numeri III, 13
 Gergesaci, -us IX, 2, 23
 germanus IX, 6, 6; germana II;
 g. anas XII, 7, 51
 Germani IX, 2, 97; XIX, 23, 1:
 7; V, 39, 32
 Germania XIV, 4, 3; 4
 germen, -minatio XVII, 6, 22
 Geryon XI, 3, 28
 Getae IX, 2, 89; XIX, 23, 7
 Gether IX, 2, 4
 Gibeonitae IX, 2, 23
 gigantes XI, 3, 13-14
 gigno XI, 1, 2
 gilvus XII, 1, 50
 gingivae XI, 1, 54
 Gipedes IX, 2, 92
 girgillus XX, 15, 2
 glacies XII, 10, 6
 gladiatorius ludus XVIII, 52, 1
 gladiolus XVII, 9, 83
 gladius XVIII, 6; g. chelidoniacus
 6, 7; (piscis) XII, 6, 5
 glaucus XIX, 10, 13; (piscis) XII,
 1, 50; 6, 28
 gleba XVI, 1; g. ex aqua XVI, 2
 glis XII, 3, 6
 gliscere XII, 3, 6
 globus XIX, 10, 13
 gloriosus X, 112
 glos IX, 7, 17
 glossae I, 30
 glossopetra XVI, 15, 17
 glutto X, 114
 glycirhiza XVII, 9, 34
 glycisides XVII, 9, 48
 gnarus X, 112
 gnatus I, 27, 9; IX, 5, 13
 gnavus XIX, 1, 8
 Gnostici VIII, 5, 6
 Gomer IX, 2, 26; 32
 gomor XVI, 26, 17
 Gordianus V, 39, 32
 Gorgades XIV, 6, 9
 Gorgias III, 2, 1
 Gorgones XI, 3, 29; XIV, 6, 9
 Gothi IX, 2, 27; 89; V, 39, 34;
 37; 41; XIX, 23, 7
 Gothia XIV, 4, 3; 3, 31
 Gothonicus V, 39, 10
 Gotorna IX, 2, 33
 grabatum XX, 11, 2
 gracilis X, 113
 graculus XII, 7, 45; X, 114
 gradipes (avis) XII, 7, 13
 Gradivus VIII, 11, 52
 gradus (comparationis) I, 7, 27;
 (consanguinitatis) IX, 5
 Graeci IX, 2, 69; 28; 105; G. dia-
 lecti IX, 1, 4-5; G. nomina in
 Lat. I, 6, 13
 Graecia XIV, 4, 7; V, 39, 9; 23;
 G. magna XIV, 4, 18
 gramen XVII, 9, 104
 gramineus pro graminosus I, 34, 4
 gramma XVI, 25, 12
 grammatica I, 1-37; I, 5, 1; II,
 18, 1-2; 1, 2
 grandaevus X, 113
 grandipes XII, 7, 13
 grandis X, 113
 grando XII, 10, 5
 granomastix XVII, 8, 7
 Granus IX, 2, 76
 graphium VI, 9, 1-2
 Gratianus V, 39, 37
 gratificus, -tiosus X, 113
 gratus, gratissimus X, 113
 gravis X, 112; IX, 4, 31; g. aetas
 XI, 2, 6; g. accentus I, 18, 3;
 g. aes XVI, 18, 13
 gregarius miles IX, 3, 33
 grex VIII, 1, 8; g. et armentum
 XII, 1, 8
 grus XII, 7, 14-15
 gryllus XII, 3, 8
 gryphes XII, 2, 17
 gryphi XX, 11, 3

INDEX VERBORVM

guaranen XII, 1, 53
 gubellum XIX, 29, 6
 gubernio XIX, 1, 4
 gula XI, 1, 60
 gummi XVII, 7, 70
 gurgus XIII, 21, 4
 gurgulio XII, 8, 17; XI, 1, 58
 gustus X, 240; XI, 1, 22
 gutta XIII, 20, 5
 guttatus XII, 1, 50
 gutture quae gentes loquantur IX,
 1, 8
 guva IV, 11, 3
 guvia XIX, 19, 15
 Gymnasiae XIV, 6, 44
 gymnasium VIII, 6, 17; XV, 2,
 30; 40; XVIII, 7, 1-2
 gymnici ludi XVIII, 17 sqq.
 gymnosophistae VIII, 6, 17
 gynaeceum XV, 6, 3
 gypsum XVI, 3, 9; XIX, 10, 20
 gyrgillus XX, 15, 2

H

H I, 4, 11; 27, 10
 Habacuc VII, 8, 14
 habena XX, 16, 3
 habilis X, 117
 habitacula XV, 3
 habitatio XV, 3, 1
 habitus, vestitus, cultus XIX, 22,
 3; II, 26, 9; XIX, 23, 6
 Hadria, Hadriaticum mare XIII,
 16, 6
 Hadrianus V, 39, 29
 Hadrumetus XIV, 5, 7
 haedi XII, 1, 13
 haematites XVI, 8, 5
 haemoptois IV, 7, 16
 haemorrhoidae IV, 7, 39
 haemorrhois (serpens) XII, 4, 15
 haereditas V, 25, 1; h. intestata 7;
 h. ad eundem dies 24, 16
 haeres V, 25, 1; IX, 5, 1
 haeresis VIII, 3, 1-2; haereses
 Christianorum VI, 16, 3; VIII,
 5; h. Iudaeorum VIII, 4
 haeretici VIII, 5
 Hagar VII, 6, 30
 Haggeus VII, 8, 21
 hagiographorum ordo VI, 1, 7

halcyon XII, 7, 25
 halec XII, 6, 39
 Halys XIV, 3, 37
 hama XX, 15, 3
 Hamadryades VIII, 11, 97
 hamio XII, 6, 33
 hamus X, 5
 Hannibal XIV, 8, 13; 3, 39; XVI,
 20, 4
 harioli VIII, 9, 16
 harmonica III, 18, 1; 19, 1; 20, 1;
 2
 harpax (gemma) XVI, 8, 7; (in-
 strumentum) XX, 15, 4
 haruspices VIII, 9, 17; haruspicina
 VIII, 9, 34; XIV, 4, 22
 hasta XVIII, 7
 hastula XVII, 6, 26
 haurire I, 30, 2; XVIII, 33, 1
 haustra XX, 15, 1
 hebdomas V, 32
 Heber V, 39, 5; 6; VII, 6, 23; IX,
 2, 5; 51
 Hebraei V. 39, 5; 9; 19; VII, 6,
 23; VIII, 4, 2; IX, 2, 5; 51;
 H. nomina in Lat. VII, 1, 1; H.
 lingua IX, 7, 8; 1, 3, 4; IX,
 1, 9
 Hebron XV, 1, 24
 Hebrus XIV, 4, 6
 Hecataeus Milesius I. 39, 12
 Hecatompolis XIV, 6, 15
 hedera XVII, 9, 22; XII, 1, 13
 Helena V, 39, 11
 Heli V, 39, 12; VII, 6, 59
 Helias V, 39, 15; VII, 8, 4-5
 Helicon XIV, 8, 11
 Heliopolis XV, 1, 33
 heliotropium XVI, 7, 12; XVII, 9,
 37
 Helisaci, -sa IX, 2, 34
 Helisaeus VII, 8, 6; V, 39, 15-16
 Hellas XIV, 4, 10
 helleborus XVII, 9, 24
 Hellenes XIV, 4, 10
 Helle XIII, 16, 8
 Hellespontia Sibylla VIII, 8, 6
 Hellespontus (mare) XIII, 16, 3;
 8; (linea caeli) III, 42, 4
 helvidus XIX, 28, 7
 helvolae (uvae) XVII, 5, 26
 helvus XVII, 5, 26; XIX, 28, 7

INDEX VERBORVM

- Hemerinus circulus III, 44, 3; XIII, 6, 4
 Hemerobaptistae VIII, 4, 11
 hemicadium XX, 7, 1
 hemicranium XII, 5, 13
 hemina XVI, 26, 5
 hemisphaeria III, 43
 hepaticus morbus IV, 7, 21
 Hephaestias XIV, 6, 37
 hephaestitis XVI, 15, 15
 Heraclitae VIII, 15, 33
 Heraclitus VIII, 6, 20; 23
 Heraclius V, 39, 42; (haereticus) VIII, 5, 33
 herba XVII, 6, 1; h. aromaticae XVII, 9; h. calicularis 9, 41; h. cucurbitularis 86; h. genicularis 83; h. lanaria 56; h. leporina 43; h. pulicaris 54; h. salutaris 81; h. sanguinaria 80
 herbitum XVII, 7, 55
 Hermes VIII, 11, 45
 herciscunda V, 25, 9
 Hercules V, 39, 11; XIV, 4, 11
 Hercyniae aves XII, 7, 31
 heremitae VII, 13, 4
 heremus VII, 13, 4
 heres, etc. (vid. haer-)
 Hermagoras II, 2, 1
 hermaphroditae XI, 3, 11
 Hermes VIII, 11, 49
 Hermogenes, Hermogeniani VIII, 5, 30
 Hermus XIII, 21, 22; XIV, 3, 43
 Herodes VII, 10, 6
 Herodiani VIII, 4, 9
 Herodotus I, 41, 2
 herocs I, 39, 9; VIII, 11, 98; X, 2
 heroicum metrum I, 39, 9-12
 Herophila VIII, 8, 4
 herpyllos XVII, 9, 51
 Hesiodus XVII, 1, 1
 Hesperii IX, 2, 126; 128
 Hesperia IX, 2, 126; XIV, 4, 28; 19
 Hesperidum insulae XIV, 6, 10
 Hesperis civitas XIV, 6, 10
 Hesperus III, 71, 19
 Hester V, 2, 29; 39, 20; VII, 8, 29; (liber) VI, 1, 7
 hesternus V, 30, 20
 Heth, Hethi IX, 2, 23
 Hevila (vid. Ev-)
 hexametrum metrum I, 38, 6
 hexaptota I, 6, 43
 hexaticum hordeum XVII, 3, 10
 hexecontalithos XVI, 12, 5
 hexeres XIX, 1, 23
 Hezechias V, 39, 17; VII, 6, 73
 hiatus (grammaticus) I, 32, 5; (terrae) XIV, 9, 3
 Hiberia XIV, 3, 36
 hiberna XIX, 1, 4
 Hibernia XIV, 6, 6
 hibernus V, 35, 7
 hiemale solstitium V, 34, 2
 hiems V, 35, 3; 6-7; V, 49
 Hiera XIV, 6, 7
 hiera (morbus) IV, 9, 8
 hieracites XVI, 15, 19
 hieratica charta VI, 10, 3
 Hieremias (vid. Jer-)
 hierobotane XVII, 9, 55
 Hieronymus I, 44, 4; VI, 6, 2; 7, 2; 4, 4; V, 28; 39, 37; VII, 1, 1
 Hierosolyma XIV, 3, 21; XV, 1, 5; V, 39, 21; Hierusalem VIII, 1, 6; XV, 1, 5; Hierosolymitanum templum 13; 18
 hilaris X, 125
 hilum X, 185
 hinnulus XII, 1, 21
 Iiob (vid. Job)
 hippagogus XIX, 1, 24
 Hippo XV, 1, 28; XIV, 5, 9; 7, 7
 hippocentaurus I, 40; 5; XI, 3, 39
 Hippocrates IV, 3, 2; XIV, 6, 18
 Hippolytus VI, 17, 1
 Hippopodes XI, 3, 25
 hippopotamus XII, 6, 21
 hipposclionon XVII, 11, 3
 hirci XI, 1, 65; XII, 1, 14
 hircosus X, 146
 hircus XII, 1, 14
 hirmos I, 36, 18
 hirsutus X, 117
 hirundo XII, 7, 70
 Hispalis XV, 1, 71
 Hispani IX, 2, 29; 109; 1, 8; H. vestis XIX, 23, 1
 Hispania XIV, 4, 28; 30; V, 39, 24
 Iiister (etc. vid. Is-)

INDEX VERBORVM

historia I, 40-43
 histrio XVIII, 48; h. picti vultus X, 119
 hystrix XII, 2, 35
 hodie V, 30, 18
 holocaustum, -toma VI, 19, 35
 holographum V, 24, 7
 holoporphyra (vestis) XIX, 22, 14
 holoserica (vestis) XIX, 22, 14
 Homerus VIII, 8, 3; V, 39, 12
 homicida, -dium V, 26, 15
 homilia VI, 8, 2
 homo I, 28, 3; XI, 1, 4; h. proto-
 plastos XIX, 15, 1
 homocoptoton I, 36, 15
 homocosis I, 37, 31
 Homogirus XVII, 1, 2
 homonyma nomina I, 7, 15; 34, 16
 homoteleuton I, 36, 16
 honestus, -tas X, 116; h. genus
 causarum II, 8, 1
 honorabilis X, 115
 honorarium vinum XX, 3, 8
 Honorius Imperator V, 39, 38
 honos I, 26, 23
 hora V, 29, 2
 hordecum XVII, 3, 10
 hormesion XVI, 14, 11
 horologium XX, 13, 5
 horoscopus VIII, 9, 27
 hortus XVII, 10, 1; hortorum in-
 strumenta XX, 14
 hosae XIX, 34, 9
 Hosanna VI, 19, 22-23
 hospes, -pitalis X, 196
 hospitium XV, 3, 10
 hostia VI, 19, 32
 humilis X, 115; h. causarum genus
 II, 8, 1
 humanus, -nitas X, 116
 humores IV, 5, 3; XI, 1, 16
 humare et sepelire XI, 2, 36
 humatus X, 121
 humerus XI, 1, 62
 humidus XVII, 5, 13
 humus XII, 3, 1; XIV, 1, 1; XX, 3, 4
 Hunni, Hugni IX, 2, 66
 Hus IX, 2, 4
 hyacinthina vestis XIX, 22, 11
 hyacinthizon XVI, 9, 4
 hyacinthus XVII, 9, 15; (lapis; vid.
 jac-)

Hyades III, 71, 12
 hyaenia (lapis) XVI, 15, 25
 hybridae XII, 1, 61
 Hydaspes XIII, 21, 12; XIV, 3, 8
 hydra XI, 3, 34; 35; XII, 4, 23
 hydria XX, 6, 4
 hydromantia VIII, 9, 12-13
 hydromeli XX, 3, 11
 hydrophobia IV, 6, 15
 hydrophos IV, 7, 23
 hydros XII, 4, 22
 Hylas XIII, 21, 20
 hymenaeus IX, 7, 22
 hymnus I, 39, 17; VI, 19, 17
 hyoscyamos XVII, 9, 41
 hypallage I, 36, 22
 Hypanis XIV, 3, 6
 hyperbaton I, 37, 16; II, 20, 2
 hyperbole I, 37, 21
 Hyperborei montes XIV, 8, 7
 hyphe II, 21, 43
 hyphen I, 19, 6
 hypnalis XII, 4, 14
 hypocrita X, 118-120
 hypodiacones VII, 12, 23
 hypogeum XV, 3, 12
 hypostasis VII, 4, 11
 hypotheca V, 25, 24
 hypothetici syllogismi II, 28, 25
 hypozeuxis I, 35, 4
 Hyrcani, Hyrcania IX, 2, 42;
 XIV, 3, 33
 hyssopus XVII, 9, 39

I

I I, 4, 5-7; 17; 27, 11; pro y 4,
 15; IE (nota) 23, 1
 iambicum metrum I, 39, 6
 iambus I, 17, 4
 Iasius IX, 2, 67
 Iberi IX, 2, 29; 109
 Iberia XIV, 4, 28
 Ibericus sinus XIII, 16, 2; 5
 Iberus XIV, 4, 28; XIII, 21, 31
 ibex XII, 1, 16-17
 ibis XII, 7, 33
 Icarium mare XIII, 16, 8; XIV, 6,
 26
 Icaria XIV, 6, 26
 Icarus XIII, 16, 8
 ichneumon XII, 2, 37
 ichnos XIV, 6, 39

INDEX VERBORVM

- Ichthyophagi IX, 2, 13
 icon I, 37, 32; XVI, 3, 4
 Icosium XV, 1, 76
 icteris IV, 8, 13
 ictis XII, 3, 3
 ictus V, 27, 19
 id et it I, 27, 12
 Idaeus dactylus XVI, 15, 12
 Iddia VII, 6, 65
 idiota X, 143
 Idithun VII, 8, 28
 idololatria VIII, 11, 11
 idolum VIII, 11, 13-14
 Idumaei IX, 2, 9
 Idus V, 33, 13
 idyllion I, 39, 21
 ignarus X, 112; 142; XI, 1, 47;
 V, 27, 25
 ignavus X, 142
 ignis VIII, 11, 39; XIX, 6, 2-4;
 XIV, 3, 12; (in homine) XI, 1,
 16; i. sacer IV, 8, 4
 ignobilis V, 27, 25; X, 146
 ignominia V, 27, 25
 ignotus X, 146
 ileos IV, 6, 14
 ilex XVII, 7, 26
 ilia IV, 6, 14; XI, 1, 100
 Ilium XIV, 3, 41; XV, 1, 38
 illatio inductionis II, 9, 6
 illustris X, 126
 Illyricum XIV, 4, 7; I. iris XVII,
 19, 19
 imago vocis XVI, 3, 4
 imbecillus X, 128
 imber XIII, 10, 4
 imbrices XIX, 10, 15; XV, 8, 15
 imbrumarii V, 35, 6
 imbuli XV, 2, 26
 immanis X, 139
 immarcescibilis X, 127
 immaturus XVII, 6, 24
 immemor X, 143; XI, 1, 13
 immolatio VI, 19, 31
 immunis XIV, 8, 33; IX, 4, 21;
 X, 140
 impar (etc.) numerus III, 5
 impensa XIX, 29, 4
 imperativus modus I, 9, 4
 imperator IX, 3, 14; V, 39, 33;
 VIII, 10, 73
 imperitus X, 143
 impersonale verbum I, 9, 5
 impetigo IV, 8, 6
 impius et iniquus X, 132
 importunus X, 136; XIV, 8, 39
 impositio manus VI, 19, 54
 impossibile II, 12, 5
 impostor X, 150
 improbus X, 135
 improvisus X, 147
 impudens X, 148
 impudicus X, 148; i. digitus XI, 1,
 71
 in cardine res est XV, 7, 6
 in procinctu X, 218
 Inachus I, 3, 5; (fluvius) XIII, 21,
 25; XIV, 4, 14
 inaequalis numerus III, 6, 3
 inanis X, 128
 inaures XIX, 31, 10
 incantator VIII, 9, 15
 incassum XIX, 5, 3
 incensum IV, 12, 3
 inceptor X, 130
 incertus X, 148
 incestum, -tus V, 26, 24
 inchoativa verba I, 9, 3
 incincta X, 151
 inciti XVIII, 67
 inclitus X, 126
 incola IX, 4, 38; 40
 incolumis X, 127
 inconstans X, 128
 inconsultus X, 144; 39
 inconveniens II, 12, 3
 incorporalia nomina I, 7, 4
 incredibile II, 12, 4
 incubi VIII, 11, 103
 incubo VIII, 11, 104
 incus XIX, 7, 1
 indagator X, 282
 indemnis X, 141
 index X, 147; i. digitus XI, 1, 70
 Indi IX, 2, 5; 39; 128; XIX, 23,
 6
 India XIV, 3, 5-7
 indicativus modus I, 9, 4
 indictae feriae VI, 19, 82
 indicum XIX, 17, 16
 indigena X, 147; IX, 4, 39
 inductio II, 9, 5
 indumentum XIX, 22, 1
 Indus XIII, 21, 11; XIV, 3, 6

INDEX VERBORVM

- indutiae XVIII, 1, 11
 induviae XII, 4, 47
 inebrae XII, 7, 77
 ineptus X, 144
 inermis X, 141; 90
 incers X, 141
 inerticula XVII, 5, 24
 inexpiables X, 131
 infamia V, 27, 26
 infamis X, 135
 infans XI, 2, 9
 infantia XI, 2, 2
 inferiora terrae XIV, 9
 infernus XIV, 9, 11
 insertum vinum XX, 3, 7
 inferus XIV, 9, 10; i. sinus XIII,
 26, 2; i. mare 16, 7
 infinitivus modus I, 9, 5
 infinitum II. 15, 2; i. pronomen I,
 8, 2; 5
 infirmus X, 128
 infitatio V, 26, 20
 infitiator X, 149
 informis X, 138
 infrendens X, 137
 infrenis X, 136
 insula XIX, 30, 4
 ingeniosus X, 122
 ingenii IX, 4, 46
 ingloriosus X, 138
 inglorius X, 138
 ingluviosus X, 137
 inguina IV, 6, 19
 inhonesta 'pudenda' XI. 1, 102;
 (in rhetorica) II, 2, 3
 inimicus X, 133
 iniquus et impius X, 132
 iniuria V, 26, 10
 inlaudabilis X, 131
 innocens X, 125
 innox X, 125
 innuba IX, 7, 11
 inops X, 145
 inquilinus IX, 4, 37-38
 insana herba XVII, 9, 41
 inscius X, 143
 insidere X, 151
 insidiae, -diosus X, 151
 insincerus X, 242
 insipiens X, 240
 insitio XVII, 6, 11
 insonae litterae I, 4, 4
 inspectativa philosophia II, 24, 10-11
 instar XIX, 10, 1
 instaurare, -atio XIX, 10, 1
 instructum V, 25, 27
 instrumentum V, 25, 26; i. legalia
 V, 24; i. scribendi VI, 14, 3
 insubuli XIX, 29, 1
 insulae XIV, 6
 integri restitutio V, 25, 36
 intellegentes X, 234
 intemeratus X, 127
 intempestum, -tive V, 31, 10
 inter pro e V, 26, 17
 intercalare VI, 17, 28
 intercalares dies VI, 17, 28
 interceptus X, 150
 intercilium XI, 1, 42
 interdicere aqua et igni V, 27, 38
 interdictum V, 25, 33
 interfinium XI, 1, 48
 interiectio I, 14
 interlunium III, 55
 intermissio XVII, 2, 2
 internecida X, 149
 internecium V, 26, 27
 interpola (vestis) XIX, 22, 23
 interpres X, 123; VI, 4
 interpretatio II, 27, 3
 interscapillum XI, 1, 93
 intervallum XV, 9, 2
 intestabilis X, 135
 intestata haecreditas V, 25, 7
 intestina XI, 1, 129-131
 intubus XVII, 9, 37; 10, 12
 intus 'incus' XIX, 7, 1
 inui VIII, 11, 103
 inula XVII, 11, 9
 invenire, -ntio, -ntor X, 122
 investis X, 152
 inveterator X, 139
 invidiosus X, 134
 invidus X, 134
 invisus X, 134
 invitare XX, 2, 1
 involare XVII, 7, 67
 involucrem XX, 9, 6
 Ion IX, 2, 77
 Iones IX, 2, 28; 77; I. dialectus 1, 5;
 I. sinus XIII, 16, 2; I. mare IX,
 2, 28; XIII, 16, 7; I. columnae
 XIX, 10, 22
 Ionicus pes I, 17, 17

INDEX VERBORVM

- iotacismus I, 32, 7
 ira XI, 1, 127
 iracundus X, 12; 125; 129
 iratus X, 12; 131
 iris XVIII, 41, 2
 iris (Illyrica) XVII, 9, 9; (lapis) XVI, 13, 6
 ironia I, 37, 23; II, 21, 14
 irrationalis magnitudo III, 11, 3
 irrigare XIII, 21, 4
 Isaac V, 39, 8; VII, 7, 4
 isagogae II, 25, 1
 Isaias VII, 8, 7; (liber) VI, 1, 6; 2, 22
 Isauria XIV, 3, 44
 ischias IV, 7, 29
 iscus 'discus' XX, 4, 9
 isicia XX, 2, 30
 Isis VIII, 11, 1; 84; I, 3, 5; III, 22; 112
 Ismahel VII, 6, 32; VIII, 11, 7; IX, 2, 6
 Ismahelitae V, 39, 8; IX, 2, 6; 57
 isox XX, 2, 30
 isopleuros III, 12, 2
 Israel IX, 2, 52
 Issachar VII, 7, 11; 9, 20
 Ister XIII, 21, 28
 Istri IX, 2, 83
 Istria XIV, 4, 17
 it non 'id' I, 27, 12
 Itali IX, 2, 29; 85; XIV, 5, 18; I. lingua 1, 6; 98; XX, 9, 4
 Italia XIV, 4, 18; 5, 18
 iter et itiner XV, 16, 8
 itinera XV, 16
 itus XV, 16, 8
 Ithyraei XVII, 7, 40
- J**
- Ja VII, 1, 15; VI, 19, 19
 jacinthus XVI, 9, 3
 Jacobus V, 39, 8; VII, 7, 5; 9, 13; (minor) 15; (Alphaei) 9, 14; (epistola) VI, 1, 10; 2, 47
 jactans X, 129
 jactus in ludis XVIII, 21; 65
 jacula 'tessera' XVIII, 63
 jaculum XIX, 5, 2; XVIII, 21; 54
 jaculus (serpens) XII, 4, 29
 Jahel VII, 6, 53
 Jair V, 39, 11; VII, 6, 55
- Janiculum XV, 1, 50
 janitricae IX, 7, 17
 Jannes VII, 6, 44
 janua XV, 7, 4; i. caeli III, 40; XIII, 1, 7
 Januarius V, 33, 3
 Janus VIII, 11, 37; V, 33, 3-4
 Japhet VII, 6, 18; IX, 2, 2; 26
 Jared V, 39, 3
 Jason IX, 2, 46
 jaspis XVI, 7, 8
 Javan IX, 2, 28; 34
 Je VII, 1, 11
 Jebus IX, 2, 23; (urbs) XV, 1, 5
 Jebusaei IX, 2, 23
 Jecoonias VII, 6, 75
 jecur XI, 1, 125
 Jehu V, 39, 14
 jejunium VI, 19, 65-69
 jejunum VI, 19, 65; XI, 1, 131
 jentaculum XX, 2, 10
 Jephthae V, 39, 11; VII, 6, 55
 Jeremias I, 38, 19; VI, 1, 6; 2, 23-24; VII, 8, 8; (liber) VI, 1, 8
 Jericho XV, 1, 20
 Jeroboam VII, 6, 76
 Jessai VII, 6, 62
 Jesu Naue VI, 1, 6
 Jesus VII, 2, 7; 8
 Jesus (Sapientiae libri scriptor) V, 39, 22
 Jezabel VII, 6, 78
 Joachaz VII, 6, 75
 Joachim V, 39, 18; VII, 6, 75
 Joannes VI, 2, 39; VII, 9, 5; VI, 1, 10; VII, 8, 1; 9, 12; V, 39, 28; 48; VI, 17, 17; (epistolae) VI, 1, 10; 2, 47; (anachoreta) V, 39, 37
 Joas V, 39, 16; VII, 6, 70
 Joatha VII, 6, 79
 Joatham V, 39, 16; VII, 6, 79
 Job VII, 6, 42; IX, 2, 4; (I, 39, 11); (liber) VI, 1, 7; 2, 13-14 (fons) XIII, 13, 8.
 jocosus X, 125
 Johel V, 39, 14; VII, 8, 11
 Jonadab V, 39, 15
 Jonas VII, 8, 18
 Jonathas VII, 6, 66
 Joppe XV, 3, 19

INDEX VERBORVM

Joram V, 39, 15; VII, 6, 69
 Jordanis XIII, 21, 18
 Josaphat V, 39, 15; VII, 6, 69
 Joseph V, 39, 9; VII, 7, 17
 Josias V, 39, 18; VII, 6, 74
 Josua V, 39, 10; VI, 1, 6; (liber)
 VI, 2, 8
 Jovinianus V, 39, 36; (haereticus)
 VIII, 5, 56
 Jovinianistae VIII, 5, 56
 Jovis 'Jupiter' VIII, 11, 34
 Juba VIII, 11, 1
 jubar III, 71, 18
 jubileus V, 37, 3; (annus) VI, 18, 5
 jucundus X, 125
 Juda et Israel V, 39, 14
 Judaea XIV, 3, 17; 20; capta V,
 39, 18; 25; XIII, 13, 9
 Judaei VIII, 4, 1; IX, 2, 52-53;
 V, 39, 42; XIX, 23, 7
 Judaicus lapis XVI, 4, 12
 Judas VII, 7, 10; (Jacobi) VIII, 9,
 19; (Iscariotes) 20; (epistola)
 VI, 1, 10; 2, 47
 judex IX, 4, 14; XVIII, 15, 6;
 Judicum liber VI, 1, 6; 2, 9
 judicialis causa II, 5, 5; j. status 2
 judicium XVIII, 15, 2
 Judith V, 39, 19; VII, 8, 29; (liber)
 VI, 1, 9; 2, 33
 jugerum XV, 15, 3
 juglans XVII, 7, 21
 Jugula III, 70, 11
 jugum XIV, 8, 20; (navis) XIX,
 2, 5
 Julia Romula XV, 1, 71
 Juliades XIV, 3, 20
 Julianus V, 39, 36.
 Julius IX, 3, 13; V, 39, 25; (men-
 sis) 33, 10
 jumentum XII, 1; XVI, 18, 4
 juncus XVIII, 9, 96
 junior XI, 2, 26
 juniperus XVII, 7, 85
 Junius (mensis) V, 33, 9; J. Brutus
 X, 28
 Juno VIII, 11, 69 sqq.
 Jupiter VIII, 11, 34 sqq.; XII, 1,
 28; III, 71, 23; Jovis dies V,
 30, 6
 jurgium XVIII, 15, 4
 juridicus X, 124; j. notae I, 23

jus V, 3, 1 sqq.; II, 10, 1-2; IX,
 2, 28; 6, 28; XVIII, 15, 51;
 jure disputare IX, 4, 14
 jus XX, 2, 32
 Justinianus V, 39, 40
 Justinus V, 39, 40
 justitia II, 24, 6; XVIII, 15, 2
 justus X, 124
 juvare, XI, 2, 16
 juvenca XII, 1, 32
 juvencus XII, 1, 25; XI, 2, 16
 juvenis XI, 2, 16
 juventus XI, 2, 5

K

KI, 4, 12; 27, 13; XIX, 31, 3; kk
 (nota) 23, 1
 kalendae V, 33, 13; VI, 18, 11
 kalendaria I, 44, 4.
 kam 'Aegyptus' VII, 6, 17
 koenonosis II, 21, 28

L

L. et d I, 27, 14; VI, 16, 12
 labda (nota) I, 24, 2
 labdacismus I, 32, 8
 labellum XX, 6, 8
 labens X, 158
 labia XI, 1, 50
 Labin IX, 2, 19
 labina XVI, 1, 4
 labos I, 27, 23
 labium XI, 1, 50
 labrum XI, 1, 50; XX, 6, 8
 labrusca XVII, 5, 3; 9, 91
 labyrinthus XV, 2, 36
 lac XI, 1, 77; XX, 2, 34
 Lacedaemones IX, 2, 18; L. et
 Spartani XV, 1, 47
 Lacedaemonia XIV, 4, 16; (urbs)
 XV, 1, 47
 Lacedaemonium marmor XVI, 5, 2
 laceratio genarum XI, 1, 123
 lacerna XIX, 24, 14
 lacernati XIX, 24, 14
 lacertus XII, 4, 34; lacerti XI, 1,
 117
 laccessitor X, 160
 lacrima XI, 1, 41
 lactatum XX, 3, 10
 lacteus circulus III, 46; XIII, 5, 7
 lactuca XVII, 10, 11

INDEX VERBORVM

- laculata* XIX, 22, 11
lacunar XV, 8, 6; XIX, 12; XX, 10, 4; *lacunarium* XV, 8, 6; *lacus* XV, 8, 6
lacus XIII, 18; XV, 6, 8; 8, 6; XX, 14, 12; XIII, 19, 2-8; 13, 2; *lacuum virtutes* XIII, 13
lactamen XVII, 2, 3
laetitia I, 27, 14
laetus I, 27, 14; X, 155
laeva XI, 1, 68, 90
laevir IX, 7, 17
lagei XVII, 5, 16
lagna XX, 6, 3
laicus VII, 14, 9
lambda (vid. *labda*)
Lamech V, 39, 4; VII, 6, 14
lamenta VI, 2, 23
Lamiae VIII, 11, 102
lampas XX, 10, 6
lana XIX, 27
lanaria herba XVII, 9, 56
lancca XVIII, 7, 5
Langobardi IX, 2, 95; V, 39, 41
languidus X, 162
lanificium XIX, 20
lanista X, 159
Lanus IX, 2, 94
lanx XVIII, 7, 5
Laodicia XV, 1, 14
laphathia XVII, 10, 20
lapathum XVII, 10, 20
lapella XVII, 9, 84
lapidosus X, 254
lapis XVI, 3, 1 sqq.; *l. lunaris* 4, 6; *l. Tiburtinus* XIX, 10, 5; *l. arenaceus* 7; *l. piperinus* 8; *l. conchleaceus* 8; *l. columbinus*, *l. molaris* 10; *L. Gaditanus* 10, 7; *l. specularis* XVI, 4, 37; *l. lycnurius* XII, 2, 20
lapistrus XVII, 10, 20
Lapitha IX, 2, 70; *Lapithae* IX, 2, 70; XIV, 4, 12
lappa XVII, 9, 66; 84
lappago XVII, 9, 84
laquearii XVIII, 56
laquearium XV, 8, 6; XIX, 12
laqueatores XVIII, 56
lardum XX, 2, 24
Lares XX, 2, 24
larex XVII, 7, 44
largus X, 156
Larvae VIII, 11, 10
larvatio IV, 7, 6
lascivus X, 160
laser XVII, 9, 27
laterculus VI, 17, 4; XV, 8, 6; XIX, 10, 16
later XV, 8, 6; XIX, 10, 16
laterna XX, 10, 7
latex XIII, 20, 4
Latini IX, 2, 84; 4, 51; *L. lingua* IX, 1, 6; *L. litterae* I, 4; V, 39, 11; *Latine loqui* II, 16, 2
latitudo III, 12, 6
latium XIV, 4, 18; XV, 1, 50
latomia VIII, 11, 57; V, 27, 23
latro X, 159
latus XI, 1, 90
laurus XVII, 7, 2
lautus X, 163
Lavinium XV, 1, 52
laxus X, 160
Lazarus VII, 10, 6
lca XII, 2, 3
leacna XII, 2, 3
Lebbacus VII, 9, 19
lebes XX, 8, 4
lebitonarium XIX, 22, 24
lectica XX, 11
lectio VI, 19, 9
lectisternium XV, 5, 1
lector VII, 12, 24; X, 154
lectus genialis VIII, 11, 88; XX, 11, 5
legalis definitio II, 5, 10; *l. status* 2; *l. instrumenta* V, 24
legere X, 154
legio IX, 3, 46-47; XIX, 33, 2
legitimae feriae VI, 19, 82; *l. litterae* I, 4, 10
legumina XVII, 4
Leinus (fons) XIII, 13, 5
lembus XIX, 1, 25
lemniscus I, 21, 5
lenae XIX, 23, 1
lendes XII, 5, 15
leno X, 63; 160
lenticula XX, 7, 4
lentigo IV, 8, 3
lentis XVII, 4, 5
lentiscus XVII, 7, 51
lentus XVII, 7, 51

INDEX VERBORVM

- leo XII, 2, 3-6; (piscis) XII, 6, 5;
 (signum) III, 70, 27; Leo V,
 39, 39
 Leogoras Syracusanus I, 21, 14
 leontophonos XII, 2, 31
 leopardus XII, 2, 11
 leporina (herba) XVII, 9, 43
 lepra IX, 8, 11
 leprosus X, 162
 Leptis XV, 1, 28; (magna) XIV,
 5, 6
 lepus XII, 1, 23; (piscis) 6, 23
 lepusculi 'tesserae' XVIII, 63
 Lesbium marmor XVI, 5, 13
 lethargia IV, 6, 5
 leucochrysus XVI, 15, 6
 leuga XV, 16, 1; 3
 lex V, 3, 25 sqq.; II, 10; IX, 3, 6;
 l. Papia Poppaea V, 15, 1; l. Fal-
 cidia 2; l. Aquilia 2; l. Rhodiaca 17;
 Lex ab Esdra renovata V, 39, 20;
 apud l. Hebraeorum VI, 1, 5;
 l. sanctae XV, 4, 2
 Levi VII, 7, 9
 Leviathan VIII, 11, 27-28
 levidensis (vestis) XIX, 22, 19
 levir IX, 7, 17
 levis X, 112; 158; IX, 4, 31
 Levitae VII, 12, 22
 Leviticus (liber) VI, 1, 4; 2, 5
 Lia VII, 6, 36
 libanus 'tus' XVII, 8, 3
 Libanus IX, 2, 49; XIV, 8, 4
 libare -atio V, 19, 31-32
 liber VI, 8, 2; 12, 3; 13, 1; 3;
 l. medicinales IV, 10; l. Moysis
 VI, 2, 1; l. apocryphi VI, 2, 51-
 53; l. Veteris Testamenti VI,
 1, 4
 liber (cortex) XVII, 6, 16
 Liber VIII, 11, 3; 43-45; XVII,
 5, 1; IX, 3, 32
 liberales disciplinae I, 2, 1-2; l.
 litterae I, 4, 2
 Liberalia XVIII, 16, 3
 liberalis X, 156
 liberi IX, 5, 17-18; XI, 1, 145
 libertinus IX, 4, 47
 libertus IX, 4, 47
 libidinosus X, 160
 libonotus XIII, 11, 7
 Libra III, 71, 29
 libra XVI, 25, 20
 librarii VI, 13, 3; 14, 1; l. instru-
 menta VI, 13
 libs XIV, 5, 1
 libum XX, 2, 17
 Liburna navis XIX, 1, 12
 Libya XIV, 2, 1; 4, 1; XIV, 5;
 l. Cyrenensis 1, 77; 5, 4
 Libyana charta VI, 10, 3
 Libyca Sibylla VIII, 8, 3; L. uvae
 XVII, 5, 17
 Libyi IX, 2, 11, 19
 Libysticae fabulae I, 40, 2
 licia XIX, 29, 7
 licinum XIX, 22, 27
 lienosis IV, 7, 22
 lienteria IV, 7, 37
 ligatura VIII, 9, 30
 Ligeris XIV, 4, 27
 lignarii XIX, 19
 lignum XVII, 6, 25; 7, 65; XIX,
 19, 2
 ligones XX, 14, 6
 Ligur, Ligures XIV, 6, 41
 Ligusticum mare XIII, 16, 6; L.
 planta XVII, 11, 5; L. sinus
 XIII, 16, 2
 lilia XVII, 9, 18
 Lilybaeum XIV, 7, 6
 lima XIX, 7, 4
 limax XIX, 7, 5
 limbus XIX, 33, 7
 limen XV, 7, 7; 14, 2
 limes XV, 14, 2; l. maximi 4; l.
 Persicus IX, 2, 63
 limnesios XVII, 9, 33
 limpidum (vinum) XX, 3, 6
 limum XIX, 7, 4
 limus XV, 14, 2; XVI, 1, 2; XIX,
 33, 4; (adiect.) XIX, 22, 26
 linamentum XIX, 23, 6
 linca III, 12, 6
 linca vestis XIX, 22, 16; l. (vesti-
 menta) XIX, 18, 3
 linealis numerus III, 7, 3
 lingua XI, 1, 51; l. Aeolica IX, 2,
 34; l. Dorica 80; l. Hebraea et
 Chaldaea 1, 9; l. Latina 6, 7; l.
 Syrica 1, 9; l. diversitas 1, 1; l.
 sacrae 1, 3; l. Graeca 4; l. Scottica
 XIX, 23, 6; 'verba' 1, 2
 lingulati XIX, 31, 13

INDEX VERBORVM

- linostema (vestis) XIX, 22, 17
 linteatae gentes XIX, 23, 6
 linter XIX, 1, 25
 linum XIX, 27, 1
 linus III, 16, 1; (fons) XIII, 13, 5
 liparea XVI, 15, 22
 Liparus XIV, 6, 37
 liquamen XX, 3, 20
 liquidae litterae I, 4, 9
 lira X, 78; XV, 15, 6
 lis XVIII, 15, 4
 litania VI, 19, 80
 lithargyros XVI, 19, 4
 lithostrota XIX, 14
 littera I, 3; I, 15; I, 4, 3; 16;
 XIX, 18, 4; I. Latinae V, 39,
 11; I, 4; Graecorum a quo re-
 pertae I. *λεπαι* et *πάνδημοι* I, 3, 5;
 I. mysticae 8; litterarum notae
 I, 25; litterarum vitia II, 19
 litteraria res VI, 3
 litteratio I, 3, 1
 litus II, 29, 8; XIV, 8, 41
 Livius I, 44, 4
 Lix XV, 1, 74
 lixa XX, 2, 22
 locatio V, 25, 12
 locus XX, 9, 3
 locuples X, 155
 locus in categoriis II, 26, 8; loci
 nomina I, 7, 24; I. communis II,
 4, 7-8; I. sacra et sancta XV,
 4, 1
 locusta XII, 8, 9
 lodix XIX, 26, 2
 logica I, 2, 1; II, 22, 1; 24, 4; 7
 Logici (haeretici) VIII, 6, 6
 logion XIX, 21, 6
 loligo XII, 6, 47
 lolium XVII, 9, 103
 longaeuus X, 156
 longanimis X, 157
 longao XI, 1, 101
 longitudo III, 12, 6
 Longobardi IX, 2, 95; V, 39, 41
 longus X, 156; I. versus I, 39, 6;
 I. navis XIX, 1, 14
 loquax X, 155
 loquacres praepositiones I, 13
 lora XX, 16, 3
 lorandrum XVII. 7. 54
 lorica XVIII, 13
 Loth VII, 6, 26; IX, 6, 9
 lotium XI, 1, 138
 lotos XVII, 7, 9
 lotus X, 163
 lubricus X, 158; XII, 4, 2; XIV,
 8, 36
 lucanica XX, 2, 28
 Lucanus VIII, 7, 10
 Lucas VII, 9, 23; (evangelium) VI,
 1, 10; 2, 37-38
 lucac boves XII, 2, 15-16
 lucerna XX, 10, 2
 lucernaris herba XVII, 9, 73
 Lucifer III, 71, 18; V, 30, 7; VI,
 19, 3; III, 66, 2; (episcopus)
 VIII, 5, 55
 Luciferiani VIII, 5, 55
 Lucina VIII, 11, 57
 Lucrinus lacus XIII, 19, 8; XIV,
 4, 9
 luctantes XIX, 19, 6
 luctatio XVIII, 23
 lucubros XVII, 9, 73
 lucubrum XX, 10, 8
 luculentus X, 154
 Luculleum marmor XVI, 5, 17
 Lucullus VI, 5, 1
 lucus I, 37, 24; XIV, 8, 30; XVII,
 6, 7
 Ludi (filius Sem) IX, 2, 3
 ludus XVIII, 16, 2 sqq.; I. gladi-
 atorii XVIII, 52, 1; I. equestris
 XVIII, 53; I. circenses XVIII,
 27; XVIII, 59
 ludicra XVIII, 16, 1
 lues IV, 6, 19
 lugubres vestes et flores XI, 1, 123
 lumbare XIX, 22, 25
 lumbi XI, 1, 98
 lumbricus XII, 5, 13
 lumen XIII, 10, 14; 'oculus' XI,
 1, 36
 luminariorum vasa XX, 10
 luna III, 71, 2; lunae magnitudo
 III, 48; I. lumen 53; I. cursus
 56; I. vicinitas ad terram 57;
 interlunium 55; I. formae 54;
 quando cursum suum expleat 66,
 2; I. dies V, 30, 6; (calcei or-
 namentum) XIX, 34, 3; 27, 1
 lunaris annus V, 36, 3; I. dies
 VI, 17, 30; I. lapis XVI, 4, 6

INDEX VERBORVM

lunaticus X, 61; IV, 7, 6
 Lunense marmor XVI, 5, 18
 lunula XIX, 31, 7
 lupa 'meretrix' XVIII, 42, 2; X, 163
 lupanar XVIII, 42, 2
 lupata XX, 16, 2
 lupinum XVIII, 4, 7
 lupus XII, 2, 23-24; lupus in fabula, I, 37, 27; XII, 2, 24; (piscis) XII, 6, 5; 24; (instrumentum) XX, 15, 4
 luridus X, 162
 luscinia XII, 7, 37
 luscitiosus X, 163
 luscus X, 163
 Lusitania XIV, 4, 29
 lustrum V, 37, 2; lustra V, 37, 2; XIV, 8, 29
 lusus cubitalis XVIII, 61, 2
 luteus XIX, 28, 7
 lutum XVI, 1, 4; XIX, 10, 18; I, 29, 3
 lux XIII, 8, 2; 10, 14
 luxuriosus X, 160
 lusus (adj.) X, 160; XX, 2, 23
 lusus XX, 2, 22
 Luza XV, 1, 22
 Lyaeus VIII, 11, 44; XX, 3, 2
 Lycaonia XIV, 3, 41
 lychnites XVI, 14, 4
 lychnium XVII, 6, 25; 7, 65
 lychnus XX, 10, 2
 Lycia XIV, 3, 46
 lyciniacae XVII, 7, 65
 lyciscus XII, 2, 28
 lycophthalmos XVI, 15, 20
 Lydia XIV, 3, 43
 Lydii IX, 2, 3
 lygdinus XVI, 5, 8
 lymphaticus X, 161; (morbus) IV, 6, 15
 lyncurius lapis XII, 2, 20; XVI, 8, 8
 lynx XII, 2, 20
 lyra VIII, 7, 4; III, 22, 8; V, 39, 11; (signum) III, 71, 36
 lyrici VIII, 7, 4

M

M (nota) I, 23, 1
 Macaronnesus XIV, 6, 15

Macedones IX, 2, 78; M. phalanx 3, 46
 Macedonia XIV, 4, 13
 Macedonius, Macedoniani VIII, 5, 44; VI, 16, 7
 macellum XV, 2, 44
 macer X, 180
 maceria XV, 9, 4
 Macchabaeorum libri VI, 1, 9; 2, 33; V, 39, 22-23
 machaera XVIII, 6, 2
 machina XIX, 18, 3
 macio XIX, 8, 2
 macies X, 180
 Macrinus V, 39, 31
 Macrobianus XI, 3, 26
 macrologia I, 34, 8
 mactus X, 165
 Madai IX, 2, 28
 Maeander XIII, 21, 23
 Maconia XIV, 3, 43
 maestus X, 174
 magalia XV, 12, 4
 Magdalena VII, 10, 3
 magi VIII, 9, 1; 9; 25
 magica ars V, 39, 7; XIV, 3, 12
 magister X, 170; magistri populi IX, 3, 11
 magistratus IX, 4, 6
 magnanimus X, 157; 167
 magnificus X, 167
 magnes XVI, 4, 1
 magnus X, 167; Magna Mater VIII, 11, 61
 Mago XVII, 1, 1
 Magog IX, 2, 27
 Mahil XIX, 21, 4
 maiestas V, 26, 25; X, 238
 maior X, 171; IX, 5, 31; m. numerus III, 6, 4
 Maiorica XIV, 6, 44
 Maius V, 33, 8
 Malachias VII, 8, 22
 Malacoth VII, 15, 1
 malae XI, 1, 44
 malefici VIII, 9, 9
 Maleum XIV, 7, 3
 malevolus X, 26
 malignus X, 176
 malitiosus X, 176
 mallecolus XVII, 5, 5
 malleus XIX, 7, 2

INDEX VERBORVM

malo I, 27, 16
 malogranatum XVII, 7, 6
 mälum XVII, 7, 3 sqq.; m. terrae
 9, 30
 mälus (navis) XIX, 2, 8
 mälus X, 176; malum V, 27, 1; m.
 sibi avem cacare (proverb.) XII,
 7, 7^r
 malva XVII, 10, 5; VI, 12, 1
 malvella (vestis) XIX, 22, 12
 Mambre XV, 1, 24
 Mambres VII, 6, 45
 mamilla XI, 1, 73-75
 Manahem VII, 6, 79
 Manasses V, 39, 17; VII, 6, 73;
 7, 20
 mancipatio V, 25, 31
 mancipium IX, 4, 45
 mancus X, 180
 mandatum V, 24, 20
 mandibulae XI, 1, 45
 mandragora XVII, 9, 30
 mane V, 30, 14; 32; VIII, 11,
 100
 Manes I, 37, 24; V, 30, 14; X,
 139; VIII, 11, 100; (haereticus)
 VIII, 5, 31
 mania IV, 7, 8
 manicae V, 27, 10
 Manichaei V, 39, 35; VIII, 5, 31
 manifestus X, 183
 manipulares IX, 3, 50
 manipulus IX, 3, 50; XVII, 9,
 106; XVIII, 3, 5
 manitergium XIX, 26, 7
 mannus XII, 1, 55
 mansuetus X, 168
 mantelia XIX, 26, 6
 Mantua XV, 1, 59
 mantum XIX, 24, 15
 manubiae XVIII, 2, 8
 manuleata (tunica) XIX, 22, 8
 manumissio X, 5, 17
 manumittere IX, 4, 48
 mänus V, 30, 14; X, 139
 mänus XI, 1, 66; m. impositio VI,
 19, 54
 manupretium XI, 1, 66
 mappa, mapella XIX, 26, 6
 Marathonius campus XIV, 4, 10
 marathron XVII, 11, 4
 marciatum IV, 12, 10

Marcion V, 39, 29; VIII, 5, 21;
 6, 23
 Marcionistae VIII, 5, 21
 Marcius vates VI, 8, 12
 Marcomanni IX, 2, 97
 marculus, -cus XIX, 7, 2
 Marcus V, 39, 27; VII, 9, 22;
 (liber) VI, 1, 10; 2, 36
 mare XIII, 14; m. mediterraneum
 XIII, 16, 7; reliqua maria 5
 sqq.; 17, 2; 19, 4; XIV, 6, 24; 26
 marcoticae uvae XVII, 5, 25
 mares 'masculi' XII, 1, 11
 Maria VII, 10, 1
 margarita XVI, 10, 1; XII, 6, 49
 margo XIV, 8, 42
 Mariandyna XV, 1, 41
 Maritima XIV, 8, 42
 maritus IX, 7, 2
 marmor XVI, 5; I, 27, 3; m.
 Carysteum VI, 11, 2
 marrubium XVII, 9, 58
 Mars VIII, 11, 50-52; Martis dies,
 stella V, 30, 6; M. pileum XVII,
 9, 29; M. Duellius XVIII, 53
 Marsi IX, 2, 88; XIII, 13, 7
 marsupium XX, 9, 5
 martellus XIX, 7, 2 sqq.; 18
 Martha VII, 10, 3
 Martianus V, 39, 39
 martisia XX, 2, 29
 Martius (mensis) V, 35, 5-6
 martyres, -ria VII, 11, 1 sqq.; XV,
 3, 12
 mas IX, 7, 2; XII, 1, 11
 masculus IX, 7, 2; m. tus XVII, 8, 2
 Masbothei VIII, 4, 6
 Masloth VI, 1, 7; 2, 18
 massa IX, 2, 63; XVI, 18, 13
 Massagetae IX, 2, 63
 Massilia XV, 1, 63
 Massyli, -lia IX, 2, 123
 masticina XIX, 22, 16; 28, 8
 mastix XIV, 6, 30; XVII, 8, 7
 mastruca XIX, 23, 1; 5
 mataxa XIX, 29, 6
 mater IX, 5, 6; 7; 13; matris
 animula XVII, 9, 51; Mater
 Magna VIII, 11, 1
 materfamilias IX, 5, 8; 7, 13
 materia XIII, 3, 1; XIX, 19, 4
 materiales solcae XIX, 34, 11

INDEX VERBORVM

- matertera IX, 6, 18; 27
 mathematica III. Praef. sqq.
 mathematici VIII, 9, 24-25
 mathesis III, 71, 39
 Matianum (malum) XVII, 7, 3
 matrimoniales tabulae IX, 5, 3
 matrimonium IX, 7, 13; 19
 matrix XI, 1, 136
 matrona IX, 5, 8; 7, 13
 Mathusalem V, 39, 4; VII, 6, 13
 Matthaecus VII, 9, 17; (liber) VI,
 1, 10; 2, 35; V, 39, 26
 Matthias VII, 9, 21
 maturus XVII, 6, 24
 matutinum V, 31, 12; (officium)
 VI, 19, 3
 Mauri IX, 2, 118; 120; 122;
 XIX, 23, 7
 Mauritania XIV, 5, 10 sqq.
 Mauritius V, 39, 41
 maurus XII, 1, 55
 Mausoleum, Mausolus XV, 11, 3
 Mavors XIX, 1, 5; (vestis) 25, 4
 maxillae XI, 1, 45
 Maximilla VIII, 5, 27
 maximus X, 171; maxumus I, 27, 15
 Maximus V, 39, 32
 Mazaca IX, 2, 30
 meatus XI, 1, 105
 meconites XVI, 15, 20
 medea (gemma) XVI, 11, 4
 Medi IX, 2, 28; 46
 Media XIV, 1, 7; 3, 8; 11
 Medica (arbor) XIV, 3, 11; XVII,
 7, 8; (herba) XVII, 4, 8
 medicamina, -menta IV, 9; medi-
 cina IV; VIII, 11, 3; V, 39, 10;
 m. iumentorum IV, 9, 12
 medicinalis digitus XI, 1, 71; m.
 libri IV, 10
 medicorum haereses IV, 4, 1 sqq.;
 m. instrumenta IV, 11
 medimna XVI, 26, 15
 mediocris X, 172; m. numerus III,
 5, 8
 Mediolanum XV, 1, 57
 meditativa verba I, 7, 3
 Mediterraneum mare XIII, 16
 medius filius IX, 5, 14; m. litterae
 1, 4, 7; m. distinctio 20, 1; m.
 nomina 7, 13
 medula XII, 7, 69
- medulla XI, 1, 87
 medus (vinum) XX, 3, 13
 mel XX, 2, 36
 Melachim VI, 1, 6; 2, 11
 melancholia IV, 5, 5; 7, 9
 melancholici X, 176
 melanites XVI, 4, 26
 melanurus XII, 6, 27
 Melchisedech VII, 6, 25
 Melchisedechiani VIII, 5, 17
 melichloros XVI, 7, 15
 melichrysus XVI, 15, 6
 melicratum (vinum) XX, 3, 12
 melimelum XVII, 7, 5
 melinum XIX, 17, 21
 melior X, 177
 melipepo XVII, 10, 16
 melitites XVI, 4, 26
 mella XVII, 7, 9
 Melo XIII, 21, 7; XII, 2, 40
 melopos XVII, 7, 13
 melos III, 20, 4
 Melos XIV, 6, 28
 melotes XIX, 24, 19
 membrum XI, 1, 82
 membrana VI, 11, 1-2
 Memmia Timotheo I, 39, 17
 Memnonides aves XII, 7, 30
 memor X, 169
 memoria XI, 1, 13; memoriae
 XV, 11, 1
 Memphis VI, 10, 1; XV, 1, 31
 Memphiticus sal XVI, 2, 5
 memphitis (lapis) XVI, 4, 14
 mena (vestis) XIX, 22, 16
 Menander, Menandriani VIII, 5, 3
 mendacium II, 12, 4
 mendax X, 175
 mendicus X, 175
 mens XI, 1, 12-13
 mensa XX, 1
 menses V, 33
 menstrua XI, 1, 140
 mensura XV, 15, 1; mensurae
 XVI, 24, 26; m. agrorum XV, 15
 menta XVII, 11, 9; m. agrestis 82
 mentum XI, 1, 57
 menum XIX, 28, 8
 mercatus V, 25, 35; XV, 2, 45
 mercennarii IX, 4, 31
 Mercurius VIII, 11, 3; 45-47;
 III, 21, 6; 8; V, 39, 11; VIII,

INDEX VERBORVM

- 9, 33; (stella) III, 66, 2; M. dies
 V 30, 6; M. trismegistus V, 1, 2
 merenda, -dare XX, 2, 12; 3, 3
 mereri IX, 3, 34; X, 182
 meretrix X, 182
 mergus XII, 7, 54
 meridies III, 41, 3; V, 30, 15;
 XIII, 1, 6; XVII, 7, 2; XX, 3, 3
 Meristae VIII, 4, 8
 meritoriae tabernae X, 182
 Merois (linea caeli) III, 42, 4
 merops XII, 7, 34
 merula XII, 7, 69; m. nigri 6, 5
 merus III, 42, 3; V, 30, 15; XIII,
 1, 6; XX, 3, 3
 mesomelas XVI, 11, 6
 Mesopotamia XIII, 21, 10; XIV,
 3, 13; (linea caeli) III, 41, 4
 Mespheres XVIII, 31
 mespilus XVII, 7, 14
 Mesraim IX, 2, 10; 19
 Messapia XV, 1, 58
 Messias VII, 2, 6
 messis XVII, 2, 6
 messorium XX, 4, 10
 mesticum XIX, 28, 8
 meta XVIII, 30; XIX, 29, 6
 metalepsis I, 37, 7
 metallum V, 27, 31; XVI, 17, 1;
 metalla XVI, 15
 Metangismonitae VIII, 5, 47
 metaphora I, 37, 2-5
 metaplasma I, 32, 2; 35, 1; 7
 metari castra XV, 3, 10
 metathesis I, 35, 6; m. rhetorica
 II, 1, 2; 21, 34
 metatores X, 179
 metatum XV, 3, 10
 metere XVII, 2, 6
 metire pedes horarum XVI, 26, 1
 metonymia I, 37, 8-10
 metreta XVI, 26, 9
 metrica III, 18, 2
 metropolitani VII, 12, 7; 10
 metrum XVI, 26, 9; metra I, 39
 meu XVII, 9, 10
 Michael VII, 5, 12
 Micheas VII, 8, 15; V, 39, 15
 milvago XII, 6, 36
 miles IX, 3, 32 sqq.; I, 25, 1; m.
 manipulares 50; m. emeriti
 XV, 1, 69; m. russati XIX, 22, 10
 milia III, 3, 5
 miliarium XV, 15, 6; 16, 1, 2
 Miliasti VIII, 5, 8
 milimindrum XVII, 9, 41
 militaris res IX, 3; XV, 9, 10;
 XVIII, 1-14
 militia III, 3, 5; IX, 3, 45
 milium XVII, 3, 12
 mille III, 3, 5
 millenarii IX, 3, 30
 mimi XVIII, 49
 mina XVI, 25, 21
 minator X, 177
 minax X, 178
 Minerva VIII, 11, 2; 71-73; XV,
 1, 44; XIX, 20
 Mincus XIII, 21, 32; XIV, 4, 29
 minimus X, 171; IX, 5, 14
 minium XIX, 17, 7
 Minoia (insula) XIV, 6, 29
 minor X, 171; IX, 5, 31; m.
 numerus III, 6, 5
 Minorica XIV, 6, 44
 Minotaurus XI, 3, 9; 38
 minusquamfinita pronomina I, 8,
 2; 6
 minutal XX, 2, 29
 Misac VII, 8, 26
 Misahel VII, 8, 26
 miser, miserabilis X, 173
 misericors, -dia X, 164
 missa VI, 19, 4
 mithridax XVI, 4, 21; 12, 2
 mitis X, 168
 mitra XIX, 31, 4, 5; (navis) 4, 6
 mixta Latina lingua IX, 1, 7
 Moab VII, 6, 27; VIII, 11, 24;
 IX, 2, 8
 Moabitae IX, 2, 8
 moderatus X, 172
 modestus X, 168
 modicus XX, 9, 4; X, 172;
 'parvus' XVI, 26, 10
 modius XVI, 26, 10; XIX, 2, 9
 modus verborum I, 9, 4-5
 moenia XV, 2, 17-18
 Moeniana aedificia XV, 3, 11
 Moenius XV, 3, 11
 Moesia XIV, 4, 5
 mola XX, 8, 6
 molaris (lapis) XIX, 10, 10; m.
 dentes XI, 1, 52

INDEX VERBORVM

- molitio XVII, 3, 5
 mollis X, 179
 molochinia, -na (vestis) XIX, 22, 12
 molochites XVI, 7, 11
 Molossia XIV, 4, 9
 molossus I, 16, 6
 molotius XVI, 4, 32
 momentana XVI, 25, 4
 momentum V, 29, 1; 25, 25
 monachus VII, 13, 1
 monarchia, -cha IX, 3, 23; V, 39, 25
 monasterium XV, 4, 5
 monedula XII, 7, 35
 moneta XVI, 8, 8; 25, 4
 monilia XIX, 31, 11-13
 monoceros XII, 2, 12-13
 monodia VI, 19, 6
 monogamus IX, 7, 14
 monoptota I, 7, 33
 monostichon I, 39, 21
 mons XIV, 8, 1; montium nomina XIV, 8
 monstra XI, 3
 monstruosae facies XI, 3, 18
 Montani VIII, 5, 35
 Montanus XVII, 7, 39; (haereticus) VIII, 5, 27
 monumenta I, 41, 2; XV, 11, 1
 mora (piscis) XII, 6, 34
 moralis II, 24, 4; 16
 morbi IV, 5 sqq.
 moribundus X, 181
 morio X, 183
 moriturus X, 181
 mors VIII, 11, 51; XI, 2, 31-32
 mortarium IV, 11, 6
 mortuus XI, 2, 33; m. vestes purpureae XI, 1, 123
 morus XVII, 7, 19
 mos II, 10, 2; V, 3, 2-3
 Moschorus XIV, 3, 32
 Mosoch IX, 2, 30
 motacismus I, 32, 6
 Moyses VII, 6, 46; V, 39, 9; XV, 1, 32; invenit Hebraeas litteras I, 3, 5; inv. Hebr. hexametros 38, 11; inv. Hebr. leges V, 1, 1; 8, 12; historiam scripsit I, 41, 1; pentateuchum VI, 2, 1; I, 4-5
 mozicia XX, 9, 4
 mucro XVIII, 6, 2
 mugilis XII, 6, 26
 mula sagmaria XX, 16, 5
 mulcator X, 178
 mulctrum, mulgarium XX, 6, 7
 mulier XI, 2, 18; 20
 muliebria XI, 1, 140-142
 mulierarius X, 107
 mulio X, 183
 mulli XIX, 34, 10
 mullus XII, 6, 25
 mulsum X, 178; XX, 3, 10
 multipes XII, 5, 6
 multiplex numerus III, 6, 5 sqq.
 mulus XII, 1, 57; 61
 mundus XIII, 1; III, 29, 29; m. creatio V, 39; XVI, 26, 10; VI, 17, 10; m. aetates V, 39
 muncra VI, 19, 26-27
 munia IX, 4, 21; XV, 2, 10
 municeps IX, 3, 21; 4, 21
 municipales IX, 4, 22
 municipium XV, 2, 10
 munifex, -ficus X. 166
 munimentum, munitum XV, 9, 1
 munitiones XV, 9
 munus XV, 2, 18
 muraena XII, 6, 43; (ornatus) XIX, 31, 14
 muralis XVIII, 7, 8
 mures 'lacerti' XI. I. 117
 murex XII, 6, 50
 muria XX, 3, 20
 murices 'saxa' XVI, 3, 3
 murrina XVI, 12, 6
 murus XV, 2, 19; muri sancti XV, 4, 2
 mus XII, 3, 1; 'terra' XII, 3, 1; XX, 3, 4; m. araneus XII, 3, 4
 Musae III, 15, 2; 'nymphae' VIII, 11, 96
 musca XII, 8, 11
 musculus (piscis) XII, 6, 6; 53; musculi XI, 1, 117; (militares) XVIII, 11, 4; (navis) XIX, 1, 14
 musica I, 2, 2; II, 24, 15; III, 15-23; 7, 8
 musici numeri III, 22
 musio XII, 2, 38
 musmo XII, 1, 61
 mustela XII, 3, 3; XVIII, 7, 10; XX, 15, 3

INDEX VERBORVM

mustiones XII, 8, 16
 mustum XX, 3, 4
 mutus X, 169; m. litterae I, 4, 4
 mutuum V, 25, 18
 Mycenae XV, 1, 47
 Mygdonia XIV, 3, 39
 myoparo XIX, 1, 21
 myrice XVII, 7, 49
 myrine XVII, 7, 50
 myrmicites XVI, 15, 19
 myrmicoleon XII, 3, 10
 Myrmidones, Myrmidon IX, 2, 75
 myrobalanum IV, 12, 6; XVII, 9, 84
 myrra XVII, 8, 4
 myrrites XVI, 7, 14
 myrteus color XII, 1, 53; m. panni
 VI, 11, 3
 Myrteum mare XIII, 16, 8
 Myrtilus XIII, 16, 8
 myrtus XVII, 7, 50
 mysterium VI, 19, 42
 mysticae litterae I, 3, 8

N

Nabaioth IX, 2, 7
 Nabathaea regio XIV, 3, 26
 Nabathaei IX, 2, 7
 Nabeth XIV, 3, 26
 Nabuchodonosor V, 39, 18; VII,
 6, 80
 Nachor V, 39, 7
 Nahum VII, 8, 13
 Naiades VIII, 11, 97
 nani XI, 3, 7
 napocaulis XVII, 10, 9
 napus XVII, 10, 8
 Narbona XV, 1, 64
 narcissus XVII, 9, 16
 nardostachys XVII, 9, 3
 nardus XVII, 9, 3
 nares XI, 1, 47
 narrandi genera I, 40
 narratio II, 7, 1-2
 nassa XIX, 5, 3
 nasturcium XVII, 10, 17
 nates XI, 1, 101
 Nathan VII, 8, 7
 Nathanael VII, 10, 4
 Nathanei VII, 12, 23
 natio IX, 2, 1; 4, 4
 nativitas III, 25, 1
 natrix XII, 4, 25

natura XI, 1, 1
 naturales filii IX, 5, 19
 natus IX, 5, 13
 nauclerus XIX, 1, 3
 nauta XIX, 1, 5
 navalia XIV, 8, 38
 navalis res XIX, 1-5
 navicularius XIX, 19, 1
 navigium speculatorium XIX, 1, 18
 navis XIX, 1 sqq.; n. longa XIX,
 1, 14; n. trabaria 27; n. rataria
 9; n. actuariae 24
 navita XIX, 1, 5
 Naxos XIV, 6, 27
 Nazareus X, 190; VII, 14, 2;
 VIII, 5, 9
 Neapolis XV, 1, 60; (Samariae)
 XV, 1, 21
 nebula XIII, 10, 10
 necromantii VIII, 9, 11
 Nehemias VII, 8, 23
 nefandus X, 188
 nefarius X, 188
 nefrendes XX, 16, 1; X, 137
 negatio II, 27, 6
 neglegens X, 192
 negotialis causa II, 5, 5; n. status 2
 negotium XVIII, 15, 3
 Nembroth VII, 6, 22; XV, 1, 4
 nemo X, 184
 nemus XVII, 6, 6
 neomenia VI, 18, 10
 neophytus VII, 14, 6
 nepeta XVII, 9, 82
 nephresis IV, 7, 24
 Nephthalim VII, 7, 13
 nepos IX, 5, 26; 6, 23; X, 193
 nepotatio X, 193
 neptis IX, 5, 26; 6, 23
 Neptunus XIII, 7, 2; VIII, 11, 38;
 N. equestris, hippius XVIII, 27, 2
 nequam X, 186
 nequaquam X, 187
 Nereides VIII, 11, 97
 Nero, V, 39, 27
 Nerva V, 39, 28
 nervus XI, 1, 83; (vinculum) V,
 27, 11
 Nestoriani VIII, 5, 64
 Nestorius V, 39, 38; VI, 16, 8;
 VIII, 5, 64
 netum XIX, 29, 4

INDEX VERBORVM

neuter X, 187
 neutralia verba I, 9, 7
 neutrum genus I, 7, 28
 Nicaena synodus V, 39, 36; VI, 16, 4, 6
 Nicolai (palmae) XVII, 7, 1
 Nicolaus, Nicolaitae VIII, 5, 5
 Nicomedia XIV, 3, 39; XV, 1, 41
 Nicopolis XV, 1, 61
 Nicostrate (Carmentis) I, 4, 1
 niger X, 194
 nihilum, -li X, 185
 Nilus XIII, 21, 7
 nimbus XII, 10, 3; XIX, 31, 2
 Ninus XVIII, 1, 1
 Nissa XIV, 8, 11
 nitrum XVI, 2, 7
 nix XII, 10, 6
 nixa (arbor) XVII, 7, 10
 nobilis X, 184
 noctua XII, 7, 40
 nodus (militaris) IX, 3, 60
 Noc VII, 6, 15; V, 39, 4; auctor vitis XVII, 5, 1
 Noemi VII, 6, 57
 Noctus, Noctiani VIII, 5, 41
 nolo I, 27, 16
 nomen I, 7; II, 27, 5; n. Christi VII, 2; n. Hebraea I, 1
 nominativus I, 7, 31
 nomisma XVI, 18, 9; 25, 14
 Noricus ager XIV, 4, 5
 norma XIX, 18, 1
 nosocomion XV, 3, 13
 notae militares I, 24; n. litterarum I, 25; n. digitorum I, 26; n. iuridicae I, 23; n. vulgares I, 22; n. scripturarum I, 21
 notarii I, 22, 2
 notha nomina I, 7, 13
 nothus IX, 5, 23; I, 7, 13
 notio II, 29, 3
 novacula XX, 13, 4
 novalis ager XV, 13, 12
 Novatiani VIII, 5, 34
 Novatus V, 39, 33; VIII, 5, 34
 novella lex V, 16
 novem III, 3, 3
 novissimus filius IX, 5, 14
 novum testamentum VI, 1 2 sqq.; n. ver V, 33, 6; n. ordines VI, 1, 10

nox V, 31, 1-4; III, 51; V, 30, 1
 nubentes IX, 7, 12
 nubes XIII, 7, 1 sqq.; VII, 8, 34
 nubilus X, 184
 nubilus dies X, 194
 nucula XVII, 7, 23
 nucleus XVII, 7, 22
 nugas X, 191
 nugigerulus X, 192
 nullus X, 184
 Numa Pompilius V, 1, 3
 numerabilis magnitudo III, 11, 2
 numerarii IX, 4, 19
 numerus III, 2 sqq.; n. secundum geometriam III, 13; n. secundum musicam III, 22; n. infiniti III, 9; n. circularis stellarum III, 65; n. septenarius VI, 17, 17; n. grammaticus I, 7, 30
 Numidae IX, 2, 120-122; XIV, 5, 9
 Numidia XIV, 5, 9
 Numidicum marmor XVI, 5, 16
 Numisiana (uvae) XVII, 5, 15
 nummus XVI, 18, 10
 nuncupare, -atio V, 24, 12
 nuntius, -um X, 189; 'angelus' VII, 5, 1
 nuptae IX, 7, 10; XIII, 7, 2
 nuptiae IX, 7, 10
 nurus IX, 6, 19
 nutritor X, 188
 nux XVII, 7, 21
 Nyctages VIII, 5, 62
 nyctalmus IV, 8, 8
 nycticorax XII, 7, 41
 Nympha IX, 7, 8; VIII, 11, 96
 Nysa VIII, 11, 44; XV, 1, 6
 Nysacus 'Bacchus' VIII, 11, 44

O

O I, 4, 17; et au XII, 3, 2; XVII, 5, 4
 obediens X, 196
 obeliscus XVII, 31
 obelus (nota) I, 21, 3-4
 oblaqueare XVII, 5, 31
 oblatio VI, 19, 25
 oblectare, -ator X, 199
 obnixus X, 198
 obnoxius X, 198

INDEX VERBORVM

- obnubere IX, 7, 10
 obocdiens X, 196
 obolus XVI, 25, 11
 obryzum XVI, 18, 2
 obscenus X, 198
 obscurum caesarum genus II, 8, 2
 obsidianus, obsianus (lapis) XVI, 16, 5
 obsidius (obsius) (lapis) XVI, 4, 21
 obsitus X, 197
 obstrigilli XIX, 34, 8
 obtrectator X, 199
 obtunsus X, 198
 occare, -atio XVII, 2, 4
 occidens III, 42, 2; XIII, 1, 4
 occipitium XI, 1, 27
 Ochozias V, 39, 15; VII, 6, 79
 ochra XIX, 17, 13
 oceanus XIII, 15
 oceloc XII, 6, 49
 ocreae XIX, 34, 5
 Octavianus (vid. Augustus)
 octo III, 3, 3
 October V, 33, 11
 oculus XI, 1, 36; (arboris) XVII, 6, 13
 ocymum XVII, 10, 16
 odi X, 91
 odia XVII, 7, 19
 odibilis X, 197
 odor XVII, 8, 1; IV, 12, 1; odores IV, 12; XIV, 3, 10
 odoratus XII, 1, 22
 Odysseus I, 7, 12
 Oeae XIV, 5, 6
 oenomeli XX, 3, 11
 oenophorus XX, 6, 1
 oestrum, -us XII, 8, 15
 offa XX, 2, 26; offarii coci XX, 2, 26; offatim XX, 2, 26
 offella XX, 2, 26
 offertorium VI, 19, 24
 officium VI, 19, 1; o. vespertinum 2; o. matutinum 3; officia sacra divinaque VI, 19, 1
 Ogyges XIII, 22, 1
 ola XI, 1, 62
 olca XVI, 12, 1
 Olda VII, 8, 29
 olca XVII, 7, 62
 olcaria vasa XX, 7
 oleaster XVII, 7, 61; 74
 oleomela XVII, 7, 11
 oleoselinon XVII, 11, 3
 oleum XVII, 7, 62; 68
 olfactoriola XIX, 31, 19
 olfactus XI, 1, 22
 olfecisse, 'scisse' X, 142; XI, 1, 47
 olisatrum XVII, 10, 16
 Olisipona XV, 1, 70
 olla XX, 8, 2
 olor XII, 7, 18-19
 olus XVII, 10, 2; o. molle 17; olera XVII, 10-11
 Olympias V, 37, 1; 39, 16
 Olympus XIV, 4, 13; 8, 9
 omentum XI, 1, 130
 omne genus in re grammatica I, 7, 29
 omnimorbia XVII, 9, 63
 omphacion XVII, 7, 68
 omphacites XVII, 7, 38
 onager XII, 1, 39
 onerosus X, 117
 onocentaurus XI, 3, 39
 onocrotalon XII, 7, 32
 onomatopoeia I, 37, 14
 onyx XVI, 8, 3
 opacus XIV, 8, 35
 opalus XVI, 12, 3
 operarii, -ria XV, 6
 ophaz XVI, 18, 2
 Ophitae VIII, 5, 10
 ophites XII, 4, 30; XVI, 5, 3
 Ophni VII, 6, 60-61
 opifex X, 200
 opilio X, 200
 opinatio II, 24, 2
 opisphora XIX, 4, 6
 opium Cyrenaicum XVII, 9, 27
 opobalsamum XVII, 8, 14
 opozema XX, 3, 21
 oppidani IX, 4, 42
 oppidum XV, 2, 5-6; oppida IX, 4, 42
 opposita II, 31
 Ops VIII, 11, 59; X, 145; XIV, 1, 1
 optare 'eligere' IX, 3, 41
 optativus I, 9, 4
 optimus X, 23
 optiones IX, 3, 41
 opulentia XX, 2, 4
 opusculorum genera VI, 8

INDEX VERBORVM

ora V, 29, 2; o. vestimentorum XIX, 24, 20
 oracula XV, 4, 3
 orare I, 6, 3; VI, 19, 59; X, 195
 oratio I, 6, 3; II, 27, 5; VI, 19, 59; o. grammatica I, 7; o. rhetorica II, 7; o. compositio II, 18, 1; o. soluta I, 38, 2
 orator II, 3; X, 195; II, 19
 oratorium XV, 4, 4
 orbiculus XIV, 2, 1
 orbis IX, 4, 3; o. terrae XIV, 2; (piscis) XII, 6, 6
 orbita XV, 16, 13
 orbis X, 200; XI, 2, 12
 orca VIII, 11, 42; XX, 6, 5
 Orcades XIV, 6, 5
 orchades (olivae) XVII, 7, 63
 orchestra XVIII, 4, 4
 orchis XVII, 9, 43
 orbiculus XVII, 9, 84
 Orcus VIII, 11, 42
 ordeolus IV, 8, 16
 ordinarius IX, 3, 33; XVIII, 67
 ordines senatorum IX, 4, 12
 ordiri XIX, 29, 7
 Oreades VIII, 11, 97
 organica III, 19, 1; III, 20
 organum III, 21, 2
 orgia VI, 19, 36
 oriens III, 42, 2; XIII, 1, 4
 organum XVII, 9, 76
 Origenes V, 39, 32; VIII, 5, 40; VI, 4, 4; VI, 7, 2
 Origeniani VIII, 5, 40
 Orion III, 71, 10
 ornamenta XIX, 30, 31-32
 ornatura XIX, 33, 7
 Orontes XIII, 21, 17
 orphanus XI, 2, 12
 Orpheus III, 22, 9
 orthodoxus VII, 14, 5; X, 195
 orthogonium III, 12, 2
 orthographia I, 27
 Ortygia XIV, 6, 21
 ortygetra XII, 7, 65
 os XI, 1, 49
 osae XIX, 34, 9
 Osanna VI, 19, 22-23
 oscedo, IV, 8, 17
 Osci IX, 2, 88
 oscilla XX, 14, 11; XI, 1, 63

oscines XII, 7, 76
 Osiris XVI, 1, 2
 osor X, 197
 ossa XI, 1, 86
 ossifragus XII, 7, 59
 ostenta XI, 3
 ostentabile genus dicendi II, 9, 11
 Ostia XV, 1, 56; 7, 4
 ostiarius VII, 12, 32-33
 osticus XIX, 28, 9
 ostium XV, 7, 4; XIV, 8, 43
 ostracites XVI, 4, 25; 15, 16
 ostracus XV, 8, 11; XIX, 10, 26
 ostrea XII, 6, 52
 ostrum XIX, 28, 2-4
 osus sum X, 91
 Othoniel VII, 6, 52
 Ovidii Fasti VI, 8, 8
 ovis XII, 1, 9
 ovum XII, 7, 80-81; (Circi) XVIII, 29, 1
 oxi XVIII, 9, 4
 oxybaphus (-falus) XVI, 26, 4
 Ozee VII, 8, 10
 Ozias V, 39, 16; VII, 6, 71
 ozie pro hodie XX, 9, 4

P

P et B I, 27, 4; (nota) I, 23, 1;
 PR (nota) I, 23, 1
 Paccas VII, 6, 79
 Pachynum XIV, 7, 5
 Pactolus XIII, 21, 21; XIV, 3, 43
 pactum V, 24, 13, 19
 Padus XIII, 21, 26
 paeanites XIV, 4, 13
 paedagogus X, 206
 paederos XVI, 10, 2
 paene I, 27, 19
 paenitentia VI, 19, 71-72
 paenula XIX, 24, 14
 paeon I, 17, 18
 paeonia XVII, 9, 48
 paganus VIII, 10, 1
 pagus XV, 2, 14
 pagina VI, 14, 6
 pala XX, 14, 10
 palae XI, 1, 94
 Palaestina XIV, 3, 17; 19
 Palaestini IX, 2, 20; 58
 palaestra XVIII, 23, 24
 Palamedes I, 3, 6

INDEX VERBORVM

- palatium XV, 3, 5
 palatum XI, 1, 55
 palca XV, 13, 18; XVII, 3, 19
 palearia XII, 1, 30
 Pales dea XV, 13, 18; XVII, 13, 19
 palimbacchius I, 17, 12
 paliurus XVII, 9, 56
 palla XIX, 25, 2
 Pallantem XV, 3, 5
 Pallas VIII, 11, 75
 pallium XIX, 24, 1; pallia virorum
 XIX, 24; p. feminarum XIX, 25
 palma I, 17, 8; XI, 1, 69; XVII,
 5, 9; 7, 1; palmarum dies VI,
 18, 13
 palmata (toga) XIX, 24, 5
 palmes XVII, 5, 9
 palmula XIX, 2, 7; XVII, 7, 1
 palmus XV, 15, 2
 palpebrae XI, 1, 39
 paludamentum XIX, 24, 9
 palumbes XII, 7, 62
 palus V, 27, 16; XX, 13, 2
 palus XV, 13, 18
 Pamphagi IX, 2, 130
 Pamphilus VI, 6, 1
 Pamphyliia XIV, 3, 44
 pampinus XVII, 5, 10
 Pau III, 20, 8; VIII, 11, 81-83
 panace XVII, 9, 28
 panchrus XVI, 12, 1
 pandorius III, 21, 8
 panegyricus VI, 8, 7
 pangere foedus V, 24, 18
 panicium XVII, 3, 13
 panis XX, 2, 15
 Panitac VIII, 11, 103
 Pannonia XIV, 4, 5; 16
 pannucia (vestis) XIX, 22, 24
 Panotii XI, 3, 19
 panther XII, 2, 8, 9
 panuliac, panuliac XIX, 29, 7
 Papia Poppaea lex V, 15, 1
 papilio XII, 8, 8; 'tentorium' XV,
 10, 3
 papates XIX, 27, 4
 papaver XVII, 9, 31
 Paphia (arbor) XVII, 7, 64
 Paphlagonces IX, 2, 33
 Paphos XIV, 6, 14; (urbs) XV,
 1, 48
 papillae XI, 1, 75
 papula IV, 8, 21
 papyrus XVII, 9, 96; p. bibula
 VI, 10, 1
 par numerus III, 5, 2
 parabola I, 37, 33; (in prophetia)
 VII, 8, 36; (liber) VI, 2, 18;
 8, 13
 Paracletus VII, 3, 10; 12
 paradiastole II, 21, 9
 paradigma I, 37, 34
 Paradisus XIV, 3, 2
 paradoxon II, 21, 29
 paragoge I, 35, 3
 paragraphus I, 21, 8
 Paralipomenon liber VI, 1, 7; 2, 12
 paralysis IV, 7, 25
 paranymphea IX, 7, 8
 parapsis XX, 4, 10
 parasangae XV, 16, 1
 parastatae XIX, 2, 11
 parathesis II, 21, 46
 Parcae I, 37, 24; VIII, 11, 93
 pardus XII, 2, 10
 parens V, 26, 16; IX, 5, 4
 parenthesis I, 37, 18
 parenticida X, 225
 parias XII, 4, 27
 paries XV, 8, 2; p. crustatus
 XIX, 13
 parietinae XV, 8, 3
 pariter par numerus III, 5, 3
 Parium marmor XVI, 5, 8
 parma XVIII, 12, 6
 Parnassus XIV, 4, 12; 8, 11
 paro XIX, 1, 20
 paroemia I, 37, 28
 paromocon I, 36, 14
 paronomasia I, 36, 2
 Paros XIV, 6, 29
 parotidae IV, 8, 2
 parrhesia II, 21, 31
 parricidium V, 26, 16
 partes orationis I, 6; II, 7, 1;
 partes 'spolia' XVIII, 2, 8
 Parthenii (urbs) XV, 1, 62
 Parthenope XV, 1, 60
 Parthi V, 39, 32; IX, 2, 44;
 P. vestes XIX, 23, 1
 Parthia XIV, 3, 8, 9
 participialia nomina I, 7, 25
 participium I, 6, 2; I, 11
 Pascha VI, 18, 3; 17, 10 sqq.

INDEX VERBORVM

- Paschalis dies VI, 17, 17; P. cyclus VI, 7
 pascuus ager XV, 13, 6
 passer XII, 7, 68
 passio caduca IV, 7, 5; p. acuta 5, 7
 passivum I, 9, 7
 passum XX, 3, 14
 passus XV, 15, 2
 pastinaca XVII, 10, 6
 pastinum XX, 14, 8
 patella XX, 8, 2
 pater IX, 6, 23; 5, 3; patres IX, 4, 10; p. conscripti 4, 11; p. magnus 6, 24
 paterae XX, 5, 2
 paterfamilias IX, 5, 3; 7
 Paternus, Paterniani VIII, 5, 58
 pati XVIII, 6, 4
 patibulum V, 27, 34
 patiens X, 201
 patina XX, 4, 10
 patratio IX, 5, 3
 patria XIV, 5, 19; patriae nomina I, 7, 24
 patriarcha VII, 7, 1; 12, 5; 9
 Patriciani VIII, 5, 48
 patricida X, 225
 patricii IX, 3, 25
 Patricius VIII, 5, 48
 patronus X, 205
 patronymica nomina I, 7, 20
 patruelis IX, 6, 13
 patruus IX, 6, 16; 24
 Pauliani VIII, 5, 29
 Paulus (iurisconsultus) V, 14; (Samosatenus) VIII, 5, 29; (apostolus) VII, 9, 8-10; XV, 1, 38; V, 39, 27; VI, 1, 10; 2, 44; (Aemilius) XI, 5, 1
 pauperior XI, 2, 26
 pausia XVII, 7, 66
 pavere X, 201; 230 (cf. pavire)
 pavidus X, 230
 pavimentum X, 230; XV, 8, 10; XVII, 7, 66; XIX, 10; 25
 pavire XV, 8, 10; XVII, 7, 66; XIX, 10, 25 (cf. pavere)
 pavitensis vestis XIX, 22, 19
 pavo XII, 7, 48
 pavor XV, 8, 10; XIX, 10, 25
 pavus (piscis) XII, 6, 5
 pax XVIII, 1, 11
 paxillus XI, 1, 45
 peccator X, 228
 peccatum V, 27, 1
 pecten XI, 1, 74; XX, 13, 4; pectines XIX, 29, 1
 pectoralis tunica XIX, 22, 7
 pecuarius XVI, 18, 4
 peculator X, 221
 peculatus V, 26, 22
 peculium XVI, 18, 4; V, 25, 5
 pecunia XVI, 18, 3
 pecuniosus X, 209; 155; XVI, 18, 4
 pecus XII, 6, 1; pecora et pecudes 1, 6
 pedicacae V, 27, 8
 pedicosi XII, 5, 14
 pediculi XII, 5, 14
 pedites in cursu XVIII, 40
 peiero X, 222
 Pelagius, Pelagiani VIII, 5, 63
 Pelasgi IX, 2, 74
 pelicanus XII, 7, 26
 pellax X, 204; 224
 pellex X, 228-229
 pellis XI, 1, 79
 Peloponnensis XIV, 4, 11; (urbs) XV, 1, 48
 peloris XII, 6, 54; 57
 Pelorum XIV, 7, 4
 pelta XVIII, 12, 4
 pelvis XX, 6, 8
 Penates VIII, 11, 99
 pendere XII, 7, 7
 penetrabilia VIII, 11, 94; XV, 4, 4
 penicilli XII, 6, 62
 penitus XV, 4, 4
 penna (cf. pinna) XIX, 19, 11; VI, 14, 3; XII, 7, 7
 pennus XI, 1, 46; XVII, 7, 31; XIX, 19, 11
 pensum XIX, 29, 4; XVI, 25, 3
 pentametrum I, 39, 6
 pentaphyllon XVII, 9, 38
 Pentapolis XIV, 3, 24; 25; 5, 5
 pentaptota I, 7, 33
 Pentateuchus VI, 2, 2
 Pentecoste VI, 18, 4
 penteres XIX, 1, 23
 pentorobon XVII, 9, 48
 peplum XIX, 25, 1

INDEX VERBORVM

pepo XVII, 10, 17
 per se numerus III, 6, 1
 pera XIX, 24, 19
 perdix XII, 7, 63
 Perdix XIX, 19, 9
 peregrinus X, 215; IX, 4, 41
 perendie V, 30, 22
 perennis X, 204
 perfectus X, 202; perfectus numerus III, 5, 1
 perfidus X, 222
 pergamenae VI, 11, 1
 Perihermeniac Aristotelis II, 27
 periodus I, 20, 5-6; II, 18
 Peripatetici VIII, 6, 13
 periphraſis I, 37, 15
 peripleumonia IV, 6, 9; 7, 15
 Periscelides XIX, 31, 9
 perissologia I, 34, 7; II, 20, 2
 periurus X, 222
 perizoma XIX, 22, 5
 pernix, -nicitas X. 211
 pernox X, 212
 pero XIX, 34, 13
 perorare X, 195
 perpendiculum XIX. 18, 8
 perpetuus X, 204
 Persae IX, 2, 47; V, 30, 4; a Gordiano victi 39, 32-33; VIII, 9, 13; P. habitus XIX, 23, 6
 persecutor, -tus X, 226
 Persepolis XV, 1, 8
 Perseus III, 71, 33
 perseverans X, 212
 Persia XIV, 3, 8; 11-12; XV, 1, 8
 Persicus limes IX, 2, 62; P. Sibylla VIII, 8, 3; P. malum XVII, 7, 7; P. sinus XIII, 17, 4
 perspicax X, 201; 204
 pertica XV, 15, 2; 3
 Pertinax Imperator V. 39, 30
 pertinax X, 212; 268; XII, 5, 11
 pervicax X, 2, 10
 pes (mensura) XV, 15, 2; (metricus) I, 17; (navis) XIX, 3, 4
 pessaria IV, 9, 11
 pestilentia IV, 6, 17-18
 petalum XIX, 21, 7
 petilus XII, 1, 52
 petorritum XX, 12, 4
 petra XVI, 3, 1; p. focaris 4, 5
 petrapium XVII, 11, 2

petro X, 231
 petroselinon XVII, 11, 2
 Petrus VII, 9, 2; V, 39, 27; (epistolae) VI, 1, 10
 petulans X, 213
 petulcus X, 231
 Peuceſtia XV, 1, 58
 peusis II, 21, 47
 Phaenicusa XIV, 6, 37
 Phaenon III, 71, 20
 Phaethon V, 30, 7; III, 71, 20; 65, 2; XVI, 8, 6
 phagrus XII, 6, 22
 phalae XVIII, 7, 8
 phalanx IX, 3, 46
 phalarica XVIII, 7, 8
 Phaleg VII, 6, 24
 phalerae XX, 16, 1
 Pharao VII, 6, 43; XV, 1, 32
 Phares VII, 6, 40
 pharetra XVIII, 9
 pharetratae gentes XIX, 23, 6
 Pharisaci VII, 6, 40; VIII, 4, 3
 pharmacia IV, 9, 2-3
 pharus XV, 2, 37; XX, 10, 10
 phaselus XVII, 4, 6; 10, 14; XIX, 1, 17
 phasianus XII, 7, 49
 Phasis XIII, 21, 19; XIV, 3, 32
 Phemonoe (Sibylla) VIII, 8, 4
 phengites XVI, 4, 23
 Pherecydes Syrus I, 38, 2; 39, 12; 42, 2
 Phi et Rho (nota sententiae) I, 21, 23
 Phidon XVI, 25, 2
 Philadelphia XV, 1, 13
 Philadelphus V, 39, 22
 philanthropus XVII, 9, 66
 Philargyrius I, 22, 2
 Philippus VII, 9, 16; (tetrarcha) IX, 3, 24; (imperator) V, 39, 33
 Philistaei, Philistiim IX, 2, 58; 20
 Philistim 'Ascalon' XIV, 3, 19; XV, 1, 17
 Philometor V, 39, 23
 Philopator V, 39, 32
 philosophi VIII, 6, 1-3
 philosophia II, 24
 Phinees VIII, 6, 62
 Phineus VIII, 6, 49
 Phison XIII, 21, 8

INDEX VERBORVM

- phlasca XX, 6, 2
 phlebotomum IV, 11, 2
 phlegma IV, 5, 7
 phlegmone IV, 6, 7
 phlogites XVI, 14, 9
 phlomos XVII, 9, 73; 94
 Phocas V, 39, 41
 Phoebus VIII, 11, 54
 phoenicatus XII, 1, 49
 Phoenices IX, 2, 12; 55; litteras
 Graecas invenerunt I, 3, 5
 Phoenicca (vestis) XIX, 22, 10;
 Phoeniceum (color) XIX, 17, 5;
 P. colore capita librorum scri-
 buntur I, 3, 6; XIX, 17, 5
 Phoenicia IX, 2, 55; XIV, 3, 17-18
 Phoenix IX, 2, 55; XIV, 3, 18
 phoenix XVII, 7, 1
 Phoroncus V, 1, 1; 39, 8
 Phosphorus XV, 2, 37; XX, 10, 10
 Photinus, Photiniani VIII, 5, 37
 phrenesis IV, 6, 3
 Phryges IX, 2, 33; VIII, 9, 32;
 III, 21, 4
 Phrygia XIV, 3, 39
 Phrygius (lapis) XVI, 4, 9; Phrygia
 (vestis) XIX, 22, 22; (Sibylla)
 VIII, 8, 6
 phrygiones XIX, 22, 22
 Phryxus XIII, 16, 8
 phthisis IV, 7, 17
 phu XVII, 9, 7
 Phut IX, 2, 11; (fluvius) ibid.
 Phuthaci IX, 2, 19
 Phuthensis regio IX, 2, 11
 physica II, 24, 3-4
 physici VIII, 6, 4
 Physon XIII, 21, 8
 piaculum V, 26, 26
 pica XII, 7, 46
 picca XIII, 7, 31
 picta toga XIX, 24, 5
 Pictavium XV, 1, 64
 Picti XIX, 23, 7
 pictura XIX, 16, 1
 picus XII, 7, 47
 piger X, 212
 pigmenta IV, 11, 4
 pignus V, 25, 20; 22
 pila IV, 11, 4; XVIII, 69; (si-
 gnum militare) XVIII, 3, 4
 Pilatus VII, 10, 9
 pilentum XX, 12, 4
 pili XI, 1, 28
 pilleum XIX, 21, 3; 30, 5; 31,
 4-5
 pilosi VIII, 11, 103
 pilum IV, 11, 5; XI, 1, 28 (pilo);
 XVIII, 7, 9
 pilumni IV, 11, 5
 pinna XI, 1, 46; XIX, 19, 11 (cf.
 penna)
 pinnula XI, 1, 46; pinnulae 48
 pinnus XI, 1, 46; XVII, 7, 31;
 XIX, 19, 11
 pinus XVII, 7, 31
 piper XVII, 8, 8
 piperinus lapis XIX, 10, 8
 pirata X, 220
 pirula XI, 1, 48
 pirum, -us XVII, 7, 15
 pis 'aurum' XVII, 4, 10
 piscis XII, 6; (signum) III, 71, 32
 pisere IV, 11, 4
 pisinnus X, 231
 Pisistratus VI, 3, 3
 pistacia XVII, 7, 30
 pistior IV, 11, 5; XV, 6, 4
 pistinum XV, 6, 4
 pistum XVII, 3, 13
 pisum XVII, 4, 10
 pix XVII, 7, 72
 placenta XX, 2, 17
 placitum V, 24, 19
 plaga 'rete' XIX, 5, 1; 'verber'
 V, 27, 14; (mundi) XIII, 1, 3
 plagiator X, 220
 plana figura III, 11, 2; planus
 (in ludo) XVIII, 65
 planeta III, 67; 71, 20; (et
 planetas) XIX, 24, 17
 planta XI, 1, 113; XVII, 6, 12
 plantago XVII, 9, 50
 plantaria XVII, 6, 12
 plastice XIX, 15, 1
 platanus XVII, 7, 37
 Plato V, 39, 20; II, 24, 4
 Platonici VIII, 6, 7; 20
 plaustrum XX, 12, 3
 plausus III, 22, 11
 plebiscitum V, 11
 plebs X, 4, 5; 6
 pleonasmus I, 34, 6
 pleurisis IV, 6, 8

INDEX VERBORVM

- Pliades III, 70, 13
 plumbum XVI, 20; 22
 pluteus XVIII, 11, 3; XX, 11, 5
 pluviae XII, 10, 2; 3
 poculum XX, 5, 1
 podagra IV, 7, 30
 poderis XIX, 21, 1
 poema I, 39, 21
 poena V, 27, 1 sqq.
 poene I, 27, 19
 Poeni IX, 2, 116
 poenitentia VI, 19, 71-72
 poesis I, 39, 21
 poeta VIII, 7 sqq.
 poli III, 37; XIII, 55
 polios XVII, 9, 63
 pollen XX, 2, 19
 pollex XI, 1, 70
 Pollio VI, 5, 2
 pollis XX, 2, 19
 Pollux et Castor III, 71, 25
 polygonus XVII, 9, 79
 polymitus XIX, 22, 21
 polypodium XVII, 9, 62
 polyptoton I, 36, 17
 polysyntheton I, 36, 19
 poma XVII, 6, 24
 pomelida XVII, 7, 12
 pompa XVIII, 2, 2
 Pompeia (urbs) XV, 1, 51
 Pompeiopolis I, 32, 2
 Pompeius V, 1, 5; 39, 25
 Pomponii Tityrus carmen I, 38, 25
 pondera XVI, 23; 25; 27
 pons XIX, 2, 16
 Ponticus sinus XIII, 16, 4; P.
 mare XIII, 16, 4; P. gemma
 XVI, 12, 4; 15, 26; P. nuces
 XVII, 7, 24; P. canes XII, 2,
 21; P. absinthium XVII, 9, 60
 pontifex XII, 12, 13
 Pontius VII, 10, 8
 pontonium XIX, 1, 24
 popina XV, 2, 42
 populus IX, 4, 5-6
 populus XVII, 7, 45
 porca (mensura) XV, 15, 6
 porcus XII, 1, 25; (piscis) 6, 12
 pori XI, 1, 80
 Porphyrii Isagogae II, 25
 Porphyris XIV, 6, 25
 porrum XVII, 10, 25
 porta XV, 2, 22
 portemia XIX, 1, 26
 portenta XI, 3
 porticus XV, 7, 3
 portisculus XIX, 2, 13
 portulaca XVII, 9, 80
 portus XIV, 8, 39-40
 porus (lapis) XVI, 4, 24
 positivus gradus I, 7, 27
 positurae I, 20; 21, 9
 possessio bonorum V, 25, 6;
 possessiones XV, 3, 3
 possessiva (pronomina) I, 8, 2; 5;
 (nomina) 6, 23
 possidere iure V, 25, 3
 postella XX, 16, 4
 posteriora XI, 1, 105
 posteritas IX, 5, 26
 postes XV, 7, 8
 posthumus IX, 5, 22
 postica XV, 4, 7
 postliminium redeuntes V, 27, 28
 postremus X, 207
 potens X, 208
 potestas X, 208; potestates an-
 gelorum VII, 5, 18
 potio XX, 3, 1
 patoria vasa XX, 5
 potus XX, 3
 praecedentia stellarum III, 68
 praecentor VII, 12, 27
 praecepta VI, 8, 10-12
 praecinctus X, 218
 praecisores (dentes) XI, 1, 52
 praecoquae (uvae) XVII, 5, 16
 praecordia XI, 1, 119
 praeda XVIII, 2, 8
 praedator X, 219
 praedicamenta II, 26, 1
 praedium XV, 3, 5
 praedo X, 219
 praefatio VI, 8, 9
 praefecti IX, 3, 26
 praenomen I, 7, 1
 praenummeria XI, 3, 8
 praepinus X, 208
 praepetes aves XII, 7, 77
 praepositio I, 13
 praepositus X, 205
 praeputia Iudaeorum XIX, 23, 7
 praescriptus, -tio X, 217
 praesegmen XIX, 22, 18

INDEX VERBORVM

- praesens X, 207; XI, 1, 19
 praeses IX, 3, 28; 4, 15
 praestigium VIII, 9, 33
 praesul X, 205
 praetendere XV, 10, 2
 praetexta XIX, 24, 16
 praetextati pueri XIX, 24, 16
 praetor IX, 3, 27; 4, 16
 praetorium XV, 2, 29
 praevaricator X, 223
 praevarus X, 223
 pragma V, 22
 pragmaticus, -ca V, 22
 prandium XX, 2, 11
 prasina XIX, 17, 9
 prasinus color XVIII, 33, 2
 prasion XVII, 9, 58
 prasius XVI, 7, 4
 pratum XV, 13, 17
 prelum XX, 14, 12; XVIII, 1, 10
 presbyter VII, 12, 20
 pressores X, 282
 pressorium XX, 14, 12
 prester XII, 4, 16
 pretiosi lapides XVI, 6, 2; p.
 'rari' XVI, 6, 2
 pretium V, 25, 34
 Priamus V, 39, 11
 Priapus VIII, 11, 24-25
 pridie V, 30, 21
 primitiae XVII, 3, 3
 primogenia pronomina I, 8, 5
 primogenitus filius IX, 5, 14
 primus X, 207
 princeps IX, 3, 21
 principales IX, 4, 25
 principalia nomina I, 7, 7
 principatus angelorum VII, 5, 19
 prior X, 207
 prisca lingua Latina IX, 1, 6
 Prisca (haeret.) VIII, 5, 27
 Priscillianus, Priscillianistae V, 39,
 37; VIII, 5, 54
 privati IX, 4, 30
 privignus IX, 6, 21
 privilegium V, 18
 privimeria XI, 3, 8
 proamita IX, 6, 25
 proavia IX, 6, 25
 proavunculus IX, 6, 26
 proavus IX, 5, 9; 6, 23
 Proba I, 39, 25
 probatio XVIII, 15, 5
 proboscida XII, 2, 14
 Probus V, 39, 35
 procare IX, 7, 7; X, 214
 procatalepsis II, 21, 27
 proclausmaticus I, 17, 13
 procella XIII, 11, 22
 proceres IX, 4, 17
 proci IX, 7, 7; X, 214
 procinctus X, 218
 proconsul IX, 3, 8; 4, 35
 procurator IX, 3, 8; 4, 35
 procurvus X, 229
 prodigia XI, 3
 prodigus X, 215
 proditor X, 221
 producere X, 216
 productus X, 231
 proclium XVIII, 1, 10; p. et pugna
 et bellum 8
 profanus X, 224
 profugus X, 215
 profundum XIV, 9, 4
 progenies IX, 5, 27-28
 progenitores IX, 5, 28
 prognostica IV, 10, 2
 prohaeres IX, 5, 2
 proiectus X, 216
 prolepsis I, 36, 2
 promatertera IX, 6, 27
 Prometheus invenit simulacra VIII,
 11, 8; inv. anulum XIX, 32, 1;
 XVI, 6, 1
 promontoria XIV, 7
 promurale XV, 2, 21
 promptuarium XV, 5, 67
 pronepos IX, 5, 27-28; 6, 23
 proneptis IX, 5, 27-28; 6, 23
 pronomen I, 8; 6, 2
 pronuba IX, 7, 8
 pronuntiatores VII, 12, 25
 propaginare XVII, 5, 33
 propagines XVII, 5, 33
 propatruus IX, 6, 24
 propes XIX, 4, 3
 propheta VII, 8, 1; prophetarum
 ordo VI, 1, 5; prophetae duode-
 cim 6; p. maiores, minores 2,
 26-27
 prophetiae genera VII, 8, 33
 propina XV, 2, 42
 propinare XV, 2, 42

INDEX VERBORVM

- propitiatio XV, 4, 3
 propitiatorium XV, 4, 3
 Propontis XIII, 16, 3
 propositio II, 9, 2; p. inductionis 5
 propria nomina I, 7, 1
 propugnacula XV, 2, 20
 prora XIX, 2, 1
 prorostra XV, 2, 27; XVIII, 15, 1
 prosa I, 38
 proscissio XVII, 2, 5
 proscribitus, -tio V, 27, 30; X, 217
 proselytus VII, 14, 10
 Proserpina VIII, 11, 60
 prosodia I, 4, 11
 prosopopoeia II, 13; 21, 45
 Prosper Aquitanus VI, 17, 1
 prostibulum XVIII, 42, 2
 prostitutae X, 229
 prosus I, 38, 1
 prothesis I, 35, 2
 protoplastus XIX, 15, 1
 Proverbia (liber) VI, 1, 7; 2, 18
 proverbia:—
 ne contra stimulum calces I,
 37, 28
 lupus in fabula I, 37, 28; XII,
 2, 24
 malum sibi avem cacare XII,
 7, 71
 qui inimicus est, etiam in
 scirpo nodum quaerit XVII,
 9, 97
 in cardine res est XV, 7, 6
 provincia XIV, 5, 19
 provocare X, 216
 proximus in iure IX, 6, 2
 prudens I, 29, 4; X, 201; pruden-
 tum responsa V, 14
 prudentia II, 24, 6
 pruina XII, 10, 8
 pruna XIX, 6, 7
 prunus XVII, 7, 10
 prurigo IV, 8, 7
 prymnesium XIX, 4, 6
 psalmistae VII, 12, 24
 psalmus VI, 19, 11-12; 2, 15-17
 psalterium III, 21, 7; VI, 1, 7; 19, 11
 psila tapeta XIX, 26, 5
 psile (accentus) I, 19, 10
 psittacus XII, 7, 24
 psyllion XVI, 9, 54
 Psyllus XII, 2, 37
 ptisana XX, 3, 21
 Ptolemaci IX, 3, 15; III, 25; V,
 39, 22; 25; VI, 3, 5
 Ptolemas XV, 5, 5; 1, 36
 puber XI, 2, 13
 publicanus IX, 4, 32; X, 227
 pudenda XI, 1, 102
 puella XI, 2, 12
 puer IX, 5, 19; XI, 2, 10-11; XI,
 2, 27; p. practextati XIX, 24, 16
 pueritia XI, 2, 3
 puerpera XI, 2, 14
 pugillator X, 221
 pugio XVIII, 6, 6
 pugna XVIII, 1, 10; p. et bellum et
 proelium 8; p. ferarum XVIII, 58
 pugnus XI, 1, 69
 pulcher X, 202
 puleium XVII, 9, 59; p. Martis 29
 pulex XII, 5, 15
 pulicaris (herba) XVII, 9, 54
 pulla (vestis) XII, 7, 5
 pullus XII, 7, 5
 pulmentarium XX, 2, 7
 pulmentum XX, 2, 7; 27
 pulmo XI, 1, 124
 pulpa XX, 2, 27; XI, 1, 81
 pulpitum XV, 3, 15
 pulsus XI, 1, 120; 118
 pulvillus XIX, 26, 4; XX, 11, 3
 pulvinar XX, 11, 3
 pulvinus XIX, 2, 16
 pulvis XVI, 1, 1; p. Puteolanus, 8
 pumex XVI, 3, 7
 punicani (lecti) XX, 11, 3
 punctum I, 20, 5; III, 12, 7
 Punicum malum XVII, 7, 6
 pupilla XI, 1, 37
 pupillus XI, 2, 12; 1, 37
 puppis XIX, 2, 1
 pupula XI, 1, 37
 purgatio criminis II, 5, 8
 purgatoria IV, 9, 8
 purpura XIX, 28, 5; XIV, 3, 10;
 p. Tyria XV, 1, 27
 purpureae vestes mortuorum XI,
 1, 123; p. uvae XVII, 5, 17; p.
 colores XVIII, 41, 2
 purpurissum XIX, 17, 15
 purpuritis XVI, 5, 5
 pusia XVII, 7, 66
 pusillanimis X, 157; 167; 231

INDEX VERBORVM

pusillus XII, 7, 68
 pustula IV, 8, 20
 putare vitem XVII, 5, 32
 Putcolanus pulvis XVI, 1, 8
 puteus XIII, 21, 5
 putor X, 148
 Pygmaei XI, 3, 7; 26
 pyra XX, 10, 9
 pyramis III, 12, 6; XV, 11, 4;
 (figura) III, 6, 5
 Pyrenaeus mons XIV, 8, 15
 pyrethron XVII, 9, 74
 pyrgus XVIII, 61
 pyrion III, 71, 20
 pyrites XVI, 4, 5
 pyritis XVI, 11, 8
 Pyrrhus IX, 2, 79; I, 27, 4
 pyrrichius I, 17, 2
 pyromantia VIII, 9, 10
 pyropom XVI, 20, 6
 Pythagoras XIV, 6, 31; III, 1, 3;
 VIII, 6, 2; III, 15, 1; VIII, 6,
 20; I, 3, 7
 Pythia sacra VIII, 11, 55; P. me-
 trum I, 39, 12-13
 Pytho VIII, 11, 54
 Pythonissa VIII, 9, 7; 21
 pyxides XX, 7, 3

Q

Q I, 4, 13; et C 27, 4
 quaetum XX, 2, 35
 Quadi IX, 2, 97
 quadrans XVI, 25, 17
 quadrati numeri figura III, 6, 4
 quadrifinium XV, 14, 5
 quadrigae XVIII, 34; 36; V, 39,
 10; spatia septem XVIII, 37
 quadrilatera figura III, 3, 12
 quadrupedia XII, 1, 4
 quaesitores XVIII, 15, 2
 quaestio VI, 8, 15; q. genera II, 15
 quaestor IX, 4, 16; X, 232; XVIII,
 15, 1
 quaestuosus X, 232
 qualitas II, 26, 4; 7; 5, 3; qualita-
 tis nomina I, 7, 18
 qualus XX, 14, 13
 quantitas II, 26, 7; q. abstracta 24,
 14; III. Praef.; quantitatis no-
 mina I, 7, 19

quantus I, 26, 23
 quartarium XVI, 26, 14
 quatrio XVIII, 65
 quatioremis XIX, 1, 23
 quattuor III, 3, 2
 quercus XVII, 7, 38
 querimoniosus X, 232
 quernus XVII, 7, 38
 querulus X, 233
 qui inimicus est, etiam in scirpo
 nodum quaerit XVII, 9, 97
 quietus V, 233
 quinary XIX, 10, 29
 quinio XVIII, 65
 quinquagenarii IX, 3, 31
 quinque III, 3, 2
 quinqueanguli figura III, 6, 4
 quinquefolium XVII, 9, 38
 quintana XV, 2, 24
 Quintilis V, 33, 10
 Quirinus IX, 2, 84; VIII, 11, 1
 quiris IX, 2, 84
 Quirites IX, 2, 84; Quiritium ius
 V, 9, 1-2
 quisquiliae XVII, 6, 28
 quotidie V, 30, 18; I, 27, 22
 quum et cum I, 27, 4

R

R et D XVII, 7, 2; V, 25, 17; et
 S I, 27, 23
 Raab VII, 6, 51
 racemus XVII, 5, 14
 Rachel VII, 6, 37
 radii XIX, 29, 1
 radiolae XVII, 7, 64
 radix XVII, 6, 14; (olus) 10,
 10
 raeda XX, 12, 2
 Ractia XIV, 4, 26
 Raeticus ager XIV, 4, 5
 Ragau V, 39, 6
 ralla (vestis) XIX, 22, 23
 ramus XVII, 6, 17-18
 rana XII, 6, 58; (piscis) 5
 rancidum XX, 2, 23
 rapa XVII, 10, 7
 Raphael VII, 5, 13
 raphanus XVII, 10, 10
 rapidus X, 237
 raptor, -ta X, 237
 raptus V, 26, 14

INDEX VERBORVM

rasilis (vestis) XIX, 22, 23
 rastrum XX, 14, 6
 rataria navis XIX, 1, 9
 ratio XI, 1, 13
 ratiocinatio II, 9, 6-7; r. scripti 5, 10
 ratiocinator X, 235
 rationalis magnitudo III, 12, 3;
 r. status II, 5, 2; r. coniunctio-
 nes I, 12, 4
 ratis XIX, 1, 9
 ratum V, 24, 21
 raucedo IV, 7, 14
 Reatina palus XIII, 13, 6
 reatus X, 238
 Rebecca VII, 6, 15
 receptus, receptui canere XVIII,
 4, 4
 Recesvintus V, 39, 42
 recidiva arborum XVII, 6, 10
 reclinatoria XIX, 26, 3
 reconciliatio VI, 19, 74
 recta (vestis) XIX, 22, 18
 reda XX, 12, 2
 redimicula XIX, 31, 5; 33, 5
 redintegrare rem, causam V, 25, 37
 regillum XIX, 25, 1
 regio XIV, 5, 21
 regius morbus IV, 8, 13; r. virtutes
 IX, 3, 5
 regnum IX, 3, 1 sqq.
 regula XIX, 18, 2; VI, 16, 1;
 'diacta' IV, 9, 2
 regulare aes XVI, 20, 7
 reguli XII, 4, 8
 relatio criminis II, 5, 7; 26, 7
 relativa nomina I, 7, 16; r. prono-
 mina I, 8, 3
 relaxatio (medic.) IV, 9, 11
 relegatus V, 27, 29
 religere VIII, 2, 2
 religio VIII, 2, 1-3
 religiosus X, 234
 remedia IV, 9
 remex XIX, 1, 6
 remora XVI, 6, 34
 remotio criminis II, 5, 6; r. stella-
 rum III, 6, 8
 remulcum XIX, 4, 8
 renare XIX, 22, 25
 renes XI, 1, 97
 renones XIX, 23, 1; 4

repastinare XX, 14, 8
 repente, -tinus X, 237
 repetundarum accusatio V, 26, 23
 repositoria XV, 5; (vasa) XX, 9
 reпти XIX, 23, 4
 reptilia XII, 4, 3; 6, 2
 repudium IX, 7, 24
 res V, XXV, 1; 3; r. secundae X,
 257
 resides X, 77
 resina XVII, 7, 1
 respiscens X, 236
 resolutio pedum I, 27, 28
 responsa V, 14
 responsorii VI, 19, 8
 restis XIX, 4, 1
 restitutio integri V, 25, 36
 resurrectio Domini VI, 17, 6
 rete XIX, 5; r. iaculum XVIII, 51
 retiarius XVIII, 54
 retinacula XX, 16, 3
 retiolum XIX, 31, 7
 retractare, -ator X, 235
 retrogradatio stellarum III, 69
 reubarbarum, reuponticum XVII,
 9, 40
 Reuben VII, 7, 7
 reus XVIII, 15, 7
 revelatio VI, 2, 49
 rex I, 29, 3; IX, 3, 1; 4; 6; VII,
 12, 17; r. et tyrannus I, 31; II,
 29, 7; r. apum XII, 8, 3.—Re-
 gum liber VI, 1, 6; 2, 11
 Rhaetia XIV, 4, 26
 Rhaeticus ager XIV, 4, 5
 rhagadia IV, 7, 39
 rhamnus XVII, 7, 59
 Rhegini IX, 2, 32
 Rhegium fretum XIII, 18, 3
 Rhegma IX, 2, 17-18
 Rhenus XIII, 21, 30; XIV, 4, 25
 rhetorica I, 36; 36; II, 1-21; I,
 2, 1; V, 39, 25
 rheuma IV, 7, 11
 rhinoceros XII, 2, 12
 Rhodanus XIII, 21, 29; XIV, 4, 25
 Rhodii IX, 2, 37; R. leges V, 17;
 R. uvae XVII, 5, 17; R. navis
 XIX, 1, 11
 rhoditis XVI, 9, 8
 rhododendron XVII, 7, 54
 rhodomeli XX, 3, 12

INDEX VERBORVM

- Rhodos XIV, 6, 22; XV, 1, 48;
 linea caeli III, 41, 4
 rhythmus, etc. (vid. rythm-)
 ricinium XIX, 25, 4
 ricinus XII, 5, 15
 rricula XIX, 31, 5
 Riphaci montes XIV, 8, 8
 Riphan IX, 2, 33
 risus XI, 1, 127
 rite V, 24, 21
 rivus XIII, 21, 4
 rixosus X, 239
 Roboam V, 39, 14; VII, 6, 68
 robur XVII, 7, 41; 9, 104
 robustus X, 237
 rogos XX, 10, 9
 Roma XV, 1, 1; 55; V, 39, 16
 Romana lingua IX, 1, 7; R. cives
 IX, 4, 51; R. equites IX, 3, 51
 Romani IX, 2, 84; 105; V, 30, 4
 romphea XVIII, 6, 3; r. flammea
 XIV, 3, 3
 Romulus V, 39, 17; IX, 2, 32; 84
 ros XIII, 10, 9
 rosa XVII, 9, 17
 rosaceum IV, 12, 9
 roscum (vinum) XX, 3, 5
 rosmarinus XVII, 9, 81
 rostrata navis XIX, 1, 13
 rota XX, 12, 1; 15, 1
 rotundus XX, 12, 1
 rubelliana (uva) XVII, 5, 18
 Ruben VII, 7, 7
 rubia XVII, 9, 68
 rubidus (panis) XX, 2, 15
 rubigo XVI, 21, 5
 rubrica XIX, 17, 4 (cf. Phoeniceus
 color)
 Rubrum mare XIII, 17, 2
 rudentes XIX, 4, 1
 rudera XIV, 3, 8; XIX, 10, 27;
 XVI, 3, 8
 rumen XI, 1, 59; XII, 1, 37
 ruminare, -atio XI, 1, 59; XII, 1,
 37
 runcatio XVII, 2, 5
 runcones XX, 14, 5
 rupex X, 231
 rus XV, 13, 7; XVII, 2, 5
 Rusicada XIV, 5, 9
 russata (vestis), russati 'milites'
 XIX, 22, 10
- rusticae res XVII, 1; 2; r. instru-
 menta XX, 13, 14
 rusticus X, 239; XV, 13, 7
 ruta XVII, 11, 8
 rutabulum XX, 8, 6
 Ruth VI, 1, 8; VII, 6, 58
 rythmica III, 17, 1; 18, 1; 21, 1
 rythmus I, 39, 3
- S
- S et x IX, 2, 106; ss pro z I, 4,
 15; SC (nota) I, 23, 1
 Saba IX, 2, 14; 18; (urbs) XIV,
 3, 15; (terra) IX, 2, 18
 Sabaei IX, 2, 14; 18; 49
 sabanum XIX, 26, 7
 Sabaoth VII, 1, 7
 Sabatha, -theni IX, 2, 16
 Sabathaca IX, 2, 17
 sabbatum V, 30, 9; 10; VI, 18, 17
 Sabellius, Sabelliani V, 39, 31;
 VIII, 5, 42
 Sabinus, Sabini IX, 2, 85
 Sabinus lapis XVI, 4, 34
 Sabratae XIV, 5, 6
 sabulum XVI, 1, 5
 saccatum XX, 3, 11
 sacer ignis IV, 8, 4; s. aedificia
 XV, 4; s. spina XI, 1, 96; s.
 loca XV, 4, 1; sacrorum officia
 VI, 19
 sacerdos VII, 12, 17; IX, 3, 4
 sacerdotalis vestis XIX, 21; 23, 1
 Sachar VII, 7, 11
 sacramentum V, 24, 30; VI, 19,
 39-40; s. militare IX, 3, 53
 sacrarium XV, 1
 sacrificium VI, 19, 30; 38; s. ado-
 reum XVII, 3, 6
 sacrilegium V, 26, 12
 sacrilegus X, 252
 Saddai VII, 1, 17
 Sadducaei VIII, 4, 4
 saeculum V, 38, 1
 saepes XV, 9, 6
 saeta XII, 1, 26
 sagda XVI, 7, 13
 sagitta XVIII, 8; s. surculi XVII,
 5, 7
 Sagittarius (signum) III, 71, 30
 sagma XX, 16, 5
 sagmarius XX, 16, 5

INDEX VERBORVM

- sagmen XVII, 9, 55
 sagum XIX, 24, 12-13
 Saguntum XV, 1, 68
 saio X, 262
 Saitica carta VI, 10, 4
 sal XVI, 2, 3-6; s. Agrigentinus
 ib.; XIV, 6, 34
 Sala V, 39, 5; XV, 1, 74
 salamandra XII, 4, 36
 Salamis IX, 2, 111
 Sale IX, 2, 5
 Salem XV, 1, 5
 salictum XVII, 6, 2
 Salinarum mare XIII, 19, 4
 salinum XX, 4, 22; 6, 5
 salisatores VIII, 9, 29
 Salius Arcas XVIII, 50; Saliorum
 carmina IX, 16
 salix XVII, 7, 47
 salma pro sagina XX, 16, 5
 Salomon VII, 6, 5; V, 39, 13; I,
 39, 18; S. proverbialia VI, 1, 7;
 2, 18-21
 salpuga XII, 4, 33
 salsugo XX, 3, 20
 salsum XX, 2, 23
 saltatores XVIII, 50
 saltus XVIII, 19; (locus) XVII, 6,
 8; XIV, 8, 25
 salus X, 259
 Sallustius I, 44, 4; (grammaticus)
 (vid. Salvius)
 salutaris herba XVII, 9, 78; 81;
 s. digitus XI, 1, 70
 salvator VII, 2, 9
 salvia XVII, 11, 9
 Salvius ludimagister I, 4, 12
 Samaria XIV, 3, 22; XV, 1, 25
 Samaritae VIII, 4, 9
 Samaritani IX, 2, 54
 sambuca III, 21, 7
 sambucus XVII, 7, 59
 Samia terra XVI, 1, 7; S. Sibylla
 V, 39, 17; VIII, 8, 4; XIV, 6,
 31; S. lapis XVI, 4, 13; S. vasa
 XX, 4, 3; 6
 Samos XIV, 6, 31; (urbs) XV, 1,
 48
 Samothracius anulus XIX, 32, 5
 sampsuchus XVII, 9, 14
 Samson V, 39, 12; VII, 6, 56
 Samuel V, 39, 12; VII, 6, 62;
- VIII, 9, 7; (liber) VI, 1, 6; 2,
 9-10
 sancire XV, 4, 2
 sanctus X, 241; XV, 4, 2; sancta
 sanctorum 2; s. loca 1; s. leges
 2; s. muri 2
 sandaraca XIX, 17, 11
 sandasirus XVI, 14, 3
 sanguinaria (herba) XVII, 9, 80
 sanguis IV, 5, 4; 6; XI, 1, 122-
 123
 sanguisuga XII, 5, 3
 sanies IV, 8, 22
 sanitas IV, 5, 1
 sanus X, 59
 sapa XX, 3, 15
 saphion XIX, 4, 5
 sapiens X, 240
 sapientia XI, 1, 127
 Sapientia (liber) VI, 1, 9; 2, 30
 Sapphicum metrum I, 39, 7
 sapphirus XVI, 9, 2
 Sara VII, 6, 29
 sarabara XIX, 23, 1-2
 Saraceni IX, 2, 6; 57
 Sarai VII, 6, 29
 sarcasmos I, 36, 29
 sarcia IV, 7, 28
 sarcitector XIX, 19, 2
 sarcophagus VIII, 11, 85; XV, 11,
 2; (lapis) XVI, 4, 15
 sarculus XX, 14, 8
 sarda, sardina XII, 6, 38
 Sardinia XIV, 6, 39-40
 sardius (lapis) XVI, 8, 2
 sardonyx XVI, 8, 4; 15, 27
 sardum (mel) XX, 2, 36
 sardus (lapis) XIV, 6, 29
 Sarmatae IX, 2, 32; 93
 sarmentum XVII, 5, 5
 sarna IV, 8, 6
 sarralia XVII, 10, 11
 Sarra (urbs) XII, 6, 38
 sartago XX, 8, 5
 sat I, 27, 23
 Satanas VIII, 11, 19
 satelles X, 255
 satietas XX, 2, 8
 satio XVII, 2, 6
 satira (vid. satura)
 satisfactio VI, 19, 73
 sator X, 255

INDEX VERBORVM

- satum XVI, 26, 11
 satura V, 16; XX, 2, 8
 saturcia XVII, 9, 42
 saturici VIII, 7, 7; 8
 saturitas XX, 2, 8
 Saturnia XIV, 4, 18; XV, 1, 50
 Saturniani IX, 2, 84
 Saturnus VIII, 11, 30; 77; 79;
 XVII, 1, 3; XVI, 18, 4; (stella)
 V, 30, 7; III, 66, 2
 Satyri XI, 3, 21; XII, 2, 33
 satyriasis IV, 7, 34; 8, 9
 satyriion XVII, 9, 43
 Saul V, 39, 12; VII, 6, 64; 9, 7
 saura XII, 4, 37
 saurex XII, 3, 2
 Savus XIV, 4, 16
 saxum XVI, 3, 1
 saxifraga XVII, 9, 42
 Saxones IX, 2, 100
 scabellum (-lus) XX, 11, 8
 scaber XIV, 8, 28
 scabies IV, 8, 10; XIV, 8, 28
 scaevus X, 253
 scala XIX, 18, 4; XX, 5, 5
 scalpellum, -prum XIX, 19, 13
 scammonia XVII, 9, 64
 scamnum XX, 11, 8
 scandere 'dividere' XVII, 3, 11
 scandula XVII, 3, 11
 scansilia XX, 11, 8
 scapha XIX, 1, 18
 scapti XVIII, 8, 2
 scapula XI, 1, 93
 scarabaeus XI, 4, 3; XII, 8, 4;
 VI, 11, 3
 scarus XII, 6, 30
 scatus XII, 6, 37
 sclerosus X, 117; 254
 scena XVIII, 43
 scenicus X, 253; scenica XVIII,
 44; 51
 Scenopegia XVIII, 43; VI, 18, 9
 scheda VI, 14, 8
 schema I, 33, 3; 35, 7; 36, 1
 schesis onomaton I, 36, 13
 schisma VIII, 3, 5
 schistos XVI, 4, 18
 schoeni XV, 16, 1
 scholasticus I, 39, 18
 scholia VI, 8, 1
 scientia II, 24, 2
 scilla XVII, 9, 85
 scindulac XIX, 19, 7
 sciniphes XII, 8, 14
 Sciopodes XI, 3, 23
 Scipio XVIII, 2, 5; V, 39, 23
 Scipio Paulinus IX, 5, 20
 scipio XVIII, 2, 5
 scire I, 1, 1
 scirpus XVII, 9, 97
 scita V, 11
 scobina XIX, 19, 15
 scolaces XX, 10, 5
 scolius XX, 10, 5
 scolopendrios XVII, 9, 87
 scopulus XVI, 3, 2
 scoria XVI, 21, 6
 scorpio XII, 5, 4; (piscis) 6, 17;
 (sagitta) XVIII, 8, 3; (virga)
 V, 27, 18
 scorpitis XVI, 15, 19
 Scorpius III, 71, 30
 scortea XX, 7, 1
 scortum X, 253
 Scoti IX, 2, 103; XIX, 23, 6
 Scotia XIV, 6, 6
 scotoma IV, 7, 3
 scriba VI, 14, 2; s. publicus IX, 4, 27
 scribendi instrumenta VI, 13; 14, 3
 serinium XX, 9, 11
 scriptores uberrimi qui fuerint IV,
 7; s. rei rusticae XVII, 1, 1
 scriptum II, 5, 9
 scripturarum notae I, 21
 serupea saxa XVI, 3, 5
 serupulosus X, 252
 serupulus XVI, 3, 5; 25, 12
 serupus X, 252; XVI, 3, 5; 25, 12
 seudicia XX, 14, 7
 sculponeae XIX, 34, 13
 scurra X, 255; 152
 scutella XX, 4, 9; 11
 scutica V, 27, 15
 scutulatus, XII, 1, 51
 seutum XVIII, 12, 2
 Scylla XI, 3, 32; XIV, 6, 32;
 XIII, 18, 4; II, 12, 6
 scyphus XX, 6, 5
 scytale XII, 4, 19
 Scythae IX, 2, 27; 62; V, 39, 6
 Scythia XIV, 3, 31; XIV, 4, 3
 se- X, 247
 Seba IX, 2, 17

INDEX VERBORVM

Sebastia XIV, 3, 22; XV, 1, 25
 sebum XX, 2, 25
 secare XIX, 19, 8
 secessus XV, 3, 9
 secretus XV, 3, 9
 secta VIII, 3, 4
 sectio XIX, 19, 8
 seculum V, 38, 1
 secundae XI, 1, 144; X, 257
 secundum, -dus X, 257
 securis XVIII, 6, 9; XIX, 19, 11
 securus X, 247
 secutores XVIII, 55
 Sedechias V, 39, 18; VII, 6, 75
 sedes XX, 11, 9
 seditio V, 26, 11; XVIII, 1, 6
 seditiosus X, 250
 sedulus X, 244; 247
 seges XV, 13, 8; XVII, 2, 7
 segmentata (vestis) XIX, 22, 18;
 31, 12
 segmentum XIX, 31, 12
 segnus X, 247
 Seir VII, 6, 33-34
 sciugae XVIII, 36, 1-2
 selenites XVI, 4, 6; 10, 7
 Seleucia XIV, 3, 44; XV, 1, 13-14;
 (Isauriae) 38
 Sella VII, 6, 79
 sella XX, 11, 10; 1, 1; 16, 4;
 s. curulis XX, 11, 11
 Sem V, 39, 5; VII, 6, 16; IX,
 2, 2; 3
 Semeia, VII, 8, 27
 semen IX, 6, 4; XI, 1, 139; 142
 semicinctium XIX, 33, 1
 semipes I, 16, 3
 semisonae litterae I, 4, 4
 semispatium XVIII, 6, 5
 semissis XVI, 25, 16
 semita XV, 16, 9
 senuncia XVI, 25, 16
 semivocales litterae I, 4, 4
 senarius I, 39, 6; s. numerus III,
 4, 2
 senator IX, 4, 12
 senatus IX, 4, 8; V, 39, 17
 senatusconsultum V, 12; IX, 4, 9
 Seneca I, 22, 2
 senecio XVII, 9, 53
 senectus XI, 2, 17; 28; 30
 senex XI, 2, 27-28

senio XVIII, 65
 senior XI, 2, 6; 25; 26
 senium XI, 2, 8
 Senones IX, 2, 106
 sensus XI, 1, 13; 18
 sententia II, 11; 21, 13-14; XI,
 1, 13; s. et chria II, 11, 2; sen-
 tentiary figurae II, 21; s. vitia
 19
 sentix ursina XVII, 7, 59-60
 sepelire XI, 2, 36
 sepes XV, 9, 6
 Sepher Thehilim VI, 2, 15
 sepia XII, 6, 46
 seps XII, 4, 17; 31
 Septe XV, 1, 73
 septem III, 3, 2-3; septenarius
 numerus VI, 17, 17
 September V, 33, 11
 septentrio III, 42, 2; XIII, 1, 5;
 11, 11; septentrionalis stella III,
 71, 6
 septimana V, 32
 Septuaginta V, 39, 22; VI, 4, 1
 sepulera V, 11
 sepultus X, 262; XI, 2, 35
 sequester X, 260
 Seraphim VII, 5, 24-33
 Serapis VIII, 11, 85
 serere XVII, 2, 6
 Seres IX, 2, 40; XIX, 23, 6;
 (oppidum) XIV, 3, 29
 serica (vestis) XIX, 22, 14; 23, 6
 sericum XIX, 17, 6; 27, 5
 series I, 41, 2; XVIII, 10, 2
 seriola XX, 6, 6
 sermo VI, 8, 2-4
 serpedo IV, 8, 5
 serpens XII, 4, 3 sqq.
 serpentum XIX, 31, 12
 serpillum III, 3, 3; XVII, 9, 51
 serra XIX, 19, 9; (piscis) XII, 6, 6
 serralia XVII, 10, 11
 serrula XX, 14, 6
 Seruch V, 39, 7
 serum V, 39, 17
 servitus V, 27, 32
 servus V, 27, 32; IX, 4, 43; 3,
 38
 sescuplum I, 17, 22
 sessilis X, 260
 seta XII, 1, 26

INDEX VERBORVM

- Seth V, 39, 2; VII, 6, 9
 Sethiani VIII, 5, 16
 Severiani VIII, 5, 24
 Severus V, 39, 30
 severus X, 250
 sextarius XVI, 26, 6
 Sextilis V, 33, 10
 sextula XVI, 25, 14
 sibilus XII, 4, 9
 Sibyllae VII, 8; S. Samia XIV,
 6, 31; V, 39, 17
 sica X, 252; XVIII, 6, 8
 Sicani, -nus IX, 2, 85
 Sicania XIV, 6, 32
 sicarius X, 252; XVIII, 6, 8
 siccus X, 262
 sicel XVI, 25, 18
 sicera XX, 3, 16
 Sicheu XV, 1, 21
 Sichima XV, 1, 21
 sicile XX, 6, 3
 Sicilia XIV, 6, 32-34; 13, 5
 Sicilicus sinus XIII, 16, 2; S. fre-
 tum 18, 3
 sicilicus I, 27, 29
 Siculi IX, 2, 85; S. mare XIII,
 16, 5
 sicingium VI, 19, 6
 siclus XVI, 25, 18
 Sicula XX, 6, 3
 Sicyones IX, 2, 71; V, 39, 7
 Sicyonia XIV, 4, 15
 Siden XIII, 13, 7
 sidera III, 71, 4; s. et astra et
 stellae III, 60
 sideritis XVI, 15, 11
 Sidon IX, 2, 22; 56; XV, 1, 28
 Sidones IX, 2, 56
 Sidrac VII, 8, 24
 sienites XVI, 5, 11
 Sigaeum XIV, 7, 2
 sigillum XIX, 32, 1
 signa stellarum III, 71, 4; XVI,
 25; XVIII, 3; XIX, 32, 1
 signatores X, 265; V, 23
 signatum aes XV, 18, 3
 siler XVII, 7, 74
 silix XVI, 3, 1; XIX, 10, 12;
 s. fluviatilis 14
 siligineus panis XX, 2, 15
 siligo XVII, 3, 7; XX, 2, 15
 siliqua XVII, 7, 29; XVI, 25, 9
 Siloa (fons) XIII, 13, 9
 silva I, 29, 4; XIII, 3, 1; XVII,
 6, 5
 Silvanus VIII, 11, 81
 silvicola X, 16
 Silvii reges IX, 3, 15
 Simeon VII, 7, 8
 simia XII, 2, 30-31
 simila XX, 2, 18
 similitudo (rhetorica) I, 37, 35
 Simon VII, 9, 6; (Cananeus) 18;
 (Bariona) 4; (Magus) VIII, 5, 2
 simo XII, 6, 11
 Simoniani VIII, 5, 2
 Simonides I, 3, 6; 39, 19
 Simonidium metrum I, 39, 7
 simplex numerus III, 5, 7
 simulacra VIII, 11, 5-9
 simulator X, 251
 sinapis XVII, 10, 9
 Sinaei IX, 2, 24
 sincerus X, 241
 sicingium VI, 19, 6
 sinespatium XVIII, 6, 5
 sinistra XI, 1, 68
 Sinope IX, 17, 3
 sinus XIII, 16, 2 sqq.
 Sion XV, 1, 5; 'ecclesia' VIII,
 1, 5
 Siphnius (lapis) XVI, 4, 35
 siphon XX, 6, 9
 Sir hassirim VI, 1, 7; 2, 20
 Sirenae XI, 3, 30-31; XII, 4, 29
 Sirius III, 71, 14-15
 sisamum XVII, 3, 13
 Siscubus V, 39, 42
 sistrum III, 22, 12; XVIII, 4, 5
 sitarciae XX, 9, 6
 Sitifi XIV, 5, 10
 situla XII, 4, 13; XX, 6, 4
 situs (rhetoricus) II, 26, 8
 smaragdus XVI, 7, 1
 smilaria IV, 11, 3
 smyris XVI, 4, 27
 Smyrna XIII, 21, 22; XIV, 3, 41;
 XV, 1, 39
 sobrini IX, 6, 15
 soccus XIX, 34, 12
 socelli XIX, 34, 12
 socer IX, 6, 18-19
 socius X, 245
 Socrates II, 24, 5

INDEX VERBORVM

- socrus IX, 6, 19
 sodalis X, 245
 sol VIII, 11, 53-54; III, 47-52;
 71, 1; solis eclipsis III, 57; s.
 cursus 65, 2; s. dies V, 30, 5;
 s. gemma XVI, 10, 6; (deus)
 XIV, 3, 12
 solarium XV, 3, 11-12
 solatium X, 38
 solea XIX, 34, 11; solea (piscis)
 XII, 6, 6
 solidus numerus III, 6, 5; s. num-
 mus XVI, 25, 14; s. aureus XIV,
 4, 12; s. figura III, 12, 1
 solifuga XII, 3, 4; XIV, 6, 40
 solium XX, 11, 10
 sollemnitas VI, 18, 1
 sollers X, 243
 sollicitus X, 244
 Soloe I, 33, 2
 soloecismus I, 33
 Solon V, 1, 2
 solsequia XVII, 9, 37
 solstitialis annus V, 36, 3
 solstitium V, 34, 1-2
 solum XI, 1, 115; XIV, 8, 24
 Solurius mons XIV, 8, 16
 soluta oratio I, 38, 2
 sonae litterae I, 4, 4
 sonipes XII, 1, 42
 Sonores (insula) XIV, 6, 37
 sonus III, 19, 2; sono diminutiva
 nomina I, 7, 10
 sophistae VIII, 6, 2
 Sophocles V, 39, 19
 Sophonias (liber) VII, 8, 16
 Sopotim (liber) VI, 1, 6
 sorex XII, 3, 2
 soror IX, 6, 12
 sors X, 52
 sortilegi VIII, 9, 28
 sospes X, 259
 sotadicum metrum I, 39, 7
 Soter V, 39, 24
 spadix, -ca XII, 1, 49
 spado XVII, 5, 6
 Sparta XV, 1, 47
 Spartani IX, 2, 81
 spartus XVII, 9, 103
 sparus XII, 6, 31
 spasmus IV, 6, 11
 spata XVIII, 6, 4
 spatia septem XVIII, 37
 spatomele IV, 11, 3
 spatula XVIII, 6, 4
 species causerum II, 8, 1
 specialia nomina I, 7, 6
 speciosus X, 243
 spectacula XVIII, 16
 speculum XIX, 31, 18
 specularis (lapis) XVI, 4, 37
 speculator VII, 12, 12
 speculatorium (navigium) XIX, 1,
 18
 specus XIV, 9, 1
 spelacum XVI, 3, 2
 spelunca XIV, 9, 1; XVI, 3, 2
 spes VIII, 2, 5
 sphaera III, 12, 3; XVIII, 69, 1;
 s. caeli XIII, 5, 2; III, 32-34;
 sphaerae figura III, 6, 6; (pisto-
 ris) XX, 2, 31
 sphaericus numerus III, 6, 6
 sphingae XII, 2, 32; (lecti) XX,
 11, 3
 spica XVII, 3, 15
 spicula XVIII, 8, 2
 spina XI, 1, 95; s. sacra 96
 spionia vitis XVII, 5, 28
 spiracula XIV, 9, 2
 spirae XIX, 4, 2
 spiramenta XI, 1, 80
 spiritus XI, 1, 9-10; S. sanctus
 VII, 3
 splen XI, 1, 127
 splenos XVII, 9, 56
 spolia XVIII, 2, 8
 sponda XX, 11, 5
 spondere IX, 7, 4
 spondeus I, 17, 2
 spondiales I, 17, 2
 spondilia XI, 1, 95
 spongia XII, 6, 60; XIX, 10, 11;
 XX, 2, 16
 sponsus, -sa IX, 7, 3-4
 sporta XX, 9, 10
 spuma XIII, 20, 6; s. argenti XVI,
 19, 4
 spurcitia XII, 1, 25
 spurcus X, 254; s. vinum XX, 3,
 7
 spurius IX, 5, 24; XII, 1, 25
 sputum XIII, 20, 6
 squalidus ager XV, 13, 13

INDEX VERBORVM

squama (militaris) XVIII, 13, 2
 squamatus (piscis) XII, 6, 37
 squatus XII, 6, 37
 squinum XVII, 9, 11
 stacte IV, 12, 5
 stadialis ager XV, 15, 6
 stagnum XIII, 19, 1; 9; (metallum; vide stannum)
 stamen XIX, 29, 7
 stannum XVI, 21, 23
 staphysagria XVII, 9, 87
 stater XVI, 25, 15-16
 statera XVI, 25, 4
 statio XIV, 8, 39; VI, 19, 66-67
 statuae imperatorum VIII, 11, 73
 status caesarum II, 5; s. stellarum III, 69
 stellae III, 60-70; s. nomina V, 30, 6-7; s. sidera et astra III, 60
 stemma IX, 6, 28
 stephanitae (uvae) XVII, 5, 17
 Stephanus VII, 11, 4
 stercoratio XVII, 2, 3
 stercus XVII, 2, 3
 Stercutus XVII, 1, 3
 steresii XI, 3, 8
 sterion (vide *στηριον*)
 stigmata XIX, 23, 7
 Stilbon III, 71, 20
 stilla XIII, 20, 5
 stillicidium XII, 20, 5
 stimulus XX, 16, 6
 stincus XVII, 9, 43
 stipa XVII, 7, 56; XIX, 27, 2
 stipadium XX, 1, 2
 stipatores XIX, 27, 2
 stipendium XVI, 18, 8
 stipula V, 24, 29; XVII, 7, 56; 3, 18
 stipulari, -ator X, 258
 stipulatio V, 24, 29
 stipulus X, 258; V, 24, 30
 stiria XIII, 20, 5; XVII, 8, 5
 stirps IX, 5, 13
 Stoechades XIV, 6, 38
 stoechas XVII, 9, 88
 stola X, 152; XIX, 25, 3
 stomachus XI, 1, 128
 storax XVII, 8, 5
 storea XX, 11, 1
 stragulum XIX, 26, 1
 stranguria IV, 7, 33

strata (via) XV, 16, 6
 stratus XIX, 15; XX, 11, 1
 stricturae XVI, 21, 3
 stridor III, 22, 14
 striga XI, 4, 2
 strigilis XX, 16, 7
 stringes XIX, 23, 1
 strix XII, 7, 42
 Strongyle XIV, 6, 37
 strophium XIX, 33, 3
 structio XIX, 10, 1
 strues XIX, 10, 1
 struppi XIX, 4, 9
 struthio XII, 7, 20
 struthios XVII, 9, 56
 strychnos XVII, 9, 78
 studiosus X, 251
 studium XV, 16, 1; 3
 stultus X, 246
 stupidus X, 247
 stuprum V, 26, 14
 Stymphalidae (aves) XII, 7, 27
 Styx XIII, 13, 7; XIV, 9, 6
 suasor X, 251
 suasoria II, 4, 4
 suavis X, 242
 subcineritius (panis) XX, 2, 15
 subdistinctio I, 20, 2
 suberies XVII, 7, 27
 subfibulum XIX, 33, 4
 subhirci XI, 1, 65
 sublimis X, 242
 sublinguium XI, 1, 59
 submultiplex numerus III, 6, 6 sqq.
 suboles IX, 5, 13
 subseciva XV, 13, 15; s. agri XV, 13, 15
 subsellium XX, 11, 9; 10
 subsolanus XIII, 11, 3
 substantia II, 26, 6; 13
 subsuperparticularis numerus III, 6, 10
 subsuperpartiens numerus III, 6, 9
 subtilis X, 259
 subtolares (calcei) XIX, 34, 7
 subulcus X, 263
 suburbana XV, 2, 16; (uva) XVII, 5, 15
 succentor VII, 12, 27
 succenturiati IX, 3, 49
 succidia XX, 32, 24
 succinetorium XIX, 33, 5

INDEX VERBORVM

sucinacium XX, 3, 5
 sucinus XVI, 8, 6
 Sucula III, 71, 12
 succus XX, 9, 5; 3, 21
 suere XIX, 34, 1
 Suevi IX, 2, 98; XIV, 4, 3
 Suevus mons IX, 2, 98
 suffectus X, 256
 suffragines XI, 1, 107
 suillus XII, 2, 37; 6, 12
 sulcus XVII, 2, 5
 sulphur XVI, 1, 9
 sulzica XX, 4, 12
 superbus X, 248
 supercilium XI, 1, 42
 superficialis numerus III, 6, 4
 superficies III, 12, 6
 superfluus numerus III, 5, 9
 superlativus gradus I, 7, 27; in
 -um I, 27, 15
 superparticularis numerus III, 6, 7
 superpartiens numerus III, 6, 8
 superstites XVIII, 15, 8
 superstitio VIII, 3, 6
 superstitiosus X, 244
 Superum mare XIII, 16, 7
 supervacua littera I, 4, 12
 supparum XIX, 3, 4
 suppedaneum XX, 11, 8
 supplicare V, 27, 3
 supplicatio VI, 19, 81
 supplicium V, 27, 3; 'supplicatio'
 VI, 19, 82
 supposita nomina I, 7, 24
 suppus XVIII, 65
 supremus X, 242; V, 30, 16
 suram dare XVIII, 69, 2
 surculi XVII, 6, 17
 surdus X, 261
 Surim IX, 2, 50
 sus XII, 1, 25
 Susa. -is XIV, 3, 12; XV, 1, 10
 susceptor IX, 4, 27
 suspirium IV, 7, 14
 susurro X, 249
 sutor X, 263; XII, 1, 26; XIX,
 34, 1
 sycomoros XVII, 7, 20
 Syene (linea caeli) III, 42, 4
 syllaba I, 16; 17, 29
 syllepsis I, 36, 5-6
 syllogismus II, 9, 1-8; II, 28

symbolum VI, 19, 57
 Symmachus V, 39, 30; VI, 4, 3
 symphonia III, 22, 14; 19, 3
 symphyton XVII, 9, 61
 symplagium XIX, 5, 1
 synaeresis II, 21, 48
 synagoga VIII, 1, 8
 synalophe I, 35, 5
 synanche IV, 6, 6
 syncope I, 35, 3
 synecdoche I, 37, 13
 synochitis XVI, 15, 22
 synodus VI, 16, 11; 5; s. Nicaena
 ibid.; V, 39, 36; s. Chalcedonensis
 ibid.; V, 39, 39
 synonyma nomina I, 7, 16
 synonymia II, 21, 6
 synthesis I, 37, 20
 synzugiae I, 17, 1; 20
 Syracusae XIV, 6, 33
 Syri IX, 2, 3; 50; 1, 5
 Syria XIV, 3, 16-17; V, 39, 24;
 (arbor) XVII, 7, 67
 Syriaca (vitis) XVII, 5, 28
 Syricum (color) XIX, 17, 5
 syringio IV, 8, 21
 Syrius (lapis) XVI, 4, 16
 Syrtes XIII, 18, 6
 syrtites XVI, 14, 10
 systole I, 35, 4

T

T I, 3, 9; (nota) I, 24
 tabanus XII, 8, 15
 tabellarii V, 24, 4; VI, 8, 18
 tabellio IX, 4, 27
 tabernaculum IX, 7, 23; XV, 10, 1
 taberna XV, 2, 43; meritoria X,
 182
 tabernariae XV, 2, 43
 tabula XIX, 19, 8; t. matrimoniales
 IX, 5, 8; t. testamenti V, 24, 4;
 t. duodecim I, 3; IX, 1, 6
 tabulata XV, 3, 2
 taciturnus X, 266
 Tacitus (imperator) V, 39, 34
 tactus XI, 1, 23
 taenia XIX, 31, 6
 Tages VIII, 9, 34-35
 Tagus XIII, 21, 13; XIV, 4, 29
 talaris (tunica) XIX, 22, 7; 'cal-
 ceus) XIX, 34, 7

INDEX. VERBORVM

talentum XVI, 25, 22
 talio V, 27, 23
 talpa XII, 3, 5
 talus XI, 1, 111
 tamaricus, XVII, 7, 49
 Tanais XIII, 21, 24
 Tanatos (insula) XIV, 6, 3
 Tanis XV, 1, 32
 tantalus (avis) XII, 7, 21
 tantus I, 27, 23
 taos XVI, 15, 19
 tapeta XIX, 26, 5
 tapinosus I, 34, 11
 Taprobana XIV, 3, 5; 6, 12
 taratrum XIX, 19, 15
 tarda (avis) XII, 7, 13
 Tarentum XV, 1, 62
 tarmus XII, 5, 15; 18
 Tarquinius Superbus V, 27, 23
 Tarracona XV, 1, 65
 Tarraconensis provincia XIV, 4, 29
 Tarsus XIV, 3, 45; (Ciliciae) XV, 1, 38; (Indiae) *ibid.*
 Tartarus XIV, 9, 8
 Tatianus, Tatiani haeretici VIII, 5, 25
 Taurus XII, 1, 29; (signum) III, 71, 24; (mons) XIV, 8, 3; (scarabaeus) XII, 8, 5
 tantani XVIII, 7, 7
 tautologia I, 34, 9
 taxa XX, 2, 24
 taxillus XI, 1, 45
 taxus XVII, 7, 40
 tegmen XIX, 22, 1
 tegula XV, 8, 15; XIX, 10, 15; 19, 8
 tegumen XIX, 22, 1
 telaria XIX, 29, 1
 telinum IV, 12, 7
 tellus VIII, 11, 61; XIV, 1, 1
 telo XX, 15, 3
 teloneum XV, 2, 45
 telum XVIII, 5, 1; 7, 10; XIX, 29, 1; (piscis) XII, 3, 3; (morbus) IV, 6, 13
 temetum X, 271
 temperantia II, 24, 6
 tempestas XIII, 11, 20
 templum XV, 4, 7; t. Hierosolymitanum V, 39, 13; 18

tempus V, 35, 1; 28-39; tempora anni V, 35; V, 29, 1; V, 39; (metricum) I, 17, 28
 tempora (capitis) XI, 1, 32
 temulentus X, 271
 tenax X, 268
 tenebrae V, 31, 5; XIII, 10, 12
 Tenedos XIV, 6, 23
 Teneotica carta VI, 10, 4
 Tenes XIV, 6, 23
 Tentator VIII, 11, 19
 tentoria XV, 10
 tephrias XVI, 5, 18
 terebinthina (resina) XVII, 7, 71
 terebinthus XVII, 7, 52
 terebra XIX, 19, 14
 teredo XII, 5, 10; 18
 teres XV, 2, 19
 tergum XI, 1, 92
 tergiversator X, 271
 terminus XV, 14, 3
 termites XII, 5, 10
 terra XIV, 1; 5, 20; XI, 1, 16; terrae inferiora XIV, 9; t. Samia XVI, 1, 7
 Terracona (*vid.* Tarr-)
 terribilis X, 270
 territorium XIV, 5, 22
 Tertullianus, Tertullianistae VIII, 5, 60
 tesca loca XV, 12, 3
 Tessarescaedecatitae VIII, 5, 61
 tessellae XV, 8, 2
 tesselli XIX, 14
 tesserae XVIII, 63-66; XV, 8, 12; XX, 14, 12
 testa XX, 4, 4
 testamentum V, 24; t. vetus et novum VI, 1-4; testamenti arca V, 39, 12
 testiculi XI, 1, 104
 testimonium II, 30, 14
 testis V, 23; XVIII, 15, 8-10; X, 265; 'martyr' VII, 11, 1
 testudo XII, 6, 56; XV, 8, 8; XVIII, 12, 6
 tetanus IV, 6, 12
 teter X, 270; 194
 teterrimus X, 270
 tetraidos formulae IV, 12, 4
 tetraptota I, 7, 33
 tetrarcha IV, 3, 24

INDEX VERBORVM

- Tetricus, tet- X, 266
 Teuchira XIV, 5, 5
 Teucer IX, 2, 111
 Teutones, XVIII, 7, 7
 texere XIX, 29, 7
 textoria res XIX, 20; 27
 textrinum XIV, 8, 38
 Thaddaeus VII, 9, 19
 thalamus XV, 3, 6
 Thales II, 24, 4; VIII, 6, 18; V, 39, 38
 Thamar VII, 6, 39
 Thanatos (insula) XIV, 6, 3
 Thapsus XIV, 6, 35
 Thara VII, 6, 24; V, 39, 7
 Tharisa VI, 1, 6
 Tharsis IX, 2, 35
 Thasium marmor XVI, 5, 12
 theatrum X, 253; XV, 2, 34; 35; XVIII, 42; 52, 2
 Thebae XIV, 4, 11; Aegyptiae XV, 1, 35; Boeotiae XV, 1, 29; 46
 Thebaici palmarum genus XVII, 7, 1
 Thebaicus lapis XVI, 4, 36; 5, 10
 Thebaida regio XV, 1, 35
 theca, XVIII, 9, 3
 thema II, 18
 Themiscirii campi XIV, 3, 37
 Theodosiani VIII, 5, 67
 Theodosianus codex V, 1, 7
 Theodosius haereticus VIII, 5, 67; imperator V, 39, 37, 38; minor V, 1, 7
 Theodotion interpres sacrorum librorum V, 39, 30; VI, 4, 13
 theologi VIII 6, 18; poetae VIII, 7, 9
 theologica res VI, VII, VIII, 1, 11
 Theophilus Alexandrinus cyclum paschalem scripsit VI, 17, 1
 Thereazar VI, 1, 6
 theriaca IV, 9, 8
 therinus tropicus circulus III, 44, 2; XIII, 6, 3
 theristrum XIX, 25, 6
 thermae XV, 2, 39
 thesaurus XVI, 18, 6
 thesis (metrica) I, 17, 21; (musica) III, 20, 9; (rhetorica), II, 12, 2
 Thessali IX, 2, 69
 Thessalia XIV, 4, 12
 Thessalonica XIV, 4, 12
 Theta (nota) I, 23; 3, 8
 Thiras IX, 2, 31; 82; XIV, 4, 6
 thius IX, 6, 15
 tholus XI, 1, 111; XIX, 19, 6
 Thomas VII, 9, 16
 Thora VI, 1, 5
 thorax XI, 1, 73
 Thraces IX, 2, 31; 82; XIV, 4, 6; V, 39, 24
 Thracia XIV, 4, 6
 Thracius (lapis) XVI, 4, 8
 Threni (liber), I, 39, 19; VI, 2, 23
 threnus VI, 19, 18; I, 39, 19
 thronus XX, 11, 9; throni (angelorum) VII, 5, 16; 21; 26
 thyites XVI, 4, 30
 Thyle XIV, 6, 4
 thymallus XII, 6, 29
 thymele, -lici, XVIII, 47
 thymiama IV, 12, 2
 thymus IV, 12, 2; XII, 6, 29; XVII, 9, 12-13
 Thynia 'Bithynia' XIX, 32, 6
 thynnus XII, 6, 14
 thyrus XVII, 10, 3
 tiara XIX, 21, 3; 23, 6; 30, 3
 Tiberias XIII, 19, 5; XV, 1, 26; T. lacus XIII, 19, 5
 Tiberis XIII, 21, 27; XIV, 4, 19
 Tiberium marmor XVI, 5, 4
 Tiberius V, 39, 26; 41
 tibiae XI, 1, 110; III, 21, 4
 tibicen III, 21, 4
 tibraci XIX, 22, 30
 Tibris XIII, 21, 27
 Tiburtina Sibylla VIII, 8, 6
 Tiburtinus (lapis) XIX, 10, 5
 tigillum XIX, 10, 15
 tignum XIX, 19, 5
 tignarius XIX, 19, 2
 Tigris XIII, 21, 9; XIV, 3, 13; 35; tigris XII, 2, 7
 Tiles (insula) XIV, 3, 5; 6, 15
 tilia XVII, 7, 46
 timere pro sperare I, 34, 4
 timidus, -mor X, 272
 Timothoe I, 39, 17
 tinctio VI, 19, 43
 tinctura XIX, 28, 1
 tineca XII, 5, 11; 18
 Tingis XIV, 5, 12

INDEX VERBORVM

Tingitania XIV, 4, 29
 tintinabulum III, 22, 13
 tipus, -pi, IV, 7, 10
 tiro IX, 3, 19; 36-37
 Tiro I, 22, 5
 Titan 'Sol' VIII, 11, 53
 Titanes IX, 2, 134-135; VIII, 11, 53
 tithymallum XVII, 9, 77
 Titianus II, 2, 1
 titio XVII, 6, 27
 Titus V, 39, 27-28
 titus XII, 7, 62
 Tityon XI, 3, 7
 Tityrus XII, 1, 61
 tmesis I, 37, 19
 Tobias VI, 1, 9; 2, 33
 tofus XVIII, 4, 3; XIX, 10, 6
 toga XIX, 24, 3-6
 togati XIX, 24, 14; t. statuac 3
 Tola V, 39, 11; VII, 6, 55
 toles XI, 1, 57
 Tolosates IX, 2, 97
 tomentum XIX, 27, 3
 tomus VI, 8, 2; 14, 8
 tonitru XIII, 8
 tonsae XIX, 2, 6
 tonsilla XIX, 2, 14; XI, 1, 57
 tonus III, 20, 7; XIII, 8, 1; XIX, 22, 6
 topazion XVI, 7, 9
 topica II, 29, 16; II, 30
 toralia XIX, 26, 6
 torcular XV, 6, 7
 tormentum V, 27; 22; (navis) XIX, 4, 4
 torminosus IV, 6, 14
 torpedo XII, 6, 45
 torques XIX, 31, 11
 torrens XIII, 21, 2
 torris XVII, 6, 27
 torus XX, 1, 2; tori XI, 1, 63; 117
 torvus X, 269
 tota Latina nomina I, 7, 12; Graeca 11
 toxica XVII, 7, 39-40; 9, 25
 trabaria (navis) XIX, 1, 27
 trabca XIX, 28, 8
 trabes XIX, 19, 5
 Traconitis IX, 2, 4
 traducere (in vite) XVII, 5, 33

Tragasacum sal XVI, 2, 4
 tragelaphi, XII, 1, 20
 tragoedi VIII, 7, 5; XVIII, 45
 tragram XIX, 5, 3
 Traianus V, 39, 28
 traiectus XIX, 1, 24
 trama XIX, 29, 7
 trames XV, 16, 10; I, 28, 2
 tramoserica (vestis) XIX, 22, 14
 Transalpina Gallia XIV, 4, 26
 transenna XIX, 1, 24
 transformati XI, 4
 transgressor VIII, 11, 19
 translatio (rhetorica) II, 5, 4
 translativa constitutio II, 5, 4
 transscripti (militēs) IX, 3, 40
 transtra XIX, 2, 5
 trapetum XX, 14, 12
 tremissis XVI, 25, 14
 tres III, 3, 1
 tribrachys I, 17, 5
 tribula XX, 14, 10
 tribunal XV, 3, 16
 tribunus IX, 3, 29; 4, 18; XVI, 8, 7
 tribus IX, 4, 7; 3, 51
 tributum XVI, 18, 7
 trichrus XVI, 11, 7
 triclinium XV, 3, 8
 trieris XIX, 1, 10
 trifinium XV, 14, 5
 trifolium XVII, 9, 72
 trigac XVIII, 36, 1-2
 trigamus IX, 7, 15
 triginta III, 3, 4
 trigonaria (pila) XVIII, 69, 2
 trigoni figura III, 6, 1
 trilicis (vestis) XIX, 22, 23
 Trimegistus VIII, 11, 49
 trimestre hordeum XVII, 3, 10; t. triticum 8
 trimetrum I, 39, 6
 Trinacria XIV, 6, 32
 trinepos, trineptis IX, 5, 30; 6, 23
 Trinitas VI, 19, 45-46; VII, 4
 trio XVIII, 65
 triones III, 71, 7
 tripedes XX, 8, 5
 triplum I, 17, 22
 Tripodes (insula) XIV, 6, 37
 tripodes XX, 11, 12

INDEX VERBORVM

- Tripolitana (provincia) XIV, 5, 6
 Triptolemus XVII, 1, 2
 triptota I, 6, 43
 triquetra XIV, 6, 32
 triremis XIX, 1, 23
 trisceles XX, 4, 14
 Trismegistus VIII, 11, 49
 tristis X, 268
 tritavus IX, 5, 10; 6, 23
 Tritheidae VIII, 5, 68
 triticum XVII, 3, 4
 Triton, -nia VIII, 11, 74
 Trivia VIII, 11, 57
 triumphus XVIII, 2, 3-6
 trochaeus I, 17, 3
 trochaicum metrum I, 39, 6
 trochiscos IV, 9, 10
 trochleae XIX, 2, 10
 Trogodytae IX, 2, 129
 Troia XIV, 3, 41; V, 39, 62
 Troiani IX, 2, 67
 tropaeum XVIII, 2, 3
 tropi I, 37
 Tros IX, 2, 67; XIV, 3, 41
 tructa XII, 6, 6
 truculentus X, 269
 trudes XVIII, 7, 3
 trulla XIX, 18, 3
 truncus XI, 1, 72; XVII, 6, 15
 trutina X, 267; XVI, 25, 4
 tuba XVIII, 4, 2-3; t. et bucina 4;
 III, 21, 3
 Tubal VII, 15, 1; 21, 2; IX, 2,
 29
 Tubantes IX, 2, 97
 tubera XVII, 10, 19
 tubex XIX, 1, 6
 tubraci XIX, 22, 30
 tubrucci XIX, 22, 30
 tucus XII, 7, 67
 tudes XIX, 7, 1
 tugurium XV, 12, 2
 tumultuatio IX, 3, 55
 tumultus XVIII, 1, 6-7
 tumulus XIV, 8, 21; 11, 2; I, 7,
 15
 Tungri IX, 2, 97
 tunica XIX, 22, 6-7
 turbidus X, 270; t. vinum XX, 3, 6
 turbiscus XVII, 7, 76
 turbo XIII, 11, 19
 turdela XII, 7, 71
 turdus XII, 7, 71; (piscis) 6, 5
 turma IX, 3, 51
 turpis X, 273
 turris XV, 2, 19; t. Babylonica V,
 39, 6
 turtur XII, 7, 60
 tus XVII, 8, 2; 5
 Tuscanicae columnae XIX, 10, 22
 Tusci IX, 2, 86; VI, 9, 1
 Tuscia XIV, 4, 20; 22
 Tusculanus lapis XVI, 4, 33
 tussis IV, 7, 18
 tutor X, 264
 Tylos insula XIV, 3, 5; 6, 15
 tympanum III, 22, 10
 typhe XVII, 9, 101
 typhus XVII, 9, 100-101
 typhi (morbus) IV, 7, 10
 tyrannus IX, 3, 19-20; t. et rex
 I, 31; II, 29, 7
 Tyria (purpura) XV, 1, 27
 Tyrii IX, 2, 117
 Tyrium mare XIII, 16, 6
 Tyrrhenia XIV, 3, 43; 4, 22
 Tyrrhenus XIV, 3, 43; T. sinus
 XIII, 16, 2; T. mare 7
 Tyrrheni III, 21, 3
 Tyrus XII, 6, 38; XIV, 3, 18; 4,
 6; XV, 1, 27; 30
- U
- U I, 4, 5-8
 ubera XI, 1, 76
 Ugni IX, 2, 66
 UI IX, 2, 4
 ulcera IV, 8, 19
 uliginosus ager XV, 13, 14
 uligo XV, 13, 14; XVI, 1, 5
 Ulixes I, 7, 12
 ulmus XVII, 7, 43
 ulna XI, 1, 64
 ulpicum XVII, 10, 14
 ultra XIV, 4, 3
 ulula XII, 7, 38
 ulva XVII, 9, 100
 umbilicus XI, 1, 99
 umbo XVIII, 12, 2
 umbra XIII, 10, 13; (piscis) XII,
 6, 6
 Umbri IX, 2, 87
 Umbria XIV, 4, 20-21
 umerus XI, 1, 62

INDEX VERBORVM

unanimes et unanimis X, 90-
 uncia XV, 15, 2; XVI, 25, 19
 unciaria (uva) XVII, 5, 17
 unctio VI, 19, 50-53
 unda XIII, 20, 3
 unguentum IV, 12
 unguis XII, 6, 55
 ungula XI, 1, 72; (vinculum) V,
 27, 20
 unguis 'anulus' XIX, 32, 5
 unigenitus filius IX, 5, 14
 Unimammae IX, 2, 64
 unio XVI, 10, 1; XVIII, 65
 unus III, 3, 1
 upupa XII, 7, 66
 uranoscopus XII, 6, 35
 urbani IX, 2, 42
 urbs IX, 4, 3; XV, 2, 3; 'Roma'
 IX, 4, 42
 urceus, -ceolus XX, 6, 5
 urere XIII, 10, 8
 Uri XII, 1, 34
 Uriel VII, 5, 15
 urina III, 71, 10; XI, 1, 138
 urna XVI, 26, 14
 ursus XII, 2, 22
 urtica XVII, 9, 44
 urvum XV, 2, 3
 usia II, 26, 11; XII, 5, 16
 usta XIX, 17, 18
 usucapio V, 25, 30
 usura V, 25, 15
 usus, usufructus in iure V, 25, 28
 uterini IX, 6, 7
 uterus IX, 6, 7; XI, 1, 132-135;
 XX, 6, 7
 Utica XV, 1, 28
 utilis X, 274
 uuaranen XII, 7, 53
 uva XII, 7, 80; XVII, 5, 13
 uvidus XV, 13, 14; XVII, 5, 13
 uxor IX, 7, 12; 27-29

V

V et B III, 3, 4
 Vacca, Vaccaci IX, 2, 107; IX, 2,
 107
 vacca XII, 1, 31
 vagina XVIII, 9, 2
 vagus X, 279; XVIII, 67
 Vaiedabber VI, 1, 4
 Vauiera VI, 1, 4

Valentiniani VIII, 11, 5
 Valentinianus V, 39, 37
 Valentinus V, 39, 29; VIII, 5, 11;
 6, 22
 Valerianus V, 39, 33
 vallis XIV, 8, 22
 valli XV, 9, 2
 vallum XV, 3, 2; 9, 2
 valvae XV, 7, 4
 Vandali IX, 2, 96; V, 39, 40
 Vandelicus (amnis) IX, 2, 96
 vanus X, 279
 varius X, 277; (piscis) XII, 6, 6;
 (color) XII, 1, 52
 Varro XVII, 1, 1; VI, 7, 1; VIII,
 6, 21
 vas XX, 4, 1; vasa XX, 4-10; v.
 caelatum XIII, 4, 1; XIV, 7, 4;
 v. Corinthia XVI, 20, 4; v. Sa-
 mia XIV, 6, 31
 Vascones IX, 2, 107
 vasculum XX, 4, 1
 vatis VIII, 7, 3; 12, 15; vatium or-
 natus XIX, 30, 3
 vaticinium VIII, 7, 3
 vecors X, 279
 vectis V, 27, 17; XX, 13, 2
 vectigalia XVI, 18, 8
 vector X, 281
 Vecelle Semoth VI, 1, 4
 vehere XX, 14, 13
 vehicula XX, 12
 Veicntana (gemma) XVI, 11, 5
 velum XIX, 3; 26, 7
 velensis vestis XIX, 22, 21
 Veles XVIII, 57
 velites IX, 3, 43; XVIII, 57
 vellus XIX, 27, 1
 vena XI, 1, 121
 venabulum XVIII, 7, 4
 venator X, 282
 venditio V, 24, 23
 veneficus X, 281
 venenum XII, 4, 41; 42; v. toxi-
 cum XVII, 9, 25; 'vinum' XX,
 3, 2
 Veneriae aves XII, 7, 61
 Venetia XV, 1, 59
 venetus color XVIII, 33, 2; XVIII,
 41; XIX, 17, 13
 venter et alvus et uterus XI, 1, 132
 venti XIII, 11

INDEX VERBORVM

- ventilabrum XX, 14, 10
 ventosa IV, 11, 3
 venuculae XVII, 5, 15
 Venus VIII, 11, 2; 76; V. crinis
 XVI, 11, 6
 venustas XIX, 11
 venustus X, 276; XIX, 11
 veprii XVII, 7, 60
 ver V, 35, 3; 8
 veratrum XVII, 9, 24
 verax et verus X, 275
 verba nomina I, 7, 25
 verbascum XVII, 9, 84; 94
 verbera V, 27, 14
 verbex XII, 1, 10
 verbum I, 9, 1; III, 20, 1; verbo-
 rum genera et species 2; for-
 mae 3; modi 4; II, 27, 5; VI,
 8, 4; figurae II, 21; iunctura
 II, 20; vitia II, 19; verbis simi-
 lia nomina I, 7, 26; titulus libro-
 rum sacrorum VI, 8, 2
 verecundus X, 275
 veredi XII, 1, 55
 verennes XX, 14, 13
 veretrum XI, 1, 103
 Vergiliae III, 71, 13
 veridicus X, 275
 vermiculus XIX, 21, 7
 vermis XII, 5, 1; 18-19
 vernale acquinotium V, 34, 3
 verrere XIX, 5, 3
 verres XII, 1, 25
 verruca IV, 8, 9
 verrucaria XVII, 9, 37
 versipellis X, 278
 versus I, 39, 2; VI, 14, 7
 versutus, -tia X, 41; 277
 vertebra XI, 1, 107
 vertex XI, 1, 26; XIII, 1, 5
 vertibulac XI, 1, 87
 vertigo IV, 7, 3; 4
 verus et verax X, 275
 vervactum XVII, 2, 5
 vervex XII, 1, 10
 vesanus X, 280
 vesica XI, 1, 137
 vespa XII, 8, 2-3
 Vespasianus V, 39, 27
 vesper III, 71, 19; VI, 19, 2; V,
 30, 6; 31, 4
 vesperna XX, 2, 14
 vespertilio XII, 7, 36
 vespertinum officium VI, 19, 2
 Vesta VIII, 11, 61; 67
 vestiaria res XIX, 21-33
 vestibulum XV, 7, 2
 vestigatores X, 282
 vestigium XV, 16, 13
 vestimentorum genera XIX, 22;
 v. orac 24, 2
 vestis acanthina XVII, 9, 21; v.
 pulla XII, 7, 5; v. segmentata
 XIX, 31, 12; v. sacerdotalis
 XIX, 21; vestes XIX, 22 sqq.;
 v. colores XIX, 28; v. pur-
 purcae mortuorum XI, 1, 123
 vestitus et cultus et habitus XIX,
 22, 3
 Vestorianum XIX, 17, 14
 Vesuvius XIV, 3, 46
 veteranus IX, 3, 34
 vetula XI, 2, 28
 Vetus Testamentum VI, 1-3
 vexatus X, 280
 vexillum XVIII, 3, 5
 via XV, 2, 22; 16, 4-7
 vicia 'victoria' X, 210
 vicia X, 210; XVII, 4, 9
 vicinus XV, 2, 22
 victima VI, 19, 34
 victoria XVIII, 2, 1
 Victorinus II, 25, 9; II, 29
 Victorius VI, 17, 1
 victus XX, 2, 1
 vicus XV, 2, 12; 22
 videns 'propheta' VII, 8, 1-2; i. c.
 caecus I, 37, 24
 videre ad alios sensus translatum
 XI, 1, 21
 vidua IX, 7, 16
 vigiles, -liae IX, 3, 42-43
 viginti III, 3, 4; v. duo XVI, 26,
 10
 vilis X, 278
 vilicus IX, 4, 33
 villa XV, 3, 2
 vimen XVII, 7, 48
 vinarium (vas) XX, 6
 vinculum V, 27, 6
 vinnulata vox III, 20, 13
 vinnum III, 20, 13
 vinolentus X, 280
 vinum XX, 3, 2; genera 4-12

INDEX VERBORVM

viola XVII, 9, 19
violentus X, 278
vipera XII, 4, 10-11
Vipsanius I, 22, 2
vir X, 274; IX, 7, 1; XI, 2, 17;
virorum pallia XIX, 24
vira XI, 2, 23
virago XI, 2, 22
virectum XVII, 6, 2
virga V, 27, 18; XI, 2, 21; XVII,
 6, 18
Virgilius X, 44; XVII, 1, 1; sen-
 tentia de deo VIII, 6, 18
virgo XI, 2, 21; 23; XII, 1, 32;
 (signum) III, 71, 28
virgultum XVII, 6, 18
viriolae XIX, 31, 16
viridis X, 276; *viridium rerum*
usus VI, 11, 3
virtus XI, 2, 17; XVIII, 22;
virtutes cardinales II, 24, 5; v.
angelorum VII, 5, 17; v. *regiae*
 IX, 3, 5
virus XI, 1, 103
vis V, 26, 4-6
viscarago XVII, 9, 70
viscera XI, 1, 116
viscus XI, 1, 81; 104; XX, 2,
 27
visio VII, 8, 34; v. *genera* 37
visula (uva) XVII, 5, 23
visus XI, 1, 21
vita XI, 1, 3
vitabundus X, 181
vitalia XI, 1, 116
vitia grammatica I, 34, 1
viticella XVII, 9, 92
vitis XVII, 5; v. *alba* 9, 90; v.
spionia 6, 28
vitreus humor XI, 1, 20
vitricus IX, 6, 20
vitrum XVI, 14; 16
vitta XIX, 30, 4; 31, 6; 33, 7
vitula XI, 2, 21; XII, 1, 32
vitulus XII, 1, 32; (piscis), 6, 5
vituperatio II, 4, 7
vivens X, 276
vivit Deus VI, 1, 13
vocales litterae I, 4, 3-6
vocativus I, 7, 32
vola XVII, 7, 67
volare XII, 7, 4

volatilia minuta XII, 8
volemis XVII, 7, 67
Volsci IX, 2, 88
volucres XII, 7, 4
volumen V, 13, 2; 8, 2
voluntas V, 24, 1
volutabra XVI, 1, 5
vomer XX, 14, 1
vopiscus IX, 5, 21
vox I, 15; *genera* III, 20, 10-13;
vox de caelo VII, 8, 35
Vulcaniae insulae XIV, 6, 36; 37
Vulcanus VIII, 11, 2; 39; XIX,
 6, 2; VIII, 11, 3; I, 40, 4
vulgaris interpretatio Veteris Testa-
menti VI, 4, 3; v. *notae* I, 22
vulgus IX, 4, 6
vulnus IV, 8, 19
vulpes XII, 2, 29
vultur XII, 7, 12
Vulturinus XIII, 11, 5
vultus XI, 1, 34
vulva XI, 1, 137

X

X I, 3, 10; 26, 8; 4, 14; ct s IX,
 2, 106
Xenocrates V, 39, 21
xenodochion XV, 3, 13
xerophagia VI, 19, 70
Xerxes V, 39, 19; 21; XI, 3, 5
xylyglycon XVII, 7, 29
xylobalsamum XVII, 8, 14

Y

Y I, 3, 7; 4, 15; 26, 28

Z

Z I, 4, 15; 27, 28; ct d XX, 9, 4
Zabulon VII, 8, 20; 30
Zachaeus VII, 10, 5
Zacharias VII, 8, 20; 30
Zamae fons XIII, 13, 2
Zambri VII, 6, 50; 77
Zaphanath VII, 7, 17-18
Zara VII, 6, 41
Zebedaeus VII, 10, 5
Zebub VIII, 11, 26
Zelpha VII, 6, 38
zema XX, 2, 32; 3, 21
Zeno VIII, 6, 8; 23
Zenodotus I, 21, 15

INDEX VERBORVM

Zenon V, 39, 39
 Zephyrus XIII, 11, 8
 Zethus III, 16, 1
 Zeugis XIV, 5, 8
 zeugma I, 36, 3
 zizania XVII, 9, 106
 zmilanthis XVI, 15, 14

zodiacus circulus III, 45; XIII, 6, 7
 zona XIX, 33, 3; (caeli) III, 44; XIII, 6, 1
 Zoroastes IX, 2, 43; V, 39, 7; (magus) VIII, 9, 1
 Zorobabel VII, 6, 81

ἀθροισμός (figura) II, 21, 40
 αἰών V, 38, 4
 ἀμόργη XVII, 7, 69
 άνμος XI, 1, 7
 άνθραξ IV, 8, 15
 άνθρωπόμορφος herba XVII, 9, 30
 άνθρωπος XI, 1, 5
 άντικείμενα Aristotelis II, 31
 άργύριον XVI, 18, 9
 άσφάλαξ XII, 3, 5
 Άχερόντεια XIV, 9, 2
 βαλανείον XV, 2, 40
 βαρεία (accentus) I, 19, 2
 βασιλεύς IX, 3, 18
 βράγχος IV, 7, 11
 βραχύς (accentus) I, 19, 5
 γέρων et πρεσβύτης XI, 2, 6
 γηγενείς XI, 3, 13
 δασεία (accentus) I, 19, 9
 δάφνη XVII, 7, 2
 δοκαδάζοντες XI, 1, 120
 έννοηματική (definitio) II, 29, 3
 έντερα IV, 7, 36
 έρμηγεία VIII, 11, 45; 49
 έτερομορφία XI, 3, 9
 κάλον 'lignum' XIX, 34, 2; 6; XX, 5, 5
 καλύποδες XIX, 34, 2
 καμουρ (vide *caumur*)
 κατά άντίλεξιν definitio II, 29, 6
 κιθάρα 'pectus' III, 22, 2
 κιρρός XVI, 18, 2
 κλωνία XVII, 7, 72
 κορίος (herba) XVII, 11, 7; 9, 57
 κύτινος XVII, 7, 6
 λαός VII, 14, 9; IX, 4, 6
 μακρός (accentus) I, 19, 4
 μυρμίζοντες XI, 1, 120
 νύτος XIII, 11, 6

όξεία (morbus) IV, 5, 7; 6, 1; XVIII, 9, 4; (accentus) I, 19, 1
 όρφανός XI, 2, 12
 ούδὲ γάρ X, 185
 ούρανός III, 30, 2; XI, 1, 55; XIII, 4, 2-3
 ούσιώδης (definitio) II, 29, 2
 πεδίον XIV, 8, 23
 περισπωμένη (accentus) I, 19, 3
 πικρά IV, 9, 7
 πλεύμων XI, 1, 124
 ποικίλη στοά VIII, 6, 8
 ποιότης II, 29, 4
 πρεσβύτης et γέμων XI, 2, 6
 πτύσις IV, 7, 11
 σεραφόροι XVIII, 35, 2
 σιός 'dcos' VIII, 8, 1
 στεφάνη XIX, 30, 1
 στηριον XV, 4, 5; 6, 5
 στοά ποικίλη VIII, 6, 8
 στοιχεία XIII, 3, 2
 σύαγρος XII, 1, 27
 σύμβολον I, 29, 1
 συμπύσιον XX, 1, 3
 σχοίνου άνθος XVII, 9, 11
 ταρταρίζειν XIV, 9, 8
 τυπάζειν XVI, 7, 9
 'Τμήν IX, 7, 22
 ύπογραφική (definitio) II, 29, 5
 φιβλή 'fibula' XIX, 33, 4
 φιλάνθρωπος herba XVII, 9, 66
 Χαρώνεια XIV, 9, 2
 χειριδωτόν XIX, 22, 8
 χύραγρος XV, 13, 1
 χρονία (morbus) IV, 5, 7; 6, 1
 χώρηγρος (?) XV, 13, 1
 ψιλή (accentus) I, 19, 10

LOCI CITATI

Aelius Stilo	X, 159	Cicero :	
Afranius 281	XX, 2, 24	in Cat. 3, 1	II, 21, 40
407	XII, 8, 16	8	XI, 1, 67
415	XII, 6, 60	pro Cluent. 146	II, 29, 13
416	X, 246	pro Deiot. 15	II, 30, 10
Alexander historiographus		Div. in Caecil. 1	II, 21, 27
	IX, 2, 88	pro Flacc. 1	II, 21, 29
Ambrosius, de fid. 1, 4	XI, 3, 35	76	XII, 7, 35
Apulcius, de deo Socr. 153		pro Ligar. 19	II, 21, 7
	VIII, 11, 100	22	V, 25, 32
Atta 12	VI, 9, 2	pro Marcell. 8	II, 30, 2
Augustinus, Civ. 21, 4	XVI, 4, 2	in Metell. 5	II, 21, 8
Augustus, epist. ad fil.	I, 25, 2	pro Mil. 1	II, 18, 2
		41	II, 9, 13
		44	II, 30, 9
		59	II, 21, 12
		72	II, 21, 31
		79	II, 9, 10
Caecilius 246	X, 40	Philipp. 2, 1	II, 9, 12
256	XIX, 4, 5	113	II, 29, 13
Caesar (poet.)	IV, 12, 7	3, 4	XIX, 29, 3
(gramm.)	XI, 2, 33	4, 3	II, 21, 11
Calvus, in Vatin.	II, 21, 30	8, 3	XVIII, 1, 7
Carmen de pond. 3	XVI, 21, 1	in Pis. 19	II, 30, 4
69	XVI, 26, 6	pro Scaur. 2, 7	XII, 2, 21
Cato :		45	XIX, 23, 5
Orig. 1, 18	XVI, 2, 3	pro Sest. 77	XII, 6, 60
Orat. 56, 1	XX, 3, 8	in Verr. 2, 49	XIV, 6, 23
inc. 18	XIX, 2, 11	5, 24	II, 30, 5
Catullus 1, 1	VI, 12, 3	6, 110	XI, 1, 61
64, 65	XIX, 33, 3	Nat. Deor. 2, 72	X, 234; 244
Cicero :		Rep. 2, 16	X, 155; 209
Invent. 1, 8	II, 5, 11	3, 35	XVIII, 1, 2; 3
12	II, 9, 18	Tusc. 1, 5	X, 173
42	II, 29, 15	frag. inc.	X, 223
de Orat. 1, 194	V, 27, 4	Marius 3	XIX, 1, 20
Top. 32	II, 29, 8; XIV, 8, 41	Prognost. 6	XII, 7, 37
35	I, 29, 1	Cinna 4	XIX, 2, 9
in Cat. 1, 2	II, 9, 11; 21, 3	5	XIX, 4, 7
8	II, 21, 6	11	VI, 12, 2
9	II, 21, 19	Clemens, Recogn.	III, 51, 2
10	II, 21, 6	comicus pall. inc. 21	XIX, 1, 20
27	II, 13, 1; 21, 45		
2, 1	I, 36, 16		
25	II, 21, 5		

LOCI CITATI

<p>Donatus I, 6, 1; 16, 2; 33, 4; 37, 1; II, 21, 1 XVIII, 69, 1</p> <p>Dorcatius I</p> <p>Dracontius: Laud. I, 515 XII, 2, 37 Satisf. 63 VI, 9, 1</p> <p>Ennius: Ann. 109 I, 36, 14 179 I, 34, 13 329 I, 35, 3 478 XIX, 1, 22 483 XIX, 2, 12 492 XIX, 2, 4 499 XIX, 2, 14 Sat. 70 XVII, 9, 97 inc. 14 XI, 1, 109</p> <p>Fronto, fr. 12 XV, 2, 46</p> <p>Gracchus II, 21, 4; XIX, 32, 4</p> <p>Hieronymus: epist. ad Rust. 4, 6 II, 21, 24 sit. et nom. 202 XIII, 21, 10 de virg. serv. XX, 3, 2 vit. Paul. erem. XI, 3, 21 Homerus (lat.), ll. 20, 215 XIV, 3, 41</p> <p>Horatius: C. 1, 16, 20 XV, 2, 4 2, 18, 1 XV, 8, 6; XIX, 12 3, 18, 1 VIII, 11, 104 3, 29, 4 IV, 12, 6 4, 5, 23 XI, 2, 14 Epod. 1, 1 XIX, 1, 12 2, 1 I, 39, 24 12, 1 XVI, 5, 19 Sat. 1, 6, 104 XX, 12, 4 Epist. 1, 2, 26 XII, 1, 25 56 X, 9 17, 25 XIX, 24, 11 A. P. 220 VIII, 7, 5 inc. XVIII, 7, 7</p> <p>incertus (historicus) XIX, 1, 21 (orator) I, 36, 12; II, 21, 34; 36; 43; XI, 2, 29 (poeta) I, 3, 8; 36, 13; 37, 2; 37, 4; III, 39; IX, 2,</p>	<p>40; XI, 2, 11; XII, 2, 22; XVII, 7, 26 (cf. Livius frag.; comicus inc.)</p> <p>Iuvenalis 2, 124 XIX, 31, 12 6, 88 XIX, 31, 12 589 XVIII, 7, 8 10, 153 XIV, 8, 13 12, 34 XII, 2, 21 13, 83 XV, 5, 4 93 III, 22, 12 14, 139 I, 36, 11</p> <p>Livius. (poet.): Odys. 10 XIX, 4, 9 (poet. f, hist. f) IX, 2, 63 (hist.) frag. 64 M. I, 34, 8 Lucanus 1, 7 XVIII, 3, 2; 7, 9 15 I, 18, 3 62 XV, 7, 4 151 I, 37, 35 177 XVII, 7, 36 205 I, 37, 33 296 IX, 3, 50 382 X, 179 396 IX, 2, 94 555 XIV, 8, 17 563 XI, 3, 6 2, 15 I, 34, 4 51 IX, 2, 98 54 IX, 2, 89 150-1 XVIII, 1, 4 271 XIV, 8, 9 3, 220 I, 3, 5 4, 58 III, 71, 29 106 III, 41 108 XX, 10, 1 135 VI, 10, 1 5, 428 XIX, 3, 4 554 XII, 7, 21 716 XII, 7, 14 6, 198 XVIII, 7, 8 427 VIII, 9, 2 457 VIII, 9, 10 490 XII, 4, 10 689 XII, 7, 42 7, 819 XVI, 26, 14 9, 614 XII, 4, 42 711 XII, 4, 24 712 XII, 4, 26 714 XII, 4, 30 717 XII, 4, 19 719 XII, 4, 20</p>
--	--

LOCI CITATI

Lucanus 9, 720	XII, 4, 25; 29	Naevius :	
721	XII, 4, 27	com. 75	I, 26, 2
722	XII, 4, 16	trag. 52	V, 26, 17
723	XII, 4, 31	58	XIV, 8, 27
737	XII, 4, 32	62	XII, 1, 30
10, 201	III, 66, 3	Nigidius 108	XI, 1, 72
Lucilius 13	XIX, 26, 5	109	XX, 2, 10
139	XX, 6, 1		
966 (?)	XVIII, 7, 7	Ovidius :	
1100	I, 33, 5	Art. Am. 2, 24	XI, 3, 38
1143	XIX, 30, 1	Fast. 3, 377	XVIII, 12, 3
1165	XIX, 7, 2	6, 291	VIII, 11, 68
1191	XIX, 4, 10	Her. 5, 149	II, 21, 25
1290	XV, 8, 6; XIX, 12	Met. 1, 19	I, 36, 21
frag. sat. iv (l)	II, 21, 16	84	XI, 1, 5
Lucrctius 1, 56	VIII, 3, 7	2, 53	II, 21, 26
314	XX, 14, 1	216	XIII, 21, 23
715	XIII, 10, 4	5, 341	XVII, 3, 1
2, 151	XIII, 20, 3	461	XII, 4, 38
4, 133	XIII, 4, 3	549	XII, 7, 39
416	XV, 6, 6	10, 93	XVII, 7, 39
1129	IX, 5, 3	12, 464	XI, 2, 25
5, 503	XIII, 11, 17	15, 369	XI, 4, 3
517	XX, 15, 1	398	XII, 4, 48
745	XIII, 11, 15		
903	I, 40, 4	Pacuvius 13	XIII, 21, 2
1035	XII, 2, 6	Palladius 8, 2	XVII, 10, 8
1275	XVI, 20, 1	Paulinus, ad Nic. 17	IX, 2, 90
6, 555	XIV, 1, 3	243	IX, 2, 91
			V, 24, 30
Macer 4	XII, 7, 19	Paulus	XVII, 7, 33
8	XII, 4, 24	Persius 1, 42	XII, 4, 1
Maecenas 1	XIX, 32, 6	113	XX, 5, 3
Marcus vates	VI, 8, 12	2, 51	VI, 11, 4
Martialis 4, 8, 6	XX, 2, 13	3, 10	I, 37, 7
12, 100	XIII, 21, 34	11	I, 3, 7
13, 24	XVII, 7, 5	56	I, 36, 17
49	XII, 7, 73	84	XVII, 9, 71
70	XII, 7, 48	4, 2	I, 24, 1
72	XII, 7, 49	13	I, 37, 17
94	XII, 1, 22	5, 79	XX, 10, 2
14, 28	XVI, 2, 8	181	II, 21, 19
30	XVIII, 7, 4	Petronius, Sat. 68	V, 26, 7
34	XX, 14, 4	inc.	
42	XX, 10, 3	Plautus :	
73	XII, 7, 24	Asin. 518	XIX, 2, 13
76	XII, 7, 46	Cist. 728	XII, 5, 9
121	XX, 4, 13	Epid. 371	X, 278
	X, 186	Mil. 436 (l)	V, 26, 10
Munatius		628	XX, 11, 7
		Most. 562	IX, 3, 64
Naeuius :		641	XVI, 25, 22
Bell. Pun. 10	XIX, 22, 20	Poen. 348	XIX, 31, 2

LOCI CITATI

Plautus :			Terentianus 1592 .	I, 39
Poen. 529		XV, 3, 2	1799	I, 13, 14
frag. 87		V, 26, 17	Terentius :	
159		I, 37, 9	Ad. 397	XI, 1, 47
175		XIX, 5, 2	Andr. 68	I, 36, 6; II, 9, 12;
176		XIX, 23, 3		11, 1; 21, 14
177		XIX, 24, 1	218	II, 30, 5
184		XX, 8, 1	Eun. 357	XI, 2, 28
inc.		I, 38, 1	478	X, 243
Plinius :			732	I, 37, 9
Nat. Hist. 8, 42		XII, 2, 11	Heaut. 825	X, 76
43		XII, 2, 9; 20	Hec. 11	XI, 2, 25
148		XII, 2, 28	Phorm. 856	X, 70
32, 7		XII, 6, 45	Titianus	IX, 2, 64
142		XII, 6, 63	Turpilius 215	XIX, 4, 3
ine.		XII, 4, 43		
Propertius 4, 1, 13		XVIII, 4, 1	Valgius 4	XIX, 4, 8
Prudentius :			Varro Atacinus 20	XVII, 7, 58
1 con. Symm. 90 sqq.		VIII, 9, 8	Varro, L. L. 7, 22	XIII, 18, 2
363		VIII, 11, 58	fragg.	I, 3, 1; 27, 15; 38, 1;
περί Στεφ. 25, 4		XIX, 33, 3		II, 23, 1; IV, 8, 13;
Publilius 19		XIX, 23, 2		11, 5; VIII, 6, 21;
				7, 3; IX, 2, 74; X,
Rutilius Rufus (13)		XX, 11, 4		185; XI, 1, 51; 97;
				XIII, 1, 2; XIV, 6,
Sallustius :				18; 36; 9, 2; XV,
Cat. 6		IX, 4, 10; XV, 1, 1		13, 6; XVII, 7, 57;
11, 3		X, 9		9, 95; XVIII, 16, 2;
Iug. 78, 3		XIII, 18, 6		50; XX, 10, 1; 11, 9
Hist. 1, fr. 5a		XI, 1, 133	Verrius Flaccus	XIV, 8, 33
87		XIX, 24, 9	Victorinus	II, 9, 14; 28, 25
7, 2		XIV, 7, 2	Virgilius :	
28		XIV, 1, 2	Ecl. 1, 63	XIII, 21, 13
3, 29		XVIII, 2, 1	67	IX, 2, 102
36		XVIII, 12, 6	81	I, 36, 5
104		XIX, 23, 4	2, 28	XV, 3, 1
4, 7		IX, 3, 22	32	III, 21, 8
26		XIII, 18, 3;	63	X, 269
		XIV, 6, 34	3, 38	XVII, 7, 51
		XIV, 7, 4	64	XVII, 7, 3
		XIII, 21, 10	71	I, 37, 22
fr. inc. 6		XVIII, 2, 7	90	I, 37, 30
Scipio		II, 21, 4	92	X, 154
Sedulius, prol.		XX, 4, 5	4, 4	VIII, 8, 5
1, 115		XII, 1, 11	10	III, 71, 2
Stadius :			42	XVII, 9, 98
Theb. 1, 363		XIV, 8, 37	44	XIX, 28, 8
6, 241		III, 71, 19	6, 80	I, 37, 3
Suetonius :			8, 13	XVII, 9, 22
Iud. hist.		XVIII, 6, 8	44	IX, 2, 125
de poet.		VIII, 7, 1-2	55	I, 36, 7
prat.		XII, 1, 14; XVIII, 2, 3	9, 30	XIV, 6, 12

LOCI CITATI

Virgilius :		Aen. 1,		Virgilius :		Aen. 1,	
Ecl. 9, 45	1, 39, 3	129	11, 30, 9				
10, 67	VI, 13, 3	135	11, 21, 35				
Georg. 1, 44	XIII, 11, 8	140	1, 37, 23				
	XV, 13, 8	148	1, 37, 35				
47	XVII, 4, 7; 9	159	1, 36, 18				
75	XVII, 9, 31	165	1, 36, 18				
78	XIII, 10, 8	180	XVII, 6, 26				
93	XX, 14, 9	184	1, 37, 22				
178	XVII, 7, 23	252	X, 221				
187	XV, 6, 4	257	X, 242; 11, 21, 18				
267	VI, 8, 8	203	1, 34, 14				
299	11; XVII, 2, 6	288	IX, 3, 13				
	XIV, 6, 44	295	1, 30, 14				
309	V, 35, 3	374	V, 31, 5				
340	XII, 7, 44	383	X, 62				
388	1, 37, 12	387	1, 37, 15				
470	1, 34, 6	407	XVII, 9, 80				
2, 1	XVII, 7, 74	412	1, 37, 19				
12	XVII, 7, 32	425	XV, 2, 3				
68	XVII, 7, 50	433	XVI, 20, 11				
112	IX, 2, 14	475	1, 37, 11				
117	1, 37, 6	489	V, 31, 14				
131	XVII, 7, 8	499	1, 35, 4				
134	11, 21, 23; VI, 8, 11	546	1, 34, 9				
299	VIII, 11, 70	579	1, 36, 5				
325	V, 36, 1	589	X, 203				
402	XIV, 8, 32	591-2					
430	XVII, 7, 16; 40	597	11, 4, 6				
438	XVII, 3, 19	605	11, 4, 6				
3, 1	XI, 2, 30	607	11, 4, 6				
67	VIII, 11, 78	643	1, 4, 6				
97	XVIII, 34, 1	653	1, 37, 18				
113	XVII, 9, 102	697	XIX, 24, 10				
231	1, 36, 19	712	XVII, 9, 14				
344	XIV, 8, 18	727	XX, 1, 3				
474	XX, 2, 36	728	XX, 5, 3				
4, 1	XVII, 7, 50	744	III, 71, 12				
124	XII, 8, 3	2, 17	1, 17, 28				
168	XIII, 18, 6	20	1, 36, 6				
169	IV, 12, 2; XVIII, 9, 12	27	1, 36, 5				
	XI, 2, 35	30	IX, 3, 60				
255	XIX, 1, 17	234	XV, 2, 18				
269	XVII, 7, 51	250	V, 31, 3; XIII, 1, 5				
558	1, 35, 6	256	1, 37, 13				
	11, 21, 15	262	11, 20, 4				
Aen. 1, 3	XIV, 9, 4	311	1, 37, 8				
11	XVIII, 2, 7	348	1, 37, 20				
62	1, 37, 21	417	V, 31, 14				
69-70	XIII, 18, 6	502	X, 100				
107	1, 34, 11	547	1, 37, 29				
111							
118							